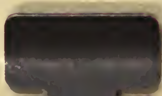

8
25 D
14

DE NATVRA ET GRATIA, Libri Tres.

Reuerendi P. F. Dominici Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.

Et CAESAREAE MAIESTATIS CAROLI V. Imperatoris quondam à sacris confessionis.

Ad S. Concilium Tridentinum.

Vnà cum Apologia aduersus Catharinum de certitudine gratiæ, & Decretis Sacri Concilij Tridentini.

Opus profectò eximium; Sed nunc demum à plurimis quibus scatebat mendis vendicatum, doctissimisq; annotationibus illustratum.

HÆRESESQVE VARIAS, TVM PELAGIANORVM, tum Lutheranorum maximè, (vt Index vltimus demonstrabit) iuxta Catholicam veritatem excludens.

Cum triplici eorum Indice, Quorum primus Capita, Secundus sententias, Tertius Lutheri ostendit errores.

VENETIIS,
Apud Florauantem à Prato. M D LXXXIIII.

ADMODVM REVER. DOM-DOMINO MARCO ANTONIO ROTIA.

Domino meo Colendiss.

Ogitabam mecum ipse sæpe ac sæpius (Admodum Reuerende Marce Antoni carissime, domine mi colendissime) ex tot libris catholicis, tantam Reipublicæ Christianæ utilitatem afferentibus, tandiuq; ab omnibus desideratis, quē rursus imprimerem, ac denuò in lucem proderem; & præ cæteris, quasi vtilioribus & principalioribus in mentem venerunt libri tres de Natura & Gratia, Reuer. admodum P. F. Dominici Soto, Segobiensis, ad Sanctum Concilium Tridentinum transmissi, qui vt sunt doctissimi, ita etiam vtilissimi, & optatissimi; cum in ipsis adeo subtiliter, adeoq; diserte tum Pelagianorum, tum etiam Lutheranorum errores refellantur, vt nullus sit inter Catholicos doctores, qui cum eos legerit non solidissimè in Catholica veritate firmetur verū et nullus inter hæreticos adeo male reperiatur affectus, quin & proprios, & suorum

magiſtrorum errores apertiſsimè cognoſcat. Quare vtilitati fidelium Catholicorum, conuerſioniq́; infidelium hæreticorum (quantum mea intereſt) intentus, opus hoc aureum, aureisq́; litteris maxime dignum, ſub fœlicisſimis Marci Antonij Rotia, domini mei colẽdisſimi auſpicijs, imprimendum curaui. Cui namq; libros illos in quibus de Natura agitur & Gratia, naturalibus donis ornatiori, atq; diuinæ gratiæ fructibus cumulatiori donare debebã? Cui inquàm (pace aliorum dixerim) & Eccleſiæ Catholicæ amplitudinis Zelatori alio, & hæreticorum perſecutori, magis quàm tibi dicarem? Conuenientisſimum igitur cum ſit, id illi præſtare quod ſuæ profeſsioni cõſentaneum eſt, filio naturæ & gratiæ, librum de Natura & Gratia dono; Catholicum opus, ad virum Catholicum dirigo; & perſecutori inimicorum Eccleſiæ porrigo arma, vt (iuxta Prophetæ dictum) euellat, & deſtruat, et disſipet, et edificet, et plantet. Accipe igitur munus hoc paruum, ea animi hilaritate, qua ipſum dono, & conſecro; meiq́; in ſuis ſacrificijs, oblationibus, vigilijs, et orationibus memor eſto. Venetijs, tertio idus Maij. 1584.

Reuerentiæ tuæ

Deuotiſsimus ſeruus

Florauans à Prato.

AD SANCTOS PATRES TRIDENTINAE SYNODI

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, Ordinis Prædicatorum,

In de Natura, & Gratia nuncupatoria Præfatio.

TINAM *hoc ab Aquilone excitatum incendium sacrosancta œcumenica, & vsquequaque legitima Tridentina Synodus, non uiolentius ac periculosius ecclesiam Dei peruasisset, quàm cui facile iam sit occursum iri. Non enim tunc adeo me temerè in medium proripuissem, quoad meam mecum reputassem inopiam, tenuitatem consuluissem, quid denique ferre valerent humeri, habuissem exploratum. At cum tot iam ex partibus conflagrare Christianorum orbem attoniti conspiciamus, tamque inde multas dissiluisse scintillas, ut uix fiat reliquus angulus vllus, qui non iamiam flammam accepturus effumet, nihil sanè aliud quàm operæpretium duxerim, si citra delectum pro sua quisque uirili, & quo fuerit diuinitus talento donatus, vel tumultuario obuiam properantes opem feramus omnes, vt si qua parte hominum iam medullas exedit, ac cinefecit corda, illud restinguere non sufficimus, saltem ne latius emicare, scintillareque pergat, demus operam. Hi vel maximè qui de hac re conscripti huc sumus. In hoc enim meam etiam exiguitatem ad uos Patres sanctissimi destinauit Cæsar, si quod vobis forte qualecunque obsequium possem impendere. Quod si, vt summo iure Christiani tenentur, ita huius sacri ordinis dicto audientes omnes essent, satis nimirum haberent, consulta uestra sanctissima audisse, quibus obedienter parerent. Nam quid est, quod œcumenico concilio, legitimè, tum indicto, tum congregato obiectari queat, Vbi secundum Spiritum Sanctum tres ex primoribus sacri senatus reuerendissimi legati præsident, digni equidem, qui uice vicarii Christi fungantur. Quibus duo quoque alij eiusdem ordinis Cardinales, & clarissimi, & ijdem sapientissimi assident. Quo Christianorum principes, cum sanctis antistitibus, oratores etiam suos delegarunt. Quo denique terrarum undique cuiusque gradus ac dignitatis ecclesiasticæ iustissimus ac consultissimus coactus est numerus. At verò est inter Patriarchæ illius Lutheri errores hic unus, omnium causa & fomentum, uniuersorumque adeò pestilentissimus, ut nullum definiendis terminandisque fidei controuersiis publicum iudicem admittat, cuius sit authoritati & iudicio ab omnibus Christianis auscultandum. Isque Lutheranis eousque insedit animis,*

Luthera norũ incẽdium latè patet.

Lutheri error.

vt post triginta annos inducijs, conuentibus & colloquijs cum eis sumptos, animos iam modo, antequam in concilio comparerent, despondérint, infandaque arma sumpserint, contra parentem patriæ sacram maiestatem, contra ecclesiam Dei, contra veritatem euangelij. Videte proh dolor, spectatissimi patres, quo vnius hominis obstinata cæcitas tandem euaserit. Et quod maius est, magisque indolendum miraculum, numquam errores ulli tam tenues, exilesque seu uitæ sanctimoniam, seu doctrinam spectetis, progenitores & patronos habuere. Quoniam neque ouina saltem pelle obtecti, neque ita multum arte instructi. Et tamen vt nulli unquam in perniciem magis Christianæ reipublicæ extiterunt, nulli minori negocio tam late diffusi sunt, tamque animos non modo indoctæ plebis, uerum procerum & principum occuparunt Germanorum: re uera gentis, cum rebus clarè gestis toto orbe celebratissimæ, tum etiam, si non hanc plagam accepissent, religionis sanctimonia Christianissimæ. Nisi miraculum non est, ubi tam est in promptu naturalis causa? Docent licere, quod lubet. At fratres admonere institui, non irritare: nam charitas non agit perperam. Quos eodem mecum sanguine regenuit Christus, eadem omnes charitate amplector. Veritatem Euangelicam alijs congratulor, quod agnoscant: alijs, ut non diutius ignorent, opto, à Deoque immortali imprecor. Eo præsertim, quod vtinam nostri non fuissent perditi mores, legumque dissipationes, unde occasionem isti nacti sunt tantæ discretionis. Etenim quæ res nauigium Petri in has adegit caucates, nostrorum est malorum procella. Et nisi hanc prius sedatam curemus, ne quicquam patres amplissimi rerum, quam patimur perturbationem, componere, & quibus iactamur hæresum fluctus compescere nitimini. Tametsi potuissent aduersarij personarum errata citra iniuriam publicæ fidei taxare. Qualescunque enim fuerint priuatorum hominum mores, legumque abusus, tamen ueritas fidei, omni procul dubio vera est. Nam diuina, firmaque adeò & sancta est, & cui vllo ex odio, vel prætextu contraire, nefandum impietatis scelus est. Quo ergo ad initium, unde digressus sum, redeam, quanquam non quinque ego talenta, nec re uera duo acceperim, quæ amplis usuris (iuxta Euangelium) duplicare valeam; at tanta mihi uisa est horum temporum necessitas, ut meticulus me nonnihil commouere cœperit, ne fortè vel vnum, quod secundum meam tenuem uirtutem receperim, in terram iam nunc defodiam: quod nequitiæ mihi detur in die domini. Hanc ob rem post tam multos, eosdemque præclaros viros, qui à nobis hos annos triginta cum istis fœliciter conflixere, opusculum ego hoc de natura & gratia adornabam: meditatus si quid forte mea ualeret opera in hanc publicam causam conferre. Porro autem haud prorsus simili argumento eundem titulum inscripsi, quem aduersus Pelagianos fecit August. Ille enim in libro de natura & gratia imbecillitatem duntaxat, inopiamque intenderat demonstrare læsi, vulneratique liberi arbitrij: cui proinde necessaria omnino esset gratia Christi. Ego uerò Reuerendissimi antistites,

Lutheranorũ arma.

Lutherani non adeò potentes.

Hæresum causæ.

Nomen operis.

Argumentũ.

tes, quo quintæ sextæque consultissimis sessionibus uestris quæ sunt de originali peccato, & de iustificatione, ceu quandam apologiam circunscriberem, altius rem statui repetere & proferre latius. Ita enim controuersias, quæ nobis cum Lutheranis sunt explicatius dissertum iri iudicaui, si non eas præcise, verum & materias uniuersas, quæ quoquo pacto huic negocio inseruire possunt, ex ordine tractarem. Nempè si in uniuersum disquirerem, quid in officijs humanis natura nostra cum generali influentia Dei efficere valeat: quidque deinde sit, quod absque speciali fauore & auxilio gratiæ nequeat. Idcirco naturam nostram in quatuor status & habitus distinguendam duxi. Sanè ut hominem in puris naturalibus mente excogitatum, in originali iustitia re uera conditum, in culpam inde collapsum, ac denique in gratiam postea restitutum depingerem. Sed tamen in tres affines libellos distributio est operis. Quorum priori, qui est de transgressione hominis, tres priores status expediuimus. In altero qui est de iustificatione, causas uniuersas, ac denique modos reconciliationis humanæ elucidauimus. In tertio denique de facultate iustificati hominis & certitudine gratiæ postremas disputationes adiecimus. Vt primus sit ueluti quintæ sessionis commentarius: reliqui verò sextæ. His nanque deliberatis, pleniter intelligere possumus, & vnde fuerit homo suo libero arbitrio deiectus, & quo fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. Cæterum stylo & ratione procedendi ac differendi non admodum sumus scholasticam formam aspernati. Tametsi haud nesciam, quàm sit scholasticorum nomen Lutheranis inuisum & infame. Nam quid non inde isti ab initio designarunt, ex quo bellum hoc ecclesiæ inferre cœperunt? Porro vt quosque hominum ordines plurimum metuebant, ita eosdem, quo eorum aduersus se authoritatem defringerent, maximis cœperunt insectari odijs, conuitijs proscindere, & maledictis acerrimè incessere: atque ideo quasi suspectos hostes è suis colloquijs congressibusque abigere. Hac de causa scholasticos theologos, uelut publicam perniciem exibilant. Quoniam, ut in fabula est Demosthenis, nō possunt pecuarij canes, quod gregis sint propugnatores, non esse lupis inuisi. Atqui si superis placet, ac si essent ipsi, qui iura deberent ponere orbi, ita sunt inter catholicos multi qui eos audientes, quæstionarios posthabent, philosophiam abijciunt, & solis uolunt linguarum ferculis conuiuium instrui: vtpote quarū cognitione & subsidio arbitrantur absque Theseo per se posse, cum sanctorum patrum, tum etiam sacræ paginæ adire uolumina. Cui profecto malo (id quod coram vestra sanctitate in publica synodo declamaui) nisi obuiam publicitus occurratis, & uniuersitates sibi & bono publico consultum properetis, totum breui Christianum orbem errores ebullire dolebimus. Quidni? Vt quisque impensissime studet trilinguis euadere, tanquam fabuloso illo fonte proluisset labra, ita maxima authoritate inter sacrorum mystas Trimegistus prodit. Nihil sanè est, quod huic meæ infacundiæ prætexere velim. Nanque & ingenue fateor alia me ratione studia instituisse, quàm ut linguas accuratissimè excolerem: & si al-

Distributio.

Stylus scholasticus nō est aspernandus.

Lutheranorū uafricies.

Scholastica Theologia immerito abijcit.

Linguarũ peritia necessaria.

terum optandum foret, mallem impræsentiarum spiritum Christiano propinquũ, quàm eloquentiam Ciceronianæ proximam mihi dari. Neque verò diffiteor linguarum peritiam & cultum, cui nostro æuo diligentius incumbitur, sacris intelligendis biblijs magno usui esse: id cuius nos .2. de doct. Christ. admonet August.

Sco. theol. repugnanda.

Verum hoc tamen vicissim persuasum contendo, quod uti oculus ophtalmia laborans non protinus cerebro eruitur, sed collyrijs propter eius optimam vsuram curatur: ita sit res scholastica amputanda, nempè & à sophismatum quidem nugis, & à metaphysicorũ uanis portentis repurganda, quibus est sordibus apud nonnullos authores indignè fœdata: detur tamẽ summa opera, ne penitus depereat, sed instauretur potius, nisi plurimos velimus, habere nomẽ, rarissimos tamẽ, re esse theologos. Nõ adeò expressa extat in S. Patribus ratio hæc per quæstiones disputandi: at cum fuerint summi philosophi, planum est peripateticam hanc formam nouisse. Quæ sanè quamuis non erat inter enarranda eloquia sacra necessaria, nihilominus apud Augustinum & alios crebro se exerit. Et quando post illam ætatem fuisset in scholas theologorum recepta, ecquid eius negotium est, si uia, ratione, & modo instituatur, nisi ut fides per hanc artem saluberrima (quod ait. 14. de trinit August.) gignatur, nutriatur, defendatur & roboretur? Nam quæ potest perspicatior esse, commodiorque ratio interpretandi, cum sanctorum dicta, tum maxime sacrorum eloquia, quam dum locus unus in quæstionem mittitur: unde materia subiecta ex suis causis explicata, uerus depromitur sensus? Veluti est apud sanctum Thomam, Sanctum Bonauenturam & reliquos perspicere. Est enim homo rationale animal, qui nulla idcirco ui magis, uiaque pollet, ad eruendam undecunque ueritatem, atque ex suis causis deducendam, quàm ratiocinatione & discursu. Atque adeò, ut rerum causas naturasque disquirat, consequentiam iudicet, conciliet contraria: incognitum denique quiduis ex penitissimis latebris in lucem prodat, nulla re magis adiuuatur quàm congressibus si ordine fiant, cæterisque scholasticis exercitijs. Adde quod naturam fides, nõ (vt isti autumãt) auersatur: sed certe perficit. Quapropter uicaria se luce mutuo perfundunt. Nempè ut plurima nos fides erudiuit naturæ secreta, philosophis ante inaccessa, sic uicissim & intelligendis explicandisque mysterijs fidei plurimum cognitio rerum naturalium ancillatur. Eo potissimum, quod præter illa diuinorum arcana, cætera omnia nempè quæ ad leges, quæ ad uirtutes & uitia, quæ ad officia humana, contractus, necessitudinesque hominum attinent (quæ sunt cuncta in republica Christiana cognitu maximè necessaria) soli sunt scholastici, à quibus discutiuntur & pertractantur. Quorum rationes magna ex parte philosophia subministrat. Sed aiunt. philosophorum semper scholas hæresum fuisse officinas. Haud equidem diffiteor, dum fides in cunabulis infantiam agebat. Tunc enim quæ res erant supra, easdem scioli contra naturam indicabant. Hinc Arrius, Sabellius, & id genus monstra prodiere. Hac de causa apud priscos orthodoxos male audit philosophia. Attamen nisi fuissent inter

Patres philosophiã docti fuere.

Aug. 14 de Trin.

Homini ingenita est ratiocinatio.

Fides naturæ perfectio.

Philosophia quã que nocet, sed rursus prodest.

eos, qui philosophos ex ipsa etiam philosophia euincerent, uix belluas illas sacris testimonijs, quæ in sinistrum sensum ab illis detorquebantur, superassent. Philosophos enim fuisse necesse erat, qui explicarent, ut non esset demonstratio, quam Arrius inuictissimam censebat. Nempè quòd si indiuidua essentia est pater, eademq; filius, pater sit persona filij. A philosophia falsus fuit Berengarius, qui negabant accidentia sacramenti esse sine subiecto, quia repugnare allucinabatur ipsi eorum naturæ: quo nunc etiam Germanorum permulti tenentur errore. Sed uera philosophia est, quæ edocet minime id repugnare. Si fieri posset, ut nulli essent pseudo philosophi, qui hæreses progignerent, nulla fortè in hunc usum necessaria esset philosophia, quæ hæreticornm ausum retunderet. Verum, quàm est (authore Paulo) necesse hæreses esse, tam necessarium existimauerim, philosophiam inter theologos confouendam esse, qua sint, iuxta uerbum Petri, paratiores ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea quæ in nobis est spe. Est enim naturalis philosopiæ munus, supernaturalia fidei mysteria, non quidem demonstrare (quippe quæ ex solis sint diuinis testimonijs recepta) sed tamen explicare, & contra philosophos asserere: dum eorum eneruat defringitque argumenta, ostendens, nihil aduersus nos euincere. Vnde & Paulus episcopum admonet, ut fidelem habeat sermonem, quo potens sit exhortari doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Et sanè August. quanto sua dialectica & philosophia maius exhibuit ecclesiæ negotium, dum erat Manichæus, tanto fuit ei postea aduersus hæreticos utilior. Theriacam philosophiam censete circunspectissime senatus, quæ earundem medetur uiperarum morsibus, ex quarum conficitur carnibus. Et quo semel finiam, quinam linguas, quàm germani excultius polinere? Qui Augustino & id genus patribus legendis plus temporis insumpserunt? Qui pluries sacram paginam reuoluerunt? Quid ergo restet illis causæ tam plurium errorũ, quàm quòd theologiam scholasticã neglexerint? Ex cuius ignorantia omnes dimanasse, facile erit rem perpendenti conijcere. Profectò simul, apud eosdemque cœpere, & linguarum cultura, & scholasticæ rationis contemptus, & hæresum turba. Nescio uiri patres quo me longius, quàm putaram, surripuerit dicendi calor. Boni tamen pro uestra clementia consulite: quoniam paucioribus effari nequiui, scholasticis tractationibus de medio sublatis, quàm rei timeam theologicæ. Ne uos tamen uiri sacri hac mea incpta proloquendi prolixitate diutius obtundam, hoc qualecunque munusculum accipite, perspicite, castigate, & pro summa authoritate uestra reformate. Nam cui alij quàm vobis ecclesiæ lumina, vestrorum apologiam decretorum nuncuparem? Agite vt cœpistis. Obsequimini Spiritui Sancto. Honori apostolicæ sedis, ubi sanctissimum ecclesiæ caput residet, consulite. Familiæ vestræ, Christiano inquam orbi, sanguine Christi seruato, prospicite: qui intenta in uos ora tenet, expensasque manus: ut hanc, quæ reliqua est, fidei scintillam excitetis, Christianos principes audite, hoc à uobis obnixe flagitantes, qui de hac causa sedetis iudices, Zelus, officiumque inuictissimi Cæsaris

[Margin notes: 1. Cor. 11. — 1. Pet. 3. — Philosophiç munus. — Tit. 1. — Philosophia theriacæ cõparatur. — Quæ fuerit causa Lutheranis errandi. — Zelus Cęsaris.]

ris haud per nos sanctißimo suo fine defraudatur. Qui non modò in hanc eandem causam, fortunas omnes, exercitus, regna vtique exposuit, sed quo fidem suam, quam Christo obstrinxerat, liberaret, uitam in castris, prodigiosis armis, iaculis utique sulphureis obiecit: ut sit eius fama ad gloriam diuini nominis, sempiterna. Namque si hoc loco Christianam rempublicam relinquitis, cum neque fides in tanto periculo durare diu, neque mundus ea extincta, poßit esse superstes, in timorem nos certum conijcitis, ne hæc tam latè patens discesio ea sit ipsa, de qua scriptum nobis curauit Apostolus, prænuntiam fore appopinquantis rerum finis.

INDEX CAPITVLORVM, QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

CAPITA PRIMI LIBRI.

Capita Secundi libri.

Capita Tertij libri.

Quo

In Apologia.

In Decretum de Iustificatione.

INDEX FINIS.

INDEX SENTENTIARVM QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

B

C

Certitu-

Fides

FINIS.

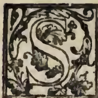
Index errorum Lutheranorum xxxv. qui in hoc opere reprobantur.

FINIS.

REVERENDI P. F. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM.

De Natura & Gratia, LIBER PRIMVS.

De Nominibus, Natura, & Gratia. Cap. I.

ANE verò de natura & gratia disputationem instituentibus operæpretiũ primum est, res horum nominũ exponere. Naturæ enim voce, impresentiarum facultatem designamus naturalem liberi arbitrij ad bene agendũ: atque nomine gratiæ, auxilium, donaque nobis diuinitus suffecta ad ea officia, quibus ineundis & perficiendis natura nõ sufficit. Vbi hoc animaduertendũ est, quod influxus, concursusque Dei generalis, quamuis sit diuinę maiestati spõtaneus, ac voluntarius, ad vniuersalem pertinens prouidentiam, tamen quia in ipsa statim rerum conditione, ita cum rerum natura cõcurrere pepigit, vt res fineret (quod ait. tertio de trinit. Augusti.) suis motibus naturalibus agere, inter causas naturales annumeratur: quasi sit naturæ debitus. Vt enim Dei fuerit misericordiæ, naturas rerũ ex nihilo condere, veruntamen suæ singulis virtutes & qualitates debentur. cœlis nimirum, lux: homini, ratio & sensus: alijsque alia. Et pari fermè ratione, concursus ille generalis debitus est, quandiu durauerit, vniuerso. Quocirca vbi aiunt, & philosophi, & Theologi, solem à natura illuminare, cœlos naturaliter circunferri, ignem suapte natura exurere, atque his similia, nomine naturæ efficientiam Dei generalem complectuntur: sanè qui non solùm dat vnicuique formam essendi, agendique virtutem: sed vniuersa tum sustinet, vt sint: tum mouet, vt agant. Quæ autem homo illo adiutus modo nequit, illa aut naturæ repugnant suæ, aut supernaturali auxilio obtinet. Atque hoc nuncupatur auxilium gratiæ: quasi non naturæ debitum, sed gratuito collatũ. Qua nimirum phrasi vtitur Apostolus, vbi ait: Ei qui operatur, merces non imputatur ſm gratiam, sed secundum debitum. Quasi opera quæ ita sunt in nostro arbitrio posita, vt solo influxu generali Dei valeamus perficere, nostra ipsorũ sint, de quibus proinde nobis, ceu de proprijs meritis, debetur merces. Itaque si misericordiam Dei spectes, hanc rerum machinam, cùm ex nihilo effingẽtis, tùm cõtinentur sustẽtantis, naturalia cũcta agnosces, opera esse gratiæ. At verò vbicunque gratiã in sacra pagina, in Paulo præsertim legimus, tali nomine domũ venit, naturæ ipsi præter suum debitum

Marginal notes: Concursus Dei generalis. — August. — Auxiliũ gratiæ. — Paulus Rom. 4.

superlatum cęlitus ad agendum opus supernaturale. Namque naturalia munera, licet nō sint debita personę quasi ipsa meruerit, sunt tamen modo quodam debita naturæ: supernaturalia verò, nec personę, nec naturæ: & ideo simpliciter dicuntur gratiæ. Huius denique discerniculi indiciū accipe. Naturale & miraculosum e regione opponuntur: vbi autem Deus naturalibus causis influētiam illam subtrahit vniuersalem (vti olim fecit & soli gradum sistenti, & Babylonico igni nihil lædenti pueros) miraculum censetur: est ergo influentia, illa naturalis cā. De auxilio verò speciali aliter loquimur. Nā quod aliorū Deus misereatur: alios verò induret, non miraculum reputamus, sed incomprehensibile iudiciū eius. Hoc ipsum Aug. agnouit, vti pleraque omnia, quæ in argumentum huius operis excogitari possunt. Quē propterea nil mirum, si ferme vnicum coryphæum identidem huc simus, præ cæteris patrib⁹ accersituri. Sicuti & ex scholasticis crebriorem simus consulturi diuum Thomam, qui reliquis copiosius de hisce rebus, limatiusq; disserit Ille super Psal. 144. Quædam, inquit, est Dei gratia, qua Deus fecit, seu creauit nos. Altera, qua refecit, seu redemit nos. Et paulò post. Pelagius Deo quidem tribuit, quia est: & in hoc rectè sentit: sibi uerò, qd iustus est: & in hoc sua sn̄ia ipsum fallit. Hæc August. Eo enim præcise intellectu fatebatur Pelagius gratia Dei nos iustificari, quod vires naturales aiebat esse gratuito nobis ingenitas: nō tamen quod pręter illas indigeremus nouo auxilio gratiæ. Id quod acrius repræhendit idem August. in epistola quinque Episcoporum ad Innocentium, quæ est 95. his verbis. Etsi quadam non improbanda ratione, dicitur gratia Dei, qua creati sumus, vt nonnihil essemus, nec ita essemus aliquid, vt cadauer, quod non viuit, & arbor, quæ non sentit, aut pecus, quod non intelligit, sed homines, qui & essemus, & viueremus, & sentiremus, & intelligeremus: & de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere debemus: vnde meritò & ista gratia dici potest, quia non præcedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Alia est tamen qua prædestinati vocamur, iustificamur, glorificamur. Et de hac, inquit, quæstio erat cum Pelagio, quando compellebatur, ne diceret, gratiam secundum opera nostra & merita dari. Et in epistola ad Sixtum. 2. quæ est in ordine. 105. Cum ab istis, inquit (scilicet Pelagianis) quæritur quam gratiam cogitaret Pelagius, qn̄ anathematizabat eos q dicunt gratiā Dei s̄m merita nostra dari: rn̄dent, cogitasse ipsam humanā naturā in qua conditi sumus, Neq;.n. antequā essemus, mereri aliquid poteramus, vt essemus. Sed abijciatur (ait) à Christianorū cordibus ista fallacia: nam oīno nō istam gratiā commēdat Apstolus, quæ creati sumus, vt homines essemus, sed quia iustificati sumus, vt homines iusti essemus. Ista est enim gratia per Iesum Christum dominum nostrum. Etenim Christus non pro nullis, vt homines conderentur, sed pro impijs mortuus est, vt iustificarentur. Hactenus Aug. Colligamus ergo, quod quamuis naturalia beneficia, gratiæ etiam nomenclaturam habeant, vbicunque tamen simpliciter de gratia habetur sermo, nisi contextus aliorsum peculiariter diuerterit, beneficium Iesu Christi saluatoris nostri subauditur, in nostram nobis salutem impensum. De qua ait Paul. Gratis estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Vnde etsi aliqua speciatim ab effectu sortiatur nomē, vt nuncupetur gratia gratificans, seu gratum faciens, omnis tamen gratia à priuatione præcedentis causæ tale sortitur nomen: nempe quod non ex debito, sed gratis donetur. Quo & Paulus alludit, vbi è regione opponit. Non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et iterum. Si gratia, non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Et talis est oppositio naturæ & gratiæ, de quibus hāc adorimur tractationem. Quæ verò res sit gratia lib. 2. commodius examinauimus, cap. 3. ¶ Quo autem in litem nos insinuemus, quam Lutherani nobis intendunt, duo semper ecclesiæ Dei extiterunt de nostra iustificatione contraria pericula. Porrò alterum ab ijs, qui in gratiam Dei, diuinumq; honorem iniurij, libero arbitrio,

trio,

Iosu. 10

Dani. 3.

Aug. coryphæ⁹ in argumēto d̄ Natura & Gratia.

Aug. in epistola quinq; Episcoporū ad Innocētium.

Aug. in epist. ad Sixtum

Collectio de nomine gratiæ.

Paulus Ephe. 2.

Gratiæ nomen. Paulus. Rom. 4. & 11.

Duo de iustificatio. extremi errores.

trio, nostrisq; operibus plus iusto concesserunt. Quos Paulus Apostolus sæpe & sæpius pudendi euincit erroris, & ueluti qui sint in Deum impudenter contumeliosi, ita de illis vbique pronunciat. Hûc errorem post annos quadringentos famosus ille Pelagius resuscitauit. Alterum uerò ab ijs iniectum est ecclesiæ periculum, qui gratiæ Dei intantum deferebant, vt liberum ferè arbitrium tollerent: dicentes, Deum in nobis iustitiam sine nobis operari. Ideoque sola nobis opus esse fide, qua misericordiam Dei apprehendamus. Cætera uerò opera haud esse necessaria: dicente Paulo: Arbitramur hominem iustificari per fidem, & nõ ex operibus, & hoc genus quamplurima. Contra quos (vt ait Augu. de fide & operibus) Petrus & reliqui Apostoli scripsere, eosdemque proinde appellat Petrus deprauatores epistolarum Pauli, ut li. 2. ca. vlt. explicatius enarrabimus. Inter hos autem scopulos sacrosancta mater ecclesia, aura Spiritus sancti aspirata, ita liberum arbitrium astruit, vt ei tamen infirmo & egeno necessariam iudicet gratiã Dei. At uero ita uicissim gratiam extollit, ut liberum arbitrium sublatum nolit, sed cooperatione nostra opus esse velit in iustificatione, & operibus deinceps nostris, quibus iusti iustificemur adhuc. Igitur Martinus Lutherus inter errores alios, quos multorum generum disseminauit, non modò in hanc secundam partem, à Pelagio diuersam, inclinauit, sed accessionem prægrandem fecit. Eo enim vsque per peccatum primi parentis prostrnatam vult naturam nostram & uiribus exhaustam, vt nulla nobis inde fuerit reliqua libertas ad bonum. Vnde innumera confingit monstra, de peccato originali, de libero arbitrio, deque iustificatione, & operibus nostris. Vt hæc autem ex suis causis dilucidè expenderẽtur, materias omnes de natura & gratia pertractare constituimus: vt ubi quisque incideret locus aduersus Lutheranos, illic eundem luculentius discuteremus. At verò cum extrema pi[...]notione medij plurimum innotescant, tam supernaturalis fœlicissimusque status gratiæ, q̃ culpæ etiã miserrimus habitus ex naturali nostra cõditione quàm maximè dignoscitur: & id non aliud quàm idoneum me inde dicẽdi initiũ inuenisse arbitratus sum, si quatuor homines, quos paulò antè dicebam, statibus, & qualitatibus differentes, ob oculos primùm omnium posuissem. In quibus toto opere patefacerem, quousq; natura nostra proprijs uiribus in morum cultura progrediatur: & vbi, nisi auxilio gratiæ peculiarius suffulta, deficiat. Erit autẽ ferme operis scopus & thema, duorum saltem librorum, dilucidatio huius uerbi, quod symbolum, signeque est Christiani, FIDES, QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Nam etsi de hac voce inter nos conueniat & aduersarios, nimirum fide iustificationem fieri, quæ per charitatem operatur, re differt nihilominus plurimum. ¶ Sed hoc præterea in vestibulo statim disputationis nostræ censuimus admonendum, nempe quod in omnibus cõtrouersijs distinguenda ea sunt, de quibus citra iniuriam fidei, variè diuerseque sentire cuique liberum est: vtpote quæ in opinionibus versari permittit ecclesia catholica, ab his de quibus disceptatur, an sint scripturis canonicis dissona, nec ne. Id profectò à quo (ut pace vtrorumq; dixerim) aduersarijs forte minus, sed neque nostris satis cautum est. Nam Lutherani quamcunque doctrinam in aliquo forte doctorum nostrorum offendant, ac si tota schola apud nos theologorum eam pro fide sustineret, ita acriter impetunt & oppugnant, suisque populis persuadere student, eam esse fidem nostram: cum tamen complures earum nullius probabilitatis apud graues doctores inter nos habeantur. Contra nonnulli ex nostris opinionem quamlibet suæ familiæ adeò mordicus propugnant, ac si ex illa conuicta periculum immineret orthodoxæ fidei. Non ergo vbi de fide agitur, plebẽ opinionibus & placitis huius aliusve scholæ vexemus. De quibus satis fuerit intra gymnasia disputare. Verum quæ ad Christi fidem attinent, ea penitus sint, quæ cum modestia & charitate discutiamus: quoad misericordia Dei vnius sit nobis confessio fidei, idemque pareamus ecclesiæ. Vbi, qui prius esse haudquaquam potest, futurus est discordiarum finis.

Pelagi[us].

Aug. de fi. & opę. cap. 14.

Ecclesię catholicæ snía.

Martin. Lutherus.

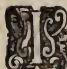
Quatuor hominum status.

Thema operis.

Distinguendũ est iter ea q̃ sũt fidei, & ea q̃ sũt in opinione.

nis. Quod si cuiuspiam sententiam docto ris (quod sæpissime est necessarium) probare magis usu uenerit, admonitos faciamus lectores, suasionem esse humanam, non diuinam persuasionem.

De homine in puris naturalibus mente concepto. Cap. II.

GITUR licet nunq̃ fuerit, nec ex lege posita esse possit extra culpam & gratiam in mera sua natura creatus, & relictus homo, concipere illum tñ animo & effingere nihil vetat, clarioris disputationis gratia. Faciamus itaq; imaginando, ut homo hunc in modũ naturalis à Deo sit creatus: vtpote rõnale animal, absq; culpa & gratia, & quouis super naturali dono. De homine huiusmodi, qualem penitus philosophi, agnouerunt, tria meditari possumus. Primum quod cũ suapte natura inter angelos & inferiores creaturas medius sit, atq; adeò ex anima rõnali & corpore constans, duabus polleret partibus & uirtutibus; sensu. s. & rõne. Nomine sensus, philosophorũ more, partem totam sensilem nũcupamus: id est cognoscitiuam & appetitiuam: sicuti & rationis vocabulo, partem rationalem: ut intellectum cum volũtate. Ita. n. Arist. 2. Ethi. dissecat in homine partes binas, eam uide licet, quæ est rationis compos, atq; sensilẽ alteram, brutam vtique, atque rationis expertem, quæ (ut 1. Polit. docuit) rationi obedit: non quidem seruitio despotico, vti seruus domino, qui cum non sit sui iuris, non habet renitendi facultatem (hoc enim pacto sola corporea membra inseruiunt animo) sed obsequio politico & regali: uti ciuis paret principi, vtpote in cuius est arbitrio, non illi obtemperare. Ex his consequens palam fit, luctam illam, cuius meminit Apostol. ad Galat. vt caro concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, esse homini à natura ingenitam: sanè quæ ex his diuersarijs partibus innascitur. Igitur quid nomen concupiscentiæ (quod in subsequentibus crebro recurret) significet, ex naturali hominis potenti (nisi rectius dixerim impotentia) uenandum est. Vt hic adnotare incipiat sapiens lector, quàm sit philosophia naturalis, sacris literis, ac rebus fidei intelligendis adminiculo. Etenim cum pars sẽsitiua, vim utranque comprehendat, porrò cognoscitiuam & appetitiuam, appetitus tamen solus est, qui inter theologos nomẽ habet sensualitatis. Sumitur enim hoc nomen à sensuali motu, ut 12. de tri. ait Augustin. eo quod sensualitas hominem extra rationis metas ad sensibilia, quæ ad corpus pertinet, tum pelliceat, tũ etiam concitet. Sicuti à suo actu denominatur potentia, ut à visione visus. Mouere autem non tam propriè competit cognoscitiuæ potentiæ, quàm appetitiuæ. Cuius rationem perquàm doctè subijcit S. Thom. quæst. 81. in 1. cap. Idcirco quod cum operatio apprehensiuę perficiatur in receptione obiecti, appetitiuæ uerò in eo quod inclinatur & fertur in obiectum, illa, quieti, hæc uerò assimilatur motui. Atqui etsi appetitus huiusmodi in duas à philosophis dissectus sit partes: primam quidem concupiscibilem, qua in ea propendimus, quæ conueniunt, eaque renuimus, quæ nobis aduersantur, alteram uerò irascibilem, qua resistimus obsistentibus, & his quæ deterrent, ne conuenientia prosequamur, totus nihilominus animalis appetitus, nomen habet concupiscentiæ. Ex eo, quantum conijcio, quod pars concupiscibilis, fundamentum est & finis irascibilis. Nunquam enim aggredimur tristia & ardua, nisi propter ea quæ nos amica delectant. Vt nũquam quis hostem aggreditur ira, nisi quia in eo nocet, quod cupit in pace possidere. Est ergo cõcupiscẽtia, seclusa etiam Adæ, & iustitia, & culpa, nobis natiuus morbus, genuinũque malum, ut capitu. 13. infra latius executi sumus. An uerò ex peccato aucta fuerit, nihil modo definimus. ¶ Secundum quod de homine illo considerare licet, est, quod cum esset animal rõnale, polleret vtiq; rõne ac libero arbitrio: secundũ illud Ecclesiasti. 15. Fecit Deus ab initio hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Est nanque hõ suapte natura ea rõne ad imaginem Dei factus, quod intellectu pollet, atque memoria & uoluntate. Trinam. n. S. Patres speculantur in homine diuinam imaginem: nempè creationis per

Marginal notes: Prima cõsideratio de homine in puris naturalibus. — Arist. 2. Ethi. — Cõcupiscentia carnis aduersus spiritum. — Sensualitas. — S. Tho. in 1. p. q. 81. — Cõcupiscentia. — Secũda consideratio. — Eccl. 15 — Imago Dei.

per naturam recreationis per gratiam, & glorificationis per beatricem illam visionem patriæ. Vnde Damaſ. Quod ſecundum imaginem (inquit) eſt, intellectuale ſignificat, & arbitrio liberũ, quod eſt per ſe poteſtatiuum. Hæc ille. Eſt etenim illud ad alius imaginem expreſſum, quod non ſolum cætera membra, verùm faciem eius exhibet, & repreſentat: facies autem & vultus Dei, mens eius eſt, & voluntatis libertas. Ob idque cum reliquum creaturarum vulgus, quippe quæ eſſe tantum habeant, aut ſine mente vitam, veſtigium Dei ſit penitus (vt impreſſio pulueris, quę pedem, non faciem refert) homo poſt angelum, eſt, qui ſuapte natura faciem Dei, vtcunque repræſentat: iuxta illud Pſaltes. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Id quod Geneſeos primo explicatè ſignificatur, ubi ait Deus. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli. Ac ſi dixiſſet. Hominem faciamus, qui iudicio, vti nos, præſtet, & arbitrij uſu ualeat: atque adeo cum ſui, ſuarumque actionum dominium habeat, pecoribus, cæteriſque rebus ratione carentibus perinde dominetur. Vnde S. Thom. 1. p. q. 96. omnia, inquit, animalia ſunt homini naturaliter ſubiecta. Primo quia inferiora ſunt, propter ſuperiora. Secundo quia ſuperiora ſunt à quibus debent inferiora gubernari. Et tertio propter vniuerſalem omnium prudentiã, quæ viget in homine. Hæc illæ. Haud tamen ſubinde cogitatio quempiam ſubeat, eam fuiſſe Deo cauſam condendi hominis ex animo & corpore, ut mundi colonus eſſet, cæteriſque animantibus, & rebus inanimis præficeretur: quoniam non propter mundum homo, ſed mundus propter hominem, quàm late patet, fabricatus eſt. Id quod Ariſtoteles & principes philoſophi, natura magiſtra, prædocti ſunt: & nos inter enarrandum locum illum Pauli, quod inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, conſpiciuntur, fuſius elucidauimus. Cum enim, authore in de diui. nomin. Dionyſio, bonũ ſuapte natura ſui ſit ipſius diffuſiuũ, duas Deus ſubſtantias ſui capaces ſtatuit effingere, cum quibus diuinam ſuam fœlicitatem communicaret: ſanè vt eas ſuijpſius amore & conſpectu bearet, quibus eſt ipſe beatus. At propter incorporeum angelum, nullo opus fuerat corporeo mundo, ſed ſolum propter hominem: cuius proinde ſeruitium eſt, quantacunque eſt cœlorum, aſtrorum, & elementorum moles, ex hiſque myſtorum numeroſiſſima ſupellex. ¶ Tertia ergo fuerit de noſtro iſto phyſico homine conſideratio. Nępè duos eſſe hominis fines: alterum qui ſuæ commenſuratus eſt naturali virtuti, & facultati, ſiue qua parte ad intellectum ſpectat ſiue qua pertinet ad voluntatem: alterum uerò qui eius virtutem excedit. Intellectus naturale obiectũ in hac uita eſt ens, uel quod ſenſibus obiectum eſt, uel quatenus per abſtractionem à ſenſibilibus conſpicitur. Ratio quam in promptu ipſa ſuggerit natura, eſt quod cum anima noſtra ſit actus corporis, neceſſe eſt noſtram cognitionem à ſenſu inchoari, & intellectu perfici. Vnde eſt axioma illud Ariſto. Nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu. Quocirca cum intellectus potétia ſit immaterialis, potés eſt ex præſentatis effectibus ad ſupernas, ſpiritualeſque cauſas contemplandas mentis oculos erigere. Hoc autem & perparam ad præſentem rem pertinet, & erit fortè legentibus inſuaue, aliarum rerum auidis. At quatenus ad humanam voluntatem, liberumq; attinet arbitrium (id cuius frequens futura nobis eſt mentio) animaduertendũ eſt, quod cum homo ſit rationale animal, finis eius naturaliſſimus eſt operari ſemper ſecundum rationem, id eſt, omnia agere propter honeſtum, quãdo, & ubi oportet, ſecundum prudentiæ regulas, à ratione præſcriptas. Suorum autem finis officiorum in hac vita, eſt, pax, tranquilluſq; ſtatus reipublicæ. Eſt enim homo politicum animal, natum in ſocietate viuere, ob idque ſuapte natura in hoc propenſum, ut ea ſe ratione gerat, primum reſpectu ſui, mox reſpectu familiæ, ac demum reſpectu ciuium, qua ratione pax in republica, charitas, & beneuolentia perpetuo conſtet. Hunc penitus finem philoſophi naturales ſpeculati ſunt.

Marginalia: Damaſ. — Pſal. 4. 47. — Gene. 1 — S. Tho. 1. p. q. 96. ar. 1 — Non ho mo pp mundũ. ſed mũdus pp hominẽ Angelus & homo. — Tertia conſideratio. — Duplex finis hominis. — Obiect. Intellectus. — Axioma. Ariſtot. — Natura le eſt homini operari ſm rõnem. — Homo animal politicũ

In

In hunc positæ sunt ciuiles leges, ordinesque & magistratus in republica constituti. Nec solum astruimus, agere se cundum rationem, natiuum esse homini, veluti auibus, volare: natare, piscibus: terrestribusque animalibus, gradiri. Hæc enim non sunt fines, sed opera media, quibus consequuntur finem, puta victum, ut uiuant. Sed dicimus, finem esse, & scopum, in quem nos natura produxit. Sicuti natura rei grauis est, moueri ad centrum: leuis, sursum ferri: solis, illuminare: ignis, exurere. Nec ista est propositio, quæ persuaderi opus habeat, sed postulatio, quam dicunt dialectici, quæ ex ipsa diffinitione hominis statim liquet. Hoc enim ipsum pollet, animal rationale, quod animal in hoc natum sit ut ratione viuat. Veruntamen ita est munus hoc nobis innatum à natura, ut tamen sensualitas nobis sit impedimento, ne semper id præstare possimus, ad quod nati sumus. Nam, ut in prima consideratione dicebamus, appetitus qui suopte ingenio præter rationis iussum impetu fertur in sua obiecta, aut rationem post se præcipitat, aut negotium, molestiamque illi facessit renitenti.

Dubitatio. ¶ Sed hic quispiam meritò percunctetur. Si natura sensualitatis est, contra rationem agere, & sensualitas ipsa in natura inest penitus hominis, cur non dicamus perinde naturale esse homini, agere contra rationem, atque agere secundum rationem? Ratio conspicua est, & manifesta. Nanque cum operari secundum rationem competat homini ratione formæ, à supremoque eius gradu, vnde sortitur speciem: agere autem contra rationem, obtinguat ratione materiæ, nempè ab infimo gradu, communi sibi cum brutis (quod est sensitiuum) meritò illud iudicatur esse ei simpliciter naturale, hoc verò naturale secundum quid, id est, secundum sensualitatem, simpliciter autem contra naturam. Tametsi, esse corporeum, mortalem, sensitiuum, & talia, licet prædicentur ratione materiæ, quia tamen nihil præ se ferunt contra rationem, simpliciter enunciantur de homine. Atqui & in Paulo reperitur etiam

Rom. 7. genus hoc loquendi: ubi ait. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Id enim mali, quod succumbente ratione, uolentes facimus, dicimur simpliciter nos facere, ea autem illecebra, quæ renuente voluntate, est in concupiscentia, haud nostra est propria, sed ipsius sensualitatis. Quam propterea supra non appellauimus bonum naturæ, sed malum eius, & uitium, & morbum: ut infra capit. 13. explicatius liquebit. Qua etiam de re, virtutes omnes, etiam secundum philosophos, ut author est Augusti. 14. de ciuitate Dei, & S. Thom. 12. quæst. 71. sunt secundum naturam hominis: uitia verò vniuersa, contra naturam. Vnde 4. capitu. de diui. nomi. Dionysius. Bonum (inquit) hominis est, secundum rationem esse malum autem, præter rationem. Et hæc de illo fine hominis, qui uiribus naturæ nostræ commensuratur. Est ueruntamen finis nobis alter, uirtutem, viresque naturæ nostræ longius exuperans, quàm ut à nobis possit, vel cognitione, nedum re ipsa pertingi. Id consistit in Dei summè amati per facialem visionem comprehensione. Hæc est enim (inquit ueritas ipsa) vita æterna, vt cognoscant te Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. Quod est, ut te in hac uita fide cognoscentes, spe appetant, charitate excolant, quibus te tandem officijs deamatum videndo comprehendant. Est namq; uisio, præmium fidei: iuxta illud. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: eademque simul est, quæ spem terminat, comprehensio. Nam sic currite, inquit, ut comprehendatis. Quare vt iustus hic ex fide viuit, sanè dum spe eorum quæ visurus est, iusta operatur, ita & beatus visione illic uiuet, dum conspectu sperati amatique Dei satiabitur. Atque adeò, ut uita hic æterna à cognitione Dei exordium sumit, ita & illic cognitione perficitur. Sed non est hic locus concertandi, utro in actu beati tudo consistat. Est ueruntamen uterque intellectus, scilicet, & uoluntatis, necessarius: quod satis in præsentia nobis est.

Augusti. 14. de ciui. Dei.

Diony.

Finis naturæ nostræ excellens.

Visio beans.

Iustus ex fide viuit.

Quænam

Quænam officia homo in puris naturalibus præstare posset. Cap. III.

ER hæc communita nobis via est, ad inuestigandum, quid homo ille naturaliter posset, quidque minimè, si auxilio esset gratiæ destitutus. Hoc enim propositum nobis est de singulo hominis statu disserere. Quod per tres hic conclusiones, ex præfatis tribus considerationibus appēdentes, constabit facilè. Prima. Posset tunc ille homo solo generali auxilio Dei suffultus & vnam primam rerum conditricem causam nosse, & ea quæ naturale ius de officijs, virtutibusque humanis, docet, tum pernoscere, tum etiam quandoq; usu & more præstare. Neque vero est, vt velimus in præsentia conclusionem hanc ex oībus suis causis demonstrare. Nam cum de hoc homine, quem fingimus, nihil, uel in sacra pagina, vel apud Sanct. Patres scriptū sit, commodius elucidabitur cap. 20. vbi de homine in originali culpa, eadem altius repetenda est nobis quæstio. Modo interim satis fuerit, rationem naturalem subijcere. Quæ quantum ad cognitioné, talis est. Natura est effectarum rerum, vt suas quæq; causas repræsentent, ingenitūque est homini (vt paulò antè dicebamus) ex præsensis effectis causas rimari: qua rō ne sunt causę. Cum ergo Deus prima sit rerum omnium, quas sentimus, causa, & supremus finis, poterit homo ad eius notitiam per hæc uisibilia promoueri.

Prima conclu.

¶ Attamen considerandum est, quod cū Deus nihil agat faciatve in rebus, quatenus trinus, sed quatenus unus (quoniam vt dictum est à Theologis, opera Trinitatis indiuisa sunt extra) non cognoscitur ex rebus inquantum trinus, sed inquantum vna summa causa, & finis, vnde omnia dimanant, & quo omnia, suo quodque modo & ordine, appetitu tendunt. Et hoc est quod ait Apostolus inter obiurgandum Philosophos. Quia quod notum est Dei id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. Deus enim illis manifestauit. Et quod loquatur de manifestatione per lumen naturę, planè liquet ex eo quod sequitur. Inuisibilia .n. ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas. Hæc .n. sunt, quæ de Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nempè, vt sit unus, sempiternæ uirtutis, sapiens, bonus, & cætera q̄ hæc mundi machina mole sua, ordine, & pulchritudine, confitetur, de illo & prædicat. Cœli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. In quibus proinde philosophi naturales Deum Opt. Maximū speculati sunt. Neque id tantum de Deo agnouere, sed cuncta propter hominem esse, & moneri: hominem uerò propter primam causam, quæ est summus omniū finis. Et ideo causæ illi supernæ obedientiam, & rebus bene gestis cultum ab homine deberi. Atque eadem luce naturali discernere homo ille potuit inter bonū, & malū: honestum, & turpe: illaque prima uitæ humanæ elementa notissima cernere. Id facias alijs, quod tibi uis fieri: idque ne facias, quæ neque velis tibi. Poteratque demum nosse hominem esse animal politicum, officiaq; subinde alios alijs debere, quibus pax, tranquillaque respublica inter eos consisteret. Ex hoc priori membro cōclusionis de cognitione, consequens & alterum fit. Sane quod ualeret homo ille in puris naturalibus, quauis originali, seu iustitia, seu culpa semota, solo nutu generali Dei, opus aliquod honestum quandoque efficere, & quod esset (vt aiunt moraliter bonum. Enimuerò cognitio rerū agibilium non est, à natura sua, nisi propter opus, ut 2. Ethicor. author est Aristo. ergo si potens erat homo vi intellectus iudicare bonum honestum, poterat etiam, & illud per uoluntatem nonnunquam amore prosequi, & more præstare: saltem quatenus ordinatur in finē à natura præscriptū. Item homo (ut paulo ante dicebamus) natura sua est aīal rationale, i. aptum natum s̄m rationem uiuere: ergo potest id q̄nq; ui, & uiribus naturæ suæ consequi. Est enim p̄suasu impossibile, vires inesse sensualitati expugnādi rōnem, nullam tñ suppetere virtuté à natura homini vt rōne uicissim suppetet sensualitaté, cū hoc maxime (vt dicebamus) naturale sit homini, illud autem

Deus agit ī quātū vnus.

Rom. 1.

Psal. 18.

Notitia philosophorū de Deo.

Secūdū mébrū concl̄onis.

Arist. 2. Ethic.

1. Ratio.

lud autem cōtra suam naturam. Hanc prę meditationem substernimus aduersus il-
Grego. Armin. los (quorum caput fuit Gregorius Arim.) qui inficiantur, posse hominem absq; auxilio speciali Dei, vel cognoscere sufficiēter, vel efficere bonum opus morale propterea quod necessarium sit, vt referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc est enim hominum haud oculate distinguentium inter finem naturalem, & finem supernaturalem hominis. Idem.n. auribus exhibet, opus moraliter bonū, quod opus bonum commensuratum naturali fini, id est, quod fit tantum propter honestum. (Opus moraliter bonum.) Nam honestum ipsum, nisi mala circunstantia uestiatur, suapte natura, virtute refertur in Deum. Præsertim quia potest naturaliter actu etiam in ipsum referri, quatenus ex creaturis potest naturaliter cognosci esse vltimus finis naturalis: quod operi moraliter bono satis est. Miraculum enim esset, quod facultas adesset naturalis rebus cæteris tam inanimis, quā animantibus obtinendi suos ipsarum fines & tamen dignissimo animalium homini non suppeterent à natura sua uires, vt certo in moribus præscripto fine quandoque potiretur. Sane uerò Paulus eo facit philosophos inexcusabiles, quod cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerunt inexcusabiles: quòd si opera moraliter bona (vt ius naturæ ostendebat, eiusdemque erat facultas) fecissent, Deus tunc specialiori fauore & auxilio illis succurrisset, quo illos sibi reconciliaret. Sed sunt nobis hæc latius cap. 20. differenda & ideò supersedēdum est hic, vbi tantum iacimus fundamē-
Cōclusio 2. ta naturalia. ¶Supponimus huic tamen conclusionem secundam. Non quiuerat homo ex puris naturalibus, totum naturę bonum perficere, i. vbicunque opus esset, bene moraliter agere. Atqui huius se ratio protinus profert. Nam cum homo (vt dictum est) etiam in puris naturalibus in continuo esset duello sensualitatis aduersus rationem, necesse esset rationem, non quidem semper, sed tamen sæpe succumbere hosti, nisi diuinitus suppetias haberet. Nec solum propter sensualitatis pugnam, verum & propter imbecillitatem corporis, quod licet obediat obsequio despotico, tamen fatigatur, & lassum non potest ad nutum parere rationi. Quocirca posset homo unum aut alterum prçceptū naturæ seruare, non, quidem ut amicitiā Dei commereretur (de qua re statim dicturi sumus) sed quantum ad substantiam operis, vt per bonum opus morale peccatū euitaret. Sed neq; id posset frequenter ut cap. 22. sumus latius expressuri. Atqui experimētum huius latissimè patet in ijs, qui sunt extra gratiam Dei, & potissimū in infidelibus, qui à numine deserti, per uniuersa vitiorum præcipitia corruunt.

¶Tertia denique conclusio & assertio de nostro isto homine est hæc. Neutiquam Conclusio 3. poterat, etiam si nulla præcessisset culpa, uel naturali acumine intellectus appræhendere, uel suis viribus assequi summū illum fœlicissimumque finem, ad quem creatus est. Assertio hæc facilis est, quæ ratione naturali demonstretur. Finis enim ille extra, supraq; omnem lineam, & ordinem naturæ conditæ: eo quod Deus infinitum sit, omnis autem creatura, limitata ab illaque adeò perfectionis abyssu infinitum distans. Vnde (quod ad cognitionem attinet) sicuti sensus ad uniuersalium cognitionem & spiritualium non protenditur, eo quod sit potentia materialis, & idcirco inferioris ordinis, ita nullus creatus intellectus, vtpote qui finitus sit, immensam illam substantiam potest per se, qualis ipsa est, cognoscere. Et (vt angelum interim mittamus) de homine perspicacior ratio est. Nam cum non possit nisi per sensibilia ad diuinam cognitionem conscendere: & sensibilia hæc, non nisi quatenus unus est, Deum ipsum nobis ostendant, non potest homo naturaliter Trinitatem, & quæ sunt personarum propria (in quibus cognoscendis summa illa fœlicitas posita est) mentis intuitu cernere. Quinimo neque anima corpus exuta, neque in corporea intelligentia: eo quod sint limitatæ virtutis. Veritatis huius firmum testimonium est in Esaia. A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus absque te, quæ præparasti expectātibus te. (Esaia. 64.) Cum.n. humana omnis notitia rerum, aut disciplina per auditum, aut inuentione per visum acquiratur, & comparetur, significantissimè explicuit

plicuit Propheta, quàm non sit humanæ facultatis, diuinæ illius substantiæ conspectus. Sed nequis comminisceretur, posse hominem uel animo illam contemplari, adiecit diuinus Apostolus. Neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit dominus ijs qui diligunt illum. Quod ille dixerat expectantibus, expressit hic per diligentibus. Dilectio enim proximum est, iustumque æternæ fœlicitatis meritum, si modo gratia Dei præueniatur. Subdit verò, Nobis autem reuelauit Deus per spiritum sanctum. Sanè vt admoneret, id, quo per naturam subuehi non ualemus, numine nobis obuenire. Porrò hæc causa Philosophis fuit, vt cum summa ingeniorum culmina longissimo usu & arte percoluerint, summamque hominis fœlicitatē fuerint tam improbe perscrutati: tamen id tātum assecuti sunt, quod practica quidem beatitudo in usu uirtutum, speculatiua verò in substantiarum contemplatione separatarum collocaretur. Ad qualisnam esset contemplatio illa futura, neque sunt vsquā suspicati. Vnde Apostolus de Christo Rex, inquit, regū est, & dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum uidit, nec videre potest: scilicet naturaliter. Propterea .n. appellat illam lucem inaccessibilem, quæ soli immortali Deo est peculia, & illis, quos ipse immortalitate donauerit. Quòd si cognitio illius inaccessæ lucis, vbi finis noster actionumque nostrarum scopus abditus est, nequaquā nobis est naturaliter possibilis, & homo, nisi scopum nouerit, nullum illuc incēdere, referreque potest officium: ratione naturali colligitur, non esse in hominis facultate positum, ut ineffabile illud premium vllis possit officijs, aut rebus gestis promereri. Quantacunq; ergo homo ageret naturaliter bona opera, nullum tamen esset quoquo pacto meritum, uel amicitiæ uel gloriæ Dei.

1. Cor. 2

Philosophi non cognouerūt veram fœlicitatem.

1. Thob. 6.

An fœlicitas cœlestis sit nobis naturalis.

¶ At verò obuiam hic forsan nobis quispiam veniat, quod fœlicitas illa suprema, finis sit potius noster dicendus naturalis, quàm supernaturalis. Finis enim naturalis cuiusque rei est, in quem appetitus naturalis propensus tendit appetitus autem naturalis noster inclinatur & fertur in illam inæstimabilem fœlicitatem, quia illucusque quiescere non potest: ergo est finis noster naturalis. Sunt in schola etiam S. Thomæ, qui super quæst. 12. primæ partis distinguunt, quo modo finem illū appetat homo naturaliter. Nam si homo, aiunt, consideretur in suis naturalibus ante lumen fidei, falsum est: quoniam neque potest naturaliter cognosci, neq; appetitus ferri in incognitum. Si tamē consideretur perfusus lumine fidei, scopum illum indicantis, tunc uerum est, humanū appetitum continuo, illuc naturaliter intendere. Isti ueruntamen huc fermè declinant, quod sit finis ille supernaturalis. Etenim si non potest ab homine concupisci ex suis naturalibus, nisi præhabita cognitione supernaturali, potius censetur supernaturalis finis, q̄ naturalis Et tamen non eneruant efficaciam argumenti. Nam quāuis (vt terminis scholarium vtamur) nequeat homo actu elicito cupere illum finem, nisi præuia cognitione fidei ipsum reuelantis, si tamen appetitio accipiatur pro inclinatione ipsa, & pondere naturali (quemadmodum graue, dum quiescit, appetit centrum mundi) profectò appetitus naturalis omnium hominum, etiam illorum quibus lux fidei nondum illuxit, suapte natura illuc fertur. Cuius firmum testimonium est, quod quantocunque potiatur homo optato bono in rebus conditis, nullibi tamen quietus est, esseve potest, quoad æterna illa uisione fruatur. Vnde confessione illa Augustino in mentem uenit. Fecisti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec proueniat ad te. Profectò ita censeo, quod finis ille simpliciter sit nobis naturalis. Neque definierim finem naturalem esse illum, quē possimus naturaliter assequi, sed illum, quem appetimus naturaliter. Et quamuis non ualeamus naturaliter pernoscere, illud esse summum bonum, quo beandi, satiandique sumus, inquietudo tamen ipsa humani animi, nullibi citra illum statum requiescentis, fidem abunde facit illum esse finem nostrum naturalem. Aliàs nullus esset ultimus finis appetitus humani: quod esset dictu absurdum. Inest ergo nobis à natura appetitus in genere ad bonum, ueluti est in materia appetitus ad formam.

S. Tho.

August.

Sn̄ia authoris.

formam. Attamen differt, quod materia sub nulla quiescit forma, quin aliam appetat: animus verò noster nullo contentus est bono, citra illud summum: in quo tandem requiescit. Huius uidetur esse opinionis Scot. in quarto.d.quæst.10.vbi ait quod appetitus naturalis semper, & perpetuo & summe fertur in summã beatitudinem in particulari: licet actu elicito id non possit citra supernaturalem cognitionem. Et eadem est (ni fallor) sententia Sanct.Thom.eadem. quæst.12.citata, articu.1.vbi ait, quod inest homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: ex hoc admiratio in hominibus consurgit. His enim uerbis edocet, perspectis effectibus, naturale desiderium nostrum excitari intuendæ in se causæ. De illa enim cognitione per essentiam erat illic sermo. Et 3. contra Gentiles: cap.50. multis confirmat, inane esse desiderium naturale, nisi Deum homo uidere posset. Quin adiecerim ego desideriũ illud naturæ nostræ, quod in prologo Metaphysicæ agnouit Aristot. ubi ait. Omnis homo naturaliter scire desiderat, illic omnino expletum iri (vt est in propheta) vbi apparuerit gloria Dei. Vt ergo rem concludamus, haud negandum est, finem illũ esse nobis naturalem respectu appetitus, sed est nihilominus, si assecutionem eius spectes, supra vires naturæ nostræ. At vero est aduersus hanc sententiam argumentum minime debile. Nemini vnquam natura ad finem aliquam appetitum ingenerauit, cui non simul sufficeret organa, & potiundi facultatem, vt oculate cernere est in animalibus, vbi sua sunt cuique fini, & operi destinata membra. Vnde Aristot. 2. in cœli. Si haberent, inquit, cœlestes orbes uim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Cum ergo homo à natura non habeat virtutem, & potestatẽ promerendæ adipiscendæque illius beatitudinis, consequens fit, vt neque habeat naturalem appetitum. Aliàs hominem fecisset præ inferioribus creaturis truncũ & mancum atque adeo peius cum eo egisset Deus, quã cum cæteris. Ad hoc autem facile respondetur, magis exinde effulgere celsitudinem humanæ: quod cum nulla possit esse natura creata, quę vlla sit ꝓportione ad assequendam fœlicitatem illam, quæ exuperat omnem sensum: nihilo secius angelica & humana ad imaginẽ Dei conditæ, illum haberent pro fine vltimo: & ubi natura deficiebat, illic præsto esset nobis Deus, paratissimus subuenire, nisi nosipsi renuerimus. Porro si uerum est dictum Aristot. 3. Ethic. quod ea quæ ꝑ amicos possumus, per nos quodammodo possumus, non est cur non dicamus, nos etiã posse & amicitiam cum Deo inire, & eius perfrui conspectu: si quidem tam nobis Deus promptus est, per Christum Saluatorem nostrum suppetias ire. Neque illud Arist in lib. de cœlo, contra nos facit: tũ quia non dicit, quod si orbes cęlestes haberent inclinationem ambulandi, haberent organa. Sed si haberent uim: in nobis autem non est abunde uis ad beatitudinem illam, sed inclinatio: tum etiã qa ipse nihil de mysterijs fidei supernaturalibus nouit. Igitur vt dictorum epilogum faciamus, qui causam originalis iustitiæ inspicere optat, qui hominis lapsi orbitatẽ, & impotentiam, qui gratiæ denique necessitatem in sua radice perpendere, hæc tria asserta de homine in puris naturalibus ante oculos constituat. Nempè quod nudæ naturæ hominis potestas est, quauis semota culpa & gratia, per generale auxilium bonum aliquod in genere morũ naturale facere: quoniam animal est rationale: non tamen ualet diu in eiusmodi bono durare, quin sępe cadat, propter pugnã sensualitatis, & corporis imbecillitatem. Nihil tamen prorsus potest, vel facere, vel velle, vel cogitare, quod sit meritum amicitiæ aut gloriæ Dei, propter infinitam eius excellẽtiam. Quin uerò tertium hoc fundamentum, quanquam ratione hac naturali supra nixi sum⁹ fulcire, maioris tñ est certitudinis q̃ rõ vlla naturalis. Ob idque cuiuscũq; sit ratio ponderis, hoc tñ fixum est Christianis & firmum, tanquam fides catholica. Puta q̧ in diuinum cõsortium nemo, nisi gratuita eius bonitate, admitti tur: iuxta illud: Nemo põt uenire ad me, nisi pater meus traxerit eũ. Et gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Et id genus plurima, quæ cap. vlt. 2. lib. copiosius congesta diluc idauimus.

Scot.
S. Tho. 1. d. 9. 12.
Arist. 1. Metaphy.
Psal. 16.
Argũ.
Arist. 2. cœli.
Rñsio.
Arist. 3. Ethic.
Epilog.
Christianorum cõfessio

De statu hominis in iustitia originali. Cap. IIII.

EX his facilis gradus est ad illum fœlicem statum intelligendum, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors est, tam priscorum patrum, quàm posterorum Theologorum sententia, creatũ fuisse in iustitia originali: an verò fuerit creatus in gratia, & amicitia Dei, non ita conuenit inter omnes. Vnde consequens fit, vt neque de ratione ipsa & diffinitione originalis iustitiæ consentiant vniuersi. Sunt enim inter Theologos, qui negant Angelos fuisse creatos in gratia, & pari coniectura, primum hominem. Hæc sententia placuit Guillelmo Altisiodorensi, & Hugoni de S Victore lib. 1. de sacra. pag. 6. Eandem secutus est Alex. de Alex. 2. p. quæst. 96. & Bonauentu. & Scotus. d. 29. lib. 2. & Marsi. eod. lib. quæst. 16. & alij. Sunt verò contrà, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorum fuit antiquus Præpositiuus, & S. Tho. 1. p. quæst. 95. Durand. lib. 2. d. 20. & alij minimè pauci. Et planè existimo fuisse opinionem Augusti. Scot. ergo & reliqui suæ classis aiunt Adam in sola originali iustitia fuisse creatum, absque gratia gratum faciente. Sed Sanct. Thom. & reliqui in ea sunt sententia, vt credant in gratia & iustitia fuisse conditum. Quinimo iustitiam illam ita à gratia pendere, vt fuerint vel inseparabiles, vel forsan (vt postea explicabimus) res vna eandemque. Primum autem, qui rationum originalis iustitiæ dilucidè nosse cupit, respiciat oportet ad duos illos defectus quos proximo capitulo, in nuda natura hominis exponebamus. Primus. n. erat quod in ordine ad finem, qui commensuratus est naturæ nostræ, scilicet operari secundum rationem pateretur homo ille per magnam difficultatem: tum propter cõcupiscentiam ad malam decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quod per nullũ opus naturale, quantumcunque & qualecunq; genere suo esset, commereri posset amicitiam Dei. Authores ergo prioris opinionis, separantes iustitiã à gratia, constituũt iustitiam originalem tantum esse sanitatẽ naturæ, aduersus priorem defectum, gratiam verò debuisse aiunt recipi in illo statu sicuti in nostro per auxilium Dei, homine cooperante. Sed Sanct. Tho. ait, vtrunque beneficium hominem suscepisse in sua conditione: & ad operandum secundum rationem, & ad vitam æternam promerendam. Igitur nomine iustitiæ originalis, secundum vtranque opinionem, nõ venit specialis virtus, quæ inter Cardinales adscribitur, vnicuique ius suũ tribuens: neque verò talis iustitia, quali nunc iustificamur, quæ est gratia remissionis peccatorum. Sed iustitia originalis, est rectitudo quædam totius hominis: nempè corporis ad animam, & appetitus sensitiui ad rationem. Quæ verbo illo Ecclesiastes 7. designatur: vbi scriptum est. Fecit Deus hominem rectum. Nempè vt sensualitas nullam rationi molestiam inferret, neque corporea membra defatigarentur, ubi uellet illis homo uti: atque adeò ratio nunquam interturbata, continenter esset Deo intenta. Et quoniam per Originem iustitia illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam transfundenda erat in posteros, originalis dicitur. Qua modo ratione contraria culpa, originalis quoque appellatur. Differt tamen inter præfatas opiniones, quod secundum Scotum & suos, iustitia non faceret rationem esse ita Deo intentam, qua si esset homo per illam ad amicitiam Dei subleuatus: hoc enim munus est proprium gratiæ: verum eatenus intenta, quatenus in Deum naturaliter fertur natura nostra. Vnde Scot. donum, inquit, illud iustitiæ non oportet fuisse principium meriti: sed erat comparatione ad gratiam excedens, & excessum. Excedens quidem, quia per illud firmius voluntas coniungebatur Deo, quàm per gratiam: siquidem nullam patiebatur molestiam à sensualitate, nec grauedinem à corpore. Gratia verò simpliciter est excellentior, eo quod ipsa coniungit fini, vt bono supernaturali, & vt supernaturaliter per meritum attingendo: non sic donum iustitiæ: quod tantũ coniungebat illi bono, vt cõuenienti, & delectabili. Hæc Scot. At S. Tho. in illo verbo Eccl. 7. Fecit Deus hoĩem rectũ, agnoscit integrã rectitudinẽ, sanè qua Deo hõ subiectus esset

[Marginal notes: Duę opiniones de primo statu hominis. — Ratio orig. iustitiæ. — Eccle. 7. — Vnde dicitur originalis. — Discrimen opinionũ. — Scot. — S. Tho.]

per gratiam, ideoq; vires inferiores rationi, & animo corpus. Hæc sunt in præsentia paulò fusius, tum sacrorum elogijs, tum rationum probabilitate perpendenda. Atqj illud quidem prius, quod commune est. Patribus omnibus & Theologis: nimirum de iustitia originali. Nullus enim diuinis eloquijs apertus videtur esse locus, non solum quo possit constitui iustitia illa originalis, verum quo mentio fiat illius aliqua. Cum ergo quæ super naturam sunt, ex sola sacra scriptura sint stabilienda, videtur iustitia illa absque vllo firmaméto conficta. De hominis nanque creatione, id penitus legimus, quod effecerit eum Deus, ad imaginem & similitudinem suam, & quod posuerit eum in paradiso voluptatis: imago aũt & similitudo, ex vi sensus literalis, id tantum adfert intelligẽtiæ, quod fuerit ratione, & libero arbitrio insignitus: paradisus autem uoluptatis, ad vitam prorsus corpoream pertinebat Igitur cum natura brutæ sensualitatis sit, præter ratione, præterque modum ullum, impetu ferri in sua obiecta, naturaq; sit voluntatis, condelectari sensibilibus voluptatibus: vnde colligitur, q. ita fuerit vel sensualitas refrænata, vel voluntas ab eius incursione libera, vt in illo statu, summa illa tranquilit te refruere tur homo? Et eodem ferme modo hæsitabit quispiã de peculiari opinione S. Tho. & aliorum astruentium fuisse etiam creatum in gratia. Ad hæc nihilominus respõdetur, quod quamuis in sacra pagina nõ tã extet expressa fides de iustitia originali Adæ, quam de originali culpa nostra (hanc enim Paulus patenter enunciat vt postea patescet) non tamẽ caret fundamento scripturæ diuinæ: iuxta S. Patrum expositionẽ. Atque eadem testimonia, quibus statuitur iustitia originalis, simul & illi sententiæ suffragantur, quod iustitia, vel fuerit ipsa gratia, vel fuerit eiusdem indiuiduus comes: quamobrem utrunque vnà corroboramus. Locus ipse imprimis ex Gen. modo citatus, quamuis nõ id fortè rigore sermonis, bono tamen intellectu, non modo significat hominem, cum ratione & voluntate fuisse creatum, sed cum ipsis etiam eisdem potentijs inclinatis ad bonum, & ad Deum ipsum. Etenim cum Deus uniuersis, quæ plasmauit, indiderit suijpsius affectum & inclinationem, atque adeò omnia fecerit sibi, pro cuiusque gradu, & modo, amica, hominem quem ad sui imaginem, & similitudinem, suique consortij capacẽ efformabat, verò simillimum est, vt produxerit, non solùm cum omni propensione, ad se, & absque vlla declinatione ad malũ (quo secũdum authores primæ opinionis completur ratio iustitiæ originalis) verum. & sibi fecerit amicum, quod ad gratiam attinet, quam Sanct. Tho. & alij rationi eiusdem iustitiæ adiungunt. Vnde Ecclesiastici 17. Deus, inquit, creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & secũdum se vestiuit illum virtute, id est, gratia & charitate sui. Et Paulus ad Colossen. 3. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem illius, qui creauit eũ. Vbi renouationem p gratiam, appellat renouationem imaginis, in qua creatus est homo. Atqui ex altero loco paradisi voluptatis, sumitur etiam argumẽtum. Cum.n. locus sit indiciũ locati, paradisus voluptatis præ se fert, in summa fœlicitate positũ fuisse hominem, quæ extra conspectũ Dei sub cœlo esse potest. Talis autem fęlicitas esse nequiuerat, ubi caro insultaret cõtra rationem, sanè ex cuius conflictu, non poterat non extare homin', tum periculum tum etiam grauis molestia. Tertius locus atque adeo in hac causa vsurpatissimus, est ille Ecclesiast. 7. Fecit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus. Vbi quæstionum voce designantur perplexitates omnes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab ægritudine corporis acci dunt. Ex quo colligitur, in ea rectitudine rationis fuisse creatum, ubi nulla esset à sensualitate perturbatio. Quod intelligũt Doctores nomine iustitiæ originalis. At vero in expositione huius loci incipiũt dissentire supradictæ opiniones. Alij enim dicunt fuisse creatum rectitudine duntaxat, relata ad finẽ naturalem, quæ est operari secundum rationem, & ad Deum (vt ait Scotus) tanquam ad bonum conueniẽs & delectabile. At Sanct. Thom. & cęteri interpretantur de perfecta rectitudine quæ complectitur amicitiam Dei. Operæpretium ergo fuerit uerba Sanct. Thom. subijcere.

Vix aptus est locus d iustitia originali.

Gen. 1. & 2.

Cõnstabilitũ sentẽtia de iust. ori.

Testimoniũ primũ iustitiæ orig.

Eccl. 17

Colos. 3

Testimoniũ secũdũ.

Testimoniũ tertiũ.

Dissidiũ Doctorum.

S. Tho. 1.qō.95 art.1. cere.prima parte. quæstione 95. quæ sunt hæc: Quidam dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia: sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata, antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum authoritates attestantur hominem in statu innocentiæ gratiã habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur reqrere rectitudo ipsa primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Ecclesiastes 7. Deus fecit hominem rectũ. Erat enim rectitudo secundum hoc, quod ratio subdebatur Deo: rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autẽ subiectio erat causa & secundę & tertiæ. Quamdiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt Augustin. dicit: Manifestum est autem, quod illa subiectio corporis ad animã & inferiorum virium ad rationem, nõ erat naturalis. Alioquin post peccatum mansisset: cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatũ permanserint: vt Dionys. dicit. 4. cap. de diuinis nominibus. Vnde manifestum est, quod & illa prima subiectio, qua rõ Deo subdebatur, non erat solùm secundùm naturam, sed secundũ supernaturale donum gratiæ Nõ enim potest esse, quòd effectus sit potior quàm causa: vnde August. di stin. 13. de Ciuit Dei, quòd postea quam præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt. Senserunt enim motũ inobedientis carnis suæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem, inferiora ei subdebantur. Hæc Sanct. Thom. Vbi in verbo illo. Fecit Deus hominẽ rectum, agnoscit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuabantur rectitudines. Porro autem hoc primum hic notandum est, quòd quamuis qdam hic interpretes dicant doctrinam. S. Tho. non esse, quòd iustitia originalis fuerit idem quod gratia gratum faciens, sed quòd gratia erat radix iustitiæ, forsan alia

Iustitia orig. eadẽ res, q̃ gra con est mens sancti Thomæ. Nempè quòd iustitia originalis nihil aliud fuerit, quàm gratia, maioris hac parte dignitatis, quàm gratia nostra: nempè quæ non modò hominem faceret gratũ Deo sed sensualitatem compesceret, & corpus roboraret, in obsequium rationis: vt tranquilla uoluntas subderetur Deo. Idque videtur esse planè ex sententia Augustini. Ex quibus verbis cõcludit sic sanctus Thomas. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur. Per gratiam, inquit, per eam nimirum, qua ratio subdebatur Deo. Quapropter prima. 2. quod de gratia sentit. q. 110. id & de iustitia originali astruxerat. q. 83. nempè quòd sit habitus inhærens essentiæ animæ. Et 1. p quæstio. 95. ait, quòd rectitudo voluntatis in ordine ad Deum est quasi formale in iustitia originali: rectitudo verò aliarum potentiarum, est quasi materiale. Vbi sentire uidetur, eiusdem fuisse habitus, tres illas rectitudines constituere. Ac denique cum modo nobis in remissione peccatorum non restituatur iustitia originalis, sed gratia, ipse in 2. sentent. dist. 32. quæstio. prima. ait, quòd restituitur nobis iustitia originalis in baptismo, quoad formale: quod in sententia, perinde est ac si dixisset. Restituitur gratia, illam habẽs virtutem, qua nos Deo gratos reddit, non tamen eam, qua uires tunc inferiores submittebat superioribus. Subnotabimus tamen locum capitulo sequenti: vbi videtur sentire iustitiam distingui a gratia. Ob idque nihil moror, fuerint ne idem habitus dummodo fuerint inseparabiles: ita vt qa homo fuit creatus in gratia, fuerit etiã in iustitia: & quia perdidit gratiam, expoliatus quoque fuerit iustitia. Mox aduertendum est, quòd secundum neutram opinionem, negandum est, quin Adam ante peccatum habuerit gratiam: vt hic adnotat S. Thom. propter plurimas sanctorum authoritates, id attestantium. Sed notadum est demum, vt opinio Sanct. Thom. fuerit August. Siquidem confirmat suam sententiã illius testimonijs. 13. de ciuita. Dei, Et qm̃ omnes fatentur eandem fuisse conditionẽ angelorum & primi hominis, expresse ẽt citat eundem, libro 12. vbi ait, quod Deus simul erat in Angelis, condens naturam, & largiens gratiam. Adde quod de correptio & grat. capit. 10. ubi tractat de rectitudine, qua creatus fuit Adam, æquiparat

tra Caiet.

Iustitia & gra ĩseparabiles.

SnĩaAugusti. de iust. ori.

rat

rat angelis hominem: dicens, quòd ficut illi fuerunt beati, id eft, in gratia Dei, antequam caderent: in qua nisi per liberũ arbitrium cecidiffent, fuiffent per gloriã confirmati, ita Adam creatus fuit in beatitudine, vt poffet non peccare, in qua trãflatus in cœlum, fuiffet confirmatus, fi in illa perfeueraffet. Nunquam autem eum appellaffet beatum abfque gratia Dei. Et cap. 11. exponens quomodo iuxta verbũ Ecclefiaftes: Fecerat Deus hominem, rectum, ait, quod dederat ei bonam uoluntatem: in illa quippe, inquit, eum fecerat, qui fecerat rectum. Bonam autem voluntatem nufquam Augu. appellat extra charitatem. Quin vero nomen ipfum rectitudinis, atque adeo nomen iuftitiæ originalis, præ fe manifefte ferunt gratiam, & amicitiam Dei. Nam quis rectus dici poteft, nifi qui intentionem in eum habet fixam, qui finis eft fummus nofter. Quæ autem iuftitia, nifi in ordine ad Deum, qui prima regula eft vitæ noftræ, re vera in facris biblijs, nulla alia fimpliciter cenfetur iuftitiæ nomine, nifi qua iufti fumus apud Deum, ut ex Paulo Roman. 4 colligitur. Neque iuftitia originalis, quicquam detrahit aut minuit de ratione iuftitiæ, fed potius auget: quare & gratiam in fe includit. Ad hæc Auguft. in Euchiridio c. 104. Primum, inquit, hominem Deus, in ea falute, in qua cõditus erat, cuftodire noluiffet, eumque oportuno tempore fine interpofitione mortis ad meliora perducere, fi præfciffet perpetuam voluntatẽ, in qua factus erat, habiturum. Profecto nomine falutis abfque vlla dubitatione, intelligit gratiam & amicitiam Dei. Poftremus autem locus, vnde fides conftabilitur iuftitiæ originalis, ille ipfe eft, vbi nos Paulus erudiuit de culpa originali. Eftque argumentum huiufmodi. Primò peccato Adę omnes peccauimus, ut habetur Roma. 5. quod de nullo alio peccato, uel eiufdem Adæ, uel aliorum parentum affirmatur: ergo aliqđ tunc donũ diuinũ & beneficiũ natura noftra pdidit, quod pro omnibus nobis Adam receperat, aliàs cur magis illo delicto deliquiffet tota natura, quàm peccatis alijs: illud autem beneficium, effe non potuit aliud, quàm rectitudo naturę & poffibilitas non peccandi. Cum ergo cã peccandi nobis præcipua fit pugna carnis cum ratione, fit, vt homo fuerit creatus abfq; illa rixa, ne cum peccaret, inde prætexeret fibi excufationem. Illud aũt beneficium ratione fuperius dicta, dicitur originalis iuftitia. Et confirmatur argumentum ex eo quod ait Paulus mortem pertranfiiffe in omnes homines, propter peccatum Adæ, in quo omnes peccauerunt: mortis enim uocabulo, omnis corruptio carnis fubijcitur: porro uerò appetentia fenfus aduerfus rationem, corruptio quædam carnis eft: nulla ergo erat talis ante peccatum. Cum ergo illa fit hominis naturali (vt cap. 3. explicuimus) colligitur, cum dono aliquo fupernaturali iuftitiæ, fuiffe hominem creatum ad comprimendam fenfualitatem, continendamque intra rationis metas. Idem nobis fuggerit Paulus Rom. 7. ubi conqueftus de conflictu carnis aduerfus fpiritum, fubdit. Infęlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: hnc nimirum alludens, q. nifi corpus factum effet mortale p peccatum, nunquam fuborta fuiffet repugnatio illa carnis aduerfus fpiritũ. Cuius vel illud teftimoniũ eft, quod ab ipfo ftatim momento peccati cœpit homo de pudendo motu carnis erubefcere. Egregie ergo Auguft. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum poffibilitate peccandi, & poffibilitate non peccandi: atq; adeo probat Adam fuiffe creatum in iuftitia origi nali, quæ erat poffibilitas non peccandi, ex eo, quòd habebat tunc poffibilitatem non moriendi. Tractat enim quęftionem hanc expreffe de correptio. & grat. cap. 10. & duobus fequentibus, qualis fcilicet fuerit creatus Et refpondet quod ficut eft duplex immortalitas, altera, qua poterat homo non mori, altera, qua non poteft mori: quarum primam habuit Protoplaftus in ftatu innocentiæ, atque alteram habituri fimus omnes in gloria, ita eft duplex impeccabilitas. Prima, qua poteft homo non peccare, & in ille creatus fuit hõ, qñ creatus eft rectus: altera verò, qua non põt peccare, & illa erit nobis in patria cõis cũ angelis. Per peccatum autem, ut amifit immortalitatem, ita amifit impeccabilitatem, id eft, poffibilitatem non peccãdi. Et quoniam lucta carnis aduerfus fpiritum,

Marginalia: Nomen iuftitię, gratiam fignificat. — Augu. — Poftremũ teftimoniũ. — Confirmatio argumẽti. — Rom. 7. — Mortalitas & imortalitas, poffe peccare, poffe nõ peccare. — Aug. de corp. & gra. cap. 10.

tum, causa est peccandi, cōcludit, quòd homo in illo statu nunquam pateretur talem rixam, sed eam incucurrimus per peccatum Adæ. Eandem veritatem constituit contra Pelagium Hypog. lib. 3. dicens, qđ nunc non sufficit homo per liberum arbitrium implere quod velit. Sed id potuit Protoplastus, cum voluntas sana erat ante culpam: per quam culpam homo perdidit illam possibilitatem. Et paulo inferius: Deus, inquit, fecit hominem ab initio, & reliquit eum in manu consilij sui. Et subdit: Quid est autem in manu consilij sui, nisi in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si mandata seruare voluisset. Et paulò inferius, lapsus autē culpa sua, per propriam voluntatem surgere nō valuit, nisi manu domini fuisset ereptus. Docet ergo Aug. quod ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus est Adam auxilio, quo posset nunquam peccare, si vellet, alias misericordissimus Deus iniustè posuisset præceptum, cui non erat possibilitas adimplendi. Vbi planè videtur sentire, quòd fuerit infusus gratia gratum faciente: nam loquitur de possibilitate implendi meritorie, & faciendi quicquid voluit: quam ait habuisse in illo statu, & perdidisse per culpam, & modò non posse, nisi per Christum recuperare. At meritissimo quicunque hic hærebit animo, de ista possibilitate non peccandi. Si enim intelligatur, ꝙ homo ante peccatū per se poterat non peccare, absque auxilio Dei, falsitas est, vt ipse admonet August. loco citato de correptione & gra. capit. 11. vbi de primo homine ait: Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parū est, nisi adiuuetur ab omnipotente bono. Et paulò inferius. Si hoc adiutorium vel Angelo, vel homini quamprimum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere, si vellet, non vtique sua culpa cecidissent. Hactenus ille. Si autem illa possibilitas non peccandi, intelligitur per adiutorium Dei, eandem homo habet, dum est in peccato: nam est Deus promptissimus, opē

Eccl. 15

Dubitatio.

ferre cuicunque volenti se conuertere. Et ideo quamuis per se nemo possit conuerti, tamē propter eiusmodi possibilitatem ex adiutorio Dei, peccatum est illi, qui nō cōuertitur. Sed responsio est, ꝙ primo homini data sunt auxilia per modum habitus: itaque ex lege & conditione illius status, in quo Deus eum creauerat, subuentum erat illi, vt sufficere posset absque hoc, ꝙ expectasset nouum subsidium ad omne bonum, quod voluisset: verba sunt in forma August. lib. 3. hypog. Et quia ad complendum omne bonum morale, necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis, ad complendum autem meritoriè, necessaria erat gratia: vtrunque recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obedientiam, in gratia proficeret. Quare optime Augu. pares fecit in authoritate proximè citata, hominem & Angelum, pro sua vtriusque natura. Angelus enim, quia nec erat in corpore, nec ex partibus constabat contra se mutuò pugnantibus, non indigebat iustitia originali, i. sanante naturam, sed gratia subleuante, ad meritum gloriæ: homini verò vtrinsq; beneficio opus erat. Et ideo vt angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iustitia. Per peccatum ergo perdidisse omnem possibilitatem, est perdidisse dona illa. Quare qui est in peccato originali, non potest sine nouo auxilio Dei reconciliari. At quemadmodum Adā in sua creatione recepit gratiam & dona, quibus posset implere legem, quam erat suscepturus, ita & qui in Deum cōuertitur recipit ab ipso gratiam per Christum ad complendam legem quam suscipit, vt patet in baptismo. Non tamen qualis fuit in Adā, quia non recipit sanitatem naturæ, quę nomine iustitiæ originalis exprimitur, sed manet infestatio sensualitatis. De qua in subsequētibus fusius. Institui paulò pressius hūc locum versare, tum propter Catholicos Theologos, qui ita de iustitia originali tractant ieiunè, vt quibusdam appareat, non esse rem adeò certam, tum quia cum protestantes in illo libello Imperatorio, in comitijs Ratisponensibus ab illis proposito, initium inde fecissent, quòd Adam fuerit creatus in iustitia & gratia, & altiori cognitione Dei, quàm nos habeamus, Eckius ita illud de gratia reecit, ac si esset contra

Responsum.

Angelus nō indigebat iustitia originali.

Protestantes.

Eckius.

tra communem opinionem, & contra August. Potuisset enim vir aliàs non infimè doctus, multũ de rigore illo censendi remittere. Nam Augustinus apertissimè loquitur pro s̃nia de gratia Adæ, vt palã fecimus. Et sicubi aliqua dicit, quæ videnť cõtrafacere, cuncta legitimè exponit, dissoluitq; S. Thom. loco citato. Igitur sapienter S. nostra Synodus Tridentina sessio. 5. cau. 2. pronunciauit Adam accepisse sanctitatem (id est gratiam) & iustitiã. Rationẽ verò authores aduersæ opinionis, vnicam hanc pro se adferunt: nempe q̃ sit cõgruens vnicuique rei, vt suum quæque finem, per suam assequatur operationem. Et ideo tam angelus, q̃ primus homo per propria opera liberi arbitrij debuit se ad gratiam disponere, quemadmodum vsu mod o venit in hominibus adultæ ætatis. Hæc tamen argumentatio perexigua est, quinimo contrarium persuadet naturalis ratio, de misericordia Dei sumpta. Finis enim hominis & angeli (vt suprà dicebamus) non est gratia, sed beatitudo cœlestis, cuius semen est gratia. Quocirca cum benegnissimus ac prouidentissimus Deus terræ & lignis, cunctis deniq; simul dum conderet, virtutes ingenerauerit, vt semẽtem vnumquodlibet faceret in genere suo, qua uia suos quęque res assequerentur fines optima ratione colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternam fœlicitatem meritorum accessione perduceretur. Sanè vt non solum non haberet excusatioẽ peccati, verum laudes Deo deberet immensas, quod qui ad finem se, tam suæ naturę excellentem creauerat, semen quoque illius in eadem natura iecisset. Respondetur ergo, quòd gratiam primam non cõtulit primo homini Deus per motum & pręparationem liberi arbitrij, vt nobis libera fungentibus voluntate, sed simul (vt ait Augu.) fuit condens naturam, & largiens gratiam, quasi per modum naturę. Hoc. n. designat oratio, creari in gratia. Quemadmodum illis dicẽdum est, de sacratissima virgine, qui tenent fuisse conceptam in gratia. Hæc denique sententia, vt postremum verbum adhibeam, mihi potissimũ probatur & cõfirmatur ex illo loco Pauli. Iudicium ex vno in condemnationẽ: vbi

Synod⁹ Tridēt.

Argũ cõtrarię opinionis. Solutio.

Gratia Adę abs q; dispositione collata.

docemur condemnandos homines rõne originalis peccati, etiam si nullum accumularent actuale. Cum ergo condemnatio prę se saltem ferat expulsionem ab regno (quicquid sit de pœna sensus) manifestissime colligitur, naturã totã in Adã recepisse ius regni, aliàs non esset ex pulsio: ius autem non acquiritur, nisi per gratiã gratum facienté: illam ergo recepit Adã pro tota natura: vnde fit consequens, eam simul recepisse cum iustitia in primo instanti, transfundendam per originem. Nã que si per dispositioné postea suscepisset, esset beneficium personale: quod non per generationem, sed simili dispositione acquisituri essent etiam posteri. Fiunt tamen ex his reliqua dubiola quædam de iustitia originali: Primum. An tranquillitas illa rationis esset per hoc, quòd caro nihil concupisceret aduersus spiritum: an verò per hoc, quod voluntas, absque vlla se tristitia & difficultate intra rationis fines contineret, quicquid caro concupisceret. Hoc Scot. & reliqui sub lite relinquunt. Multo est tamen magis rationi consentaneum: quinimo ita secundũ Paulum ait Aug. loco iam citato, de corrept. & grat. quod nihil caro concupisceret aduersus spiritum, sed ducatum sequerętur iugiter rationis, siquidem hoc Paul. propter peccatũ innuit nobis obuenisse. Quare vel gratia ipsa comprimeret concupiscentiam, vel rõne gratiæ & iustitiæ infusæ essent virtutes, & in appetitu, & in voluntate, vt quælibet potentia quiete inseruiret rõni. Nõ quod iustitia originalis esset in voluntate, sed ipsa (vt ait S. Tho.) quoniam erat donum totius naturæ, trãsmittendum per generationem, sedem haberet in essentia animæ, cuius infusio est terminus primus generationis: illam tñ comitarentur in potentijs virtutes, sicuti modo contingit in infusione gratiæ. Alterum dubium est. Vtrum omnia bona collata Adæ, traijcienda fuissent cum natura per generationem in posteros. Huius tñ facilis est responsio, quod ẽm illos, qui censent in iustitia tantum absque gratia fuisse creatum Adam, illa tantum fuisset traducenda per generationem. Nam sola illa fuisset donum totius in vniuersum naturæ: gratia verò esset beneficium personale,

Dubiũ primũ.

Subiectũ origi. iustitiæ.

Dubiũ ẽm.

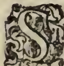
nale,quod Adam recepiſſet per ſuam diſpoſitionem, & ita deinceps quicunque. Sed ſecundum S.Thom.gratia etiam ipſa erat donum totius naturæ,& ipſa cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine)fuiſſet infuſa ſimul cũ anima in conceptione prolis. Et eſt validiſſimum argũ in hanc ſententiam.Nam cum ſtatus ille longè eſſet præſtantior ſtatu culpæ,nulli debet eſſe dubium, quin ante vſum rationis,paruuli recepiſſent gratiam, & cum nullo opus erat tũc ſacramento,quia nulla pręcedente culpa ,nullus futurus erat redemptor (vt in de correpť. & gra.expreſſe ait Auguſt.) nulla eſt ratio, cur non fuiſſent tunc homines concepti in gratia, ſiquidẽ nullum erat peccatũ originale. Et æqua, imò maiori rõne fit,vt ipſe primus parens fuerit creatus in gratia. Neque inde fit cõſequens, vt gratia eſſet forma naturalis, & non donum gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione,non tamen ex vi generationis, ſed gratuita voluntate Dei, quandiu nullus tranſgrederetur eius mandata. Id quod alij aduerſæ opinionis dicere etiam habent de iuſtitia originali. Et patet exemplũm de gratia ſanctiſſimæ virginis, quæ non fuit illi naturalis,etiam ſi fuerit cum illa creata.At præter donum illud gratiæ & iuſtitiæ alijs ẽt cumulatus eſt propriè dotibus primus parens, quæ non erant cum natura in prolẽ tranſmittendæ. Enimuerò quoniam creatus erat tãquam humani generis in vtroque homine principium, porrò vt genus noſtrum, & vita animali propagaret, & moribus inſtitueret, diuinæ prouidentiæ congruebat, vt ſicuti eum ætate iuſta, & corporis robore firmum plaſmaret, ita & animæ ſcientijs & virtutibus imbueret, quantum erat orbi gubernando neceſſarium. Quocirca vniuerſis iuxta cuiuſque naturam & qualitatem dedit nomina. At verò filij deinceps paruuli erant, vti modo,& abſque vſu rationis procreandi. Qui vnà cum ætate,rerum cognitione,ac morũ cultura proficerent. Habuiſſent tamen omnes fidem notitiamq; Dei viuaciorẽ, præſtãtioremque noſtra. Sed de his ſatis. Poſtremum denique dubium eſt. Cum eſſet in primis parentibus ligata concupiſcentia, quomodo potuit Æua concupiſcere eſum ligni ſcientię? Verũ ad hoc pluribus reſpondere, eſſet lineam præſentis inſtituti exilire,ſatis eſt,q. non cõmiſſum eſt primũ peccatum propter obliquam cõcupiſcentiam cibi, at præceſſit peccatum ſuperbiæ, quo voluit ſed ucta Aeua ſcire, vt Deus,bonum & malum.

Gratia trãsfunderẽt in poſteros.

Quales eſſẽt procreãdi filij.

Poſtremũ dubium.

Quid homo in ſtatu naturæ integræ naturaliter poterat bonorum operum efficere. Cap. VI.

UBSEQUITUR vt iuxta inſtitutũ noſtrũ perſcrutemur, quid in natura integra homo poterat naturaliter, ſ.cũ ſolo auxilio generali Dei exequi in bonis moribus: quid itaq; eſſet, ubi auxilio ſpeciali indigeret. Atqui de illo ſtatu non eſt prorſus cenſendum ex dotibus & virtutibus, quibus fuit Adam perornatus. Habuit enim (vt modo dicebamus) peculiaria bona plurima quæ non eſſent deinceps poſteris communia: at ratio illius ſtatus librãda eſt ex cõi lege, quæ duratura erat in tota progenie,niſi interceſſiſſet peccatum. Et præterea alia rõ eſt de ſtatu iuſtitiæ originalis, ſi eodẽ nomine cõprehendatur gratia gratum faciens: alia verò ſi præciſe intelligatur iuſtitia ſanans naturam in ordine ad ſinem naturalẽ. Quãobrem vt luculentior ſit diſputatio, dum quærimus de ſtatu iuſtitiæ originalis, ſolũ intelligimus hominẽ cũ dono ſanante naturam, ſemouendo cogitatione gratiã ad ſupernaturalia eleuantẽ. Ita etiã diſtinguit ipſe S.Tho. 1.2. q 109.vbi quærit,quid homo ille poterat ex puris naturalibus, id eſt,homo,tũ gratia carens, tum ẽt culpa,naturam tñ fortitus validam. Connumerabatur .n. tunc donum illud iuſtitiæ inter naturalia, quãuis eſſet gratuitum: quia tantum obfirmabat naturam in ordine ad finem naturalem,vt ſæpe explicatum eſt.Nam ſi intellexiſſet meram naturam, de qua locuti ſumus capitu.3. & 4 non aſſeruiſſet, quod poſſet ſeruare pcepta oĩa,& diligere Deũ: vt iam modo dicturi ſumus. Atqui hoc loco vr alludere eo S.Tho.q. gratia & iuſtitia diſtinguerent, vt res duæ. Niſi dixeris ſatis eſſe ad illũ gloſſandũ,qđ ſint rõnes diſtinctæ

De ſtatu innocẽtiæ quomõ loquẽdũ.

S. Tho.

Gratia & iuſtitia an diſtinguerentur.

stinctæ eiusdem habitus. His deliberatis, facillimũ est constituere, quo vires humanæ in illo statu pertingerent in moribus. Quod quinq; propositionibus perspicuũ fiet. ¶ Sit ergo prima. Nullatenus posset tũc hõ per iustitiam originalem, si gratiã gratũ faciẽtem secernas, opus vllũ facere, amicitia Dei cœlestiq; hæreditate dignũ: quinimò neq; ad gratiam se parare, nisi speciali auxilio. Assertio hæc in ꝑpatulo est. Quoniam iustitia originalis secundũ hãc rationem, solum esset naturæ sanitas in ordine ad finem facultati naturali præscriptum, vt citra molestiam sensualitatis & grauedinem corporis operaretur homo secundum rationem: finis autem, qui in amicitia & gloria Dei positus est, virium omnium naturalium cacumina infinitũ transcẽdit, vt supra dictum est isq; propriũ est idcircò opus Dei. Considerandum hic tamen est, obiter, quod gratia necessaria tũc hominibus non fuisset per meritum Christi. Etenim Christus solum venit saluum facere quod perierat, vti quẽ posuit Deus propitiatorem pro peccatis, qui à seruitute nos peccati redimeret: ob idq; vbi nullum fuerat peccatum, non opus erat illo redemptore: vt ait August. de corrept. & gra cap. 11. Erat nihilominus necessaria gratia Dei & auxiliũ propter impossibilitatem cuiusq; naturæ creatæ, ad finem illum assequendum. Secũda propositio: Poterat homo in illo statu per sua naturalia, tum cognoscere, tum velle & operari totum bonum suæ naturæ proportionatũ, puta agere ẜm rationẽ, in ordine ad Deũ, quatenus finis est naturalis boni. Conclusio est S. Thom. 1. p. 2. q. 109. à qua nullus Theologorum dissentit. Distinguit enim illic de homine naturæ integræ: affirmãs, quod poterat per sua naturalia facere totum bonum sibi proportionatũ, quale est virtutis acquisitæ: non tamen bonum excedens, quale est virtutis infusę, nisi suffultus gratia. Quare miror illos, qui sensum Thomæ eò detorquent, q̃ non possit bona naturalia facere absque auxilio speciali: propterea quod ait, id non potuisse sine auxilio Dei mouentis. Enimuerò vbi ait, per sua naturalia, propalam explicat se loqui de auxilio generali: quod (vt capitu. 2. exposuimus) inter causas refertur naturales. Quod autem facere nequit homo sine auxilio speciali, nunquam pronunciasset, fieri posse ab illo per sua naturalia. Sed præterea probatur assertio hæc ex dictis capitu. 4. Cum homo sit animal rationale, naturæ suæ insitum est operari secundum rationem, propter Deum, quatenus naturali luce innotoscit esse finis omnium: tametsi per renitentiam sensualitatis quandoque cohibeatur: iustitia autem originalis medicina erat huius morbi. in suo vigore naturam præseruans: valebat ergo absque alio peculiari auxilio præstare vniuersum bonum, quod suæ esset naturæ proportionatum. Itaque differentia erat inter hominem in puris naturalibus, eundemque in statu innocentiæ, quæ est inter infirmum & validum, sane quod ille (vt supra prælocuti sumus) potens erat opus aliquod moraliter bonum natura sua efficere, non tamen continenter omne, at in statu innocentiæ oẽ quidem & semper. Atqui eodem discrimine differt homo lapsus ab eodẽ statu innocentiæ: vti author est loco citato, Sãct. Thom. & latius nos disputabimus cap. 20. ¶ Tertia propositio. Poterat tunc homo, seclusa ẽt gratia gratũ faciente præcepta omnia legis naturalis explere, quinimò & cauere à ꝓhibitione illa esus ligni sciẽtiæ, quantum ad substantiam operum. At quoniam similem statuimus conclusionẽ ca. 22 de homine lapso: de qua nos Lutherani acerrime obiurgant: nempe quod veluti Pelagiani doceamus Catholici, posse hominem seruare mandata viribus naturalibus, adnotanda est solennis Theologorum distinctio. Implere præcepta Dei bifariam vsu venit. Vno modo, quantũ ad substantiam operum: prout scilicet operatur homo iusta, & honesta, quę genere suo bona sunt, absq; vlio prauo fine aut circũstãtia. Et hoc re vera potest homo per suæ naturæ facultatem. Scilicet solo generali Dei concursu: vt q. citata, art. 4. S. Thom. & Theologi omnes vno animo affirmant. Atqui ratio est, quia omnia opera legis tã naturalis q̃ diuinæ, atq; etiam humanæ, si modo iusta sit, est ẜm rationem: quinimò lex idem pollet, quod rationis regula, ad quam sunt opera nostra exigenda & collimẽda. Cum ergo homo, animal sit rationale,

Prima propositio.

Gratia Adæ prima non fuit ob meritũ Christi.

August.

Secũda propositio.

S. Tho.

Confirmatio conclusionis.

Dfia inter tres hominis status.

Tertia propositio.

Lutherani.

Obseruantia ꝓceptorum duplex.

S. Tho.

nale, omnia huiusmodi opera natura sua, potest facere. Interest tamen, quod homo in statu innocentiæ, propter integritatem naturæ, cuncta valebat præstare, sed in puris naturalibus, & in statu naturæ corruptæ, non item nisi leuiora & pauciora. At verò aliter vsurpatur hoc quod est seruare præcepta: nempe, non solùm quantū ad substantiam, sed etiam quantum ad modum. Quod alij dicunt, quantum ad intétionem Dei præcipientis, vnde omnes deriuantur leges. Quę quidem intentio est, vt, sua suffulti gratia, per merita impletionis legis adipiscamur præmia æterna: iuxta illud Euāgelij Si vis ad vitam ingredi,
Mat. 19 serua mandata. Atq; hoc modo accipitur, vbicunq; simpliciter dicitur, impleri mādata Dei: prior enim est modus implendi imperfectus. Et isto modo, nec in statu naturæ integræ, nedum in hoc nostro, adimplere homo vel minimum potest absque gratia, gratuito nos prius cum Deo recōciliante. Cuius contrarius fuit error Pelagij. Hæc est sententia, à qua nullus abscedit Theologus. Quam cū copiosius à nobis, exactiusq; de homine collapso ca. 22. sit confirmanda, satis hic fuerit enunciasse. Dixerim, præcepta iuris naturalis: quoniam cognitionem fidei supernaturaliū habere neq; homo potuit, neq; verò Angelus, citra speciale auxilium Dei. ¶ Asser-
Quarta propositio. tio quarta. Sufficiens quoq; fuerat homo in flore originalis iustitię, alia seclusa gratia, diligere Deum super omnia, naturali dilectione: non tamen, ita vt esset meritoria, & Deo accepta ad vitam æternā. Con-
S. Tho. clusio est pariter S Tho. quæst. citata. 1. 2. artic. 3. Cuius idcircò solius testimonium profero, quod nemo sit Theologorum, qui non in eandem sententiam subscribat. Atqui demonstratur sua ipsius ratione. In illo statu, seclusa gratia virtute homo poterat naturali bonum totum exequi, quod sibi esset connaturale: talis autem est dilectio Dei super omnia: ergo illa erat sibi à natura possibilis. Secūda præmissa, sic ex media natura rerum exprimitur. Vna quælibet res ita nata est appetere, & agere vti nata est esse (sententia est
Arist. 2. Physi. Aristot. 2. Physic.) omnes autem creaturæ, suo quæque ordine sunt, propter Deū. ergo omnes se suo modo diligunt propter Deum: vt author est Diony. in li. de Diony. di. no. vbi ait, quod Deus conuertit omnia ad amorem suijpsius. Vnde cum natura tunc sana, nulla esset illecebra, aut res alia quæ ipsam à sua inclinatione remoraretur, consequens fit, vt se homo illa ætate, & sua cūcta officia in Deum referret, quod est ipsum super oia diligere. Quod si explicatius rationem hanc perspicere est animus, animaduerte, quod Deus benedictus, quippe qui bonorū nostrorum non indiget, nō propter nos, aut res alias extra quicquam condidit, sed propter se potissime, vt suam deitatem exereret, & quodam pacto in nos propagaret. Hoc. n. inter Deum & res conditas interest, quod creatura agit amore concupiscentiæ, videlicet, gratia adipiscendi finis aut conseruandi: hac enim causa animalia partis alimentis vtuntur, vt viuant: atque sibi similia progignunt, in quibus species suas perpetuo custodiant. Deus autem nō sic, sed ex sui amore proprio beneuolentiæ, mundum effinxit, vt suum esset nomen, ad suam ipsius gloriam, effusissimum. Creatura deniq; agit ceu discipulus, qui scholas causa comparandæ scientiæ frequentat. Deus autem, vti magister, qui præ suæ sapientiæ effusam in alios auide curat. Quocirca vt Deus omnia ppter se fecit & amat, eandem rebus, quas ex nihillo efformauit, propensionem inseruit, vt suum videlicet præ se ipsis amarét authorem: & maxime homo quem vniuersorū dominum instutuebat. Solet eadem veritas exemplo etiamnum commonstrari de partibus rei naturalis: videlicet de brachio, cum sui se periculo & dispendio pro capite exponit, vbi agitur salus totius. At bino responso contendunt nonnulli cauillari & eludere exemplum hoc. Primum quod brachium non se exponit pro capite, sed pro seipso, vt quod in capite ipsummet periclitatur. Falsitas tamen huius inde patet, quod cum brachium pereat, vt caput contegat, vanum est dicere, suam propriam salutem intendere, & nō potius totius personæ. Altera responsio est Scoti. tertia distinct. 27. quod manus nō se exponit, sed homo ipsæ exponit manū, vt se ipse defendat. Vnde non sumitur argūm, quod manus diligat totum plus quàm

Discrimen inter actio nē Dei & nostrā

Simile.

Exéplū partiū respectu totius.

Scot. 3. d. 27.

quàm se, verum quod totũ diligat se plus quàm manum. Ad hoc tamen respondetur, quod quamuis totum suppositum sit, quod vtitur partibus, est tamen testimonium, quod sicut suum est naturale ius imperare membris, ita sit & naturalis ille appetitus membrorum obtemperandi. Quẽ admodum cum aqua ad replendum vacuum ascendit, nullo modo mouetur contra naturam suam, immo illa est sua propria natura. Quandoquidem non propter partes totum, sed propter totum effectæ sint partes. Et eodem modo omnia bona creata sunt propter Deum, qui est vniuersale bonum. Quin verò ex his Philosophi naturæ principijs docti sunt, teneri etiam ciuem pro republica mortem oppetere. Colligitur ergo intimum esse à natura homini, Deum supra se diligere. Quod, natura quidem integra, plane facere poterat, corrupta tamen, propter obstacula impendio multa haud quaquam ita id valet, vt omnia opera in ipsum referat. Veruntamen prudentem hic lectorem non prætereat, (quod capitulo 22. repetendum nobis est) binam esse dilectionem Dei super omnia: alteram naturalem, alteram quę est ex charitate diuinitus deriuata: ita enim consentienter docent Theologi. Vnde S. Thom loco citato, primum contra conclusionem hanc format tale argumentum. Diligere Deum super omnia, proprium munus est Charitatis infusæ, per spiritum sanctum qui datur nobis, vt habetur Rom. 5. ergo id non poterat ab homine in statu innocentiæ per sua naturalia fieri. Ad quod respondet, quo charitas diligit Deum super omnia, eminentius quàm natura. Natura enim diligit eum super omnia, prout est principium & finis naturalis boni: charitas autem, secundum quod est obiectum beatitudinis, & secundum quod homo habet quandam cum ipso societatem spiritualem. Hæc ille. Quinta vtique & postrema propositio est. Poterat homo in illo statu per donum sibi collatum perseuerare, si voluisset. Hæc statuitur ab Augustino de corrept & gratia cap. 12. vbi ait, primo homini, cui datum fuit posse non peccare, datum subinde fuisse adiutorium perseuerantiæ: non quo fieret vt perseueraret, sed sine quo per liberum

Bina dilectio.

Rom. 5.

Quinta propositio.

Aug. de correp. & gra. c. 12.

arbitrium perseuerare non posset. Et paulo post. Non accepit hoc donum Dei primus homo, id est, in bono perseuerantiam: sed perseuerare vel nõ perseuerare, in eius relictũ est arbitrio: cum voluntati sine peccato institutæ nihil concupiscibiliter resisteret. Igitur sententia Augustini, eademque verissima est, quod non accepit Protoplastus donum, vt semper perseueraret. Haud enim fuit in gratia cõfirmatus. Qualiter fuerunt Apostoli, ne lethaliter delinquerent, & sacratissima virgo, ne offenderet, vel venialiter. Neque (quod minus est) habuit illam gratiam, vt re uera perseuerarct Etenim si hanc accepisset, nunquam cecidisset. Attamen possibilitas perseuerandi cõmissa est libero arbitrio suo. Et ideo eleganter ait August. quod quamu is Adã recepisset gratiam vt posset non peccare, si uellet, egregij verò sancti Euangelici, vt martyres, copiosiorem acceperunt: nempè vt non solum possent quod vellent, sed vt firmius vellent id quod possent. Adam enim terrente nullo, & insuper cõtra Dei terrentis imperium, libero usus arbitrio, non stetit in tanta non peccandi fælicitate. Isti autem non dico terrente mundo, sed sæuiente, ne starent, steterunt in fide. Cum videret ille bona præsentia quæ fuerat relicturus, isti autem futura bona quæ accepturi fuerant non cernerent. Hæc Augusti. commendans gratiam Christi, præ illa quæ fuit in Adam. Subhæsitet hic quispiam forte. Num causæ etiam aliæ vel occasiones poterant tunc occurrere ad peccandum, præter sensualitatem, quam iustitia coercebat. Poterant equidem ad peccãdum mortaliter, uti fuit tentatio serpentis. Quoniam primum peccatum esse non poterat, nisi mortale, per quod perderetur fælicissimus ille status. Veniale nanque, neque satis erat ad deijciendum hominem ab illo statu, neque illo durante, fieri poterat, eo quod neq; poterat tunc accidere malum vllum. Quam opinionem S.Tho. 1. 2. q. 89. ait esse doctrinam communem. Et quamuis non desint, qui cõtra opinentur, id tamen cõuincitur ex effectu cum primis venialis peccati, quod non potest non esse dignum aliqua pœna. In illo verò fælicissimo statu, vt author est Augu. tum locis citatis, tum etiam 14. de ciui. Dei

Discrimen inter gratiã Adę, & gratiã Christi.

S. Tho. 1.2.q. 89.

August.

Dei ca.10.nihil inesse poterat mali, quod hominis fœliciter uiuentis animum vnquã offenderet. Quinimò expresse subdit, qđ erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum omninò aliunde malum, quod contristaret irruebat. Si ergo erat deuitatio tranquilla peccati, nullum esse poterat veniale. Sed id prętcrea deducitur ex causis peccandi venialiter, quæ tũc nullum haberent locum: quia nec essent tunc subiti motus sensualitatis, nec motus rationis repentini absque deliberatione. Necesse poterat in corpore lassitudo vlla quippe quod semper vegetum erat & solidum, & quod animo obsequeretur aptissimum. Neque verò prorsus à re vlla extrinsecus immineret periculum ullum: aliàs non esset fœlicissimus status, qualis paradisi uocabulo designatur. Et hæc de secundo statu eorum quatuor, qui sunt à nobis propositi, satis sint. Cætera cap.20. & sequentibus copiosius.

Causa uenialis peccati.

De peccato originali, in quos scilicet transiit. Cap. VII.

POSTQVAM in fastigio fęlicitatis conditum hominẽ enarrauimus, qualem in terris habere potuit, consequitũ ut de peccato dicamus, in quod sua inde uoluntate prolapsus, suam quoq; posteritatem demisit. Hic enim tertius est hominis status quem sumpsimus describendum: in quo adeò reliqua pars huius libri collocanda est. De peccato ergo originali hæc fermè sex sunt, partim cõsideratione, partim disputatione digna, quæ fuerunt nobis à sacrosancta synodo in disputationem producta. Nempè an sit, id est, an ab Adam in omnes posteros transierit: quæ causa illius: quid sit, & quomodo traducatur: quænam sint eius effecta, ac denique pœna. Nam de remissione, quàmuis cap.11. quædam contra Lutheranos dicemus, tamen libr.2. tanquam in proprio loco, agendum nobis est. Porro membrum primum non est, quod in disceptationem iam nunc mittatur: quoniam nec est qui in dubium repetat, nisi qui Pelagianorum hæresim moliretur resuscitare. Lutherani autem quibus cum nobis hoc ætatis res est, adeò à Pelagianis procul defugiunt, ut in alterum extremum è regione impingant. Constitutissimum ergo nobis sit, tã quàm fides Catholica, omnes, quotquot ab Adam naturali generatione cadunt peccatum contrahere originale. Cum has & id genus uniuersales orationes enunciauerimus, nollem me quispiam de conceptione sacratissimæ uirginis in suspicionem uocaret. Nam etsi Concilium præsens, nihil de hac re definiendo, sed decretum Sixti innouando ius cuique liberum fecerit in utramlibet partem differendi, nihil mihi tamen minus est cordi. At uerò utrumuis intellectum explicuerint huius uel illius opinionis authores, tamen uerba scripturæ & sacrorum canonum absque additamento sunt uniuersaliter, ut iacent, proferenda: ne eorum adulteretur syncerítas. Eo uel maxime, quòd ut est manifestissimũ, opinio de conceptione, non admodum antiqua est: & ideo nihil mirum si apud Sanctos Patres nemo à generali sententia filiorum Adæ fuerit exceptus, præter solum Christum. Quem ea duntaxat causa eximunt, quod non fuerit ab Adam per uirum seminatus. Vt ergo citra disputationem de sanctissima Dei matre in digressum redeamus, huiusce Catholicę ueritatis de originali peccato certissima in thesauro scripturæ, & noua sunt, & uetera testimonia. Ecce enim (inquit Dauid) in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et Ecclesiasticus: A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes moriuntur. Quo & uir ille ex gentibus simplex & rectus alludebat, ubi diei qua natus fuerat homo, tam multa imprecabatur mala. Aperuit enim Iob os suum, inquit scriptura, & maledixit diei suo, & locutus est. Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est conceptus est homo. Sane agnoscens uitiatum illum conceptum in causam cunctorum esse, quæ mortales mala perpetimur. Et capitulo 14 Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Et cap. 25. secundum septuaginta Interpretes. Nemo mundus absque sorde: neque infans, cuius est unius diei uita super terram. At quod sub nube in Patrum erat uaticinijs, in meridie Euãgelica aperte

Sex puncta de peccato orig.

Lutherani.

Fides de pec. orig.

Psal.50

Ecclesi. 25.

Iob. 3.

aperte proditũ est. Huc enim fermè pertinet argumentum Pauli ad Romanos, vt ostenderet Iudæos omnes & Græcos, vniuersum scilicet genus humanum sub peccato esse: neq; esse distinctionem, sed peccasse omnes, & egere gloria Dei. Quod multo explicatius paulo inferius exponens ait; Per vnum hominem peccatũ in mundum transijt, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertrãsijt, in quo omnes peccauerunt. Et subdit, q mors pertransijt in eos etiam qui nõ peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, id est, actualiter propria voluntate. Scilicet vt dilucidius explicaret, quomodo peccato Adæ omnes peccauerunt siquidem propter illud moriuntur. Et Gala. 3. Conclusit (inquit) scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Et Ephes. 2. Eramus natura filij iræ. ¶His nihilominus, hisq́ue similibus per multis locis scripturæ non obstantibus, fuit Pelagius cũ discipulis suis Celestio & Iuliano, qui peccatum Adæ alijs, præter ipsum, cuiquam nocuisse, negare portenderint: eo versum verba Pauli detorquentes, quòd omnes in Adam solo imitatione peccassent, non tamen, quod aliquid inde culpę generatione contraherent, cuius exitialis hæresis, cum alij S Patres, tum maximè acerrimus Augu. firmissimis testimonijs reos fecit, & id quidem frequentissimis eius opusculis. Primũ hypog. arti. 2. vbi ex illa forma loquendi Pauli. In quo omnes peccauerunt, vrget quod non solùm imitatione in illo peccauimus, sed quod cum ille peccauit, natura in illo tota peccauit. Vnde solus, inquit, dominus Iesus Christus absque semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Et paulo post, super illud, omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicẽdo, inquit, omnes, nullum excipit: quinimo totũ declarauit genus humanum. Et lib. de peccatorum meritis & baptismo paruulorum, cum alijs compluribus, tum præsertim id conuincit comparatione illa Pauli. Iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cui nihil conquadrat imitatio peccandi: quin verò exprimitur, quod quemadmodũ in Adã, anteq; essemus, peccauim⁹, qua porrò culpa naturali generatione inficimur, ita in passione Christi ab omnibus delictis nõdum nati liberabamur, si illa modo nobis per gratuitam regenerationem applicaretur. Vnde lib. 2. cap. 20. percunctatus quæstionem in forma, vtrum qui omninò nunquam vllum peccatum habuerit habiturusve sit, non solùm quisquã natorum hominum, sit verum etiam potuerit aliquando esse vel possit: ita respondet. Hunc prorsus, præter vnum mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, nullum uel esse, vel fuisse, vel futurum esse certissimum est. Et aduersus Iulianum eandem rem omnium S. Patrum suffragijs persequit. Inter quos citat Ambrosium super Lucam, vbi ait: Solus per omnia natus de fœmina sanctus dñs Iesus est, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensit. Vbi id prorsus in causa ponit vendicandi Christi ab originali peccato, quod nõ fuerit virili semine conceptus. Et in lib. de Arca Noë, de eodem Saluatore nostro. Solus inquit, potuit iustus esse, cum gene ratio omnis erraret, nisi natus ex uirgine generationis obnoxiæ priuilegio minimę teneretur. Et ne omnium sigillatim catalogum denarremus, ita libr. 2. circa finem concludit aduersus Iulianum August. Propter quam Catholicam veritatem, sancti ac beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Irenæus, Cyprian⁹, Reticius, Olympius, Hylarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo Presbyterum, velis nolis, Hieronymum, vt omittam eos qui nondum dormierũt, aduersus vos proferuut de omnium hominum peccato originali, obnoxia successione, sententiam, vnde neminem eruunt, nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis, virgo concepit. Hæc Aug. Et lib. 6. eosdem hæreticos pondere illius loci vrgentius premit, qui est. 1. Corinth. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sũt, p qbus mortuus est Christus. Quã Pauli collectionem q oculatissimè obseruat his verbis. Cõsequẽs ergo esse voluit Paulus, vt oẽs intelligant mortui,

Marginalia: Paulus. — Rom. 5. — Gala. 3. — Ephe. 2. — Pelagiani. — Aug. hypog. art. 2. — Rom. 5. — Aug. de pe. me. li. 2. ca. 20. — Ambro. — Aug. citat oẽs patres. — 1. Corinth. 5.

tui, si pro omnibus mortuus est Christus. Quia ergo non in corpore (.s. necesse est oēs mori) restat, inquit vt in peccato mortuos esse oēs, p quibus mortuus est Christus, nemo neget, nemo dubitet, nisi qui se negat aut dubitat esse Christianū. Hactenus ipse Aug. Concedens nanq; Iulianus Christum, et pro paruulis fuisse mortuum, negabat eosdem in peccato concipi. Arguit August. Si re vera non fuerunt in peccato concepti, nunquam fuerunt mortui spiritualiter. Quod si mortui non fuerunt, nec Christus pro illis mortuus est: attestante Paulo, quod Christus non fuit mortuus, nisi pro his qui re vera fuerunt mortui. Quemadmodum Rom. 5. ait. In hoc commendat suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Non ergo est mortuus, nisi pro ijs, qui verè fuerunt peccatores. Vnde idem Apostolus Roma. 8. Solum Christum redemptorem asserit venisse in similitudinem carnis peccati, vt omnes quotquot fuerunt redempti, non in similitudinem, sed vere intelligantur venisse in carnem peccati. Quem locum Augu. libr 1 de nup. & concup. capi. 12. vbi de connubio Ioseph & Mariæ sermonem habet ita enarrat. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato: non in carne peccati, sed in similitudinem carnis peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de concupitu nascitur carnē esse peccati: quando quidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Hactenus August. Ex his ergo toties resumptis vniuersalibus S. Tho. 12. quęst. 81. art. 3. vbi quærit, an peccatum Adæ transeat in omnes homines, indubie respondet his verbis. Respondeo, quod sm fidem Catholicam, firmiter est tenendum, quod oēs homines, præter solum Christum ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adā contrahunt. Nam ita respondet Paulus. Mors in oēs pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Denique Pelagius atque Cęlestius de hac hæresi dānati sunt in concilio Mileuitano & Africano, authoritate etiam Innocentij & Zozimi, summorum pontificū. Verba sunt Concilij Mileuitani ca. 2. Item placuit, vt quicunq; paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionē quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adā trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expiet: vnde fit consequēs, vt in eis forma baptismatis, in remissionē peccatorū, nō vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quę verba inter decreta relata sunt de consecratione, distin. 4. Quo & sñia Augustini trāsfertur de fide ad Petrū. Ea sic habet. Firmissime tene & nullatenus dubites, oēm hominē, qui per concubitū viri & mulieris concipit, cū originali peccato nasci, & impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc naturaliter iræ nasci filiū. Id qd & in nostra modo sancta Synodo Tridentina innouatū est Ses. 5 can. 4. Et hæc de primo puncto, an sit.

Marginalia: Rom. 5. — Rom 8. — August. de nup. li. 1. ca. 12. — S. Tho. 12. qō. 81. arti. 3. — Concil. Mileui. Capi. 2. — De consecr. distinctio. 4.

De causa & ratione peccati originalis. Cap. VII.

ALTERA originalis culpæ meditatio est de causa. Hāc fermè Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute consisteret: vtpote qui ad gignendum propagandumque genus nostrum vna esset plantatio, iustitiam illam originalem (de qua capi. 2. loquebamur) nō solū sibi, sed suæ in perpetuū soboli suscepit. Sanè quā tota deinceps hæreditario iure simul cū natura generando susciperet: si modo in gratia & amicitia Dei fidus homo persisteret, Aequa rōne præceptū illud, quo esu ligni scientiæ sub mortis cōminatione fuerat interdictus, ita ei positum est, vt tota in eo natura obligaretur. Quamobrem sic ob suam prænaricationem iustitia illa, quā susceperat, mulctatus est, gradúque illo fœlicissimo depulsus, vt vniuersos simul mortales eodē reatu cōplicuerit, eodemq; sub inde miseriarum coniecerit. Porro añt quo causa hæc explicatior fiat, duo pariter alia explanari operæpretiū est, q̄ superiori capite sūt à nobis pposita: sane quidnā sit originale peccatū, & quo pacto generationū

Marginalia: Causa ori. peccati. — Quid sit & quomō tradu.

ferie transfundatur. Est enim hoc disertissimo etiam cuique explicatu difficilimũ; de quo proinde, vt meã fatear inscitiam, nihil hactenus legi, quo non desiderarẽ amplius. Causa vero huius perplexæ ambiguitatis est, quod cum ratio culpę in actua li peccato sit manifesta, vix tamen inde possumus naturam peccati originalis rimari. Est enim peccatum (ait contra Faustum lib. 22. Aug.) dictum uel factum, uel conceptum contra legem Dei. Vbi ostenditur ratio culpæ, esse deflexus ille operis & declinatio à lege Dei, & rationis regula: veluti dum Adam lineam sibi præscriptam transgressus, comedit de ligno scientiæ. Cum ergo homo dum concipitur, nondũ iudicij & libertatis compos, neque ad legis normã agere, nec inde deuiare possit, labor est maximus declarare quomodo in eo sit rõ veræ culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit nostræ impressa naturæ. ¶Hæc autẽ de hoc peccato in confesso sunt omnibus Catholicis Primum. Quod nõ est propriũ nostrum ex parte causę, idest, quod propria nos uoluntate commisimus. Fuerunt equidem olim, referente libro primo de pec. me. Augustino, qui eo sunt amentiæ collapsi, vt dicerẽt paruulos baptizari in remissionem peccati, quod eis esset propriũ hoc modo, & personale. Sed non usque adeò, inquit sanctus ille pater, de humanis sensibus desperandum est, vt hoc cuipiam persuadeant. Adeo est euidentissimum nondum tunc elucere rationis aut voluntatis vsum. Haud tamen quaquam negandum est, esse uoluntarium: ut capit. 14. lib. 1. retract. admonitos nos idem uoluit: vbi sustinens nullum esse peccatum, nisi voluntarium, subijcit. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur arbitrio uoluntatis, non absurdè vocatur etiam uoluntarium, quia ex prima hominis mala uoluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. Et infra capi. 15. contra Pelagianos, negantes peccatum originale in paruulis, eo quod nondum uterentur volũtatis arbitrio, ait. Quasi verò peccatum quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere idest, reatu eius implicatos, & ob hoc pęnæ obnoxios detineri, vsquàm esse potuerit, nisi in voluntate, qua uoluntate commissum est, qñ diuini præcepti est facta trãsgressio. ¶Secũda confessio Catholica est, quod est nobis proprium ex parte subiecti, id est, quod est vere in nobis. Ad hunc sensum, quod vere atque (vt physici aiunt) formali denominatione sumus peccatores. Ita enim ait Pau. quod cum peccatores essemus (& loquitur de peccato originali) Christus pro nobis mortuus est. Est itaque si subiectum spectes, proprie nostrum: si vero causam, neque proprium nobis, neque nobis volũtarium, sed ex necessitate naturæ: iuxta illud Pauli. Eramus natura filij iræ. ¶Sed tertiò atq; omniũ maxime pro indubitato quiuis habere debet, qui non vult ipse Pelagianus haberi, quod verè & proprie sit peccatum. Non enim defuerunt (vti refert Magister sententiarum lib. 2. distin. 30. qui crederent non esse in nobis veram culpam originalem, sed tantum reatum pęnarum & calamitatum, quibus ob peccatum Adæ obnoxium est genus humanum: Illumque eo sensu dici peccatum, quod sit effectus peccati. Nec desunt modo, non solùm ex Lutheranorum prosapia (nam sunt in diuersa symbola discissi) verùm ex numero etiam eorum, qui se Catholicos arbitrantur, qui ex Homero inter Theologos prodeuntes, sustinere pergunt, uel nullum esse originale peccatum, uel non verè & proprie esse culpam cum quibus paulo post sumus congressuri. Nunc interim admonemus non solùm nos reos nasci pœnę sed verè in culpa, & propterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuperrime citato ait Augustinus scilicet, reatu peccati Adæ implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios. Et super Psal. 50. explicatius, ideo, inquit, se in iniquitatibus dicit cõceptum Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, nascitur nisi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Hęc ille. Et Hypog. art. 2. Peccatũ Adæ non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: cum eius damnationẽ simul & culpam suscepimus. Sed quid opus est Augustino teste, vbi tã est Pau. perspicuus & irrefragabilis iudex? Nam per vnum, inquit, hominem peccatũ in mundum intrauit, & per peccatum mors,

Margin notes: August. | Cõfessa de pecca. orig. | Aug. li. j. de pecca. me. | Q̃uo pec cat. ori. sit volũ tarium. | Secũda cõfessio | Tertia ẽ qd sit vere pec catum. | Mag. sẽ ten. lib. 2. d. 30. | Augu. | Hypog. art. 2. | Rom. 5.

mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Ecce non solùm mors, pœnaque, sed culpa prius in nos transijt, & idcirco pœna. Item. Ideo Adam fuit forma Christi, quia sicut ex gratia Christi vere iustificamur, ita Adæ delicto omnes iusti sumus, & vere peccatores. Qui ergo hoc ueritatis clarissimum lumē refellit, cuiuscunque is fuerit ordinis, hæreticus censeatur. Quippe qui (vt verbis August. supra citatis vtamur) non firmissime teneat omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditū, mortique subiectum: & ob hoc iræ nasci filium. In quod hominum genus anathematis sententiam pronunciauit cum olim Mileuitanum concilium, tum etiam (vt capit. 7. dicebamus) & nostra modo sancta synodus consultissime propter istos contumaces. ¶ Hinc demum quartò peruestigandum nobis est ubinam abdita sit ratio originalis culpæ: porro ut intelligamus, quid nam sit nobis cum Adam commune, quod verè sit in nobis peccatum: & id quidem nō per modum actus, sed absq; vsu per modū habitus. Atqui in Adam præter transeuntem actum peccati, qui in nobis non perstat, duo fuerunt reliqua, inde effecta: nempè priuatio iustitiæ, & dissolutio concupiscentię carnis, quę habenis soluta, effrenis fertur in obiecta sensus, præter rationis ordinem. Quæ quidem ambo nobis proli suæ communiter sunt congenita. Ex hoc biuio videntur August. & Ansel. in diuersa digressi. Primus enim in locis suæ doctrinæ minime raris apparet concupiscentiam illam carnis constituere peccatum originale. Alter uerò in lib. de con. vir. palam ait esse carentiam iustitiæ, quæ debuerat inesse naturæ nostræ. Magister sententiarum, libr. 2. distinctio. 30. Augustini (ut ipse iudicat) sententiam complexus est. Cuius quidem magistri opinione permulti sunt adducti. Alij sequuntur Anselmum. Sanct. Thom. 1. 2. quæstio. 82. vt ambas conciliet opiniones, ait, concupiscentiam esse materiale (quod aiunt) in hoc peccato: carentiā vero iustitiæ, formale. Vt si diffinire libuerit, dicas, peccatum originale, esse concupiscentiam, originali iustitia carentem. Hæc verò, tametsi antiquitate sua & Doctorum authoritate præpolleant, non tamen sunt, de quibus Ecclesia aliquid diffinierit. quin verò cōcilium modo, & quidem meritissimo, nihil censuit, quidnam sit originale, sed sub lite inter doctores reliquit. Et ideo opus habet explicatione. ¶ Magister sententiarum (vt videtur), & alij nonnulli sui affeclæ commentantur, quod concupiscentia sit quædam morbida qualitas, non in carne, sed in anima hærens. Hanc uocant fomitem, legem carnis, & tyrannum. Hoc sibi uidentur elicere ex authoritate August. de nup. & concup. lib. 1. capit. 25. vbi ait, quod hæc concupiscentia non substantialiter manet, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor. Et quod sit in anima, patet quoniam aduersus Iulianum lib. 5. ait, q́d anima in carne, tanquam in uitiato uase corrumpitur. Et in quodam sermone de uerbis Apostoli. Vitium concupiscentiæ est quod anima non ex se, sed ex carne contraxit. Et ratione confirmatur, quoniā originale peccatum culpa est, culpa autem non carnis, sed animæ macula est. Colligunt ergo isti, quod peccatum Adæ carnē suam infecit: caro autem infecta, commaculauit: & eam quam genuit: a qua carne, dū infunditur, anima qualitate illa morbida inficitur. Doctrina enim est Arist. 1. de anima, quod ex motionibus sæpe animæ afficitur corpus, & uicissim animus ex corporis qualitatibus. ¶ Sed re uera isti, nescio quibus hanc possint suam opinionem obtrudere. Nam quamuis animi motus: vt amor, verbi gratia, aut ira, calorem, uel bilim concitet corporis, uicissimque corporis alteratio animum etiamnum commoueat quod tamen anima Adæ qualitatem per modum habitus immanentem potuerit corpori infigere, quæ in carne quoque inde genita perpetuò perseueret, p nullā est philosophiā persuasibile: atque multo minus, quod caro aduenienti animæ talē qualitatem impingat: sane cum qualitas corporis materialis sit, anima verò spiritualis. Mox, quod peccatum peculiariter Adæ talem potuerit ingenerare in animis hominum qualitatem, ipsa per se res prodit esse commentum, nam eius ille ligni vetiti, non potuit talem suapte natura habere efficaciā: aliàs ex uniuersis similibus peccatis,

Quarta consideratio.

Dissidium Augusti. & Ansel.

S. Tho. 1. 2. q. 82.

Peccati orig. diffinitio.

Cōcupiscentia qualitas morbida.

Aug. de nupt. & cōcu li. 1. c 25.

Reprobat opi. morbidę qualitatis.

catis, similis cõsequeretur effectus. Quod est deridiculũ. Nisi eousq; desipueris, vt effingas diuino iudicio talem vim tributam esse illi peccato, eo quod in illo tota peccasset natura: id cuius nullum potest esse rationis authoritatisve, quo innitatur, fundamentum. At verò quod qualitas illa, etiam si esset possibilis, incassum admittatur, credaturque inesse, sic patescit. Namq; vt nos simus rei peccati Adæ, in quo culpa consistit, sine vlla qualitate explicari optimè potest, vt paulò post videbitur. Et vt anima sequatur carnis cupiditates, nulla opus habet morbida qualitate: quoniam cum sit actus corporis, sensum per seipsa, nisi ratione contineatur, appetendo sequitur. Neq; vspiam August. concupiscentiam animæ insinuauit esse originale peccatum, sed solùm concupiscentiam carnis: vt est ex suis cunctis operibus compertissimum. Igitur vbicunque dixerit, quod malum concupiscentiæ non est substantia, sed affectio malæ qualitatis, nihil aliud facit quam Manichæos repellere, qui dicebant malum in nobis, esse substantiam ingenitam à Deo malo: contra quos ait, quod malum concupiscentiæ non est in nobis natura, quam Deus sanã fecit: sed accidentaliter nobis adiacet ex culpa primi hominis. Et vbi ius, vel ipse, vel alij sancti aiunt animam infici ex carne, tamquã ex vase, id penitus docent, qđ anima nõ trahit hoc malum, eo quod eadem emigret ex corpore in corpus: vt Pithagorici & Platonici commiscebantur: neque verò inde, quod animæ educantur de potentia materiæ, & ita ab anima in animam descenderit hoc malum, per hoc quod anima filij fiat à patre, sicuti in brutis animalibus: sed quod licet anima cuiuscunque à solo Deo creetur, nihilominus non à Deo contrahit peccatum originis, verum inde quod infunditur carni seminatæ ab Adam. Quod in summa est dicere hominem concipi in peccato, quia concipitur filius Adæ. At quod isti adijciunt, culpam esse non in corpore, sed in anima, id nos vltro & libentissimè confitemur. Veruntamen inde nõ sequit̃, qđ sit qualitas à carne ꝓducta, sed certe reatus naturæ concreatus, vt iã modo palã facturi sumus. ¶ Aliter alij, mẽti Augustini

August.

Rñdet rónibus contrariæ opinio.

veroque propius astruunt, concupiscentiam carnis esse originale peccatum. Id quod ita possunt ex Augu. colligere. Ait enim li. de pec. me. cap. 16. quod quando peccauit Adam, non obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediebat. Tunc, inquit, ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. Et infra. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet, vt non solùm ad regnum Dei perducatur, verùm etiam à peccati damnatione liberetur. Hanc verò ego mihi basim disputationis ex Augusti. de concupiscentia præiecerim, non solum pro scholasticis Catholicis, sed aduersus Lutheranos: qui concupiscentiam adeo contendunt esse peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic concupiscentiam Augusti. sensualitatem, iustitia originali solutam. Et hanc videtur hic dicere esse peccatum, propter quod sumus baptismate regenerandi. De qua libr. eorundem. 2. capitu. 4. Concupiscentia, inquit tanquam lex peccati, manens in membris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Paruulos non baptizatos reos innectit, & tanquam iræ filios, etiam si paruuli moriantur, ad condemnationem trahit. Et libr. 1. retracta. Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. Vnde forsan sanctus Thomas. 1. 2. q. 82. elicuit, Augustinum dicere, quod concupiscentia est reatus. Nam hoc verbum nusquam regi in Augusti. nisi sanctus Thomas alium forsan sortitus est codicem. Hinc ergo conficiunt, concupiscentiam illam carnis esse originale peccatum. Quod rę uera, nisi qui id sano modo interpretetur, nescio, salua grauissima authoritate Augu. quis sibi in animum inducat, vt credat. Id quod ante nos, alij prudenter meditati sunt. ¶ Prima ratio, quæ huic sententiæ aduersa mihi se offert, sic habet. Illud quod in Adam prius, quàm in nobis fuit, si in illo non erat peccatum, neque profectò

Aug. de concupiscentia carnis.

Basis disputationis.

S. Tho.

Arguitur q̃ cõcupiscẽtia non sit peccatum.

profectò erit in nobis: concupiscentia hęc carnis in Adam non fuit peccatum, sed effectus & pœna consequens peccatum: nam propter peccatum Adæ sublata iustitia, defrænata laxataque est concupiscentia, non solum in sua persona verumetiã in tota natura: ergo vti in illo nõ fuit peccatum, ita nec in nobis, sed effectus & pœna peccati. ¶ Preterea ne amphibologia nominis inanẽ reddat disputationem, originale peccatum (vt supra satis constabiliuimus) verè habet rationem culpæ, quę proinde, licet distinguatur ab actuali, est vera iniquitas: quippe ob quam fatetur Psalm. concipi nos in iniquitatibus: vnde adeo consequitur, esse prauitatẽ, quę odio est Deo: propter quam homo nisi in Christo regenitus, regno depellitur: Hæc autem ratio haud vnquam congruere poterit illi carnis concupiscentiæ. Nam illa (vt tertio capite dicebam) est homini ex principiis naturalibus innata, quam cœleste illud iustitiæ donum compescebat. Ob idque non est illa prauitas, obliquitas & iniquitas, in qua consistit rõ peccati, quod Deus odio habet: sed pœna est potius à Deo inflicta: sane qui naturam nostram iustitia illa propter peccatum expoliauit, in suisque naturalibus desertam reliquit. Quocirca neque Adam, neque nos vituperauimur, quod sumus sic concupiscibiles, sed eo quod culpam in Adam admisimus, ob quam amisimus legamen, quo rationi tenebatur concupiscentia subdita.

Secunda rõ.

Psal. 50

Tertia ratio.

¶ Ad hæc. Peccatũ propriè nõ est res illa, quæ eadem manet in iustificato, quæ erat in peccatore, concupiscentia autem eadem manet: ergo illa non est peccatum, sed planè reatus ille, qui remittitur dum regeneramur.

Quarta ratio.

¶ Vt cuncta itaque complectar. Vis illa & potentia concupiscendi extra rationis ordinem, quæ est in puero, imò verò q̃ sine actu consensu est in adulto, non est illud ob quod hęreditate cœlesti abdicamur: sed potius eodem peccato, quo exules facti sumus à regno, & fręnum quoque abruptum est concupiscentiæ, & in mortem, aliasque calamitates incidimus: ergo non magis concupiscentia illa peccatum est, quàm expulsio à regno, vel mors, aut morbi, vel alię id genus erumnosæ miserię, quæ non aliter sunt peccata, quàm quod sunt affecta peccati Adæ. Nisi quod concupiscentia est præterea nostrorum causa actualium criminum. Eandem patiuntur repulsam qui iam modo excogitant, peccatum originale esse amorem terrenorum. Nam si id de actu amoris ensistiant, non quidem originale, sed actuale peccatum est: si verò de amore carnis intelligãt, vel de inclinatione animæ, qua apta est sensum sequi, eodem recidunt, vnde priores modo depellebamus.

Peccatũ orig. nõ est amor terrenorum.

¶ Eisdem fermè rationibus deuincitur, peccatũ originale, non esse priuationẽ iustitiæ originalis, ad sensum quem pleriq; multi cõcipiunt, scilicet priuationem rectitudinis totius hominis, quæ erat in illo statu naturæ integræ. Nam illa in Adam non fuit peccatum, sed effectus & pœna peccati, prior natura, quàm dissolutio concupiscentiæ. Neque verò illa est prauitas & obliquitas peruersæ rationis, neque ob illam Deus extorres nos fecit à regno, sed propter antecedentem præuaricationem, & nos regno priuauit cęlesti & originali mulctauit iustitia.

Neq; est priuatio iustitiæ.

¶ Est & secundum argumentum. Nam quod fermè doctores priuationem iustitiæ debitæ inesse peccatum originale affirmant, si ita debitum sentiant, quod singulari pręcepto fuerit eam Adam obstrictus, aut eius progenies custodire, certe falsum est, & cuius nulla possunt sacrorum authoritate fidem facere, quoniam nullum legitur Adæ mandatum positum, nullaq; præscripta lex alia, quàm ne ederet de ligno sciẽtiæ: de quo si comederet, sequeretur eum pœna, tum sublatæ iustitiæ, tum perinde subsequentias mortis: ergo re uera, non iactura iustitię, sed esus prorsus ligni, delictum fuit. Enim uerò vti non aliter modo gratiam conseruare tenemur quàm seruando præcepta, neque homicidæ, præter homicidium, crimen aliud est, quod vel gratiam Dei perdit, vel vitam, si pœnam luit capitis, ita neque aliter Adam obligabatur habere iustitiam, quàm non transgrediendo præceptionem de ligno, aut quamuis aliam naturalis iuris. Neque præter esum pomi, nouum fuit illi crimen, iustitia denudari: atque adeo multo minus nobis, denudatos nasci. Quin verò, vt cumulatius dixerim, etiam si pęculiari præcepto teneretur

Iustitia debet inesse.

custodire iustitiã, deserere eã quidẽ tunc Adã, esset peccatum, nõ tñ, aut se postmodum, aut nos priuatos esse. Ad hæc si peccatum originale esset priuatio (vt aiunt) iustitiæ debitæ inesse, cõsequẽs tũc fieret, vt in baptismo non remitteretur: quoniã neque illic restituitur iustitia, neque vllo debito, resoluitur homo, quo ante obligabatur. ¶ Alij, qui ex his anfractibus sese expedire contenderent, peccatũ originale fingere possent, nihil aliud q̃ inimicitiam cũ Deo: sed neq; se isti credãt signũ defixisse. Nam inimicitia non est peccatũ, sed effectus plane peccati. Eo. n. quod q s Deum vel alium offendit, inimicitiã eius constat. Et præterea in infantibus manifestum est argm̃. Aut. n. vis peccatum originale, odium esse, quo infans odit Deum, aut quo Deus odio habet ipsum. Primum nullũ est, quippe cum infans nullum habeat voluntatis vsum. Alterũ non est peccatum, cũ sit in Deo, sed est peccati opus: porro quod illud Deus odium, peccato prouocatus, concipiat.

Peccatũ orig. nõ est inimicitia Dei.

Quo ratio peccati originalis concluditur. Cap. VIII.

IGITVR sunt hoc ætatis, qui quãuis non omnia, partem tñ horum argumentorum cõtra vetustam opinionem opponentes, ab ea defecerint. dicentes non esse in singulis hominibus peccata singula originalia, sed vnũ illud, quod cõmisit protoparens, esse originale delictũ, cuius oẽs rei sumus, & à quo denominamur peccatores. Horũ primicerius habetur Albertus Pighius, vir ꝑfecto & pius & doctus. Qui nihilosecius male de hoc audit, quasi peccata in nobis originalia oĩno inficietur. At verò neq; si sane, & absque præiudicio audiatur, tantæ damnabitur ignorantiæ, neque si oculatius ipse sensum veteris opinionis æstimauisset, forsan eam repudiasset. Primum ergo, si ex nomine rem subiectam venari decet originale peccatum, nihil aliud dixeris, quàm peccatum à primo parente in prolem origine transfusum. Quamobrẽ ex peccato illo, contagio nostra dijudicanda est. Vt id quod erat in illo formalis rõ peccati, relictum cognoscatur in nobis per modum habitus. Et qui in illo effectus erant, itidẽ sint & effectus in nobis. Supponamus, exempli gratia primũ peccatum Adæ, fuisse esum ligni, præcesserit enim superbia, nec ne nihil ad rẽ. Formalis tunc rõ illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per voluntatẽ à lege & ordine Dei. Et quia Adam gerebat personã totius naturæ quæ in ipso susceperat beneficium illud iustitiæ, permansurum in ea quandiu non peccasset, tota in ipso rea facta est illius præuaricationis, & ingrata inuisaque effecta est Deo. Quare deordinatio eadẽ, & deformitas (vt verbis scholæ vtamur) illius actus mansit ꝑ modum habitus infixa naturæ: quam proinde ob liquitatẽ vna contrahimus cum eadem natura. Quocirca vti concedendum est, peccatum originale esse in nobis, ita neque est negandũ quo minus sit pro formali, carentia iustitię originalis: si modo iustitia etiam ipsa similiter accipiatur pro formali. Iam. n. supra cap. 5. retulimus ex S. Thom. 1. p. q. 95. formale significatum iustitiæ originalis esse rectitudinem animæ ad Deum, materialia verò, rectitudines alias, scilicet inferiorum virium animæ ad rationem: atque corporis ad animam In Adam, si rem æstimate cõsideres priuatio iustitiæ, quoad primum ordinẽ, nõ fuit effectus peccati, sed formalis ipsa eius ratio: priuatio uerò contra eiusdẽ iustitiæ, quo ad alios duos ordines, nõ ratio peccati, sed effectus fuit. Ad hunc ipsũ eũdem modum priuatio in nobis rectitudinis prioris, est peccatũ originale: priuatio uero aliarũ, est eiusdem peccati effectus. Quam forte distinctionem si inspexisset Pighius, & sui nunquam inficias iuissent, in nobis inesse originale peccatum. Attamen, ut in gratiam eius hoc uicissim subiungam uerbũ, si uel Pighius, uel quiuis alius ita negasset, in nobis esse peccatum originale, ut diceret tantummodo nos cõtrahere reatum pœnarum, quas de peccato Adæ pendimus, non tñ reatum culpæ, aperte pugnaret nõ solũ cõtra Augustinũ verum contra Paulum: uti in tertia cõfessione ca. præcedenti demonstrauimus, & cap. item proximo repetemus. Qui tamẽ diceret, non alio reatu culpæ quàm illius transgressionis Adæ, dum concipimur, pollui,

Pighius

Diffinitio pec. origina.

Rõ eius formalis.

Peccatũ origi. est in nobis

S. Tho. 1. pa. q. 95.

Reatus & culpę & pęnę.

Syn. Tri. ses. 5. can. 3

Exponitur August.

pollui, nihil erroris portenderet, nisi qđ leuiter & absque ratione negaret, reatū illum esse carentiam iustitiæ, modo exposito. Et ideò uerissimè & consultissimè S. modo Triden. Syn. cēsuit, sess. 5. can. 3. peccatū, quod origine unū est, & propagatione transfusum, omnibus inesse, vnicuiq; proprium. Igitur per ea, quæ hic explicata sunt, diluūtur, quæ superiori c. contra opinionem Anselmi obiecimus. At quatenus res Augustinū spectat, qui docere vr concupiscentiam esse originale peccatū, imprimis interpretandus est, non de formali, sed de significato materiali: uti fidus eius interpres diuus Tho. exposuit. Quandoquidem idem ipse ait, concupiscentiæ reatum in baptismate solui remanente cōcupiscentia: reatus autem saltem in originali, idem est, quòd forma peccati. Sed neque ita consideranda est concupiscentia, esse materia seu substractum significatum peccati, vti est actus in actuali transgressione. Nanque in actuali, actio substernitur obliquitati, ceu subiectū eius: quoniā per actionem ipsam diuertimus à ratione diuina regula: adeo vt actio ipsa propriè denominetur obliqua, & peccatum: sicuti nix colore est alba. In originali verò longe aliter: quoniam forma peccati nullatenus inest concupiscentiæ ut subiecto, sed animæ, ubi inerat iustitia originalis, vt supra, c. 5. diximus, vel (ut alij autumant) voluntati. Quare nec tam proprie concupiscētia denominatur peccatum, quàm anima ipsa peccatrix, uel homo peccator. Verumtamen quoniam proprie in hoc genere peccati excogitari nequit materiale, sicuti in actuali, & concupiscentiæ motus in vetita fuit primus ac proximus effectus abscedentis iustitiæ, placuit Augustino vocare eam peccatum quodammodo materiale, ut ostenderet rem esse malam, & nocuam. Et id potissimum contra Pelagium, qui negabat rebellionem carnis effectam esse peccati: immo dicebat esse naturale bonum: vt est videre contra Iulianū. Et quòd hæc fuerit Augustiniana doctrina, euidentius liquebit. c. 12. Vbi induximus eum interpretantem Pau. q; appellauerit concupiscentiam, peccatū, qua ratione est effectus peccati Etenim si post baptismū sensualitas non censetur pecca

Di. Th. Lib. 3. retract. c. 15.

Discrimē Iter materialia originalis, & actualis Cōcupiscentiæ.

Cōcupiscentia quare dicta est peccatū.

tum, nisi quia est effectus peccati, conficiē profecto, ut neq; ante baptismum aliter sit peccatum. Tametsi tunc pp coniunctū reatum in anima, cuius ipsa concupiscentia proximus est effectus, dr materiale significatum peccati. Atqui hoc est, qd cōuincit disputatio, quam. c. superiori, ad explicandam eius mentem cōtra uerba August. extruximus. ¶Sed tamen restat præterea nobis respondendum ad eorum argumenta, qui arbitrantur nullam inesse formaliter nobis originalē culpam, sed ab illa prorsus quæ fuit in Adam, omnes appellari peccatores. Primum. Pau. solo illo peccato Adæ ait, nos omnes peccasse. Vnde Augu. de pec lib. 1. c. 10. super illo verbo. In quo omnes peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo peccato, certum manifestissimumque est, alia propria cuique peccata, in quibus ij tantum peccant, quorum peccata sunt aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes, ille vnus homo fuerunt. Si autem intellexeris, in quo uno homine, quid, inquit, ista manifestatione manifestius? Nempè legimus iustificari in Christo, qui credunt in eum, propter occultā communicationē, & inspirationem gratiæ spiritualis, qua qs quis hæret domino, unus spiritus est. Hactenus August. Allusionis conclusionem lectori relinquens, qui intelligat sic omnes peccasse in Adā per communicationē suæ culpæ, in quo una eramus, vti iustificamur in Christo, in quo unus efficimur spiritus. Et Hypog. lib. 2. Cum peccauit (ait) homo, natura peccauit: & facta est natura iam peccatrix. i. vitium habēs peccati. Eodem pertinet illud. Vnius delicto multi mortui sunt. Et per vnius inobedientiā, peccatores cōstituti sunt multi. Vnde Augu. li. 1. retract. c. 15. ait, (vt supra iam citauimus) vnius Adæ reatu nos esse implicatos, cuius uoluntate commissum est illud peccatū, quod originaliter trahimus. Vnū ergo illud peccatum quo omnes peccauimus, origine contrahimus, & non plura. ¶Ad hęc ueruntamen ac his similia respōdentes concedimus, quòd illo tantū peccato Adę peccauimus omnes, vt liquido mōstratum est, quoniam dum animam recipimus, non peccamus, sed concipimur in peccato. Neque dicendus est quis origina

Rndet his q volūt in nobis esse orig. peccat.

Aug. testimonia de pec. 1. c. 10.

Hypog. lib. 2.

Aug. li. 1. retract. c. 15

liter peccare, sed peccatũ originaliter trahere cum natura. Neque negandum est, peccatum Adæ esse illud, quod contrahimus. Id tamen fit per hoc, quod reatus ille peccati (vt diximus) relictus est in natura, quę in Adã peccauit. Et ideo vt oẽs trahimus naturã ab Adã, suam quisque propriã recipiendo, ita & omnes cõtrahimus peccatũ eius, per hoc quod in singulis est deuiatio illa & obliquitas animi a Deo, qua proinde cuncti contagione culpæ sic inficimur; vt singulas singuli cõtrahamus maculas. Tametsi reatus ille in nobis non sit positiua qualitas, sed mera priuatio iustitiæ (vt diximus) quoad formale. Quapropter cum in remissione originalis restituatur nobis gratia in ordine ad Deũ, non tamen uires inferiores in ordine ad rationem, optimè ait Sanct. Thom. ut supra capitu. quinto citauimus, quòd in baptismo restituitur iustitia originalis, tãtum quo ad formale. Quomodo autem p voluntaté tunc Adæ omnes peccauimus, commodatissimo exemplo dilucidat idẽ S. doctor. 1. 2. q. 81. ubi ait, quod quemadmodum omnia membra sunt unus homo & ideo uoluntas totius reputatur omniũ membrorum, ita omnes eramus in Adam quodammodo unus homo, quamobrem uoluntaria inordinatio sui peccati, manet in tota natura, quam generatione recipimus. Manet scilicet, per modum habitus: sicuti in homine transeunte actu peccati manet obliquitas animi: quoadusque per gratiam restituatur in ordinem. ¶ Subijciunt hic prætereа Theologi exemplum ad explicandum, quemadmodum in Adã peccauerimus omnes, de rege munificentissimo, qui seruum in filium adoptatum hæredem amplissimæ substantiæ inscriberet, cuius beneficij tota eius posteritas potiretur: ea tamen lege, si in gratia eius perduraret, vbi tamen primum crimen in regem admitteret, hęreditate illa excederet. Exemplum antiquum est, neq; minimè ad rem accommodum. Namque haud prorsus dissimili mõ donauerat Deus in Adã naturã nostram originali iustitia, Mihi verò Pau. est, qui rem vtrũq; optime explicare: ubi ait, Adã gessisse formã futuri Chri. Inde nãq; antithesis culpæ Adę & gratiæ Christi relucet, vbi de nouo Adã accedente ad baptismatis aquã, ait pater cœlestis. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi placuit. Est.n. perinde, ac si dixisset. Veluti Adã fuit, in quo uno tota eius natio mihi displicuit, quæ sibi naturali generatione successit, ita (quasi antidotum) hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. i. in quo vno, quotquot baptismate in ipso fuerint regeniti, in gratiam mihi recõciliati, placebũt. Quod & Paul. ait. Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita p vnius obedientiam, iusti constituentur multi. Omnes ergo in Adam peccasse, nihil aliud est, quam naturam nostram, ob participium suæ culpæ, ingratam inuisam que esse Deo. Et ideo tot eius soboles nascimur filij iræ. Sicuti in Christo iustificari, est, quod ob eius gratiam nobis participatã omnes sumus Deo grati. In quo proinde renascimur filij misericordiæ. ¶ Per hæc demum liquidum fit, quo pacto originalis labes traducatur perpetua generationum serie ab Adam. Sed Aug. est, qui in odium Pelagianorum nonnihil dubietatis oculis offundit, Sanè qui crebro ait concupiscentiam illam rebellis carnis ob suam inobedientiam esse instrumentum huiusmodi culpæ propagandæ. Ait enim (vt superiori capite citatus est) de pec. me. cap. 16. quod ex hac inobedientia carnis à ratione exorbitantis, & bestiali pudendoq́ue membrorum motu quisquis carnaliter generatur peccatum contrahit, à quo est baptismate abluendus. Et li. 1. de nupt. & concu. c. 24. vbi inuestigat, quomodo cũ coniugium bonum naturæ sit, ex coniugibus baptismate renatis, & præsertim ubi actui coniugali nullum admisceatur peccatum, procreentur filij in peccato, rñdet, quod nõ ex bono quo bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscẽtiæ, quo bene vtũtur coniuges, de quo tamen erubescunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infrà. Ex hac, inquit, concupiscentia carnis, quæ licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum tñ naturæ non accidit, nisi de peccato, quæcunque nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia virgo concepit. Propterea quãdo nasci est in carne dignatus, sine peccato, solus est natus

Margin notes:
Qũo sunn qsq; hẽat orig. pec.
In baptismate restituit iustitia quoad formale
Exẽplũ S. Tho.
Exẽplũ Theologorum.
Collatio Adæ cũ Christo.
Matt. 3.
Rom. 5.
Quid sit nos ĩ Adã peccasse.
Qũo trãsfundatur. Augu.

natus. Vt iuis denique de hac re sermo est Augustino concupiscentiam illam rationi rebellem, quasi ea causa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis maculæ. Sed est argumentum quod huic quisque posset abmoliri sententiæ. Si qui ex nihilo crearentur nunc homines, masculus & fœmina (de quibus tertio capite prælocuti sumus) in meris videlicet naturalibus sine culpa & gratia, hi quidem quantacunque exardescerent libidine & rebellione concupiscentiæ, & vitijs deflagrarent, nunquam tamen in sobolem quam genuissent traijcerent originalem culpam: vt omnium est Theologorum consensus, eo quod non essent tunc progenies Adæ. Si verò contra duo naturali semine ab Adam descendentes, in primo instanti infusionis animę infunderentur gratia præueniente peccatum (vt dicitur de beatissima virgine) & præscinderetur illis, vel prorsus extingueretur concupiscentia, ne magis posset aduersus rationem insultare, quàm in statu innocentiæ, nihilominus transmitterent peccatum originale in eos quos genuissent liberos. Dico si gratia collata patribus esset tantum personalis, & non pro tota successione. Ergo concupiscentiæ rebellio non est in causa originalis culpæ. Haud equidem ambigo quin ita sit, vt rationes illæ persuadent: nempè quòd quomodocunque traduceretur modo natura ab Adam post eius peccatum transfunderetur & peccatum. Etsi natura non traduceretur ab Adam, sed ab homine nunc ex nihilo creato, generarentur filij sine peccato. Quin verò ita modo S. Synodus Tridentin. determinat Sess. 6. capitu. 3. Sicuti nemo nisi in Christo renatus gratiam eius reciperet. Quocirca concupiscentiam esset traducem peccati, nihil sanò aliud significat, quàm concupiscentiam, & pudendum motum carnis esse naturale instrumentum generationis, per quam propagatur natura præuaricatoris Adæ. Neque aliud prorsus sibi voluit sapiens Augustinus. At quoniam caro nunquam prę ter rationem titillaret, nisi culpa Adæ fuisset in caussa, aut rebellionem concupiscentiæ traducem esse peccati.

Arguit contra uerba August.

Snia au thoris.

Syn Tri dẽ. Sess. 6. cap. 3.

Cõcupiscentia quomõ traducit peccatum.

Aduersus recentes Pelagianos de originali peccato. Cap. IX.

PERAE PRETIVM duximus speciem purã veritatis ob oculos primũ oium ponere, ne errorũ interfusa caligo lumẽ eius interpollaret. Extant duo tñ de hac re errore, per extremũ contrarij. Vnus quorundã recẽtiũ Pelagianorũ, qui esse aliud in nobis reputant originale peccatũ, q̃ defectũ naturæ: vtpote reatũ mortis, & cæterarũ pęnalitatũ, quas ob culpã Adæ incurrimus. Alter vero est Lutheranorũ per cõtrariũ extremũ, ita penitus naturę nostræ hoc genus peccatũ imprimentiũ, vt uere in hac uita remitti, omninoq; tolli renuant. Lutheranorũ inquã. Non q̃ priores non sint Luthero ẽt parente progeniti: sed q̃ cum de hac re bis per oĩa à reliquis dissideãt, Zuinglistas à suo capite merito nuncupemus. Schisma. n. illud istorũ (cuius in prologo meminerã) nemini. s. de rebus fidei auscultantiũ, qui diuina fungatur authoritate, ecquid potest, q̃ Lernęũ illud quinquaginta capitũ monstrũ ædere. Primi q̃ dẽ appetendi à nobis sunt prius, quippe cũ quibus est breuissima disputatio: post alij contra quos multo est prolixius agendum. Zuinglius ergo inter Germanos est, qui sepulchrũ Pelagij refodit, vnde hoc pus respiraret. Is. n. i suo libello de baptismo, ac deinde vrgentius in declamatione ad Vrbanum Rhegiũ contendere persęuerat, originale peccatũ nõ esse peccatũ sed morbũ. Neq; desunt, qui & Catholicorũ nomine censeri volunt, & Zuinglio nihilo secius si non uerbis, re tñ adhæ rescunt. At contrariã conclusionem, nempè q̃ sit uera culpa, satis superq; sacrorũ testimonijs constabiliuimus, cum per totam hactenus disputationem, tum proprie ca. 7. & 9. Quapropter id tantum hic aperire statuimus, quàm sibi leuibus rationibus, originalẽ culpã ita dissuadeant, ut omninò repellant. Primam enim colligunt ex clemẽtia Dei, de quo, cum multo sit pronsior ad condonandum peccata, quàm ad vindicandum (vult enim omnes homines saluos fieri, nec uult mortẽ pecca-

Duo errores pe. orig.

Zuinglius.

Argumẽtatio illorum cõtra veritatẽ.

toris, sed magis vt conuertatur) haud est credibile, ꝙ unius peccatum in culpā deputet vniuersis mortalibus. Eo vel maximè, quod de delictis propriè loquens, ait per Prophetam, Filius non portabit iniquitatem patris, sed anima quæ peccauerit, ipsa morietur. ¶ Secundum argumentum informant ex natura peccati, quoniā non est peccatum, nisi sit voluntariū. Cū ergo Adæ peccanti nullus mortalium aderat, nec consenserat, quin verò oēs eius successores improbant peccatum illud, ægerrimè ferentes quas inde miserias & ærumnas experiuntur, quomodo sensus capiat humanus, ꝙ qui nondum extabāt, lege aliqua in vno obligarentur omnes. Vniusq; voluntas adeo reputaretur omnium, vt per alia nondum nati trāsgressores essent. Adde, ꝙ æqua ratione, cætera peccata non modo primi, sed aliorum ét parentum transmitterentur in liberos: atque maiori ratione & benefacta parētum deberent in posteros diffundi. Siquidem perinde atq; in Adam, & in parentibus ét alijs propinquioribus latuimus. Quin verò addit Zuinglius, peccatum cum culpa iunctum est: culpa verò ex commisso eius nascitur, qui facinus designauit: nemini ergo peccatum est, quod ipse non commisit. ¶ Adijciunt & nouum genus arguēdi. Peccatū Adæ remissum illi creditur, vbi fuit cum Deo recōciliatus, quomodo ergo in nos trāsit? Aut si nobis imputatur, quid est, quod Adæ fuit remissum? Nam si in illo vno omnes peccauimus, lōgè id efficacius veritas deuincit, vt in vno fuerit etiam omnium nostrū condonata culpa. Neq; verò exemplū illud, quod supra rem hanc repræsentauimus, omnino probant. De illo inquam seruo, qui summo honore habitus apud dominum ingratus atq; infidus atrocissimū aliquod facinus in dnm committeret, atq; adeo amicitia principis excideret, omniq; honore & fauore, tam ipse, quàm sua soboles depelleretur. Etenim si eius prosapia honore pręcise, aiunt, & opibus, quas à principe receperat, dispoliaretur, id certè nō argueret acerbitatem in principe maiorem, quàm ius esset, & æquum. Si tamē omnes posteros ob paternum crimen supplicij afficeret, ac deniq; addiceret morti, re vera cru delitatis maximæ & immanitatis reus haberetur princeps ille. Cū ergo Deus ob culpam protoparentis, non solum honōre nos & hæreditate cœlesti abdicauerit, sed in morbos & calamitates plurimas, atq; adeo in mortem ipsam adegerit, plurimum hoc derogare videtur diuitijs bōnitatis, & benignitatis eius. ¶ His denique alij subijciunt, ꝙ in tota sacra scriptura, nullum est verbū originalis, seu iustitiæ, seu culpæ, sed nos culpam istam confingimus: Porrò hac ratione, & in nostram naturam iniqui, & bonitati diuinæ falsò imponentes. ¶ Hæc tamen omnia, & quæ id genus plurima, in hoc argumentum congerunt, facillimè ipsi diluerent, si naturā humanam, quam cap. 3. depinximus, cōsideratè contemplari vellent: vt exinde, tū de gratia, tum de culpa perspicacius ratiocinarentur. Si enim Deus naturam humanam in puris naturalibus creasset, nulla nos affecisset iniuria, ꝙ tales condidisset, quales nec gratiam per nos ipsi diuinam assequi possemus, nec diuina gloria potiri: quoniam vires naturales nō sunt pares tanto muneri. Neque vlla esset iniuria, ꝙ sensualitas rationi esset inimica, quā excę caret, & pręcipitaret in vitia: ꝙ morbis & alijs erumnis & calamitatibus huius vitę, atq; etiam morti subiecti essemus. Nimirum ꝙ hęc omnia essent à proprijs naturæ nostræ principijs natiua. Sua tamē bonitas & benignitas, qui nos ad se plasmauerat, fuit, ꝙ naturam nostram, gratia & iustitia donaret, quibus nos supra nos ipsos erigeret, atq; inferiores vires, quæ superioribus obedirent, compescerēt. Nec cogitandum est (vt quidam effingunt) pactum intercessisse inter Deum & Adam, vt cum primum peccasset, natura expoliaretur illis cœlestibus donis, & ita nomine totius generis humani cōsensum præbuisse, atq; hac causa totum genus, eo peccante, peccasse. Est enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adæ consensu? Neq; ita obligatus fuit pro se, aut pro nobis seruare donum originalis iustitiæ, vt de hac re habuerit præceptum. Scriptura enim est manifesta, ꝙ vnica fuit præceptio, ne ederet de ligno scientię, qua citra eius cōsensum, potuit Deus obligare totam naturam, tanquam eius, iure creationis, dominus.

Ezech. 18. | Secūdū argum. | Tertiū argum. | Quartū argum. | Reprobatur exēplū cōmune | Postremum argumentum. | Responsio. | Nullū intercessit pactū inter Deum, & Adā.

minus. Sicuti leges legitimi principis, quæ præsenti modo edicerentur ciuitati, vniuersis in perpetuum ciuibus intelligerentur positæ. In pœnam tamen transgressionis comminatus est Deus morté, qua priuatio iustitiæ designatur. Cum ergo Adam tunc erat tota natura nulla fuit in Deo uel crudelitas, vel asperitas, quòd peccante natura, denudaret eam quibus supra naturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti si princeps ciuitati amplissimum priuilegium largiretur, dum non committeret certum crimen: quod si cõtrafaceret, tunc nimirum sibi ciuitas perpetuo maneret offensa & inuisa. Et ideo modo quodam peccatum illud fuit omnibus hominibus uoluntarium. s. per voluntaté totius naturæ. Qua de causa alia peccata, vel primi, uel aliorum parentum non traijciuntur in liberos, sicut nec uirtutes: quoniam illa sunt personalia, quibus pœnæ tantum personales decretæ sunt illud autem primũ fuit, cui posita erat pœna cómunis: sicut genus nostrum in suam nudam naturam recideret: ob idq; illius solius rea facta est suo modo tota natura. Quare neq; ullo pacto derogat clementiæ mitissimi Dei, q hoc genus supplicia: nempè morbos, miserias & morté perferamus ob illud peccatum. Namque si nos, seu igne, seu ferro perimeret, aut quauis alia uiolenta morte, posset vtique forte dirus haberi. Quòd autem nos cœlesti beneficio immortalitatis orbauerit, ut morté nobis naturalem incurramus, nihil sane vel iustitiam suã, uel misericordiam denigrat. Atqui ad argumentum aliud respõdetur, q Adæ remissa est noxia illa, qua ratione erat personæ, permansit tamen in propaganda natura. Quemadmodum qui modo baptizatur, omni liberatur culpa etiam originali, quatenus est huius personę: relinquitur nihilominus natura infecta, vt quos Christianus genuerit, eadem abę comma culet Illi auté loco, q filius non portabit iniquitatem patris, opponi è regione posset alter, vbi habetur, Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios. Est tñ horum concordia, q pœnas temporales, vt infamiam, bonorũ priuationé, & id genus aliàs, iure luũt filij pro patrib*:

Cur in Adã natura peccauit.

Alia peccata nõ trãsfunduntur.

Diuina clementia.

Peccatũ Adæ soli remissum.

Exo. 20.

Concordia.

eo q secundum corpus sunt uelut pars patris. Pœnas tñ spirituales, & maximè expulsionem à regno cœlesti, solus ille qui peccat, subit: nam ſm animam filius non est pars patris, sed oés animæ meæ sunt, ait per Ezechielem Deus. Ad rem ergo. Qm̃ omnes homines participes sunt culpæ Adæ, expulsi sunt hæreditate cœlesti. Expulsi (inquam) hoc modo, quod ex natura nostra nullum ad illã ius habemus, sed quod Deus nostro generi largitus est in Adam, in eodem perdidimus. Per hæc proditur aberratio Zuinglij, non agnoscétis aliud genus culpæ, quàm quæ proprio contrahitur consensu. Si enim illa Protoplasti uoluntate natura nostra non peccauit, cur ob illam culpam non solum tantam fecimus bonorum temporalium iacturam, sed damnati etiam sumus: vt ait Paulus? Et quidem ita damnati, ut regnũ etiam iure fuerimus exclusi. Profecto si tantum fuisset illi propria, nihil nobis nocuisset Sed saluum fuisset ius nostrũ, saltem in spiritualibus. Quia filius vt modo interpretabamur, nõ portabit in eiusmodi bonis iniquitaté patris. Igitur ineptissimum est eius exemplum, si vult illud vtiquequaque huc adaptare. Ait enim, q veluti si quis in bello vel alia sua culpa in seruitutem capitur, totam suam posteritatem constituit seruam, cui tamen esse seruam, nihil est culpæ, sed pœnæ, ita nobis contingit ab Adam. At non videt, q amicitia sua nũquam Deus priuasset nos, & iure regni, nisi participes fuissemus aliquo pacto culpæ. Neque nos dicimus peccatum esse, q mortales sumus, & miserijs subditi: sed q cum peccatum Adę, totius reputatum est naturę, deflexus ille & deordinatio animæ à Deo, quæ in ipso fuit actualis, in nobis manet quiescenter per modũ habitus. Et inde patimur mala hæc naturalia. Sicuti ait Paul. Mors ab Adam in omnes transijt: in quo (id est, quia in ipso) omnes peccauerunt, atq; adeo iram & indignationem (vt Trident. syn can. 1. secundum Paulum ait) incurrerunt. Aliàs non opus esset baptismo in remissionem culpæ originalis, quæ fuit hęresis Pelagiana. Sed hoc facile Zuinglius concedit, dicens, q & peccatũ originale per metonymiam, id est, abusiuam nominis significantiam,

Ezech. 18.

Paulus.

Syn. Triden. cano. 1.

tiam, dicitur originale. Neque adiudicandos esse infantes æternæ damnationi, propterea q. non sicut aqua intincti. De quo propterea alter nobis restat cum ipso conflictus lib. 2. c. 10. ¶ Quod autem postremo adijciunt, hæc nomina iustitiæ, peccatiue originalis nusquam in sacra pagina legi, argutia est Arrianorum, refutantium nomen Homusion, quod nõ esset in Euãgelico. At sicut illi tunc conuicti sunt ita & hos modo reuincimus. Nempe q. vbi res est aperta, virtute subest etiam nomẽ ipsum. Cum enim sit in euangelio, Ego & pater vnum sumus, perinde valet, ac si scriptum esset, Eiusdem substantiæ: quod est Homusion. Haud dissimiliter de originali iustitia & peccato dicendum. Porro q. cum constitutissimum Ecclesiæ Christianæ, sit primum hominem in iustitia fuisse creatum, vtpote in rectitudine virtutum, ac virium, quantum satis ad finem consequendum erat, ad quem fuerat conditus, vt capite quinto peramplè à nobis demõstratum fuit: atque huius fœlicitatis, generatione perpetua propagandæ, potiri deberent homines, quandiu in officio & in gratia Dei perseueraсset genus humanũ, inde optime nomen accepit iustitia originalis. Quæ nuncupari potest, natiua, seu naturalis, vel congenita. Et simili ratione, cum sit apud Paulum, omnes in Adã peccasse, neq; verò solũm imitatione, vt contra Pelagium publico consensu patrũ Ecclesiæ diffinitum est: quin nos ẽt natura filios iræ prõnũtiet, nihil sanè amplius in scriptura desideraĩ ad astruendam fidẽ peccati, quod appelletur naturale, vel cõnatum, & hæreditarium, vel per originẽ contractum: quod est dicere originale.

Nomen iustitiæ originalis.

Aduersus Lutheranos de originali peccato. Cap. X.

Prima controuersiarũ de pec. origina li cũ Lutheranis.

INCIDIMVS ergo in primũ locum controuersiarum quas nobis Martinus ille Lutherus nouorũ inuẽtor creauit, suisq; deinde prognati tueri pertẽdunt. Hi nãq; in alterũ extremũ à Pelagianis diuersum, nescio quo vento, nunquam antea in Ecclesia suborto, adacti, ita animę nostrę originalem culpam obtrudunt, vt per nullã sit prorsus gratiam in hoc sæculo delebilis. Qui quidẽ locus in assertionibus Lutheri ad Leonem art. 2. sic habet. In puero post baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare. Et artic. 3. Fomes inquit peccati, etiam si nullum adsit actuale peccatum, moratur à corpore animã ab ingressu cœli. Quin paulo inferius eundem fomitem appellat actuale peccatum. Et discipuli sui in confessione Augustana, arti. 2. vocant vitium originis, vere peccatum, damnans & adferens æternam mortem. Et in locis communibus Melanthon. Scriptura inquit, non facit differentiam inter actuale & originale peccatũ. Nam & originale, actualis est quędã praua concupiscentia. Itaque commentum istorum est, q. concupiscentia non solum sit materialiter peccatũ, sed q. formaliter & in actu libido ipsa, & insultus carnis, ante consensum voluntatis, est peccatũ, ẽt in baptizatis. Eandemq; aiunt concupiscentiã phiberi præcepto illo decalogi: Non concupisces. Ob idq; pro insania ducit Luthe. eod. 2. ar. qđ nos libidinẽ coniugum, qui quãtacũq; sãcti tatate pollẽtes, legitima iustissimaq; intẽtione generãdi, iure suo vtunt, nõ verè peccatũ appellemus. Sed bone Deus ĩ suo famatissimo reformationis dogmate, qđ ipsi didagma vocãt, quãta explicatione hũc locũ cõstituũt. Aiunt. n. q. licet homo nihil iniqui animo deliberato concupiscat, illa nihilominus volatilis concupiscentia, à qua se in oĩ mansuetudine, sãctitate, & pietate cõtinet, corã Deo peccatũ est. Et infrà. Non modo homicidiũ, adulteriũ, & furtũ peccatũ est, verumẽt pp cõcupiscentiã, q̃uis ei nõ cõsentiat voluntas, homo ipse ĩ cõspectu Dei homicida & adulter est. Atqui operępretiũ est considerare, vt telam suam detexant. Inde enim quod cõcupiscentia carnis peccatum illis est, eliciunt, oĩa opera nostra, quantumcunque fiant in gratia, ea tamen ratione, qua nostra sunt à concupiscentia commaculari, & idcirco esse cuncta peccata. Neq; per illa implere nos pręcepta Dei, cõcupiscẽtia remorante, ne plenè operemur ex dilectiõe sui sup oĩa. De qua nobis re, lib. 3. statutus est dicẽdi locus. Ideoq; quamq̃ in colloquijs iã Ratisponẽsibus, manifestissimis testimonijs cõuicti,

Didagma.

Lutheranorũ tela errorum.

uicti, paulo remissius propugnent errorē hunc de originali peccato, adeò ut in secundo nouissimo hic articulus tanq̃ uel confessus, uel satis discussus, fuerit præter missus, tñ quia perstant in erroribus de operibus, quos ab illo potissimum fonte deriuarunt, & præterea quia Bucc. in suo libello de Ecclesiarum reconciliatione eundem cum cæteris vř nuper integrare, non erit superuacaneum, eis quæ a nřis, à doctissimo præsert im Roffensi copiosissime dicta sunt, calculum nřm adijcere. Potissimum, q̃ quandiu libri eorum superstites fuerint, timēdum ab illis est. ¶ Status ergo controuersiæ, quæ prima omniū est inter nos & Lutheranos, ita constituitur. Nos (ut ueritas habet Catholica) post baptismum legitimè susceptum nihil remanere in renato credimus contagij originalis, quod verā habeat rationē culpę. Illi verò contra autumant, cōcupiscentiam illā carnis, qua parte in sanctis uiris, in quocūque uitiorum genere, conflictať cum ratione, esse veram culpam, & damnatione, morteq; æterna dignam. Tunc ēt q̃n per consensum uoluntatis nondum partū est actuale pctm̄, nisi q̃ misericordia Dei nō imputatur illa culpa, ijs qui sunt in grā.

Status controuersiæ primæ cum Lutheranis.

¶ Hæc imprimis ignorantiæ nebula nunquàm eorum oculos perstrinxisset, nisi tā essent philosophiæ iniqui hostes, quæ tñ fidei sępe & multum ancillatur. Concupiscentia.n. carnis (ut in tertio statim capite cœpimus dicere) naturalis nobis est: utpote quæ licet nulla præcessisset culpa, uel gratia, ex principijs naturæ existeret in homine: quatenus sensibus pollet: nisi q̃ Deus fræno originalis iustitiæ creauit eam rationi subiectam: ergo cum propter peccatum, sublata est illa iustitia, nihil aliud significatur uerbo, concupiscentia, quàm natura dono illo destituta. Pręterquàm q̃ est modo effectus peccati, tanquàm remouentis iustitiam illam, quæ rebellionē eiusdē concupiscentiæ prohibebat: & tñ si homo creareť in puris naturalibus, esset mera natura. Exēplū Anselmi est in de conc. virgi. de naui: cuius natura est uectis inuehi: & ideo si anchora fixa retineat, tunc qui rumpit anchorā, dř nauē cōmouere. Igitur cū ea, quæ nobis insunt à natura, nec laude digna sint, nec uituperio, quis uel cęcus, dixerit concupiscentiā illam, esse peccatum? Nisi forsan materialiter ante baptismum: uti superius explicatum est. Re uera qua ratione id dixeris, sequenter cōpulsus confiteberis, & uisū & auditū, & reliquos sensus qui nobis post peccatū Adæ instrumenta sunt delinquēdi, delicta & ipsos esse. Quin uerò & aurū, & honores, & muliebrē formam, & quicquid nos pellicit, pellitve ad malū. Accipe Euangelicā parabolā, ubi genus humañ nū assimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus despoliatus, & plagis impositis relictus est semiuiuus. Nunquid despoliatū esse & uulneratū, peccatum erat illi? Quisnā concesserit? Pari modo in nobis, præterquàm q̃ participes fuimus culpæ, qua sumus lauacro regenerationis abluti, nudatā habere naturā, & ita sauciā, ut concupiscentia ueluti ægritudo quædam cū rōne colluctetur, certe nihil est culpę, dum rōnem non prosternit, sed est pœna quam ob præteritam culpam exoluimus. Veluti corporei morbi, & mors denique, & aliæ id genus calamitates, quas culpas cēsere, hominis esset prorsus stupidi.

Primū cōtra Lutherum argm̄.

Cōcupiscentia, res est naturalis.

Anselm.

Lucę. 10.

¶ At uerò cum Lutherus hoc genus culpæ soli cōcupiscentiæ carnis impinxerit, discipuli eius postea, dū illam defendere nequissent, rationem habere culpæ, commenti sunt, nomine concupiscentiæ non solum illā carnis, sed eam ēt quæ est in anima, subintelligi. Ita habent in cōuentu Vuormatiensi. Attamen neq; hoc diuerticulo argumentum possunt eludere. Nam si loquantur de cōcupiscentia animæ, quæ est actus uolūtatis consentiētis carni, illa certè non originalis, sed uerè actualis est culpa: de qua nihil disputamus. Si tamen intelligant impotentiam & declinationem (ut uidentur) animæ, qua uelut actus corporis nata est, sēsibus illecta, pertrahi, adhuc eandem habet argm̄ energiam. Nam totum hoc (sicuti concupiscentia carnis) naturam dicit iustitia originali destitutā, non culpam. ¶ Sed pręterea, ut in omne se latus uersent, nunquàm se hinc tamen extricabunt, quo minus sint in efficacissimum sacramentum baptismi iniquissimi, nisi profiteantur, totā, illic prorsus rōnem omneq; meritū culpę elui. Nā (quę uerba expressa sunt Hieronymi ad Oceanum)

Lutheranorū diuerticulum.

Secūdū argm̄ ex testimonijs scripturę.

Hieron.

num) omnia nobis in baptismate condonata sunt crimina. Nec post indulgentiã, inquit, iudicis est metuenda seueritas: dicente Apostolo. Et hæc quidem (scilicet peccatores) fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine
1. Cor. 6. domini nostri Iesu Christi. Omnia ergo peccata, donata sunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, sanctificati & iustificati, in nomine Iesu Christi. Vnde sapienter colligit Hieronymus bene & fideliter. Quia in nomine Iesu Christi, qui vere est saluator, nihil delitescit fictionis, sed summa est, vt in suis promissionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipsa Iesus Christus, Hieronymo luculentius profert: vbi ait:
Ioan. 7. Pater sanctifica eos in veritate, sermo
Ioan. 8. tuus veritas est. Et si filius vos liberauit, vere liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis.

Quid ergo euidentius pronunciari potuit ad demonstrandum, vbi gratiam Dei inimus, omnem nobis prorsus in veritate abstergi maculam peccati, quàm quod ita nos vere pater sanctificet, quàm sermo eius veritas est. Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem sententiam, ex veteribus quoque Micheam:
Micheę. 7. vbi ait. Ipse auertet & miserebitur nostri, demerget iniquitates nostras, & proijciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et Ezechielem: vbi ait. Assumam vos de gentibus, & aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundicijs vestris, & dabo vobis cor nouum & spiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quãdo nullum esset aliud Euã-
Ioannis. 3. gelicum testimonium plenissimæ remissionis, quæ fit in baptismo, quàm illud. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, abunde res conuinceretur. Qui enim renascitur, vitam prorsus exuit veterem, & nouam induit. Id quod Apostolus repræsentat in analogia mortis & resurrectionis Christi: vbi ait. Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres (cũ istis
Rom. 6 mihi videtur ore prophetico loqui) quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ecce tam verè nos in baptismate mori peccato, sepelirique, & in nouam vitam resurgere, quàm vere id Christus in corpore præstitit. Hunc Chryso. locũ Hom. Chrysost.
24 super Ioan. in hanc sententiam diluci de enarrans, ait. In aqua baptismi tanquàm in sepulchro caput immergentibus, vetus homo sepelitur, emergentibus inde nouus resurgit. Et Orig. super Iosue Orig.
Hom. 5 ait, quod per baptismum regenerationis, expurgatæ sunt animæ nostræ, Vbi abiecimus omnia peccatorum opprobria, & pro his assumpsimus conscientiæ bonæ adstipulationem in Deum. Et ad Titum. 3 idem Apostolus. Secundũ suam Tit.
misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde, id est, quantum sufficit, vt vere simus salui, atque adeò filij & hæredes, secundum spem vitæ æternæ. Vnde Ioan. Videte 1. Io. 3.
qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus. Nominemur, inquit, & simus, vt exprimeret contra istos, nihil baptizatis inesse culpæ, aliàs si vere esset culpa, non tamen imputata, vt dicunt: non vere essemus filij, sed reputaremus tales à Deo. Eodem prorsus refertur, quod ait Apostolus. Nihil ergo Rom. 8
nunc dãnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnẽ ambulant. Sed interpretamentum Lutheri ex- Lutheri interpretatio.
pendamus eodem artic. 2. Ait enim, non haberi in Paulo. Nihil peccati est: sed, nihil damnationis, quasi illa concupiscentia iustorũ peccatũ vere sit, & de se dignũ damnatione, sed non imputatur illis propter fidem, & quia non ambulant secundum carnem. Et suus Bucerus, vbi putat Buceri verba.
extremam manum imponere componendis controuersijs, idem atque peius dicit in articulo peccati originalis. Ait enim, quod quamuis in regenitis nihil sit damnationis, in hoc sensu, quod non sunt rei, reatu iam dissoluto in baptismate, hoc tñ est propter meritum Christi non imputãtis peccatum. Non tñ quod nõ vel ob vnũ hoc malum deprauatæ naturæ, et si nulla

uel actionis, vel cõsensus nostri iniquitas adijceretur, cõdemnationẽ meremur. Et paulo post, Sancti etiam, inquit, ipsi, quatenus concupiscentia repugnat bonæ voluntati, inimici sunt Deo. Expende pie lector, an verba hæc digna sint, quæ supponantur titulo, de componendis cõtrouersijs, & non potius exuscitent, quæ sopita iam & emortua videbantur. Profecto verba Pauli expositione non indigent: Dicẽs enim, nihil esse damnationis in his, qui non ambulant ſm carnẽ, manifestissimè docuit, nihil in renatis esse damnatione dignum, præterquàm ambulare secundũ carnem. quasi dicat, pati molestias carnis nihil prorsus damnabile est, sed ambulare, id est, liberè operari secundum carnẽ. Et ita exponit Augu. eandem authoritatem, contra duas epist. Pelag. lib. 1. c. 10. Nulla, inquit, est damnatio his, qui sunt in Christo Iesu, quoniam non damnatur, nisi qui concupiscentiæ carnis consentit ad malum. Distortissima ergo est expositio Lutheri. ¶ In summa. Cum baptismus sit in remissionem peccatorum (ut in act. Apost. author est Petrus) qua Christianus perfricta fronte, quicquam culpæ post baptismum reliquum fieri dicat? At commentitiam Lutheri distinctionẽ audiamus, qua se codem secundò articulo, ad omnia hæc tam clara testimonia cogitat respondere. Aliud, inquit, est, omnia peccata remitti, aliud vero omnia tolli. Baptismus omnia remittit, sed nullum penitus tollit. Animaduerte, pie lector, an hoc non sit deterrere sacramẽta Christi, & (quod ipse in nos iaculatur) Christum ipsum conculcare: scilicet, quod remitti peccata, non sit prorsus tolli. Ecquid .n. aliud est, quod ait Euangelista in sua canonica. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tollleret? Et Baptista. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi? Quid quod, interprete vbi supra Hieronymo, de iustificatore nostro præcinuerant Prophetæ, & Apostoli concinunt? Demerget & proijciet iniquitates uestras. Mundabimini ab omnibus iniquitatibus uestris. Et. Deleui ut nubem iniquitates tuas. Et Abluti, sãctificati, iustificati. Et. In quibus nihil est damnationis. Et. Existimate uos mortuos esse peccato, uiuentes aũt Deo? Quid inq̃

Exposi tio Pauli.

Augu.

Act. 2. Lutherani oĩũ respõsio cõfutat̃.

1. Ioã. 3

Ioan. 1.

Esa. 44.

Rom. 8.

Rom. 6.

hæc oĩa, quæ effectus baptismi sunt, aliud resonant, q̃ prorsus baptismo extergi, & plenè tolli peccatũ? Est. n. nihil aliud peccatum, q̃ offensa in Deũ, unde palàm consequens sit, ut remitti ab ipso nihil aliud sit, q̃ condonari, aboleri, atque adeò omnino tolli. Nisi absurdissime hic abutaris nomine remissionis, in significatu Philosophorum: quibus qualitatem remitti, est imminui aliqua restante particula: cum tñ in præsentia, idem polleat remittere, quod ignoscere: id est, non amplius nosce re culpã, perinde ac si nunq̃ fuisset. Quãobrẽ delictorũ quę Deus remittit, obliuisci, neque amplius recordari dicitur. Qd si Augustinum, quem ubique iudicem appellant, audire de hac re nõ piget, auscultemus ipsum lib. 1. retract. c. 7. Lauacrum generationis purgat à reatu omnium peccatorum quæ humana traxit natiuitas & contraxit iniquitas. Hæc ille. Sicut ergo peccati actualis in baptismo remissi nihil remanet culpæ, ita neq; originalis. Et de pec. me. lib. 2. cap. 25. Hæc aũt, inquit, lex peccati (.s. fomes concupiscentiæ) non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, ubi omnino plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis, quibus separabamur à Deo, sed manet in uetustate carnis, tan q̃ superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat. Et in calce eiusdẽ capitis explicatius ait, Quod si deniq; continuo post baptismum consequatur ab hac uita migratio, non erit omnino, qđ obnoxium hoiem teneat, solutis oĩbus, quæ tenebant. Nũ satis conficit originale peccatũ tolli, dũ remittĩ, si non manet nisi superatũ & perẽptũ.? At plus debet Protestantibus nostris peccatũ, q̃ fides. Quo .n. fidem suam solam iustificantem tueantur, aiunt, fidẽ mortuã nullatenus esse fidẽ (quanq̃ & id peruersè, ut lib. 2. c. 7. ex uerbis Iacobi monstrabimus) & tñ peccatum originale, & si audiant mortuos nos esse peccato, & sepultos, ipsumq; abstersum, deletum, abiectũ & peremptũ, nihilo secius, ita sẽp mordicus retinent, ut nolint sublatum esse. Quid si Aug asserat, radicitus euulsum? Inducit. n. Pelagianos, cõtra duas eorum epist.

Quid sit, peccatum remitti.

August. liber. 1. retract. cap. 7.

Plenissima remissio ĩ baptismo

Peccatũ plus debet Luthero, quàm fides.

Augu.

epist. ad Bonifacium lib. 1. cap. 13. calumniantes Christianis, quod negarēt baptisma, omnia peccata radicitus conuellere, sed tñ ei concederent, vt peccata raderet, manētibus radicibus, vnde rursus pullularent. Quorum calumniam reprimit his verbis. Quis hoc, nisi infidelis affirmet? Dicimus .n. baptisma, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere: neque peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterū resecanda peccata. Quid potuit efficacius aduersus istos Augustinus proferre, quàm quod neque radix peccati maneat in baptizatis? Sed tamen & quo eos quasi digito indicaret, subiungit. Sed de illa concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc, etiam si vocatur peccatum, non vtique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocat. Sicut scriptura, manus cuiusq; dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata aūt sunt, quæ s'm carnis concupiscentiam, vel ignorantiam illicite fiunt, dīr & cogitantur. Hæc Augu. Explicatissime aduersus istos pronuncians, post reatū originalis in sacramento remissum, cōcupiscentiam, neque vllo modo esse, neque appellari peccatum, nisi per metonymiā: de qua latius cap. sequenti. Nunc .n. hoc secundo argumento tantum conamur testimonijs scripturæ sacræ demonstrare & sanctorum, quomodo sint isti iniurij in sacramentum remissionis: astruentes, cōcupiscentiam inde reliquam, peccatum esse proprie.

Cōcupiscentia qualiter dicatur peccatum

Tertiū argumētum.

¶ Vt tñ tertium subiungamus argumentum, statuamus puerum baptizatum ante vsum rationis, in quo ais veram adhuc culpam extare, damnatione dignā æterna, sed non deinceps imputari. Hoc, inquàm tecum postulo, vtrum per solam gratiam baptismi non imputatur, an alia postea opus est appellatione misericordię, vt post non imputetur. Si primum, vti res habet, admiseris, tunc ergo baptismus ita plenè remisit, vt nihil fuerit culpæ reliquum, quod indigeat postea nouo actu misericordiæ, vt nō imputetur. Si verò secundum de tuo capite dederis, ergo p baptismum, non plenè applicatum est pretium redemptionis Christi, in redemptionem peccatorum: quod est hęreticum. Itē contra id quod aiunt, adultis nouo actu fidei opus esse iugiter post baptismū, quo assidue petant condonationem illius culpæ originalis, perdurantis in baptizato. Primum si ita res est, quomodo fuit baptismus efficax? sane qui culpam illam cō donare non fuit sufficiens. Adde quod cū pueri talem actum fidei habere non possint, tunc nullum habebunt remediū aduersus illā culpā. Quod si baptismus illis sufficit, absq; alio actu fidei, cur non idem sufficiet & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem? ¶ Illud tñ qd mihi potissimum argumētum apparebat, in calce demum subijciam. Aiūt .n. vt paulo antè referebamus, manere quidem peccatum originale, sed nō imputari. Et subijciam alia quoque verba Lutheri in eo. 2. art. Hæc est, inquit, gratia noui testamenti, vt quia renati sumus baptismate, fauor Dei nos suscipit, & sustinet non imputās ad mortem, quod reliquum est peccati in nobis, licet vere peccatum sit, & imputari possit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: ut lib. 2. cap. 19. visuri sumus. Est tñ (ni fallor) contradictio manifesta, veram culpam manere post baptisma, & tñ non à Deo imputari vt culpam. Nā vel Deus illam odio habet, uel secus. Si non, quam potest in se habere rationem culpæ? Nisi nefariè dixeris, culpam esse vllā, quæ non sit Deo odio habita: contra diuinum eloquium Dauidis, toties inculcantis, quod iniquos Deus, viam iniquam, & iniquitatem odio habeat. Si vero illam odit, quomodo non imputat ad culpam? Imò verò, quomodo uerū est, peccatum remissum esse in baptismo? Nam nemo omnino remittit culpā, nisi qui odium è pectore dinellit penitus. Qua de cā dr̄ Deus peccatorum obliuisci, quæ remittit. Profecto non uideo, quo ualeāt clypeo dilēma hoc cauere. Nisi prōptissimū illud suū in nos sputum fugientes respuant: sanè qui q̄uis ratiocinationē, sophisma appellitant. Mitto interim, qd authores tanti erroris in eam adigunt impietatē, qd Deus in hac uita nullatenus possit oīa nobis peccata ita remittere, ut prorsus tollat. Id qd ipsi conce-

Confirmatio argumēti.

Postremū argumentum.

Lutheri uerba.

Ps. 118.

concedunt, quoniam, concupiscentia illa carnis, quam vere peccatum censent, tam naturalis mortalibus est, vt extingui omnino nequeat in hoc sæculo. Neque per priuilegium, vterentur. Quod tñ Theologi consentienter tribuũt intemeratæ virgini: videlicet rixam carnis sensisse nunq̃. Igitur, vt finem huic capiti faciamus, consultissimè cẽsuit sacrosãcta synodus Tridentina can. 5. ses. 5. quod si quis per Iesu Christi domini nostri gratiam quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negauerit, aut asseruerit, non tolli totum id, quod veram & propriã peccati rationem habet, sed illud dixerit tantum radi, aut non imputari anathema sit.

Tri. Syno. Ses. 5. can. 5.

Quo Lutheranorum rationes expenduntur & confutantur. Cap. II.

AT quibus tamen fulcimẽtis locum istum communiant, id denique restat, vt expendam². Hunc. n. errorem potissimũ cõficiunt ex Paulo, & Augustino, quos alior sum longè distorquent, quàm quo intenderint ipsi. Primum ex illo. Concupiscentiam nesciebam esse peccatũ, nisi lex diceret, non concupisces, Ecce inquit Lutherus, concupiscentia peccatum est, neq; locus relinquitur interpretandi, non esse ꝓprie peccatum, si quidem lege, ait Paulus, prohibitam. Sensus ergo Lutheri est, præcepto illo Exo. 20. quod est in decalogo. Non concupisces, prohiberi concupiscẽtiam illam, quæ nobis natiua est, & in regeneratis etiam superstes¹. Et ita sui defensare pertendunt. Id quod inter præcipuos eius errores secundus poteſt connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli secundi aduersus Catholicos. Sed & eò peruenerunt, inquit, insaniæ, vt etiã libidinem ineuitabilem parentum sãncto rum contra legem Dei concupiscentem, defectum vocare sint coacti. Quasi dicat, verum potius esse proprieq́ue peccatum. Hæc veruntñ verba iure multo maiori possumus nos in hunc naturæ hostem regerere. Nam præterquàm quod duo repugnantia verba connectit, sãnctos videlicet sordere peccato, quis eo fuerit arreptus furore & insania, vt quod ineuitabile nobis

Rom. 7.

Nõn cõcupisces.

Exod. 20.

Lutheri verba & secũdus error.

est, id peccatum dixerit? Ecquid enim naturalis radius vultus Dei, qui signatus est super nos, manifestum magis faciat, quàm quod vbi nihil est voluntatis, neque inibi culpæ quippiam inesse possit? Actio. n. quæ, in nostra nõ est potestate, re uera nec laudi dari nobis potest, nec vituperio. Cuius ratio est, quoniam laus operis, vel vituperium causæ debetur: quæ autem homo inuitus patitur, illorum non est causa, quatenus homo: quippe cum per solam facultatem liberi arbitrij simus actionum nostrarum domini. Vnde qui naturalem cõcupiscentiam peccatum censet, pari modo cogitur vt dicat, & quod oculos habeam², & aures, & mẽbra, quibus intus, nobis nolentibus, nutrimur ac vegetamur, peccata esse. At nulla, inquiunt, admittenda est à natura ratio, vbi scriptura sacra aperta est. Ego verò neque scripturã apertam video, neque sensus scripturæ esse potest, qui cũ manifestissima rõne apertissimè pugnat. Re uera si ea quę nobis vel à natura insũt, vel à Deo in pœnam inflicta sunt, peccata essent, Deo potius, vel tãquàm naturæ authori, vel tanquàm uindici culpæ tribuerentur. ¶ Et Augusti. quem coryphæum ip si hoc loco sequunt̃, adeò per se notũ existimat, nullum esse peccatum, nisi voluntarium, vt naturali se apud ipsum consequentia ponant & perimant, peccatum, & voluntarium malum. Vnde in lib. de vera religione. Vsq; adeò inquit, peccatum voluntarium malũ est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et contra Manichæos de duabus animabus, peccatũ ipsum ita diffinit, quod sit voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberũ est abstinere. Et ne oĩa ꝑ censentes fastidio simus lectori. 1. lib. retract. id multis modis in vniuersum constituit, apertè in Lutherũ sua penè verba ita refundẽs. Peccati reũ teneri quẽquã, quia non fecit, qđ facere nõ potuit, sũmmæ iniquitatis & insaniæ est. Sed resurgunt inde in nos isti, qđ peccatũ ẽt ipsum originale censet ibidẽ Aug. voluntarium esse, voluntate Adę. Fatemur quidem, sed culpam totam remissam esse ait, in baptismo Verba .n. eius sũt. Cuius cõcupiscẽtię reatus ĩ baptismate soluit̃, sed ĩfirmitas manet. Optime sanè discernit, vt reatu dimisso, concupiscen-

Nullũ est peccatũ nisi uolũtariũ.

Responsum Lutheri.

Augusti.

De vera reli. cap. 14.

Definitio peccati.

Lib. 1. retrac. c. 13.

Secūdū pcipuū argm. Aug. li. 1. de ciuit. Dei cap. 25. quod.

piscentia, nō culpa, sed infirmitas sit. ¶ Verumtamen quoniam quàm sit libertas, inseparabilis conditio peccati. cap. 17. repetendum est, haud modo filum rumpamus dicendi de præcepto concupiscentiæ. Impossibile nanque est illo uetari concupiscentiam, quę non est in nostra potestate, sed tantum prohibetur uoluntatis cōsensus, uel forte mora eius in reprimenda cōcupiscentia, aduertente ratione. Est enim hoc inter decem mandata, de quibus ait Christus. Si vis ad vitam ingredi, serua mādata. Et uerbum, uis, palàm ostendit nostræ esse facultatis, per gratiam ipsius, cunĉta seruare: cōcupiscentiam vero illam in hac uita sublatā esse, haudquaquàm possibile est. Qui ergo dixerit tyrannidem illam & ineuitabilem molitionem concupiscentiæ à Deo nobis esse interdictam, anathema est Hieronymo, qui in expositione symboli, anathema esse ait, qui dicit Deum præcepisse quicquàm impossibile. Et Augustino, cuius in sermo. 61. de tempo. uerba sunt. Deus nec impossibile aliquid potuit imperare, qa iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo, quod non potuit vitare, quia pius est. Quin verò, cum non sint grauia mandata Dei, ut est apud Ioannem, imò leue sit iugum, vt præceptor ipse testatur, quomodo facere lege diuina obligamur, quod est impossibile? Et præterea cùm cætera omnia præcepta de actionibus sint prorsus nostris intelligenda, scilicet. Non occides, non furtum facies, & cætera, quæ contingentia sunt commentum est uerbum. Non concupisces, nisi de actione humana intellige re: qualis tamen non est motus concupiscentiæ, rationis vsum præueniens. Id qđ forma ipsa mandati præ se fert. Non enim ait in genere. Non concupisces, sed non concupisces domum proximi, neq; desiderabis uxorem eius: & reliqua. ¶ At vero non solum motum illum concupiscentiæ aiunt isti, esse prohibitum, sed & potentiā ipsam, & naturam concupiscendi: quod humanus sensus refugit audire. Ecquis enim puerum, vel ante baptismum vel baptizatum lege aliqua adstringat, ubi non solū voluntas, verū neq; concupiscentia vsum habet, sed est nuda potentia. Nisi peccatū in eo pariter dixeris, famere, lallare, quod

Hiero.

Augu. 61. de tempo.

infantiū proprium est, & his similia. Id qđ Aug. lib. 1. de ciuit. Dei cap. 25. condēnat, hisce uerbis. Quod si illa concupiscentia lis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ uoluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis? His Augustinus ostendit nullum esse peccatum concupiscentiam absque consensu, cum esse possit in dormiente. ¶ Per hæc denique retunditur, quod Lutherus eodem art. 2. in confirmationem sui erroris commentatus est, propter illam scilicet carnis concupiscentiā quotidie nos peccari in oratione dominica, dimitti nobis debita nostrā: siquidem absque voluntate, nulla est culpa. At in hoc se saltem agnoscant, Augustino suo expressis verbis contradicere. Sanè qui loco supra citato con. duas epist. Pelagia. cap. 13. Neq; enim, inquit, propter ipsam concupiscentiam, cuius iam reatus lauacro generationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiūt siue in eius cōsensionibus, cū ab eo quodlibet vincitur, quod placet, siue eum per ignorantiam malum quasi bonum placet. Fiunt aūt, siue operando, siue loquendo, siue quod facilimum, atq; celerrimū est cogitando. Illud sane, quod in oratione sequitur, propter ipsam dr. Ne nos inferas in tētationem, sed libera nos à malo. Perspicuè ergo discriminat Augu. quod propter consensiones uoluntatis dicimus. Dimitte nobis, quoniam peccata sunt: sed propter ipsam tentantem nos, infestantemque concupiscentiā addimus. Et ne nos inducas in tentationem. Vbi propalam manifestat, non concupiscentiam, sed tantum voluntatis opera esse peccata. Quæ omnia, Iacobo Apostolo teste, confirmat, qui uel ipso Augustino rem edisserit explicatius: ubi ait. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia, cū conceperit (scilicet per consensum uoluntatis) parit peccatū. Cōcupiscentia ergo ante consensum, non est peccatum, sed ex consensu concipiens, fit mater peccati. Huic Apostolicæ phrasi

Luthe-rus.

Demitte nobis debita nostra.

Iaco. 1.

con-

Rom. 6. consonant alius Apostoli verba Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscẽtijs eius, neq; exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato. Non enim prohibetur fomitem concupiscentiæ habere, sed illi obedire. Vt per hoc intelligas, quod sequenti cap. ait, legem prohibere concupiscentiam. Non enim vetatur ne insit illa in carne, at voluntate nos concupiscere. Sed hic quis ferat peruicaciam istorum, qui hunc locum pro se adferant cum glossa Aug. Ait enim diuus ille super Io. tra. 41. quod Paulus nõ dixit. Non sit peccatum in corpore uestro, sed. Non regnet. Ergo Pau. (inferunt isti) Augustino interprete, non negat, quin concupiscentia, antequam per cõsensum uoluntatis regnet, peccatum sit. Collectio autem hæc nulla est, si colligatur peccatum esse propriè, antequàm regnet. Nanque cum Aug. toties admonuisset, concupiscentiam illam non esse propriè peccatum, sed tropo illo, quo effectus vel causa peccati, peccatum dicitur, securus dixit, peccatum non prohiberi, ne sit, sed ne regnet. Quoniam quando non regnat, sæpe dixerat tunc non esse proprie peccatum. Quam expositionem ipse idem protinus subiungit dicens Peccatum enim consistit in eo quod regnat, & fit quod iubet. Eandem eius explicationem supra etiam citauimus, de pec. me. lib. 2. cap. 28. vbi ait. Hæc lex peccati, quod etiã peccatum appellat Apostolus: cum dicit: Non ergo regnet peccatũ in uestro mortali corpore, ad obediendũ desiderijs eius: non sic manet in renatis, tanquàm non sit remissa & perempta, nisi illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationemq; reuocetur. Idemq; prorsus repetit de nup. & concup. lib. 1. cap. 23. ubi ait. Ipsa concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atq; vt ea perpetrent, à regina mẽte mẽbra non dant, vt si nõ fit, qd scriptũ est. Nõ cõcupiscas, fiat saltẽ, qd alibi legitur. Post cõcupiscentias tuas non eas. ¶ At verò hæc postrema verba sibi isti arbitrabuntur fauere: vbi ait, in hoc sæculo à nobis non fieri quod scriptũ est. non concupisces, sed non eas post concupiscẽtias, & de spiritu & litera c. 36. clarius ait, quod in hac uita non implemus. Non concupisces, sed concupiscentijs nõ obedias: ergo non solum obedire, sed ineuitabile illud concupiscere carnis prohibetur. Huiusmodi autem illatio nulla est prorsus. August. enim non sentit, non impleri illud. Non concupisces, si referatur ad innatum concupiscentiæ fomitem quasi ille sit lege prohibitus, sed quia naturale est in hoc mortali corpore concupiscere, vsque dum animale resurgat spirituale. Imo eisdem verbis insinuat, prohibitionem non referri ad naturalem cõcupiscentiam, sed ad liberam & ultroneam obedientiam. Quod si analogia ex ciuili republica apud illos quicquàm, ut æquũ est, ualeret, profectò, tyranno obsidione premente ciuitatem, quàmdiu ciues pondus belli sustinent, & bona fide obsistunt, extra noxiam sunt: sed vbi se primum dedunt, tunc incipiunt esse in crimine. Cur ergo dum uoluntas ab arce rationis sensualitatis incursus strenuè, vel perfert, vel comprimit, vitio sibi detur, id quod homo innitus, veluti febrem, & naturalem morbum patitur? At quo expositione tandem verborum. Non concupisces, disputationẽ absoluamus, examinemus, an isti contradictoria dicant in exponendo hoc præcepto, & illo. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Etenim cum dicant, hoc secundo non prohiberi, concupiscentiam inesse nobis, aut cum ratione confligere, sed uincere, & regnare (siquidem oculatissime adnotant cum Augustino, Paulum non dixisse, non sit, sed nõ regnet) hinc profectò elicitur, concupiscentiam inesse & pugnare, non esse rem prohibitam, nec prohibendam: atq; adeo neque proprie peccatum. Quod si ita est, cur alijs uerbis, Non concupisces, aiunt prohiberi non solum libera opera, verũ & ipsam carnis cõcupiscentiã: ne insit & subsultet. Sed ita cũctis vsu uenit cõtra cœlũ expuẽtib⁹, sane vt suo se sputo respergãt. Concludamus ergo vtroq; loco, solũ consensũ in opus cõcupiscẽtię ꝓhiberi. ¶ Adiũgũt ad persuadẽdũ cõcupiscentiã carnis esse peccatum, subsequentia ꝓterea verba Pau. eod. c 7. Si quod nolo, illud facio, iã nõ ego operor illud, sed quod habitat in me

Marginalia: Lutheranorũ pertinacia. — Augu. — Lutheranorũ argumẽtatio. — Augu. expositio. — Analogia ciuilis reipublicę — Lutheranorum contradictio. — Rom. 7.

me peccatum. Scio enim, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et multis in eundem sensum interiectis, concludit. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, inquiunt, procul dubio concupiscentiã carnis, quatenus cum ratione luctatur, peccatum ab Apostolo appellari. At verò locus hic primum omnium Pauli, qui (vt tota eius epistola) non est adeò intellectu facilis, à plurimis sanctorum patrum, non de iusto iam Paulo, sed de Iudæo sub lege agẽte intelligitur. Cuius ordinis sunt Hieronymus & Origenes, vt Augustinus ipse aduersus Iulianum libr. 6. capitu. 11. confitetur.) Et ita ipse August. semper senserat vsque ad senectutem, vt ibidem ait, & libr. 1 retract. capit. 23. Qua de causa possemus dicere, quod concupiscentiã ratione coniuncti reatus appellaret in infidelibus peccatum. Sed demus istis cum Augustino iam sene & cæteris, puta Hilario Gregor. Naz. & Ambro. quos ipse illic citat, totum hoc intelligi de Paulo, qui gratia Dei suffultus nihilominus præliabatur cum carne, si tamen vicissim nobiscum ipsi candidè Augustinum sequantur interpretem. Qui nõ semel aut bis, sed sæpè, & sæpissime interpretatur, hoc loco Paulum non appellare concupiscentiam, propriè, & verè peccatum, sed per metaphrasim, quia effectus est peccati, Adæ, & nostrorum causa. At verò reclamat hic Lutherus. Quomodo, quod nemini angelorum licet, id, quod Paulus apertè peccatum vocat, interpretentur homines defectum tantum, effectum esse peccati? Nimirum Luthere, quoniam Paulus non anathematizat, nisi Angelum, aliud quàm ipse annunciat, euangelizantem.

Quomõ multi sancti intelligãt Paulum.

August. lib. 6. ca. 11.

Galat. 1

Namque homines metaphoras scripturæ dilucidantes, non solùm non reprehẽdit, sed laudat summopere inter eos, quibus Deus distribuit charismata. Alijs. n. inquit, datur prophetia, alijs interpretatio sermonum. Et iterum. Alios Deus dedit Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Alias, vbi ait idem Apostolus, quod eum qui nõ nouerat peccatũ, Deus pro nobis fecit peccatũ, i. si non liceret trãslatione vti necesse esset, Christum ipsum

1. Cor. 12.
Ephe. 4.
2. Co. 5.

propriè existimare esse peccatum. Quam ne admitterent blasphemiam, interpretati sunt sancti, nomine peccati hostiã pro peccato designasse Apostolum: quæ se in cruce pro nobis obtulit. Quo etiam significatu vsus est iterũ: dicens, quod Deus filium suum mittens, in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum. Tametsi hic magis placet, peccati appellatione intelligere naturam ipsam nostram, & carnem peccato infectam: de qua Christus, similitudinem gerente peccati, dum eam carni affixit, redemptionem operatus est nostram. Si ergo peccatum haud ineptè vsurpatur de hostia, quę causa est remittendi peccati, & de carne, quæ subiectum est peccati, optima est expositio Augustini, quod vsurpetur etiã pro effectu peccati. Vbi ideo illius meminisse opus est, quod capite proximo de ipso Augustino adnorabamus. ¶ Nempè quod cum reatus peccati originalis, sit priuatio iustitiæ, quatenus faciebat rectitudinem animæ ad Deum, & proximus effectus eiusdem reatus, sit ebulliens rebellansque concupiscentia, eandem ante gratiam baptismi appellat peccatum, ratione reatus annexi: eo tamen sublato in baptismo, per solam metonimiam, appellat peccatũ, quia effectus est vel causa peccati. Atq; id frequentissimè. Primũ. Vbi capite superiori eũ citauimus, scilicet, li. 1. cont. duas epist. Pela. cap. 13. vbi ait, qd illa concupiscentia quæ reliqua est à baptismo, quo ratio peccati plenissime remittitur, radicitusque conuellitur, non quia peccatum est, sed quia peccato facta est, peccatum dicitur: sicuti scriptura, manus dicitur cuiusq;, quod manus eam fecerit, imaginem. n. Apellis, vocamus manum eius. Obserua negationem, nõ quia peccatũ est. Omnino. n. negat esse peccatum. Et de pec. me. lib. 2. cap. 4 Concupiscentia in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonẽ relinquitur. Perpende discrimẽ inter reatũ peccati, & agonẽ, q nõ est peccatũ. Et li. 1. de nup. & cõcup. c. 25. Cõcupiscentia, inquit, carnis dimittitur in baptismo, vt non sit, sed vt peccatũ nõ imputetur. Hũc asit locũ præuaricatus est Lutherus, ita referẽs. Peccatũ remittitur in baptismo, non vt nõ sit, sed vt nõ imputetur.

Rom. 8.

Concupiscẽtiã Aug. vt nominet peccatum.

Lutherus.

tetur. Atque hinc infert peccatum remanere, sed non imputari. August. autem non dicit peccatum, sed cōcupiscentia, neque illam dicit remanere sub ratione peccati, sed vt statim infert, ad pugnandum cum infirmitate nostra. Et cap. seq. subdit exemplum à sensu contrario. Nimirum quòd sicut in peccato actuali, abeūte actu, verbi gratia, homicidio, manet reatus: vice versa in concupiscentia, diluto reatu, manet actus. Non intelligas, actus peccati, sed actus concupiscentiæ. Et verbo, non imputatur, designat nullam esse culpam, vt iam modo notauimus. Et lib. 1. de nup. & concu. cap. 23. expresse ait, quòd concupiscentia in regeneratis nō est peccatum, nisi adhibeatur consensus. Sed dicitur, inquit, peccatum, sicut vocatur lingua, locutio, quam facit lingua: & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus, pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Et contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Baptizatus, inquit omni peccato caret, non omni malo. Non ait. Non imputatur, sed caret. Quod planius ita, inquit, dicitur. Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nempè insinuans, quod concupiscentia malum, id est pœna sit, nō malum, quod est culpa. Et lib. 1. retract. cap. 15. Concupiscentiæ reatus in baptismate soluit, sed infirmitas manet. Quid amplius desiderari potest, ad demonstrandum, concupiscentiam, soluto reatu originalis, non esse peccatum sed morbum? Et quamuis Luthero non placeat nomen reatus, profectò deriuatur optime à reus, sicut famulatus à famulus, & à dominus dominatus. Et ita Exod. 32. habetur, reatus vituli. Et Deutero. 21. reatus sanguinis, vt reatus sit ipsa ratio peccati, à quo homo & fit, & habetur reus. Vnde rèatū diluì in baptismo, est crimen quodcunque, & culpam tolli, vt amplius iam homo nō sit reus. Quare ineptissimum est Buceri diffugium in suo lib. de concordia, & suorum complicum, quod loquatur in his locis Augusti. præcise de actualibus peccatis. Facit enim comparationem operum liberi arbitrij cum concupiscentia, dicens illa esse peccata, concupiscentiam verò nō item. Et præterea concupiscentiam cum reatu esse peccatum, illo tamen sublato, minimè. ¶ Vnus tamen restat locus apud Augustinum, quem merito pluris q̄ reliquos faciunt, lib. 5. contra Iulianum cap. 3. Cuius verba sunt. Concupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis: & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati est, defectione consentientis, vel contagione nascentis. Vbi in primo membro ait, concupiscentiā esse peccatum, propter inobedientiam, præter subsequentes rationes, quibus est effectus & causa peccati. Ad quod nostri in colloquio Vuormatiensi, & in reliquis respondent, sermonem fuisse illic Augustino de concupiscentia ante baptismum, quam vocat peccatum, ratione reatus adiuncti. At quamuis glossa hæc forte sufficeret, mihi tamen, si coniicere licet, alius est verisimilior sensus: quoniam illic absque discrimine intendit Augusti. persuadere, concupiscentiam esse rem malam, etiam post susceptum baptismum. Contra Iulianum, dicentem, illam esse bonam, siue quatenus naturalis est, siue quatenus à Deo inflicta esset, propter peccatum. Et ideo quatuor vel quinque modis constituit eam esse malam, & figura illa loquendi, peccatum. Primò, quia nō obedit rōni. Nō dicit, propter adiunctum reatum, sed propter inobedientiam. Quod est dicere, ni fallor. Ex eo quod bonū naturale hominis est operari secundum rationem, (vt crebro hactenus diximus) sensualitas nō obediens illi, est peccatum quoddam. Nō damnabile quidem, & dignum pœna, sed naturale. Sicuti claudicās tibia, peccatum est, quia non rectè inseruit naturæ. Et 2. dicitur eadem concupiscentia peccatum, quoniam effectus est peccati. Nisi quod modus hic bipartitur, vt ante remissum reatum, sit peccatum, quo ad significatum materiale: post verò, solum ita vocetur, quoniam est effectus peccati. Et 4. quoniam est causa traducens peccatum originale, vt cap. 8. expositum est. Et quinto demum, quoniam est causa inducens nos ad peccādū actualiter. Obliq; ergo Lutherus eodē 2. articulo, & sui postmodum se-

August. cōtra opin. Lutheri.

Nomen reatus.

Bucerus.

Aug videtur fauere Lutheranis.

Responsio authoris.

Concupiscētia 5. rationibus dicit peccatum.

Obliqua est expositio Lutheri. 2. ad Cor. 4.

quaces interpretantur illud Pauli. Noster internus homo renouatur de die in diem, in hoc sensu, quasi illud renouari sit paulatim particulatimque & successione quadã, peccatũ remitti, ita vt semper relinquatur aliqua particula peccati. Cum tñ peccatum in puncto temporis remittatur totũ, & condonetur. Quocirca renouari iustos, nõ est aliud quàm per incrementum gratiæ vires concupiscentiæ reprimere, & magis ac magis extenuare. Vt diserte edocet Augustinus contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Cuius conclusio est, quod concupiscentia soluitur per indulgentiam in baptismo, quia tenebat in noxia: contentur tamen deinceps per continentiam, ne vincat in pugna. ¶ Ecce quomodo accipit Paulus peccatũ: vbi ait, Si quod nolo, hoc facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatũ. Nã quod eandem concupiscentiam appellet legem peccati, apertius à nobis pugnat, quàm cõtra: quãdoquidem lex peccati idem pollet, quod regula (si ita dici potest) peccãdi. Vnde sicut ratio nõ dicitur virtus, nisi quia est regula virtutis, ita neq; sensualitas dicitur peccatum, nisi quia est nobis causa delabendi. Quo sensu, vt per virtutes spiritu seruimus legi Dei, ita carne per vitia seruimus legi peccati. Intercedit enim inter belligerentes spiritũ & carnẽ media voluntas, in suo habens arbitrio cui maluerit manus dare. Ante cuius proinde consensum, neque illæ virtutis, neq; hæc vitij, vel rem sortiuntur, vel nomen. ¶ Non sit hic tandem molestum audire Bucerum concordantem hanc controuersiam, quin verò explicatius ac pertinacius sepultam opinionem Lutheri suscitantem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas peccatũ est, ratiocinatur, quod omnis, vel natura, vel vis, vel actio non respondens suæ regulæ, peccatũ est, atq; adeo natura ipse sensualitatis, etiam ante voluntatis consensum, per se est peccatũ, quoniam impedit, ne Deum toto corde diligamus. Sed profecto facilius colligitur, quod expositio ipsa sua, iniquitas sit. Quis .n. inducat in aĩum Ioannem appellasse iniquitatẽ, naturalia peccata? vti sunt monstra & naturales defectus. Morbi enim ipsi corporei, esse solent causa iracundiæ, blasphemiæ & aliorum flagitiorum & scelerum, & tamen nõ veniunt apud Ioannem iniquitatis nomine. Appellauit ergo iniquitates, sola ipsa delicta. Sicuti omnes virtutes significantur generali noĩe iustitiæ. Hoc tñ largimur Bucero, quod proximè dicebamus, nempè sensualitatẽ esse peccatũ naturæ: scilicet morbum eius & vulnus: ueluti vitium claudicantis tibiæ. Et eodẽ intellectu intelligit Paulus, sapiẽtiam carnis inimicam esse Deo. Nõ quod cognitio ipsa aut propensio carnis sit peccatũ, sed quod pugnat cum rõne in diuersum inflectens. Sicuti aurũ ipsum & honor, & fœminarũ pulchritudo inimica etiam dici possent rationis & Dei, quatenus tentationes sunt ad malum. ¶ Aliud pterea portẽtum excogitant, quo defendant concupiscentiam esse peccatum, videlicet quia est nobis impedimento, ne possimus in hac vita implere præceptum dilectionis Dei super omnia, atq; adeo neq; alia decalogi. Ita enim solet error initio paruus, in fine esse maximus. Hæc aũt disputatio propriã habet sedem libro 3. ¶ Igitur qm̃ longius q̃ crediderã, abijt disputatio, vt rem in epilogum perstringamus, constituimus, peccatũ originale nõ esse formaliter concupiscentiam, sed priuationẽ iustitiæ originalis, qua parte rectificabat animum & mentẽ in ordine ad Deũ, quo reatu soluto in baptismo, quæ reliqua est concupiscentia, non habet rationem peccati. Sed est infirmitas & vulnus, ob idque malum naturæ, dimicans cum ratione, cuius vim & neruos iusti uirtutum exercitio conterunt, imminuunt, atque exhauriunt de die in diem, quoadusque Christus athlotheta nõster reformet corpus humilitatis nostræ, configuratũ corpori claritatis suæ secundum operationem virtutis suæ.

August. lib. 6. c. 5.

Expositio Pau. Rom. 7.

1. Io. 5.

Buceri opinio comprobatur. Rom. 8.

Dilectio Dei sup omnia.

Epilogus.

De effectibus peccati originalis.
Cap. XII.

EX articulis illis sex, quí capitu. 7. de originali peccato propositi sunt, quatuor hactenus pertractauimus. Nempè quemadmodum in totum humanum genus pertranseat, quæ causa eius, quid sit, & quo pacto uitiata origi-

origine traijcitur. Subsequitur ergo quinto loco, ut de eius effectibus, seu defectibus disseramus. De quibus nihil prolixiori sermone opus erat: nimirum quod ferme iam sint expositi: sed ijdem Lutherani sunt, qui nonnihil in hac parte nobis facessunt negotij. Aiunt enim vsque ad se doctores, qui grauiores defectus originalis culpæ docuerunt, ignotam fuisse grauitatem eiusmodi peccati. Docent autem peccatum originale, non solùm reatum esse, quo rei sumus ira Dei, & mortis æternæ, sed ipsam corruptionem humanæ naturę. Cuius effectus seu defectus, sunt, ignoratio Dei, contemptus Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum pręsentium. Quos morbos inquiunt, non animaduertūt scholastici. Verba sua sunt in apologia confessionis Augustanæ, & in colloquio Vuormatiensi. Ac nisi tā essent isti Theologiæ scolasticæ insectatores, forsan naturam rerum oculatius spectauissent. Effectus enim originalis peccati, illi penitus sunt, qui ex natura rei secundū diuinam legem ex eo subsequuntur, nulla intercedente noua uoluntate. Porro qui in pœnam originalis culpæ omnibus communes sunt, & paruulis ante usum rationis, & adultis. Alias oīa humana peccata dicerentur effectus originalis peccati, qui profecto abusus esset loquendi. Nisi de effectibus remotis (quod aiunt) intelligeretur eo sensu, quod per concupiscentiam, iustitia originali destitutam, pellicitur in consensum voluntas. ¶ Sed aiunt nominibus illis actionum significare non solùm actus, uerum potentiam ad huiusmodi prauas actiones: uel carentiam & priuationem contrariarum uirtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus despoliati. Hoc responsum commenti sunt, postquam coacti sunt agnoscere, illa, neque esse in infantibus, & verius esse actualia peccata, quàm originalis peccati pœnas. At non se satis expediunt. Primum quod qui audit contemptum Dei, odium iudicij Dei, & similia, nil prorsus intelligit, quam scelera ipsa & impietates quæ sunt commissa actualia: quæ si effecta sunt contagij originalis, consequens fit, ut pueris quoque impingantur ante usum rationis. Quo nihil dici potest absurdius. Et præterea cur potius hæc pauca commemorant, ut temerè in buccam uenerunt, quàm reliqua omnia crimina, flagitia, & scelera, quæ Paulus ad Gal. recēset. Quādoquidem omnium illecebra, impulsus, & origo fit in concupiscētia carnis. Ad hæc. Si illos ita effectus esse interpretentur, quod sint in uniuersum communes omnibus filijs Adæ, etiam iustis, soluto reatu in baptismo, hoc planè falsum est. Sunt enim multi, qui tantum malorum non admittunt. Imò nihil uetat esse aliquos, qui omni capitali crimine careant. Sin verò intelligunt, effecta illa esse originalis culpæ, tunc tantum quādo non est remissa, ut sentire uidentur in colloquio Ratisponensi, his uerbis. Concupiscentia non potest non prodire in omne genus peccati in non regeneratis in quibus Diabolus efficax est, neq; id prorsus uerum est. Nāque fuerunt complures gētiles inter Græcos & Romanos, quibus forsan non fuit remissa originalis culpa, qui tamen iure edocti naturę pluribus abstinuerūt vitijs, quàm multi ex Christianis: vt cum alij, tum etiam Aug. quandoque refert, quos nobis etiam in exemplum ponit. Ad hæc quodnam genus loquendi nouum est, referre inter defectus peccati originalis, vacare metu Dei, & fiducia, irasci Deo, desperare gratiā, & cætera huius figuræ? Profecto multos experimur iustos, meticulosos tñ, suasq; verentes conscientias, atque adeo iudicium Dei extimescentes. Et cōplures contra prauos homines, nō solùm non desperantes, sed neq; metuentes quidem. Quinimo infideles in peccato originali, nec desperant fœlicitatem æternam, nec Deo irascuntur, nec eius fugiunt iudicium. De his autem latius in capitulo de certitudine gratiæ. lib. 3. Illa. n. est, quam isti uidentur hisce uerbis parturire. ¶ Ad rem igitur ut ueniamus, inter effectus seu defectus originalis peccati, nempè qui lege diuina, naturali consecutione in pœnam peccati subsecuti sunt, primus fuit priuatio diuinæ gratiæ, & exhæredatio cælestium bonorum. Quod cunctis lethalibus delictis commune est. Secundum hoc, priuatio illius excellētissimæ cogni-

Effectus peccati origina. secundū Lutheranos.

Effect' quinam sint pec. origin.

Lutheranorū cauill'.

Refutatio.

Lutherani.

Effect' origin. pec.

tionis Dei, & expoliatio iustitiæ originalis, puta rectitudinis inferiorum partium animæ ad rationẽ, & corporis ad aĩam. Nã priuatio rectitudinis rõnis ad Deũ, & diuinam regulã, non effectus (vt diximus) sed ipsum pctm̃ fuit, qd' suo modo perdurat in nobis. Tertius effect⁹ illius peccati, noster que defectus, & vulneratio est, effrenatio concupiscentiæ, q̃ à ratione exinde, legeq; diuina religata, impetu (q̃ natura eius est) ad sensibilia fertur. Non quod sit qualitas illa morbida in anima, quã veluti cõmentum supra confutauimus, aut qualitas aliqua realiter distincta in corpore. Sed vocatur habitus, eo modo, quo Arist. ægritudinẽ, quæ est proportionis humorũ dissolutio, appellat qualitatem & habitum. Merito hic tñ dubitatur, quisnam sensus dicti illius sit, inter Theologos celebrati, qd' fuerit homo peccato illo, tum gratuitis expoliatus, tñ vulneratus in naturalibus.

Homo vulneratus i' naturalibus.

Sententia enim est venerabilis Bedæ, super illud Luc. 10. de homine parabolico, qui incidens in latrones, despoliatus ab illis est, atque plagis impositis, semiuiuus relictus. Vtrum principium aliquod naturale amisimus quo simus minus liberi, q̃ homo creatus in puris naturalibus. Nam si non ita res est, nec est profecto intellectu facile, quomodo fuerit homo in naturalibus vulneratus. Responsio nihilominus Theologorum est vnanimiter negatiua. 2. sentent. distinct. 30. & S. Tho. 1. 2. quæst. 81. Authoritas namque est Diony. 4. cap. de diuin. nomin. bona naturalia etiã in dæmonibus integra mãsisse post peccatum, multo minus aliquod nobis principium extritum est. Cuius ratio ex supradictis facilè elicitur. Quoniam Deus, qui supernaturali dono vestierat naturam nostram, non maiori supplicio peccatricem affecit, quàm denudatam relinquere. Tũ ob suam benignitatem, tum quod nihil nos nostra voluntate admisimus. Quare homo in puris naturalibus ab homine lapso non aliter (præter rationem culpæ) differt in hac parte, quam vti homo nudus, qui numquam fuit indutus, ab homine nudato, quibus fuerat uestitus. Ambo enim sunt æquè nudi. Nisi quod nuditas in primo nulla fuisset pœna, sed naturalis negatio ornamenti: in secundo uerò est

S. Tho. 2. q. 81.

priuatio propter culpam. ¶ Sed numquid bonum naturæ aliquo modo imminutũ est, vt simus minus propensi in bonum magisve in malũ procliues, q̃ essemus in puris naturalibus. Id. n. videtur astruere S. Thom. loco modo citato, dicẽs, q̧ inclinatio naturalis ad uirtutem diminuitur per peccatum. Nã cum actus authore in Ethicis Arist. lib. 2. ingenerent similes habitus, non potest in eo, qui vitijs sese tradidit, non imminui inclinatio ad bonũ, augerique ad malum. Respondetur, quod veritas hæc quæ omnibus est in confesso, id tãtum docet, quòd in ipso Adam per peccata sua, sicuti & in nobis per actualia nostra, debilitetur bonũ naturæ propter corruptos habitus. Peccatum autem originale nullum ingenerat habitum: neque (prę terquam quod est culpa) aliter eneruat, inficitve naturam, quàm si homo in puris naturalibus n[illegible]ceretur. Cur autem dicatur uulnerare naturam ex fundamento illo cap. 3. præiactõ, totiesq; a nobis resumpto, dilucidatur. Etenim cum natura rationalis hominis, sit operari secundum rationem, à quo per sensualitatem cohibetur, donum illud iustiæ sensualitatem continens perficiebat hominem in naturalibus. Quippe cum prohiberet, ne impediretur opus illud rationis, homini naturale Ob idq; priuatio illius doni supernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturalibus, quatenus homo inde relictus est mãcus, & incursionibus diaboli, mundi, & carnis patens: non vt possit iuxta naturam suam perpetuo operari. Veluti si natura hoĩs esset, recta linea incedere, haberet nihilominus ligatũ sibi canem aliò versum trahentem, qui canem aliquo remedio coerceret, perficeret hominem in naturalibus, & q̧ remediũ auferret pari ratione læderet. Et ita intelligendus est canon primus sanctæ nostræ Syn. Ses. 5. vbi de effectibus peccati originalis sancitum est propter ipsum incurrisse nos captiuitatẽ sub potestate Diaboli, totumque Adam atque adeo nos secundum corpus & animã in deterius fuisse commutatum. Quo fit, vt homo cum solo originali, seclusis habitibus actualiũ, non feratur impensius in sensibilia, q̃ si esset in puris naturalib⁹. Atque ideo solum differunt, sicuti moles

Bonum naturæ quomodo imminuitur.

S. Tho. Arist. 2. Ethic.

Expositio vulneris in naturalibus.

Trid. Syno. Ses. 5.

les ab alto cadens, impedita prius & postea ablato impedimento. Quæ quidem æquali vehementia cadit, antequam retineatur, & postquam remouetur obstaculum. Id quod altißime infigendum est mẽti, ad intelligendum discrimen inter liberum nostrum arbitrium iustitia originali præditum, eademq; idipsum mulctatum. Cum enim libertas duabus partibus constet, scilicet id posse, quod velis, per peccatum perdidimus possibilitatem (vt libr. 3. Hypog. ait August.) faciendi quicquid volumus, non simpliciter, sed in his quæ ad Deum pertinent. Videlicet, ne valeamus per nos gratiam Dei promereri. Et hoc est, inquit, vulnus, quo claudicamus libero arbitrio. Quod sine vulnere Christi sanari nõ potest. Hæc Augustinus. Manet tamen possibilitas ad naturalia: atque hæc præterea libertas in supernaturalib' ad vtrũlibet, vt scilicet quoties cooperati velimus Deo, præsto sit ad opitulandum nobis. Quod si nolimus, neminé ipse coactu permoueat, sed iuxta nostram naturã liberè, vt capitulo iam quintodecimo de libero arbitrio copiosius denarrãdum est.

Libertas.

August. lib. 5. Hypog.

¶Atqui concupiscentia hæc, iustitia originali destituta, multis dictitatur nominibus. Appellatur enim fomes peccati: vel quia effectus est peccati: vel (quod nomen significat) quia fomentũ est & alimentum vitiorum, quæ consensu allectæ inde voluntatis admittimus. Vocatur etiã & lex carnis, & tyrannus: quoniam non aliam sequitur normam, quàm voluptaté carnis: & ideo tanquam tyrannus de arce nos & cacumine rationis deturbat. Vnde merito à S. Patribus, morbus vulnus, ac denique malũ naturæ censetur. ¶Effectus reliqui ad corpus pertinent, nempe mors quã in pœnam peccati comminatus est Deus, atque morbi: qui planè sunt inchoatio mortis. Ad plenum .n. completum est. Quacunque hora comederis, morte morieris. Nã ab illo temporis momento cœpit natura dissolui, & in mortem ire. Id quod & nobis ab ipso statim conceptionis articulo accidit. Quãdoquidem viuere, nihil aliud est, quam vitæ tempus absumere. Itaque hæc omnia mala, quæ connata nobis essent cum natura, et si nullum anteisset peccatum, sunt modo pœna peccati propter beneficium diuinum, peccato sublatum, quo ab illis seruabamur vniuersis. Quin etiã mala alia externa, quæ nobis, vel à feris animalibus, vel ab inclementia cœli vel ab elementis existunt vel ex nostra nobis inscitia vel incogitantia, & vecordia, contingunt, vltiones illius peccati sunt. Etenim in illo fœlicissimo statu ab omnibus nos diuina prouidentia protexisset. Sed de his satis, sane quæ vulgaria sunt. De illo tñ effectu imminutæ libertatis, latior habendus nobis est sermo, si tñ breuissimum verbum de pœna huiusmodi peccati fuerit interstitum.

Concupiscẽtia multis nominibus appellat.

Effectus corporei.

De pœna peccati originalis. *Cap. XIII.*

DE pœna peccati originalis, de qua postremo loco propositũ fuit, nihil est, quod tam certo possimus constituere, ut nulla supersit dubitatio, de qua propterea S. Syno. Trid. nihil determinauit. Aug. n. plus iusto vr torquere paruulos. Vnde qui eius sententiæ subscribũt, perpauci sunt, & tortores paruulorum nuncupantur. Ait. n. in Tract. de fide ad Petrum. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solum hõies ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in uteris matrum uiuere incipiunt, & ibi moriũtur, siue iã inde matribus nati, sine sacramento baptismi de hoc sæculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Neq; est, quod modo in iudicium petamus (quod nonnulli faciunt) librum illum an sit Augustini. Nam in Hypog. lib. 5. inter confutandum Pelagium, idem uidetur sentire. Dicebat namque Pelag. paruulos ante baptismum decedentes, licet non admitterentur ad regnũ cælorum, ut Deum corã cernerent, tanquam adoptiui filij, nihilominus quia immunes essent peccati, recipi in infimam mansionem earum, de quibus ait Christus, In domo patris mei, mansiones multæ sunt, vbi fælicem uitam agerent. Et ideo baptizari nõ in remissionem peccati, quod nullum habebant, sed ut adoptionem filiorũ, atque adeo ius regni reciperent. Ad huius inquam confutationem arguit Aug. nullum esse tertium

Trid. Synod.

Tortores paruulorũ. August.

Hyp. li. 5.

Duo loci vitæ perẽnis.

locum, vbi vita posset esse perennis, præter regnum cœlorum (extra quod nulla est mansio patris) & gehennam ignis. Nã in die iudicij tantum erunt, inquit, situs duo iudicandorum: scilicet à dextris & à sinistris. Alteri mittentur in domum patris: alteri, in ignem æternum. Non negat hic limbum patrũ aut purgatorium, sed locum tertium vitæ perpetuæ, Quoniã limbus patrum clausus fuit post resurrectionẽ Christi eductis inde patribus. Atque purgatorium cessabit in die iudicij. Et ideo non est dubium, quin Aug. misit infantes in ignem æternum. Id quod ex illo loco Pauli potissimum confirmat. Iudicium ex vno delicto in cõdemnationẽ. Vnde colligit quod originale meretur cõdemnationem. Neq; parum profecto roboris adhibet huic sententiæ verbum Pauli. vbi propter peccatum originale appellat nos filios iræ, idest, dignos ira Dei. Ira namq; supplicium præ se fert. Temperat autem Augusti. sententiam lib. 1. de bapt. par. c. 16. & in Enchir. c. 93. dicens, quòd illa pœna erit omnium leuissima, & mitissima. ¶ Salua tamen semper authoritate præclarissimi Augustini, compendio plures sunt, qui paruulos omni prorsus pęna sensus liberant. In qua sententia fuit Magister sententiarum, & S. Thom. & ferme Theologi. Causa quæ istis probatur, est, q̃d videatur creditu durissimũ, vt æquissimus, ac sapiẽtissimus iudex supplicium æterni ignis ab illis exigat, qui propria voluntate nihil commiserunt. Quandoquidem scriptum in Apocalypsi reliquerit Io. Quantum glorificauit se in delicijs, tm̃ date illi tormentum & luctum. Vnde contra colligitur, q̃ qui nihil se glorificauit, nihil debeat tormenti experiri. Adde quòd ante baptismum aliquantus requiritur peccatorum dolor actualium originalis autem nullus prorsus deposcitur: id circo q̃ non fuerit propria voluntate cõmissum, & neminem delicti, cuius causa neutiquam fuit, pęnitere vllo mõ põt: de peccato ergo cuius in hac vita nulla pœnitentia, nullusq; gemitus, aut dolor postulatur, cur post infligenda vlla est pęna sensus? Neque mihi hoc quidem argumẽtum displicet quod tale fit, Si paruuli igne plecterêtur cum adultis, cõsequens

Confirmatio sentẽtię August.

Aug. li. 1. de Bapti. par. ca. 16. & in Ench. c. 93.

Contraria opin. August.

fieret, vt pariter odio haberẽt Deum, aduersus eius iustitiam murmurãtes, vt adulti in inferno continenter faciunt: atque adeo essent obdurati, obstinatiq; in peccato actuali: quod certè iniquum est condere: cum nullam hinc habuerint malam voluntatẽ: & in quocumq; loco ceciderit lignum (quod est apud Ecclesiastẽ) ibi erit. Accedit huc potissimum authoritas Innocentij, in cap. maiores, de baptis. & eius effect. Vbi ait, Pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis verò, est gehennæ perpetuæ cruciatus. Vbi postquã confert pœnam pœnæ, manifeste sentit, quòd nulla est inflicta pueris pęna sensus. Verum est, quòd non videtur hoc dicere per modum per se determinationis, sed arguendo ad probandum aliam conclusionem. ¶ Igitur ad Paulum satis respondetur, quòd illa expulsio à regno cœlesti vera est condemnatio in homine enim creato in puris naturalibus esset mera negatio naturalis, non recipi in regnum cœlorum. Cum autem natura creata fuerit cum iustitia, & (quod magis supra probauimus) cum gratia, atque adeo cum iure ad regnum, exclusio inde p̃p peccatum, est priuatio & condemnatio, & effectus iræ, & ideo suppliciũ. Et ex his conficitur ad illud de die iudicii r̃nsio. Nãq; illi qui mittuntur in ignẽ æternum, patentissimè audiunt causas suæ dãnationis, esse actualia peccata: quia esuriuit Christus, & non pasti sunt eũ: sitiuit, & non potauerũt, &c. Neq; in Euangelio comminatur illam pęnam ęquissimus iudex, nisi p̃p actuale peccatũ. Paruuli autem illa tantum sñia condẽnatur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Verba etiam Augustini intentant S. Thom. & alij interpretari, quia nõ legunt in illo loco de fide ad Petrum, nisi æterno supplicio puniẽdos: vbi nomine supplicii non agnoscunt ignem, sed priuationem visionis. Et hanc dicunt alibi vocari ab illo mitissimam pœnam. Si tamen legatur, sempiterno igne puniendos (vt citatur in canone) uel ignis æterni sempiterno supplicio puniendos, ut in emendatis eius operibus circunfertur, neque dubitetur esse librum Augustini, nõ recipit glossam, nisi quòd fuit illius perquam rigidæ

Cap. maiores.

Expositio sensus Apostoli.

Expositio verborũ Augustini.

Bonum argumētum. rigidæ & trucis sententiæ. ¶ At restat præterea argumentum ex nostra peccati originalis declaratione, quā diximus esse illam deordinationem animæ à Deo: cui quidem auersioni existimare quis potest, destinatam esse pœnam ignis. Ad hoc tñ respondetur, quòd huiusmodi pœna solùm decreta est illi, in quo est huiusmodi deordinatio, per modū actus, qualiter fuit in Adam: cuius propria uoluntate uiolatum præceptum fuit. In nobis autē solùm permanet, per modum habitus traducti cum natura. Qui proinde gratia & iustitia originali destituti nascimur, ob idque illa tm̃ pœna digni, vt regno depellamur, in qđ nos gr̃a illa & iustitia mittebat. ¶ Sed dubium adhuc reliquum sit, an saltem paruuli illi pœnam aliquam spiritualem persentiscunt, eo quod a regno cœlesti exulent perpetuo: exilium enim hoc non potest natura sua non vehementer discruciare hominem. Fuerit quis fortè, qui cogitet, paruulos nullum habere sensum doloris de exilio illo, propterea q cum non habuerint fidē, prorsus eos lateat ineffabilis illa fœlicitas, quasi per naturam cognosci nullatenus valeat. Sed tamen falsa est huiusmodi cogitatio. Nam naturalis cognitio, saltē animæ separatæ, & hominis, hinc demigrantis, qui impedimentis huius mūdi exemptus est, eo pertingit, vt cognoscere possit finem suum supremum, in cōiunctione cōsistere cum sua prima causa, per eius contemplationem. Quę quidem cognitio non potest nō atrociter contorquere hominem inde extorrem, etiam si nō cognoscat in particulari diuinitatis Trinitatem, & alia supra naturam fide reuelata. Aliàs infideles ætate prouecti, quibus nullus refulsit radius fidei, afflictionē nullā sentirent in inferno, q non essent ad illum diuinum conspectum admissi. Posset quis alius fortè pseudophilosophus dicere, q cum anima cognoscere nō possit, nisi per species rerum, per quas obiecta coniungūtur cum intellectu, & aīa pueri nullas, aut perquam raras & exiles receperit ministerio corporis, nō potest separata taliter cognoscere, vt apprehendat suum naturalem finem. At neque hæc responsio sapientibus probatur. Nam cū anima, quæ suaptè natura perpetua est, à natura perinde habeat, non solum esse actus corporis, sed per se etiamnum subsistere, consequens sit, vt in separatione a corpore, concursu Dei quem pepigit cum natura, perfundatur speciebus, quibus possit naturalia cognoscere. ¶ Et ideo tandem ad quæstionem respondetur, q licet pueri, vel extra corpus, vel in corpore peracto mūdo, cognoscant illum supernaturalem finem, saltem in genere: tamen, quia intelligunt se numquam habuisse proximam proportionem & aptitudinem ad illum consequendum, nihil inde contristātur. Sicuti vir sapiens non ægrè fert, q non sit summus orbis monarcha. Etenim aptitudo & proportio ad æternam fœlicitatē non est, nisi vel per gratiam & fidem, vel per vsum liberi arbitrij, per quod si homo cooperatus fuisset inspiranti & pulsanti Deo, potuisset preueniente gratia, eandem fidē suscipere: paruuli aūt huiusmodi neq; fidē habuerunt, neque vsum liberi arbitrij. Et ideo nulla illic premuntur anxietate: quasi adulti. Addunt præterea permulti, quorum etiam est S. Thom. q diligent Deum tamquam primum datorem bonorum naturalium, eo amore, qui possibilis est naturæ. Id quod nō prorsus respuerim: cum naturalis ratio eo inclinet, neque sit tunc impedimento pondus carnis. Haud tamē cum illis consenserim, qui eiusmodi paruulis uitam adscribunt, quàm per naturam esse potest fęlicissimam. Nam imprimis nulla ratione necessarium sit, vt habeant omnes scientias & rerum cognitiones, quas possent hic ætate prouectiores, ueluti summi philosophi, comparare. Neque probauerint splendore solis super faciem terræ fruituros. Namq; sol, orbesq; tunc immoti, non permanebunt in aliquē naturalē usum uiuentium. Et ideo longè probatissimum est, q erunt in limbo: in sinu. s. tertio supra purgatorium apud inferos. Vt hac saltem ratione verum habeat, quod ait Aug. non esse nisi duo loca uitæ perennis, scilicet supra cœlū, & subtus terram. Quocirca (ut idē docet in de bapt. par. & refertur de consecr. dist. 4. can. nulla pręter.) non est negandum, quin sint in perpetuis tenebris. Neq; rursus diffitendū, illam esse perpetuā mortem, vt est in decreto Ioannis Papæ 30. q. 1. Ad limina.

Dubita.

Falsa responsio.

Altera fallacia.

Responsio.

Vita paruulorū non est fœlicissima.

Limbus

De cōse. dist. 4.

Imò verò, q̃ à Deo odio quodãmodo sint habiti, à regnoque fuerint exclusi, nequit non eos facere infœlices. Quocirca vel dicendum est, hanc causam, qua fuerint expulsi, occultam sibi esse, quod magis probauerim, eo q̃ sit extra naturalem ordinem rerum aut si eam cognoscunt, vt quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestet. In corporibus verò, vniuersali regeneratione resumptis, nullam habebunt læsionẽ: quia quamuis nõ sint incorruptibiles, vti beati, per dotes gloriæ, nulla tamen erit naturalis causa, quæ eos possit offendere.

An in libo sit aliqua tristitia.

De libero arbitrio in bonum.
Cap. XIIII.

QVEMADMODVM de statu hominis naturali, deque altero supernaturali originalis iustitiæ fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapsi explorandum est, quàm scilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per se sufficiant, quamdiu extra gratiam Dei oberrat. Sed quo ad hanc disputationem viam subternamus, operæpretium est locum de libero hominis arbitrio perstruere. Hoc enim negotiũ Lutherani etiam nobis exhibent. Sanè qui inter alios effectus, seu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, q̃ per lapsum Adæ amiserit homo liberũ arbitriũ, & in bonũ gratiæ, & in malum. Verba Lutheri sunt in artic. 36. ad Leonem. Liberũ arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dũ facit, quod in se est, peccat mortaliter. Sed huius secundi membri refutatio ad librum secundum pertinet, c. 1. vbi de dispositione ad gratiam disputaturi sumus. Subdit autem. Imò simpliciter debui dicere. Liberum arbitrium est figmentũ in rebus, seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia (vt Vuiclephi articulus Constantiæ damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt. Vide monstrificam hominis effigiem, libertatem arbitrij a natura humana abradere molientis. Nisi q̃ postea paulo emendatior titulum etiã ipsum, & nomen libertatis prorsus expungere & abolere pergens, librum inscripsit de seruo arbitrio. Hanc phreneticam sapientiam, sui etiam primum propugnare cœperunt: ut patet apud Philippum in locis communibus, vbi referens verba magistri, subdit. Et ego nego vim esse vllam in homine, quę serio affectibus aduersari possit. Christianus igitur cognoscet, nihil minus in potestate sua esse, q̃ cor suum. Hæc Philipp. Quocirca tam mala, quàm bona astruebant Deum in nobis sine arbitrio nostro operari, nihil nobis agentibus, sed mere patientibus. Subiungit enim Luther. eodem articulo 36. Quomodo potest homo se ad bonũ præparare, cũ nec in potestate sit sua, vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur. Atq; in annotationibus super epistolam ad Rom. Philippus: certũ est, inquit, omnia a Deo fieri, siue bona, siue mala, non solùm permittẽdo, sed principaliter & effectiuè. Quemadmodum igitur confitemur, vocationem Pauli fuisse proprium opus Dei, ita & adulterium Dauidis, & sæuitiam Manlij, atq; etiam proditionem Iudæ. Et Martinus Bucerus super illo Pauli ad Romanos, Tradidit De⁹ gentes in desideria cordis eorum, & in reprobum sensum idem audenter docet. Hæc autem verborum portenta, quod libertas sit titulus sine re, qui poterant souere, nisi qui nec titulum mererentur habere rationalium hominum? Idcirco postquam euidentissimis testimonijs sacris, sanctorumq; monumentis patrum hoc loco deuincti sunt, cœperunt se iam versum Catholicã ueritatem paulo proprius explicare. Nempe quòd habeamus liberum arbitriũ in his quæ subiecta sunt rõni naturali & sensui, vt plantare vineas, cõstruere domos, &c. Quod Luther. eodem articu. 36. negauerat. Et hoc sibi volunt in libe. imper. vbi aiunt, q̃ in natura lapsa retinemus libertatem à coactione. Attamen in operibus gratię omnino abnegant liberum arbitrium. Non solùm quia sine speciali auxilio Dei nihil possumus (hæc. n. Catholica confessio est) sed quod ipse totum facit, nobis mere passiue recipientibus. Nam dicunt, sola nos fide iustificari. Quam Luthe. arti. 1. suarum assertionum ait a solo Deo infundi. Neque verò dissimu-

Lutherus de libero arbitrio.

Meláth.

Bucer.

Libel. imper.

Luther. calumnia.

simulanda hic est vafricies, & calumnia istorum. Quo rudes suas plebes incantét, & se reuinctos dissimulent, imponunt nobis, q ita libertaté arbitrij defendamus, vt incurramus in Pelagianos: dicétes, naturali vi posse nos per liberum arbitrium Deum super omnia diligere, quatenus satis est, ad gratiam iustificationis. Id quod nemo vnquam Theologorũ à mille hinc annis somniauit. Cuius testimonium euidentissimum præbet S. nunc Synodus, quæ per totam sessionem sextam nihil aliud constituit, quàm nullis nostris meritis, sed gratis nos per Christum iustificari.

Trid. Syno. Ses. 6.

Sed de hoc in 2. lib. ¶ Nunc, vt ad libertatem redeamus, bina est quęstio hęc. Nimirum q in duobus consideranda est, & pēsanda libertas. Primum in operibus naturalibus: vti loqui, & tacere: sedere, & ambulare, agros colere, plantare uineas, in negotio itaque esse, atque in otio. Hoc autem membrum aduersus illos tantum disputatur, & constituitur, qui dicunt omnia ex necessitate præscientiæ Dei euenire. Quorum fuit Vuiclephus, & eius assecla Luthe. De quo tamen errore, Lutherani ducem iam suum uidentur deserere. Et ideo cum materiam spectet prædestinationis, prætereundam hic duximus hãc partem. De qua super epistolam ad Rom. ca. 9. abunde diximus. Alter ordo: in quo locum quoque habet quædam libertas, est operum gratiæ. Quam libertatem (vt lib. 2. & item 3. uidebimus) prætendunt semper Lutherani inficiari: dicentes, opera liberi arbitrij nihil ad nostram iustificationem præstare: neq; ex nostro assensu & cooperatione illam pendere. Vnde cõtra regnum liberi arbitrij comędias ludunt: quibus docét, sicut inanime organum aut brutum pecus, sic hominem se habere, dũ iustificatur. Quin etiam sunt inter Catholicos, quos viua voce dogma hoc asserentes, nobisq; reclamantibus, defensantes audiuimus. Puta quod Deus quadã nos vi & necessitate ad se pertrahat. Ita vt in nostra nos cõuersione mere habeamus passiuè & receptiue. De quo idcirco sacrosancta Synodus Ses. 6. pronũciauit, cuius hic decretum, quàm sit sanctum explanare intẽdimus. Igitur errores de libero arbitrio ad sex uel septẽ recolligere possum. Pri-

Quæstio bi[illegible]

Mẽs Lutheranorum dubia.

Synod. Triden. Ses. 6.

Errores de libe-

mus fuit Manichæorum, qui nullam ponebant in homine potentiam liberam ad vtrumlibet, sed duas esse in homine animas, alterã rationalẽ & bono principio conditam, quæ ex necessitate, quæ bona & honesta sunt, operatur. Alteram, malã, sensualem, ab altero malo primo principio, quæ pari necessitate mala perpetrat. Contra quem antiquissimi Patres, tã Grę ci, q̃ Latini, & imprimis Aug. multa scripsere. Huius causa ædidit peculiariter librum de libe. arbitr. vbi affatim disserit, causam delinquendi non extare nobis a necessario aliquo principio, sed à propria voluntate, quæ liberam habet electionẽ in bonum & malum. Secunda fuit hæresis cuiusdã nomine Bardanases, eodem authore Aug. lib. de hære. c. 35. qui dicebat humana omnia fato ascribenda esse. De his erroribus nihil ad pñs institutum. Tertia fuit cuiusdam nomine Abailardi, quã post aliquod sæcula exuscitauit. Vuiclephus, & (ut modo dicebamus) plausibiliter excepit, probauitq; Marti. puta, omnia ex necessitate præscientiæ diuinæ uenire. Quã in alium locum reposuimus. Quarta fuit Iouiniani, inter alias, insania, quod baptizatus homo non poterat amplius peccare, ut extat apud Augu. & Hierony. De qua neq; hic locus est dicere, licet Synodus modo, Ses. 6. can. 23. eam damnauerit. Quinta fuit blasphemia Pelagij, qui liberum arbitrium supra iustas lineas extulit, pdicans sufficere nobis naturã liberi arbitrij, ad euitandum omne malum, bonumq; operãdum, quod dignum esset meritum amicitiæ Dei, & ideo hæreditatis æternæ. Quã impietatẽ. 2. lib. reprobabimus, c. 3. & 4. Cõtra quem propriè Aug. inter alia plurima opera, librum scripsit ad Timasium de natura & gratia: copiose disputans, ita statuendum esse liberum arbitrium, ut tñ gratiam Dei adiutricẽ, necessarium confiteamur. Sextus est error huic contrarius, eorum qui adeo deferũt gratiæ, ut liberũ arbitriũ prorsus deleant. Et aduersus istos misit ad Valentinum, & suos monachos liberũ aliũ de gratia & libero arbitrio, cum duabus pterea epistolis, vbi grãm Dei ita certo constituit, vt tñ ostẽderet libertatem nihilominus nobis inesse, qua nutui Dei liberè assentimus, & secum

ro arbitrio.

Manichæus.

Bardanases.

Abailardus.

Iouinianus.

Pelag.

Sextus error.

secum cooperamur, suaque gratia & fauore vtimur. Et hoc est, quod hic tractamus argumentum. Septimus fuit error inter eosdem monachos, haud longe ab hoc distans. Porrò, quòd cũ sola sit gratia Dei, qua valemus vitare peccata, quasi vi quadã collabimur, & delinquimus, & ideo nõ sunt peccatores corripiendi, sed Deus pro illis orandus. De quo errore compescendo, adiecit lib. de corrept & gratia: & cap. nos hic. 17. dicturi sumus. Nõ ergo statuimus impræsentiarũ de libero arbitrio integram, quę latissimè patet desputationẽ habere. Consulatur de hoc August. in de gratia & libero arbitrio, & Hypog. lib. 3. vbi concludit, qui negauerit esse liberum arbitrium, eum nõ esse Catholicum: iuxta decretum Palestinum, aduersus Pelagium, quod refert idem Augu. in epistola ad Paulinum, & confirmatum fuit in concilio Constantiensi. Quem præterea articulum copiosissimè atque doctissimè disseruit Ioannes Driodenis in libro suo de gratia & libero arbitrio. At solum nobis hic constituere est animus conclusionem hanc. Quamuis per nos ipsi gratiam Dei inire, absque eius nequeamus peculiari auxilio, tamen quadamtenus libertas in nobis inest, respectu huius diuini beneficij. Primũ, quòd neminem coactus Deus, aut necessitate ad se trahit, sed in nostra est potestate gratiam eius respuere. Vti S. Triden. Syn. Ses. 6. c. 5. & can. 4. determinauit. Et præterea q quoties assensum nostrum præbeamus, & cooperari Deo velimus, nunquam per ipsum stat, quo minus phtissimo fauore nobis auxilietur: quippe qui iugiter ostium cordis nostri pulsat, vt conuertamur. Ad hanc conclusionem primum argumentum succurrit ex natura & conditione humana: vt Origen. lib. 3. de princ. sapienter disserit. Est. n. homo suapte natura, rationale animal, hoc nimirũ brutis animalibus præstans, q habeat intellectum ratiocinatiuum in vtramq; partem: & eadem ratione uoluntatem, quę in neutram sit determinata, sed in alterutram libera: sanè cum vnicuiq; potentiæ cognoscitiuę suus sit accõmodatus eiusdẽ conditionis appetitus. Et hanc ob rẽ, cum cætera animalia nullum sui habeant dominatum, sed in præfixũ sibi à natura scopum & finem ab eadem instincta & acta moueantur, homini libertas est, & arbitrium, sic se agere, ac secus, ad eum, quem sibi præstituit finem: vt c. 3. dicebamus: exponentes, hoc esse lumen uultus Dei homini obsignatum, & impressam eius imaginem, qua factus suarum actionum dominus, cæteris perinde dominaretur animãtibus. Cum ergo hominem conuerti in Deum, sit moueri in suum finem, consequens fit, vt quemadmodũ naturales res ad suos cuiusque fines, fm suam naturam Deus naturaliter mouet, ita hominẽ, iuxta suam, moueat libere. At respõdent aduersarij, hoc totum in primo homine fuisse completum, quem (vt est in Ecclesiastico) fecit Deus ab initio rectum, id est, iustitia originali insignitum: ut ca. 2. denarratum est: sed culpa sua, dum iustitiã amisit, simul & liberum arbitrium in bonum perdidit. Id quod propalàm & omni procul ænigmate affirmat August. in Enchir. cap. 30. his verbis, Libero arbitrio male utens homo, & se perdidit, & ipsum, Sicut enim qui se occidit, vtiq; uiuendo se occidit, sed se occidendo non uiuit, nec seipsum potest resuscitare, cum occiderit: ita cũ libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est & liberum arbitrium: à quo. n. qui deuictus est, huic & seruus additus est. Petri certe Apostoli est illa sententia: nimirũ epist. 2. cap. 2. ubi ait, A quo quis superatus est, huius & seruus est. Pluraq; addit Aug. verba, quibus ostendit, liberum non esse hominem post lapsum ad agendum iusta, nisi sit à peccato liberatus per Christum. Cuius illa, inquit, vox est, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Similia ferme in hanc sentẽtiam colligit in Hypog. lib. 3. vbi ait, q liberum arbitriũ habens agendi quod velit possibilitatem, fuit in homine protoplasto. Sed per velle malum, rectè perdidit posse bonum: qui per posse bonum, potuit uincere velle malum. Et de spi. & lit. c. 3. Liberum, inquit, arbitrium sine gratia nõ valet, nisi ad peccandum. Quo potissimum verbo probat Luthe. loco supra citato, liberum arbitriũ esse titulũ sine re. ¶ His aũt intelligendis, & quæ huius formæ adsciscihuc possunt, præmittenda diuisio est huius nominis, libertas, cuius æquiuocatio per regulam

Septimus. De libero arbitrio nõ plenè sed ex pte hic disputãdum. Conclusio. Synod. Tridẽt. Ses. 6. ca. 5. & can. 4. Homo sui dominus. Aduersariorũ respõsio Eccl. 15 August. in Enchird. cap. 30. Ioan. 8.

lam dialecticorum ex diuersis contrarijs propalatur. Dicitur enim libertas, & à verbo quod est, liber, & ab eo, quod est, libero. Prima species opponitur coactioni & necessitati: & altera seruituti. Id cuius incogitantia plurimos hoc loco fefellit. Prima significatio frequentior est in sacris literis, quàm quæ testimonio egeat. Sed & secunda nihilo secius vsurpatur. Liberamur enim à seruitute peccati per Christũ, vel à culpa in hac uita per gratiam: iuxta illud, Cum serui essetis peccati, liberi facti estis iustitię: vel prorsus a certamine, & molestia carnis, in futuro sæculo per gloriam: secundum illud, Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorũ Dei. Ex hac distinctione trifariam libertatem colligimus: nempè naturalem, quæ est immunitas à necessitate, ut qs, quodlibet eligat: & altera libertas gratiæ: ac demum tertia gloriæ Theologi. 2. sent. dist. 25. sub alijs verbis dignoscunt libertatem. Scilicet à necessitate, à peccato, à miseria: quæ omnes fuerunt in statu innocentię. Prima verò, quia naturalis est: permanet post peccatum: sed reliquas duas perdidimus. Quas per Christum recuperamus: secundã quidem, in hac uita: tertiam uerò, in futura. Aug. ergo ubi manum cũ Pelagianis conferebat, qui libero arbitrio plenã potestatem arrogabant promerendæ iustitiæ, idipsum deiiciebat. Sed hoc in sensu perseuerat astruere, perdidisse hominem post lapsum, libertatem: quod ita factus esset seruus peccati (quod ait Petri.) vt nõ posset per se resurgere. Atq; in hoc dũtaxat assimilatus est homini mortuo. Nõ tñ omnimode uoluit, similitudinem consistere: ut sicut mortuus, nihil ipso cooperante, redditur uitæ: ita peccator reuocetur in gratiam. Nõ enim ad se nos Deus trahit, ut pecudes (quod S. Syn. Trid. ait) aut inanime organum: sed illuminando, dirigẽdo, alliciendo, pulsando, & instigando. Vñ non eo sensu citat Aug. vel hic, vel vbilibet, Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis: ꝙ in peccatore non sit naturalis libertas ad assentiendũ & cooperandum, si libet, motioni Dei: sed in eo quod postq̃ liberatus fuerit à seruitute peccati iã hẽt auxilium Dei, ut id possit, quodlibet, agere: quo ante carebat. Vñ cõtra duas epist. Pelag. lib. 1. c. 2. Quis autem, inquit, nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitriũ de humano genere? Libertas quidem perijt per peccatum: sed illa, quę in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, ꝓpter quod natura humana, diuina indiget gratia: dicente domino, Si vos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. Igitur liberum arbitrium in hoc sensu censet Aug. perditum homini esse post lapsum, quod non est illi possibilitas recuperandæ salutis, nisi cum auxilio gratiæ: quinimo neq; vel le se disponere ualet, nisi ꝓpulsante Deo. Non tñ, quod non sit liberum illi assentire. Vide q̃ sit apertissima sententia in lib. de eccle. dogma. quilibet & ab Augustino cõpilatus creditur, & summæ semper fuit authoritatis in ecclesia. Sermo est cap. 21. de libertate arbitrij in prima conditione hominis. qua potuit si voluisset perseuerare. Subditur autem, Postquam uerò seductione serpentis per Æuam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem, non esset suum quod euitaret peccatum, nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaq; ad quærendum salutem, arbitrij libertas. i. rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, uel sequatur, vel agat occasione salutis: hoc est, ĩspiratione Dei. Et infra, Sicut ergo initiũ salutis nostræ, Deo miserante & inspirante habere nos credimus: ita arbitrium naturæ nostræ se quax esse diuinæ inspirationis liberæ confitemur. Quocirca impostura fuit & stropha Luthero familiarissima, dum ar. 36. citauit Aug. contra duas epist. Pelag. ꝙ nolentes Deus conuertat, & reluctantes. Cũ cõtrariũ expresse dicat, c. 19. scilicet, qđ nemo venit, nisi uelit: neq; posse fieri, ut nolentes credãt: sed ipse facit in cordibus hominum, vt volentes ex nolentibus fiãt. Et in Enchir. cap. 32. Nolẽtem præuenit, ut uelit. Atque eadem calliditas eius fuit & iniquitas, detruncata uerba Augustini citare in de spir. & lit. Non enim præcise ait, quod nihil liberum arbitrium, nisi ad peccandum ualeat: sed addit, Si lateat veritatis uia. Quasi dicat, per se non potest,

Libertas triplex.

Rom. 8.

August.

Quo pacto perdidit homo libertatẽ.

Synod. Tridẽt.

De eccles. dogma.

Lutheri impostura.

test, sed per auxilium luciferæ fidei in viã nos mittentis. Quod explicatius in de cor rep. & grat. cap. 11. his verbis effert. Liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotenti Deo. Gratia ergo non tollit liberum arbitrium, sed adiuuat: quin verò ideo adiuuatur, quia nõ tollitur. Vt idem ait August. in epistola ad Hilarium, quæ est 89. Quàm autem dilucide & euidenter hæc fuerit sententia Augustini, paulò post indicabitur. ¶ Quo ergo statutã conclusionem redeamus, secundum argumentum est hoc. Nulla creatura capax est diuinæ gratiæ aut gloriæ, præterquam & intellectualis Angelus, & rationalis homo: cau ãm verò huius aliam comminisci nequimus, quàm quòd vterq; ad imaginem Dei factus, libertatis sit compos: qua in sua habet potestate diuinum fauorem, & respuere, & acceptare: iussaque tum facere, tum excutere: & quod maluerit, vel ad gloriam suam, vel ad ignominiam optare. Igitur conuersio hominis, libera illi est, & voluntaria. De hac re in suo opusculo de libero arbitrio, sic inquit Bernard. Tolle liberum arbitrium, & nõ erit quod saluetur. Tolle gratiam, & non erit vnde saluetur. Opus hoc sine duobus effici nõ potest: vno à quo fit, altero cui, vel in quo fit. Deus author est salutis, liberum arbitriũ, tãtum capax. Sed ne de verbo hoc postremo illi exultent qui putant liberum arbitrium merè se passiuè habere in iustificatione, auscultent quod continuo subiicit. Quòd ergo à solo Deo, & soli datur libero arbitrio, tam absq; consensu esse nõ potest accipientis, q̃ absq; gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem liberum arbitrium dr̃ cooperari dum cõsentit, hoc est, dũ saluatur. Proinde irrationalis spiritus salutẽ minimè capit, eo quod illi voluntarius cõsensus desit, quo Deo saluanti placide obtemperet: siue iubenti acquiescendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti, gratias agẽdo. Hactenus Bernar. Et August. in priori epist. ad Valentinũ, quæ est 46. Nulla inquit, obedientia esse põt sine libero arbitrio. Et ideo cũ toties in scriptura iubeamur non solùm præcepta seruare, sed ẽt in Deũ conuerti, ex ipsa scriptura sacra perspicuè conuincitur & demõstratur liberum arbitrium. Id quod fusius tractat de gratia & libero arbitrio, ca. 2. Vbi potissimum argumentum ad liberũ inquit, arbitrium obfirmãdum, inde sumitur, quia ipsa diuina præcepta hoĩ non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret. Et infra, Qũo iubet, si non est liberũ arbitriũ? Quid beatus ille de quo Psal. dicit, q̄ in lege domini fuit voluntas eius? Nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege Dei consistere? ¶ Ex his tertium conficitur argumentum: iustificatio hominis idem est, quod cõuersio eius in Deum: conuersio autem opus bonum est, & dignum laude: si autem spõtanea non esset, nullius esset laudis: est ergo libera. Nam propter illa quę nobis pręter voluntatẽ nostram accidunt, nec laudamur, nec vituperamur. Vnde Paul. 1 Cor. 9. Si volens hoc facio, mercedem habeo. Et Aug. loco proximè citato, Quando volens quis quid facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictũ est, Qui reddet vnicuiq; secundum opera sua. Vnde (vt lib. 2. ostẽsuri sumus) conuersio opus est meritoriũ, non vtiq; gratiæ primæ, sed tñ gloriæ. Accedunt in hanc sñiam. Hieronymi ad Damasum verba hęc, Liberum arbitrium dedit Deus homini, vt viueret vnusquisq; non ex imperio Dei, sed obsequio suo. i. non necessitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei permissum est nobis facere qd' velimus. Quapropter Aug. epist. priori ad Valentinum, illos qui eousq; gratiã Dei commendabant, vt hominis liberum arbitrium negarent, ita incusat, vt qui negato libero arbitrio, rationem præmij continuo sustulissent: quod vnicuiq; Deus in die iudicij redditurus est secundum opera eius. Si inquit, non est Dei gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitriũ, qũo indicat mundũ? Atqui hoc apprime aiaduertendum est aduersus Lutheranos, quibus extruso libero arbitrio, protinus consequẽs fit, non esse opera nostra vllius meriti. ¶ Quartum, nisi audire pigeat, validissimum argumentũ est, & quod ratio ex scriptura sacra elicit, Si Deus

Gratia non tollit libe. arbit.

Secũdũ argumẽtum.

Bernar.

August.

Tertiũ argumẽtum.

August.

Hiero.

August.

Absque libertate nullũ est meritum.

Quartũ argumẽtum.

Deus ita nos iustificaret per gratiam suã, vt nihil assensione nostra & arbitrio opus esset, cum ipse ad ostium sit semper & pul-
Apoc. 3 set, vt est in Apocalypsi: quid causæ restare, cur non omnes conuerteret? Quòd si rem forte in æternas causas prædestinationis retuleris, quia cui vult miseretur, & quem vult, indurat: non satis quæstioni feceris. Illa .n. est causa suprema & remota: videlicet, quare hunc ad gloriam destinauerit, illum verò minime (de cuius effectu ait Augu. quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, si nõ vis errare) sed tñ causa præterea desideratur proxima, per quam destinauerit vnumquẽlibet in regnum recipere. Vt.n. ex infantibus hic saltem consequitur, quia renatus est ex aqua & spiritu sancto, ille verò nequaquam; propterea, q̃ absque baptismo vita decessit: ita in adultis reddenda est proxima causa, cur cum duos æq; sit Deus paratissimus cõuertere, præsentissimaq; vtrũque misericordia aspiret, hunc trahat, illũ
Dispositio ad gratiã. non trahat. Quæ re vera reddi nõ potest, nisi q̃ alter præbet assensum & cooperatur: alter verò, minimè. Vt.n. paruulũ per baptismum sine suo cõsensu, ita adultum per suam cooperationẽ prædestinauit cõuertere. Sed & rationem cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullam certè aliam effingere poteris, quàm q̃ vnus maiori se quàm alter conatu & impetu amoris conuerterit. Quis enim dixerit, omnes peccatores ad æqualem amicitiam reconciliari? Tantam scilicet gratiam recipere tepidum pœnitentem, quantã Magdalenam: cui remissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Imò verò, si rẽ altius inspexeris, cum Deus ecclesiã suam tam ex animo percupiat eo esse decore & sanctitate, qua decebat esse dilectissimã sponsam Christi, suo sanguine redemptã, tamq; prouidèter eam legibus, documentis, exemplis, & sacramentis instruxerit, tamq; sit præsto, qui nobis opituletur: nimirum qui irradiare principiũ corda Sol ipse iustitiæ numquam cessat, quid in causa esse potest, cur nõ instauratur, nisi quia assensum nostrũ expectat, & operã? Vt in propatulo eodẽ loco est Apocal. Ecce.n. inquit, sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuã, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Ipse quidem est, qui aperit corda nostra: sed quia liberũ nobis est, & obsistere, & assensum præbere, idcirco ait: Si quis audierit & aperuerit. Et Io.6. vbi ait, I.... ser. ræ.
Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: mox subdit, Oĩs qui audiuit à patre, didicit, venit ad me: nẽpe quia in voluntate cuiusq; est, Deo trahente, ad eũ venire. Eademq; libertas exprimitur, vbi legitur: Si uis ad vitã ingredi, serua mandata. Et, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et Matt. 19. Matth. 19.
Qui potest capere capiat: qui non põt, abscedat. Et quæ cap. proximo insuper adijciam. Vnde Aug. 2. epistola ad Valentinũ, August.
quæ est 47. exponens illud Prouerb. 4. Rectos cursus fac pedibus tuis: ipse.n. rectos faciet cursus tuos optime meditatus est, rectos nos facere cursus pedibus nostris, pp propriæ uoluntatis libertatẽ: Deus tñ rectos facit eosdẽ gratia sua. Quocirca qui postulamus, Deus uirtutũ conuerte nos: vicissim audimus, Cõuertimini ad me in toto corde uestro. Sanè quod opera, quæ cum gratia Dei in iustificatione concurrunt, & sua sint, & nostra. Porrò sua, mouentis: nostra uerò, qui liberè mouemur. Hinc illa est Augustini illustris sñia in enarratione Psal. 144. Qui creauit te sine te, nõ iustificabit te sine te. A creandis.n. hominibus, inquit, nihil exegit Deus; q̃d enim exigeret ab his, qui nondum erant? A reformandis autem & iustificandis hominibus passim in scripturis exigit, ut credant, resipiscant, pœnitentiã agant, ad cor redeant, orent, vt remissionẽ peccatorũ, & gratiam accipiant. In summa, Euãgelium est apertissimum: ubi ait Ioan. Dedit eis potestatem filios Dei fieri: id est nemini necessitatem intulit, sed cunctis opem attulit, ut quotquot vellent eum liberè recipere, credentes in nomine eius, filij Dei fierent. Qua forte de causa subiungitur, Qui non ex uoluntate carnis, nec ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Nimirum ut exprimeretur, natiuitatẽ ex Deo non esse, uti eam quæ est ex homine: puta per naturam, sed per uoluntatem. Neque uerò ista potestas & libertas enũciatur in Euãgelio de Adã, iustitia perornato, neq; certe de his, qui iusti iam erant: sed de illis, qui

Qui creauit te, sine te &c.

Ioan. 1.

lis, qui erant in peccató. Quandoquidem ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Id enim inquit philosophus, possumus, quod p amicos possumus. Et maxime per amicum, qui tam nobis lubens ac promptus suppetias venit. Augu. deniq; vt hoc egregie vno verbo explicare, li. 1. retrac. c. 22. vbi ait, in ptãte quippe hois est, mutare in melius volũtatem. Ecce libertatem, appellat potestatem. At quia per se non sufficit, subdit: Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictũ est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Hypog. lib. 3. In omni opere sancto prior est volũtas Dei, posterior liberi arbitrij: id est, operatur Deus, cooperatur homo. Et post demum concludit, ita esse certo confitendũ liberum arbitrium, vt qui negauerit, Catholicus non sit. Et q intelligat in operibus gratiæ, est manifestum. Nam hæc est noua condemnatio Pelagij vt refert Augu. ad Paulinum nõ esse liberum arbitriũ, si Dei indiget auxilio. Vbi sermo erat de auxilio gratiæ ad iustificationem. Ob idq; dilucidum est sancitam illic fuisse libertatem nostram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus ergo causam decreti nostrę S. Synodi sess. 6. quo habetur, non recipere nos beneficium reconciliationis, veluti inanime organum, sed liberè assentientes & cooperantes, ita vt possimus inspirationem abijcere: vt habetur c. 5. Et inter canones can. 4. Atq; in can. 5. condemnatur verbum Lutheri scilicet, quod liberum arbitrium sit res de solo titulo.

Arist. 3. Ethic.

Hypog. lib. 3.

Condẽnatio. Pel.

Synod. Triden. sess. 6.

Quo argumentis in contrarium apparentibus respondetur. Cap. XV.

NON autem satis est veritatem hãc liberi arbitrij suis proprijs fundamentis constabilisse, nisi qui contra facere videtur, complures loci scripturæ sacræ, & apparentes quoque rationes enodentur. Et primum omnium illud, quod tam à se pugnare arbitrantur Lutherani, Sine me nihil potestis facere, & id quod ait Aug. liberum arbitrium ad malum per se posse, ad bonũ verò parum, nisi diuinitus adiutum, nullius sunt prorsus momenti. Eadẽ. n. fallaci argumentatione conficerent, neque Solem illuminare, neq; ignem calefacere, quia neq; foliũ arboris cadit, sine nutu & voluntate Dei. Vt ergo non consequitur, Sine Dei generali concursu Sol non illuminat: ergo non ipsemet naturaliter illuminat, ita nec sequitur, Absque Deo peculiariter præueniente, voluntas hominis nõ mouetur ad opus verè virtutis: ergo voluntas ipsa non mouetur liberè. Est enim Deus causis secundis in vniuersum causa, vt secundum suas ipsarum naturas singulæ peragãt opera sua nẽpe naturales, naturaliter. & quæ liberæ sunt, liberè. Tametsi in operibus gratiæ necessarium sit specialius auxiliũ. Eodem pacto diluitur argumentum, quo ijdem, velut Achile, passim vtuntur. Si qñ Deus vel ad bonũ uel ad malum nos mouet, in nostra esset ptãte, non moueri: motio Dei nón esset efficax, atque adeo neq; esset omnipotens: contra illud, Omnia quæcumq; voluit Deus fecit, in cęlo in & terra. Quo argumẽto persuadent sibi quoties nos Deus mouet, necessitatem nobis inferre. Illatio sua tamen nullius est vigoris. Quod enim nos Deus liberè moueat, nihil contra eius cuncti potentiam, & efficaciam pugnat. Quinimmo inde amplissime patet infinita eius virtus & sapientia, quod alias causas instituit naturaliter mouere, & alias, liberè: & cum singulis modo proprio concurrere. Quocirca quicquid Deus vult volũtate absoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit: iuxta illud Roma. 9. Voluntati eius quis resistet? Quando autem cum libero homine cõcurrit, non vult illud fieri, nisi salua humana natura & libera voluntate: quæ idcirco resistere Deo potest, vt de Pharaone legitur, Exo. 10. & 2. Timoth. 3. Ita & hi resistunt veritati. Et Actu. 7. Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri. At restat, non nihil præterea explicandum. Aut enim sumus liberi in huiusmodi actionibus ante momentum temporis, quo nos Deus mouet, aut præsente motione Dei: nõ ante, quia absque eo mouente, moueri nequimus, neque cum nos ipse actu mouet: quia nõ stat ipsum nos mouere, quin vna moueamur. Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio & passio, correlatiua. Ad dissoluendum argumentũ hoc, supponenda est

Lutherani.

Solutio alterius argumẽti.

Explicatio libertatis.

Diffinitio causæ liberæ.

est diffinitio libertatis. Illa enim causa, libera est, quę positis omnibus requisitis ad agendum, potest & agere & nō agere. Cui contraria ratio est causæ naturalis, Sunt ergo inter scholasticos, qui doceant, posito concursu Dei, non esse vtrumque in potestate voluntatis, scilicet agere & nō agere. Ob idque secundo aiunt, eiusmodi cō-cursum non connumerari inter requisita ad agendum. Imò dicunt (vt sua vtamur voce) concomitari actionem ipsam. Horū autem duorum, vel vtrunq; nunquàm intellexi, vel neutrum vnquàm credam: Etenim non est dubium, quin concursus Dei licet concomitetur (vt aiunt) actionem, sit nihilominus cuicunq; causæ secundæ requisitus ad agendum: imò verò & natura prærequisitus. Quoniam nō solū Deus est causa effectus, secundæ causæ, verū ipse ét mouet eam ad agendum. At quãuis ille concursus sit prærequisitus, nihilo secius illo posito tunc ét est in facultate voluntatis agere & cessare. Aliàs nullus dabitur requisitorum numerus quibus positis voluntas possit agere & non agere, atque adeo neque erit libera. Nam ante diuinū concursum non potest agere: & quando ille adest, vt isti aiunt, non potest non agere. Solutio ergo dubitationis est, quod illo tunc temporis momento, quo Deus mecum concurrit, sum liber, vt tunc agere renuam. Etenim dum liberè moueor, possum in sensu diuiso non agere: & tunc cessabit concursus Dei. Tametsi in sensu cōposito contra se inuicem pugnent: Deū agere erga me actiōe illa, & me nō agere. Neque aliud sibi vult Aristo. vbi ait, illud quod est, quando est, necesse est esse: quàm quod sit iam tunc determinatè verū. Sed quo argumentum hoc Physicū isto tñ loco necessarium, penitus enodetur. Nunquid Deus potens est voluntatem hominis seu cogere, seu ex necessitate mouere? Facilis est responsio. Cogere enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere.n. aliquid, est contra suam ipsam inclinationem mouere. Et ideo potest quidem homo cogi, cum mouetur contra propriam voluntatem (quæ est propria hominis inclinatio) siue ad intelligendū, siue ad sentiendum, vel ambulãdum, & cætera id genus. Attamen voluntas non cogitur. Nam

Dissolutio dubij.

An possit uolūtas uel cogi uel necessitati.

cum sua inclinatio eadem sit, quæ suus ipsius actus, quomodocunque, & vndecunque habeat velle vel nolle, est sua inclinatio, atq; adeo repugnat tales habere actus contra suam inclinationem. Necessitari tamen voluntatem à Deo, qui author est naturæ nihil vetat, sed tunc auferret illi libertatem in tali actione, mouendo illã ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquàm facit lege communi. Authoritates ergo scripturę (quibus assertitur Deus nobiscum agere, sine cuius nutu nihil valemus,) nihil obstant, quominus liberæ sint actiones nostræ. ¶ At verò aliæ sunt longe maioris energiæ, vtpote quibus Deus solus prædicatur author salutis nostræ. Quarum tres ego contemplor ordines. In primo sunt illæ, quibus ita Deus affirmatur erga nos agere, vt denegemur nos simul cooperari. Vt, Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Et, Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti In secundo vero ordine sunt, quibus licet expresse non excludatur cooperatio nostra, Deus tamen solus inducitur author. Vti est apud Ezechielem 36. Ego auferam cor lapideū de carne vestra, & dabo vobis cor nouum. Cui respondet Dauid, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et, Domine labia mea aperies, & os meum anunciabit laudem tuam: quasi Deus solus sit causa conuersionis nostræ. Vnde Oseæ 13. Perditio, tua Israel: tantum in me auxilium tuū. Et Paul. Ipsius sumus factura in Christo Iesu in operibus bonis, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. Et alibi, Deus est qui operatur in vobis velle & pficere. Neque res satis expeditur, si quis dicat, simul nos cum Deo concurrere. Nã sicut Esa. 46. habetur, Nos sumus lutum, Deus aūt fictor noster, Neque id tantum intelligendum est qua parte nos creauit, ut essemus, sed qua nos iustificauit, ut iusti essemus. Quare Paul. eãdem persequitur analogiam de luto & figulo Rom. 9. Lutū autem mere receptiue se habet, uti materia, nihil cooperans ad sui efformationem Qua de re non potest lutum dicere figulo: cur me in talem effingis formam? Tertius autem est locorum ordo, quibus nomen ipsum collati beneficij plane explicat,

Tres authoritatū ordines.

Rom. 9.

Matth. 23.

Eze. 36.

Psal. 50.

Oseæ 13.

Eph. 2.

Esa. 46.

Rom. 9.

cat, nihil nos cooperari in eius productio
Psal. 83. ne. Vt illud Psalm. 83. Gratiam & gloriã dabit dominus. Siquidem gratia uirtutes quibus iustificamur dona Dei sunt.
Paulus. Vnde Paul. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Dei enim donum est: non ex operibus, ut ne quis glorietur. Et. 1. Corinth. 4. Quid habes qđ
Cor. 4. non accepisti: si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Creberrima sunt huiusmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operum nostrorum, eo quod non nos ipsi, ut Pelagiani blasphemabant, sed Deus nos iustificat. De qua re peramplior futurus est nobis sermo libro secundo. At quantum ad rem modò attinet, ratio præterea contra nos depugnat apertissime. Ea enim quæ supernaturalia sunt, à solo Deo sine opera nostra creantur: nam authore Esaia, Quis adiuuit spi-
Esa. 40. ritum domini? aut consiliarius eius fuit: at gratia & uirtutes infusæ, sunt supra naturam: ergo se ipse solo, sicuti mundum, ita & eiusmodi dona creat in nobis. Propter quod uirtutem infusam diffiniunt
Aug. 2. de lib. arbit. Theologi (uti colligunt ex August. 2. de lib. arb.) quod sit bona qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Ideoq; respectu gratiæ iustificantis, & quę illam comitantur, diuinarum uirtutũ, merè sumus, ceu receptiuum subiectum. Ecce unde fit quæstio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempè quod hęc & huiusmodi alia testimonia scripturę ita uidentur gratiam Dei extollere, ut nullatenus, ad iustificationem nostram liberũ concurrat arbitrium. Sed sunt tamen pleraq; multa quibus liberum arbitrium cũ gratia cooperari, imò ipsam antecedere
Matth. 11. designatur: ut illud, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Et illud prę-
Zach. 1. cipuè Zacha. 1. Conuertimini ad me, & cõuertar ad uos. Quo potissimum loco Pelagiani fundabant suam blasphemiam: nẽpe quod à nobis sit initium salutis nostrę.
Aug. Vnde tract. 53. super Ioan. Augu. Quosdam, inquit, nimia suæ uoluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia
Tria operum Dei genera. suæ uoluntatis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi dicunt, ut quid rogamus Deum, ne uincamur in tentatione, quod in nostra est potestate. Isti dicunt, ut quid conamur bene uiuere, quod in Dei est potestate. Igitur quo hæc manifesta luce clarescant, iuxta tres designatos ordines, tria extant operum diuinorum genera in nostra iustificatione. Prima enim sunt opera quæ sic Deo sunt propria ut nullam in eis uoluntas nostra partẽ habeat: scilicet nec consensum, nec cooperationem. Vti sunt prædestinatio, uocatio, admonitio, pulsare ad ostium, & aliquando inspiratio, & illuminatio. Quamobrẽ ita hæc in scriptura tribuuntur Deo, ut nullatenus exigantur à nobis. Hæc ergo ita præeunt iustificationem nostram, ut tempore etiam quandoque præcedant nostrum consensum. Tale est illud, Non est uolentis neque currentis, sed Dei miserentis. Admonemur enim illic, primam, altissimamque nostræ iustificationis causam esse æternam prædestinationem. Quia cum Iacob & Esau nondum nati fuissent, alterum dilexit Deus, alterum odio habuit. Quin uerò nonnunquàm huiusmodi appulsum Dei nullus subsequitur consensus noster. Quorum duritiem improperat Christus dominus noster: dum ait, Quoties uolui congregare, sicut gallina, filios tuos, & noluisti. Gallina enim non cogit, sed uocando allicit. Et, Væ tibi Corozaim, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent. Et sæpenumero alibi, Quod autem Deus aliquando illuminet, inspiret, & tangat corda nostra absque nostra uoluntate, patet similitudine tentationis ad malum. Non enim est in nostra uoluntate, ut ait Augustinus quin uisis tangamur. Quos Motus naturales.
motus Theologi appellant naturales, & idiomate suo, primo primos. Quos Ambro.
& Ambrosius agnouit super illum Psal mum. Aduerte oculos meos, ne uideant uanitatem unde Augustinus in fi- August.
ne tertij libri de libero arbitrio: Quid, inquit, quisque uel sumat uel respuat, est in potestate: sed quo uiso tangatur, nulla potestas est. Fatendum est, & ex superioribus & ex inferioribus uisis animum tangi, ut rationalis substantia ex utroque sumat, quod uoluerit: & ex merito sumẽdi uel miseria uel beatitas subsequatur

tur. Hæc Augustin. In eiusmodi ergo influxibus mere se habet homo receptiuè, ceu aer, dum illuminatur à sole, Quamuis nisi animo fouerimus hæc numina raptim elabuntur. Atque hac ratione intelligendæ sunt authoritates primi ordinis. Quod si hic forte quis percunctetur, quo pacto sit intelligibile, inspirationem in nobis intus fieri, illuminationem, pulsationem, aut internam vocationem absq; nostra cooperatione. Illuminatio namque actum dicit intellectus: &c. motus cordis: vtpote animi, seu voluntatis. Neque ego equidem contrarium potui vnquam excogitare. Prædestinatio, inquàm æterna est absq; actione creaturæ. Et externam item vocationem per prædicatorem, fieri nihil vetat absque interna motione audientis. At vero Deum quempiam illuminare, nihil est plane, quàm mentem excitare in aliquem bonum cogitatum, & inspirare, voluntati suggerere bonum motũ. Quæ ideo opera etiam sunt potentiarum. Et eadem est rõ de cæteris. Sed quod nos dicimus, id tantum est, quod fiunt sine libero assensu & cõcursu nostro. Quoniam sunt repentini motus per modum coruscationis præuolantes, instar naturalium: nisi iudicio & libera voluntate foueantur. Sunt ergo alia secundi generis opera, quę ita in nobis Deus exercet, si nos tantum assensum præbeamus. Qualia sunt omnia quæ motum quempiam liberum animi nostri designant. Hæc proinde non prius tempore à Deo, quàm libere à nobis, sed simul ab eo & à nobis fiunt. Ab eo, tñ prius natura. Veluti trahere ad se nos aperire cor nostrũ, & ipsum quod est, cõuertere nos. Quocirca opera hæc ita in scriptura promittit nobis Deus nosque ab ipso sedulis precationibus efflagitamus, vt vicissim à nobis ẽt ipse requirat. Est enim in Euangelio, Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Et in Cãticis, Trahe me post te. Et admonet nihilominus nos mutuo Deus, vt ad ipsum veniamus. Vt est illud Venite ad me oẽs, qui laboratis & onerati estis Et, Si quis vult post me venire. Et his similia. Precatur ẽt Dauid, dicens: Domine labia mea aperies. Et tñ in alio Psamo ait Deus: Aperi os tuum, & implebo illud. At qui cũ clamemus nos,

Opera secundi generis.

Ioan. 6.

Ioel. 2.

Deus virtutum conuerte nos. Reclamat & ipse, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et Zacha. 1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Atne ordo iste à nobis inchoans, quempiam, vt Pelagianos fallat, meditanda est hic regula, & in memoriam recondẽda, quod vbicunq; Deus nos admonet, vt veniamus, conuertamur, aperiamus, &c. promptitudinem misericordiæ suæ significat, qua præsentissimus nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quãuis prius dicat, conuertimini, quã dicat cõuertar, non significat exordium à nobis esse: sed per nos stare quo minus nos trahat, nostraq; aperiat corda. Ob idque ait Hieremi. Si conuertis, conuertam te. Quãdo autem nos similia ab illo petimus, inopiã nostram, imbecilitatem, & impossibilitatẽ expromimus: nimirum, qui nisi nos ipse præueniat, nihil per nos ipsi possumus. Et ideo subiungit idem Propheta ordine cõuerso c. 31. Conuerte me domine & conuertar. Et Threno. 5. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Vnde Aug. deprecatur, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientissime ergo, vt diuinitus datum est, S. Synod. Trid sess. 6. cap 5. citato ait, quod cum in sacris literis dr̃, Conuertimini ad me, & cõuertar ad vos, libertatis nostrę admonemur. Cum verò respõdemus. Conuerte nos dñe ad te, & cõuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Atque ex hinc dilucida responsio elicitur ad authoritate secundò loco congestas. Enimuero ita oẽs attestantur, Deum esse causam cõuersionis, salutisq; nostrę, præmouendo nos, vt tñ nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quod aũt inter cætera insertum est de similitudine luti & figuli, ad æternam prædestinationem refert Paul. cuius nos nulla cã fuimus neque consensum dedimus. Nihilominus tñ adultum hominem, neminem prædestinauit cõuertere, nisi lubentem & assentientem. ¶ Sũt autem opera tertij gradus, quæ licet soli⁹ Dei sint munera, non tamen infunduntᷣ, nisi in eo, qui eius ope dispositus est per proprium motum liberi arbitrij. Velutí sunt gratiæ & uirtutes, quæ per modum habitus consignantur. nobis. Nunquam hic sermo est de paruulis, absque propria voluntate baptismate ablutis. Hic verum

Aduoiã da regula.

Hie. 25.

Augustin.

Syn. Trid.

Ad authoritates primi ordinis rñdetur.

Paul.

Opera tertij generis.

tamen scopulus est, in quem illi offendũt qui ex hinc illatum volunt, fidem, & gratiam, quibus iustificamur, sine vlla prorsus assensione cooperationeve nostra in nobis recipi Porrò ex hoc quòd gratia & fides à solo Deo fiant. Latet tamen fallacia, quòd quamuis ita sit, vt assumitur, nõ tamen infunduntur adulto, nisi diuinitus disposito per motum liberi arbitrij. Quod motus ille est sufficiens contritio, consequitur simul tempore necessitate diuinæ legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed uoluntarius tunc, & in eodem sensu non merè passiue, sed consentiens recipit. Et pari modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur liberè suscipienti. Atqui per hæc responsum est ad authoritates tertij ordinis. Concedimus enim, quod Deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ad productionem, sed tamen liberè assentiẽtibus & cooperantibus receptioni. ¶ Per hanc trimẽbrem operum partitionem satis fieri interroganti potest, vtrum æqualia Deus auxilia specialia conferat vniuersis, an alijs maiora, alijs verò minora: quinimo maiora his, qui vel nihil mouentur, uel minus promouentur. Etenim si de illis primi ordinis fiat interrogatio, vtpote de inspirationib⁹ & splẽdoribus veritatis, quas De⁹ in nobis sine nobis liberè assentientibus repente operatur: ꝓculdubio maiora subsidia pro sua misericordia cõfert vni De⁹ quàm alijs Adest.n. omniũ cordibus pulsans: impariter tamen. Quinimo sæpenumero qui cumulatiora huiusmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel segnius proficiunt, quàm qui exiliora, propter maiorem duriciem obstinati pectoris libertatẽ cõprimentis. Id quod in illis seu flagellis seu allectamentis, atque id genus vocationibus, quibus nos Deus in uiam forinsec⁹ reuocat, euidentius est. Duorum enim eadem audientium consilia & exhortamenta, alter animo perculsus i uiã redit, alter uerò minimè. Quemadmodum videre est in Pharaone & Nabuchodonosor quorũ primus maioribus portentis commonitus indurauit: alter uero minoribus resipuit flagellis. De quibus capitulo. 18. redibit sermo. Huc pertinet, quod ait Christus Bethsaidæ & Corozain: Si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Et Scribis ac Pharisæis, Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus q̃ Ionas hic. Si uero quæstio proponatur de auxilijs secundi ordinis quæ liberam in nobis dicunt motionem: ut trahere, conuertere, promouere, & similia, inæqualia quidem largitur diuersis hominibus Deus, sed tamẽ quo sũt in aliquo auctiora, eo & magis meliusq́ue mouetur. Aliud profectò non est intelligibile. Quoniam mouere & moueri relatiua sunt. Neque aliud est me Deum hoc modo mouere, quàm mecum concurrere ad eliciendum liberum actum. Ob idque ueluti in naturalibus rebus, quo Deus celerius mouet primum orbem, quàm infimum, celerius & ipse orbis mouetur. ita & in auxilio speciali, quanto Deus Magdalenam & Paulum uehementius mouit, quàm alios tepidos & remissos, impensius & ipsi ardentiusq; uenerunt, maioriq; & cumulatiori sunt gratia iustificati. Neque cohærent, ut Deus eum magis moueat, qui minus mouetur. De gratijs autem gratis datis, quæ non semper in bonum recipientis, sed in commune bonum Ecclesiæ dispensantur, diuersa rõ est. Dantur.n. quibus & quõ Deus sua sapientia iudicat expedire. Responsum ergo est ad sacra eloquia, quibus uideri cuipiam posset, ita in nobis Deus operari salutem, ut sine nostro id libero arbitrio fiat. ¶ At præter testimonia hæc supersunt argumenta duo dissoluenda. Primum sumitur à distinctione illa ẽm Augustinum in libro de grat. & libero arbitrio, capitulo decimoseptimo Theologis celeberrima, inter gratiam operantem & cooperantem. Ait enim Augustin.ꝙ Deus, quod operãdo incipit, cooperando perficit. Et paulo inferius, Vt ergo uelimus, sine nobis operatur: cum autem uolumus, & sic uolumus ut faciamus, nobiscum cooperatur. Ex qua distinctione consequens palam fit Deum sine nobis cooperantibus se solo exordiri beneficium salutis nostræ. Ad hoc argumentum, quod in re Theologa positum est, respõdetur, quod nomẽ gratiæ operantis ac-

Gratia & fides quomodo sunt à Deo.

Aug. in lib. de grat. c. 17.

Gratia operans & cooperans.

cipi

cipi primum potest de operibus illis diui nis primi generis:quæ sunt vocare, inspirare, pulsare, & cætera: quæ sine nobis fiunt. Nihilo secius quod menti Augustini proprius accedit, cõgruit etiam in opera secundi generis: quando scilicet nos actu mouet ad agendum. Sed est adnotandum (quod magnus philosophus Augu st. optime cognouit) voluntatem aliter mo ueri, prima intentione ad finem, aliter ad eligendum media. Cum enim (ut ipse insinuat 3. lib. de libe. arbitr. capit. 2.) alicui malo uoluntate inhæremus, non potest voluntas illa mutari in bonum, nisi ab alio moueatur. Omne. n. quod mouetur, ab alio mouetur: vti est in physicis lib. 7. Et ideo motio illa non attribuitur voluntati, etiam si consentienter & liberè moueatur, sed motori. Cum autem iam habet intẽtionem finis, per ipsam se mouet ad electionem mediorum. Eadem est sententia S. Tho. 1. 2. q. 9. articulo 3. Nam qui iam proposuit Deo inseruire, p illud propositum agit se, vt per commoda media potiatur optato fine. Propter hanc ergo Theologiam auxilium gratiæ, quo à malo primũ dimouemur, & in bonum cõuertimur, nuncupauit Augustin. gratiam operantem: auxilium uero, quo bonam iam habentes voluntatem, operamur ad bonum, appellauit gratiam cooperãtem. At neque Augustinus, neq; suus assecla Thomas cogitabant (vti quosdam falsò diuos istos interpretantes audiui) quod per gratiam operantem cogendo nos Deus moueat: quinimo mouet liberè. Hæc distinctio quoque locum habet in gratia gratũ faciente, vt author est S. Thom. 1. 2 q. 3. artic. 2. Hæc enim respectu huius effectus, q est sanare & iustificare, dareq; nobis esse gratos, dicitur gratia operans, sed qua parte est principium meritoriè deinceps operandi, dicitur gratia cooperans. Hinc fit, vt distinctio hæc non sit ita prorsus intelligenda, vt gratia operans sit respectu omnis actus interni voluntatis atque illius duntaxat: cooperans verò respectu externi operis, ut ex diuo Augustino & Thoma quispiam deceptus colligere posset. Si enim est gratia cooperans ad largiendam eleemosynam, cooperans etiam est ad volendum largiri. Sed quod August. gratiã operantem esse ait, dum uolumus bonũ: cooperantem verò, dum operamur, id penitus sentit, dum à malo primum mẽs nostra dimouetur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operibus, siue internis, siue externis, gratia est cooperãs. Et hoc est, quod S. Thom. loco citato nobis suggessit: vbi dixit, quod quantum ad actum voluntatis Deus per gratiã operantem nos mouet: præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malũ volebat. De gratia aũt præueniẽte alia est ratio, vt illic habes apud eundem doctorem articulo subsequenti. ¶ Alterum denique, & vt postremum, ita maximum argumentum est, quod si nos simul cũ Deo in hanc nostræ iustitiæ causam concurremus, liceret ea quæ sibi ipse proprie adscribit in sacris eloquijs, nobis nos æqua sorte arrogare. Vt sicut ipse ait, Sine me nihil potestis facere: Et, Nisi dominus custodierit ciuitatẽ, frustra vigilat qui custodit eam: Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum: ita nos pariter Deo verè responderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Nisi nos vigilaremus, frustra tu nos custodires: Et, Nisi nos ueniremus frustra traheres, Id quod uidetur absurdum. Ait enim Augustinus lib. 2 de bono perseuerantiæ, Viuimus recte, si totum Deo demus: nõ illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchi. cap. 32. acerbius perurgens hunc locum, ait, quod si propterea dictum est, Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis: quia ex vtroque fit, i. ex voluntate hominis & misericordia Dei: cur inquit, non & econtrario rectè dr non miserentis est Dei, sed volentis est hominis? Quia id misericordia Dei sola non implet. Quod tamen ait, nullus Christianus dicere auderet. Ad hãc veruntamen dubietatem respondentes negamus opera quæ Dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione vsurpare: diuersa tamen, nihil prohibet. Quod enim ait, Sine me nihil potestis facere: & alia id genus, quæ ad nostram iustificationem referuntur, non possumus nos tali modo dicere: videlicet quod sine nobis Deus non potest: qm ipse non solum est causa uolitionis nostræ, & operis boni, sed est causa ita præueniens, quæ facit, vt nos

Margin notes: Aug. 3. li. de li. arbi. ca. 2. — Phys li. 7. — S. Tho. par. 1. in tcip. ad sm arg. q. 9. ar. 2 — S. Tho. 1. 2. q. 3. art. 2. — Color. — Præcipuũ argũ. — Aug. li. 2. de bono pers. — Rñsio.

Ezech. 36. nos possimus ac velimus. Vnde Ezechiel. 36. non ait, Cooperabor vobiscum, vt operemini, sed auferam, inquit, cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneũ. Et spiritum meum ponam in medio uestri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Itaq; ipse facit ut nos faciamus, dãs nobis velle, & operari, vt ait Paulus, Nos autem non mouemus ipsum, nec facimus vt ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui ſm ordinariã, præscriptamque legem necessarius est: nihil cunctamur dicere cum Augustino, Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verum etiam est, quod nisi nos velimus, frustra nos custodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctũ, Deus dat nobis velle: ergo ipsa efficit in nobis assensum ipsum, per quẽ aperit corda nostra: atque adeo nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurramus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moueri: coagendo illi, qui ingiter ad ostium pulsat. Et hoc est quod ait, Qui audit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum est ex Augustino in de bono perseuerantiæ, & in Enchiridio, puta quod nõ est partim attribuendum nobis, partim Deo, sed totum Deo, illud obijcit Pelagianis, qui dicebant initium salutis nostræ esse à nobis saltem fidem. August. autem cõtendebat (vti res habet) quod uoluntas à Deo præparatur omnino: & ideo non esse volẽtis, neque currentis sed Dei miserentis. Quoniam vt modo in proxima responsione dicebamus, actio illa tota tribuitur Deo. Ob idque, & si assensus noster sit necessarius: nullam tamẽ debemus nobis tribuere partem, sed Deo totum: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quæ sunt li. 2. rursus exigenda inter explicandam gratiam iustificationis, sed plurima sunt etiam illic ex hoc loco petenda: adeo sunt & hic & ille locus cõplexi. Perstringere autem hæc duximus paulo vrgentius: idcirco quòd Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera nostra esse meritoria. Porro quod non sint nobis libera, & ideo neque nostra, sed quæ Deus à se solo operatur in nobis.

De libero arbitrio in malum. *Cap. XVI.*

EMBRVM alterum, quod de humana voluntate disserẽdum superest, spectat ad libertatem eius in malum. Etenim, ut supra narrare cœpimus, in vtranq; partem Lutherani inficiantur libertatem, & in bonum, s. & in malum. In his uel maxime peccatis, quæ sunt pœna præcedentis culpæ. Ita enim retulimus ex Luthero, quod non est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impijs Deus operatur. Cui subscribit Philippus, asserẽs, quod sit Dei proprium opus, non minus proditio Iudæ, q̃ vocatio Pauli. Et cõsentit Bucerus super epistolam ad Romanos, ubi ait Paulus, q᷈d tradidit Deus gentes, in reprobum sensum. Tametsi Melanthon in secunda editione se appareat retractasse. Hoc. n. ẽm membrũ longè plurimũ absurditatis accumulat superiori: dum non solum subuertit liberum arbitriũ: sed Deo tribui, vt sit causa peccati, principaliter, & effectiuè, vt dicunt, cogendo nos ad peccandum. ¶ Pleraque omnia istorum dogmata eiusmodi sunt, vt prima sui statim prolatione apertius cum communi sensu depugnent, q̃ vt alia opus habeant impugnatione. Cui nã que fiat persuasibile, vt quempiam Deus cõpellat contra suam ipsius legem agere? Quinimo contra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei non est aliud, quàm signum & norma suæ uoluntatis. At verò si expandere amplius, proferreque lubet disputationem, prima eademque luculentissima demonstratio aduersus commentũ hoc ex natura peccati desumitur, quod est dictum, uel factum, vel concupitum (vt author est contra Faustum, libr. 22. Augustin.) contra legem Dei. Lex autem Dei, quæ regula est nostrarum actionum, idem re est, quod sua uoluntas. Si quidem intellectus, & uoluntas eadem essentia sunt in Deo. Quare impossibile esse aliquid

Paulus. (margin) — Luthe. — Bucer. — Primũ argũ. — Peccatũ Aug. li. br. 22.

quid

quid contra legem Dei, quin sit contra eius voluntatem. Quinimo propterea est contra diuinā voluntatem, quia est contra eius regulam. Ex his construitur hoc argūm Deus mouet hunc ad peccandū, qn etiam compellit effectiuè, vt aiunt: ergo mouet eum vt faciat contra regulam suā. & perinde contra suam voluntaté. Quod autem Deus moueat quempiam contra suā voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & cōpellit, uult ita fieri. Quin accipe repugnantiam alteram. Si Deus uult me hoc facere, (quod negare non potest, qui dicit me ab illo compelli) hoc est conforme regulæ suæ (nihil enim vult Deus quod non sit conforme suæ regulæ) si autem ita est, non est peccatum. Nam peccatum est contra regulam Dei. Et confirmatur etiamnum argūm. Propterea Deus errare non potest, neque peccare, quia peccare est à regula deficere: quod non potest omnipotēs, cum sit ipse sua regula Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pictoris esset ipsa rectitudo, quacunque lineam duceret, scriberet, & pingeret rectè: Ergo eadē ratione quēcunque Deus mouet efficienter & principaliter, eundem ducit iuxta regulam & legem suam. Et idcirco contradictio est, quempiā peccare in eo, quod à Deo actus agit. Potest etiam deduci aliter argumentum. Deus (vti Dionys. 2. c. de diui. nom. ait) oīa in se ordinat, quæ facit, tanquam in finem: peccatum uerò dum fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc non fit ab eo licet inde post ipse eliceat bonum. Re uera nisi adeo consulto uoluissent Theologiam ignorare, quæ ex rerum naturis ratiocinatur, nunquam in hæc præcipitia fuissent collapsi. Intelligerent. n. tanta oppositione distare inter id quod Deus facit, siue per se, siue per aliū, & peccatū, quā ta inter bonū & malū, & inter dilectum Deo, & odio ipsi habitum. Vt. n. quicquid Deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod esset bonū, quia consentaneū regulæ suæ, ita quicquid facit in humanis uoluntatibus. Vnde cum Sapiens cap. 11. ita pronunciasset. Diligis oīa quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: neq;. n. odiés, aliquid constituisti aut fecisti, postmodū c. 14. subdit, qđ similiter sunt odio Deo

Cur Deus peccare nequit. *Alia cō firmatio.* *Diony. 2. ca. de diu. nomi.* *Sapien. 11.*

impius & impietas eius significans, ideo peccatum esse odio Deo, quia non est opus suum. ¶ Secundum argūm sumitur ex altera qualitate peccati. Etenim ut uirtutis, ita & peccati necessaria conditio est, vt sit volūtarium. De quo cap. 12. partim dictum est. Atque hoc eousq; verum est, vt nemo vnquam S. Patrum non hanc iudicauerit esse vocem naturæ. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Martionem li. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces, iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, nō voluntate. In hoc & lex constituta est, nō excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte præstando, uel transgressione sponte committēda. Ita in vtrunq; exitum libertas patuit arbitrij. Et in libro de Iacob, & uita beata. c. 3. Ambrosius sic habet, Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ uoluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi uoluntate propria deflexerit. Non hēnt crimen quæ inferuntur reluctantibus. Et Augu. aduersus Fortunatū disputatione secunda. Ego inquit, dico peccatū non esse, nisi propria uoluntate peccetur. Adeò vt in libro de duabus aīabus peccatum definierit, quod sit uoluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia uetat, & vnde liberū est abstinere. Et de uera religione c. 14. ubi de hoc proprie disputat, ita concludit. Nunc vsque adeò peccatum uoluntarium malū est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium Et hoc quidem ita manifestum est, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorū turba dissentiat. Quare aut negandum est peccatū cōmitti, aut fatendum est, volūtate committi. Vide q̄ censeat Augustinus sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse ullū, & tñ non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, q̄ sunt pęna peccati, huius ēt ansam adimit lib. 1. retract. cap. 15. dicens, q̄ quāuis concupiscentia consona peccati, nihilominus hoc peccatum quo consentitur concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quòd quamuis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne fit liberè. Ecquid autem est vo luntate, nisi liberè, & non ex coactione? Nomen enim ignorat, qui ait, fieri posse

Secūdū argūm. *Tertul. lib. 2.* *Ambr.* *Augu.* *Lutheranorū euasio.*

aliquid voluntate, sub propria rõne volũtatis, & tñ in hoc eudẽ ipsum cogi. Vnde continuò eodẽ loco Augustinus, vbi ait, Non n nisi volũtate peccatur, subdit: Voluntas aũt est animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non admittendum, uel adipiscendum. Hæc Augustinus. Cum ergo tam sit per se notũ, non esse peccatũ nisi voluntarium, consequens fit manifeste, Deum necessitatẽ inferre nemini ad peccandum. Aliàs non erit peccatũ. ¶ Sed tertium adhuc vrgentissimum est argm̃. Nã quod quis à Dæmone, uel hoste homine cogeretur ad peccandum, esset quidem nihil peius, q̃ cõtra naturam peccati. Quod aũt à Deo sit hmõi coactio, ob nouam causam verũ auersaretur rationẽ peccati. Nã si peccatũ non est, nisi quod fit contra obedientiam Dei, quem Deus constringit, vt quidpiam faciat, quo modo facto suo peccauerit? At perspice quod sibi isti perfugiũ muniuere, vbi se hmõi rõnibus obrutos sentiunt. Aiunt (vt est uidere apud Bucerum loco citato super Paulum) præstare in hac qõne rõni prorsus ualet dicere, & verbis domini simpliciter inhærere, vbi legimus, Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobũ sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paul. Tu qui es ò homo, vt rñdeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum, &c. Qm̃ inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo quod vitare non potest, ideo horret aĩus Deo tribuere, vt cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, rõ inter hoĩes, alia verò inter nos & Deum. Quid Bucere non exhorrescat aĩus, Deo impingere, qđ est absurdissimũ inter homines concedere? Audi Augustinũ, cõtra monitionẽ tuã ab hoĩe ad Deum hoc loco arguẽtem, li. 83. q. 3. Deo authore, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probo volẽte, fit alius deterior. Cui ego addiderim, multo esse argm̃ de Deo validius. Nãq; si quod coactu humano qs admittit, peccatum non est, ea rõne, quia nõ est uoluntarium, longè minus peccabit, qui à Deo cogitur, cum non solùm nihil fit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, contra quem solùm peccatur. Vel rñdeas precor, si facere id quod Deus præcipit, vel consulit, vel admonet, tam lõge est à peccato, vt sit etiam obediẽtiæ opus propterea, q Deus est cã, vt fiat, vbi nos Deus nõ solum iubet aut instigat, verum efficaci (vt dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possumus resistere, quænam rõ ibi inobedientiæ subesse potest, aut re uera culpæ? Paulus equidem secretissima iudicia. Dei dicebat nobis esse inaccessa, nempe q vnũ prædestinauerit, & dilexerit, alterum verò odio habuerit. Tñ quod peccatum sit illud penitus quod est contra legem Dei, & quod libertate peccetur, id lumine naturali & fidei apertè mõstrauit nobis Deus. Ex quo palam colligitur, neminem coactu peccare, impendioque minus à Deo quempiã in peccatum adigi. ¶ At verò, vt quartum præterea argumentum aduersus errorem hunc vestrum intendamus. Nunquid nõ Deus nobis reuelauit quòd nõ sit ipse tẽtator ad malum? Quid ergo, vos ipsum nõ tentatorem tantum, sed authorem etiam mali prædicatis? Ecce quid Iacobus de hac re testatur. Nemo cũ tentatur dicat: qm̃ à Deo tentatur. Deus .n. intentator malorum est: ipse autem neminem tẽtat. Vnusquisque verò tentatur, à concupiscẽtia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortẽ. Ecce, inquam, Apostolus, in causis peccati nõ Deum, at prorsus concupiscentiam & consensionem uoluntatis commemorat. Sed aiunt isti, neque nos commemoramus, imò uerò dicimus hoĩem propria volũtate esse causam, quamuis cogatur à Deo. Attamen nihil ad uerba Iacobi respondent. Cauit .n. nobis errorẽ illum, ne mentiremur, Deum esse tentatorem in malum, quia inde palam fieret consequẽs Deum esse authorẽ peccati: ergo cum plus sit cogere, quàm tẽtare, qui dicunt, Deum nos efficaciter cogere ad peccatum, quo rogo defugiant, ut nõ eis necessario faciant authorem peccati? Enimuerò Augustinus, quẽ sibi isti in hac cã suffragari autumant, li. 83. q. ex verbis Iacobi elicit irrefragabilẽ illã sñiam, in quam scholæ oẽs Theologorũ subscribunt, quod Deo authore aut volente nemo fit deterior. Et expresse de pec. me. li. 2. c. 5. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, sed vt iusta omni ex parte agamus.

Augu. | Tertiũ argum. | Luthe-ranorũ cõmẽtũ | Paulus. | Contra Bucerũ. | Aug. li. 83. q. 3. | Quartũ argum. | Iaco. 1. | Luthe-ranorũ cauillatio. | Augu. lib. 83.

Vnde Aug. de fecerit ad Manichæos. mus. Isti tamen dicunt, quod non solum volente & iuuante Deo, sed cogente, deteriores efficimur. Atqui libro de libero arbit. cap. 2 ait, quæstione hac, s. de causa, vnde male facimus, se olim fuisse vehementer exercitum, & fatigatum, atq; adeò in Manichæos impulsum & coniectum, vt crederet unum esse primum principium, quod nos compelleret ad malum, quoadusque lux illi effulsit cælitus, qua cognouit vniuersa nostra peccata, in nostras ipsorum proprias voluntates esse prorsus referenda. Neque verò nescio, quod isti differât à Manichæis. Nam quod illi tribuebât falso Deo, scilicet, causam esse peccati, isti adscribunt uerò.

Discerniculū ī ter Lu- the. & Manic.

¶ Tandem (vt istorū mētem quinto argumento perpendamus) aiunt uel propter peccatum Adę, uel propter alia cumulatiora nostra, ita nos à Deo ipso cupiditatibus nostris esse addictos, & in reprobum sensum, & in desideria nostra traditos, vt non possimus errores euitare, & cupiditatibus obsistere. Quod si intelligerent, hoc nos nequire absq; auxilio Dei & fauore, qui tamē præsto nobis est, ac pręsentissimus, nihil aliud profiterentur, quam veritatem Catholicam. Sed quia sentiūt, ita nos esse diuino numine desertos, vt necessitate succūbamus erroribus & prauis affectib⁹, hoc est, quod nos persistimus sacris eloquijs expugnare. Nā nisi in nostra positum esset semper voluntate cum promptissimo auxilio Dei euitare singula mala, quid est, quod nos commonefacit Paulus, ne regnet peccatum in nostro mortali corpore, vt obediamus concupiscentijs eius, sed neq; exhibeamus mēmbra nostra arma iniquitatis peccato? Et ne sim omnia percensendo molestissimus, quid libros tres edidit Augustinus de libero arbitrio, quibus ostenderet, nec Deum, nec dæmonem, nec vllā prorsus causam nos cogere ad malum, sed vnum quemlibet per propriam voluntatē esse authorem sui malefacti: Ob idque bona omnia Deo esse adscribenda, mala autem culpæ, soli nostræ voluntati: iuxta illud Oseæ, Perditio tua, Israel, tantum in me auxilium tuum. De quo fermè præterea argumento scripsit librum de gratia, & libero arbitrio, vbi nos edoctos commonitosque fecit veritatem eandem omnibus receptissimam, quòd sola scilicet propria voluntate peccemus. Alias frustra esset tam numerosus præceptionum ordo, ne homicidium, aut furtum faceremus, ne seruiremus concupiscentijs. Et, Noli vinci à malo Et Nolite fieri sicut equus, & mulus. Et, Noli deficere à disciplina domini. Et, Noli negligere legem. Et quibus hoc genus quàmplurimis est sacra pagina refertissima: In fine tandem Lutheranos istos cum sanctis Apostolis conferamus. Ait Iac. neminem à Deo tentari. Addit Paul. neque permittere nos fidelem Deum tentari supra uires nostras. Obgānniunt nihilominus Lutherani, à Deo nos in peccatum cogi. Sāctissimus ergo est canon. 6. nostri sancti concilij Tridētini ses. 6. Si quis dixerit non esse in potestate hominis uias suas malas facere, sed quod mala opera, ita vt bona, Deus operatur, non permissiuè solùm, sed etiā propriè, & per se: adeò vt sit ei us proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema sit.

Paul.

Augu.

Sola voluntate peccat.

De aduersariorum argumentis dissoluendis. *Cap. XVII.*

CErnere autem operæpretium est istorum lubrica, videlicet cū scripturas, tùm argutias, quibus in hāc foueam coniecti sunt. Primum est eis hoc usurpatissimum argumētum, quo Bucerus etiā loco citato super Paul vtitur. Ex hoc, inquiunt, quod Deus non sit efficax nostræ indurationis causa, nostriq; traditionis in desideria mala, consequitur, non esse Deum: hoc est, rerum omnium primam & totam causam. Sua sunt ipsorum uerba. Perspice, pie lector, vt nouam semper accessionem faciunt ad suum errorem. Non satis habent asserere Deum nos cogere ad malum, nisi adijciant, quod ipse est tota causa mali. Nam dicunt, non solùm esse primam, sed & totam causam omnium quæ sunt in rebus. Hac ratione conuulsam funditus uolunt è mentibus, hominum Philosophiam omnem naturalem ac diuinam. Quòd .n. solus Deus oīa ex nihilo creauerit nullus est inter Christianos, qui inficias eat.

Primū argm adt ersariorū.

Sed & quod nulla nunc causarum efficere quicquā possit, sine nutu & influxu Dei, nō modò Christiani in confesso habemus, & Philosophi naturales. Quod autem (vti isti philosophantur) Deus ita sit tota cā rerum, vt causæ secundæ nihil agant, hoc vt scripturæ sacræ contradicit, ita & ordiné tollit totius vniuersi. Omnes enim causæ suo quæque ordine simul coeunt in eundem effectum. Deus. s. vti altissima: cęlum vt suo modo vniuersalis, & tandem gradu suo particulares. Namque sol & homo generant hominem. Habetur. n. Genes. 1. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum. Cuius semen in semetipso sit super terram. Ecce terra germinat & arbores fructificant, semen habentes perpetuum in semetipsis. Quare libro tertio de trinit. Aug. Sic De⁹ inquit, res quas condidit, administrat, vt eas suos motus agere sinat edoceant. Et li. 9. de Genesi ad literam. c. 17. Rationes & virtutes agendi non tantum in Deo sunt ab illo ēt rebus creatis inditæ sunt & concretæ. Memini me super secundum librū Physicorum quæstione quarta permultis egisse aduersus insanam hanc opinionem, q̄ causæ secundæ nihil agant, sed per se solus Deus ad præsentiam ipsarum. Si enim in suis singulæ naturis non haberent, vt diuersam hāc varietatem effectuum agerēt, quā experimur in orbe, cur magis ad præsentiam solis Deus illuminaret, quam ad præsentiam alius rei cuiuslibet, & ad præsentiam aquæ gigneret frigus, quàm præsente igne? Quin verò nisi Deus res vniuersas propter sua cuiusque officia & opera condidisset, frustra tā numerosam creasset rerum molem. Namque si ipse solus p̄sente sole, lumina ederet, tantundem faceret absente. Et præterea quid commixtio ne sexuum opus esset generandis animalibus? quid membrorum tam cōsona diuersitate, nutriendis? quid denique oculis ad vidēdum, & ad audiendū auribus, si Deus solus ita hæc perficit, vt creaturæ nihil faciant? Quod si res naturales re uera sunt causæ suorum operum & munerum, cur non etiam sit suorum uoluntas? Quamuis vt nihil facit sine generali auxilio Dei, ita neque opus faciat gratuz, absque speciali.

Genes. 1.

Augu. Lib. 3. de trini.

Porrò autem si Deus non est ita causa bonorum operum, multo minus est tota, malorum. Quin verò nulla est, prætei quàm permittens, vti iamiam pergimus commōstrare. ¶ Nam vnde nos isti vehementius oppugnāt, sunt testimonia sacra. Legimus enim ad Romanos. 1. quòd tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum, & in reprobū sensum. Esa. 6. Excæca domine cor populi huius, & aures eorum aggraua. Et ad Romanos 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Exo. 10. Indurauit dominus cor Pharaonis. Et Matthæi. 6. Ne nos inducas in tentationem: tradere autem, excæcare, aggrauare, indurare, & inducere quandam designant necessitatē. Quippe quod Deus immiserit tenebras in corda populi, addixeritque gentes suis cupiditatibus, à quibus vincerētur, & suggesserit Pharaoni malignitatem in cor. Vnde Amos 3. Si erit: malum in ciuitate quod Deus non fecerit. Patres omnes sancti in enarratione Pauli, verbum, tradidit, interpretantur, permisit. Et in locis cęteris Deum dicunt per se & directè neminem inducere ad malum. Est enim regula Fulgentij, Theologis celeberrima, quod Deus non est author eius, cuius est vltor. Ex quo fit, vt ideo Deus dicatur excæcare corda, quod subtrahit lumen gratiæ: & indurare, quod subducit auxilium, sine quo homo non potest cor in bonum emollire. Hoc interpretamentum isti nostri Lutherani vanum existimant, & elusorium. Quoniam uerbum, inquiunt permittere, non est mitius, aut mollius, quam facere. Nam cùm Deus certo scit nos non posse absque eius lumine & fauore cupiditates nostras superare, & peccata cauere, fit, vt dum has nobis suppetias non mittit, uerissime fit causa peccati nostri. Vnde adhuc consequitur, ait Buce. omne peccatum præcipue à Deo esse. Et ideo non est cur timeamus affirmare, quod ipse directè compellendo indurat, & immittendo efficacem errorem, & excæcat & seducit. Vide quàm palam fatentur omne peccatum à Deo esse: quod aures expauescunt. Quid ergo respondeamus? Vere, falsissimum esse quod aiunt nihil distare inter permittere & facere. Vbi hoc considerate animaduertendum est, quòd Deum

Secūdū argumētum.

Esa. 6.

Rom. 9.
Exo. 10
Matt. 6.
Tradere, excæcare indurare, &c.

Amos. 3.

Fulgen.

Bucerus.
Permittere.

Deum auxilia subducere bifariam cogitare possumus. Vno modo, quòd in pœnam præcedentis, ita Deus destituat hominem fauore suo & subsidio, vt statuerit, quasi prolata sententia, nunquam ei amplius succurrere, sed fixum apud se habeat, & firmum, illum perpetuò deserere: ita vt per Deum ipsum fiat, vt non ille & à præterita culpa emergat, & noua uitet crimina. Veluti contraria ratione dum sanctissimam virginem & Apostolos confirmauit in gratia, statuit nunquam eos sinere, vt caderent. Alio modo permittere idem pollet, quod sinere quemque libere agere secundum propriam uoluntatem: ita tamen, ut semper sit Deus paratissimus manum porrigere, nisi per hominem steterit. Primo modo certo certior sum: quin verò & certissimos credo semper fuisse sanctos doctores, qui modo fuerint hoc nomine digni neminem vnquã à Deo fuisse derelictum suisque cupiditatibus permissum in hac mortali uita, sed præcise secundo modo. Permittere enim primo modo, fateor tantundem fermè pollere, ac si Deus nos directe subigeret prauis nostris cupidinibus, adigeretque ad malum. Sed absit ut in animum Christianus inducat, ita de illo sentire. Enimuero si Deus ita quempiam auxilio destitueret, cui statuisset nunquam opitulari, quomodo uerum esset, quod Deus uult omnes homines saluos fieri? Nam etsi Augustinus de uoluntate id beneplaciti (quam uocant) & consequente alicubi intellexerit, ideoque distributionem constrinxerit ad genera tantum, id est quod ex singulis ordinibus & statibus aliquos uult saluos fieri uel taliter, ut quotquot salui fiunt, uoluntate Dei seruētur, tamē est nihilominus authoritas hæc uerissima in uniuersum de singulis hominibus, si de uoluntate antecedente intelligatur: uti ferme omnes sancti doctores consonantissimo etiam sensu interpretantur. Vult .n. ita in uniuersum omnes & singulos fieri saluos, vt quemadmodum leges omnibus, consilia, & exempla abunde dederit ita sit omnibus præsentissimus ad ostium pulsans, ut à se nihil omnino desit officij, quin perditissimo etiam cuique opem ferat, nisi per se homo ipse abnuerit. Et hūc

Primo modo nemo derelictus.

Deus uult omnes hoīes saluos fieri.

intellectum præ se fert Paulus admonēs Timotheum, pro omnibus & singulis ut oraret, quia Deus uult, &c. Aliàs non esset communis sol de se illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum, qui modo animum non occluserit. Neque uerum in uniuersum haberent de omnibus hominibus, uoces illæ Euangelicæ, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Et, Pœnitentiam agite. Et, Conuertimini ad me in toto corde uestro. Et, Deus non uult mortem peccatoris, sed ut magis conuertatur, &c. Et, Ego ad ostium sum & pulso. Et ne, quæ absq; numero sunt, per omnia discurramus, quomodo esset uerum? Impietas impij non nocebit ei, in quacūque die cōuersus fuerit ab impietate sua: Ezechi. 33. Et ut Augustinus & sancti citant, In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius amplius non recordabor. Quo maximè uerbo nihil significantius Deus exprimit, quam quod sit semper (ut Chrysostomus habet in quadam homilia) parturiens misericordiam suam, & quasi doloribus ingemiscens, quod non amplissimos sinus apparamus, in quos benigne uberrimos fructus pariat. Atqui quonam pacto fuerit credibile, eum qui sic dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ita propter aliquã culpam uiscera suæ misericordiæ homini obserare, ut fixum habeat, nunquam eadē tali misero expandere. Re uera longe aliter Petrum uicarium suum instituit Christus, ubi roganti, an septies in die errata lapsis condonaret, respondit, Non tãtum septies, sed septuagies septies. Et confirmatur. Si ita de Deo fas esset opinari, liceret homini scelestissimo ambigere, taliter ne esset à Deo in perpetuum derelictus. Quapropter neque esset, cur tantopere repræhenderetur, aut desperatio Iudæ, aut blasphemia illa Cain. Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Iam uerò cum homo nō plus ualeat à culpa sine speciali fauore & ope Dei exurgere, q̃ sine pedibus ambulare, aut sine oculis uel lumine uidere, nō intelligēdo cur culpæ magis darēt peccatori illi, ita adeo excæcato aut destituto, nō resipiscere,

Scripturæ testimonia.

Ezechi. 33.

Chrysost.

Ioan. 3.

Mat. 18.

scere, q̃ cæco, non uidere: aut compedito, non ambulare. Licet esset pœna commissæ culpæ. Hoc quippe ab illis qui in infernum detrusi sunt distamus in hac vita, quod dum viuimus, viatores sumus: ratio autem viæ, hæc est, vt nemo sit ita firmatus in gratia, cui (præter priuilegium) nõ immineat periculum decidendi, neq; sit ullus à Deo ita longe abalienatus, cui nõ sit paratissimus suppetias ire, nisi culpa sua gratiam respuerit. Alioqui intelligibile non est quomodo id quod homo ille derelictus faceret, esset peccatum, noua pœna dignum Lex. n. inferni est, ut sint prorsus nequam illi à Deo deserti & abiecti, ob idque irreparabili obstinatione in perenni odio Dei persistãt. Sed quia ita sunt destituti, ut non habeant mutandæ mentis possibilitatem, non commerẽtur odio illo noua supplicia. At uerò in hac nostræ peregrinationis & militiæ uita, haud secus contemplari Deum condecet, quam ueluti patentissimum solem fores cordiũ uniuersaliter omnium irradiantem, & spiritum iugiter adspirantem, &, quo se insinuet, aperire gestientem. Nos autem sumus, qui ferream molẽ prauitatis nostræ obiecimus. Et ideo, ut ipse est, qui nostræ libertati permittit, ita nos quoque sumus, qui non ipsum intrare permittimus. Nam cum assensus noster, effectus ẽt sit ipsius, ut c. 16. dicebamus, nõ aliter ipse aperit, quàm si nos ad eundem assensum cooperantes coaperiamus. Quo ergo ad rẽ cum Lutheranis reuertamur, negamus nihil distare inter illud, quod est Deũ quicquàm permittere, & hoc, quod est, intenta actione facere. Hoc enim dicit ueram & propriam causam, quæ respectu peccati, Deus esse non potest. Permittere autẽ, est sinere & pati unumquemq; agere ut libitum est animo suo. Neque uerò eodem illud recidit, ac si faceret. Quoniam Deus tanquàm author naturæ, liberum hominẽ libere agere permittit. Ob idq; ita statuit nostram salutem operari, ut in nostro collocaret arbitrio, si suo uti uelimus beneficio. Et ideo quod nos conuertat, sua est gratia: quod uerò perditum nos ire sinat in eã & culpa est uoluntas nostra. ¶ Quod si nos isti pressius obtundere pergant, urgentes uocibus, tradere, indurare, & reliqua, quæ aliud latinè significãt, quàm permittere: Deus autem non dr̃ nos tantum permittere in desideria nostra, & in duritiam cordis, sed uere tradere, & indurare, & inducere in tentationem, rñdetur secũdum S. Tho. 1. 2. q. 79. quod cum Deus sit lux uera, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum, ueluti planeta solis: uniuersalis est perennisq; fons corporei luminis, differt tñ, quod sol lucet necessitate naturæ, Deus autem ratione & iudicio. Ob idq; ubi aula, occlusa fenestra, priuatã lumine, eiusmodi tenebrarum, sol nullo modo est cã, sed obex clausura fenestræ. Cum autẽ Deus, seu lumen cognitionis, seu fauorem gratiæ subtrahit, licet cã directa sit conuersio hominis ad malum, qua Deum à se auertit, tamen quia Deus prudens & sciens permittit hominem arbitrio suo, subtractio illa gratiæ, qua mens illuminatur ad recte uidendum, & cor emollitur ad recte uiuẽdum, dicitur excæcatio, & aggrauatio. Quæ quidem distinguuntur comparatione ad esse ctus gratiæ: Sunt enim organa duo & sensus ad comparandum scientiam nempè uisus, inseruiens inuentioni, & auditus disciplinæ. Excæcare, refertur ad primum, aggrauare, ad alterum: atque indurare, ad effectum. Veruntamen subdiderim, neque abs re forte, quod latius pateat permittere, quàm alia. Vt omnis induratio sit permissio, non tamen conuertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita proprie dr̃ indurari, aut excæcari, aut aggrauari, quoadusque longa cathena malorum in profundum pertraxerit miserum. Tunc enim & cæcus & surdus, & lapis utique fit, ad auxilia diuina. Vnde Paul. ubi Rom. 1. retulit priscos illos gentium commutasse gloriam Dei, cum similitudine uolucrum, & serpentũ, quia prima erat impietas, nõ dixit eos tũc trahi: tametsi permissi id cõmiserunt. Sed cum deinceps carnalibus se desiderijs per abrupta flagitiorum decliues præcipitabant, tunc significanter ait, eos traditos esse in desideria cordis ipsorum: id est, cordis quod non Deus abs se, at illi prius ab ipso alienum fecerat. ¶ Tertium illorum argumentum est, quod Aug. aduersus Iulianum lib. 5. & in de gratia & libero arbitrio,

Inferni lex.

Respondetur Lutheranis.

Induratio

S. Tho. p. 1. art. 2. q. 79.

Duo sẽsus sciẽtiæ.

Differ. iter permittere, & obdurare.

Roma. 1

Ad. 3. argumẽtum. August.

trio, capi. 20. & expressius. 21. inter explicandum quomodo peccatum subsequẽs, in pœnam præcedentis quandoque permittatur, testimonijs compluribus sacræ paginæ asseuerare perseuerat, quod Deus aliquando inclinet homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli. Tradidit eos De⁹ in desideria cordis eorum. Quibus percensitis circa finem eiusdem capitu. 21. durinscula concludit hæc verba. His & talibus testimonijs diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum iudicio vtique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Ad hoc autem vt respondeamus, considera primum oculate lector, quàm sit asperius verbum illorum, quàm hoc Augustini. Quod enim hic dixit, Deus inclinat, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuersa natura boni, & mali, nisi essent cæci, diuersam esse rationem in Deo inclinandi ad bonum, & inclinandi ad malum, facile fuissent venati. Cum enim bona vniuersa in Deum ipsum, qui summa bonitas est, suaptè natura referantur, inclinatio Dei ad bonam intentionem eius, numenque designat, vt id ipsum fiat. At cum malum culpę, deuiatio quædam sit liberi arbitrij nostri à lege Dei, secundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem pollet, Deum inclinare nos ad malum, quod nostræ nos propriæ inclinationi permittere. Id quod Augustin. ipse, optimus sui interpres, crebro explicatissimeque agnouit. Etenim in episto. ad Sixtum, quæ est 105. sic ait. Non Deus obdurat im partiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam. Vnde Aposto. Roma. 9. misericordiã appellat, gratiæ appositionem, indurationem verò gratiæ priuationem. Et ad Simplicianum Non intelligẽdũ est inquit, quod Deus ita induret, qua si quemquã peccare cogat: sed tñ quibusdã peccatoribus misericordiã iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicit, quia non eorũ miseretur nõ qa vi impellat vt peccent. Et in lib. de essentia diuinitatis. Indurare, inqt, dicit Deus

Rñsio.

August.

Rom. 9.

quorundã malorũ corda: sicut de Pharaone scriptum est. Non quod omnipotens Deus per potentiam suam corda eorum induret, quod est impium ita credere: sed exigẽtibus eorũ culpis, cũ duritiã cordis, quã sibi mala perpetrando nutriunt, non aufert, quasi eos induret, quia iusto iudicio indurari sinit. Quid apertius? ¶ Augustino aũt Chry. Amb. atq; omnes patres consentiũt, super illud Pauli Rom. 1. Tradidit eos Deus &c. Quocirca gratis profecto doctissimus aliàs Roffensis ar. 36. elargitus est Luthero, quod Deus ita nonnullos deserat, vt resipiscere nequeant. Eñ. n. (vt citra iniuriã dixerim grauissimi viri) consideratior snia. S. Tho. 3. q. 86. asserentis, erroneũ esse, quod aliquod sit peccatũ, de quo homo pœnitere nõ possit. Vbi ad illud. 2. Macha de Antiocho, Orabat scelestus Deũ, à quo nõ esset misericordiã cõsecuturus, respõdet, causam fuisse, qñ nõ habebat veram pœnitentiã propter Deũ, sed pp infirmitatem, quã patiebatur. Idẽ que agnouit Hier. in illo verbo Amos, Super tribus sceleribus Moab, & super quarto nõ exaudiã eũ: nempè quod sola impœnitentia est in causa, cur Deus iniquis nõ parcat. Quod si cui animus est, rẽ hãc planissimè expositã intueri, cõsulat Orig li. 3. de prin in aureo illo capite de libertate arbitrij. Negabant eñ illi contra quos illic disputat perinde atque isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illi de induratione Pharaonis. Eos autem acerrimè reuincit Orig. quod si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliumque denegauit, vt non esset ipse paratus illud emollire: etiam si Pharao consensisset, certè Deus ipse fuisset causa perditionis eius neq; merito culparet eum dicens. Tu aũt quoniam non vis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua Ægypti. Considerate adnotauit verbum Orige. Quoniam nõ vis. Vnde consideratissimè subdit, quod Deus non aliter indurat corda, quàm patienter nos tolerãdo. Neque verò opus est Origenis testimonio vbi Paul. tanta vtitur euidentia: An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientiæ & lõganimitatis cõtẽnis, ignorãs qa benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit? Secũdum autem duritiem tuam, & impœnitens cor

Roffen. arti. 36.

S. Tho. 3. q. 86.

Hiero.

Rom. 2.

thesaurizas

thesaurizas tibi iram in die iræ. A benignitate ergo, qua Deus nos intendit leni re & alicere, occasionem nos nãciscimur, vt induresc amus pertinacius. Atque adeo (inquit Orig.) indurare dicitur nos tropo tali sermonis, quali herus, dum quo benignior in seruum est, & clementior, insolentior ipse & improbior efficitur, dicere potest. Ego te talem serue feci, ego te perdidi: patientia mea insolentiæ tuæ causa extitit. Hac enim figura aiunt illi apud Esaiam. Quare errare nos fecisti domine de vijs tuis? Indurasti cor nostrum ne timeremus te. Conuertere propter seruos tuos. Deum enim tali ratione ad seipsos vt conuerteretur, precabantur, ne amplius illis indulgeret (quod illis erat occasio in malum) sed flagellaret eos potius: quoniam, vt est apud Iacobum, Quẽ diligit dominus, corripit. Et hoc idem compertissimũ habemus in historia Pharaonis. Idcirco enim Deus non statim filios Ægyptorum occidit, & in mare demersit parentes: quia nolebat mortẽ peccatoris, sed vt magis conuerteretur, & viueret. Ob idque veluti imbribus terram, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt mitesceret, emolliretur que ad pœnitentiam. Quinimo nonnihil rex ille nequam profecerat flagellis illis quando dicebat. Iter trium dierum ite: non tamen satis erat emendatus: quandoquidẽ prohibebat, dicens. Ne longe abeatis & vxores vestras relinquite &c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quod induratio illa peculiarem habuit rationem in diuina prouidentia. Nempè vt iudicia illa diuinæ maiestatis Hebræorum animos ad timorem amoremque Dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatam duritiem, cruditatemque nostram, non à Deo esse intentam, sed nostram ipsorum potius voluntatem, patientia Dei abutentium in causa illius esse. Vt enim eadem pluuia in altera terra preciosas progignit herbas, in altera verò spinas & tribulos: & sicut eodem sole cera liquescit, lutum autem exiccatur, ita eadem benignitas, & patientia Dei, quæ suaptè natura vniuersos ad pœnitentiam inuitat, alios perducit, alios verò maioris est occasio obdurationis. Porro verò quo sententia Augustini, à quo isti auxilia deposcunt, postrema sit omnium confirmatio. Audiamus eum in lib. de prædesti. & grat. capitu. 14. An fortè, inquit, si piè de Deo sicut expedit sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem. Et cap. 15. conferens Pharaonem cum Nabuchodonosor, quod quantum ad naturam, ambo homines erant quantum ad dignitatem ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod vnus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero cõtra Dei misericordissimam veritatẽ pugnauit arbitrio. Ite Lutherani. Citate Augu. dicentem, quod Deus homines inclinat ad malum. Nos autem post tot tum scripturarũ elogia, tum probatissimorum Patrum, et Aug. monumenta cauebimus Deum infamare, qui nobis sit causa peccandi. Tantum abest, vt vel suspicemur eius coactu, aut certè appulsu nostris cupiditatibus addici. ¶ Haud equidem diffitentur Theologi, entitatis (ita vocãt) quæ est peccatum, Deum esse causam: eo efficientiæ genere, quo cuncta & animantia & inanima ad suas naturales actiones permouet. Nõ tamen inde statim cõficitur, causam esse peccati, qua parte deflectitur à lege & voluntate Dei. Et quamuis permulti sint, quibus non sit explicatu facile, quomodo in odio Dei, quod internam habet & indiuisam malignitatem possit Deus causa esse entitatis, culpæ verò non item, non tamen est ita intellectu difficile. Quando enim patres (imò scriptura canonica) negant Deum esse causam peccati, non ad illum vniuersalem influxum spectant. Ille enim vt capi. 2. explicuimus inter causas naturales censetur. Et ideo sicut Deus non dicitur causa homicidij, quia dedit homini manus & oculos (sicuti neque faber q bona intẽtione fecit gladiũ) ita neque ex eo qđ auxiliũ præbet homini vniuersale, eo modo quo pbet beluæ, dicitur causa peccati. Quoniam in moralibus ille prorsus est verè, iudicaturq; causa, q lege, ope,

Origi. similitudo.

Esa. 63.

Pharao.

Simile.

August.

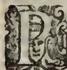
Nabuchodonosor.

Quomodo Deus est causa peccati.

ope, consilio fauore, vel persuasu mouet quempiam, siue ad bonum, siue ad malũ. Atqui his modis & rationibus, vniuersos Deus mouet ad bonum & honestum, neminem autem ad malum. Imò verò vti dum claudus ambulat, homo est causa ambulationis, quod tamen male & incommode gradiatur inde tortam tibiam penitus reijcitur: atque dum optimus scribendi artifex, siue incõmodo calamo, siue in mala papyro scribit, ipse quidẽ est causa scripturæ, malitia verò characteris refertur vel in calamum vel in papyrum, ita prorsus dum quis delinquit, Deus quidẽ cum homine est causa actionis, quatenus res quædam est. Quod autem à lege decli net, soli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitro satis hic. Nam præterquam, quod (vt præfati sumus) non omnia hic persequi statuimus, multa quoq; addenda sunt in subsequentibus libris, inter disserendum de dispositionibus, & de operibus.

Simile.

Quidnam possit homo per liberum arbitrium quandiu est in peccato. Cap. XVIII.

POSTEAQVAM sex illa de peccato originali proposita expediuimus: porro an trãseat in oẽs, quænam causa illius, quid sit, & quo modo traducatẽ, quę sit eius pœna ac denique effectus, subseqtur ẽ uestigio, vt perscrutemur quidnã homo, quandiu in miserando peccati stercore sordet, efficere libertate sua valeat. Et est qõ biformis. Prima. s. vtrum oĩa opera liberi arbitrij, siue in infideli, siue in recidiuo Christiano, sint peccata. Altera verò, vtrũ absq; auxilio gratiæ, solo generali influxu Dei possit homo per sua naturalia opus vllũ facere, quod sit genere, seu (quod aiunt) moraliter, bonũ. Neq; verò vna est, sed duæ ac diuersæ qõnes. Prioris nanq; affirmationem in nullo vnquam ex Catholicis offendi. Nam etsi quosdam videam Gregorio Ariminensi eam notam inurere, attamen hoc solum ille astruit, quod nemo citra speciale auxilium valet, vel minimum præstare opus bonum morale.

Qõ duplex. 23

Grego. Arimi.

Censet tamẽ eum qui est in peccato, imo & eum qui foris est extra fidem, auxilium eiusmodi suscipere, quo bene agat moraliter: quamuis non conuertatur: vti se ipse procul dubio exponit inter soluendum quoddam nonum argumentum. Verum Lutherani sunt, quia ceruo suorum errorum hunc etiam apponunt: vti capi. 11. in textura suorum dogmatum commonstrauimus. Quippe ex eo quod omnia opera peccatoris dimanant à vitiata concupiscentia, quæ est illis peccatum, omnia delictoris opera damnant, vt peccata. Vnde in Apologia confessionis Augustanæ sic habent. Falsum est & hoc & contumeliosum in Christum, quod non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia. Et paulo inferius. Vere peccant homines, etiam cum honesta opera faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde: iuxta illud, Quicquid non est ex fide, peccatum est. Profecto si natura humana figmentum esset cacodæmonis, non peius de illa isti obloquerentur. Quod ergo indubitata veritas vnusquisque Theologorũ animus contra edocet, subijciam. Primum omnium constitutissimũ omnibus est, nullum peccatoris opus meritum esse, dignum, sine gratia Dei, siue vita æterna. Esset enim Pelagianus, qui secus sentiret. Statuitur deinde in vniuersum de oĩ illo qui est in peccato, seu infidelis sit, seu fidelis, qđ nõ omnia eius opera sunt peccata: at illa tantũ, q̃ vel genere suo sunt mala: vti fornicatio, homicidiũ. & cætera opera carnis: vel si bona sint ex obiecto, polluũtur tñ vel à fine, vel ab aliqua circunstante qualitate. Ex quo fit cõsequens, inter opus Deo acceptum ad vitã æternam, & illud quod est peccatum, medium interstare opus morale, id est, cõforme rationi naturali. De quo ca. proximo latius. Vnde. 2. 2. quæst. 10. S. Thom. vbi percunctatur, vtrum omnia opera infidelium sint peccata, respondet, quod etsi omni opere, quod ex infidelitate agunt, peccent (sane dum Deos suos colunt, legive obsequuntur suæ) tamẽ dum opera bona faciunt, ad quæ inclinat, sufficitque bonum naturæ, non est necessarium, vt peccent. Atqui conclusio hæc præ se fert manifestam, veritatem cui naturali

Lutheranorũ error.

Dictum Lutheranorũ.

Veritas rei.

S. Tho.

naturali

terali sensu adhæreat humanus animus. Quis enim adeo sinistre sentiat de natura humana, vt propterea quod persona quælibet sit extra gratiam Dei, quodcunque opus agat, sit recens peccatum, quo inimicitia ingrauescat? Licet enim hoc ex connictu hominum cōijcere, vbi notum est, nō omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dū homo, laborans aliàs vitio aliquo vescitur licitis, non alio peiori animo, quàm vt viuat laborat, vt alat familiam: commiseretur fratris: erogat egenis, obedit parentibus, & maioribus: quod si psona publica est, iustitiam custodit, tuetur rempublicā, & id genus operū quodlibet facit, neque ex odio Dei, neq; vllo obliquo proposito, aut sinistra circunstantia, sed quādo & vbi oportet, quidnam rogo est, vnde opera huiusmodi defœdētur, vt sint peccata? Sed ais propter concupiscentiam carnis. Hāc autem iam satis demonstrauimus in renatis nullam habere rationem culpæ. At saltem in infidelibus dixeris causam esse, vt omnia ipsorum opera sint peccata. Ita enim aiunt quidam, tum Catholici, tum aliàs docti, sustinentes opinionem Gregorij. Aiunt inquā, omnia opera quæ fiunt sine auxilio speciali, esse peccata. Nō quidem noua culpa, sed participatione originalis, quod vniuersa cōmaculat. Hoc tamen commentum in primis non habet locum in homine iam Christiano, vbi nullum est originale. Sed neque in infideli. Quoniam vnum peccatum nuuquā opus aliud inficit, nisi quando fit ex intentione eiusdem peccati. Vt cum quis, intendens homicidium, exacuit ferrum, vel intentione fallendi, incumbit literis. Cum ergo originale peccatum non sit actuale, quomodo opera subsequētia ita polluat, vt sint absq; alia mala voluntate, actualia peccata? Et præsertim illa opera quæ non oriuntur ex inclinatione carnis, sed ex intentione boni & honesti: qualia modo referebamus. Quocirca peruersa est interpretatio illius loci Ioan. 3. Quod natum est ex carne caro est, ad suadendum omne opus peccatoris esse peccatū, qa nō omne illud nascitur ex amore carnis. Et peruersissima, illius, Arbor mala non pōt bonos fructus facere: qa nomine arboris intētio

Argūm primū.

Cauillatio.

operis venit: iuxta illud, Si oculus tu' fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit. Et tamen non est consequens, vt qui in peccato est, oīa faciat mala intentione. Sed istas & tales authoritates fusius li. 3. explicabimus, inter disputandū de operibus insti. Sed adiungitur confirmatio ad eandem conclusionē ex diffinitione peccati. Est. n. peccatum, doctore contra Faustum Augustino, dictum, vel factū, vel concupitum contra legem Dei. Cum autem ille qui est in peccato patrocinatur (verbi gratia) pupillo, eo dūtaxat, quod est opus honestum, nihil tunc facit contra legem Dei: cur ergo imputabitur culpæ? Et præterea si omnia opera iacentis in peccato, peccata essent noua, adeoque noui supplicij merita vix possemus animo comprehendere, quantum pœnarum penderet in inferno, quicunque in minimo peccato mortali permansisset longo tempore. Nam si dormit, si vigilat, si comedit, si ambulat: denique quiduis gerat negotij, peccatum est apud istos. ¶ Adde rationem illam, quā capite quarto formabamus. Porro homo animal est rōnale qui ideo suapte natura efficere opus valeat fm rationem: atqui per peccatum tātummodo sumus supranaturali dono expoliati, & in puris naturalibus nudi relicti: possumus ergo naturali vigore rationis, cum vniuersali Dei influxu opera præstare, quæ sint rationi consentanea: atque adeo vtcunq; bona: nimirum quę finem non exuperent naturalis honestatis. Id quod à nostris aduersarijs, si quæ ipsi concedunt penitius perspexerint, facile extorquebimus. Fatētur nāque, eas nobis vires libertatis post lapsum suppetere, vt valeamus (quod ait lib. 3. Hypog. Augusti.) agros colere, plantare vineas, conuersari cum amicis, & cætera. Et præterea confitentur quandam (quam inficias ire nequeunt) naturalem iustitiam, quam appellāt rationis, quæ posita est in vsu rerum secundum rationem. Quam dicunt cognitam fuisse Philosophis. Ita habent in confessione Augustana, & reliquis colloquijs. Quin etiam in Apologia Melanthon libenter huic iusti tię tribuit suas laudes, probans sententiā Aristotelis 5 Ethic. quod neq; Hesperus, neque Lucifer pulchrior est, q̄ iustitia. Ac denique

Confirmatio argumēti.

Secūdū argūm.

Argūm ex dictis aduersariorum.

August. libr. 3. Hypog.

Aug. de ciui Dei lib. 5.

deniq; aiunt iustitiam hanc a Deo ornari corporalibus præmijs, licet nõ sit meritũ iustificationis. Si ergo naturales virtutes dignæ sunt qualicunq; illa laude, exiguaque mercede temporanea apud Deũ, cur peccati charactere subnotentur, si tamen nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod hic forsan quispiam ex Augustino libro quinto de ciuitate Dei, accerseret Romanorum exemplum, vt qui rebus clare gestis digni videntur censeri ab Augustino, quorum Deus secularia imperia tã late augeret & amplificaret, illud ego exẽplum perparum ad rem conducere existimo, sanè qui nunquam Augustinum ita potui intelligere, vt Romanorum uirtutes arbitraretur uere dignas fuisse illo præmio. Quas siquidem exercebant, ut ipse ibidem fatetur, ad aucupandam gloriam mundi, atque adeo neque culpa carebant. Sed ait, quod Deus permisit illis potiri mercede quam intendebant: sicuti de hypocritis ait Christus, Receperunt mercedem suam. Nam & hac authoritate vtitur illic idem ipse. Porro autem maioris est impræsentiarum momenti testimonium eiusdem Augustini de spir. & lite. capitulo vigesimooctauo, ubi ait. Nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime uita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Ecce confitetur bona opera impij, quæ tamen nihil ad uitam æternam prosunt. Quare illc quod ex tertio capitulo eiusdem libri citauimus supra: scilicet liberum arbitrium nihil ualere, nisi ad peccandum, si lateat ueritatis uia, de utroque lumine, diuerso tamen modo, intelligendum est. Nimirum, quòd sine lumine naturali nullum fieri ualet opus moraliter bonum: neque sine lumine fidei, meritorium æternæ uitæ.

De spi. & lit.

Testimonia scripturæ.

¶Sed age testimonia sacræ scripturæ perpendamus, an inde fulciri possit ueritas nostra. Ad remissionem peccatorum necessaria est pœnitentia, quam post præcursorem clamãtem in deserto, Christus ipse, cum prædicauit, tum etiam in uniuersum mundum prædicatũ dimisit Apostolos: ad dolorem autem excitandum, ueramque erratorum detestationem, quã plurimum conducit meditatio gehennę, memoriaque iudicij illius, ira & fauore pleni. Vnde Ioãnes, Progenies uiperarũ, quis uos demonstrabit fugere à uentura ira? Et saluator noster uehementer nos perterrefacit signis illis exhorrendis, quę dabunt tũc Sol & Luna: adeò ut arescant homines præ timore. Et alibi. Nolite inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed eũ potius timete, qui potest & animã & corpus perdere in gehennam. Quibus omnibus persuasi quoq; Lutherani, iam sunt compulsi concedere terrores panoresque conscientiarum necessarios esse, ut à peccatis emersi homines ad diuinam misericordiam perfugiant. Expostulauerim ergo libenter cum eis, num metus gehennę & iræ Dei, quæ, authore Paulo, per fidem reuelatur de cœlo peccatum sit? Non credo, hoc dabũt unquam nobis. Quo enim nos metu Christus ipse inducit, ut timeamus, quisnam eum metum, peccatum dixerit? metus autem ille non est quo gratiam cum Deo ualeamus inire: est ergo opus aliquod extra gratiam, quod culpa uacat. De quo re uera scriptum est. Initiũ sapientiæ timor Domini. Non enim uerbum hoc de timore filiali enunciatur: sanè qui non initium, sed consummata est sapientia. Ergo si timor seruilis initium est sapientiæ, non parũ utilis est: adeò nõ est peccatũ. Neq; huic vlla rõne aduersaĩ, quod ſm Apostolum Ioannem, perfecta charitas foras mittit timorem. Haud eñ ait, quod quiuis gradus charitatis auerset timorem, sed perfecta tantum. Neque illa foras timorem pellit, quasi contrarium malum, sed tanquam imbecillũ bonum, & imperfectum. Id quod pulcherrimã comparatione exposuit Augusti. in filo sutoris & seta: de quo libr. 2. Est tandem argumentum, quod illos, qui in peccatorum sordibus agunt, admonemus, & quidem saluberrime, ut eleemosynis erogandis, assiduis orationibus, & id genus officijs assuescant. Quemadmodũ ait Augu. Si nõ es tractus, ora ut traharis. Quod re uera nunq̃ faceremus, nisi talia opera culpæ immunia essent, tametsi extra gratiam Dei fiant. At uerò iam insinuamur iam in materiã de dispositione ad gratiã, quã ne extẽderemus, satis hæc sunt in pręsentia. Reliqua. n. li. altero sunt Adiecta.

Matt. 3.

Matth. 10.

Eccle. 1

Ioan. 4.

August. Quartũ argũ.

August.

Est ergo error asseuerare, omnia opera ante iustificationẽ esse peccata, isq; merito in nostra Tridentina synodo condemnatus, can. 7. Cuius uerba sunt. Si quis dixerit, opera oĩa, quæ ante iustificationẽ fiũt, quacunq; rõne facta sint, uere esse peccata, &c. anathema sit. Et can. 8 Si quis dixerit gehẽnę metũ, per quẽ ad misericordiã Dei de peccatis dolendo confugimus, uel à peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit. Neque uero est, quod ad diluenda aduersariorum argumenta integrum hic debeamus capitulũ adhibere, eisdem.n. fermè utuntur ad persuadẽdum sibi omnia opera antecedentia gratiam, peccata esse: atq; omnia etiam subsequentia. Quocirca ubi lib. 3 tractandũ nobis est de ualore operũ iustificati hominis, illic cuncta dissoluentur. Audi tñ interim prudens lector, post illa recitata uerba in præfata Apologia.

Synod. Triden. can. 7.

Lutheranorum verba.

Porrò quod omnes homines peccent, etsi honesta opera sine spiritu sancto, & diuina præcepta sine gratia faciunt, audi inq; expendeq; neruũ causæ. Huius inquiunt, nostræ sententię testimonia habeamus, non solum in scripturis, sed etiam ex Patribus. Nã Aug copiosissimè disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia, inquit. Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quomodo viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scãdalum crucis. Cur non etiam ego (inquit Melanth.) hic exclamem? Imo exclamabo, & istos increpabo dolore Christiano. Euacuati estis à Christo, qui à natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iustitiam Dei, & vestram volentes constituere iustitiæ Dei non estis subiecti. Istis inclamationibus incantant populos suos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia non datur secũdum merita nostra, ergo omnia opera, quæ fiunt extra gratiã, peccata sunt. Non satis habetis, artificialẽ dialecticã à vestris scholis relegasse, nisi & naturalẽ diffamaretis? Quem vnq̃ ex nostris legistis, qui dicat gratiam ẽm merita nostra dari? Nam etsi quidã meritũ de congruo nominent, quam vocem, vt lib. 2. videbimus, neque alij, neque ego satis probo: nemo tñ constituit rõnem aliquã iustitiæ in operibus nostris, respectu gratiæ Dei. Sed tñ opera media statuimus, quæ, vt nullo modo sint merita gratiæ, ita neq; sunt continuo peccata, sed bona (quod aiunt) secundũ quid, id est bona ex genere seu bona moraliter: iuxta sententiam Augu. citatam de spir. & lit. c. 28. Quod autem adferunt ex Esaiæ vaticinio. Facti sumus immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, ad mẽmoratum capitulũ libr. 3. pertinet, de operibus quæ fiunt in gratia. Et quod adijciunt ex Euangelio Ioannis. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, ad capitulum de dispositione ad gratiam. Id autem proprie hic cõtra nos facere videtur, quod est Rom. 14. Omne quod non est ex fide peccatum est. Vnde aduersarij colligunt, omnia opera agentis in peccato, peccata esse. At verò si aliquid locus hic habet momenti, de operibus duntaxat infidelium est. Id tamen S. Thom. q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, quæ faciunt ex infidelitate. Vt tantũ valeat, Nõ ex fide quantum, contra veram ex falsa fide. Tametsi alibi ipse, & plerique multi intelligant perinde esse. Non ex fide, ac si dictum esset contra consciẽtiam: qui profecto sensus genuinus esse videtur illius loci. Præmittit illic enim Paul. Qui autẽ discernit, id est, iudicat (scilicet cibum talem non esse licitum) manducauerit dãnatus est, quia non ex fide: hoc est, facit quod iudicat non licere.

Rom. 14

S. Tho.

Vtrum absque auxilio speciali gratiæ possit homo vlla ex parte bene agere moraliter. Cap. XIX.

Hoc autem loco aduersus Lutheranos constituto, e vestigio subsequitur, vt cũ nonnullis Catholicis expostulemus, vtrum possit homo dum est in peccato, solo generali Dei influxu, absque speciali auxilio gratiæ, opus aliquod vtcunque honestum (quod vocant moraliter bonum) agere. Est enim opus moraliter bonum (vt nomen ab scholis recipiamus) illud quod eo est honesto

Opus moraliter bonum.

honesto fine naturali intentum, ac circunstantijs vestitum, vt cum non sit gratiæ apud Deum & gloriæ meritum, nullum sit tamen peccatum, sed infra lineam naturalem, studiosum. Sunt autem quinq;

Quinq; veniũt in qſt. hic ex ordine discutienda, ex quorum diffinitione palam constet, quo se uis, facultásque naturalis extendat bene agendo. Id quod ex cap. 4. in hunc locum, copiosius ac limitatius differendũ, reposuimus. Quinque autem hæc sunt. Vtrum natura sua ualeat homo, etiam qui in peccato existit, uerum quodpiam nosse, quod satis sit ad bene moraliter agendum: bonũ huiusmodi, velle, & facere: Deum super omnia diligere diuina implere præcepta: ac denique vitando peccata, in bono perseuerare. Duo priora hoc capite, & proximo, tria uerò reliqua, cap. 22. excutiemus.

Cõstitutissimũ fundamẽtum. Atqui primum omnium id firmũ nobis, solemneque sit, quod aduersus Pelagium sancitum est ab ecclesia. Porrò quod ex puris naturalibus non solum mereri non possumus, aut uitam æternam, aut nostrã iustificationem, uerum neq; cogitare aliquid (vt ait Paul.) quod illius sit causa, tãquam meritum. Id quod libro secundo discussuri strictius sumus. Vbi & illud enucleandum est, an per naturam suam se salta homo possit ad gratiã disponere. ¶ Hac Catholica ueritate constanter præfixa, an-

Grego. Arimi. te Gregorium Ariminensem neminem legisse memini, qui quantum iudicio assequi possum, negare hoc cogitauerit, quod primis duabus quæstionibus interrogatur posse nimirum hominem, dum est in peccato suapte natura, citra specialem succursum Dei, cum nosse, tum etiam, uelle, & exequi officium aliquod naturali honestate præditum. Et hanc nos hic primam

Assertio prima. statuimus assertionem. Grego. verò vtrunque negat quæst. 1. sup di. 26. & 27. & 28. in 2. sentent. Amboque existimat, non solum esse contra Augustinum, cuius innumera more suo complicat testimonia, nerum concidere in errorem Pelagij. Addit

S. Tho. S. Tho. eiusdem secum fuisse sententiæ. Cui subscribit Capreol. eadem distin. 28. idem de S. Thoma arbitratus. Ego uerò (quod meum est exile ingenium) vt certo assentior huic contra Gregor. assertæ veritati, ita neque sum usquàm suspicatus uel Augustinum, uel San. Thomam contrarium habuisse iudicium: præterquàm quod reliquus Theologorum cœtus nobiscum sentit, ut ipse confitetur Gregor. *S. Tho. par. 1. ar tic. 2. q. 109.* Et quoniam S. Thom. inducitur author, inde exordiamur. Is. 1. 2. in quæst. 109. sciscitatur, vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce uerbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quædam intelligibilia cognoscenda, ad ea scilicet, in quorum notitiam persensibilia possumus deuenire: altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, uel prophetiæ (quod dicitur lumen gratiæ, inquantum est naturæ superadditum.) Sic igitur dicendum est, quod ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, ut intellectus à Deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam ueritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi: sed in quibusdam, quæ excedunt naturalem cognitionem. Ecce omni procul dubietate respondet, quod lumine naturali sufficimus multa vera cognoscere: puta, quæ persensibilia (vnde authore Aristo. incipit nostra cognitio) rimari possumus. *Aristot.* Quare cum ait, ad horum cognitionem indigere nos auxilio diuino, manifeste id enuntiat de generali auxilio Dei, tanquàm institutoris & uniuersalis gubernatoris naturæ rerum: quippe in quo uiuimus, mouemur, & sumus. Quocirca dum Capreol. interpretatur, diuum Thomam in hoc sensu, quod licet *Capre.* absq; habitu gratiæ gratum facientis possimus ueritates circa mores cognoscere, non tamen absque speciali auxilio, nescio vnde hoc potuit elicere. Etenim quod illic S. Th. in disputationem profert, est, qd homo possit ex naturalibus suis, quidque nõ ualeat absq; ope supernaturali, vbi proinde de gratia gratũ faciente nihil meminit: Et qm eadem oppositio, qua distant naturalia a supernaturalibus, est inter gñale auxilium & speciale: ait, quod ad naturalem quidem ueritatem intuendam, vti ingenerauit nobis Deus naturale lumen

quam formam aëgdi, ita tribuit generale auxilium, tanquã naturalem causam motus. Ad cognoscendum autem supernaturalia, sicuti supernaturali nos lumine illustrauit, puta fidei, aut prophetiæ, ita ad cognitionem ipsam specialiori nos mouet auxilio. Et præterea sermo S. Thomæ nõ est contractus ad certam cognitionis speciem, scilicet vel practicam vel speculatiuam, sed in genere percunctatur, atque rẽspondet, pari modo de speculatiuis, & moralibus: absurdissimum verò esset assertu, quod speculatiuas veritates, vtpote iudicia veri coloris, & aliorũ sensibiliũ, perq; se notas veritates, quę cõsequuntur ex illis, non valeamus sine speciali ope cognoscere. Quod ergo de speculatiuis, id ipsum & de practicis veritatibus manifeste intelligit. Nimirum quod solo gñali auxilio cognoscere vtrasq; possumus. Et merito quidem. Nam quæ, precor, maior difficultas fingi potest in cognoscendo verò practico, quàm speculatiuo? Quod asit ad Augustinũ attinet, patenter de se ipse testatur, huius, quam astruimus, fuisse seniẽtię lib. 1. retract. c 4. vbi ait. Non approbo, quod in oratione dixi, (nempè li. 2. soliloquiorum) Deus qui nisi mundos uerũ scire uoluisti. Responderi enim potest, multos ẽt non mundos multa scire vera. Et profecto quando Aug. aut quiuis ex patribus scriptum quidpiã reliquisset, quo contrariæ sniæ videretur applaudere, glossandum esset potius, quam deneganda manifesta ratio naturalis. Ea præsertim cui nullus locus scripturæ sacræ refragatur, quinimo suffragantur multi. Vbi adnotandũ est, ꝙ quemadmodum in speculabilibus, ita & in practicis, quæ ad mores spectant, quædam sunt naturali rationis lumini cõmensurata, quędam verò sublimiora, quã quibus inspiciendis lumẽ nobis suppetat a natura. Vt enim per se notum est. quantitate totum excellere parti, tam notum & illud principiũ est, Id facias alijs quod tibi vis fieri: & quæ inde sunt consequentia. Vti, honorare parentes & seniores: subuenire miseris, & id genus reliqua. Atque adeò vt speculabilia illa, ita & hæc practica naturali mentis oculo per uia sunt, aut certè naturali diligentia cognoscibilia. Appetit. n. homo naturaliter hæc scire, vt

Secunda ratio

Aug. li. 1. retra. cap. 4.

Rõ pręcipua cõclusiõis.

ait Philosophus, ad quæ proinde natura, cũ eius finẽ non excedant, vires nobis suffecit Vñ in Psalmo 4. interrogãti Dauid, Quis ostendit nobis bona? ipse sibi rñdet, Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Quod doctores intelligunt de lumine naturali. Quinimo Paulus, ubi incusat philosophos, quod cùm Deum cognouissent, non tãquam Deum colentes honestassent, palam loquitur de cognitione naturali: ut omnes agnoscunt enarratores in subiunctis verbis, quibus exponitur, qnonã pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibilia enim, inquit ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Hoc namque philosophorum acumẽ ac munus fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inuestigando, ad notitiam Dei conscendere. Et quod huiusmodi cognitio sufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco constantissimum est. Aliàs non fuissent inexcusabiles: vt ait Paulus. Quamuis de hoc libro secundo, capitulo vndecimo exactior erit sermo. ¶ Quo ergo ad secundam quæstionem progrediamur, secunda hic assertio nobis sit, quod potest homo solo suffultus generali auxilio, uelle, & operari bonum morale. Cuius in promptu est ratio. Vt opus quodlibet sit bonum morale, satis est, ipsum esse rationi naturali cõsonum, atque ad ius exactum naturale, etiam sit nulla super naturam perornetur circunstante qualitate. Nam profecto nõ aliter dignoscere uideor, inter res hominum, opus morale, & opus meritorium, quàm quòd illud soli sit congruens naturali fini, hoc autem in eum, qui supra naturam est, referatur. Illud autem totũ potest homo à natura præstare: sanè qui cum sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, vt quæ rationi sunt consentanea, & cognitioni comprehendat, & affectu appetat, atque adeò effectu exequatur: nt capitulo quarto dicebamus. Sed ait quispiam forte, quamuis id nostrapte natura possumus, quatenus rationales sumus, vbi nulla præisset, gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autem responsum satis existimo capitulo undecimo refutatum esse, ubi exponebamus,

Psal. 4.

Pau. Roma. 1.

Assertio secũda.

Id possumus post peccatũ quod in prius natu.

mus, quemadmodum præuaricatio illa Protoplasti, solum nos dispoliasset originali iustitia cum annexis suis cœlestibus donis: nosque reliquisset in puris naturalibus, absque corruptione cuiuspiam naturalis principij. Sed ex eo fuisse læsos vulneratosque in naturalibus, quod non possumus ubique & semper agere secundum rationem, quo nos natura ipsa rationalis agit. ¶ Hic autem locus est, quo no-
Grego. bis Gregorius obuiam exit, negans vllum esse opus moraliter bonum, antequam in ultimum finem referatur, qui est Deus. At uerò non immeritò scholę oēs Theologorum sibi reclamant, vt ipse fatetur.
Primū argūm cōtra ipsū. Namq; vel id sentit de relatione in Deū, quatenus naturali lumine ostenditur, finis esse ultimus vniuersi: atque adeò nostrarum actionum: aut de relatione in ipsum, qua ratione est finis supernaturalis: id est, uires nostras exuperans. Si de priori, ad illam certè non est necessarium speciale auxilium. Quia omne bonū, & maximè honestum, ratione intrinseca ordinatum est in Deum. Sanè qui cum res cōderet, ad se uniuersas retulit, ut cap. 6. explicatius dictum est. Et ideo quando non sinistra intentione agētis præfigitur alius finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est vt sit moraliter bonum. Adde quòd actu etiam potest illo primo modo naturaliter referri opus
Rūdet Greg. in Deum. Quocirca fallax est collectio illa Gregoriana, Quicunq; opus facit alio fine, quàm propter Deum, peccat: quicunque non actu illud refert in ipsum, alio fine facit, ergo peccat. Est enim secunda præmissa falsa; tum quia licet opus nō referatur, nisi in bonum honestum, non fit diuerso fine à Deo, tum quia satis est, si actus referatur in ipsum, tanquam in finem naturalem omnium bonorum. Si verò sentiat de relatione secunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono ne-
Altera obiectio. cessariam esse illam relationem. Quinimo hoc differt ab opere meritorio. Et qđ hoc quidem suum fuerit ipsius inuentum (bona pace dixerim doctissimi doctoris) vel hac ratione liquidò constat. Id quod in humana est, & naturali ratione positū, non est refellendum, nisi sacræ scripturæ aut Catholicæ Ecclesiæ quoquo pacto ad

uersetur: at scriptura sacra, Ecclesia Catholica interprete, solùm hoc denegat operibus nostris naturalibus, quod sint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduersus Pelagium, in his quæ ad nostram iustificationem pertinent, non esse sufficientes mortales, uel aliquid, quasi à nobis cogitare. Vt est uidere in concilio Mileuitano can. 4. & 5. & explicatius in Arausicano can 7. vbi id tantum sancitur, quòd nemo per naturæ vigorem bonum aliqđ, quod ad salutem pertinet uitæ æternę, cogi are aut eligere potest absque illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti. Atque idem penitus censet modo præsens Tridentinum in tribus primis canonibus: scilicet, neminem per humanæ naturæ uires, uel per legis doctrinam absque diuina per Christum gratia posse credere, sperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iustificationem. Et ratio est, quod si à nobis, uel (quod ait Paulus) à lege esset iustitia, gratis Christus pro nobis mortuus esset. Paulus.
Cæterum de bonitate bonorum moralium, sanè quæ nulla esse affirmamus merita apud Deum, neq; proximam gratiæ dispositionem, sed quæ illis sunt & prauis communia, qui nihil demutanda in Deum mente cogitant, nihil profectò uel scriptura vel Ecclesia prohibuit credere, quod naturalis ratio dictaret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim ueritas confirmatur authoritate illa Apostoli ad Rom. 2. Gentes quæ leges non habent, naturaliter ea quę legis sunt faciunt. Eiusmodi n. legem (.s. positiuam) non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptū in cordibus suis. Sed de hoc inferius adhuc, cap. vigesimosecūdo & libro altero, cap. vndecimo. Est ergo præter legitimam causam intrusum, auxilium hmōi speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim Alia obiectio.
adscribendum esset, vt cap. quarto dicebamus, quod reliquis omnibus natura constantibus potestas à natura suppeteret suos cuiusque fines adipiscendi, homini autem rationali & libero, nullus esset prę scriptus à natura scopus & finis, quo posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre: quæ essent rationi consona. S. Tho.
Profectò S. Thom. expresse aliter sentit. 1. p. q. 23

Qui nimirum. 1.p.quæst.23. introducendo tractatum de prędestinatione, præfigit duos hominis fines alterum qui excedit proportionem naturæ creatæ, quæ est uita æterna: alterũ qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundum uirtutem suæ naturæ: ad quorum priorem transmittit nos Deus p prædestinationẽ: ſm verò, inquit, non: quia possumus illum assequi p naturam nostram. Quem uel unum locũ si considerassent isti, qui S. Thomam in opinionem Gregorij adsciscunt, nunquã fecissent: quandoquidem ſm eum non oẽ opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationẽ, quod idarco fieri ab homine potest naturaliter. Ad hæc quando. 2. 2.quæst. 10.dixit, non omnia opera infidelium esse peccata, & quando 1.2.quęst. 109.adiecit, quod potest homo absque auxilio gratiæ implere præcepta quo ad substantiam operum, manifestè asseruit opera moraliter bona sine speciali auxilio: qm̃ cum apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ non sunt mala, bona continuo sunt. Et quòd intelligat illa fieri absque auxilio speciali, patet, quia nullũ ipse tale ponit, nisi ad præparationem, & dispositionem ad gratiam, vt videre est eadem quæst modo citata. 1.2.quæst.65. articulo secundo: & explicatius. 2. 2. quæst. 23.articulo 7. ait, ꝙ licet perfecta virtus non possit esse extra charitatem, nihilominus uirtus in ordine ad aliquod particulare bonum, & respectu finis ultimi in aliquo genere, scilicet quatenus est finis naturalis boni, potest esse uirtus secundũ quid. Et ꝙ intelligat naturaliter, adhuc patet in solutione ac primum: ubi ait, ꝙ extra charitatem sit aliqua talis virtus secundum quod homo habet aliquod aliud donum Dei: scilicet fidem, uel spem, vel etiam naturæ bonum. Quod cum distinguat contra dona supernaturalia, palam sentit ex puris naturalibus. ¶Sed ut San. Thomã missum faciamus, est præterea ad nostram conclusionem vrgentissimum argumentum communi sensui obuium. Potest homo ex suis naturalibus, id qđ suopte genere bonum est, malo fine & circunstantia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia. Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id facere causa bonæ ualetudinis: & tunc certe erit bonum morale. Potest homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo põt qñ prodest. Certè risum tali Theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio pomum, quod est ante me, dum mihi est pestilens: non autem dum est salubre. Præterea dum quis ueritatem illius rei interrogatur, cuius rei est conscius, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendacij) cur non poterit, quod facilius est, citra auxilium speciale affirmare? Et potest vnus quilibet pro libito suo proijcere denarium in flumen, cur non poterit donare pauperi, sine alia mala circũstantia, eo qđ est honestum? Et honorem quem iniquè valet deferre quisq; naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitimè deferre parentibus, & urbane probis uiris? Neq; uerò me latet istorum responsio nimirum quod non possunt referri talia opera in vltimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respõdeant enim uelim, vtrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quàm propter bonum honestum, uel in Deum, ut finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malum ridiculi. Si uerò affirment, iam demonstratum est, esse bona opera: quia cum sint propter bonum honestum, imò pp Deum, rõni sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione cõfoditur aliorum rñsio, qui dicũt esse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tamen cum omnibus circunstantijs. Nam si non est necessaria circunstantia illa supernaturalis, reliquæ (veluti quando, & ubi oportet) naturaliter adhiberi possunt. Porrò verò præter rationes has naturales vñ, & redemptor noster de hoc nos operum discernicuło erudisse, ꝙ sunt naturaliter bona, citra meritũ gratię: vbi ait, Si diligitis eos qui vos diligũt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne Ethnici hoc faciunt? Estote

Tertia rõ conclũsionis.

Refutatio rñsi aduersariorum.

Rñdet alij cauillo.

Matt. 5.

ergo

ergo uos perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Ibi. n. non uituperat officia, quæ exhibentur propter honestatē humanam, & naturales necessitudines, quæ sunt bonis & malis communia: sed dicit, esse imperfectas uirtutes, nisi fiant ex uerò, & germano amore Dei: quo pater cęlestis perfectus diligit se. Cui etiamnū sententiæ forte arrisit Apostolus illis uerbis, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deū. Vbi non damnat naturalem Iustitiam, sed ait esse imperfectam.

Rom. 4.

In quo ad obiecta respondetur.
Cap. XX.

PRius tamen quàm testimonijs Gregorij satisfacio, patentius exponā sniam meā neq; id solùm propter Gregorianos, sed quoniam, & aduersus Lutheranos est operæpretium. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturali facultate fieri, primum id intelligimus, ubi nullus præfigitur malus finis, nullaque affigitur circunstantia praua. Mox neq; huiusmodi opus censemus, nuncupamusve simpliciter, aut bonū, aut uirtutis: sed contracte: & (quod idiomate suo aiunt in scholis) secundum quid, quippe opus ex genere, seu moraliter bonum. Et ideo consulto nos dissimulauimus particulam, quam Greg. componit in diffinitione: dicens, quod actus bonus moraliter, est ille, qui habet omnes circunstantias, vt sit uerè uirtuosus. Opus enim moraliter bonū, ita est studiosum, vt non tamen mereatur absolutè nomen virtutis. Cuius incogitantia statim à diffinitione Gregorium fefellit. Etenim Augustinus ubicunque loquitur simpliciter de bono opere, aut de virtute, ea duntaxat officia comprehendit, quæ fiūt in charitate, quæ una est forma uirtutū. Expressa eius sententia est de gratia & libe. arbitr. cap. 18. vbi ait, quod quicquid se putauerit hō facere bene, si fiat sine charitate nullo modo fit bene. Et ideo apud Gentiles nunquam censet fuisse ueras virtutes, non solùm quia pleraq; oīa faciebāt pp inanem gloriam, sed quia cognitione carebant, & charitate veri Dei. Id quod peregregiè tum sæpe alibi, tum lib. 4. aduersus Iulianum cap. tertio disserit: confirmans, nō esse uere iustum, nisi qui ex fide viuit: neq; esse uerā iustitiā: nisi ubi est regnū Dei: neq; ueras uirtutes, nisi vbi vera est sapientia & charitas Dei. Et ideo non esse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes: studiosique censendi. Excipere nihilominus possumus aliquos forsan rarissimos (id quod non credo negasse Augustinum) quibus legitimè seruantibus ius naturale, Deus peculiariter ferret opem, vt secum reconciliaret. Et inde tertio consequitur, quam diximus cognitionē Dei posse quēpiam naturaliter adipisci in materia morali, minimè nos intellexisse de uera prudentia. Quippe quæ non est, nisi ubi uerè connectuntur uirtutes. At verò vbi negat Augustinus ueras esse uirtutes extra charitatem & fidem, & vbi eas uocat falsas, non sentit quòd sint idcirco peccata, sed id tantum quod non habent legitimum gradum uirtutis. Sed sunt tales secūdum quid. Sicuti aurichalchum, licet sit falsum aurum, est tn̄ in suo genere res bona. Et ita glossat eum S. Th. 1. 2. quæstio. 65. articulo secundo. Et præterea neque illa opera, utcunque bona, damus, posse hominem multo tempore, aut in materijs, uel pluribus, uel arduis efficere. Est enim homo post peccatū, imbecillior, & infirmior, quàm ut possit in bono, neque in eo quidem quod est naturale, durare sine auxilio Dei. Namque in infidelibus, & in perditis Christianis experimento didicimus, quàm homines diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipites dilabantur, Neque postremo omnino diffitemur, quin quandoque in peccato iacentes, inspirationes aliquas peculiares & fauores recipiant. Nā ait loco sup. citato S. Tho. 1. 2. quod Deus quandoque per suam gratiam aliquos instruit, de his etiam, quæ per naturalem rationem cognosci possunt. Quinimo addiderim, quod nonnunquam recipiūt aliqua supernaturalia subsidia, quibus vllo modo mollescant, & disponant ad gratiā. Sed id tm̄ cōstituere volumus, quod sine auxilio speciali potest peccator multa opera facere, quæ non sint peccata, neque me

Expositio sniç côis.

Op. moraliter bonū.

Aug. de grat. & lib. arb. cap. 18.

S. Tho. 1. 2. q. 65. art. 2.

Resolutio sniæ authoris.

rita gratię, sed medio modo moraliter bona. Neq; verò sint proxima dispositio ad gratiam, sed remotissima. Qua ratione ait ille. Prima uirtus est vitium fugere. ¶ His explanatis moderaminibus, & temperamentis facilimum est ad omnia responde re testimonia Gregorij. Si tamen de sancto Thoma dicere etiamnum adijciā, nunquam opinionem eius cogitasse. Eodem enim titulo quo percunctatur articu. 1. quæstionis illius 109. an homo sine gratia possit bonum cognoscere, interrogat etiam artic. 2. an possit absque gratia velle, & facere bonum: Et respondet comparando statum nostrum ad illum primū innocentiæ primorum parentum: dicens primo quod secundum utrumque statū, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel uolendum quodcunq; bonum, sicut primo mouente. Quod verbum, & Capreol. & qui eum auscultant, glossant de auxilio speciali, cum tamē luce sit clarior mens S. Thomæ de auxilio generali. Primum quia cū illic disputet, quid homo possit uelle, & facere naturaliter, & quid sit illud ad qđ indigeat particulariori auxilio, sicut in præcedenti articulo fecerat de cognitione, respondet pari modo praiacens fundamentum, quod sicut nihil possumus cognoscere, neq; in speculatiuis, neque in practicis, ita nihil possumus uel uelle, vel facere sine auxilio Dei. Et ideò subiungit philosophicum verbum. Sicut primo mouente, quo exprimitur generale auxilium: & addit, Sicut dictum est, s. in superiori articulo. Et idem explicatissimè habetur in subsequētibus verbis, Porro vbi subdit differentiā, quod in statu naturæ integræ eodem auxilio generali poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonum, suæ naturæ proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ: non autem bonum superna turale virtutis infusæ. Sed tamen in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo ad hoc, quod secūdum naturam suam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamē natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest, inquit, etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturæ aliquid bonū particulare agere. Sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Hæc sunt uerba S. Tho. quibus, quid potest dici perspicacius, & euidentius in explicationem nostræ sentētiæ? Ait enim quòd homo naturæ corruptæ potest per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Ecquid est (etiam si detur fingendi libertas) per uirtutem suæ naturæ, nisi cum solo concursu generali Dei? Quandoquidem auxilium speciale nemini sufficitur, nisi ad supranaturalia officia. Itaque homo corruptæ naturæ, differt ab homine integræ, respectu naturalis boni in materia morum, non sicut mortuus à viuo, ut ille possit totum ex suis naturalibus: nos uero, nihil, vt Greg. & Capreo. confingunt: sed sicut infirmus & debilis à sano & valido. Porro quòd ille habebat potestatem in totum bonum: nos verò nō possumus totum: id est, in uniuersum omnia bona facere naturalia: possumus tamen aliquod. Et subdit exemplum Aug. in 3. libro Hypogn. quòd possumus ex naturalibus ædificare domos, plantare vineas, &c. At conantur quidā eludere hoc exemplum, dicentes, quòd hæc opera, dū naturaliter fiunt, non sunt moraliter bona. Nihil est tamen in hanc elusione probabilitatis. Quoniam plantare vineas, & domos ædificare, cum ex genere suo nō sint peccata, sed honesta opera, fit, vt etiā extra gratiam sint bona: maximè in via S. Thomæ, qui non ponit actus indifferētes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quod homo per sua naturalia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducētia ad bonum aliquod connaturale homini, vt laborare in agro, habere amicum. Quis dubitat, quin habere amicū sit opus moraliter bonū? Quod cum dicat, posse hominem per sua naturalia: manifestissime intelligit, sine auxilio speciali, solo cōcursu generali, quē Deus pepigit cum natura. Quare quod subdit in eodem 2. articulo: scilicet ꝙ Adam indigebat auxilio gratiæ, non ad sanandam na-

Marginal notes: Exponitur mēs S. Tho. — Capre. — Verba S. Tho. — Discerniculū inter hominē integrū, & ho. lapsum. — Augu. Hyp. li. 3.

naturam, sed ad operandum bonum super naturale, nos uerò non solùm ad opera supernaturalia, sed ad sanandam naturam: intelligendum est ad exercitium omniũ bonorum naturalium, ita ut nunquam deficiamus. ¶Ecqua omnino euidentia est in August. sanè qui eiusdem fuerit sententiæ. Et ne pergamus prolixitate grauiores esse, satis fuerit locum illum protulisse, quem modo citabamus, Hypog. lib. 3. cuius de homine lapso uerba sunt. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, nõ per quod sit idoneum, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus uitę pręsentis, tam bonis, quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: i. velle laborare in agro, velle manducare, & bibere, velle habere amicum: & huius generis complura. Quidnam poterat dicere, quo luculentius sententiam nostram cõfirmaret? Dignoscit enim inter ea quę ad Deum pertinent, nempè supernaturalia, & opera uitæ præsentis: videlicet, quæ non sunt digna præmio vitæ æternæ. Et ait, quod ad illa non est per se sufficiens liberum arbitrium, ad hæc autem est quidẽ sicuti ad opa mala. Quibus profectò exequendis nullo opus est fauore Dei præter generale auxilium. Et inter illa quæ naturaliter possumus, commemoret, habere amicum, vxorem ducere, artẽ discere, ac denique velle quicquid bonum ad præsentem uitam pertinet. Quæ, inquit, omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt. Quod indubitanter intelligit, nõ de auxilio speciali, sed de generali influẽtia, qua uniuersã prouidendo gubernat, vt patet ex subiunctã authoritate. Ex ipso enim, inquit, sunt, & per ipsum esse cœperunt. Alludens nimirum ad illud Pauli in actis. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et est manifestus locus quem citauimus cap. 19. de spi. & lite. ubi asserit, nonnulla bona opera iniquos facere, tametsi nihil eis prosint ad meritum. Cum ergo dilucida sit sententia hæc Augustini, per hanc sunt omnes eius authoritates, quæ contra videantur facere, interpretandæ. Prima, quàm Gregor. opponit, est cap. 1. de prædest. sanct. Sanè ubi nemo, inquit, sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si tamen antecedentia & subsequentia simul verba circunspectasset, videret hunc locum nullũ contra nos habere momẽtum. Tractatur enim illic causa Pelagianorum, qui dicebant respectu iustificationis nostræ nos esse qui incipimus. Deum autem, qui perficit. Et ideò ait, quòd qui cõfitentur præueniri voluntates hominum Dei gratia, atque ad nullum opus bonum vel incipiẽdum, vel perficiendum sibi quẽquam sufficere, plurimum à Pelegianorum errorẽ dissentiunt. Et paulo inferius, Quoniam non solum à nobis, non est incrementum fidei, sed neq; initium eius. Non ergo mirari satis possum Gregorium qui idcirco quòd August. dixit, opus bonum concepe rit opus morale: cum potius lis ipsa, quæ agebatur Pelagianorum, luculentissimus sit interpres, quòd intelligatur de operibus pertinẽtibus ad iustificationem. Quare quod dixit, quodcunque, non refertur ad quodcunque genus bonitatis, sed ad id quod est incipere, & perficere: puta, cogitare, velle & operari. Vide quomodo se ipse Augustinus propalam exponit Hypog. lib 3. Quisquis sic liberum arbitrium esse dixerit, quod sine Deo bonũ opus, i. quod ad eius sanctum propositum pertinet, neque incipere nec perficere possit Catholicus est. Hæc August. Et ubicunque dixerit bonum opus, intelligatur de eo quod pertinet ad sanctitatem. Vnde subdit. His enim dicitur, vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego mando vobis. Nam opus moraliter bonũ (vti superius adnotabamus) non est Augustino absolutum bonum. Item lib de corrept. & gra. Cum dixisset, quod sine gratia nullum prorsus bonum homines faciũt: subdit, Non solùm vt mõstrante ipsa quid faciendum est sciant, verum etiam, vt præstante ipsa faciant cũ dilectione, quod sciũt. Nota, Cum dilectiono, i. meritoriè. Et lib. 2. cap. 5. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, iusta autem agere, uel iustitiæ præceptum omni ex parte implere nõ possumus, nisi adiuuemur à Deo. Nota, Omni ex parte, id est, perfectè. ¶Secundum testimonium, & quod nullam omnino exceptionem pa ti Gre-

Augu. exponitur.

Augu. de prædest. sanct.

Augu. Hypog. Lib. 3.

Pauli.

Rñsa ad argumẽta Gre.

Secũdũ argum. Greg.

ti Gregorius existimat, est in epistola ad Paulinum inter condemnationes Pelagij. Vbi inter alia damnatur, victoriam nostram, quando tentationes deuincimus, non ex Dei adiutorio esse. Et fateri oẽs iubemur, quando contra tentationes, concupiscentiasque illicitas dimicamus, quãuis & illic habeamus propriam uoluntatem, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram prouenire uictoriam. Hinc extruit Gregorius insuperabilem hãc demõstrationem. Qui tentationi succũbit, peccat, debellare eam nemo valet sine auxilio Dei, ergo citra tale auxilium non possumus euitare peccatum: & ideò neque facere opus quoquo pacto bonum. At uerò quamuis largiremur, ubi insultat tentatio, nequire nos naturaliter efficere bonũ morale, nullum tamen haberet Gregor. triumphum. Quoniam sunt alia opera, quæ possumus facere sine repugnante tentatione. Vt dicere veritatem, quæ nihil nobis refert, erogare tenuem stipem pauperi, obedire parentibus in re parua, & huius generis alia. Sed adijcerim ẽterea, quamuis uehementes tentationes superare non possimus sine auxilio spẽli Dei, possumus tamen exiguas: non quidem vt Deo sit accepta uictoria nostra ad vitam æternam, sed tamen ut nouum euitemus peccatum. Natura enim nostra mãsit post peccatum infirma, non tamen fuit prorsus extincta. Et ideò cum sit rationalis, potest quandoque in rationis arce continere se aduersus tentationes. Quod autem condemnatum est Pelagio, euidentissimum est, non esse aliud, quàm quod ipse blasphemus affirmabat. Nempè quòd poterat nus taliter resistere tentationibus, ut uictoria nostra complaceret Deo, & æterno esset præmio digna. Id quod mirum est non attendisse Gregor. in alia authoritate quam ipse citat August. lib. 21. de ciui. Dei, c. 16. dicentis, Tunc uicta uitia depugnanda sunt, cum Dei amore uincuntur; Cui consonantissimè cõtinit S. Th. 2. dist. 28. q. 1. art. 2. ad 6. argumentum. Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato, habere. Quicunque enim vitat peccatum, peccato resistit, Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia: Et quicquid alij comminiscantur, indubitanter intelligit, sine auxilio gratiæ. Neque oportet, ait, quòd tunc homo resistẽdo peccato mereatur æternum prẽmium. Sed ille proprie uincit peccatum, qui potest pertingere ad hoc contra quod est pugna peccati: puta ad meritum uitæ æternæ. Et hoc non potest esse sine gratia. Hæc ille. Quod si quis nobis obijciat quotidianam præcationem, qua à Deo petimus, ne intentationẽ inducamur, vbi perinde profitemur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illęsos seruare, huic respondemus, quòd neque solùm postulamus uictoriam aduersus quasdam tentationes, sed aduersus omnes: neque uictoriam qualemcunque, sed, ut modò dicebamus, ex amore Dei uincere: & tamẽ neque omnes ullo modo, neque aliquã tali modo, sine speciali auxilio possumus superare. Et præterea, quod aliquam per solùm actum bonum moralem uincamus, hoc etiam Deo acceptum referre tenemur, tanquam authori & uniuersali gubernatori naturæ. Petimus enim ab eo pluuiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bona, quæ tamen per causas secundas solo generali adiutorio elargitur nobis. ¶ Aliam nobis condemnationem in eadem epistola ad Paulinum à se adfert Gregor. Est enim condemnatio sexta Pelagij, dicentis adiutorium nõ ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos qui negant auxilium speciale ad actus moraliter bonos: ex eo, s. quod dicitur ad singulos. At verò perspicacissimum est, vocem singulos, non nisi ad tres actus referri, qui sunt, cogitare, velle, & operari, qua parte spectant ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quòd saltem cogitatio, & initium fidei est à nobis Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono: sane quod ad iustificationem nihil, vel remotissime attinet. ¶ Postremum denique argumentum Gregorij est, quòd si sola nobiscum Deus generali influentia operaretur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiusmodi bona moueret, quàm ad contraria mala, Quandoquidem eadem influentia concurrit ad hæc. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpæ solùm cõcurrit, ut supra dicebamus, quasi author

Marginalia: Rñsio. — Aug. li. 21. de ciuit. Dei c. 16. — S. Th. 2. dist. 28. q. 1. ar. 2 a 16. — Dimitte nobis debita nostra. — Tertiũ arg. Gregor. — Vltimũ arg. Gregor.

author illius actus materialis, quatenus est res naturæ: in bonis verò nō id tm̄, sed quatenus habent uirtutis formam rationi congruentem. Dat.n. nobis leges, exēplum, & naturale lumen, ostēdens nobis bona. Quibus modis nō est Deus efficax, vt oblique diuertamus à rōnis semita. Et hac de causa Augustinus reprehendit Iulianum tribuētem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiamnum naturalia, debeamus Deo. ¶ Ex sacra scriptura nihil est sane, quod nobis opponere isti possint alicuius ponderis. Nam illud Ioā.
Ioā. 15. 15. Sine me nihil potestis facere, si obijciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, nemo negat quin sit necessarium ad quodcunque ineundū munus. Si verò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non uenit intelligendū nisi de opere, uel meritorio, vel disponente ad gratiam.

Et hic est sensus germanus illius loci. Præmiserat.n. Redēptor noster, Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite, sic nec uos nisi in me manseritis. Vbi sermo hr̄ de operibus gratiæ, quæ sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit, Ego sum vitis uera, & uos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Quo nihil ptinet opus moraliter bonum. Est.n. mos scripturæ, so la opera pertinentia ad iustificationem, reputare aliquid: reliqua verò, nihil. Vt 1. ad Corint. 7. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorū Dei. Atqui de eisdem cęlestibus bonis
Iaco. 1. ait Iacobus, Omne datum optimū, & omne donum perfectum, de sursum est, descēs à patre luminum. Ab illo autem verbo. 1. ad Cor. 10. Omnia in gloriā Dei facite: nihil roboris accrescit opinioni Gregorij. Quoniam si gloriam adeò vult vsurpare stricte, neque illa quæ auxilio speciali fiunt ab eo qui persistit in peccato, fiūt in gloriam Dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glossam ergo huius loci habes c. 23. ¶ Hæc pressius q̄ quispiā forte necessarium iudicauerit, vrgere conatus sum, quia non possum, fateor, nō ægre ferre, q̄ hoc ætatis naturā humanā nōnulli prostrauerint: affirmātes nihil prorsus boni in moribus liberū arbitrium auxilio gn̄ali Dei posse, at quicquid ab homine naturaliter procedat, peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimaui. Tametsi authores nihilo minoris sane existimem, Dominum cū primis Roffensem, virum sane, cum egregia eruditione, tum maxime omni religionis pietate vsque ad mortem præclarum, qui tamen cōtra Lutherum, art. 36. existimat hanc, quæ à nobis repulsa est, fuisse sententiam Patrum, sed Theologos scholasticos esse, qui hac parte contra Patres sentiant. Id quod forsan ex disputatione Gregorij ita sibi persuasit. Etenim de Augustino abunde pro tenui facultate mea commōstrasse me arbitror, nō fuisse in tali opinione. Et quod Chrysosto. & alij Patres crebrò repetunt, scilicet extra gratiam Dei, atque minime extra fidem reperiri bonos mores, aut bonam vitam ultro nos concedimus. Primum quòd infideles opera fermè faciāt ex sua falsa fide, aut alio malo fine. Mox quòd si quæ sint extra gratiam opera moraliter bona, permixta sunt cū alijs delictis multis. Et tandem q̄ opera, vt cū que sint absque charitate bona, haud tamen merentur nomen veræ virtutis.

Roffensis.

Chrys.

De dilectione Dei, & impletione præceptorum.
Cap. XXI.

His quæ explanata sunt instructi, facile tria reliqua, quæ c. 20. in quæstionē producebamus, possumus expedire. Videlicet an possit homo ex puris naturalib⁹ Deū super oīa diligere, seruare præcepta eius, ac deniq; oīa peccata perseueranter deuitare. Hoc enim est, de quo nos ubiq; Lutherani flagellāt, & quasi Pelagianos traducunt: hāc semper nobis intentarunt ignominiā, q̄d asserere pertendamus homini à natura libertatem cum potestate suppetere, diligēdi Deum super omnia, atq; seruandi prȩcepta absque speciali eius fauore & auxilio. Qua de causa, inquiunt, instituere nos monachatus, aliasque humanas leges, & Pharisaicas cerimonias excogitare, quibus velut proprijs meritis subnixi, confidimus in amicitiā cum Deo reconciliari, & æter-

Lutheranorū calūnia.

& æternam comparare beatitudinem. Id quod nemini vnquam apud nos in mentem venit, sed apertissimè vbi aduersus Pelagium Theologi oẽs dimicãt. Quam calumniam lib. 2. c. de merito congrui, & lib. 3. ca. de impletione legis per auxilium gratiæ iterum atque iterum purgabimus. Quo ergo ad id quod propositum est, regrediamur, exordiar ab impletione mãdatorum, de qua cap. iam sexto diuisio à nobis facta est Theologis solennis, & profectò necessaria. Porro qđ implere pcepta vno modo contingit, quantum ad substãtiam duntaxat operum. Atqui hoc modo cõstituimus illic hominem in statu innocentiæ potentem fuisse per suam naturã, vtpote vestitam originali iustitia, absque alio speciali auxilio implere omnia præcepta, propter naturæ tunc sanitatem & robur.

Impletio mandatorũ duplex.

¶ Sit ergo hic de homine lapso propositio prima. Potest homo existẽs in peccato, siue ante receptam fidem, siue cum fide mortua, per sua naturalia, id est, solo generali Dei auxilio implere quandoq; præcepta, videlicet naturalis iuris, vel diuini, vel humani, quantum ad substantiã actus. Quod est dicere, vt nec sit opus illud meritum amicitiæ Dei, neque adeò simpliciter bonum, sed tamen neque vllo modo peccatum: at opus moraliter bonum, quo nouum euitatur peccatum. Propositio est nõ solum S. Thomæ. 1. 2. quæst. 109. artic. 4. verum Scoti & omniũ Theologorum nemine excepto. 2. sentent. d. 28. Quamuis Grego. vt sit opus moraliter bonum, exigat suum auxilium speciale. Aliter autem contingit implere præcepta, puta non solùm quantum ad substantiam operis, sed quantum ad modum & finem præcipientis: nempè vt ex charitate hoc fiat, tanquam meritum vitæ æternæ. Et de hoc iam diximus ibidem, quod neque Adam in statu innocentiæ sufficeret, vel minimũ preceptum cõplere absque gratia Dei gratum faciente: tantum abest, vt nos idẽ valeamus. De hoc ergo secundo membro cõclusionis nihil opus est disputemus: sane de quo Lutheranis vnanimis consensus nobiscum est. Sed primũ membrum est, de quo à nobis resiliunt, dicentes nullum ab homine euitari posse peccatum absq; speciali gratia Dei. Quod quãuis duobus capitibus proximis ex parte demonstrauimus, denuo etiam nũc corroborandum est. In præceptis discernendum est inter substãtiam præcepti, & eius finem. Pręcepit nobis Deus (verbi gratia) illa quibus nos ius naturæ astrinxerat, puta vnũ colere Deum, charos honorare parentes, non occidere, & cætera: atq; hæc quidem vt per ea charitatẽ Dei, quæ auctore Paulo, finis est præcepti, custodiremus. Sub præceptis autem aliarum virtutum (quicquid sit de singulari præcepto charitatis) nõ cõprehenditur finis, sed sola ipsorũ substantia: vt Theologi consentientes agnoscũt cum S. Tho. quæst. 100. in p. 2. Porro vt subueniatur parentibus, quando, & vbi oportet, abstineamus à furtis, cœdibus, & reliquis flagitijs. Cum ergo opera cuiuscunque legis (vt ca. 6. dicebamus) à ratione proficiscantur, sitq; rationalis naturæ homo consequitur, vt opera eiusmodi, quatenus sub præcepto cadunt, naturaliter possit præstare. Eatenus scilicet, vt non sit reus violatæ legis, sed nona se illa culpa liberet. Atqui sic explicatius accipito vim argumenti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt, obedientiam omnem legis extra gratiã peccatum esse. Si vnum quodlibet præceptũ obligamur in gratia & charitate facere (quã tñ charitatem humano conatu consequi nequimus) obligatio illa nasceretur, vel ex præceptionibus ipsis, quæ suis proprijs materijs diuersa sunt, vel ex singulari mandato charitatis: non quidẽ ex alijs: quippe quibus id tantum iubemur, vt honorem habeamus parẽtibus, opitulemur miseris, non furtum, non homicidium, nõ adulterium faciamus: quorum proximus, intrariusque finis est, vt vnicuique ius suum tribuatur, & alijs alij adiumẽto, subsidioq; simus. Neque verò ad id tenemur ex peculiari pcepto charitatis. Nã illud, siquidem affirmatiuũ est, non obligat pro tempore quocunq;, atq; adeo non est necesse, vt eodem temporis articulo, cũ quocunque alio concurrat: sed est tantum externus, & supremus omnium aliorum finis: & ideo eatenus necessarius, vt aliorum obseruãtia Deo placeat, acceptaque sit illi in meritũ vitæ æternę. Alias si vbicunque necessitas alius præcepti accidit, subinde

Prima conclo.

Mẽbrũ sm conclusionis.

1. ad Timoth. 1

Tho. q. 100. in p. 2.

Primũ argũ.

Explicatio argumenti.

subinde cócurreret obligatio charitatis, quicunq; in alio delinqueret, contra hãc ét peccaret: vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetraret, duorum esset pręceptorũ reus: quod esset præter veritatem assertum. Et cófirmatur præterea doctrina hæc Catholicis omnibus receptissima ex ipsorũ dogmate Lutheranorum: sane qui in suis iam collo quijs, & apologijs (ut cap. 19. dicebamus) largiuntur nobis sufficere liberũ arbitriũ lapsi hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiã, benefacere amicis, atque his simi'ia. Hæc aũt præcepta sunt & consilia iuris naturalis. Cur ergo non eisdẽ naturæ viribus ualeamus ét quandoq; præcepta implere decalogi? Eo saltem vsque, ut à nouo nos reatu seruemus incolumes. Sed respõdent in Apologia Augustana, quod quamuis externa illa opera ciuilia secundæ tabulæ sine Christo & sine spiritu sãcto aliqua ex parte fieri à nobis possint, non tñ illa quæ sunt propriæ legis diuinæ: puta Deũ intus ex corde diligere, quod pertinet ad primã tabulã. Itaque nos insimulãt & sugillant, quod tñ in tueamur pcepta politica & externa, quæ pertinent ad secundam tabulam, in quibus posita erat, inquiunt, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ pertinent ad primam: in qua proprie consistit lex diuina. Huius autem operum diuisionis iure se ipsi possunt authores iactare. Fuit namque semper ante ipsos merito ignota. Non. n. prima & secunda tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula cótinet ea officia, quæ Deo in se debentur, tam externa q̃ interna. Secunda uerò, illa, quæ debentur proximo itidem tam in affectu q̃ in effectu. Qui enim iubetur honorare parentes, succurrere indigentibus, non furari, & reliqua, simul etiam pręcipitur talem habere uoluntatem, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim non solum abstinere alieno thoro, alienisque bonis, sed non concupiscere uxorem aut rem proximi. Nec solus impius est, qui nõ defert externum honorẽ parentibus, sed qui intus odio habet. Et uice uersa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo super omnia Deũ diligere. Quinimo hoc non est præceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia præcepta decalogi distributum, & explicatum. At primũ pręceptum primę tabulæ est unum Deũ colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum uerum, illiq; soli honores habere diuinos: non modo in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusque modo de reliquis est sentiendum. Neque uerò nos tantum iustitiam philosophorum naturaliũ, externorumque operum, sed ueram iustitiã diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tñ docemus, quod possumus implere huiusmodi pcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiã quidem operum quandoque naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quantum ad modum & intentionem pręcipiẽtis, ita ut obsequium nostrum acceptum Deo sit ad uitam ęternam, nullatenus, nisi à peccato prius uere liberati per gratuitum beneficium Christi. Ita enim omnes Theologi nostri sentiunt, licet nonnulli, compluribus alijs reclamantibus (ut statim lib. 2. patebit) uerba aliqua proferant de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quę sana indigent expositione. Quam facile aduersarij ipsi cernerẽt, nisi nos iam cœpissent loco Pelagianorũ habere. Quin uerò addiderim tandem in calce huius conclusionis, quod qui præcepta impleret metui gehennę, aut infamię, aut cuiusuis pœnæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circunstantiæ illæ, bonæ sunt & licitæ genere suo. Timere enim malum, nihil aliud est quàm bonum. Neque auscult o Theologos quosdam, qui autumãt obedientiam legis timore pœnæ, peccatũ esse. Si enim intelligerent, quando quis ita esset affectus, vt animo diceret, Nisi ob sisterer metu pœnæ nihil propter Deũ legẽ facerem: faterer affectionẽ illã peccatũ esse. Attamẽ vbi quempiam non ita Deũ contemnentem timor pœnæ à transgressione arcet legis, ibi nihil inest culpæ. Licet sit obedientia illa imperfectorum.

¶ Quo ergo in diuerticulũ rediamus: secũda pro-

Lutheranorũ cófessio.

Contra Lutheranos.

Primũ pceptũ decalogi.

Secũda conclo.

da propositio huius capituli est,quod neque quantum ad substantiam operum possumus in hac per peccatum vulnerata natura,omnia præcepta semper implere.De hac conclusione, sicuti & de præcedenti, nõnulla est inter Theologos dissensio.Nã que Gregor.vt sustinet,nullũ morale bonum lapso homini esse possibile absq; auxilio speciali Dei, ita protinus & genere cogitur, posse vllum præceptum quoquo pacto seruari absq; eodẽ auxilio.Nã opus præcepti,ẽt si fiat extra charitatẽ ,est moraliter bonũ. Atque adeo falsam reputat conclusionem proximè à nobis assertam, sua tñ opinio iam satis superq; expugnata est, Scotus verò & Durand.18.lib.2.in alterum extremum Gregorio contrariũ, vergunt : sanè opinati,quod possit homo lapsus, quo ad substantiam operum omnia præcepta facere, licet non tanta promptitudine & facilitate,quàm homo naturę integrę:quoniam qua rõne potest vnũ, potest & aliud, atque adeo omnia.Quamuis Duran.excipiat præcepta fidei & sacramentorum,q̃ (ut inquit) comitem habẽt gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti cap.At S.Tho.medius ait ,quod quamuis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibus seruare omnia, tñ natura iam saucia minimè id valet.Sed est sicut homo ex infirmitate lãguens,aut cæcutiens,qui potest passus aliquot recta ire, haud tamen longius progredi. Non equidem negamus, quin quodcunque genus præcepti possit homo implere quantum ad substantiam, sed tamen non potest omnia : id est, non potest diu durare quin decidat,nisi Deus peculiare ferat auxilium. Et re vera experientia abundè id comprobat. Oculis enim cernimus, homines à gratia Dei abalienatos frequẽter corruere, necesse aduersus tentationes validos. Vnde non consequitur, Si possit homo vnam uel alteram sensualitatis incursionẽ sustinere,qd possit plures.Aut si possit aliqua officia,possit oĩa. Vt in exemplo valetudinarij compertum est. Et de peccatis venialibus,etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiã. Vnde August. lib. de hæresibus,Ad hæresim inquit Pelagianorũ pertinere,vt credãt sine gratia hominẽ posse facere oĩa diuina mandata.Omnia,inquit,nõ aliqua Et eodẽ pertinet quintus canon Concilij Mileuitani. Quo anathema pronunciatur qui cunq; dixerit,ideo nobis gratiam iustifica tionis dari,vt quod facere per liberũ iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiã, tanquam & si gratia non daretur, nõ quidem facile,sed tñ possumus ẽt sine illa, implere diuina mandata.Atqui vbi dicitur mandata, intelligitur,omnia. Quamobrem non solum damnatum est aduersus Pelagiũ, quod possumus meritorie implere mandata, sed etiam quod possimus omnia, quãtum ad substantiam,vt cap. proximo dicebamus inter respondendum Gregorio. Enimuerò,vt capi.13.expositum dedimus,utrãque plagam accepimus ex culpa Adæ,nempè in supernaturalibus, quod non possumus gratiam & gloriam nostris uiribus promereri,& in naturalibus,quod neque ualemus eisdem omnia rationis officia, uti Adam, perficere: vnde Augu.de pec.me.libr.2.ca.5. Iusta (inquit)agere, vel iustitiæ præceptũ omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atque ita intelligendus est locus Pauli.Gentes quæ legẽ non habent, naturaliter quæ legis sunt,faciũt. Nempè, non quod omnia possint,sed aliqua. Atque id quidem per opera moraliter bona: nã meritorie nihil fieri põt sine auxilio Dei. & ita intelligẽdi sunt can.9. & 20.concilij Arausicani, ubi decernitur, quod nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo. Scilicet qđ bona moralia præstat per generale auxilium:meritoria verò,per speciale.Nimirũ vt omnia sicut oportet,agere ualeamus:ut habetur can. 6. ¶ At de dilectione Dei, quod alterum membrum est interrogationis huius capitis, implicatior est,ac magis perplexa dubitatio.Videlicet an distinctio hæc operũ, quantũ ad substantiam,& quantum ad modũ:locum ẽt habeat in dilectione Dei super omnia. Quod est dicere, an possit homo humanitus cum solo generali Dei iuuamine habere dilectionẽ Dei super omnia, duntaxat quantum ad substantiam actus:itaq; per illam impleat præceptum dilectionis vt liberet se à noua culpa,non tamen sufficiat obtinẽre diuinam gratiam.Apparet enim primo aspectu con-

[Margin notes: Scot. & Duran. distinct. 18.li. 2. — S. Tho. — Singula sed non omnia. — Aug. li. de hæret. — Concilium Mileui. — Aug. de pec. me. libro. 2. ca. 5. — Concil. Arausi. can. 9. & 20. — Dilectio Dei super oĩa.]

ctu contradictio, quod sit dilectio Dei super omnia, absq; gratum faciente gratia: qm neq; dilectio aliud est, quàm charitas, neq; charitas aliter, quàm cum gratia esse pôt. Et quoniam hic locus est, vt paulo ante dicebamus, ubi Lutherani ex non nullis verbis Scoti occasionem nacti, manifestarios nos Pelagianos faciunt, nemo mihi vitio dabit, quod paulo latius solito rem hanc scholastice disceptiam. Nanque in Catholicis, etiam qui hactenus à nobis scripserunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum oium, quo punctum, & neruus huius interrogationis aperiat, duobus, tribusve modis vsurpant Theologi vocem hanc, dilectio Dei super omnia. Vno modo pro singulari actu amoris erga Deum, qualis hac rône profertur, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hâc vocât dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atq; adeo naturalem: quia pôt esse cum peccato mortali. Alia est pfecta & executiua, atq; efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum singularem actum, sed uniuersalem obseruantiam mandatorum. Quæ propterea supernaturalis est ex gratia orta. Hæc quidem distinctio fundari in illo forte posset. 1. Ioan. 2. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius nō custodit, mendax est. Qui autem seruat uerbum ei9, uere in hoc charitas Dei perfecta est. Quasi alia sit charitas imperfecta: utpote solus actus uoluntatis, quo quis dicit Volo Deo in omnibus placere: qui tamen actus non est efficax. Et Matth. 7. Non omnis, inquit Christus, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei. Qua si dicat, Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obsequuntur uoluntati domini. Et quod primus actus possit haberi naturaliter, est vulgatū argumentum. Potest quis eiusmodi actū habere erga parentem, erga filiū, erga aliquē utiq; amicū: quid ergo obstat, quo minus possit eundē habere erga Deum? Eo vel maximè, quod vt dicebamus cap. 4. & cap. 20. potest homo naturaliter cognoscere Deum esse finem omnium. Quinimo vt præfati sumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis est Deum supra se diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, posse à nobis Deum diligi super oīa naturaliter. Quod re uera & absonū est Christianis auribus, & pter rōnem collectum. Nā esto, haberi ille actus naturaliter possit ab illo, ēt qui est in peccato mortali, nequaquam dicendus est dilectio Dei super oīa. Enimuerò dilectio Dei super oīa, qd vox ipsa statim primo sono auribus exhibet, est, qua ita quis Deū diligit, vt ipsum oībus præferat, seq; & sua oīa in ipsum referat: saltem nihil diuinæ amicitiæ cōtrarium admittat: iuxta Euangelicam vocē. Ex toto corde, ex tota mente. Contrariū inquam: qm venialia nō obstant dilectioni Dei super oīa. Hanc aūt dilectionem fateor, binam esse: sanè alteram naturalem, & alteram supernaturalem. Quocirca doctissimè profecto & meditatissime S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 3. percunctatus, an sine auxilio gratiæ possit naturaliter hō Deum diligere super oīa, rñdet affirmãdo de homine in statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de hoīe in lapso. Et causa est, qm homo in statu innocentiæ ratione suæ naturæ, iustitia originali institutæ, cōsideratus etiam absq; gratia gratum faciēte & alio speciali auxilio, cum nullam haberet causam peccandi poterat, perseueranter implere præcepta omnia quo ad substantiam per opera moraliter bona, & pari ratione vno actu verè referre se & omnia sua in Deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus nō item, quia non potest naturaliter, nec quantū ad substantiam operum, omnia seruare præcepta, quare neque omnia uno actu mentis vere referre in ipsum: siquidem absque speciali auxilio non potest non incidere in culpam, quę sit contra diuinam amicitiam. Ob idque actus ille diligendi Deum supra nominatus, non est censendus dilectio Dei super omnia. Tertio tamen modo accipitur dilectio pro vera amicitia Dei, ita placens Deo, vt sit meritum vitæ æternæ: nempe qua diligitur Deus, non modo tanquam finis naturalis rerum, sed tanquam supernaturalis, beans intellectuales rationalesque personas. Et hæc non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integræ poterat esse absque auxilio gratiæ.

Tribus modis accipit dilectio

Matt. 7.

Actus singula non censetur dilectio, dum est cū peccato.

Duplex vera dilectio.

S. Tho. 1. 2. q. 109. artic. 3.

Perfecta dilectio.

tiæ. Quamobrem eodem ar. 3. in solutione ad primum distinguit S. Tho. duas dilectiones Dei super omnia in Adam, s. naturalem, & supernaturalem, alterā quia omnia referuntur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alteram uerò, qua diligitur tāquam obiectum beatitudinis. Per hæc apertissimè intelligitur doctrina eiusdem doctoris. 1. 2. quæst. 100. arti. 10. Vbi disputans, vtrum modus charitatis cadat in præcepto, id negat de reliquis: affirmat verò de præcepto ipso charitatis. Ait enim vt supra diebamus, quod non, quotiescunque occurrit materia & tēpus aliorum præceptorum tenemur ea facere ex charitate: quoniā charitas est finis extrinsecus aliorum: id est, extra ipsorum substātiam. Quandocunque verò occurrit præceptū singulare dilectionis Dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra eius substantiam est diligere ex toto corde. Vnde elicit, quod reliqua quidem implere pssumus naturaliter, modo exposito in prima conclusiōne: hoc verò, minimè, nisi auxilio speciali: quod tamē Deus paratissimus est nobis annuentibus ferre.

S. Tho. artic. 3.

His præhabitis, conclusio est tertia huius capitis. Homo lapsus non potest diligere Deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demōstratur. Diligere Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: puta omnia præcepta eius facere, vt nulla admittatur contraria culpa: iuxta illud Ioan. 14. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum. Hæc autem homo lapsus facere nequit sola virtute naturali: tum propter naturæ infirmitatem, tū propter tam multa pericula, quæ per præuaricationem protoplasti nobis iniecta sunt: ergo neq; Deum valet super omnia diligere. Vnde Augusti. in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio cap. 18. vbi hunc locum ex professo constituit, omnino condemnat tanquam Pelagianum, qđ dilectio Dei non sit suum ipsius donum. his uerbis. Vnde est in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nā si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerūt Pelagiani: si aūt ex Deo, vicimus Pelagianos. Et subdit verba 1. Ioan. 4. Charissimi diligamus nos inuicē, q̄a charitas ex Deo est. Primū inquit (s. diligamus inuicē) lex est: quod aūt subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc Aug. Quasi dicat, Diligere Deum & proximū, idem est quod implere legē: & ideo ipse qui præcipit, dat vt possimus implere, atq; adeo diligere. Et in de correpc. & gra. vt ca. 20. supra citatū est. Sine gratia inquit, nullū prorsus bonum homines faciunt. Non solū vt mōstrante ipsa quid faciendū sit sciant, uerū ēt, vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in Concilio Mileuitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiā Christi non solum intelligentia in nobis mandatorum aperiri, verum præstari etiam, vt quod faciendum cognouerimus, facere diligamus atq; valeamus. Et in Concilio Arausi. can. 25. Prorsus donum Dei est diligere Deum. In summa, vbique dilectio & fides pari ratione asseruntur Dei dona: quia sicut non omnia supernaturalia certo ac firmiter credere absq; numine possumus, ita neq; omnia facere: vnde ratio constat dilectionis. Concinit scriptura sacra. Nam sicut Paul. vbiq; repetit fidem non ex nobis, sed donū Dei esse, ita charitas Dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ At dubium est hic præcipuum Sitne particulare præceptum dilectionis Dei. Et deinde quidnam est, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitabit enim quis forte, non esse singulare præceptum, sed genus quoddā omnibus præceptionibus decalogi virtute contentum, & particulatim explicatum. Ita vt Deum diligere super omnia, nihil aliud sit, q̄ præcepta sua seruare, vt vsi sumus hactenus dicere: iuxta verba Euangelica. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Et Paulus postquā singulatim denarrauit cathalogū, infert, Plenitudo ergo legis est dilectio. Præsertim quod aliud subiunctum mandatum diligendi proximum, non videtur singularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulæ distribuitur. Atq; ideo neque apparet, quid sit diligere Deū. q̄ ipsum colere,

Conclusio. 3.

Aug. in epist. ad Vita.

1. Ioā. 4.

Cōciliū Mileui. & Arausi.

Fides & Charitas.

Præceptū dilectionis.

Ro. 13.

non

non iurare vana per eum, sabbata eius sanctificare: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quominus sit peculiare præceptum dilectionis Dei. Quippe cum sub legis forma, & tenore editum sit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi non solum dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atque ratio & causa cur debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quod vt ait Paul. finis præcepti est charitas. Et Matth. 22. In his duobus mandatis tota expendet, & Prophetæ. Nempe quia tota lex in hoc pósita est, vt charitas inter nos & Deum, ideoque inter nos inuicem constet. Non autem satis est præcepta ferri de medijs quibus venitur ad finem, nisi & præceptum prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo intendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est Theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sũt enim qui hoc præcepto solùm internum actum dilectionis arbitrantur iuberi, quo nos nostrasq; actiones referamus in Deũ. Et ideo cum sit affirmatiuum, non obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. distinct. 27. tempora implendi hoc præceptum, esse dies festos: illis enim, inquit, tenemur recolligere, nos ascendendo mente in Deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligendi proximum. Hic ueruntamen non est locus disputandi, an mandato illo tertio primæ tabulæ, Sabbata sanctifices, astringamur habere huiusmodi actum amoris: at plurimi sunt, quibus hoc non potest persuasum esse, quoniam præcepto illo solùm inducitur in sensu literali requies ab omni opere seruili. Et quamuis finis ecclesiæ obligantis nos interesse sacris, fuerit, vt superna animo meditantes, immortali Deo, tum ob finitam suam diuinitatem, laudes dicamus, tum de sua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, vt paulo ante dicebamus, non cadit sub præcepto. Quemadmodum licet ecclesia nos quadragesimali obseruatione extenuare in carne intendat, vt liberior mens spiritualibus acommodetur, tamen finis ille non est in præcepto, sed tñ ciborũ abstinentia. Marsil. vir profecto inter Theologos egregiè doctus li. 2. q. 18. tenet lege hac dilectionis obligari hominem, seruare gratiã & amicitiã Dei, & perditam recuperare. Tum quia hæc ipsa uidetur esse notio huius nominis, dilectio, tũ maxime, qm̃ alias qui esset in peccato mortali, seruãdo oĩa præcepta diuina, maneret semper in peccato: contra dictum Euangelij. Si vis ad uitam ingredi serua mandata. Illationem autem inde sibi per suadet, quod ut ipse credit, potest quis in peccato seruare omnia præcepta decalogi quoad substantiam operũ, vitando noua peccata. Si ergo non restat illi singulare præceptum recuperandæ gratiæ, fit, ut seruando omnia præcepta exulet perpetuo à regno cœlesti. Hæc tamẽ opinio nõ est tantæ probabilitatis, q̃ fortè appareat vulgo: qm̃ præceptiones legis non sunt de habitibus, & minus de his quæ à Deo nobis donãtur, atque multo minimè de gratia. Non. n. iubemur persoluere debita ex habitu iustitiæ, aut liberalitatis, sed tantum persoluere ad iustũ, licet habitus cõsuetudine ingeneretur. Multo minus præceptũm nobis est proprium acquirendæ aut retinendæ gratiæ, quæ donũ Dei est, sed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipsa explicant. Quam tñ obedientiam subsequitur augmentum gratiæ, per quam acceptamur ad gloriã iuxta illud: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter censendũ est de præcepto dilectionis, nẽpè quod aliqua nobis illic mãdetur actio. Haud equidẽ inficiamur, teneri nos uiuere in gratia Dei: id verò non proprio præcepto, sed per cõsequutionẽ. Tenemur in quam, asserere nos in amicitia diuina, nõ furãdo nõ mœchãdo, nullũ, itaq; prætereundo aliorũ præceptum. Nãque si peculiaris posita esset lex perseuerandi in gratia, rediret argũ, quod paulo ante facieba mus: vtpotè quod quoties quis cõtra qdlibet aliorum mandatorum delinquẽdo à gratia excideret, non vnum cõmiteret, sed duo delicta. Et (quod maiorem præ se fert incredibilitatem) quamdiu quis persisteret in vno peccato, noua iugiter accumularet, ex eo quod nõ resipisceret. ¶ Dicamus ergo obseruantiam huius præcepti dilectionis

Marci 12.
Matth. 22.
Scot. li. 3. distin. 27.
Marsilius li. 2 q. 18.
Reprobatio.
Quomodo tenemur esse in gratia
Snĩa authoris.

dilectionis positam esse, non in actione tantum voluntatis intima, verum in officijs etiam alijs nonnunquam debitis. Neque verò semel in uita, quod quidã satis esse arbitrantur, quin plures obtingere & põt & solet, vbi sit debita. Esset namq; pe ne superuacanea lex, & maximè dilectionis Dei, quæ per totã vitã vnum tm̃ legitimũ haberet articulũ tẽporis: neq; illum certum. Quod si roges, quænam sint contingentia ista tempora huius præcepti? Primum nihil profectò ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur se Deo mente dicare, suaque ipsi referre instituta viuendi, saltẽ in genere, proponendo beneagere. Non est quod pertinacius contendam hoc necessariũ esse, q̃ primum quis venit ad vsum rationis vt pote quãdo iam cognitionem habet Dei, discretionemq́ue boni & mali: ut author est S. Thom. Tametsi hoc (nisi quod tempus non suppetit illius explicandi) non careat probabilitate: sed id tantum affirmo, quod saltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iure naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quod plerique aiunt, tempus huius præcepti illud maxime esse, quod est articulus mortis, improbabile mihi prorsus est, ex eo, quod cũ præceptum dilectionis sit præceptum amicitiæ conciliandæ, conseruandæq́ue per totam vitam cum Deo, ridiculũ sanè videtur, quod non obliget vsque ad exitum: quando iam nullum superest tempus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps à milite sacramẽtũ exigit, & fidem amicitiæ: etiam, si opus fuerit, appetendæ mortis: & quicunq; in suam familiam quempiam recipit, id primum requirit, vt suam sibi polliceatur fidẽ, amorem & diligentiam: ita nos prorsus Deus obstrinxit hoc præcepto dilectionis. Atq; hęc est ceremonia baptismi: vbi damus nomina in malitiam Christi. Sed ais, iã hoc ergo præceptũ ibidem completur. Haud equidem nego, sed primum dico, hoc fuisse etiam præceptum legis naturalis ante baptismũ: & modo cõijcio, quod postquã Christianus adoleuerit vsque ad vsum rõnis, debeat aliqñ hunc actũ dilectionis habere: quam virtute professus est in baptismo. Neq; argm̃, quod huic assertioni obijcitur, ita multũ habet roboris: puta quod rari sint qui ita faciant: rarissimi autẽ, qui huius negligentiæ & omissionis pœnitentiã egerint. Enimuerò contra ego dico, in more Christianis esse, cõtinenter se Deo suaque obsequia referre, & huiusmodi ꝑtermissę religionis culpam confiteri. Præter hunc casum occurrunt etiam tempora huius præcepti, quando offertur necessitas martyrij, vel inter infideles, vel contra hæreticos: vbi fides & religio periclitantur. Neque tunc tantum, sed quoties quis audit blasphemum hominẽ de Deo obloquentem, tenetur non solum præcepto correptionis proximi, sed certè dilectionis Dei, respondere pro Deo, proque eius honore, & nomine glorioso. Hæc enĩ vera est lex amicitiæ. Quinimo & præceptum dilectionis proximi, cuius supra meminimus, præter ea quæ cauentur in decalogo, adfert secum alias necessitudines. Etenim quãdo videmus vitam, honorem, aut substantiã proximi magno subesse periculo, vnde nos ipsum citra magnã iacturam possemus eripere, id profectò tenemur virtute huius præcepti. Quinimo & vitã ipsam, saltẽ pro republica, perstringimur nonnunquã exponere: quod philosophos ipsos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propositã qõnem descendamus enodãdã de dilectione Dei. Videlicet an possit etiã præceptum hoc impleri sicut cætera, quãtum ad substantiam actus extra gratiam Dei. Ad quam non simplex, sed triplex responsio est. Prima. Potest nonnunquam ex parte adimpleri præceptum dilectionis quantum ad substantiam. Puta, quando occurrit necessitas faciendi peculiare aliquod externum opus: vt respondere pro Deo, tuerique eius honorem, quod propriè pertinet ad præceptum dilectionis: & si quid aliud est simile. Tunc enim nihil aliud cadit sub tali præcepto. Secundum mẽbrum responsionis est, q actum illum singularẽ quo obiectiuè (vt lingua scholastica loq liceat) vt Deus diligit, habere quis põt extra gratiã, imò extra fidẽ vt supra satis demonstratũ est. Potest enĩ quis naturaliter illam habere animi affectionẽ, quæ est, Volo Deo in omnibus, & per omnia placere: etiam dum non faciat totũ quod debet, ne obicem opponat, diuinæ

Marginalia: Quibus tempori bus occurrat ꝑce. dile. — S. Tho. — Secũdus casus. — Dilectio ꝑximi. — Rñdeť ad q̃stio nẽ de di lec. Dei. — Prima rñsio. — Secũda.

uinæ gratiæ & auxilio: vtpote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest.n. infidelis, hæreticus, vel vsurarius si affectus erga Deũ, nihilo secius existimare suam legẽ aut sectam veram esse, vitæq; institutũ, licitum. Atq; hæc censeri, diciq; potest dilectionis impletio, quoad substãtiam. Qua de causa ait S. Tho. 3. sentent. dist. 27. quęstio. 2. quod nulla virtus est vera uirtus sine gratia: neq; ipsa charitas. Vbi significat, actum esse posse charitatis quo ad substantiam absq; gratia, & idcirco absque modo charitatis. Tertia itaq; propositio est. Vbi occurrit tẽpus præcepti charitatis, id est, actus internæ dilectionis, non satis est ad euitandum peccatum, impleri hoc modo quo ad substantiam, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed necesse est impleri etiam quo ad modum. In hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, quòd modus ipse charitatis cadit sub præcepto: scilicet diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: quod est, ita referre se & sua in Deum, vt nullum in corde habeat cõtrarium obicem, quo minus assentiat & cooperetur auxilio Dei. Haud tñ intelligas prçceptũ dilectionis, idẽ esse, quod prçceptum implendi totam legem: illud enim non est vnum, sed plurima: vt, Vnum cole Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui nõ secum admittit peccatum: & ideo habet, tanquã circunstantiam, obseruationem aliorum mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsi sumus sine auxilio speciali seruare, ita neq; eiusmodi actum habere referendi legitimè oĩa in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cum duplicem ipse potuisset habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalẽ, qua euitasset omnia peccata, & supernaturalem, qua mereretur æternam gloriã, nos nõ possumus habere nisi vnam supernaturalem. Et hic est intellectus S. Tho. 1. 2. q. 100. art. 10. Vbi ait, hoc præceptum nõ posse impleri, nisi per actũ, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiã. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis impossibile, cum promptissimũ nobis offerat auxilium. Neq; rursus inde sequit, præceptum esse de habenda gratia, quod supra reprobauimus, sed est præceptũ dę officio nostro: quod diuinitus adiutũ subsequitur gratia. ¶ Ex his tria eliciũtur minime silenda. Primum quod cæterorũ singula præcepta impleri semper possunt extra gratiam: ẽt vbi nulla subsequatur gratia: non quidẽ vt obsequium sit Deo accep tũ, sed ut se homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, ex toto corde, non est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabulæ, iam explicatum est. Sed id etiam asseritur contra Durandum de præceptis fidei, & sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, ut si baptizetur, putans se nullum ponere obicem, cum tamẽ sua culpa laboret aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adhibens diligentiam quam debebat vestigandæ ueritatis. Et si ita dispositus accedat ad confessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissionis illius præcepti: licet propter occultum obicem, non sit suscipiendæ gratiæ idoneus. Nõ nego qui fuerit necessaria reuelatio fidei, vel in suscipiente, uel in alio qui cœperit pdicare: sed dico, quod poterit quis sacramentum recipere sine gratia: dum cũ tali obice baptizatur, aut confitetur. ¶ Secũdum quod ex supra dictis elicitur, est, quod nullus prorsus est actus vnum singularis in uiro iusto, cuius similis quantum ad substantiam esse non possit in eo qui est extra gratiã Dei. Imò verò cum per se notum sit celebratissimũ illud axioma, quod bonum est ex integra causa, malum aũt ex defectu cuiuscunque necessariæ circunstantiæ, nullus est actus adeo heroicus, quin mutata circunstãtia, fiat malus. Actus inquam ipse dilectionis Dei, vt ex supremo iudicium capiamus inferiorum, si fiat qñ non oportet, erit peccatum. Vtpote si qñ quis tenetur vacare alij necessario officio: vt succurrere misero extrema patienti, prædicareve, seu administrare quodcunque aliud munus publicum, tum mauult quietus manere in contẽplatione Dei, atq; ea de causa debitũ officiũ deserit certe actus ille dilectio nis peccatum est, quia causa peccati. Quocirca nullus esse potest actus dilectionis adeo perfectus, qui fit in indiuiduo essentialiter bonus, sed omnis carere potest

Marginalia: S. Tho. 3. senté. distinct. 27. q. 2 — Tertia. — S. Tho. 1. 2. q. 100. ar. 10. — Primũ corollarium. — Contra Durãdũ — Secũdũ corollarium.

comitatu gratiæ Dei. Atqui tunc sortitur simpliciter nomen dilectionis, cum nihil adest operis, quod amicitiæ diuinæ aduer satur. ¶ Postremo denique ex istis colligi mus, neminem, citra priuilegium specia le reuelationis, certum esse posse sui sta tus: puta an sit in gratia, nec ne. Cũ enim misericordia Dei nostra exigat opera: quæ, vt modo dicebamus, similia esse pos sunt in iustificato, & in eo qui ob inscitiã aliquam extra gratiam Dei est, non restat vnde talem certitudinem habeat: qualis est scientiæ aut Catholicæ fidei. Talem enim omnino amorem Dei in se experi tur infidelis & hæreticus, quantum ad sub stantiam qualem Catholicus, eodemque feruore & conatu mortem oppeteret pro sua fide. Sed de hoc iustum tractatum fe cimus libr. 3. ¶ His de impletione præce ptorum & dilectione Dei expeditis, citra negotium patescit de euitando omni pec cato: quæ sit huius capitis conclusio quar ta, Nemo in statu naturæ lapsæ ualet abs que auxilio speciali gratiæ vitare omne peccatum. Patet ex secunda ante asserta propositione, quia si non potest propter infirmitatem naturę implere omnia præ cepta, fit, ut nec possit vitare omnia pec cata, non solùm venialia, sed neque mor talia. Quoniam venialia, neque in gratia possunt vitari omnia: vt libr. 3. dicturi su mus. Superflua est hic distinctio quorun dam inter præteritum & futurum pecca tum: videlicet, quod pręteritum non pos sumus uitare sine gratia, bene tamen futu rum. Nam reatum pręteriti peccati non dicimur uitare, sed ab illo liberari: quod constitutissimum est, fieri non posse, nisi per gratiam Christi: uitari autem & caue ri dicitur respectu futuri. Et de illo statui tur hic hæc quarta conclusio: quę est S. Thomæ eadem quæst. 109. 1. 2. articul. 8. Potest enim, inquit, homo ante gratiam singula mortalia vitare, non tamen diu manere absque mortali. Et est profecto pulchrã analogia, quam supponit huic cõ clusioni. Nempe quod quemadmodum ex eo quod appetitus sensualis non est plenè rationi subditus, non potest homo, etiã in gratia per quam subditus est Deo, omnia uitare venialia: ita ex eo, quod ex tra gratiam ratio non est omnino subie cta Deo, qui est finis nostrarum actionũ, non potest homo non aliquando offende re circa media contra eundem finẽ: quod est mortale. Vnde super Ezechielem Gre gor. Peccatum quod mox per pœniten tiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit. Et Chrisost. super illud Matth. 21. Soluite & adducite mihi, Sicut nauis, in quit, fracto gubernaculo, non quo uult uadit, sed quo tempestas impellit, ita ho mo, diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod uult, sed quod diabolus ei in tendit. Et hanc pariter sententiam pro nunciauit. Ecclesia contra Pelagium in concilio Mile. & in Cartha. vt refert Au gust. ad Paulinum: scilicet, quod liberum non est firmum & validum ad non peccan dum sine auxilio Dei: vt supra cap. 21. di cebamus. ¶ Postrema denique conclusio huius capitis, ex superioribus appẽdix est, quod absque auxilio speciali non potest homo perseuerare in gratia: sed hæc, quia de homine iam iustificato enunciatio est, ad tertium librum pertinet.

Tertiũ corollarium de certitudine.

Euitare peccata

S. Tho.

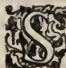
Grego.

Chryso sto.

Concil. Mileui. & Carthag.

Postrema conclusio.

Quo aduersarijs respondetur.
Cap. XXII.

SVPEREST in hoc postremo capite nonnullis ex Theologis contra sentientibus respondere, ac demũ Lutheran. satisfacere. Scot. fuit, & qui eius authoritatem sequuntur. vnde Lutherani scandalum acceperunt, vt vniuersitatem Theologorum Pelagianæ hæresis insimularent. Hic enim libr. 2. distinctio. 28. inter loquendum de præcepto, quod est, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, dicit: quod quandocunque voluntas exequitur actum huius præcepti, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem: cui ob latæ, vel resistit, & peccat: vel consentit, & iustificatur. Tria ergo vel quatuor videtur asserere. Primum, quod possit homo habere dilectionem Dei, etiam executiuam illius præcepti (vt verbo eius vtamur) ex puris naturalibus: quoniam quęstio est illic, vtrum naturali facultate liberi arbitrij possit homo vitare omne peccatum. Secundo quod talis dilectio

Scotus.

est

est dispositio sufficiens ad gratiam, quippe quā consequitur gratia, nisi homo resistat. Atque adeo meritū eius de congruo. Et ita propter eius authoritatē ferme tenet schola nominaliū. Et Adrianus quolibeto.7.quæst.4. Et tandē videtur respondere affirmatiuè ad quæstionem, quod potest homo naturaliter omne peccatū vitare. Et ita tenet Durā. eadē dist. saltem de peccatis, quæ sunt contra decalogū, & contra totum ius naturæ: nam de præceptis sacramentorum secus censet. Sed primū omnium vt hoc cum Lutheranis expostulemus, esto pars aliqua scholasticorum, in suspicionem illis veniret de crimine Pelagiano, cur in vniuersū reipublicæ Catholicorū illud impingūt? Habebant S. Tho. & cōplures alios, qui secus cēsent: vt monstratum est. Et præterea Scot. non asseruit dilectionem Dei super omnia esse naturalem homini lapso, nisi loquendo de illo simplici actu, quem supra diximus, non esse simpliciter dilectionem. Nam tertio, dist. 27. vbi in disputationem mittit, an necessaria sit infusa charitas ad diligendum Deum super omnia, respondet cū temperamento, profectò vt S. Thom. s. quod homo in statu naturæ institutæ potuit ex puris naturalibus diligere Deū super omnia. Et quamuis in hoc non omnibus sit probata sententia Scoti, quod ille actus dilectionis ex facultate naturæ, sit dispositio & meritum de congruo ad gratiam, non tamē exinde in Pelagianos incurrit, vt sui interpretantur. Quoniam in merito de cōgruo nihil agnoscunt debiti vel iustitiæ: vt dicebat Pelagius. Tametsi de hoc verborum tinnitu, paulò post libr. 2. pressius acturi sumus. ¶ Interim ad duo argumenta quæ contra nos propriè extare videntur, respondendum restat. Primum est. Si mandata implere possumus quantū ad substantiam actus, per naturalem virtutem liberi arbitrij, neq; modus ille charitatis supernaturalis est in omnibus necessarius, fit, vt per eandē naturalē virtutem possimus amicitiā Dei & æternam hæreditatem promereri: quod est Pelagianū. Nāque vt huiusmodi præmia mereamur, satis est implere mandata iuxta illud, Vos amici mei eritis, si feceritis quę pcepta sūt vobis. Et iuxta illud, Si uis ad uitā ingredi serua mandata. Quod si quis responderet, quod Christus redēptor noster intelligebat de obedientia mandatorum, quæ fit ex gratia & charitate, profectò talis responsio principiū petere videretur: nā idē esset tunc dicere, uos chari mei eritis & amici, si in charitate & amicitia mea permanseritis. Adde, quod cū gratia Dei sit acceptatio ad gloriā, perinde esset dicere, si uis ad uitā ingredi serua mandata, ac si dictū esset, si uis ad uitam ingredi, esto per gratiā acceptus ad uitā. Et tñ Christus intendebat consequentiā facere ab obseruātia mandatorū ad gratiā & gloriā. Quasi obseruantia esset mediū seruandę gratiæ, & uia ueniendi ad gloriā. Atq; adeo qui concedit, mādata seruari posse ex uiribus naturalibus, in scopulū Pelagianorū videtur impingere. Ad hoc respōdetur, quod qui concederent, oīa prorsus præcepta impleri posse quantum ad substantiā actus, per naturalem facultatē, extricare se ęgrè possent ex hoc loco, nisi aliqua effigie petitionis principij. Tametsi non esset omnino petitio principij sensus ille, Si feceritis amore mei præcepta mea, eritis amici mei, & habebitis uitā æternā. Attamen nos facilius respondemus, quod neq; quātum ad substantiam actus possumus naturaliter implere omnia absque auxilio speciali, neque præceptum dilectionis, quantum ad modum, qui necessarius est. Quocirca uerum est, ut quicunq; præcepta seruauerit, iam innitatur ope & gratia diuina. Et idcirco nullatenus sequitur posse quempiā ex naturalibus, uel gratiā assequi, uel gloriam. At restat adhuc argm̄ supra factum ex Marsilio, nēpè quod inter præcepta unū debet esse, ut qui est in peccato, disponat se perfectè ad gratiam: aliàs complendo mandata, peregrinaretur semper extra gratiam Dei. Hic primum in cōfesso est Christianis, quod sit necessarium agenti in peccato permittere se Deo, ut eius fauore disponatur ad gratiam, & reconcilietur: aliàs superuacaneū esset, reliqua seruare. Necessarium inquàm necessitate finis, sine quo de præterita culpa dānabitur. An uerò sit singulare præceptū, ut noua sit culpa, non habere tantā dispositionem, quæ sufficit ad gratiā, nihil hic disputamus: sed tamen neque conuincitur

Adria. quo.7. quæst. 4

Durād.

Primū argm̄.

Rñsio.

replica.

citur præfacto argumento. Nã sensus quidem genuimus illius verbi, Si vis ad vitã ingredi serua mandata, est, vt qui nunquã in vita vllum fregerit, intrabit ad vitam. Etenim qui ab infantia sua nihil mali fecit, vt iuuenis ille euangelicus de se aiebat, eidem neque in lege naturali Deus deesset, quominus ad se traheret. Qui tñ aliquod transgressus est, licet omnia alia seruauerit, propter illud præteritum, mulctabitur vita æterna: nisi mentem mutauerit. ¶ Eidem præterea assertioni, vtputa qđ non sit necessarium omnia præcepta implere ex charitate, saltem ad euitandũ nouam culpam, opponitur locus ille 1. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Sermo hic tamen, vel præceptum potest esse, vel cõsilium. Sed & fieri quippiam in gloriam Dei, nõ vnum sed duos potest habere intellectus. Primus est, vt Deo verè opus placeat, acceptumq; sit ad uitam æternam alter ut opus illud genere suo sit bonum, & honestum, vnde videntes debent gloriam Deo: iuxta illud Matth. 5. Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum qui in cœlis est. Si accipiatur gloria primo modo in sensu, vt sit præceptum tunc dicendum est, quod cum sit affirmatiuum nõ obligat (vt aiunt) pro semper: sed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc est expositio S. Thomę loco citato 1. 2. q. 100 art. 10. Potest tamẽ accipi in sensu, vt sit consilium: & hic videtur propinquior literæ: scilicet, siuè comeditis, siue bibitis, &c. omnia actu referatis in Deum. Potest tertio denique, quod forsan est verò proprius, accipi gloria secundo modo, vt sit sensus, neq; talia sint opera nestra, quæ non possint in Deum referri (qualia sunt peccata) & quæ genere suo honesta feceritis, ne referatis in uestram gloriam vanam, sed qualia genere suo sunt, ita faciatis, vt in gloriam Dei cedãt. Cui est soli honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Si vis ad uitã ingredi.

Secundum argum.

1. Cor. 10.

Matt. 5.

Finis Primi Libri.

FR. DOMINICI SOTO, 101
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
ORDINIS PRAEDICATORVM,
De Natura & Gratia,
LIBER SECVNDVS.

De dispositione ad gratiam. Cap. I.

IBRVM ergo primum, Deo perfectore, compleuimus: quo de triplici hominis habitu pro angustia ingenij nostri disputauimus. Nempè si in pura nudaq; natura fuisset conditus, quęnam libero arbitrio officia posset cum generali influentia Dei, & vbinam speciali egeret. Atq; si in iustitia originali perstitisset, qd suapte etiam natura valeret, & ad quid indigeret gratia. Ac demum quousq; hominis lapsi naturalis facultas sufficiat in bonis moribus, & in qua re deficiat. Subsequitur è uestigio, vt de iustificatione eiusdé hominis per Christum saluatoré nostrum dicam. Quatuor enim hos hominis status instituimus præsenti opere efformare. At quoniam iustificatio vna est, qua iniustus mutata mente in gratiam Dei recipitur: altera verò, qua iustus iustis operibus iustificatur adhuc, in hoc secundo libro de prima: in tertio demum, de altera erit sermo. Sanè vt in hoc causas, rónes, modū, & ordiné dilucidemus, quib[9] lapsus homo iustificatur: atq; in tertio potestaté, facultatéq; iustificati expendamus. Quocirca in enarratione fermè ambo & apologemata posi- Tri. Sy. Sef. 6. ti sunt sextæ sessionis S. nostræ Tri Synodi: quæ est de iustificatione. Atqui quamuis in superiori non defuerint nobis Lutheranorū incursus, quibus cum idcirco fuit crebro confligédum, hi tñ libri sunt, in quibus maiora subeunda nobis sunt cū illis certamina. Hic quippe in illa inextricabili, & molestissima qóne totus uersat, an sola fide iustificemur: ac fermè tertius 1 illa, an sola fides sit, qua legem implemus. Illa. n. uocula, sola fides, eo est vsq; penitus nescio à quo irato Deo obtrusa istorū mentibus, ut non iam intra uerba, sed toto concusso orbe armis de illa depugnetur. Quamobré, vt in operis vestibulo prę fati sumus, hoc potissimum loco deinceps versabimur, vt enarremus modum quo FIDES PER CHARITATEM OPERATVR. Est itaq; in tria membra dissecta meditatio hæc iustificationis. Qm̄ considerantda sunt opera: primum, quæ antecedé tia sunt iustificāti gratiæ: mox, quæ in ipso coeunt iustificationis momento: ac demū, quæ in hóie iam iustificato subsequūtur. Aiunt. n. Lutherani præcedentia, oia esse mala: concurrentia, nullius esse efficientiæ ad recuperandam gratiā: atque subsequentia, nullius esse meriti ad uitā æternam. De primo genere diximus libro primo: de tertio, dicturi sumus in postremo: ac de secundo, in hoc medio. At opera pcedétia, alia sunt merè naturalia, quæ nō fiunt tanquā propriæ dispositiones ad gratiam: de quibus monstratum est, non esse cuncta peccata, sed nōnulla moraliter bona: alia verò sunt, quibus gratiæ ineundæ adparamur. Atque ab his proficiscatur oportet disputatio præsens. De quibus trina est quæstio examinanda. Videlicet, an valeat se homo præparare ad gratiam: an id quidem absque speciali auxilio Dei: an denique huiusmodi opera, quæ anteueniunt gratiam, sint meritum aliquod eiusdem gratiæ, saltem de congruo. Prima qō inter Catholicos citra controuersiam diffinita est ad partem affirmatiuam, licet vtrum

Argumentū.

Opera triplicia.

Triplex quæstio

cet vtrum id possit naturaliter, non inter omnes conueniat.

Luther.

Sed Luthe. fuit, vt cap. 19. referre cœpimus, qui nescio quo prætextu extollendæ gratiæ Christi, dispositioné omnem, & præparationem respuit in nobis. Cuius verba iam ca. 15. ex suo articu. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait, Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo: & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Et articu. 6. Contritio, inquit, quæ paratur per discutionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditaté, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis: hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem. Hæc Luther. Atqui hoc loco nũquam hacten⁹ eius familia cessit, quin verò abhorrét audire dispositionis præparationi suæ nomen: Inclamantes in suis omnibus colloquijs & apologijs, inde turpiter extenuari gratiam Christi.

Hunc verumtamen nos locum bona iã ex parte constituimus cap. 15. vbi demonstrauimus, liberè nos à Deo moueri, dum nostram in nobis operatur salutem. Et deinde capitu. 19. vbi dilucidauimus, non omnia opera extra gratiam peccata esse, quinimo nonnulla fieri modo quodam posse bona: quare breuior modo faciliorque erit expeditio. Potissimum, quòd infra de dispositionibus in particulari, & indiuiduo redibit sermo.

Conclusio Trid. dẽ. Syn.

Est ergo conclusio Catholica, Lutheranæ contraria, neminẽ suæ voluntatis vtentem arbitrio cũ Deo reconciliari, nisi motione liberi arbitrij dispositum & præparatum: vt sancta modò Synodus definiuit.

Prima ratio.

Huius mihi equidẽ prima ratio ex rerum natura refulget. Fides namque (quod contra istos nunquàm non est inculcandum) virtutes quas natura docet, non reijcit: sed quæ per se non sufficiunt, perficit. Est autem mortalium animis nullum aliud ius penitius insitum, quàm in amicitijs reconciliandis necessariam primum esse iniuriarum in eo qui intulit, pœnitentiam: vt in eo qui accepit, consequatur obliuio, qua ratione odium radicitùs conuulsum, locum faciat amori: ergo & Deus naturæ perfector eandem à peccatoribus exposcit animi p̃parationem. Nisi quod cordium ipse inspector falli non potest specie vlla pœnitentiæ foris conficta, nisi in animo sit intus vera. Neque verò per hoc quicquàm detrahitur gratiæ, & misericordiæ Dei, non solum quod proxima dispositio à præueniente Deo in nobis fit, ut capitulo sequenti dicturi sumus: verum etiam quod non ita huiusmodi præparamenta constabilimus, vt inter nos, dum inimici eius sumus, & Deum, vlla sit vera ratio iustitiæ, vsque dum per misericordiam suam accepta sibi sint opera nostra. Quare absq; argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite: emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. Esa. 52.

Responsio Lutheranorum.

Sed ais, CHRISTVS iam pro nobis mortuus est, pretium delictorum totius mundi persoluens: quid opus vlla est nostra dispositione? Nimirum, quod uti opera nostra nullius fuissent valoris, nisi pretium ipse persoluisset: ita neminem preciosus idem sanguis abluit, nisi assentientem & cooperantẽ: præterquàm paruulos, qui ab originali culpa, quã aliena volũtate contraxerant, absq; propria voluntate sacramento lauantur.

Rõnes aliæ conclusióis.

Id quod cap. citato libri superioris 15. compluribus testimonijs, & rationibus suffulsimus: Sanè, quod cum homines simus, atque adeo liberi, iuxta nostram naturam à Deo mouemur. Hac enim de causa, nulla irrationalium creaturarum capax est gratiæ Dei: quia neque idonea est, vt ratione ducatur. Ob idq; vt illas in suos ipsarum fines, iuxta naturam suam naturaliter mouet (quare nec laudi illis est moueri, nec vituperio, si non moueantur) ita nos ad se, q finis noster est, iuxta ingeniũ nostrũ libere trahit: vt assensus noster, & obsequentium cooperatio laudi nobis detur: refutatio verò, crimini, & probro. Quas, aliasq; id genus causas diffusissimè ibidem suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum cooperationemq; liberi nostri arbitrij operiretur Deus, quid ad ostium cordis nostri, vt in Apocalypsi est, pulsare perseuerat? Nisi effringere non possit ferreos obices pectoris nostri? Nonne qui solé de nihilo fecit ea potestate, vt aeré absq; eius assensu ac nutu illuminaret, dum venit ipse lux vera, nisi spontaneam

coopera-

cooperatricem voluntatem nostram præstolaretur, vniuersum genus humanũ gratia sua subito perfunderet? Profectò nihil opus esset vocare nos ad pœnitentiã, allicere vt veniremus, & vt cõuerteremur ad ipsum, atque adeo eos terroribus percellere, qui sunt rebelles. Neq; væ, illud Hyerosolymis dixisset, quod toties voléti eos congregare, vt gallina pullos, restitissent: nisi hanc præparationem nostram animi necessariã (vt in iure erat naturali) statuisset. Neque obstinatio alias cordis nostri, culpa esset nostra, nisi nostra esset dispositio necessaria. At quia patientia, & expectatio Dei, vt author est Paulus, ad pœnitentiam nos non cogit, sed adducit: iõ qui non conuertuntur, furorem & irã thesaurizant in die iræ. Vnde Chrysost. Homil. 9. super Iohannem Deus, inquit, neminé cogit, sed suadet vt rectè faciamus: & quicunque ipsi assentiuntur, & alicit, & trahit. Propterea cum veniret in mundum, alij eum receperunt, alij eum neglexerũt. Nullum seruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: sed eos tantum, qui spõte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se Dei & virtutis habere intelligunt. Homines enim (vtpotè quibus necessario seruorum opera & seruitio opus est) improbos & dicto non audientes seruos, possessionis iure coercent: Deus autem, cum sibijpsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia, omnia operatur, nosque ipsos nostri arbitrij, & iuris esse liberè permittit. Quod si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eis deberet, ac si nullum præstitissent seruitium. Hæc Chryso. Vnde illud concilij Arausicani can. 4. quod Deus vt à peccato purgemur, voluntatem nostram nõ expectat, non ita audiendum est, quod nõ operiatur assensum nostrum, sed q̃ nõ ipsum nos, sed ipse nos præuenit Et eodem modo respondet Aug. lib. 1. contra duas epist. Pelag. cap. 19. ad argm̃, quod fieri potest ex verbo Euangelij, Nemo potest venire, nisi pater traxerit: vbi cum non ait, duxerit, videtur Christus insinuare, homines nolentes, atque adeo non assentientes trahi. Nam trahitur quis nolens, ducitur autem volens. Respondet inquàm, dictum esse, traxerit, non quia aliquẽ Deus trahat vi: imò nemo, inquit, venit nisi volens: sed ne ex verbo, duxerit, occasio daretur suspicãdi, quod nos prius volumus, dictum est, traxerit. Non quod nolentẽ cogat, quia impossibile est, inquit, vt qs nolens credat: sed quia ex nolente facit volentem. Vnde, vt li. 1. ca. 15. adnotauimus, falsissimè & turpissime Luthe. Ar. 36. citat Augustinum in eod. libro, quod nolentes Deus, & reluctantes cõuertat. Est ergo necessaria assensio, cooperatio, atque adeo dispositio nostra ad nostram iustificationem. Quã ob causam Apost. ad Philip. 2. Cum metu inquit, & tremore uestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis, velle, & perficere pro bona voluntate. Quasi dixisset, Quamuis Deus sit qui voluntatem vestram mouet, vos autem nihilominus debetis cũ tremore per liberum arbitrium cooperari. Id quod sapienter Aug. cap. 9. adnotauit in de gra. & lib. arbitr. ¶ Quod si motus voluntatis nostræ ad pœnitentiam, vt in primo argumẽto monstrabamus, necessaria est præparatio gratiæ: inde fit cõsequens, vt quæ nos cuncta in hunc saluberrimum affectum commouent, præparatio etiam sint nonnulla, licet non ita proxima & necessaria. Vti terrores inferni & iudicij Dei: quinimo metus ignominiæ apud homines, & aliarum pœnarũ, quæ lege decretæ sunt delictoribus & criminosis. Huius testimonia vulgatoria sunt in utraq; pagina sacra, q̃ vt sit opus tanta hic nos prolixitate molestos esse. Est enim veteris testamenti historijs quàm plurimis memoriæ proditum, vt Deus hostium pauoribus, comminationibus, alijs-que flagellis durum illum & volubilẽ populum sæpè cohibuisset, & in uiam reuocasset. Vnde Dauid, Cum occideret, inquit, eos, tunc quærebant eum, & reuertebantur: seu ut alia habet lectio, reuerebãtur. Et iterum, Clamauerunt ad dñum cum tribularentur. Atqui ipse idem artifex conficiendæ medicinalis pœnitentiæ, Circundederunt me, inquit, dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circundederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis: in tribulatione mea inuocaui dominum. Sed superuacaneum est ista mendicare, cum Euangelium sit

Margin notes: Chrysosto. Homil. 9 — Conci. Arausi. can. 4. — Aug. li. 1. ca. 19 — Luthe. — Philip. 2. — Aug. ca. 9. in de grat. & lib. arb. — Psal. 77 — Psal. 17

apertum. Sane cuius prædicatio à pœnitentia, atque ab incussione metus gehennæ cœpit. Ita enim Ioan. Genimina uiperarum quis demonstrabit uobis fugere à uentura ira? Et Christus ipse redemptor noster timere nos eum iubet, qui potest corpus & animam mittere in gehennam, atque adeò perhorrenda signa extremi illius diei. Vulgaria sunt hæc.

Impugnatio Lutheranorū.

At expendamus quo modo nostri Protestantes deludere hæc vniuersa moliuntur. Fatentur quidem in confessione Augustana, & ubique prædicationem Euangelicam redarguere peccata, vt perterrefacta corda ad fidem protinus confugiant.

Melanthon.

Sed addit Melanthon in sua apologia, quod antequam uincamus terrores illos per fidem, peccata, ipsi etiam sunt.

Bucer.

Et Bucer. in libro, quo cōpositor prodijt controuersiarum, ait, quod quæcunque opera præparationis, etiā contritio ipsa, antequam adsit fides (& intelligit, antequam adsit gratia) peccata sunt: In eadem semper salebra cum suis complicibus hærens, quod qui in peccato est, atque adeò filius iræ Dei nihil efficere potest, nisi quod ira etiam dignum sit Dei? Sed huc illos conuenire cupio.

Rō notanda.

Si terrores illi inferni, quod nobis peccata nostra minantur, in hoc Christus nobis intulit, vt p̄ illos reuocemur in fidem suam & gratiā, quo modo peccata sunt, etiam antequàm perueniatur ad gratiam? Nunquid Deus nesciuit nos ab iniquitatibus nostris alio compendio dimouere, quàm in noua nos conijciendo crimina? Esto, non statim cōsequantur effectum suum, ideò sunt peccata censenda? Si homo crudi pectoris verba Dei audiens in cōcione nondum emolliri satis potest, idcirco uerbum Dei audisse peccatum est illi? Nunquamne considerastis, quòd si terrores illi peccata sunt, peccatum etiam erit illos hominibus incutere? Atque adeo (ne in Christum illos etiam incutientem tātam proferamus blasphemiam) saltem Ioan. dum progeniem viperarum à ventura ira perterrefacit: Petrus & Paulus, & Apostoli reliqui dum peccatoribus pœnitentiam prædicabant, culpa se ipsi & crimine implicabant, plebem commouentes ad malum? Merito sanè cēsenda noua est Theologia hæc, quæ uos hæc commenta docuit.

Dissoluit argumētum Lutheranum.

Quoniā nulla, si dialecticam nostis, collectio est, vt si homo sit filius iræ, quæcunque opera faciat, digna sint iræ. Hoc enim loco satis uos, credo, depulimus cap. 18. prioris libri: & iterato de eadem re vobis respondebimus libro tertio, capitulo quarto. In cassum profectò positæ essent pœnæ, siue æternæ à Deo, siue ab hominibus temporariæ: inuenum admonitiones, & consilia, ac denique remedia omnia ad cohibendum iniquos: quinimò perniciosa essent talia instituta, si metus eorū, peccata essent, antequam homines peruenirent ad gratiam. Re uera clemētissimus atque in nos benignissimus Deus, ut crebro est apud Chrysosto. & cæteros patres, non in id potissimum supplicia inferni esse uoluit, vt perditos homines cruciaret (tametsi & hæc iustitia sua est) sed certe vt inferni pauore à delictis arceret, quos misericorditer premiaret. Quinimo & ciuiles pœnæ simili intentione decretæ sunt.

Exēplū de filio p̄digo.

At ex isto filio prodigo Euangelij, manifestum sumitur aduersus istos argumentum, sanè qui postquàm dilapidauerat paterna bona, egestate compulsus: & pedore, & pudore, quod porcos pasceret, de reditu cogitauit. Nisi forte defendere velint, quod cōfusio illa & horror, quem concepit, & mendicitatis afflictio, anteq̄ eum pater in gratiam reciperet, peccata essent omnia. Igitur licet metus gehennæ, & alij id genus, in quos delicta nostra nos mittunt, non sint, absente gratia, absolutę virtutes: non tamen protinus fit, vt sint peccata, sed sunt utilia bona.

August. tract. 9.

Id quod in exemplo Augustini tract. nono, super epistolam Ioan. de seta introducente linum, conspicuum est. Seta enim fragilior est ac debilior, quàm ut possit corium cōsuere, non tamen consequitur, vt si non hēat robur, & firmamentum lini, propterea sit mala: nam utilis est inducendo lino, quod illa exclusa corium continet. Ita omnino quamuis timor qui præit charitatem, non satis nos Deo cōclutinet & compaginet: vtilis tamen est illi inducendæ, quæ foras misso timore, id præstat. Quamobrem tanquam initium sapientiæ, bonus est timor domini. Præterea mirabile est, quod lugere charorum mortes & alias calamitates, illis etiam qui sunt in peccato, non sit peccatum:

catum, & tamen deplorare miserias, in quas nostra nos flagitia intulerunt, peccato nobis & hypocrisi imputetur. Porrò dolores parturientis, vtcunque ipsam discrutient, non æstimantur mali, quando
Esa. 26. viam edendo fœtui aperiunt. Vnde Esaiæ sm Hebraicam veritatem, Sicut quæ concepit, cum appropinquauerit ad partũ dolēs clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua domine. Concepimus, & quasi parturiuimus: & peperimus spiritũ.
Hiero. Vbi Hieronym. Sicut ad partum, inquit, mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare: sic nos angustia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ cōcepimus, & parturiuimus & peperimus, non carnis liberos, sed spiritus. Neque alio olim Deus nutu Niniuitis terribile illud iudicium p Prophetam denunciauit, nisi vt terrore illos disponeret ad gratiam. Quare blasphemia esset dicere, terrorē illum fuisse illis peccatum. Quin vt capitulo decimooctauo, libri primi dicebamus, ut Nabuchodonosor, ita & Pharaonem eisdē plagis mollire curabat, nisi quod alter audiuit, & didicit: alter verò uidit, & renuit. Plena sunt omnia huiusmodi vulgatissimis testimonijs præparationis nostræ. Et quæ proxime superioribus octo capitulis latissime excogitauimus, cuncta in hunc locum conferri possunt. De quo proinde satis. Inferius namq; tractandum nobis restat, qualis sit hęc pręparatio, quotq; sint actus ex quibus constet.

Quo obiectiones aduersariorum repelluntur. Cap. II.

Causae quibus cōcitantur isti, ut aduersus hāc nostrā animi dispositionem, & pręparationem tanta acerbitate pronuncient hæ fermē sunt. Primam conficiunt ex illo loco Pauli 1. ad Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum uelut æs sonans, aut cimbalum tinniens. Si habuero prophetiam, & cætera quæ sequuntur citra charitatem, nihil sum. Ecce inquit
1. Cori. 13.
Luther. Luther. artic. 6. Quicquid fit extra charitatem, non fit ex toto corde, & ideo hypocrisis est: iuxta illud Matth. 15. Populus iste labijs me honorat, cor autem eorum longē est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos Christus hypocritas: hypocrisis autē peccatum est: ergo quicquid operis fit extra charitatem, est peccatū: adeoque nulla esse potest dispositio ad gratiā. Matt. 15
At nulla est consequentiæ probabilitas, si quod fit extra charitatē, nihil est in conspectu Dei, quod sit protinus peccatum. Quicquid enim officij à gradu illo diuinę gratiæ deficit, nullius æstimatur uel ponderis uel pretij apud Deum: non tamen continuo sequitur, vt sit peccatum. Quinimò lōge diuersa est illic insinuatio Pauli. Propterea .n. constituit exemplum in rebus quæ genere suo sunt bonæ: vt doceat, quod quamuis prophetia extra charitatem vere sit prophetia, sicuti fuit in Caipha illo nequāā Pōtifice (vt habetur Ioan 11.) & fides etiam mortua rationem suam habeat & substantiam fidei: nihil tamen sunt in indicio, & æstimatione Dei ad vitam æternam. At nihilominus suo esse possunt genere: idest, moraliter bona. Schola autem Lutherana, ut eodē loco docet magister suus, impietatem reputat, opus esse vllū naturale moraliter bonum, ita medium inter amorem & odium Dei vt à neutro procedat. Atque adeò negat fidem extra charitatem, fidem esse. Id quod vsquequaque pertendunt defendere. Vnde vtique colligunt, quodcunque peccatoris opus, quoniam ex amore non fit, ex odio procedere: ideoque peccatum esse. Sed quomodo huius possint hominibus sanæ mentis fidem facere, nō uideo. Quibus inquām persuadeant, vt qui alicuius flagitij reus est: verbi gratia, qui amorem turpem ex animo languenti, uel odium inimici eximere non potest, quicquid is faciat genere suo bonum: id est, si hospitalis sit erga pauperes, si beneuolus in ciues, si oret, si fidem corde & ore confiteatur si deniq; manducet, aut bibat: hęc omnia in odium Dei faciat. Quid si perterritus iudicio diuino, cupiens pus illud euomere, & ad Deum toto pectore reuerti, eleemosynas distribuit in pauperes, inedia macerat carnem, assiduis precationibus insistit apud Deum: ut uirulenta illa animi ægritudine liberetur? Nunquid

Nulla est illatio Lutheri.

Luther.

Impugnatio Lutheranorū.

quid hæc etiam omnia, quia ex verò amore Dei non fiunt, consequitur, vt ex odio præcedant? Profectò non est adeo diffidédum nobis de natura humana, vt quempiam liberum animum talis subeat cogitatio. Neque illud Luthere, quod arbitraris, hypocrisis est: si diffinitionem Christi magistri nostri meditatius perpendas. Hypocritas enim eos appellat redemptor noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quàm in affectu gerant. Qui autem officia hæc, quamuis propter admixtam culpam non faciat ex toto corde: facit tamen propter honestum, vel forte, vt adiecimus, intentione inclinando ad se Deum, cuius ope sanetur: is inquam nó aliud exhibet foris, quàm gestat in corde: quocirca neq; est hypocrita. Quod nisi oís rationalis ac naturalis philosophia explosa vobis esset, cerneretis, non oía quæ fiunt ab hoíe prauo, pficisci à prauitate. Habet.n. homo, quem modò depingimus affectum amicæ, à quo sordidus, & impudicus, vel odium inimici, à quo iniquus est: sed habet simul & distinctam aliam volútatem faciendi quod honestum est, vel desideriú etiam resipiscendi, pugnans cum priori affectu, vnde opera illa, vtcunq; bona, dimanant. Atqui hoc interpretamento elucescit sensus Augustini 2. epistola ad Sixtú: cuius inde verba nobis opponunt, nihil tamen nobis obstantia. Ait enim percipiendæ primæ gratiæ nulla in impio præcedere merita. Quoniam meritis, inquit, impij, non gratia sed pęna debetur. Quibus profectò verbis nullatenus condemnantur singula opera impij: sed hoc tantum decernitur, quod nulla sunt in illo merita nisi supplicij: Etenim opera moraliter bona, neque vitæ æternæ, neque supplicij merita sunt. Quare sensus Augustini is prorsus est, quod nulla habeat merita gratiæ: sed propter unum quod habeat peccatum mortale, dignus sit æterno supplicio.

Hypocrisis.

August. epist. 2. ad Sixtum.

¶Mox adferunt pro se isti illud Pauli ad Rom. 5. Lex subintrauit, vt abundaret delictum. Vnde nescio cuius arte dialecticæ, fingit Luther. oé opus antecedens gratiá, & quamcuq; detestationé peccatorum, facere magis peccatoré. Ait.n. quod quęcunq; recogitatio peccatorum ante gratiá necessario ingenerat odium legis, propter cuius prohibitionem illa sunt peccata. Atq; ideo peccator maiori odio habet legem, quàm peccatum: cum ergo odium legis peccatum sit, cósequitur, vt talis memoria peccatorum magis faciat peccatorem. Quocirca, nisi fides (videlicet formata, quam solam admittit esse fidem) præcedat, perniciosa est peccatorú cogitatio. Vide quàm sit indignum argm̃, cui vlla reddatur responsio. Imprimis lex nó fuit in hoc posita: hoc est, intenta, vt homines ad peccatum induceret, alias nó esset lex sancta & mandatum sanctum, vt ait Romanis Paulus, sed certè quantum ad moralia præcepta, vt homines bonos faceret, (qđ est munus proprium legis) & quantum ad ceremonialia, vt venturum prænunciaret Christum. At (vt vulgatissima habet glossa) ex eo quod prohibebat, non tñ extinguebat concupiscentiam, occasio erat, nó vniuersis, sed sensualibus hominibus peccandi: tum multiplicando mandata, tum quod appetitus hominis vehementius nititur in vetita. Vnde in solum elicitur, qđ quæcunq; opere fiunt contra legem, peccata sunt. Et prætereà, quod odium ipsum legis cuiuscunq;, siue scriptæ, siue naturalis, propterea quod cupiditates nostras cópescat, impietas quoque sit. At verò non quicunque execratur peccato quæ admisit propter dispendium, & damna quę indè passus est, odio habet legem. Quamobrem, non solùm vbi non præcedit fides viua, præcedit autem mortua, verum vbi nulla præcedit infusa fides, sed sola naturalis notitia, quod Deus est, & remunerator est, metus supplicij, odiumque subindè ac detestatio peccatorum, adeo nihil adferunt mali, vt plurimum etiam utilitatis conferant ad salutem.

Secúdú argm̃ Luthe-ranorú.

Rñsio.

Lex quo mó fuit occa-sio peccandi.

¶Tertium tamẽ locum nemo sit qui non miretur, quousque violenter distorqueant, vt in suam sententiam pertrahant. Locus autem ille est de exciso palmite: qua pulcherrima similitudine usus est, saluator Ioan. 15. Si quis in me nó manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet: & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Commentatur enim Luthe. artic. 36. duo priora pertinere ad liberum arbitrium in hac vita: scilicet mitti foras, & arescere: reliqua verò tria, nempe colligi, mitti in ignem, & ardere,

Tertiú argm̃.

Ioa. 15.

ardere, ad futurum sæculum. Vnde quicunq; inquit, à gratia hic Dei per peccatum deciditur, traditur sathanæ: qui non permittat eum conari ad bonum: sed cogat arescere, & semper peiorem fieri. Attamen locus hic primum totus attinet ad
Mat. 13 extremum iudicium. Ibi enim, vt expressit Christus exemplo sagenæ missæ in mare, exhibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum (quod est foras mitti) arescentes præ timore & expectatione horrendi iudicij, quod illos manet: atq; adeo quasi in fasciculos incẽdio aptos colligent, mittentq; in ignem æternum. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora membra ad uitam spectarę præsentem: absit vt quicunq; gratia Dei excidit, eousq; mittatur foras in potestatem Sathanæ, vt nulla fiat sibi reliqua libertas redeũdi in gratiam Christi, qui paratissimus est manum cuicunq; porrigere. Nam tunc nunquam peccatores, vt ad se reuertantur vocaret: quod tamen assiduè & instantissimè per totum Euangelium perseuerat facere. Illos verò qui nunquam de reditu cogitãt, sed ostium cordis misericordiæ diuinæ vectibus suarum cupiditatum obserant, planè cõcedimus, vt quos fons ille aquæ viuę salientis in vitam æternam non alluit, in dies magis ac magis arescere. Reliqua Lutheranorum argumẽta huius farinæ sunt. Haud tamen me preterit, meliusculè iam loqui Lutheranos de dispositione ad gratiam in libello Imperatorio Ratisponensi: licet non prorsus rem plene confiteantur: de quorum sententia explicatior sermo capitulo duodecimo futurus est.

De auxilio speciali Dei. Cap. III.

HAc cum Lutheranis præhabita disputatione, discutiendum secundo loco sequitur, vtrum dispositio hæc humanis viribus fieri possit, an necessarium sit speciale auxiliũ
Gratiæ diuisio. gratiæ. Vbi operæpretium est de gratia, quot sint huius nominis significatus prænotare. Gratia in vniuersum (quod uox per se ipsa aperte sonat) à sua causa nomẽ hoc mutuatur, ut initio superioris libri dicebamus. Est enim donum, quod non debetur suscipienti, sed gratuita uoluntate donatur. Aliàs, ut ait Apost. si ex operibus, iam non est gratia. Attamen dum sub aliquo generali nomine species quæpiam aut suppositum aliquam præ alijs habet peculiarem qualitatem, unde possit propriam nomenclaturam sortiri, nomen ipsum generale fit aliorũ quasi speciale. Vnaquælibet diuinarum personarum est spiritus sanctus: verum quia pater & filius notiones habent proprias, quibus nuncupantur, nomen spiritus sanctus tribuitur tertiæ personæ. Pari modo, omnis cuiusque generis gratia sic appellatur, quia gratis data: sed quia vna est specialis gratia, qua nos sibi Deus formaliter facit gratos: secundum illud Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, hæc ab effectu proprie dominatur gratia gratum faciens: reliquis retinentibus genericũ nomen, vt dicantur gratię gratis datæ. At verò gratiæ gratis datæ, quæ è regione disparantur a gratum faciente, sunt dona illa quæ conferuntur non in bonum ipsius suscipientis, sed in communem vtilitatẽ: quas idcirco donari nihil uetat prauis hominibus, ut dona prophetiæ, linguarum, & sanitatũ, & cætera quę refert Paul. 1. ad Cor. 12. Cuius diuersa rō est gratię gratum facientis: vt quę in bonum proprie ipsius possidentis tribuitur. Concursus autem & subuentus Dei præuenientis conuertentisq; ad se nos, etsi inter gratias gratis datas connumeretur, habet tamen peculiare nomen auxilij specialis seu gratuiti: sanè quo nos super naturam euehit. Vt discernatur à generali influxu, quo res mouet, fouetque naturales. ¶ Mox considerandum secundo est, quod dispositio ad gratiam duplex esse potest: alia si lubet, impropria, & remotissima, neq; sufficiens neque omnino necessaria: vtpote, quodcunq; opus moraliter bonum, quod fit ex puris naturalibus cũ auxilio generali Dei propter honestum aut propter rationes aliquas, & necessitudines humanas, quæ bonæ sunt genere suo. Quæ tamen officia non possunt, quatenus opera sunt qualis qualis virtutis, nõ aliquo modo viam de se sternere ad charitatem. Et præsertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat intentione inflectendi Deum, qui

Rom. 3.

Gratia gratis data.

Paul. 1. ad Cor. 12.

Auxiliũ speciale

Duplex dispositio ad gratiam

qui durum sibi cor emolliat ad pœnitentiam. Quem nimirum finem, sicuti & honestos alios, potest sibi naturaliter præstituere. Hęc autem naturalia opera nō sunt illa, quę quasi propriam dispositionem statuta lege subsequatur iustificatio. Alia est dispositio propria, & ad iustificationē necessaria. Et de hac est quæstio, vtrum taliter se homo possit disponere ad gratiam ex suis naturalibus, ut certo semper & infallabiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologis complures, qui id sibi habent persuasum. Scot. 2. sentent. distinct. 28. (ut paulo ante dicebamus) dum loquitur de his, quæ homo potest naturaliter circa diuina præcepta, hæc profert verba de pręcepto dilectionis Dei super omnia. Quandocunq; uoluntas actum huius præcepti exequitur, licet informis: disponit se de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblatę vel resistet, & peccabit: vel consentiet & iustificabitur. Vbi tria videtur affirmare. Primum, quod dispositio sufficiens ad gratiam pōt esse dilectio Dei super omnia, quod inferius in litem repetē dum nobis est: alterū quod dispositio pōt fieri ex puris naturalibus: cuius hic examen facturi sumus: & tertium quod talis dispositio est meritoria de cōgruo: de quo capite sequenti differetur. Et lib. 4. dist. 14. q. 2 Potest, inquit, homo ex naturalibus cum cōi influenti habere attritionē, quæ sit dispositio & meritum de congruo ad delectionem peccati mortalis. At qui de secundo saltem & tertio puncto, videlicet, quod sit aliqua dispositio gratiæ ex naturalibus, & illa sit meritū de congruo, complures illi adhęserunt. Nā ferme nominales præter Gregoriū Ariminensem. Sequitur pręterea ipsum Adrianus quolibeto 7. q. 4. & Duran. eadem. d. qō. 5. Nihilo secius responsio huius qōnis est negatiua. Nempe quod nemo facultate humana potest sufficienter se ad gratiam disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quā infallabiliter & certa lege subsequatur gratia. Etne, quæ diuersæ sunt qōnes, in vnam conglutinemus: nihil modo aio demerito cōgrui, sed id ēt affirmamus, quòd quamuis dispositio illa non vocaretur meritum de congruo, non est ih admittendum, quod se hō possit ad gratiam disponere tali dispositione. Neque profecto negatio hæc (nisi meus me fallit scrupulus) censenda tantum est, vel sancti Thomæ, vel Theologorum cuiuspiam opinio: sed conclusio quæ ita colligitur ex sacris locis, vt ægrè possit à viro orthodoxo refutari. Neq; S. Tho. hanc tenet conclusionem, solùm tanquam opinionē, sed re uera tāquam fidem Christi: vbi ait, Nemo pōt venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Exordiamur ergo inde ex verbis eius 1. 2. qō. 109. art. 6. Duplex, inquit, est præparatio voluntatis ad bonū. Vna quidem ad bene operandum, & Deo fruendum. Quæ fieri nequit sine habituali gratia gratum faciente: quæ principium est operis meritorij: Porro conclusio hæc, prima communis est consensus Theologorum aduersus Pelagium. At alia est pparatio ad consequendam & suscipiendā gratiam ipsam habitualem: quæ quidem præparatio non fit per alium præcedentem habitum. Nam alias ante hunc sedm requireretur alius prior: & sic esset in infinitum abitio. Et neq; de hac secunda vlla est Theologorum discordia Sed oportet, inquit, præsupponi aliquod auxilium gratuitum Dei, interius animam mouentis, siue inspirantis bonum propositum. Et de hac tertia dissident (vt dictum est) doctores. Ratio quam adfert S. Tho. est similitudo quædam naturalis. Cum enim, inquit, omne agens agat propter suum proprium finem, qualis est ordo finium talis est & agentium: quippe, vt quanto agēs superius est, tanto suas referat actiones in finem superiorem. Vti in exercitu primum agens est dux, seu princeps: cuius proinde finis prius est ille, qui est, supremus: scilicet, vincere: tribunus autē qui agit sub duce, non habet proprio fine, & scopo, nisi peculiarem legionem gubernare ex imperio supremi ducis: & ideo ad primū ducem spectat, oēs partes exercitus disponere, quatenus melius ad victoriam confert. Cum ergo Deus sit prima causa infundēdæ gratiæ, per quam conuertimur in ultimum finem, ad ipsum spectat disponere, & præparare nobis animos eidem ipsi dono suscipiendo. Duran. verò & reliqui dicunt hāc rationem non concludere, adferentes cōtrà aliud exemplū naturale. Deus. n. est, qui

Marginal notes: Scot. 2. sen. dist. 28. — Nominales. — Duran. — S. Tho. — Duran.

qui infundit animam in generatione hominis,& tamen materia disponitur ab inferiore agente: puta per causas naturales. Et pari inquiunt modo, licet solus Deus sit qui gratiam infundat, nihil obstat, quo minus se hō ipse naturali virtute disponat, & accommodet ad eandem gratiam. At uerò primum similitudo hæc nihil deterij, imo potius corroborat rōnē S.Tho. Qm̄ uirtus seminis disponētis materiam ad infusionē animæ rationalis, virtus est quoq; animę rationalis, puta hominis generantis: & ideo causa disponens proportionem habet cum forma, ad quam fit dispositio. Sed præterea quicquid fit de rōne naturali: hoc est vnde isti falluntur, qd putant S. Tho. illa sola ratione naturali conniti, cum tamen res longe aliter sit: supponit.n. veritatem illā tanquam Euangelicam, quæ omni porro naturali ratione firmior est. Adducit autem rationem duntaxat explicationis causa. Vnde cum 2.sen.dist.27.& 28. opinionem communē insequutus, affirmasset, tum quod homo ex naturalibus posset se disponere ad gratiam, tum quod dispositio illa esset meritum de congruo: postmodum in summa, eloquia sacra & Patrum, cum primis Augustini, sententias meditatus explorans, vtrunq; retractauit.¶ Prima ergo rō conclusionis est: Disponere se hominē & parare ad gratiam, nihil aliud est, quàm animum ab iniquitate dimouere, conuertereq; ad Deum à quo gratiam recipiat: veluti si qui faciē à sole hēbat auersam, ipsū respiciat, vel lumine perfundat: cōuersio aūt Deo ꝑuenienti tribuit in sacra scriptura: iuxta illud, Deus virtutū cōuerte nos. Et Hiere. 31. Conuerte me dn̄e,& cōuertar. Et Thren. 5. Cōuerte nos dn̄e ad te,& cōuertemur. Quo si ordine cōuersō legamus etiā Iohelis. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et Zach. 1. Cōuertimini ad me & conuertar ad vos: illic solū significatur ꝑ nos stare, quo minus à Deo iugiter pulsante ad ostium conuertamur. vt lib. superiori. c. 16.& 18. fusius patefecimus. Eadem præterea preparatio, quia fit spūaliter, instar corporalis motus, dicitur tractio,& tamen nemo (inquit Christus) potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Neque uerò tuta respō sio est quam securi quiddam excogitant: vtpote quod hæc & similia testimonia referantur ad infusionem gratię. Quinimo hoc me contra potissimum mouet, quod infusio gratiæ non est tractio nec conuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter à nobis fieret, Deo tantum infundente gratiam, non propriè Deus esset qui nos traheret aut conuerteret, sed nos ipsi uirtute nostra reuerteremur ad ipsum, suscepturi gratiam. Sicuti dum ego faciem uersus solē uoluo, non me ipse uertit, sed illuminat. Deo autem non solum attribuitur illuminatio, quæ est terminus, sed motus ipse, qui est tractio & conuersio: iuxta illud Augustini de gra.& lib.arb. cap. 5. Nisi donum Dei esset, etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Domine Deus uirtutum cōuerte nos. ¶ Secundo. Dispositio sufficiens, quam certò, & infallibiliter sequitur gratia, est inchoatio quædam iustificationis. Paulus autem ēt inchoationem ipsam denegat adimitque nobis: vbi ait, quod non sumus sufficientes à nobis, vel quicquam cogitare, quasi ex nobis. Et nomine cogitationis designat primam dispositionem & initium motus, qui fit recta via ad gratiam. Quasi exponens verbum Christi, Sine me nihil potestis facere. Loquitur enim Christus illic de fructu, quem ferimus in Christo, ceu palmites in uite: cuius prima etiam inchoatio est à vite. Et ideo aduersus Pelagium, vt patet in Concilio Mileuitano, & in Palestino, ut refert ad Paulinum August. non solum definitum est, gratiam nullis meritis nostris dari, vnum neq; vllum esse in nobis initiū, sed Deum esse inceptorem: de quo se ipse ēt August. lib. 1. retract. correxit: qui aliqñ fuerat in illo errore, quod saltē initium iustitiæ nostræ apud Deū esset ex nobis. ¶ Tertio id maxime conuincitur ex Pau. Rom. 9. ubi dum iustificamur, ut lutum nos æstimat comparatione ad Deum. Lutum autem non solū efformatur à figulo, sed ab eodem molle fit, apparaturq;, & coaptatur. Adde (vnde hoc maximè confirmatur) quod dispositio, de qua loquimur, effectus est prædestinationis: effectus autē prædestinationis, sanè quæ nullam

Impugnatio opinionis.

Prima rō conclusionis.

Ioan. 6.

Secūda ratio.

Conciliū Mileuita.

August. li. 1. retractationū.

Tertia ratio.

Confirmatio.

lam in nobis habuit causam, omnes præueniuntur à Deo, tanquam effectus supra naturales. Accedit huic tandem expressa sententia Augustini, ubicunque cum Pelagianis confligitur, Potissimum lib. 3. Hypog. ubi de uulnere, & infirmitate liberi arbitrij ita expresse decernit, quod nec ualet incipere, nec perficere sufficit, nisi præueniatur medicina, id est Christi gratia sanetur: subijciens testimonium illud Ezechielis. 36. Dabo in uos cor nouum & spiritum nouum. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi uoluntates hominum lapsas, per Christum reparari, & præparari. Et concludit, quod à Deo præparatur uoluntas: secundum illud Psalm. Cor mundum crea in me Deus: & spiritũ rectum innoua in uisceribus meis. Hactenus Augu. subiungens exemplum Petri, quem nisi dominus respexisset, numquã pœnitentia motus fleuisset amare. Quod & lib. 9. super Lucam adnotauit Ambros. Quamobrem Prouer. 16. ubi ait Sapiens, Hominis est animam præparare, continenter subiungit, Et domini gubernare linguam. Et vbi ait: Cor hominis disponit viam suam, protinus subdit. Sed domini est dirigere gressus eius. Nempè vt palam nos erudiat, quod præparatio ad gratiam opus Dei sit, vna & nostrum: Dei scilicet speciali fauore præuenientis, nostrum autem consentientium & cooperantium. Vnde ipse idem Augu. qui sapienter hæc omnia prospexit lib. 2. contra duas epistolas Pelagij cap. 8. Quoniam dicebat nequam ille, saltem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipsum uerbum acerbissimè retũdit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratia cœptum esset meritum, cui tanquam ex debito ueniat gratiæ adiutorium. Contra illud, Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli ad Philip. 1. Ipse qui incœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diẽ Christi. Et, Non quod idonei simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare absit (inquit) vt legens in prouerbijs, Hominis est præparare cor, fallatur: vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nam ideo subditur, quod domini est gubernare linguam, quasi ipse incipiat Et tandem colligit, Quis potest bona cogitatione ad bonum cor præparare? Absit vt sic intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei Catholicæ desertores. Hæc Aug. Quibus nescio quid potuit efficacius pronũciari ad euincendam & refutandam dispositionem gratiæ sufficientẽ, absque præueniente auxilio Dei. Est ergo conclusio huius capitis, quod præparatio, & dispositio sufficiẽs ad gratiam est opus & Dei, & nostrum. Eius. s. præuenientis, nostrum autem consentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait per Ezechielẽ. Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pulsando nihilominus liberum arbitrium, ait, Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Quod bene adnotauit Augusti. in de grat. & liber. arbitr. cap. 14. Quo fit, vt ipse sit prima causa nostrarum dispositionũ, nos autem tota nostræ indurationis iuxta illud, Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Auxiliũ dixit, vt cooperationem designaret liberi arbitrij. Ipse enim tantum indurat permittendo, ut libr. 1. cap. 18. dicebamus. Hæc est confessio, S. Synodi præsentis Tridentinæ. Quæ statim cap. 5. declarat iustificationis exordiũ in adultis à Deo per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, per quam excitantẽ & adiuuantẽ gratiã ad cõuertendũ se homines, ad suamque ipsorũ iustificationẽ eidem gratiæ libere assentiẽdo, & cooperando, disponantur. In qua confessione adnotandum est, quod nullæ propriè appellantur dispositiones, nisi q̃ à Deo præueniente, & nobis assentibus fiũt. Ait. n. quod sine gratia Dei mouere se hõ ad iustitiam coram illo nõ potest. Tametsi can. 7. censuerit, non omnia opera ante iustificationem, quacunque ratione facta sint, esse peccata: quia etiam si fiant naturaliter, sunt saltem moraliter, bona: vt præcedenti libro dictum est. ¶ At uerò dispositio hæc in nobis diuina nõ vno certe modo fit, sed duobus. Est. n. ut 1. 2. quæst. 112. ar. 2. author est S. Th. alia imperfecta, alia verò pfecta. Imperfecta quidem, non qđ oĩs motio Dei non sit perfecta, relata ad suum finem, sed quod Deus nos per ipsam non proximè ad gratiam, sed ad alia præcedentia bona appellit, per quæ gradatim paulatimque in tempore ad ipsam perducat. Quæ quidem dispositione gratiæ quidem

[Left margin: Augu. lib. 3. Hypog. — Ambr. — Prouer. 16.]
[Right margin: Cõclo. — Aug. in de grat. & lib. ar bit. c. 14 — Osee. 13 — Synod. Trid. ca pit. 5. — Duplex dispositio. — S. Th. 1. 2. quæst. 112. ar. 2]

dem est meritoria, nec gloriæ. Alia uerò est, quæ simul tpe est cum gratia, tñ natura præcedens. Quemadmodum in igne aliq; sunt dispositiones antecedentes generandã formã: aliæ verò simul tpe coeũtes, natura tñ præuiæ. Atque hæc nimirũ secunda semper est necessaria: vt ex repentina conuersione Pauli compertum fit: illa verò prior, non item. Adde quod hæc necessaria præparatio licet non sit meritoria gratiæ, est tñ meritoria gloriæ, quatenus gratia informatur. Sed de hoc paulo post explicatius. ¶Duo huic denique supersunt nobis habenda verba: alterum ad Lutheranos, alterum cum Catholicis. Aduersarij isti nostri, vti iam antea fari cœpimus, in suo libello Imperatorio Ratisponensi, proprius ad rem hanc videntur accedere, quam à suo fuerant Patrono instituti. Aiunt enim perspicuum esse, qđ adulti non consequantur beneficium reconciliationis, nisi præueniente motu Spiritussancti, quo eorum mens & uoluntas moueatur ad detestationem peccati: iuxta uerbum illud Augustini, Impossibile est nouam vitam inchoare nisi prioris nos pœniteat. Et fm institutum Ioannis Baptistæ & Petri Apostoli, qn verò Christi prædicantium pœnitentiam in remissionem peccatorum. Quem articulum Bucer. in sua concordantia iustificationis eadem prorsus ratione explicat, qua nos modo dicebamus: nimirum quod necesse sit, iustificationi in nobis præire salutarẽ peccatorum pœnitentiam: licet non tempore, saltem natura. Quæ quidem inquit excitari in nobis, nisi per Spiritumsanctũ, non potest. Sciscitamur ergo istos, si nullatenus gratia iustificãs cõsequitur nisi pẽuite affectu hoc nostri liberi arbitrij, quid amplius desiderant, vt planè confiteantur dispositionem requiri in nobis ad gratiã? Præsertim quod in re (vt omnibus locis, vbi nobis hac sua confessione opus fuerit, liquebit) idem est quod admittant dispositionem, uel quod affirmeut, necessariũ esse illum motum in nobis. Nam si necessarius est, negare nõ possunt, quin aliquo modo inde pendeat nostra iustificatio. De operibus añt tempore præcedentibus persistunt uniuersa quasi peccata damnare. Contra quos ex supra distinctione facta

Luthe-rani.

Bucer.

permagnum sumitur argm̃. Illa.n. quæ nutu Dei, auxilioq; eius fiunt in peccatore, peccata nominare, blasphemia est. ¶Vt er ad ad eos Catholicos reuertamur qui authores sunt huius dispositionis naturalis: potissimũ argm̃ eorum est hoc, Possumus ex naturalibus cognoscere peccatum esse offensam Dei, eiusque uoluntati contrarium: ergo possumus sub hac ratione illius pœnitere, illudque propter ipsum, sicuti propterea aliam quamuis causam, detestari, ita vt pœnitẽtia illa nostra, sit opus moraliter bonum. Opus autem tale, maximè huiusmodi detestatio, est dispositio ad gratiam: ergo possumus nos disponere ad gratiam (vt aiunt) de congruo. Argm̃ tamen hoc in foribus statim defringitur. Qm̃ cum gratia iustificationis non cõpræhẽdatur intra naturæ fines, sed donum sit supernaturale, neque personæ debitũ neque naturæ, quamuis ratio naturalis aliquid appareat concludere, ad quod nos nesciamus respondere: nihilominus fide, quæ supra naturam est, docemur, quod illud donũ ita solus Deus largiatur nobis, ut nihil à nobis nos præstare possimus ex quo donum illud necessitate ulla, certitudine, aut infallibilitate cõsequatur. Aliàs necessariò subsequeretur, vt nos essemus aliquo modo illius causa: vt capite sequẽti adhuc peramplius patebit. Cum tamen Deus ita ubique sibi adscribat esse primã causam, vt nulla in nobis præcedat: iuxta illud, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos. Et, Quis prior dedit illi, & retribuet ei? Vnde Patres aduersus Pelagium nulla vtebãtur ratione naturali, sed solis scripturis sacris præliabantur, ut constituerẽt nullam in nobis inchoationẽ esse ad gratiam. Vnde rñdendum est, quod quamuis cognoscere possimus, peccatum esse offensam Dei, atq; adeo ex naturalibus habere detestationem, quę sit remota pręparatio, vt initio capitis dicebamus, tamen taliter non sufficienter disponere, vt certo & infallibiliter cõsequatur gratia, profectò nõ possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse non posset, nisi pp legẽ Dei. Lex autem nulla est conferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. ¶Eodem modo respondetur ad aliud argumentũ de illo qui ueniens ad vsum rõnis

Rñsio ad primũ arg.

Ioã. 15.

Ad fm argm̃.

nis, antequã admitteret lethale aliquod peccatum, uel per se, uel aliorum institutione, cognosceret unum esse Deum, cui seruiendum est, quasi remuneratori bonorum & malorum: respondendum inquam est, quod licet eiusmodi forsan cognitio naturalis esse posset, mortuus tamen uoluntatis in Deum, qui ultima esset propria dispositio ad gratiam, nisi auxilio speciali non posset illi coutingere. Et idem prorsus sentiẽdum est de homine in quocunque statu: porro siue in puris naturalibus creato, siue in iustitia originali perdurante. ¶ Tertium idemque uulgare argũ est. Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem ut in ipsum conuertamur: vt patet Zachar. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: ego conuersio quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Item quarto, dictũ commune est, & uniuersis receptissimum, quod facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud Matt. 7 Deus dat spiritum bonum petentibus se. Et, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Hominem autem facere quod est in se; est facere, quod suæ est facultatis: ergo homo se sufficienter ad gratiam potest disponere. Argumenta sunt eodem modo loco S. Thomæ. Ad quorum primum respondet, quod quatenus cooperatio liberi nostri arbitrij necessaria est, præcipimur conuerti. Quod licet nõ possumus sine auxilio Dei non tamẽ est nobis impossibile, quia promptissimus est, nisi nos resistamus, nobis opitulari. Ad secundum uerò respondet. Et est profecto meditanda responsio, quia verissima, & quæ intelligatur necessaria. Nimirum quod facere hominem quod in se est, nõ intelligitur ante auxiliũ Dei, sed potius præueniente Deo, Tunc.n. hõ facit quod in se est, qñ Deo inspiranti rñdet cooperans, & tunc certissima lege conseq tur gratia. ¶ Postremum uerò addiderim ego argũ, forte maioris ponderis. Cũ qs attritus accedit ad sacrm, puta sine obice, sed tñ neq; talem adferẽs dispositionem, quæ sufficeret ad gratiam sine sacro, tunc illa vr dispositio possibilis ex naturalibus, siquidem non est sufficiens ad gratiã, sed quę perpetuo compateretur secum culpã: attamen si talis attritus suscipiat sacrm sine alia prorsus mutatione uoluntatis, recipiet gratiam: potest ergo dispositio fieri ad gratiam ex naturalibus. De hoc in subsequentibus redibit sermo. Interim tamẽ respondemus, quod omnibus argumenti partibus concessis, nihil contra nos cõcluditur, Quoniam Deus operatur illic non per dispositionem, sed per sacramentum quo utitur tanquam instrumento ad infundendam gratiam homini, si non dispositio, saltem neque opponenti obicem.

De oĩ statu hominis. — *Zach. 1.* — *Matt. 7.* — *Ad tertiũ arg.* — *Facere homini q in se est.* — *Postremũ arg.*

De merito de congruo. *Cap. IIII.*

HActenus id tantum contendebamus, quod ex uiribus naturalibus nulla esse potest sufficiens dispositio ad gratiam etiam si nullo censeretur nomine meriti. Iam uerò nũc & hoc pergimus pro ingenio nro cõstituere, quod ante iustificationem, quæ fit per gratiam gratum facientem, nihil humanis operibus insit meriti, siue condigni, siue congrui. Non modo inquam operibus moraliter bonis, quæ naturaliter fiũt, verum neque illis quæ diuina ope dispositio sunt, præparatioque ad gratiam: saltẽ qua ratione gratiam antecedunt. Consulto duo hæc membra discreuerim. Nam postquam sub hoc ætatis tam male audit hoc meritũ congrui ex puris naturalibus, sunt qui iam nõ afferent illud, nisi præueniente auxilio speciali. Quam opinionem uolunt Scoto applicare. Cum tamẽ expresse ipse loco supra citato in 4. distin. 14. quæst. 2. ait, quod ex puris naturalibus cum communi influentia potest esse attritio, quæ sit meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis. Et ad maiorem explicationem subdit, quod si est perfectè circunstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirẽdam, quem Deus præfixit esse terminũ illius attritionis. Quibus verbis notat, qđ de lege statuta est sufficiẽs. Et, vt nulla fiat reliqua hæsitatio, subiungit, aliàs difficile esset saluare qđ non sit acceptio personarum apud Deum. Ob idque expresse concedit, qđ talis actus ex puris naturalibus est meritum de cõgruo ad iustificationẽ.

Nullũ est meritũ de cõgruo. — *Scotus.*

Addit

Addit deniq; quod ipse idem actus immutatus per assistentiam postea gratiæ fit contritio. Et loquitur vbi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clarius dicere ad astruendum meritum naturale de congruo sufficiens, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. dist. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quinimo nuspiam de auxilio speciali meminit, quo ad gratiã disponamur. Adeo pro constanti vbique habet, q; naturaliter possumus disponi de congruo ad iustificationẽ: quam solam dispositionẽ ipse docet. Atqui Adria. Duran. & ferme Nominales, & ita illũ sentire indubie putant, & sentiunt ipsi. Quocirca hic prior sensus priori loco examinandus à nobis est dicturis mox de auxilio speciali. Et primũ oĩum si ea, quæ superiori capite dicta sunt, veritatem hñt, quibus rationibus monstratum est, nullã esse dispositionem gratiæ sufficientem ex natura nostra, vehementius euidentiusq; deuincitur, nullum esse à natura meritũ congrui: quandoquidem meritum nescio quid energiæ præsefert plus q̃ dispositio. Sed vt ex proprijs disputatio instruatur, inter meritum cõdigni & congrui: ita authores huius opinionis distinguunt. Nempe quod meritum de condigno est illud, quod secum adfert rationem debiti & iustitiæ: sicuti opus mercenarij, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ idcirco uere sibi debetur. Meritum autẽ congrui est opus cui de iustitia nõ debetur merces, sed tñ ex congruitate quadam. Atque hac distinctione arbitrantur à Pelagiano contagio sibi satis cautum esse. Neq; verò ego notam illam, veluti Lutherani, Catholicis hominibus inuro: imò credo sanam orthodoxamq; illis infuisse mẽtem. Atq; adeo calumniam existimo, dum à Lutheranis crimen hoc illis obiicitur: quinimo propter illos, Catholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet conscientiam exercere, quo penitius meritum hoc congrui considero, eo minus videre ipsum videor congruere rationi gratiæ iustificanti. Neque solùm de nomine, sed de re quoque subesse quæstionem intelligo.

Distinctio meriti con di. & cong.

¶ Primum ergo se mihi offert argumentum ex nomine ipso. Meritum enim Latinè, nisi omninò a sua significatione præter oẽm usum longissime abalienetur, relatiuum est, præmij & mercedis. Nãq; ubi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio meriti. Quinimo meritũ à mercede deducitur: ergo nisi sit opus cui aliqua rõne debeatur merces, nulla põt ratione censeri debitũ. Quocirca quemadmodũ vbicumq; est proprie meritum, illic est proprie debitum, tamquam omnino correlatiua, vbicumq; sit qualislibet ratio meriti, debet esse ẽt tantula ratio debiti. Quod si nulla sit ratio debiti, nec propriè neque impropriè, profecto nec erit ratio meriti propriè vel impropriè. Statuere autem rõnem aliquã debiti in operibus naturalibus, quantumcumq; dicatur impropriè, esse non potest, quin aliquid detrahatur de ratione gratiæ. Si. n. (authore Paulo) ubi debitũ, iam non est gratia, qua ratione proprie debitum tollit totam rationem gratiæ, vtcũque asseratur aliqua ratio debiti, minuitur ratio gratiæ. Verba sunt Cõcilij Arausicani secundi capit. 18. Debetur merces bonis operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod nullum intelligitur nisi respectu mercedis) sed gratia, inquit, quæ non debetur, pręcedit ut fiant.

Primũ argumẽtum cõtra me- ritũ cõgrui.

Concil. Arausi.

¶ Alterum, quo primum hoc confirmatur argumentum est, mihi profecto prægrande. Sanè quod quanto tpe perpessa Ecclesia est bellum Pelagianum, nemini uel illorum, vel Catholicorum Patrum in mentem venit huius distinctionis, certè quæ si uera esset maximè tũc fuisset necessaria. Haud equidẽ ambigerim, quin si excogitare potuissent aliquod nomen meriti, quod nihil officeret rationi gratiæ, uel illo se protexissent Pelagiani, uel illo Catholici Patres adtemperassent rigorẽ cẽsendi contra illos. At verò simplr absq; ulla distinctione meriti in 7. cõdemnatione Conci. Palestini, vt refert ad Paulinũ Aug. (qm in Mileuitano non ita explicitũ est) anathematizatur, qui dixerit gratiã Dei ẽm merita nostra dari. Et idem Aug. Hypog. lib. 3. probat nullũ esse meritum hoĩs ante grãm, ex illo ad Ephes. 2. Cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo. Insinuans quod in peccatore, velut in mortuo, nihil meriti præcedit. Ac demũ ait, Audi hętice stulte & inimice fidei veritatis: Opera liberi arbitrij bona, q̃ vt fiant

Secundum argumentum.

August. Hypog. lib. 3. Ephe. 2.

præparantur per gratiæ præuentum, nullo haberi arbitrij merito non damnamus. Damnamus verò authoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponuntur, & ex his tanquam meritis in Christo iustificari extolluntur: quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Hæc August. Qui nō omnia opera præcedentia gratiam tanquam mala condemnat, sed tamquam vllam habentia, seu rationem, seu appellationem meriti. Et super epistolā ad Gal. cap. 4. Christus, inquit, formatur in interiori homine miti & humili corde, non se iactante de operum meritis, quæ nulla sunt, sed ipsa gratia meritum aliquod inchoāte. Re uera cum dicit, nulla sunt, sed omne meritum à gratia inchoari, prorsus negat vlla gratiæ præire merita, nec de condigno, nec de congruo. Nam si meritum anteisset congrui, aliqua fuisset merendi inchoatio, vnde se homo posset aliqualiter gloriari in epistola secunda ad Sixtum quæ est. 105. Percipiendæ (inquit) gratiæ huius qua iustus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præcedunt: qm̄ meritis impij non gratia, sed pœna debetur. Clarissimè ait in impio nulla inesse merita, nisi pœnæ: quod nūquam dixisset si opera moraliter bona quoquo essent pacto merita congrui. Et de grat. & libero arbitr. cap. 6. Cum quis, ait, ex impio fit iustus, tunc redduntur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si aliqua ratio meriti præcessisset. Et in hoc sensu exponit illic verbum Redemptoris, Sine me nihil potestis facere, id est, nihil quod ad gratiam iustificationis quicquam conferat. Et in duobus sequentibus capitibus in hoc totis neruis incumbit, vt certissimū faciat, sine vllis prorsus meritis bonis, sed solis præeuntibus meritis malis hominem iustificari. Nescio quo colore possint coarctari verba Augustini, vt præcise loquatur de merito condigni, Siquidem meritum congrui apud istos, meritum bonum est: & tamen ipse dicit nullum præcedere bonum meritū, sed dūtaxat malum. Nempè quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum, illud tamen nullam habet, vel qualitatem, vel nomen meriti.

Gal. ca. 4.

Tertiū argumētum.

¶ Tertia verò ratio vrgētius videtur expugnare meritum hoc congrui. Enimuero Pelagius, vt est apud August. contra duas epist. cap. 7. hoc inter alia argumento vtebatur aduersus Catholicos, quod si in nobis nulla præiret inchoatio vel opus aliquod, quo accommodaremur gratiæ, tūc gratia, satū potius esset aut exceptio personarum, q̄ beneuolentia. Quoniam si nihil amplius in vno esset q̄ in alio, reciperet tamen hunc Deus in gratiam suā præ illo: uel hoc, aiebat, esset à fortuna, vel ex acceptione personarum. Si tamen vera esset hæc opinio meriti de congruo, exinde promptum esset respōsum. Nēpè quod ille reciperetur qui se de congruo disponeret, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimo ita ipse Scot. respōdet, quippe, quod nisi ponatur hæc dispositio de congruo ex naturalibus, difficile est saluare, quòd apud Deum non sit acceptio personarum. Quod verbum, si mihi hæc venia detur, omnium meis auribus pessime insonat ab ista opinione. Etenim August. illic & omnes vbique Patres non in dispositionem vllam nostram hanc causam referebant, sed solùm in meram voluntatem diuinam. Ait enim Aug. quod acceptio personarū nulla est, nisi vbi vlla est ratio debiti. Neque enim, inquit, acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est. Quemadmodum dum dominus ille vineę in parabola. Euāgelica, Amice, inquit, non facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod nō debeo. Et ideo cū Deus nulli quicquam debeat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum nō trahit. Re uera si vlla fuisset nota dispositio cōgrui illa ætate, neq; Pelagius haberet, quod argueret, neque Patres recurrerent ad beneplacitum Dei. Et ideo qui per hoc cauere Deo cogitant acceptionem personarum, quod dat gratiam propter meritum congrui, quod est propriū opus hoīs, manifestè in illo merito nōnihil meditantur causæ respectu gratiæ. Quod credo neque antiqui Patres, neque Paulus ipse ferret.

Scot.

August.

Matth. 20.

¶ Postremo tandem loco arguitur ad examinandum interstitium hoc inter meritū congrui & condigni. Meritum nō dicitur condignum, quia propriè Deus nobis aliquid debeat, vt suo exponetur loco: sed quia talem gratuito legē statuit certissimam, vt iussa sua faciētibus præmia retribueret.

Postremum argumentum.

bueret. Qui ergo dicit, posse nos ita præparare ex naturalibus, ea .s. sufficienti dispositione, posita, Deus statuerit conferre protinus grãm, parũ abest, vt dicere compellatur, meritum esse de condigno. Quale Pelagius affirmabat ante primã grãm. Nã respondere quod per illam dispositionem nõ fit propriè debita gratia de iustitia, videtur petitio principij, quippe cum inter nos & Deũ nulla sit alia iustitia, vel debitũ, q̃ lex ipsa Dei. Profectò si Pelagio largita hoc fuisset olim Eccl'a, credo fuisset contentus, quia ipse nõ contendebat deberi à Deo nobis grãm propter opera, vt est inter homines æqualitatis debitum, sed quod esset lex illa iusta Dei, vt bene agentem ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet in grãm suam. Igitur Patres, inter quos præcipuè Augustinum auscultemus in locis tam multis citatis, alijsq; impendio pluribus, vbi genus oẽ ac nomen meriti gratię præuium inauditum vult esse Christianis. Gratia.n. (inquit in exordio libri de prædest. sanct.) nulla est, si sm merita nostra datur. Et paulò post cap. 2. Porrò; si operatur Deus fidẽ nostram; vt credamus, nunquid metuendum est, ne totum facere nõ possit, & ideo homo sibi primas eius vẽdicet partes, vt nouissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto mõ: ac sic gratia Dei sm merita nostra detur quolibet modo: ac sic gratia, nõ sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita: nõ donatur gratis. Nota quolibet modo, perinde enim est, ac si dixisset: vt gratia sit gratia perfecto modo, meritum nullo debet præcedere modo. Atqui talis esse videtur Ecclesiæ determinatio. Primum in concilio Mileuitano, quamuis nõ ita expresse, tamen can. 5. vbi determinatur, quod gratia iustificationis non datur, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per grãm: sed simplr initium est à gratia, atq; adeo nullo præcedente merito. Attamen in Concilio Arausicano expresse est determinatio can. 25. sub his verbis. Hoc ẽt salubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, & postea per Dei misericordiã adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidẽ & amorem sui inspirat, &c.

August.

Concil. Mileuit.

Arausi.

Eisdemq; omnino verbis S. nunc Synodus Triden. meritissimo utitur, Ses. 6. cap. confessionis. 5. vbi ait, quod exordium iustificationis sit à Deo nullis præcedentibus hominis meritis. Causæ ergo merita, & testes protulerim aliorum esto iudiciũ, an meritum sit congrui repellendum, de quo neque Ecclesia, neq; Patres vnquàm meminerunt. Quin vero ex quo tãta his retro annis ab Aquilone cõflata sunt odia in Ecclesiam Dei. Finemque iam faciant Lutherani hac nos ignominia afficere, neque enim Catholici omnes sunt, quibus meritum congrui probatur: neque eius authores sensum Pelagianum intendũt: neque Ecclesia, quicquid sit de scholasticis opinionibus, intermisit vnquam confiteri, nullis suis præcedentibus meritis homines iustificari per Christum dominum nostrum. ¶ Quod autem inuentorem primum huius nominis conijcio decepisse, fuit quod legit apud antiquos: congruum esse, ut qui suis naturalibus bene vteretur, Deus misericorditer subueniret. Cõgruit enim bonitati diuinæ, ut si homo pro sua fragilitate facit, quod natura potest, Deus pro sua misericordia suppleat, quod non potest. suppleat inquàm non statim infundendo gratiam, sed per auxilium speciale ad parando conuertendoque ad se illum cui gratiam infundat. Cõgruitas ergo illa non in nobis, sed in Deo est. At uero meritum quamuis addant, de congruo, nisi uelint terram, vocare cœlum, non dicit congruitatem solum in Deo, sed opus in homine, cui aliquo mõ debeatur gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi proso. cap. 10 loquentis cum Deo, Cum punis malos, iustum est, quia illorum meritis congruit. Cum parcis malis iustũ est: non quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati, & bonitati condecens est. Nullam ergo cõgruentiam agnoscit Ansel. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cum autem quis incipit esse in gratia, tunc potest & sibi de condigno, & alijs de congruo mereri. Quare S. Tho. licet. 1. 2. abiecerit opinionẽ quam visus est sequi in 2. sent. puta, qñ quod quis posset sibi mereri primam gratiam de congruo: vt patet. q. 114. artic. 5.

Tridẽt. Sef. 6 c. cõfessionis.

Deceptio de merito cõgrui.

Ansel. proso. c. 10.

S. Tho.

non tñ negat, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primã gratiam alteri: merendo, quod Deus disponat ipsum per bonam inspirationem & motionem. Et 3. par. quæst. 2. in S. Patribus subodorat aliquod meritum cõgrui respectu aduentus Christi: videlicet orationis ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuendi, & infallibiliter concedendi, quod petitur. Multi enim iusti instantissime orant pro conuersione aliorum, qui tamen non impetrant, vt testatur Propheta: vbi ait, Si steterit Moyses & Samuel corã me, non est aĩa mea ad populum illũ. ¶ Sed vtrum saltem motio illa qua homo per auxilium speciale dispo nitur ad gratiam, sit meritũ de congruo, vt quidam modum incipiunt euulgare? Profecto licet hoc non inijceret tantum scrupulum quantum illud opus quod fit ex puris naturalibus: nihilominus neque hoc censendum est vllo nomine meriti. Primũ quod apud Patres nulla talis distinctio inter meritum congrui & condigni, quippe qui nusquàm agnoscunt rõnem meriti, vbi non subsit ratio debiti & iustitiæ. Dispositio autẽ ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam præcedit, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atque ideo neq; meritũ operis, nisi prius, saltem natura, persona sit digna per gratificantem gratiã: iuxta illud Gen. 4. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius: id est, ꝓpterea ad munera, quia prius ad personam. Vnde vt est apud Augustinũ cõsiderare Hypog. lib. 3. & vbicunq; prædicat, hominem ipsum neque resurgere posse, neq; aliquid boni facere, nisi ꝑ gratiam Christi, per ipsum prius à peccato liberetur. Idenridem in hãc sñiam illud testimonium accersens Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Quasi ante gratiã iustificantem homo captiuus nihil meriti præstare possit. Quo & illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius gñis. Quinimo si nõ vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionẽ hoĩs ad gratiã, & gratiam ipsam gratum facientẽ, non duas actiones Dei, sed vnam prorsus reputant: veluti motum & eius terminum. Licet S.

Hiere. 15.

Vtrum cũ aux. spe. sit me. cõg.

Gene. 4

August. Hypog. lib. 3.

Tho. explicationis gratia distinxerit auxilium gratiæ ab ipsa gratia habituali. Et ideo motionẽ ipsam nõ æstimant meritũ, nisi præintellecto termino. Et tunc iã nõ est meritum solùm de congruo, sed certè condignum, nõ quidẽ gratiæ, sed gloriæ, vt sumus non longè posthac explicaturi. Itaque pro eodẽ Patres reputabant auxilium, & motionem Dei nõ cadere sub merito, atque gratiam ipsam. ¶ Fundamenta huius meriti de cõgruo nulla video apud authores, nisi sint illa quæ S. Tho. contra se adfert, cuius potissimũ est verbũ Augustini, Fides meret̃ iustificationẽ. Quod est in epist. ad Paulinũ. 106. Et in 2. episto. ad Sixtũ, q̃ est 105 haud dissimiliter dixerat, qd' nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hãc impetrat. Neq; .n. nullum est meritum fidei, qua fide ille Publicanus dicebat, Propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus. Ad primũ autem S. Tho. r̃ndet, quod aliquando Aug. fuit in illa opinione, qd' initiũ fidei esset à nobis, qd primo ipso libro retract, postmodum ipse retractauit. Et ad hunc retractatum sensum forsan pertinet & illud, quod fides mercatur iustificationem. Nõ ait S. Thom. quod formaliter August. retractauit fidem mereri iustificationem, sed quod initium fidei esset à nobis. Attñ ait, eodem pertinere, quod fides sit meritum iustificationis: & idcirco simul censetur retractasse, quod meritum iustificationis sit à nobis; si aliquando in hoc sensu opinatus est, fidem tanquam opus nostrũ esse meritũ iustificationis. Verum est tñ, Augustinũ obscurè ꝓfecto de gratia fidei fuisse locutũ. Nã lib. 1. ad Simplicianum cap. 2. distinguit duplicem gratiam: s. gratiam fidei primã, quæ non sufficit ad obtinendum regnum cælorũ: & supponit exẽplum in cathecumenis, antequàm sacramentorum participatione incorporentur Ecclesiæ: alteram verò, qua homines corpori iam: inquit, Christi, & sancto Dei templo deputantur. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Atqui primam gratiam appellat inchoationẽ, conceptioni similem: secundam verò natiuitati, vt ad uitã perueniatur æternã. Ex his autẽ verbis hoc nunc præcisè, quod extra

Fundamenta meriti de congruo subuertũtur.

S. Tho.

August. lib. 1. ad simp. capit. 2.

contro-

controuersiam est, recipimus: scilicet, quod possit homo recipere fidem sine charitate per auxilium speciale: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro compertissimo habet S.Thom. 2.2. quæst. 6. artic. 2. Atque illam nonnunquam forte habent cathecumeni sine charitate. Licet absque dubio sæpenumero per totum baptismum recipiant gratiam gratum facientem, ante baptismum in re. vt infra suo loco mōstrabimus. Coniectura ergo est, quod vbicunque August. dicit, fidem inchoare meritum, & impetrare iustificationem, loquimur de illa fide, quæ tempore per auxiliū Dei potest præcedere gratiam gratum facientem, vt lib. 1. retract. cap. 23. & crebro alijs locis. Sed tamen vocat inchoationē meriti, exclusiuē: quia scilicet fides ostendit nobis à quo debeamus petere auxiliū. Et hoc etiam vocat impetrare iustificationem: non quod illic sit aliqua ratio meriti. Nunquam enim August. cogitauit meritum esse aliud, quàm de condigno: id scilicet, quod gratiæ iustificanti succedit. Vnde Hypog. libr. 3. vbi ait, quod absque adiutorio gratiæ nil valet homo incipere, explicat illam præuenientem gratiā esse gratum facientem. Præuenitur enim, inquit, homo medicina, id est, Christi gratia vt sanetur, & reparetur. Quamobrem sæpissime repetit, quod homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, nisi spiritu gratiæ fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis: vt patet de corrept. & grat. lib. 1. & vbique apud ipsum. Est ergo actus fidei, inchoatio meriti. Sed si consideretur, vt secundum naturam antecedit gratiam est inchoatio exclusiuē meriti, nō meritum, ex eo quod est primus actus & motus, quo à Deo trahimur. Si autem pensetur quatenus sequitur gratiam, tūc plane est primum meritum. Et iste est sensus germanus Augustini. Sane qui in epistola ad Paulinum, quæ est 106. vbi loquitur de merito fidei, expresse ait, quod si aliquid boni operatur homo vt gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundū gratiam, sed secundum debitum. Si autē credit in eum qui iustificat impium, vt deputetur fides eius ad iustitiam, pfecto antequā gr̄a iustificetur, ut iustus efficiatur, impius quid est, nisi impius? Igitur ante gratiam iustificantem nullam prorsus rationem meriti admittit: neque in actu fidei. Et subdit. Si quis autem dixerit, qđ grām bene operandi fides mereatur, negare, inquit, non possumus. Sed tñ qui hūt fidem qua impetrēt iustificationē, per Dei grām venerunt ad legem iustitiæ. Et paulo inferius explicatius ait, quod fides impetrat iustificationem, sed statim mentem suam exponit: dicens, non quod gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Non ergo vult, quod prima gratia cadat aliquo mō sub merito, sed augmentum gratiæ. Et loquitur expresse de gratia gratum faciente, quippe quæ sola est, quæ perficitur in patria. Sed ne vlla restet dubitatio apud Augustinum, ipse se in libr. de spir. & lit. cap. 13. palam exponit, vbicunque dixerit, q. fides impetrat iustificationem Non. n. intelligit, quasi per modū vllius meriti: sed qa docet quō à Deo debeamus petere auxiliū faciendi, quod lex imperat. Et pariter respondemus ad illud 2. epistolæ ad Sixtum de merito fidei Publicani. Etenim uel sensus Augustini est de merito condigno, propterea qđ qñ Publicanus adiuit templū, uerisimile est aduenisse in grā, ueluti qui iā tunc eandem humilitatem gerebat in aīo, quā oris postea confessione deprompsit. Ob idque solum meruit iustitiæ & sanctitatis augmentum. Sed dictus est exisse iustificatus. i. fecisse opus iustitię: qđ ca. ult. repetem³. Vel si meritū enunciet de operibus pcedentibus, intelligit quod fuerit initium meriti exclusiuē, ut supra explicatum est de actu fidei per auxiliū speciale. Et in altero isto rū sensuum, audiēdus est Aug. & Cypria. & quicunq; de hac re loquant, dicētes, qđ fides est nonnullū meritū. Tametsi forsan nōnūquā Patres loquunt eo modo de merito, quo de homine diu uiuente in peccato dicere consueuimus, postea meruisse iustificari, propter aliqua opera moraliter bona, quæ fecerat in peccato. Non q̄ illa sint vllo modo merita apud Deum, sed in usu loquendi uocamus merita, bonum illum usum naturaliū: uti iam ante dicebamus in prima acceptione meriti. Inuentū ergo est, nunq̄ anteа excogitatū, qđ uelit

S. Tho. 2.2 q 6. art. 2.

Hyp. li. 3.

Actus fidei inchoatio meriti.

August.

De meri. publicani nō nullo.

Inuētū meriti de congruo.

quis Augustino inurere me lutum cōgrui: quod credo ipse numquam suspicari potuisset. Sed & de Magistro sententiarum iniuria est dicere, quod tenuerit primam gratiam cadere sub merito. Siquidem 2. sentent. distinct. 26. neq; transuersum vnguē ab Augustino deuius expresse id negat. Et dist. 27. cap. 4. In bonis, inquit, merendis causę principalitas gratię attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberũ arbitrium & sanatur. Gratia autem qua sanamur proculdubio non est alia q̃ gratum faciens. Et idem repetit. cap. 5. & 6. vbi explicans, quomodo fides mereatur iustificationem, ait, quod vnicuique virtuti proprium est per suum actum meritũ esse: nempè, duce charitate. Quo tandem iam molestam disputationem absoluam, euidentissimũ argumētum hoc est, neq; Augustino, nec Patribus notum fuisse aliud meritum quàm condigni. Quod si de merito vllo ante primã gratiam vspiam fuissent locuti, confestim expressissent, nō id intelligere de merito iustitiæ, & cōdigno: sed de merito congrui, vel quouis alio: vt cauerent ne homines facerent Pelagianos. Cum ergo nusquam taliter de merito distinxerint, manifestissimum est, nullam eos rationem cognouisse meriti ante gratiam iustificationis.

Magister sent.

Euidentius argumentum.

Quo error Lutheranorum de iustificatione exponitur. Cap. V.

DO nobis demũ instituti nostri peruentum est, vbi princeps nobis est cum Lutheranis cōtrouersia. Diximus inquam de operibus ad iustificationem, nos præparantibus vsq; ad punctum ipsius infundendæ gratiæ. Subsequitur ex ordine iam nunc, vt de eisdem operibus quatenus à Deo pueniit nostræ cooperamur iustificationi, plenius disseramus. Quod est an sola fide iustificemur. Est autem lis hæc de sola fide, adeo tum a suis exordijs abstrusa, tum ob diuturnam vtrinq; pugnam obuoluta ac implexa, vt ad eruendam veritatem vix nobis alicunde pateat aditus. Quocirca si in hoc negocio, vbi sunt tam multi sapientes versati, conferre quicquam valet opera nostra, saltem conabatur statum causæ qua potero perspicuitate cōstituere. Scilicet & aduersariorum sniam & nostram, via, & ordine, quibus pñctis discordent aperire. Id quod in his, quos hactenus legimus, semper desideratur. Cum enim verbis iam fermè nobiscum isti consentiant, non ita multum conducit, testimonia & argumenta cumulare, quod non sola fide iustificemur, nisi sensu ipsorum denudemus, quorum subinde articulos punctim petamus. Quod quia fortè non hucusq; effectum à nostris est, minus promouerunt. Eo præsertim, quod si quos alias vnquam perpessa est Ecclesia infestos homines, qui sola dictionis perplexitate, & caligine obtecti, depugnauerint isti sicut potissimum. Sola tenebrarum densitate potuerunt de hac re plebes deludere: summa ergo sunt claritate deuincendi. Vt fuerit fallacia hæc prodita explicatissimè, ita erit protinùs efficacissime conuicta. Igitur protoparens ille istorum Martinus Luther. si in exordio statim primi tomi suorum operum, suam ipsi historiam prænarranti fides habenda est, virus quod postea euomuit, ab inuidia Romanæ sedis concepit, ob quæstum potissimũ (vt ait) indulgētiarum. Et quoniam sunt remissiones peccatorum, mox cœpit necessitatem operum inficiari, quæ fiunt in satisfactionem de peccatis: prędicans nullũ post dimissum peccatum relinqui reatum pœnę: eo q̃ Christus pro omnibus persoluit prætium. Inde gratum fecit, vt prætextu extollendæ fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmans, sola nos fide iustificari: per hoc scilicet dumtaxat, quod quisq; credat sibi cōdonari peccata per Christũ. Tandē eo prorupit insaniæ, vt omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata æstimaret. Quin uerò vna illa fide adimpleri omnia præcepta, atq; adeo qui credit, liberum esse à lege: quod lib. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multo uirulentior, ac perniciosior natus, nutritusq; est aliquo tempore, q̃ iam modo defendatur. Hoc. n. sensu cępit Luther. suaq; deinceps progenies profiteri, sola nos fide iustificari, q̃ qui unam hanc haberet certam firmamq́ue fidem, condonari sibi, scilicet gratis peccata per Christum, nulla alia

Articu. de iustificatione.

Lutheranorũ caligo.

operum

operum lege teneretur: sed quicquid operis perpetraret, si fidem retineret, neutiquam gratia decideret. Assertiones ergo de hac re istorum non confusè, ut assolet, sed ex ordine disponam, vt gradatim melius perpendantur. Primum enim Luthe. in assertionibus ad Leonem, art. 1. fidem cum sacramentis comparans, Nec noui, inquit, nec veteris testamenti sacraméta, sed sola fides iustificat. Et contraria sententia hæretica est. Et arti. 15. Ad sacramentum Eucharistiæ accedentes hæc sola fides puros facit & dignos, si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Secundo cōferens fidem cum operibus, ait in lib. de libertate Christiana, solam fidem sufficere ad salutem: opera nullo modo iustificare. Et in expositione episto. ad Gal. Sola, inquit, fides necessaria est, cætera oīa opera libertima, neq; pcepta, neque prohibita. Et in lib. de captiuitate Babylonica. Per solam fidem possumus cum Deo agere, opora ille nihil curat, neque illis indiget. Et de uotis monasticis, Fides & opera q̃ longissimè inter se distant, & cōtrariantur, vt non possint opera absq; fidei iactura doceri: nam Euāgelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate Christiana, docet eum qui habet fidem, liberum esse ab omnibus præceptis legis, neq; vllis indigere operibus vt saluus sit: sed sola, inquit, fides hæc omnia largitur abūdè. Tertio itaque eo progreditur, vt nulla ēt opera, quantumcumq; praua, officere quicquam existimet habēti fidem. Sic. n. ait in sermone aduersus Carolstadiū, Nullum est peccatum, nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica, infert nulla peccata posse hominem damnare, & si velit, nisi solā incredulitatē. Neq; habenti fidem, dubitandū est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in de votis monasticis, Nulla opera credenti in Christnm tam mala sunt quæ possint eum damnare, & accusare. Cætera proprijs cuiusq; locis adijcientur. Hæc oīa dogmata ad Lueram perseuerauerunt aliquandiu tueri sui postea discipuli: atq; huiusmodi floribus opera sua cōspergere: vt est potissimū uidere apud Melanthonem in locis communibus. In hoc tamen explicato sensu: videlicet, quod eatenus nulla sint alia necessaria opera præter fidem, vt nullū extra incredulitatem sit peccatū, insanissima hęresis est. & quam miraculum est mentem Christiani hominis occupasse. Haud tñ noua est pestis, sed quæ ab initio vsq; nascentis Ecclesiæ genus ducit. Fuit. n. hæresis Eunomij, quam Aug. lib. de hæresi. ca. 54. sub his verbis refert, Fertur etiā vsq, adeo fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiq; obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerātia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luther. Nisi quod ait fidem non debere esse ociosam: sed liberè dēre Christianum exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus c. 114. idem Aug. tempore statim Apostolorum ait, hanc ipsam hæresim eadem omnino exordia, quæ in istis modò nostris aduersarijs, habuisse. Nempè dum non intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententijs Apostoli Pauli: s. Lex subintrauit, ut abundaret delictum, &, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis: arbitrati quidam sunt fidem satis esse ad salutem sine alijs operibus bonis, quinimo malis nihil obstantibus. Quam, inquit, ob causam aliæ Apostolicæ epist. Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ cōtra hanc maximè dirigunt intentionem, ut uehementer astruāt fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut ipse ait Paul. Fides quæ per dilectionem operatur. Et super Psal. 31. eorundem hęreticorum uerba inducit misericordiam Dei peccatoribus ita promittētiū, vt in quibuslibet peccatis perseuerantibus, tm̄ credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, paratam esse diceret: ita vt nemo esset periturus fideliū iniquorum. Quibus respondet, quod Deus ille iustus, quibus cantatur misericordia, & iudiciū, damnabit hominē male de se præsumentem, & ad interitum suū misericordia Dei ipsius abutentem. Porro cum sensus hic plures connolat errores, videlicet contra necessitatem sacramentorum & operum, & contra præceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem: si turbam simul totam aggrederemur, suo nos agmine obrueret. Instituit Christus sui pretiū sanguinis

Assertiones Lutheranorum.

Ad Galat.

Hæresis manifesta.

Eunomius.

Aug. in de fide & oper. ca. 114.

Psal. 31

Multiplex error.

Comratio Luther. cū Euangelio.

ad nos per sacraméta deriuari, vt quicumque a fide peregrinaretur, nisi renatus ex aqua & spiritu sancto, non posset introire in regnum Dei: & qui lethale crimen admisissent, nisi egissent pœnitentiam, simul perijssent omnes. Denique nulli quantumcumque reconciliati, nisi carnem filij hominis manducantes, & bibentes eius sanguinem, non haberent vitam in se. Oblatrat contra Lutheran. sacramenta non esse iustificandis necessaria, sed solam fidé. Signauit Deus ab initio in mētibus mortalium ius naturæ, ut Deum religione colerent, seq; homines præscriptis certis pceptis in pace, & tranquillitate illæsos cótinerent, mutuisq; officijs adiuuarent: illa in duabus tabulis postea inscripsit: ac denique, cum fides perfectio esset naturæ, in Euangelio Christus innouauit: adiectis, quæ sua erat authoritas, alijs nonnullis: admonens, vt qui vellet ad uitam ingredi seruaret mādata: transgressoribus commi natus æterna supplicia: præcipiens Apostolis, vt baptizantes gentes sacramento fidei, docerent eos seruare quæcumq; man dauerat illis. Obstrepit Deo Luther. nulla esse opera necessaria præter fidem, neq; alia homines teneri lege. Dignoscit Apostolus complura opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, & id genus plurima: & fructus spiritus diuersos, qui sunt, charitas, pax, patientia, &c. Amputat oia Luther. vt nullum sit aliud opus virtutis præterquam fidei, nullumq; extra incredulitatem, peccatum. Reliqua utiq; vsq; ad suas proprias sedes reponamus. Nunc in hoc libro id tantum examinemus, an in puncto iustificationis alia sint opera necessaria præter fidem, quę pariter nos præparent cum actu fidei. Alter ergo sensus est huius assertionis. Sola fide iustificamur. Quē iam Lutherani exacte, vt existimant limatum, tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam summopere conamur, per hasce propositiones ex sua doctrina de promptas, explicamus. ¶ Prima, omniumq; fundamentum, assertio istorum est, Sola fide per Christum saluatorem nostrum iustificamur. Quæ expressissime (aiunt) habetur apud Paulum. Porro qui ait Roma norum tertia. Arbitramur hominem iusti ficari per fidem, nō ex operibus. Et Ephe. secunda. Gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis, Dei.n. donum est. Et hoc est punctum capitale quo dissentiunt à veritate Catholica, quam nos contra, legitimè interpretantes Paulū, propugnamus: videlicet non solo nos fide iustificari. ¶ Et quamuis series hæc & ordo minimè apud illos habeatur, tamen, vt de singulis lucidior sit disputatio, sit ad expositioné prioris, secunda eorum propositio. Iustificari trifariam dicitur. Quandoq;.n. vsurpatur de eo quod est comprobari, aut iudicari, aliquem esse iustum. Secundo modo accipitur pro eo, quod est, ex iniusto iustum fieri. Et tertio modo pro eo qđ est, iustitiā augeri. De quibus acceptionibus capite proximo explicatior fiet sermo. ¶ Huic subijcitur tertia ex eorum assertis propositio. Cum dicitur, sola nos fide iustificari, id sentiendum, est tam de secūdo, q̄ de tertio modo iustificationis. Ita vt tam acquisitio, quàm augmentum iustitiæ solæ tribuatur fidei. Quod si opera bona illius qui iā iustificatus est, dicuntur aliquo modo ipsum iustificare, id inquiūt, dumtaxat est in prima usurpatione iustificationis. s. quod iustus per sua opera pronunciatur a Deo iustus: quia opera sua reputantur ab eo iusta, & commendātur, tamquam fidei testimonia. Imo uerò ex pertinacia illa, quod post baptismum concupiscentia adhuc manet peccatum, consequens faciūt, omnia opera, etiam iustificati, esse de se peccata, nisi quod per gratiam Christi nō imputantur. Quæ quidem disputationes ad tertium librum pertinēt. ¶ Quarta istorum assertio est. Nomen fidei tripliciter accipitur. Primo modo de fide historiæ. Secundo de fide promissionis. Et tertio de fide miraculorum. Distinguunt enim tam uetus quàm nouum testamentum. Dicentes, quod alia sunt in scriptura sacra, quæ ad historiam attinent: ut creatio mundi, inundatio diluuij, & reliquæ Patrum historiæ. Et in nouo testamento: natiuitas, uita, & mors Christi. Alia sunt quæ pertinent ad promissiones. Vt, In semine tuo benedicentur omnes gentes, Non auferretur sceptrum de tribu Iuda, donec ueniat qui mittendus est, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Accipite spiritum sanctum, quorum

Margin notes: Luther. — Secundus sensus Lutheranorum. — Rom. 3. — Ephe. 2. — Secunda propositio. — Tertia propositio. — Quarta propositio. — Fides tripliciter.

sum remiseritis peccata remissa erunt, & cætera. De fide miraculorum paulò post. Distinctio fuit primò Lutheri in de libertate Christiana,& arti. 1. ad Leo quę suis celebratissima est.¶ Supponunt & huic distinctioni quintam propositionem. Cum docemus,inquiunt, sola nos fide iustificari,non intelligimus de fide historiæ, qua credimus,veram esse scripturam,sed de fide, hoc est de fiducia, qua quisque fidere debet promissionibus Dei de remissione peccatorum per Christum efficienda. Hęc illi. Sinistre ergo putant aliqui,fidem historicam appellari ab illis fidem humanitus acquisitam; vt distinguitur contra diuinitus infusam. Quinimo fides historiæ in schola Lutherana,est quoque diuino afflatu inspirata, sed ex parte obiecti dignoscitur à fide, quæ habenda à nobis est diuinarum promissionum.

Quinta propositio.

Fiducia.

Fides historica.

¶ Sexta eorundem propositio est, & quę maximè adnotanda,sanè quæ basis est suę confictæ iustificationis. Fides (aiunt) qua iustificamur non est fiducia sola in genere,qua cōfidimus,Deum paratum esse reconciliare vniuersos per Christum, si sua deritia,& culpa non obsliterint. Sed est fides & fiducia qua quisque in particulari, & absque vlla conditione firmiter credit, certoque confidit, nunc in facto sibi remitti peccata à Deo gratis per Christum. Et quoniam assertum hoc omnium est inter nos cōtrouersiarum maxima, quin verò vniuersarum fomentum, radicem huius & causam sic accipito. Vbi aiunt, fide nos iustificari,non intelligunt,quod actus ille & assensus fidei noster sit aliquo modo meritum aut causa iustificationis: imò neque dispositio aut præparatio:sed quod sit quasi manus vel vncinus quo appręhēdimus misericordiam Dei per hoc solum, quod est assensus quo credimus Deum esse veracem & fidelem sponsorem, vti iam iam apertius edisserā.¶ Septima fuerit,postremaque istorum conclusio Tametsi fides historiæ reliquæ Euangelij,quæ donū etiā Dei est, manere vtiq; possit absq; spe & charitate, fides tamen firma promissionis peccatorum esse neutiquam sine illis potest:sed sunt inquiunt,indiuidui comites, illa tamē historica absq; charitate nō est propriè fides.¶ Igitur quo ad punctum principis iustificationis reuertamur, qua ex iniustis iusti constituimur, non te tædeat solertissime lector in somma etiamnum contueri, discerneręq; statum & sedem huius controuersiæ. Est.n.posita (vt in fronte primi libri proposuimus) in intellectu huius verbi, FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. De quo verbo perquam discrepanter inter nos illosq; conuenit. Ambæ.n. partes confitemur,fide per charitatem operāte, iustitiā Dei apprehendi: sed tn̄ hoc apprehendi, diuersissimè à nobis ipsi vsurpant. Apprehendere namq; ipsis idem est quod credere, assensumq; & fidē præbere fideli Deo promittenti salutē. Et illo solo actu aiunt recipere nos gratiam,misericordiam,& iustitiam Dei post gratiam verò cōtinuo sequi infusionem charitatis.Itaque nullum actum agnoscunt præuium gratiæ præter illum fidei. Cuius rationem hanc adferunt,& Luther.in de liber chri. & vbiq; sui cōplices. Nēpe quod vna sola re opus est ad vitam, & iustitiam, puta verbo Dei. Iuxta illud, Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.Et in Psal. 104. Misit verbum suum, & sanauit eos. Atq; hoc verbū est,ait,promissio Euāgelica.Cum autem verbum,inquit, & promissio sola fide per intellectū, apprehendatur, ille solus assensus apprehendit misericordiam:quam postea consequitur charitas, & opera. Et hac de causa in art.1.ad Leonem contendit,quod sacramentū non cōfert grām:sed sola fides verbi Christi promittentis.Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit. Et quorum remiseritis peccata,remissa erunt.Idē docent in cōfessione Augustana art.5. In cuius apologia Melanthon, Non solùm laudatur,inquit,fides,quasi sit principiū iustificationis vt aduersarij dāt, sed nos sic de fide sentimus,quod propriè ac verè ipsa fide pp Christū iusti reputemur. Et iterū. Sola, inquit, fide in Christū non per dilectionē aut opera cōsequimur remissionē peccatorū:etsi dilectio sequitur fidem. Et infra,Sola fide apprehendimus misericordiam: quia illa accipit promissionem qua Deus pollicitus est,quod propter Christū velit propitius esse credentibus in eū. Et infra. Quia promissio non pōt,inquit,accipi

Septima propositio.

Status controuersiæ.

Fides apprehendit iustitiam.

Luther.

Psalm. 104.

Melanth.

cipi nisi fide. Vide quomodo semper accipit pro præciso actu intellectus, & absque vllo prorsus ænigmate. Buce. in sua cócordia controuersiarum, exponens libellum Imperatorium, ait fidem, vt fides est, vt assensio est Euangelij, fidem ipsam solá: hoc est, primo & per se esse solidam plenamque causam receptiuam primum gratiæ atque adoptionis Dei, & principis iustificationis: id est qua ex iniustis efficimur iusti: deinde sequitur charitas, ad operandũ iusta. Nota ergo quam aperte re uera negent fide nos iustificari per charitatẽ operante: siquidẽ sola assensione intellectus, aiunt apprehendi gratiam: quam mox gratiam cõsequitur charitas, atque adeo opera. Atque hac de causa, asserunt necessariũ esse nexum inter fidem & charitatem. Nẽpe quod fides sola assequitur primum gratiam, quam gratiã protinus consequitur charitas. Nos autem secundum Euangelicam veritatem dicimus, quod apprehendere gratiam, & misericordiam, nõ est idẽ quod assentire, & credere: nisi, apprehendere, accipiatur pro eo quod est cognoscere: vnde potentiæ cognoscitiuæ appellantur apprehensiuæ. Sed defendimus, quod apprehendere est actu credendi, sperandi, & diligendi per detestationem peccatorũ, præueniente afflatu & ope diuina disponi, parari, trahi, venire & conuerti ad suscipiendum gratificantem gratiam. Ita vt fides non solùm post gratiam, sed in receptione ipsius gratiæ per actum dilectionis operetur. Quia de ipsa prima iustificatione loquebatur Paul. vbi ait, apud Deum neque circuncisionem, neque præputium quicquam valere: sed fidem, quæ per charitatem operatur. Quæ tñ istis soboles ex hoc dogmate propagetˇ, in subsequẽtibus apparebit. Huc te ergo optime lector idẽtidẽ post hac remittemus. Hãc ob oculos habebis pagellam, quã deinceps respectes.

Bucer.

Veritas Catholicorum.

Quo termini controuersiæ exponuntur.
Cap. VI.

IN capite ergo statim disputationis duas istas voces, iustificatio, & fides, exponere est operæpretium. Iustificatio trifariam (vt in secunda sua propositione cum Lutheranis consentiamus) accipitur. Prima, genuinaque notio huius nominis, est acquisitio iustitiæ: nempè ex iniusto iustũ fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri calidum. Nomina enim huius figuræ mutationem inter duo contraria significant. Secunda huic proxima notio est, vt significet augmentationem iustitiæ. In his quippe formis quæ gradus hñt, nomen verbale non solùm primam mutationem, sed progressionem quoque significat. Dicitur enim ẽt calefactio, intentio caloris. Quæ quidem duæ acceptiones celeberrimæ sunt in sacris eloquijs. De prima ait Paul. Ei autem, qui non operatur, credenti in eum qui iustificat impium. Et capitulo sexto. Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Est enim iustificatio hoc primo modo, vt est in glossa super illud Roman. 8. Quos vocauit, hos & iustificauit, peccatorum remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, qua gratia formaliter iustificamur uirtute, & merito Christi. Vnde ad Corint. Paul. Fornicarij, inqt, idolis seruiẽtes, adulteri, & cætera, fuistis: sed abluti estis sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quamobrem iustificatio impræsentiarum non dr̃ à iustitia, speciali virtute: sed quemadmodum libro priori de iustitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem totius hominis. Hoc nãque significatu vsurpat quoque nomen iustitiæ Aristotel. 5. Ethic. Instar corporeæ iustificationis: tunc enim res vna cum altera iustificatur, quando adæquantur ambæ. Et quàmuis inter nos & Deum, quippe vbi non est omnino æqualitas, integra esse nequeat ratio iustitiæ, iustificamur tñ, cũ suæ voluntati subiecti, ad suam legem & regulam exigimur, & s̃m fragilitatem nostram reserimur & coaptamur. Hæc n. iustitia est, quam commemorat Paul. in initio statim epistó. ad Rom. Vbi. n. dicit Euangelium esse virtutem Dei, cõfestim annectit, Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. De secundo mõ iustificationis legimus Apoca. 22. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et Eccles. 18. Non verearis vsq; ad mortẽ iustificari. Et Iacobi secundo, videtis, quoniã ex operibus iustificatur homo, & non ex fide

Iustificatio nomẽ multiplex.

Rom. 4.

Iustificationis diffinitio.

Aristot. 5. Ethic.

2. modo

fide tantum. Quibus verbis cōtradixisset Paulo: vbi ait, Arbitramur hominem iusti ficari per fidem, & non ex operibus: nisi Paul. de prior iustificatione: Iacobus verò
3. modo de altera loqueretur: Tametsi suo loco explicabimus, vt etiam opera nostra concurrant in iustificatione. Nisi quod Paul. loquitur de præcedentibus. Tertiò modo vsurpatur præterea nomen iustificationis pro eo quod est, reum absolui in iudicio, & pronunciari ab illo. Neq; vsurpatio hęc adeo est aliena à prima, quinimo omnino illi agnata. Quēadmodū enim in re apud Deum iustificari, est eū qui iniustus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori corā hominibus, est, eum qui iniustus habetur & reus fit, secundum allegata, & probata ꝓnunciari iustum. Quo sensu Prouerb. 17. (Proue. 17.) ait Sapiens, Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum. Et Deutero. 25. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint (Deut. 25.) iudices, quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt. Ad verbū græcum reddendum esset, Illum iustificabūt. Neque abhinc quidem longissimè distat significatio illa Psalmi. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris: id (Psal. 50.) est, vt cum homines de te iudicauerint, iustus inueniaris. Ad hunc prope modum, iustificare, significat ēt commendare, seu iactare iustitiam. Secundum illud Lucæ decimo. Ille autem volens iustificare seipsū. (Luc. 10.) Et cap. 16. Vos estis, qui iustificatis uos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra. Hæc autem tertia significatio nuspiam est apud Paulum, neque in scriptura: vbi fit mentio de nostra per Christum iustificatione. In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio) turpiter falsi, nequiter fallunt. Sed accipitur iustificatio primo modo pro vera acquisitione nouæ iustitiæ. Et vbi accipitur secundo modo designatur quoque vera augmētatio iustitię, quæ fit per opera nostra, emanantia ex gratia Dei, & non duntaxat reputatio seu commendatio iustitiæ, vt in subsequentibus fusiꝰ demostrabit. Vsus est ergo Paul. nomine iustificationis (si rem coniectari (Allusio ad iusti. orig.) nobis licet) alludens forsan ad originalē iustitiam, in qua creati sunt Protoparētes nostri. Nam quoniam illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem: ab hoc nostro originali contagio significanter nuncupauit iustificationem: hoc est restitutionem, & quadamtenus instaurationem, non quidem eiusdem prorsus originalis iustitiæ, sed tamē rectitudinis hominis ad Deum, quæ illius erat forma & radix. Quo circa vt scite adnotauit S. Tho. (S. Tho. 1.2.q. 113.) 1.2.q. 113. Quamuis iustificatio nostra, & à fide inchoetur, & consummetur per charitatem, à neutra tamen harum virtutum sortitur nomen: sed à generali iustitia. Eo quod fides peculiaris uirtus est intellectus: veluti charitas, voluntatis: sed iustitia totam designat hominis rectitudinem. Hinc (Iustificatiō solū passiuē.) fit, vt iustificatio, solùm passiue accipiatur pro illo motu qui est in homine. Neque propria est distinctio qua aliqui effingunt aliam esse in Christo iustificationem, quæ est causa nostræ, & aliam in nobis, quæ est illius effectus. Nam sicut apud philosophos, motus non est in mouente, sed in re mota, vt calefactio non est in igne: sed causa calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ est in aqua. Nec concederet Aristot. qđ calefactio, actio sit in igne sed ab igne: sunt enim ijdem motus actio, & passio, licet respectus actionis sit in igne. Eodem modo neque in Deo, neq; in Christo est ꝓpriè iustificatio nostra, nisi quia in eo est causa vnde procedit iustificatio nostri. Vnde August. de spi. & lit. cap. 11. exponens (August. de spir. & lit. c. 11.) illud Pauli. Iustitia Dei in eo reuelaī &c. ait ideo dici iustitiam Dei, quod nobis illā impartiendo, iustos nos facit. Et super illud Psal. 30. In tua iustitia erue me. Iustitia, inquit, Dei nostra fit cum nobis donatur. Et hæc de primo verbo quæstionis, s. iustificatio. ¶ Alterum verò, puta fides, non solùm pars aduersa, ut in quarta ipsorum propositione retulimus, sed nostri etiam in tot discindunt ac dilaniant significatus, ferme quot sunt in scripturis verba de fide. Adeo vt vix possimus mente (Fides indignè dissecaī.) retinere tam multiiugam nominis æquiuocationem: Etenim aduersarij quo fidē quæ est extra charitatem, fidem esse denegent, de qua tamen ait Paul. Si habue- (Paul.) ro fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum: cō fingunt, nescio quam fidem miraculorū, distinctam à fide Catholica. Et quo defen-

fendant sola nos fide iustificari, discernũt aliam fidem historiæ Euangelicæ (quam negare nequeunt haberi posse extra gratiam) à sua fide iustificante, confinguntq; nescio quas alias fides: vt est potissimum videre apud Melanthon. in apolo. & lati⁹ in locis communibus: & apud Bucerũ in sua modo reconciliatione controuersię iustificationis. Quin Pighius etiam noster docet fidem accipi pro fiducia: item pro cõscientia. Atque alios iam vsque ad quindecim sectiones fidei audiui multiplicantes: scilicet, pro authoritate, pro promissione, pro iureiurãdo, & nescio quibus alijs modis. Quæ quidem varietas, & diuersitas, pterquam quod absque ratione & arte rei simplici tribuitur, omnes fimbrias, & neruos disputationis fidei præscindit. Cum enim Christus vnam fidem Catholicam, quam Basim structuræ Christianæ praiecerat, quàmplurimis priuilegijs donasset, vt illam in animos mortalium altius imprimeret, quiuis locus scripturæ, vbi tale aliquod priuilegium, & virtus fidei commendatur, facile iam elusus repellitur. Sanè cum quilibet fingit, hoc, vel alio modo vsurpari illic, quam semel lacerauit fidem. Haud quidem inficiàs ierim, quin sint primum omnium homonymiæ, & amphibologiæ explicandæ, ne disputatio hoc vitio laboret, sunt tamen iudicio, & arte digno scendæ. Agam prius cum nostris. Nam de notionibus, quibus hoc nomine vtuntur Protestantes, paulo inferius futurus est sermo. Igitur quantum meditari possum, duplex tantum significatus est in hoc nomine fides. Significat enim & virtutem moralem quæ est in voluntate, & intellectualem quæ est in intellectu. Quæ quidẽ explicatio ex ipsa statim nominis etymologia perlucet. Etenim & Cicero prius, lib. 1. de officijs, & postmodum epistol. 19. ad Hiero. August. in duabus syllabis, quarum prima est a fio, secunda verò à dico, adnotarũr, fidem eo dici, quia fit, quod dicitur. Vnde fides primum omnium significat cõstantiam, & veritatem, quæ in dictis quidpiam asserentis, aut promittẽtis, inesse debet: quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiam nuncupatur. Qua de cã ait illic Cicero fides est dictorum, & conuentorum constantia & veritas: quæ quidem est totius iustitiæ fundamentum. Ob idque in pactis, vbi est vtrinque mutua promissio, dixit ille. Accipe, daq; fidem. Falluntur ergo, nisi ego fallor, qui dicunt vno modo accipi fidem pro promissione vel sponsione. Nam promissiores est prior fide. Etenim cum quis quid pollicetur, dicitur promissione illa dare, astringere, & obligare suam fidem: quam postea liberat, cum implet promissionẽ, vel violat, si nõ implet. Non tamen dicitur, obligare, aut dare promissionem, sicut nec dicitur, implere fidẽ, sed promissionem. Est ergo fides non pro missio, sed veritas firma, quæ seruanda est ob promissionem, & quam promittentes quodãmodo impignoramus. Et ideo qui iniuria ab aliquo circũuenitur vel defraudatur, implorat Deorum hominumque fidem: quod est constantiam & veritatem. Neque opus est aliam fidei acceptionem fingere pro authoritate illius, cui credendum est. Quippe cum in hanc recidat, quã modò diximus constantiam, & veritatem. Inde enim quisq; dignus est, cui adhibeatur fides, quod constans & verus existimatur, vt faciat quod dicit. Qua qui caret cõstantia, dicitur carere fide. Vt, Fronti nulla fides. Et hoc modo, dicimur derogare fidem eius, cui facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidem eius, cui facimus vt detur fides. Et bona dicitur fide quis, quid gerere, aut possidere, dum sine dolo malo id facit. ¶ Secũdò modo accipitur fides, vt est intellectualis uirtus. Nempe assensus quem præbemus enuncianti aut promittenti nobis aliquid. Quæ quidem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quem fidem primo modo habere scio (id est dictorum constantiam & veritatem) mihi asserit quicquam, aut promittit, persuadet quidem mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc est, generat in me assensum quo illi credo. Qui quidem proinde assensus dicitur fides. Tametsi idiomatum isti morosi obseruatores aiũt, huiusmodi assensum non tam ꝓpriè nuncupari fidem Dicitur nanq; græce πίστις à πέπεισμαι, quod est persuasi, & fidem feci. Et ideo πίστις potius (aiunt) transferenda esset latine, persuasio, quam fides. Imò grammaticissimi quidam dicunt, non posse reddi vna voce latina. Et de hoc

Marginalia: Melan. in apolo. — Buceri. — Pighius — Nocet tã multiplex diuisiõ fidei. — Homonymiæ explicãda. — Fides bifariã dr. — Fides quia fit quod dicitur. — Fides distinguitur à promissione. — Fides intellectualis.

de hoc cōplēt longissimas paginas. At verò tametsi Quintilia. transtulerit persuasionem, nihilominus latini etiam celebratissimi appellant fidem. Et quidem meritò. Nam vt apud latinos fides, ita & apud græcos πίστις tam passiuè accipitur, quàm actiuè. Est enim apud illos πίστιν διδόναι, καὶ δέχεσθαι, quod nos vertimus fidem dare, & accipere. Et ideo illa persuasio, q mihi fit ab alio, optimè dicitur fides quā ipse mihi facit, & ego illi habeo. Vnde habere, seu adhibere fidem, credere est. Vt apud Terētium, Si hæc fidem habeat sciri præpositum tibi. Et apud Poetam, Credo, equidē, nec vna fides, genus esse Deorum. Et Cicero in Topic. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Et idem in officijs, inquit, fidem habemus, quos plus intelligere, quàm nos arbitramur. Et quamuis doctores sancti primi fuissent, qui rem hoc nomine donassent satis haberet notio hęc authoritatis. Est enim apud omnes Ecclesiasticos summo consensu recepta. Duos ergo si demus huic nomini fides, significatus, satis est. Nempè vt sit fides, quam mihi quispiam dat, dum quicquam asserit, aut promittit, & quam ego vicissim do illi, dum credo. Has dumtaxat notiones edocet August. de spi. & li. c. 31. His verbis, De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: non quā damus cū aliquid pollicemur: nā & ipsa dr fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidē: aliter autem, Non mihi seruauit fidem. Nam illud est, non credidit quod dixi: illud, non fecit, quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam verò, qua fit quod promittitur, etiā Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus qui non vos permittit tentari supra id quod potestis. Tantum August. Animaduertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primò, qua Deus est nobis fidelis, altero, qua nos sumus Deo. Vno cap. 3. ad Roman. designat Paul. vtramque. Vbi. n. ait, Quid, si quidam illorū non crediderunt? Numquid incredulitas eorū fidem Dei euacuauit? Absit, ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Deus est fidelis in suis promissionibus: quæ porro non pendent ex operibus nostris, vt Iudæi putabant. Et ideo ait, quod quamuis quidam non crediderint promissionibus Dei, nec legem eius seruauerint, firma tamen veritas manet in suis dictis, vt faciat quod dixit. Vbi autem paulo inferius ait, Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in oēs, & super omnes qui credunt in eū, loquitur de fide secundo modo: nimirum qua nos credētes fideles sumus Deo, quæ quidem causa est, & fundamentum iustificationis nostræ. Ex his primo colligitur, quod non est necessariū vt alio modo accipiatur fides pro fiducia: vt tā nostri quidam, q aduersarij omnes pro comperto habent. Nam fiducia, res est alia à fide & proles eius. Nec per se proprie est virtus, sed virtutis modus. Est enim vt scienter ait S. Thomas. 2. 2. quæst. 129. roborata spes ex aliqua firma opinione: seu robur spei, pertinens ad magnanimitatem. Inde enim quod fidem habeo dictis asserentis, aut promittentis, spero & fido ita fore. Quinimo quamuis ex fide nascitur, à charitate postmodum augetur & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen trahit, sicuti effectus à causa. Quamobrem firma, certaque fides exprimitur nomine fiduciæ: veluti causa, nomine effectus. Id quod ex exemplis ipsis quæ isti multiplicatores significationum fidei adferunt, palam constat. Aiunt enim hoc modo accipi fidem pro fiducia: vbi ait Iacob. capitulo 1. quod is qui à Deo quicquam postulauerit, postulet in fide, nihil hæsitās, ita accipi quoties in Euangelio exigebat fidem ab illis Christus, qui ad se veniebant petitum sanitatem: & vbi ait, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti, transi hinc, &c. Et vbi ait Paul. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, &c. Cum tamen sit manifestissimum in his omnibus locis accipi fidē pro fide Catholica: id est pro assensu firmo certo & constantissimo, quem debemus, præbemusq; dictis Christi. Enimuero cum hæc fides, esset fundamētum qua nititur tota salus nostra, vt crederemus Christū esse Deū, atque adeo uera esse omnia quæcumq; nos euangelizādo docuisset, in corroborationē huius fidei faciebat oīa miracula. Quæ Patrib^9 & Theologis receptissima doctrina est. Atq; ex illo loco cōpertissima, vbi dimit-

Margin notes: Poetarum testimonia. — Duo significatus, fides. — August. de spir. & lit. capit. 31. — Rom. 3. — Fiducia — S. Tho. 2. 2. qō. 129. — Iaco. 1. — Matth. 17. — Cor. 13.

dimittēs Apostolos prædicatū Euangeliū sic eos instituit. Signa autem eos qui crediderint, nempè qui fidem Catholicam susceperint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eijciēt, linguis loquētur nouis, serpentes tollent, &c. Quare mirari satis nequeo, cum quod aduersarij nostri aliā fidem miraculorū excogitauerint, quàm Catholicam, tum maximè quod nostri doctores aliam cognoscant, vbi ait Christus, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit: cui concinit illud Pauli, Si habuero fidem, ita vt montes transferam: aut vbicunque in Euangelio miraculum facturus, fidem exigebat. Illud enim de Centurione salutem puero suo deprecante, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, de qua rogo fide quàm de Catholica intelligitur? Sicuti & illud ad cæcos Matth. 9. Creditis quia hoc possum facere vobis? Quibus respondentib⁹, vtique domine, subdit, secundum fidem uestram fiat. Sed hoc est, quod istos decipit, quod, ut paulo ante dicebamus, aliquando gradum ipsum certissimæ fidei explicat nomine fiduciæ, ut eodem capite, Confide fili. Non considerantes, quod fiducia solùm commendatur tanquam signum firmissimæ fidei. Et ideo potius nomen fiduciæ accipitur pro fide, quàm nomen fidei pro fiducia. Quocirca eadem est fides Catholica, quam modicam reprehendit in Petro, quem erudiebat futurum caput Ecclesiæ, & quā in Chananęa, magnam commendauit ad confusionem populi Israel. Neque alia quidem est, de qua ait: Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis. Credere enim nō significat: nisi assensum quem præbemus promittendi: unde si firmus est, progignitur fiducia. At uerò, si quis arguat contra, non esse petendi necessariam persuasionē, quod sit impetratur⁹ quicquid petit: quippe quæ esse potest falsa, & tamen est semper necessaria fiducia: ergo illic fides, accipitur pro fiducia. Hunc ego etiam redarguam. Nunquid minus absurditatis habet fiduciam, qua quis fidit se obtentum ire quicquid à Deo petierit (si modo id rectè postulet) falsam esse posse, quàm fidem, quā idem credit? Profecto quàm certa & firma debet esse fiducia petentium, tam certa esse debet fides. Nam si fiducia ex fide nascitur, quo pacto erit fiducia firmior fide? Attamen fidem hanc explicat Saluator noster, Ioan. decimosexto ubi ait, Amen amen dico uobis quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Amen amen, uerbum iurantis est. Petere autem in nomine Christi, est petere ea, quæ ad salutem animæ pertinent, quā do & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, quàm fiducia certissima esse debet in alio uerò utraque erit falsa. Vnde Iac. ubi ait, Qui postulat à Deo, postulet, in fide nihil hæsitās: proculdubio de fide quā polliceri Deo debemus, palam loquitur: & idcirco addit, nihil hæsitās. Quo enim quisque gradu credit, eodem & confidit. Admonet ergo Iaco. vt nemo quicquam postulet, nisi quod certo credit ad salutē sibi conferre, & tunc nihil hæsitet. Vel si non sit ita certus, non habeat aliam, uel fidem, uel fiduciam impetrandi, nisi sub cōditione, si id quod petit, tale est. ¶ Quod demum addit idem Alber. fidem etiam accipi pro conscientia: ubi ait Pau. Omne quod non est ex fide, peccatum est, esset qui negaret: quoniam forsan sensus Pauli, non est nisi, omne quod est contra fidē Christi, peccatum esse. Sed tamen ut demus, accipi illic pro conscientia, profecto non differt à fide, nisi ut particularis cognitio quæ applicatur ad opus, distat ab uniuersali: facere enim contra conscientiam, est facere contra, quàm fides doceat. De alia uero diuisione fidei acquisitæ, & infusæ satis hic fuerit prænotasse, quod hæc nomina non competunt actibus, sed habitibus: quorum primus à Deo infunditur: alter uerò humano usu acquiritur. Horum capitulo nono mentio redibit. Obiectum autem actus & habitus promiscue apud philosophos eodem nomine fidei nominantur, eo quod actus circa obiectum uersetur, & habitus sit propter actū. Hac enim notione usurpamus fidem, dicentes omnia quæ sunt in sacra pagina, esse fidem Catholicam: scilicet, quia sunt obiectum fidei. De illis uerò tribus membris, credere Deum, Deo, & in Deum ratio locum dabit quo dicamus.

Marginal notes: Marc. ult. — Matth. 17. — Matt. 8. — Matth. 14. & 15. — Fides postulātium. — Ioan. 16 — Iacob. 1 Fides distinguitur à fiducia. — Obiectū & habitus fidei.

De fide sine operibus quidnam conferat.
Cap. VII.

His explanatis iustificationis fideique notionibus Lutheranorum machinam ista propositionũ serie demoliri instituimus. Prima statuitur contra suum fundamentum, quod in quinta, & sexta propositionibus explicuimus. Fides Catholica, Christianę familię necessaria, vtpote qua Christiani censemur, non est specialis illa qua indubitato credit quisq;, ac constituit sibi remitti peccata propter Christum, & esse in gratia Dei: sed illa potius persuasio diuina atq; assensus, quem debemus, præstamusque Deo omnium in genere, quæ ab ipso sunt Ecclesiæ reuelata per Christum, perq; eius Prophetas, Euangelistas, & Apostolos: inter quæ & promissiones ipsæ diuinæ cõnumerantur. Duo hic enũciamus. Primũ est, quod nullatenus duæ, sed vna penitus fides est, qua credim⁹ vniuersa reuelata, siue historiæ sint, siue promissiones, siue præceptiones aut consilia. Eiusdem enim habitus virtus est credere, quod Abrahã genuit Isaac, & quod in illo promissus est nobis redemptor: quod Christus carnem suscepit, & qnod credentibus & baptizatis promiserit salutem. Atque eiusdem fidei est actus credere ꝓmissiones illas, & quascunque alias, quæ sunt in sacra pagina, factas esse à Deo, quod ad historiam pertinet & certo credere verissimas esse, & firmissimas, quod propriè pertinet ad fidem promissionum, vnde spes nobis erigitur. Secũdum est, quod promissionum assensus, ad fidem Catholicam pertinens, non est specialis ille quo quisque de se credit, seu recipere modò, seu habere iã gratiam, sed ille in genere quo firmiter credimus Iesum Christum vniuersalem esse redemptorem, vnum mediatorem Dei & hominum: & ideo nisi eius merito, nemini vllam condonari noxiam: sed quicquid peccatorum à lapsu vsque Adam remissum est, & remittetur, virtute sanguinis sui remitti. Atq; adeo nemini, nisi per ipsum, ad æternam hæreditatẽ accessum patere. Quod autem huic modo, illive beneficium hoc impetitur, quia potest quiuis diuinæ inspirationi obsistere coniectura humana est: quod capite de hac re proprio edisserendum restat. Conclusio hęc cum primis ex definitione ipsa Apostolica fidei demonstratur. Est enim fides sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium. Id est, habitus, seu vis, virtusque mentis, qua licet obscurè, certo tamen & firmiter assentimur his, quæ speram⁹ apertè videre. In qua diffinitione designatur primo firmitas assensus: cuius causa dr̃ substantia: id est inchoatio rerum sperandarum, quæ robur habet firmamentum ex obedientia libertatis. Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocinatione demonstrant̃, nunquam haberemus tam firmum assensum, nisi in captiuitatem redigẽtes intellectum in obsequiũ Christi. Designatur præterea subiectum fidei esse intellectiuam potentiã, obiecti autem rõnem ad oĩa patere, vniuersaque ambire, quæcunque à Deo cęlitus sunt reualata: siue res gestæ sint, siue mãdata, vel monita: siue sua ꝓmissa. Hæc.n. omnia in spem nos futurorum mittunt. Quocirca in eodem symbolo vtrique copulantur articuli.s.& q historiales sunt: vt quod Christus natus est & crucifixus: & præterea qui de sanctorum communione, & remissione peccatorum constituuntur, tanquam sub eodem obiecto fidei compræhensi. Et confirmatur argumentum. Ratio Christianis credendi, est summa infallibilisq; Dei veritas: hæc aũt eadem perlucet in reuelatis oĩbus, siue ad historiam pertineãt, siue ad promissiones. Eadem ergo vniuersorũ fides est. Cuius vna eademque perexigua particula est de promissionibus: sanè quas credimus non solùm verè esse factas, sed esse firmissimas, quãtum est ex parte Dei, nisi nos renitamur. Quod autem fides illa specialis commentitia istorum in sexta propositione asserta non pertineat ad fidem Catholicam, hoc certè persuasu facillimum est. Fides enim Catholica ex sola diuina assertione, vel promissione pẽdet: quod aũt quisq; aptus sit & idoneus promisso beneficio suscipiendo, ex humano assensu, & cooperatione etiam pendet. ergo huius fides non est Catholica Hoc autem quod dicimus tale est. Fides Catholica quã qui nõ firmiter teneret, hæreticus esset,

[Margin notes: Prima proposiitio Catholica. — Prima rõ à diffinitione. — Confirmatio argumẽti. — Contra specialẽ fidem.]

esset, ea est pronius quod Deus præsentissimus nobis sit, ac promptissimus, nisi per nos steterit, salutem in nobis operari: eadémque vnicuique assentienti impendere. Porro autem, quod quisque credat salutem se modò assequi, addit insuper assensum se præbuisse Deo neque digito eius mouentis obicem opposuisse vllum. Quoniam vt superiore lib. constitutum est, neminem Deus coactu, sed liberè trahit. Et ideo cum certitudo hæc humanum conatum exigat, non potest certitudinem Catholicæ fidei adæquare. Connexi ergo errores, sunt, & inseparabiles, quod iustificatio nostra ex sola diuina pollicitatione absq; operibus nostris dependeat, & quod certus fieri quisque possit per fidem, se esse in gratia. Atq; adeo nemo potest ambo hæc simul sustinere: nimirum, quod à libero nostro arbitrio quoque pacto dependeat, & quod possit quis fieri certus, nisi Deo specialiter reuelāte. ¶ Accedit & huc argumentum, quod fides Catholica vna est, quæ vniuersam Christi familiam obligat, si ergo fides esset Catholica, me esse in gratia, omnes profectò astringerentur idē credere vti ego. Ad hæc. Qui de fide Catholica anceps est, & dubius, hæreticus cēsetur: quin verò ambigit qualis sit apud Deū, non est cur habeatur hæreticus, sanè qui de promissionibus Dei nihil formidat, sed cum iustissimo Iob veretur opera sua, sine quibus certi sumus minimè nos esse capaces beneficiorū eius, quæ ad gratiam pertinent iustificationis. Legifer enim noster Christus neminē certiorem facit aut credere iubet, iustum vel fieri, vel esse, sed id tantum, quod qui crediderit, & baptizat' fuerit, saluus erit. Et id quidem nisi prauā obiecerit voluntatem: nam nisi pœnitentiam, ait alibi, egeritis, omnes simul peribitis. Neq; prædicat, appropinquare regnū cœlorum, nisi pœnitentiam agentibus. Id quod ipsimet aduersarij profitentur. Nuspiam autem de se quenquā definire præcepit certitudine Catholicæ fidei, vel legitimè baptizatum esse, vel pœnitentiam egisse. Profectò non video quō agnoscentes nemini conferri gratiam antequā pœniteat, retinere queāt, quod per fidem homo sit certus de sua salute. Aiunt, Quoniam pœnitentia non est causa, at est tamé requisita: de qua an sit legitima, haud quaquam habemus reuelationem fidei.

Confirmatio argumēti.

Altera cōfirmatio.

Doctrina Christi.

De hac autem certitudinis disputatione integrū est inferius capitulum, lib. 3. Nūc autem id tantum constituimus, quod nugatoria sit illa distinctio fidei, in historicā, & iustificantem. Incongruens ergo est diffinitio Caluini, quam lib. de instit. relig. Christ. tribuit fidei. Nempè quod sit diuinæ erga nos beneuolentiæ firma, certaq; cognitio, quæ gratuitæ in Christo promissionis veritate reuelatur mētibus nostris, & cordibus obsignatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pusilla portio Catholicæ fidei: si verò ad illā suam specialem certitudinem, quam de se quisque habet, extra limites est eiusdem orthodoxæ fidei. ¶ Secunda propositio. Fides, spes, & charitas virtutes sunt non ratione modò, sed re, obiecto etiam & subiecto discretæ. Hanc contra septimam suam propositionem obfirmamus. Nam animaduerte, optime lector: hi quam semel diuulgare cœperunt vocem desererent (nimirum quod sola fide iustificamur) quibus illam retinere cōmentis conati sunt. Primum quia viderunt fidem Catholicā non sufficere ad iustitiam, cœperunt illam appellare fidem historiæ, effingentes fidem, quæ iustificat, non esse nisi illam, quam Deo habemus pollicenti remissionem peccatorum per Christum. Et hactenus, licet ramum fidei à iusta arbore detruncantes, tamen intra fines fidei errabant. Verum quia neque illam satis esse intellexerunt, trāsgressi iam lineam veræ fidei, meditati sunt illam specialem, quā modò refutabamus. Sed quia hoc ēt loco depulsi sunt: conuicti .s. quod potest quis certo se credere esse in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, adtexere cogitarunt rationi fidei, spem quoq; & charitatem: quin verò & opera. Quasi hæc omnia censeantur nomine fidei. Atq; huc pertinet, quod modò referebamus ex Caluino: scilicet, quod fides & mentibus, id est intellectibus: & cordibus, id est, voluntatibus obsignatur. Sed audi Philippum in apologia confessionis Augustanæ. Habentur enim in 5. ar. eiusdem cōfessionis hæc verba, Omnes perterræfactæ mentes sciāt se debere credere, quod certo donetur ipsis re-

Nugatoria nominatio fidei historicæ.

Caluini.

Secūda propositio.

Technæ Lutheranorum.

Caluinus.

sis remissio peccatorum propter Christū, nō propter ipsorū merita, aut dignitatem. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo cōsolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fide, simul datur nobis spiritus sanctus. Eadem verba repetit, probatque Philippus in Apologia. Sed proxime à tergo eiusdem pag. ...ter ait, quod fides quæ iustificat non est tantum notitia historiæ, sed est assentiri promissioni Dei. Subiungit autem, Et ne quis suspicetur, tantum notitiam esse addemus amplius, est velle, & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum, & iustificationis. Eademq; innouat Buce. verba in suis nuper concordantijs. Expende manifestam contradictionem. Prius dicit fidem illam specialē, qua certo credimus donari, &c. sufficere ad salutem, & iustificare nos. Et confestim, addit velle, & accipere promissionem, concludi in oratione fidei. Tales sunt istorum apologiæ. Si fides sufficit, quomodo requiritur volūtatis actus: qui alterius est potentiæ? Aliam ego tamen maiorem absurditatem video in hac suffacinata diffinitione fidei. Quæstio erat, Per quid recipimus beneficium iustificationis à Deo nobis promissum? Et respōdent, Per solam fidē. Sed dū hāc fidē qualis sit instamus inquirere: respondent, qđ sit non solùm assentiri promissioni Dei promittentis nobis gratis remissionem peccatorum, sed & velle, & accipere oblatam promissionem. Ergo perinde est acsi dicerent, quod recipimus beneficiū iustificationis per hoc quod volumus ipsum, & tandem accipimus. Recipimus deniq; gratiam iustificātem, quia recipimus promissionem. Ecquis non cernat cæco nos verborum inuolucro ab istis complicari, & ceu vertigine circunuolui, dum idem nobis per idem definiunt? Nonne luculentius dixissent, illud nos beneficium accipere actu quo per speciale auxiliū Dei credimus Deum esse, & remuneratorē esse, vna cum actu spei, quo nos per idem auxilium erigimus, atque actu charitatis, quo nos erratorum pœnitet, adhibito sacramento, vel baptismi, si ab infidelitate conuertimur, vel pœnitentiæ si relapsi resipiscimus? Sed respondet, Omnes istos

Melanth.

Lutheranorū contradictio.

Petitio principij.

actus complectimur nomine fidei. Cōtra hoc ergo responsum opposuimus secundā propositionem. Quis.n. hanc ferat Theologiam, vt in diffinitione fidei, actus spei, & charitatis conglutinentur? Etenim substantia fidei suam habet legitimam rōnē in persuasione & assensione intellectus, cuius proprium obiectum est verū, quod à Deo reuelatū est. Reliqui verò habit⁹ ad volūtatē attinent. Spei nāq; & charitatis obiectum nō est rō veri, sed boni, quod obiectū est volūtatis: sicut intellectus, est verū. Erigimur.n. formaliter, nō per fidē, vt isti putant, sed per spē in bonū illud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo ducat. Erigimur (inquā) desiderādo, & appetendo: charitas aūt amor eiusdem boni est beneuolentia & amicitia. Quare in patria fide ꝑ visionē depulsa, spes simul cessabit: charitas verò ꝑspectu ipso Dei adeo nō abscedet, vt sit mirificè ꝑficiēda. Spectatio creaturę ait Paul. reuelationē filiorū Dei spectat: spes aūt quæ videtur non est spes: nā qđ videt quis quid sperat? Et alibi, Charitas numquā excidit: siue prophetię euacuabunt: siue linguę cessabunt. Ex quibus colligit, fidem, spē, & charitatē, nō solum tres esse res, sed illarum esse maximam ac præstantissimam, charitatem. Nō modò quia fides & spes, temporariæ sunt, charitas verò perpetua, sed quia aliarum oīum est forma virtutū: qua absente, nulla æstimatur virtutis pretio. Hac de causa, vbi de ratione præcise fidei sermo est Paulo: Accedentem, inquit, ad Deū oportet credere quia est, & quia remunerator est. Ecce totam substantiam fidei. Vbi aūt de fide cum sua societate quæ ad iustitiā vna requiritur: Neq; circūcisio, inquit, aliquid ualet, neq; præputium, sed fides, quę per charitatē operatur. Vn super Psal. 31. Aug. Quod credit quis fidei est, sed quod operatur, charitatis est. Porro, nisi tā hostiliter isti ex suis gymnasijs vniuersam eliminassent Philosophiam, numq̄ virtutū rōnes ita confuse permiscerent, sed cuiq; suā tribuerent. Sunt.n. ut iustitiæ, temperantiæ, & aliarum virtutū essentiæ & finitiones uariæ, ita & fidei, spei, & charitatis. At verò respicienti exemplar, quod cap. 5. præfiximus mentis istorum, facilè erit perpendere hominum inconstantiam.

Primū argumentum

Rom. 8

1. Cor. 13.

Psa. 31. August.

Lutheranorū incōstātia.

tiam, & contradictionem. Vbi enim aiũt, sola fide iustificari, rationem magistri sui eam adferunt, quod solum uerbum promissionis Christi est illud, quod nostram operatur salutem: verbum aũt sola fide apprehẽditur, ergo sola illa iustificamur. Vbi manifeste usurpant fidẽ pro sola assentione intellectus, vi distinguitur contra oẽm aliam virtutẽ, & opus. Quamobrem aiũt, illã fidem non solum fundamentum, sed totam appræhensionẽ salutis esse, & gratiæ, quam gratiam, aiunt subsequitur charitas. Postea verò, vel suimet ipsorũ ob libiti, vel certe conuicti, quod illa fides nõ sufficit, cõsuunt rationi fidei, spem & charitatem, & pœnitentiam. Quis non istorũ vertigum deprænhendat? Atqui per hæc detexitur alius ipsorum cauillus, qui in omne se latus vertunt, vt voci suæ, sola fide aliquid obtendant: Quia enim sentiebant se iam de hoc loco deiectos, nempè quod ratio fidei cæteras virtutes complecteretur, aiunt saltẽ esse connexas. Hanc autem connexionem, si recolis, bone lector, non ita intelligunt, quod illæ uirtutes præueniant gratiam, ut ẽm Euangelicam veritatẽ nos à Patribus docti sumus, sed quod sola fides accipit gratiam iustificantem, trahentem secũ charitatem. Verba.n. sunt Melanthonis supra citata, Sola fide, non per dilectionẽ consequimur remissionẽ peccatorũ: etsi dilectio sequit̃ fidem. Nisi qđ iam Bucer. in sua reconciliatione velle vr̃ persuadere, quod ẽt si requirerentur oẽs ad consequendam gr̃am, sint nihilominus, fides, spes, & charitas, tres quidem uirtutes, sed tñ inter se connexę: ita ut neq; charitas sine fide, neq; fides insit absq; charitate. Neq; alio utitur teste q̃ uno exẽplo, quod à magistro suo suscepit in de capti. Babylonica, & putat irrefragabile. Cogitemus, inquit, hominẽ sanæ mentis, & fame grauiter laborãtem, & huic mortem metuẽti aduenire, qui eum ad aliquod paratum, lautumq; cõuiuium uocet sitq; ille cui miser fidem indubitato accõmodet, possitne, inquit, huiusmodi famelicus non statim illa fide fiduciam desiderati cibi concipere: ac quàm possit propere ad conuiuium illud accurrere, simulq; & conuiuatorem illum toto corde amare, & colere, cupereq; illi qua posset re gratificari. Humiliter proponas, inqt, animo alicui ex periculoso morbo laboranti, & extrema expectanti adesse medicum, qui certissimam salutem promittat: Ita, inquit, qui fidem habet Euangelio nõ potest non certo sperare oblatam salutem, eiusque omnia mandata perficere, ac denique toto se pectore ad ipsum conuertere. Quis enim inquit, non in seipso experitnr, se non posse non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri, & certissimè præstiturum? eiusque etiam consilia atque præcepta se cupide sequi, quem non dubitet sibi uera, & salutaria consulere, atq; præcipere? Sed primum omnium anceps est exemplum hoc Buceri. Quinimo magis à nobis quam ab ipsis pugnat. Nam ut donemus, cõnexas esse dictas uirtutes propter exemplum infirmi, qui si ita crederet, illico omnia faceret, quæ iuberet medicus: inde non colligitur, quod sola fides esset salutis causa, sed quod fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quæ proxima esset causa. ¶ Attamen neque id certè largimur: sed tertiam contra hoc exemplum statuimus propositionem. Fides, spes, & charitas adeo non ratione modo, sed re etiam seiunguntur ut possit esse fides, imò etiam spes, absque charitate. Et quoniam hic est locus unde nos acerrimè & ualidissimè oppugnare censent, paulo hic contra nos pluribus insistemus. Nihil nunc disputamus an fides vel spes absque charitate, veræ sint uirtutes. Quoniam ut lib. 1. cap. 21. dicebamus, nullum officium in absentia charitatis dignũ absolutè est appellatione uirtutis. Et præterea cum fides fundamentum sit charitatis, non potest charitas infusa esse absque fide. Sed quod fides solitarias esse possit sine charitate, probatur. Ratio & essentia fidei nõ solum alia est à reatione charitatis, sed natura sua prior, neque ab illa dependens: quia tota, vt dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil uetat quo minus & prior gigni possit, quàm charitas, & illa abeunte superstare. At quia rationes istiusmodi non tanti æstimant, quo argumẽtationem Buceri simul diluam, alia ratione arguitur.

Margin notes: Melan. — Bucer. — Anceps exẽplũ. — Tertia propositio. — Primũ argũ. — Secundũ arg.

Fides,

Fides, esto, voluntatem excitet ad appetẽtiam boni quod ostendit, nullam ei tamẽ vim infert, sed semper voluntas, quæ sua natura est, manet libera: ergo quantumcunque fidem adhibeamus Deo inuitanti nos ad cœleste conuiuium, comminanti nobis æternas pœnas, & pollicenti requiẽ à laboribus nostris nihilo secius liberum est homini præsentia bona sensualia illis anteferre. Non quod natura fidei non sit à terrenis nos ad æterna euocare, sed qđ instantia hæc & sensibus obuia vehementius nos ad se dimouẽt. Eo præsertim qđ homines promittunt sibi post lapsum resipiscentiam, & diuinum fauorem, quo possint in amicitiam Dei restitui. Quapropter nulla est repugnantia, quod quis habeat fidem certam & constantem, ita vt pro eius confessione ceruices gladio subijceret, & nihilominus persistat in aliquo peccato. Quin verò, neque in humanis contrarium est semper exemplum, quod Bucer. magnificat. Reperiri enim potest infirmus extrema patiens, cupidissimus etiam vitæ: cui tamen si medicus tali conditione offerret salutem, vt permitteret ferari os cruris, aut incidi partem qua posset lapillus extrahi, aut aliquid huiusmodi terribilium perpeteretur: re uera vitã prius repudiaret. Quemadmodum de Mario legitur, qui obligato vno crure, iussus alterum extendere, Non est, inquit, tanto dolore digna salus. Neq; in hisce mõ terrificis curationibus, sed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certissimi cum sint mortem sibi suis voluptatibus consciscere, nihilo magis cohibẽtur. Ita planè de fide nos experientia docet nimirum quod licet Christiani homines firmam fidem habeant bonitatis Diuinæ, futurorumq; bonorum, & malorum: tamen, vel quia angusta sibi apparet pietatis, & religionis ianua, asperaque & accliuis semita, vel quia laqueis sæculi huius irretiti sunt & cupiditatibus implexi, non se ita inde possunt extricare, vt sequantur quod optimũ iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis fælices illos cælicolas perfundit, videntes Deum sicuti est, illic nulla esse potest diligendi cunctatio, aut mora. Nam conspectus ille fontis omnium bonorum non potest non beatos in amorem rapere,

Contra exẽplũ. Bucer.

Status gloriæ.

atque ita deificatos spontanea quadam amicitiæ necessitate cum Deo prorsus deuincire: vbi nullus segnitiæ locus, ægritudo anima nulla: nihil deniq; quod perpetuam illam reuerentiam filialem remorari queat. Veruntamẽ cognitio hæc nostra per speculum in ænigmate non adeo efficax est: & ideo neq; semper bonorum operum ferax. Aliàs non solùm neminem decidere de gratia Dei sineret, sed in optima semper summaque officia teneret intentos Christianos uniuersos. Paulinoq; colligatos nodo: quem neq; mors, neq; vita, neq; instantia, neq; futura poterant separare à charitate Dei. At non omnes rapti sumus usq; ad tertium cœlum. Mittũt nos ad locum illum Euangelij, vbi rogati duodecim discipuli, an vellent & ipsi abire, responderunt, Domine, quo ibimus: quia verba vitę ęternę habes? Et inde nos intelligere iubent, quo pacto, qui credit, non potest nõ amare. At nihil nos inficiamur, quin sæpissime fides charitàtem ingeneret: hæc est enim natura sua: sed id defendimus, quod non semper, vbicunq; est, tantumdem potest obsistentibus affectionibus carnis. Remittam⁹ nos eos uicissim in alium locum, ubi iuuenis ille qui præcepta seruauerat à iuuentute sua (aliàs nõ dixisset Euang. Mar. 10. Christus respexit, & dilexit eum) & ideo cum fide uiua accessit sciscitatum Christum, quid faciendo uitam æternam possideret. Ille inquã absque dubio credidit redemptori, quod si uẽditis, erogatisque bonis sequeret ipsum, perfectus esset: & tñ ingẽs opũ amor, in quibus animũ habebat infixũ, fidei præualuit. Vnde nõ plane tanta cõiectura fit, quod fides sua nõ fuisset magna, quàm qđ amor ille opulẽtiæ diffluẽtiæq;, bonorum esset illi maximus. Enimuerò eadem fides ubi nõ offendisset tantam difficultatem, illico potuisse iuuenem à sæculo conuellere. Neq; illũ necessum est dicere gratiã Dei propter illum teporem fidei amisisse. Quandoquidẽ non præceptum, sed cõsilium erat: si uellet perfectus esse. Vt libro tertio dicetur. ¶ Igitur ut amplius hæc omnia lucescant, uariæ diuersæque sunt qualitates gradus & habitus fidei qui sibi salua eius substantia, accidunt. Est nanque quandoq; sana & firma, aliquando ue-

Ioan. 6.

Matth. 19.

Mar. 10.

Diuersę qualitates fidei.

ro infirma & imbecilla. At enim ad Roma. Pau. Infirmum in fide assumite. Et ad Titum, Increpa illos durè, ut sani sint in fide. Incusat rursus Christus Saluator noster in Petro trepidante modicam fidem, laudatq; in Centurione & Chananæa fidem magnam. Appellat deniq; Iaco. fidē mortuam eā quæ deserta est a charitate: & Pau. uiuam, quæ per charitatem operatur. Nam sicut motus corporis indiciū est vitæ animalis, ita & vitæ spiritualis, testes sunt officia, quæ fiunt secundum Deum. At verò ut non omnis remissio & lāguor fidei, lumen extinguit diuinæ gratiæ, ita nec mors ipsa talis iudicāda est, vt substātiam rationemq; eiusdem fidei absumat, & expungat habitū. Quin potest mortua robustior esse quàm viua, licet tunc nō sit melior: imò neq; sit omnino uirtus. Petrus quamuis non habuit gradum illū firmatę fidei, vt cōstanter graderetur super aquas, non protinus arbitrandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuuene proximè commemorato pariter dicebamus. Quinimo sunt homines tepidi, neque ita multum validi in fide: perdurātes tamen in gratia eo quod nō obijciuntur magnis periculis cadendi, Sunt contra, multo valētiores qui nihilominus, in gente occasione de subito oblata, impetu passionis præcipitantur. Iuxta verbum illius Comici, Quamuis de subito facile est facere nequiret. Ceu qui trucidatum charisimū filium cernēs, aut violatum thorum, in homicidā, vel in adulterum irrueret. In Dauide exemplum est, Nunquid dum ardentisimo amore succensus elegāns Bersabeę adulterium cum ea patrauit, fidem perdidit? Minimè gentium. Imò fidem habebat insignē. Haud enim fuit dubius, quin Deo peccasset, vt postea lachrymabiliter confessus est. Sed ingētē conn[illegible] carnis sustinere nō valuit: valuisse [illegible]quā, per gratiam Dei, si strenuè pugnasset, sed tamē victus est. Haud equidem diffitemur, si solùm fidei ingenium spectes, quo fuerit ipsa maior, maiorē ingenerari charitatē. Nā vt in lib. de voca. gen. author est Ambro fides genitrix bonæ uoluntatis, & iustæ actionis dicitur. Et super Ezech. Homi. 22 Greg. Tantum, inquit, in hac uita amamus, quantum credimus: & quantum amamus, tm̄ de spe præsumimus. Sed sunt tm̄ carnalia, & sæcularia impedimēta, quibus fides pededitur: quibus superādis aliæ sunt necessariæ uirtutes præter fidem. ¶ Confirmatur deniq; assertio nr̄a irrefragabili testimonio Pauli, Nam si habuero, inquit oēm fidem, ita ut montes transferam, charitatem aūt nō habuero, nihil sum. Nō ergo modo fides, sed maxima esse pōt absque charitate. Hic locus est, quem intuentes, manifestisimè rem cōuincere, deludere summoperè moliuntur, nescio qua fide miraculorū confi-cta, præter fidem iustificantē. Quēadmodū enim cernentes assensum scripturæ sacræ hr̄i posse absq; charitate, aiunt non esse illam qua iustificamur, sed esse fidem historiæ: ita audientes ex Paulo, oēm fidem reperiri posse sine cōsortio charitatis, aliam fidē excogitant miraculorū. Profectò si ita liceret cauillari scripturas, & locis singulis de fide noua eam usurpatione lacerare, & ludificare, omnis deperiret ratio explicādi naturam, & qualitates fidei. Primū, quænā nominatio est fides miraculorum. Si dixisset gr̄a miraculorum, ceu gratia sanitatū, uel donū miraculornm, sicut donum linguarū, posset uerbum intelligi de aliqua tm̄ gratia gratis data. Cum tn̄ ait Paul. nihil aliud quàm omnē fidem, quæ alia potest intelligi, nisi Catholica, cui tanq̄ fundamento legis Euangelicæ priuilegiū hoc congruit miraculorum. Alias posset ēt appellari spes vel charitas miraculorū. Item uerbum Pauli, allusio est prorsus ad illud Redēptoris. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, trāsi hinc illuc, & trāsibit. Vbi manifestus est sermo de fide Catholica. Siquidē inter exprobrādum incredulitatem Apostolorū, qui illa causa non eiecerant dæmoniū, adiecit illū verbū. Enimuero vt paulò ante dicebam, constantisimū est, & receptisimū, virtutē miraculorū, neque Christū vsurpasse, neq; discipulis impertisse, nisi ad cōfirmandam fidem, quæ rationibus naturalibus nequiuerat psuaderi. Id quod suprà verbo Christi commonstrauimus, delegantis Apostolos ad disseminandum verbum: vbi ait. Signa autem eos qui crediderint, hęc sequentur, &c. Quinimo ab initio statim olim reuelatæ fidei, mos diuinus fuit illam cōfirmare

Marginalia (left): Mortua fides robustior. — Dauid. — Greg. sup Ezec. hom. 22

Marginalia (right): Cor. 13 — Primū argm̄. — Explicatio Pauli. — Marci.

firmare portentis & miraculis. Ita.n. Abrahæ pollicitus est ex sene, sterili'q; Saragenus illi propagare super arenã maris. Et intemeratæ Virgini, quo Angelus fidem mysterij astrueret, alterius miraculi annus prægnãtis meminit. Igitur ipsi fidei cuius testificandæ causa erant edenda miracula, eadem est collata vis & potestas: si tñ eo esset vsq; fœcunda, vt certam fiduciam pareret impetrandi. Et hoc est, quod ait Apost. Omnem fidem, id est, fidem in eo summo gradu, qui transferendis montibus est necessarius: tametsi iam mõ, vbi nõ est hæc necessitas asserendæ fidei miraculis, non se tam crebro exerat virtus hæc. Sed quid opus est aliũde testes ciere? nõne Apostolus explicatissimus est de qua fide loquatur? Cum.n. cõcludit in calce illius capitis, fidem, spem, & charitatem tria esse, cæteris'q; maiorem charitatem, an negare quis poterit sermonẽ habere de tribus Theologicis virtutibus: atque adeo de fide Catholica, quæ prima earum est? In toto ergo capite de eadem proloquitur quam ita confert cũ charitate, vt quocumq; gradu solitaria sit, non sufficiat ad amicitiam Dei. Sed operosa charitas, quæ patiens est, & benigna, reliquis oĩbus virtutibus subministret esse diuinum. Et hac ratione illi tribuit, quod omnia credit, & omnia sperat. Et præterea quia per charitatem, & fides excrescit & spes. Eodẽ pertinet illud Christi, Non oĩs qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicent in illa die, Domine, domine, in nomine tuo prophetauimus. & cætera: qui tamen non intrabunt in regnũ cœlorum. Dicere namq;, Domine, domine ad fidẽ Catholicam pertinet, qua cognoscimus, Deum esse verũ Dñm. Neq; ita cognoscimus, vt dæmones: nam illi non dñt Dñe, quia non credũt ex obedientia. Dicere aũt Dñe est propria fides Christiani: nõ acquisita solum, sed qua captiuantes intellectũ, assensum præbemus diuinæ maiestati suam professi legẽ. Quæ esse nihilominus potest absque charitate. Et ideo subinfert redemptor noster, Oĩs ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti: qui autem audit, & non facit, assimilabitur viro stulto.

Explicatissimus Paulus.

Matt. 8.

Vbi audire, idem est, quod credere & suscipere fidem. Vnde apud Lucã ille seruus, qui cognouit voluntatẽ domini sui, & nõ fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Nã proculdubio cognoscere voluntatem, est fidem habere. Huc & attinet parabola inuitatorum ad cœnã magnam: qui certe nihil de conuiuio dubitantes, excusauerunt sese, negocia secularia prætendentes. Duo tñ hîc sunt vel tria istorum obiecta, ad quæ necessarium est respondere. Primum, cum fides sit donum Dei, quemadmodũ charitas, cur non pariter cum charitate mortali quolibet crimine expungitur? Responsio in promptu est. Quod charitas indiuiduus est gratiæ comes. Est enim gratia qua dilecti sumus Deo & charitas quia ipsum diligimus. Et vt habetur in Euangelio, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quare qua contrarietate peccatum mortale opponitur gratiæ, aduersatur & charitati. Fides autẽ, & spes, & reliquæ virtutes morales suas habent proprias rationes distinctas, quæ de se non dicunt, neq; amicitiam, neq; gratiam Dei. Quare vt abscedens charitas per peccatum furti, nõn secum aufert habitũ castitatis, ita neq; habitum spei, aut fidei: sed manent omnes informes, atque adeo indignæ virtutũ simpliciter nomine. Sed heresis vel apostasia, quæ è regione obstat fidei, excludit infusum eius habitum. Hæreticus enim in vno articulo, quãuis aliorum habeat acquisitam fidem, non tamen illos credit propter formalem rationem fidei Catholicæ: nempe quatenus à Christo per sanctam Ecclesiam reuelati sunt & propositi. Deficiente autem ratione fidei, aboletur & fides ipsa. ¶ Alterum dubium est maioris ponderis apud istos. nimirum, quod fides mortua nõ sit fides. Hoc enim insonat nomen mortuum, homo namque mortuus non est homo. Et præterea arguunt quod eiusmodi fides nihil differat à fide dæmonum. Vno enim contextu ait Iacobus quod fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille qui hoc modo credit, nihil egregius facit quàm dæmones, qui credunt & contremiscunt. Hæc tamen ambo citra negotiũ dissoluet, qui uerba Iacobi æstimatè fuerit meditatus. Non.n. refert fidẽ ad chari-

Luc.

Cur fides non perducitur cum charitate.

Fides mortua propriè est fides.

Iaco. 1.

charitatem, sicuti hoiem ad aiam: sed sicuti corpus ad aiam. Non inquam ait, Sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Viuit.n. per animam, & homo, & corpus: sed homo tamquam per formam, quę pars sui est, corpus aũt tamquam per eam, quę extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis ceu anima vitę spiritualis, habitat in nobis p charitatẽ (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo) expũcta charitate, & hõ manet spiritualiter mortuus, & fides sua mortua. Attamen, vt corpus, absque aĩa suam retinet integrã essentiam corporis, ita & fides absq; charitate suam habet rationem, substantiam, & proprietatẽ fidei, quę est assentire dictis Dei. Neq; continuo consequens est fidem illã mortuam nihil ab illa dæmonũ distare. Ratio.n. fidei non solùm consistit in certitudine, quam forsan habere possunt dæmones maiorem, imò clariorẽ nobis, sed in eo quod per obedientiã, & voluntatis obsequiũ: (vt in ipsa eius definitione innuebamus) suscipitur. Dæmones aũt non vltro, sed inuiti credunt & inde fit, vt nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa verò, sua, nihil aliud q̃ timorem illis incutiat, & tremorem. Hæc aũt iam singula articulatim definiuit S. Synod. Triden. Sanè quæ postquam cap. 7. explicuit, vt esset tres illæ virtutes Theologicę, suis proprijs rõnibus distinctæ, atque adeo abinuicẽ semouibiles, cano. 12. sub anathemate censuit, fidem non esse fiduciam illam specialem: & can. 28. fidem quæ remanet sine charitate, veram esse fidem, licet mortuam, quæ hoiem sufficit constituere Christianũ. Synodus inq. Tridentina, quæ iam modo (quod Deus vtinam Ecclesiæ suæ bene vertat, quodq; fęlix illi faustũq; sit) Bononiã translata est.

Fides mortua differt à fide dæmonũ.

Synod. Triden. Bononiã translata.

De causa effectuq; fidei sine operibus. Cap. VIII.

CONSPECIMVS ergo, vnicam esse fidem, illam scilicet orthodoxã à spe & charitate omnino distinctam: sanè quæ vt esse potest absque gratia, ita & absq; charitate. Hanc ergo demonstrare iam pergimus, eandem esse prorsus, quæ ad nostram iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atque per se effectum absq; cõtubernio charitatis pmeditemur oportet duabus propositionibus. Prima est. Fides, etiam dum est informis, donum est Dei supernaturale. Conclusio hæc quamuis Theologis summo cõsensu receptissima sit propter authoritates scripturę (qualis est ad Ephes. Gratia estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, & id genus multæ) nonnihil tamen de sensu eius discordant. Scot. enim in 3. distinct. 23. ait, fide humana (quam ipse appellat acquisitam) hominem posse assentiri toti prædicationi Christianæ. Imò ita inquit, credimus authoritate Ecclesiæ (quam ipse putat humanam) & institutione parentum, qui fidem suos erudiunt liberos. Sed infunditur, inquit, à Deo fides, cùm propter maiorem animæ perfectionem, tùm propter maiorem certitudinem & intensionem in actu credendi. Cui sententiæ adhuc explicatius subscribit Duran. q. 1. in 2. sent. d. 28. dicens, fidem infusam non esse necessariam, nisi vt facilius credamus. Non dicũt fidem iustificantem, quippe quæ consors est gratię, possibilem nobis esse absq; dono Dei. Neq; verò negant habitum infusum informem, esse donũ Dei. De hoc enim omnes consentiunt doctores nempè, q̃ non solùm fides formata, verum informis sit, donum diuinum: vt author est S. Thom. 2. 2. q. 6. & est glossa super illud. 1. Corin. 13. Si habuero fidem, charitatem autem non habeam, Quod donum requiritur, vt homo sit Christianus. Neq; rursus negãt, quin necessaria sit reuelatio mysteriorũ Dei facta mũdo, vt homines credant: etenim cum non cadant sub naturali sciẽtia, nisi Deus hoc lumine mundum irradiasset, impossibilis erat earum notitia. Sed hoc tantum affirmant, quod qui audiret Christum, vel Apostolos, vel alios prædicatores indigeret aliquo habitu vel afflatu supernaturali, vt assentiret toti prædicationi: sicuti assentimur narrãtibus alias naturales historias. Attamen S. Thom. loco proxime citato lõgè aliter astruit huius

Conclusio. 1.

Ephe.

Scot. in 3. distin. 23.

Duran. q. 1. 2. sen. dist. 28.

Fides in for. donũ Dei.

S. Tho. 2. 2. q. 6.

S. Tho.

ius conclusionis fidem. Quippe quod nõ solùm ad maiorem perfectionẽ, seu promptiorem assensum, sed omnino sit donum necessarium Dei: sine quo non possumus omnia certò credere quæ sunt reuelata. Vnde ad fidem, inquit, duo requiruntur: Vnum, vt homini credibilia proponatur, quod factum est ministerio Prophetarũ & Apostolorum, & aliorum prædicatorũ. Et isti habent authoritatẽ Dei mittentis illos: iuxta illud Rom. 10. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Adde quod Authoritas Ecclesiæ vniuersalis in determinandis his quæ sunt fidei, est pari ratione authoritas spiritus sancti. Alterum requiritur ex parte hominis: & hoc Pelagiani putabant esse liberum arbitriũ. Sed hoc est falsum: quia cum homo credendo eleuetur super naturam suam, oportet, quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius mouente. Hæc S. Thom. Et profectò non solùm propter S. Tho. & propter Augustinum, cuius eadem est vbique indubitata sententia, hũc sensum, legitimũ fuerim arbitratus: uerùm salua illustriũ authorum existimatione, nõ planè uideo quõ sit satis tutum aliter sentire. Quare S. Tho. non hanc recitat, quasi opinionem, sed quod contrariũ existimet Pelagianus. Sane quod sensus Pelagianorum asserentium, initium fidei esse a nobis, nõ esset alius, q̃ quod posset quis audiens p̃dicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide Catholica: & quod gratia non præstaret, nisi ut facilius id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in Concilio Mileuitano. Sed Augustinum de hac re auscultemus. Is n. quamuis alibi frequẽtissimè, tamen in lib. de prędestinat. sanct. cap. 2. sub hac forma proponit quæstionẽ. Prius itaque fidem, qua Christiani sumus donũ Dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, q̃ in voluminibus tot, tantisq; iam fecimus. Nota fidem qua Christiani sumus. Sane quæ dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quod si tibi prima frõte appareat, id tm̃ Augustinum sibi velle, quod fides infusa sit à Deo, à qua Christiani sumus, non tamen negare, quo minus actus credendi possit esse a natura, contẽplare attentius mentem eius, & cesses ulterius progredi. Nemini.n. dubium esse poterit, quin habitus infusus, si talis esset, à solo Deo infunderetur: sed vult constituere, quod ad credendum actu illa omnia, quæ ad religionem Christianam pertinent, & ita firmiter ut Christianum decet, necessarium sit speciale auxilium Dei, siue p habitum, siue per actum. Nã Aug nihil tum quã sollicitus est discriminari inter actũ & habitũ. Atqui sensus hic lucidissimus erit consideranti, quam illic causam tractet. Etenim postquam Pelagiani coacti sunt hæresim suam retractare: nempe gratiam Dei secundum merita nostra dari, id saltem retinere conabantur, quod initium fidei esset a nobis. Quo errore laborauit & ipse Aug. antequam esset Episcopus, ut eodem lib. cap. 3. & lib. 1. retracta. c. 23. cõfitetur. Postea uerò factus Episcopus (ut ibid. & lib. 2. de bono per se. c. 20.) ait illum deposuit errorẽ. Atq; idipsum est, qď illic edisserit: nimirum, quod nec initium fidei sit à nobis. Nihil de habitu meditatus, sed credere ipsum, quod est, inquit, cum assensione cogitare ea quę p̃tinẽt ad religionem, nemo potest nisi per auxilium Dei. Quia non sumus idonei cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis. Neque aliud est, quod condemnat illic aduersus Pelagium. Aliàs illa assensio fidei esset alicuius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideò de illo & assensu citat illud Pauli 1. ad Cor. 4. Quid habes quod non accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris, quasi nõ acceperis? Innuens, qď nonnullã sibi posset usurpare gloriã, qui naturaliter diceret se assentiri Euãgelio. Accumulat p̃terea alias cõplures authoritates. Vt illud ad Ephe. 2. Gratia estis saluati p fidẽ, & hoc non ex vobis: donũ .n. Dei est. Tametsi hic locus vt ipse August. Hyp. lib. 3. exponit, de fide omnino iustificante, quã gr̃a subsequit, intelligatur. Sed apertius est illud ad Phil. 1. Vobis donatum est pro Christo non solùm vt credatis in eum, verùmẽt vt patiamini pro eo. Et prima ad Thimot. 1. Misericordiam cõsecutus sum, vt fidelis essem. Nõ ait, Quia fidelis eram. Adducit & illud Ioã. 6. Hoc est opus Dei, vt credatis in eũ, quẽ misit ille. Tametsi profectò non plene possum

Rom. 10.

Authoritas Ecclesiæ.

Aug. in lib. de præ san. ca. 2.

Sensus Augustini contra Pelagium.

1. Cor. 4.

Ephe. 2.

Philip. 1.

1. Thim 1.

Ioan. 6.

hunc sensum conijcere ex illo loco Euangelij. Est enim responsio illius, quod discipuli interrogabant, Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Vbi nõ quærebant opus quod esset effectus Dei: sed quod esset præceptum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit, Vt credatis in eũ quem misit ille. Ex illo præterea Lucæ 17. eadem veritas corroboratur, Domine adauge nobis fidẽ. Quasi eius ipsius esset virtus, quod crederent. Atque ex illo maximẽ Matth. 16. quod August. hypog. libro 3. in eandem sñiam enarrat. Vbi confesso Petro, Tu es Christus filius Dei viui, respondit Dominus, Beatus es Symon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Vnde colligitur, fidẽ donum esse Dei. Quocirca fateor me intelligere non posse, quomodo glossari possit, quod sit donum non simpliciter necessarium, sed ad maiorẽ, seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ipsum verbum, donum Dei, propalam significat, nullatenus quempiam id posse naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donum Dei est, quid aliud exprimere voluit, quàm quod, nisi ex dono Dei, fides & gratia haberi non possit? pari ergo modo, vbi ait, Vobis donatũ est pro Christo non solùm vt credatis in eum, quid aliud est quàm dicere non alia uia credere potuistis? Quare optimẽ illic adnotauit Augu. verbum Pauli ad Ephe. 6. Charitas cũ fide à Deo patre & domino Iesu Christo. Quasi dixisset, non solùm charitas, sed etiam per se fides, puta assentiri Euangelio à solo Deo esse potest. A solo inquam præueniente. Nam vt utroque loco citato, ait scilicet lib. 1. retract. & lib. de prædest. fides opus Dei est & nostrum. Nostrum scilicet propter arbitrium voluntatis: quia nisi nobis assentientibus & cooperantibus, credere non possumus. Ob idque exigitur à nobis: atque idcirco infidelitas peccatũ est. Dei autẽ est opus, quia nisi ipso peculiari nos afflatu adspirante, & mouente, nihil possumus. Quomodo autem & gratia & uirtutes opera Dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, cap. 15. & tribus proximis, tum etiam paulo post repetendum nobis. ¶ Est præterea magnum argumentum aduersus illos qui dicunt, si idem nostram authoritate humana gigni puta parentum, vel prædicatorũ, qui nos erudiunt: & quod peius multo est, authoritatem Ecclesiæ appellant, humanã. Etenim si propter solam authoritatem hominum ego assentirem Euangelio, re uera propter eorundem authoritatem, si mihi contrarium dicerent mutarem fidem. Cõtra admonitionẽ Pauli, Si ego vel angelus de cœlo aliud euangelizauerit, anathema sit. In summa credere prorsus Euangelio est dispositio, & quidẽ maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus cap. 3. non potest esse nisi per auxilium speciale Dei. Quare S. Synod. Triden. optimẽ can. 6. ait, quòd excitati diuina gratia fidem ex auditu concipimus, & can. 3. qui ex conc. Arausi. can. 25. desumptus est, neminẽ sancitur sine spiritus sancti inspiratione, & adiutorio posse credere, sperare, &c. sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur. ¶ Respondendum est illis ergo, quòd quamuis quis incipiat credere propter parentes vel prædagogos, vel alios prædicatores, non tamen credit, propter eorum authoritatẽ, sed credit illis tanquam ministris Ecclesiæ. Neq; habitus fidei aliam habet inclinationẽ, nisi sub illa ratione. Authoritas verò Ecclesiæ, nõ est humana: sed diuina, quæ errare nõ potest. Facile ergo est reliqua eorum argumenta diluere. Primum est huiusmodi. Audientes concionẽ Euangelicã possent tantam habere fidem concionatori, vt propter eius authoritatẽ cuncta crederẽt. Sicuti possunt eandẽ fidẽ præstare Liuio, aut cuiuis historico sola naturali facultate intellectus: atque illi potissimum, qui audientes Christũ, cernebãt eius doctrinam testimonijs & miraculis confirmari: igitur nõ est simpliciter necessaria infusa fides. Porro autem responsio huius est, quòd audientes prædicationem mõ, vel Apostolorum olim, aut Christi, poterant quidem naturali lumine assensum aliquem opinionis aut fidei humanæ habere qualem habemus Iosepho vel Liuio: eam tamen fidei certitudinem, quæ Christianis est necessaria, minime, nisi numine aspirati. Exigitur enim à Christiano, nõ solòm aliqua, sed omnia quæ in vtroq; sunt testamento (saltem in genere) & quæcunque ecclesia explicauerit, esse de fide, adeo firmi-

Luc. 17.
Matth. 16.
Glossa. male tuta.
Ephe. 6.
Fides opus Dei & nostrum.
Contra Scotum & Durãdum.
Galat. 1.
Synod. Triden. can. 6. & 3.
Respondẽ adversarijs.
Alia responsio.
Fides Catholica.

firmiter & certo credere, vt scientiam, si opus fuerit, quam philosophi putarent demonstratiuam, abneget. Qualis est collectio illa. Hæc essentia diuina est filius, eademque est pater, ergo pater est filius. Ad quam sanè certitudinem tantorum super naturalium mysteriorum vires ingenij naturales minimè sunt efficaces. Quãobrē si puer ante vsum rationis ab infidelitate raptus (quod est alterum eorum argumētum) inter Christianos educaretur, posset quidem humanam opinionē habere Christianæ doctrinæ: veruntamen qualem modo præfati sumus certitudinem, minimè: nisi vel baptizatus, vel aliter cælitus adiutus. Vnde si iam ætate progressus, bona fide crederet se esse baptizatum, licet non res ita esset, posset cum illa credulitate p auxilium Dei iustificari: & tunc cum gratia infunderet ei & fides. De hæretico autem iam paulo ante diximus, quemadmodum fide acquisita naturaliter potest credere aliquos articulos. Illa tamen non est legitimè Christiana: quia non est integra. ¶ Hoc tamen est tertium argumentum contra necessitatem infusæ fidei, Si ethnicus audiens prædicationem Euangelicam, eam plenè susciperet: id est, omnia certa fide amplexus, peteret baptismum, cum obice tamen, quia non uult odio ponere, quæ cum suo exercet inimico, videtur tunc habere fidem, tamen sine dono supernaturali. Quoniam fides non infunditur, nisi simul cum gratia cuius tamen ille nondum est compos. Respondetur, qđ quamuis si Ecclesiæ constaret, & obicem adferre ad baptismum, arcendus esset à sacramento: quippe quod nemini debet ministrari, nisi cui creditur per illud conferri gratiam, quæ supremus est effect⁹ sacramenti: attamen si cum tali fictione baptizaretur, reciperet informem fidem. Vt author est S. Thom. 2.2.q.6.art.2. ad tertiū argumentum: ubi ait, recipi posse à Deo donum fidei absq; charitate. Etenim qua ratione fieri potest, vt charitate restincta, sit fides superstes: fieri etiam potest, vt fidem quis suscipiat ante charitatem. Vnde capit. veniens, de præsbit. non bapt. generaliter habetur, quod per sacramentum fidei (quale est baptismus) efficitur quis membrum Christi. Et postmodum recedente

Puer ante usum rōnis.

Hæretic.

Tertiū argumētum.

Responsio.

S. Tho. 2.2.q.6. ar.2.ad 3.

De presb.non bapt.c. ueniēs.

De cōse

fictione, recipit ille gratiā: vt docet Aug. capitulo tunc valere. de consecrat. dist. 4. Sed quid sit ethnicus ille sic dispositus esset in nemore, vbi non est copia aquæ: nunquid cum primum totam legem probaret, per uotum baptismi reciperet fidē? Nam si id neges, inde fit consequens opinio quam reprobamus: quoniam tunc naturaliter tam firmiter credit, quàm post susceptum baptismum. Respondetur, qđ ante baptismum in re non est verisimile per baptismum in uoto, infundi habitum fidei, nisi infunderetur gratia: quia ille nō est Christianus. Et talis habitus non infunditur, nisi vel ratione baptismi, vbi fit homo Christianus: vel ratione gratiæ, quæ secum adducit virtutes. Et ideo vel ille non credit tam firmiter tunc, quàm Christianus, vel suppeditatur sibi desuper auxilium speciale ad actum credendi. Quod si quis adhuc opponat nobis hoiem in puris naturalibus, vel ante aduētum Christi inter gentes, uel nunc in illo orbe, ubi nulla est eius notitia: is enim sola cognitione naturali, quod Deus est & remunerator, posset auxilio speciali tangente voluntatem reconciliari Deo. Quod uidetur insinuare Apostol. ubi exprobrat naturalibus philosophis, quod cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Et paulo post, Gentes quæ legem nō habēt, naturaliter quæ legis sunt, faciunt. Loci isti Pauli statim c. 11. pressius sunt tractandi. Interim tamen respōdetur, quod esto, cognitio naturalis sufficeret ad salutē, cū auxilio mouente uoluntatem, illa nō fuisset fides Christi expressa: quam mō constituimus esse donum Dei. ¶ Secunda propositio. Fides hæc absque gratia & charitate sufficit hominē constituere Christianum & membrum Christi: non solum ficte, ut Lutherani prædicant, sed proprie, legitime & uere, ut ex proximo dicebamus determinatum esse à conc. Trid can. 28. quā tum ad ueritatem substantiæ fidei: licet ca reat perfectione, & uita quæ fidei extrinsecus accidit à charitate. Prima huius rō ex superioribus fontibus deriuat. Si. n. fides absq; charitate propriè & quantū ad suā internā substātiā uere est fides: & Christianus idē est qđ fidelis, per illā est quicū que Christianus. Sed patētius eadē ratio for-

cra.d.4.

Dubitatio.

Fides qūo infundit.

Aliud argumētum.

Rom. 1.

Secūda propositio.

Synod. Triden. Cano. 28.

Prima ratio.

Secūda.

formatur. Christianus est, qui Christi est, nempè qui eius est membrum, qui in suã militiam nomen dedit, eiusq; se familiæ addixit, atq; legibus obstrinxit: vnde non apostatauit: quicunque autem baptismatis sacramento initiatus est, membrum eius per fidem efficitur: iuxta illud Cor. 12. In vno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus neq; quodlibet committat peccatum, fidem denegat: ergo per fidem informé est homo Christianus. Sed aiunt, Nemo fit Christi mẽbrum, nisi per gratiam. Nam quicunq; (ait Pau.) baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus per baptismum in morte, ut quõ Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Accedit similitudo uitis, & palmitum, qui non sunt membra uitis, nisi dum eius humore viuunt: sicuti neque oculus mortui (ait Arist.) est oculus. Ac demũ ad Ephes. ait Paul. quod Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret: mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neq; rugam. Hæc aũt argumentatio, si satis illi modo facere conaremur, extra fines nos præsentis instituti educeret ad articulum de Ecclesia: quam isti, propter huiusmodi testimonia, nullam, quæ vera sit admittũt, nisi internam. Nempè cœtum eorum penitus, qui cordis sanctitate pollent. Quantum tñ ad nostram spectat assertionẽ, hoc si dicamus abundabit. Nimirũ quod Christo bifariam inserimur, vt membra. Vno modo per fidem, quam suæ abscriptæ reipublicæ ultro illi præstamus, sacramẽtoque astringimus. Quemadmodum, dum Paul. vbi Rom. 1. in sermonem incidit de obedientia fidei in gẽtibus, subdit, In quibus estis & uos uocati Iesu Christi, id est, Christiani, per hoc eãdem obtulistis fidei obedientiam: in captiuitatem (vt ait ipse alio loco) redigentes intellectum in obsequium Christi. Sed aliter sumus illi insiti, & compacti per charitatem. Vnde Rom. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic nõ est eius. Et prima copulatio ordinatur ad secundam. Ad hoc.n. configuramur Christo crucifixo in baptismo, vt opera carnis mortificemus. Vnde Galat. 5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs. At uerò inconsequens est, vt qui à fine & scopo fidei aberrat, fidem protinus amittat. Enimuerò licet quolibet delicto fidem eatenus frangimus, quod non omnino facimus ut promisimus, haud tamen vsquequaque denegamus fidem quo minus simus semper lege astricti: Instar reipublicæ ciuilis. Non enim qui vnum crimen cõmittit, à republica protinus absciditur: sed si est perfuga, vel prorsus rebellis. Vnde Matth. decima octaua. Si Ecclesiam (inquit) non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus: ergo quamdiu Ecclesiã quis audierit, fidelis & Catholicus Christianus est. Quocirca quemadmodum fides mortua, vt supra diximus, non ficta, sed vera secundum substantiã est, ita & Christianus charitate vacuus, Christianus nihilo secius est. Neq; similitudinẽ omninò gerit oculi mortui. Nam oculus totum compositum dicit ex corpore & anima, qua proinde decente, non est oculus. Secus de fide, quæ viuit per aliam virtutem. Neque palmes Euangelicus cum primum absentia gratię arescit, dissecatur à vite; sed manet insitus per fidẽ: quæ fides est genitrix charitatis, vsq; ad finem sæculi: quando huiusmodi steriles palmites abscindentur, & in ignẽ mittentur. Vel quousque authoritate Ecclesiæ amputentur. Idẽ docemur in similitudine areæ: vbi cum tritico commiscentur paleæ, & sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congregantis, & eiusmodi alijs: quas non est præsentis loci per censere. Et Paul. 2. Timoth. 2. Ecclesiam comparat magnæ domui, vbi non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed, & lignea, & fictilia, quædam in honorem, quædam in cõtumeliam. Illud autem vbi representat Ecclesiaam sine macula & sine ruga, effectum iri intelligit per Christum in extremo iudicio: quando redet regnum patri. Interim tamen ratio Christianæ reipublicæ, fide militantis in hoc consistit, quod sacramenta, leges, magistratus, ceremoniæ, vniuersa denique exercitia in hoc instituta sunt, vt homines pietatem colant, uirtutem sectentur, & charitate (quę finis est perfectionis) cor permundẽt, quo possint

Margin notes: Cor. 12 · Rom. 6. · Paul. · Ephe. 5 · Rñsio. · Duplex mẽbrũ Christi. · Rom. 1. · Rom. 8. · Galat. 5 · Mat. 18 · Oculus mortui. · Similitudines Euangelicæ. · 2. Tim. 2.

possint purificati æterna illa uisione beati. Quocirca qui hanc fidem tenent, etsi nonnunquam à recta deflexerint, Christiani censentur: nisi à fide deficientes, ab Ecclesia vel decesserint, uel eijciãtur. Eadem est sententia tum patrum aliorum, tum etiam Augustini in de fide ad Petrũ, & de uera religione: & sæpe contra Donatistas: & in libro de baptismo, cuius uerba de consec. d. 4 cano. est unitas, referuntur. Est unitas Ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorum uidelicet societate & communione, quæ cõplectitur cum granis ẽt paleas: quãdo eas corporaliter mixtas ita patitur, ut neq; illas iusti uitent, neque ab illis iusti vitentur. Sic sunt in Ecclesia homines mali, vt in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt de corpore. ¶ At verò princeps omnium argumentum, quo veritas hæc constabilitur, est. Quod nisi fides informis Christianos efficeret, qui re uera essent membra Christi, fieret, vt cum primum prælati, & sacerdotes in peccato essent mortali, abdicarentur sacerdotio: saltem quantum ad Ecclesiæ iuridic... gubernationem. Nam profectò cũ caput (verbi gratia) quod dignissimum est membrorum, esse nemo posit, nisi qui vere est membrum: vbi non est vera ratio mẽbri, nec vera subesse potest ratio capitis. Quare neque Papa in peccato esset verè Papa, neque verò cæteri Episcopi retinerent gradus suos. Porro hæresiarcha ille famigeratissimus Ioann. Huss. optimè iudicauit consequentissimum esse, quod si Ecclesia solùm est illa nobis ignota, quæ intus charitate nitet, nemo in peccato vere compos est ecclesiastici muneris. Ob idque asserto priori, alterum subinde adiecit. Nostri verò recentiores Hussitæ (nam & hoc nomine gloriatur Mart.) id quod antecedit, lubentissimè in odium Ecclesiæ (aiunt) papisticæ prædicant: quod uerò consequitur, palliant. Nã postquam in 7. articu. confe. Aug. confessi sunt, Ecclesiam esse congregationem mẽbrorum Christi: hoc est, sanctorum, qui vere credunt, & obediunt Christo, subscripserunt in ar. 8. quod mali, & hypocritæ q societatem habent externorũ signorum, possunt administrare sacra, eademq; ab illis recipere nobis licet. Qm ut addit in apologia Melanthon, ministri funguntur ui Christi. Sed profectò ut sint dialecticæ negligentissimi, tñ non possunt non cernere vim consequentiæ. Si. n. fides sine charitate, ut nullibi non inculcant, non est vera fides, sed ficta: atq; adeo verbis Melãthonis utar, in quibus nihil agit Christus (uidelicet charitatis) nõ sunt membra Christi, euidentissimè colligitur, vt prelati extra gratiam, non sint ueri, sed ficti. Ob idque non est, cur per illos Deus certius cõferat effectus sacramentorum, quàm per alios, qui nõ gerunt formam ministrorũ. Sed quid pluribus opus est, nonne Lutherus bene nouit consequentiam? art. 25. assertionum, vbi ait, Papam non esse Papã, si non amat Christum. Et Lutherani nunquid per ironiam & ludibrium appellant ministros, eosdem, quos, extra gratiam appellant hypocritas? Expandantur verba Philippi. Rectè, inquit, possumus sacramẽtis vti quæ per malos administrãtur, Nam & Paul. prædixit futurũ, ut Antechristus sedeat in templo Dei: hoc est, in Ecclesia dominetur & gerat officium: At hoc in articulo de Ecclesia.

[Margin: De consec. di. 4. can. est unitas. — Præcipuũ argum. — Ioann. Huss. — Lutherani. — Cõuincuntur. — Lutherus. — Verba Melanthonis.]

De causis iustificationis. *Cap. IX.*

HAC de fide præstituta veritate quod sit exordiũ Christianę pietatis, sufficiẽs nos Christianismo adscribere, subsequitur, vt ad causas iã iustificationis elucidendas descendamus. Primam ergo, ceu basim, propositionẽ iaciam. In opere hoc diuinæ misericordię, qua filij Adæ Deo reconciliamur, veluti in effectis naturæ, genus omne causæ est considerare. Non modò inquam quatuor primaria, sed sibi etiã ipsis cognata. Est. n. causa finalis, tã proxima, quàm suprema: mox efficiens, & instrumentalis, deinde materialis, & dispositiua: adhæc exẽplaris & formalis. Finis proximus iustificationis nostræ est nostra ipsorum glorificatio Nã quos uocauit (ait Paul.) illos & glorificauit: i. ad hoc iustificauit, vt glorificaret. Supremus verò est Deus ipse: qppe qui (ut lib. 1. capit. 3. dicebamus) in hunc finem creauit tam hominem, quàm Angelum, ut suam illis diuinam fœlicitatem impartiens,

[Margin: Quatuor genera causarũ. — Finis iustificationis.]

partiens, modo quodam dilataret, & propagaret. Id quod & cap.3. denuo repetendo explicuimus. Nimirum, quod Deus nō propter creaturas primum, sed propter se, tum hominem condidit, tū & fabrefecit mundum: videlicet vt gloria esset sua patentior, & nomen celebratißimum. Vnde Apost.1. ad Corinth.13. de extrema die mentionem faciens, qua Christus operis redemptionis postremum actū perficiet, Deinde, inquit, finis: cum tradiderit regnum Deo & patri. Et rursus, Cū subiecta fuerint omnia filio, tunc ipse filius (scilicet inquantū homo & sanctorum caput) subiectus erit ei (sane cū beatis omnibus qbus) qui subiecit sibi oīa ut sit Deus omnia in omnibus. Hic ergo est supremus finis redemptionis mundi, & glorificationis, nō solùm hominum, sed etiam Angelorū. Atqui vt ipse supremus est finis, prima etiam est causa efficiens: vnde omnis pendit authoritas Est enim, teste Ioanne, Alpha & Ω. Vnde Esa.50. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Iuxta est qui iustificat me: quis contradicet mihi? Ecce dominus Deus auxiliator meus, quis est qui condemnet me? Quibus fermè verbis Paul. Deus qui iustificat impium, quis est qui condemnet? Ille.n. est, cui soli peccatur: vt confitetur Dauid: & idcirco idem est, qui conuersus viuificat nos. Quo nimirum alludebant Iudæi, dicentes, Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Ac si dixissent, quod Dei est, sibi vsurpans. Nam legerant in Psalmo, Gratiam & gloriam dabit dominus. Sunt.n. quædam participatio diuinæ naturę: & iō facultatem creatæ excedunt. Secundum autem Deū. Christus etiam inquantum homo, est causa suo modo & ordine efficiens. Primum, quia commeruit nobis salutem: per quod meritū tanquam mediator Dei & hominum fecit nobis ipsum propitium. Iuxta illud Ioan. Aduocatum habemus apud Patrem, Christum nostrū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed pro totius mundi. Et Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius, quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorem in sanguine ipsius. Nec sine mysterio cōgeminauit gratis, ꝑ gratiā ipsius. Poterat.n. nobis Deus gratis cōdonare peccata absque aliquo redemptionis pretio, vbi nul la esset ratio iustitię: attamen æquißimus simul, ac benignißimus, ita gratis id fecit, vt tamen per iustitiam mediatoris Christi perficeret. Sane, quem gratis nobis dedit, & cuius nos rursus gratis efficit membra. Neque verò tantum est causa per modum meriti, sed quodammodo causa efficiens, quasi instrumentum viuum, & organum diuinitatis: vt perdoctè adnotauit S. Tho.1.2.q.112. artic.1. Quod ego ita interpretor, Christo domino nostro, qua tenus redemptori, non solùm conueniebat mereri nobis gratiam, virtutes, & gloriam sed eadem de causa, sic omnem potestatem in cęlo, & in terra recipere, vt ipsi competeret omnia dispensare, & distribuere: quæ pertinent ad nostrā salutem, tamq̄ iudici vniuersali. Vnde Apost. Vnicuiq; nostrum data est gratia, s̄m mensurā donationis Christi. Propter quod scriptum est, Ascendēs in altum captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hoībus. Itaque non solùm gratiam nobis & reliqua dona elargitur, sed homines etiam iustificat, inquantum homo. Nō quidem propria virtute, sed tamq̄ organum, & viuum instrumentum Dei. Et hoc est quod ait Apost. Vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominum Christus Iesus. Quod si mihi morosi, & importuni obuiam prodierint philosophantes, quod gratia gratum faciens a Deo creetur: ad quam idcirco productionem humanitas non pōt attingere: quia authore ipso eodem S.Thom.1.p.q.45.artic.5. creatura neq; instr̄m quidem esse potest creationis. Responsum sibi putent, quod quemadmodum naturale agens nō pertingit creationem aīæ, sed infusionē, vt totum cōpositum sit homo: ita neque Xp̄s est causa gr̄æ, sed infusionis eius, vt homo sit gratus. Quia ipsi incumbit trutina sua librare, & perpendere q̄tum gratiæ vnicuiq;, iuxta dispositionem, qua se auxilio Dei præparauit, debeatur. Sicuti ad ipsum spectat i iudicio extremo s̄niam proferre, & pęnas damnatis, atq; præmia iustis decernere, & suo quemq; ordine collocare. Sunt præterea, & sacerdotes, Ecclesiæ ministri cā gratiæ tamq̄ uice Christi fungentes. Quemadmodum.n. à Deo in Chri-

Margin notes: 1. Cor. 13. — Causa efficiēs. — Esa. 50. — Rom.8. — Luc.7. — Christ⁹ causa efficiens. — Ioan. — Som. 3. — 1. ad Timot.2. — S. Tho. 1.2. qō. 112. articu.1. — Ephe.4. — Argumentū. — S. Tho. 1.p.q.ar ti.5. — Sacerdotes causa gratiæ. — Gratia capitis.

Christũ,ita & ab ipso in sacerdotes deriuata est hæc ptãs: vt Christus ipse redẽptor noster palam affirmat. Data.n.inquit, est mihi potestas in cœlo,& in terra:sicut misit me uiuens pater,& ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata,remissa erunt:& quorum retinueritis,retenta erunt Haud sane tñ tã amplam habent, tamẽ; liberam huiusmodi potestatem, quàm fuit in Christo. Ille namque nihil pendebat à sacramentis: vt pote sine quibus gratiam contulit Magdalenæ:& paralytico,& quàmplurimis. Hæc enim erat gratia capitis. Ministris autem modum præscripsit, vt non nisi per sacramenta iustificent. Quare & hæc sunt quoque instrumenta gratiæ. Non vt ministri, sed vt inanima organa, quibus passio applicatur nobis. Ait.n. Paulus ad Titum.3. Secũdum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti:præpositio autẽ illa,nota instrumenti est. Et ad Ephes. Mũdans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vbi & materia, & forma exprimitur sacramenti. Et super Ioannem August. Vnde tanta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc differunt à sacramentis veteris legis: quæ ideo appellat Paul. infirma, & egena elementa, quod nulla illis uis inesset iustificandi. Circuncisio enim non erat instrumentum, sed signum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita. n. de Abraham loquitur Paul. Signum accepit circuncisionis,signaculum fidei. Sacramẽta verò nostra, quia signa iam sunt passionis exhibitæ, quasi quæ ex latere Christi dormientis fluxerunt (vt est in glossa ad Roma.5.)non indicia modò, sed efficacia sunt gratiæ. Etenim cum Christus morte sua, vitam spiritualem nostram fuerit operatus, ad similitudinem vitæ animalis uirtutem nobis eiusdem passionis dispensauit per sacramenta. Baptismus .n.est quædam spiritualis regeneratio: ita enim ut modò dicebamus, appellat eum Paul. lauacrũ regenerationis. Cõfirmatio est augmentum quoddam,& robur gratiæ: sicut adolescentia vitæ. Iuxta illud Lucæ vltimo: vbi admoniti sunt discipuli, iam baptizati,sedere in ciuitate, quoadusque induerentur virtute ex alto. At sacrosanctũ

Sacramenta.

ad Tit. 3.

Sacramenta vetera.

Rom. 4.

Ratio sacramentorum.

sacramẽtum corporis & sanguinis,est quædam iugis, quotidianaque alimonia. Nisi enim mãducaueritis,inquit, carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in uobis. Quæ quidem sacramenta tria, nisi renatus homo aliquando relaberetur,satis erant quantũ ad personam cuiusq; propriam. Sed propter peccatum quæ est quædam infirmatio, adhibitum est sacramentum pœnitentiæ, quo preciosus, saluificusq; sanguis Christi applicatur per modum medicinæ:iuxta præcationem Psalmistę, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et tandem extrema via, qua reliquiæ,si quę sunt peccatorum,prorsus absterguntur: secundum illud Iacobi, Quod si in peccatis est, dimittentur ei. Sacramentum autem ordinis institutum est in bonum commune. Nimirum ut gratia suppeditetur Ecclesiæ ministris ad generandam spiritualem prolem. Quemadmodum sacramentũ matrimonij,vt digne ad laudem Dei propagetur animalis vita. Conferunt autem sacramenta hæc gratiam, eo modo quo supra de Christo dictum est. Vtpote quæ non creationem gratiæ attingunt,sed instrumẽta sunt quibus homo est Deo gratus. Cuius exẽplum in virtute seminis generatrice hominis præsto est, quæ non est animæ generandæ cã, sed hominis. Neq; aliam uirtutem in illis agnosco, quam quod propterea homo, quia baptizatus est,vel sacramentaliter absolutus, reconciliatur Deo. Nã quid opus est dicere, huiusmodi uirtutem, qualitatem esse, re distinctam ab aqua & verbis? De hac sacramentorum virtute nonnullus paulo post iucundus nobis superest cõflictus cum Luthero. Tertio loco est causa materialis. Non inquàm anima vel potentiæ, quæ gratia & virtutibus perfunduntur: illa enim subiecta potius sunt q̃ materia. Sed causam materialem appellamus, dispositiones, & ꝑparationes ad gratiam: qui sunt actus fidei, spei, & charitatis, seu pœnitentiæ. De eiusmodi autẽ causis dicere hic non oportet explicatius: eo quod non eædẽ prærequiruntur in omni genere iustificationis, sed per capita sunt singulæ ex ordine discutiendæ. Exemplaris autem iustificationis nostræ cã, est iustificatio ipsa Christi: inquantum homo est. Ipse

Sacramẽta cõfe. grat.

Virtus sacramẽtorum.

Cã materialis.

Causa exemplaris.

Ipse.n.fuit primum exẽplar: sanè qui non per modũ meriti, sed virtute vnionis gratiã Dei recepit, vt homo esset naturalis filius Dei: cuius nos instar gratiam, & gloriam recipimus, plus, minusve: qua adoptamur in filios, hæredes quidem Dei, vt ait
Rom. 8. Paul. cohęredes autem Christi. Si tñ compatimur, vt conglorificemur. Itaque & ad exemplar illius debemus pati, si volumus secundum suam gloriam glorificari Vnde subdit, Prædestinauit nos Deus cõformes fieri imagini filij sui. Imago.n. exemplarẽ causam significat. Et ideo in baptismo cõmorimur, & consepelimur ad similitudinem mortis, & sepulturæ suę, & pariter resurgemus ad similitudinẽ resurrectionis. Si enim, ait Paul. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurre-
Phili. 3. ctionis erimus. Et ad Philip. 3. Qui reformabit, inquit, corp⁹ humilitatis nostrę cõfiguratum corpori claritatis suæ. Hæc omnia rationem præ se ferunt exẽplaris causæ. Atq; adeò gratia eius exemplar est nostræ: & gloria, itidem gloriæ. Sancta verò
Syn. Triden. cano. 7. Syno. can. 7. vbi has causas denarrauit, gloriam Christi coniungit in eãm finalem cũ gloria Dei: vel quia exemplaris quodammodo est finalis: vel forte pp gloriam corporis, & nomen, quod est super omne nomen, quod illi accessit per modũ præmij,
Causa formalis. merito redemptionis. Postremum deniq; locum habet causa formalis: puta gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At verò neq; de causis formalibus possumus hic exacte dicere, quoadusque modos singulos iustificationis, c. sequentibus exponamus. Est.n. nobis de causa formali, & cũ Lutheranis permagna, & inter nos nõnulla discordia. Ordo hic causarum & series ex analogia sumitur, tum naturalium, tũ & artificialium. Agens.n. proposito fine, per instrumẽta disponit materiã, vt instar ideæ, & exẽplaris ꝓpositi inducat formã.

De iustificatione infantis ante vsum rationis. Cap. X.

NIVERSA principia hęc præmeditati, ad punctum denique & articulum iusti-
4. modi iustificationis. ficationis instructiores descendimus. Hæc autem nõ vno, sed quatuor modis, si perspicuitatem exoptas, celebratur: iuxta differẽtias hominum, quibus hoc recõciliationis beneficium impẽditur. Est enim iniustorum quatuor genera contemplari. Primum, infantium ante vsum rationis, qui originali sunt culpa maculati. Secũdum est eorum quibus vsus iam rationis emicat, cum sola tamen eadem originis tabe: sanè qui nõ dum male vsi sunt propria voluntate. In tertio ordine sunt, qui originale peccatũ indeletum actualibus cumularunt. At demum in quarto sunt Christiani, qui à gratia baptismatis delabuntur. Atqui de primo genere priori lib. capit. 11. & 12. cum Lutheranis abundè disputauimus, atque constituimus, in baptismo plenissimè remitti originale: eo vsque, vt nulla prorsus reliqua fiat ratio culpæ. Hic autem vbi de dispositionibus est sermo, duos diuersos errores subnotare restat. Primus est Lutheri, qui adeo tenax est, & propugnator suæ illius particulæ, Sola fide, vt in vtrūque extremum absurdè peccauerit: dũ & adultis, præter illam, nullum aliud opus proprium necessarium existimat ad iustificationem, & infantibus docuerit esse necessariã. Quin verò pariter ut adultos, ita illos existimat non sacramento, sed sola fide iustificari. Hic enim est articulus eius primus inter assertiones ad Leonem: cuius iam supra meminimus. Hæretica est, sed vsitata sententia, Sacramenta nouæ legis dare gratiam. Et paulo post, Neque enim baptismus saluat, sed fides baptismi. Neq; uerò (vt fideliter illic explicat Roffe.) loquitur de habitu fidei cœlitus infuso, sed ait etiamnũ in infantib⁹ inesse actũ credendi viuacissimũ. Id quod in suo Homiliario Euangeliorum dominicaliũ aperte prædicat: & secundum ipsum alij etiam suæ scholæ in multis locis. Tametsi in cõfessione Augustana, & cæteris colloquijs id silentio prætermiserint. Fuit enim figmentum illius hominis, quod gratiam non suscipimus per sacramentum: sed per fidem quam damus verbo, non ministri, sed Christi ipsius: vbi instituit sacramenta: puta, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis. Quorum remiseritis peccata, Qua scilicet fide assentientes, promissionem Error Lutheranorum.

esse firmam,iustificamur.Ita se exponit in eodem articulo,& in suis Galathis: cuius ludicra,& quidem ridicula uerba sunt,inter exponendum illud 3.capitulo ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei. Ait enim vsque adeo verum esse, & fidem omnibus esse necessariam: puta viuacissimũ actũ, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt ẽt infantes eam ex auditu consequantur.Et obijciens sibi ipse, quod nihil audiunt,respondet,verbo Dei nihil esse surdum: sed simul dum aures pulsat,intus spũm infundit.Nescio profecto vbi potuit nõ dico beneuolas, sed patulas aures aucupari, ĩ quas eiusmodi exoneraret portentum. Quis.n.vt ante me alius dixit,tã est ab omni sensu alienus, cui metuẽdum sit posse persuaderi,quod paruulus,cui nõ modo nulla notitia Dei, vel boni,vel mali discretio, verũ neq; ullus rationis vsus, visibilisue rei cognitio inesse potest, auditu concipiat actum fidei per quẽ iustificetur? Adde quod hæresis preterea illa, quod sacramenta nulla sint causa iustificationis, sed sola fides verbi,manifeste pugnat,non modò cum Euangelio,sed secum ipsa.Enimuero si fides illa vera est, qua assentimur Christo dicenti,Quorum remiseritis peccata,verum est enũciatum suum: puta qđ ministri Ecclesiæ remittunt peccata. Etsi vera est fides, quam eidem præstamus, dicenti,Nisi quis renatus fuerit, &, Nisi mãducaueritis carnem filij hoĩs,consequens fit,vt lauacrum ipsum regenerationis,& sacrm corporis cã sit iustificationis. Hoc.n. est,quod ipse affirmat. Admirabilis fuit audacia (vt ab alio verbo temperem) illius hoĩs: Ad probandum,ꝙ non per sacramẽtum, sed per fidem illorum verborũ Christi iustificamur, citat testimoniũ illud August. Accedit uerbum ad elemẽtum, & fit sacrm. Acsi loqueret̃ illic de verbo Christi,& nõ esset euidentissimũ,quod loquebatur de verbo ministri, Ego te baptizo,& Ego te absoluo, quod tanq̃ forma sacramenti conferat gratiam. ¶Igitur vt secundum orthodoxorum ueritatem de primo iustificandorum genere conclusionem statuamus. Paruuli nõ pñt propriè dici fide, aut quouis alio suo actu,aut peculiari dispositione iustificari: sed solo sacro fidei, tanq̃ instro passionis Christi: quo, nullũ adferentes obicem, in adoptionem filiorum regenerantur. At uerò dubiũ restat, quod nobis obijcit locus Euangelij Marci. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Vbi tam necessaria profertur fides,quam baptismus. Quin verò in subtexta negatione sola resumitur absq; mẽtione baptismi. Qui verò.n.inquit, non crediderit,cõdemnabitur. Vbi adnotauit Luther.solam fidem esse necessariam.Sed tñ vt ad hoc vltimum, primũ rñdeamus, affirmatio,fida interpres est negationis:vt intelligatur pariter,Qui uerò non crediderit,vel baptizatus fuerit. Sed quantum ad Catholicos spectat, dubium restat, an pueri etiam compræhẽdantur sub illa vniuersitate, Qui crediderit:cũ,ut modò dicebamus, per se notissimum sit, nullũ,dũ baptizantur,habere actũ fidei. Aug.lib.1. de pec.me.cap.26.inter exponendũ eundem locũ Marci. Quis,inquit,nesciat,credere,esse infantibus,baptizari? Quod verbum quidam ex nostris nõ planè probãt; puta,quod credere,sit baptizari: nam vnũ est actio intellectus, alterum, sola passio; quæ idcirco,tanq̃ duo, connumerãtur in Euangelio. Explicuerat autem Aug. paulo ante in eodem libro.s.c.19. eandem infantium credulitatem,hisce verbis,Paruuli fidem per verba gestantium quodammodo profitentur. Et idem fermè repetit ad Bonifacium:vbi ait,In Ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt,sicut ex alijs, quæ in baptismo remittuntur peccata traxeruut. Sed neq; huiusmodi interpretamentum apparet oĩbus satis congruens. Nam,credere,cũ sit actus intellectus, qũo quis potest per alium, nisi deformi abusu verbi? ¶Hanc ob rẽ,bipertiti sunt expositores illius loci Euangelij. Quidã.n.aiũt, quod pueri credunt per fidẽ infusam. Isti tñ iudicio meo longè absunt à germano sensu Euangelii. Vbi.n.ait Christus,Qui crediderit, nullo mõ designat habitum infundendũ à Deo:atq; illũ minimè,ꝙ natura sequit̃ infusionẽ iustificãtis gratiæ:sed planè actũ,qui sicuti baptismus ipse,à baptizando exigitur tanq̃ necessaria ꝑparatio ad gratiã. Eo vel maximè,quod illi habitus infusi paruulis non sunt tam ab antiquo tantaq; certitudine in Ecclesia cogniti,ꝙ est fides Catholica. Qm̃ neq; concilium

Dubiũ.

Qui crediderit, &c.

Luther.

August. lib.1.de pec.me. cap. 26.

Prima expositio reprobatur.

Secũda.

cilium Viennense illos probat, nisi tamq̃ opinionem probabilissimam. Licet iã nũc maiori fulciantur authoritate.¶ Alij sunt qui hac de causa existimant verbũ illud, Qui crediderit, de adultis dumtaxat qui sunt rõnis compotes enũtiari. Neq; oino absq; probabilitate, si præcedentia verba respicias. Est.n.contextus, Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, &c. Euangelium autem non prędicatur nisi auditum habẽtibus, & rationis iudicium. De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Paruulis aũt satis est si baptizenť. Sed profecto vbi rem pensiculatius considero, interpretationem hanc probare nõ possum. Primo, quia uerba sunt vniuersalia: perinde atq; illa, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Neq; est veri simile, quod vbi Christus tradebat Apostolis formam, & modũ euulgandæ, & propagandæ fidei, si sub illis verbis oĩs ætas mortalium, & conditio non compræhenderetur, quin simul explicaret, paruulis baptismũ sufficere. Et quod me maximè vrget, numquã Ecclesia ab Apostolis ipsis edocta, ...tores puero decerneret, qui ... ipsius nomine interrogati an crederent, r...derent, credo: nisi quod Apostoli ipsi uerbũ illud intelligẽtes ad vniuersos pertinere, illa cerimonia puerum significarẽt credere. Neq; temere sanè Aug. sed scientissimè tamq̃ rem magni momenti, tãtopere studuit explicare, vt paruuli credant. Cuius sñiam probatissimam habet S.Thom.3.p.q.68.co ar. quo de baptismo paruulorũ disserit. ¶ Igitur quãtu ex verbis Augustini coniicere possum, credere, vt est vniuersis necessarium ad iustitiam, idem est, quod Euangelium solenni professione suscipere. Nisi quod adulti suscipiunt actu credentes, & confitentes fidẽ, atque obligantes se legibus Christi: pueri autem suscipiunt eandem fidẽ per obligationem, qua verbis susceptorum, quæ sua propria censentur, astringuntur. Sicuti minor ætate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo Augustinum, dicẽtem ipsos credere .i. suscipere solenniter Euangelium per uerba gestantium. Quocirca quodam modo recipiunt Euangeliũ per auditũ parentum, qui adhibentes ipsi fidẽ, se suosq; liberos, quos habẽt in legitima ptãte, baptizant. Atq; hinc palã colligitur, hæresim esse manifestariam Anabaptistarum, qui autumant pueros, vbi primum illuxerit rationis vsus, conueniendos esse, & sciscitandos, habeantne ratum, quod parentes de ipsis fecerunt. Quinimo sunt iã verè obligati, & idcirco compellẽdi ad fidẽ, legemq; seruandam, quã susceperunt. Vñ qñ ait August. pueros credere idem esse quod baptizari, non intelligit aliud, nisi q̃ idem ualet illis baptizari, per quod sacramentũ legibus Dei obligantur, quod valet adultis credere. Etenim Hyp. lib.5. palã ait, quod paruuli assumuntur in fide credentium, non obedientia voluntatis, sed dilectione nimia: uidelicet Dei, qui absq; aliquo eorum actu, in suam illos recipit amicitiam. Hęc Aug. Habemus ergo quod paruuli sine aliquo proprio actu vel dispositione, quã ipsi adferant, sed solùm per alios obligati, sacro san...ificantur. Et quamuis sine illa solennitate baptizẽtur: ba...zator, tamq̃ Ecclesiæ minister, ipsos obligauit. ¶ Sed altera in altero extremo est quorũdam opinio. Hi, nescio quo protecti pietatis obtentu dicere audent, pueros qui casu aliquo absq; baptismo moriũtur, nihilo secius misericordia Dei, quæ defectum supplet baptismi ab originali liberatos, ad regnum admitti cœleste. Atq; idem censent tam de pueris iam in lucem editis, q̃ de illis qui in maternis uteris ante lucis vsuram de vita decedunt. Et qm̃ de hac re per ora uulgi circumfertur doctissimus Caietanus, illum nomino: quẽ semper tñ, non nisi honoris gratia nominare soleo. Is.n. aliàs profecto omni authoritate dignus, super q.68.3. p. (sub correctione tñ, &, quæ sua erat religio ac modestia nihil pertinaciter asserendo) vtrumque, ceu probabile profert. Ait.n. artic.2. quod in casu necessitatis, nempè ubi non est aquæ copia ad salutẽ puerorũ (& loquitur de illis qui iam nati sunt) sufficere vñ baptismus in voto parentum: præcipuè cũ aliquo exteriori signo. Et postmodũ arti. 11. addit (sub eadem censura) paruulos in maternis vteris periclitantes, posse pari modo saluari per sacrm baptismi in voto parentũ cũ aliqua benedictione seu oblatione ipsius ad Deũ, cũ inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit, de pueris,

Primũ argumẽtum.
Secundum.
S. Tho. 3.par.q. 68.
Sententia authoris.
Anabaptistæ.
August.
Hypog. lib.5.
An pueri sine baptismo saluentur.
Caietanus sup q.68. 3. par.

qui non pñt baptizari. At uerò salua sem per doctoris eximij authoritate, haud du bito vtranque partem opinionis suæ falsam esse: nescio verò priorine sit digna calculo, saltem in illis, qui, quod ipse tem peratissimè insinuauerat, iam modo incũ ctanter asseuerant. In quorũ potius grãm, q̃ ut ipsis contradicam, pressius rem hanc edisserã. ¶ Et primũ oĩum vtroq; articulo Caietanus apertissimè contradicit diuo
S. Tho. Tho. cuius agit interpretem. Nam priori loco, ubi ait, votũ nõnunquã baptismi sufficere ad salutem, ne cui relinqueret occasionem suspicandi, quod sufficeret uotũ parentum, palã explicat, vbi non est copia baptismi in re, necessarium esse uotum suscipiendi in ipso baptizando. Ait enim, Sicut cum aliquis baptizari desiderat. Quare pueris nullã reliquam facit salutis viã. Et secundo loco, pueris nondum natis, nisi quibus ex priuilegio donatum est in utero gratiã recipere, nullũ tribuit remediũ salutis: eo quod non pñt baptizari: qđ ẽm Euangelium necessarium est. Atq; ne citra sacrã scripturã uel uniuersalem cõsensum ecclesiæ, liberum esset dicere, quempiã in utero sanctificari, aut gratiam recipere, exprimit in solutione ad primũ argumentũ, restrictionẽ de sanctificatis in vtero: nempè, qui in Ecclesia tales hñr. Porrò
August. aũt August. vt gradatim ascendamus, innumeri sunt loci, quibus idẽ inculcatissimè repetit. ¶ Primus est, uulgatissimus ille canon de fide ad Petrum relatus inter decreta d. 4. de consecra. Vbi ait, Firmissimè tene non solùm homines ratione vtentes verumetiam paruulos, qui siue in uteris matrũ uiuere incipiunt, & ibi moriuntur: siue iã de matribus nati, sine sacro baptismi, quod datur in nomine patris & filij, & spiritus sancti, de hoc sæculo transeunt, sempiterno igne puniẽdos. Quod si cauilletur quis, non esse ita certum opus illud Augustini, idem ferme meminit, vbicũq;
Pelagi⁹ in certamen descendit contra Pelagium. Ille. n. (vt patet Hypog. lib. 5.) non negabat pueros baptizandos esse ut intrarent
Ioan. 3. regnũ cęlorũ: quia illud expresse hr̃ Ioan. 3. sed dicebat decedentes ante baptismũ in aliquã transmigrare mansionem, vbi haberent fęlicitatem vitæ æternæ: eo quod nullum, secundum ipsum, contraxissent peccatum. Animaduertat ergo oculatissimus quisque, adeo semper fuisse consti- Aiaduertitissimum in Ecclesia, nullum paruulum absque baptismo in re (sanè quem nõ põt habere in voto) intrare regnum cęlorum: vt neque ipsi Pelagiani, negantes peccatum originale, ausi fuerint contra id dicere. Quis ergo nunc auferit Catholicus, agnoscens originale uulnus, illo mittere in baptizatum, quo hæretici, ipsum negãtes, nunquàm cogitarunt? Hac de causã August. non adeo incumbebat persuasioni, quod paruulus decedens ante baptismum nullus reciperetur in regnum: nam id tanquam Euangelicam confessionem habebat: sed quod extra regnum nulla esset vita fęlicitatis æternæ. Vnde in loco ci Gen. 17
tato primũ instruit disputationem ab illa uniuersali sententia antiquæ legis. Infans, qui circuncisus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo. Cum ergo similis sit in Euangelio, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnũ cęlorũ, fit, vt sicut ex illa nullus excipiebatur, ita ex hac neminẽ sit fas eximere. Erat enim illa huius figura. At qa fingebant locum alium, ubi paruuli sine baptismo haberent vitam æternam, totos neruos intendit August. vt demonstret, propter regnum & gehennam nullum esse penitus nisi purgatorium. Atque ideo illas mansiones, quas ait Christus in domo patris multas esse, oẽs pertinere ad regnum: quo absque baptismo nemini patet accessus. Et subdit elegantissimum dilemma. Cum idem Saluator noster Dilẽma
vtrumque dixisset, & quod in domo pa- Augu.
tris sui mansiones multæ essent, & qui non renatus fuerit, non intrabit in regnum cœlorum: elige, inquit, hæretice, vtrum ex duobus defendas. Si enim dixeris extra regnum, quod est domus patris, aliquã esse mãsionem, vbi sit vita æterna, priori sñiæ contradicis. Si tamen in mansionem regni paruulum absque baptismo miseris, secundæ aduersaris. Non verba prorsus, sed sententiam refero Augustini. Idem argumentũ ex professo locupletissimè ꝓsequitur lib. 1. de pec. me. à cap. 20. vsque ad finem libri. Cuius plura uerba, ne satietatẽ lectori faciã, nõ referã, quàm quæ cap. 27. concludit super illud Ioan. 5. Ioan. 5.

Qui habet filium hēt vitam: &, qui non habet filium, nō habet uitam. Non solùm (inquit) igitur regnum cœlorum, sed nec vitam paruuli habebunt, si filium non habebunt, quem, nisi per baptismum eius, habere non possunt. At uerò ut Augustinum, quispiam fortè suæ propriæ sententiæ posthabere potuerit, tamen credere nequeo authores huius, quā reprobamus, opinionis æstimatē inspexisse, vt fuerit cō-

Condē natio Pelagij

demnata aduersus Pelagium. Hæc enim uerba sunt Innocentij Papæ in epistola rescripta concilio Carthaginensi, & Mileuitano, quæ refert Augu. contra duas epistolas Pelagianorum libro secundo cap. 4. illud verò, quod eos vestras fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ uitæ præmijs etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Quibus subscribit Augustinus quod præuaricator esse Ecclesiæ Romanę quicunque ab illa sententia deuiasset. Et contra Iulianum lib. 3. statim c. 1. ait, quod Pelagius timēs ipse damnari, damnauit eos, qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternā. Et inferius cap. 12. eandem repetens sententiam. Vnde Pelagius, inquit, quod supra commemoraui, eos qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere uitā æternam, in Ecclesiastico iudicio, nisi dānasset, damnatus exisset. Haud equidē nescio, alia ratione fuisse damnatū Pelagiū: nempè quia negabat originale peccatum. Attamen cum sententia & forma ipsa dānationis ea sit puerum, si non baptizatum posse habere uitam æternam, videre non uideor quomodo possit Catholicus vllam inde exceptionem cogitare, nisi quam spiritus sanctus Ecclesiæ reuelasset. Nā duo errores eodem verborum fulmine percelluntur, & quod non sit peccatum originale, & quod absque baptismo possit remitti. Quocirca quemadmodū ex prima parte non est liberum quenquam excipere, nisi quatenus Ecclesia uel definiret, vel permitteret, ita neque ex altera. Ex qua tamē neminem hactenus exemit. Mox post authoritates sanctorum, & Ecclesiæ determinationem expendenda sunt uerba ipsa

Pelag. lib. 2. capi 4.

Augu.

Verba Euang.

Euangelij. Cum .n. uniuersales sint sniæ Saluatoris, Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: &, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: &, Oportet vos nasci denuo, nunquid plusquam temerarius ausus est, ne dicam, contradictio scripturæ, quempiam inde subducere absque expressa reuelatione Dei p Ecclesiæ scitum? Profectò non dubito, quin ad istos vsque exceptores pertingat, qd ait Pau. Si ego uel Angelus de cœlo aliud euangelizauerit, quàm euangelizauimus, anathema sit. Quapropter non possum nō demirari, quàm facile, quamque audenter consueuerint nonnulli, uniuersales snias scripturæ glossare, quod intelligantur de lege. Quibus nihil, inquiunt, obstat oppositum secus quandoque contingere, vel ex priuilegio, uel ex misericordia Dei. Cū tamen syncerītas scripturæ ea sit, vt nisi exceptio ipsa eodem sacro eloquio exprimatur, uel per Ecclesiæ fiat authoritatem sacrilega sit, & p̄uaricatrix eiusmodi glossa: Nunquam enim August. ausus esset ex vniuersitate illa, Deū nemo vidit vnquā: &, Non videbit me homo, & uiuet substrahere probabiliter Moysen uel Paulum, q vidissent Deum, nisi de primo legisset in eadem scriptura, puta Exodi 33. quod videret posteriora Dei: & de altero, quod raptus in tertiū cęlum, vidisset arcana Dei.

Quorūdā audacia.

Ioan. 1.

Exod. 33.

¶Sed vt ad locū Euangelij reuertamur. Si fas esset affirmare, alicui remitti peccatū originale sine baptismo i re, vel in uoto suscipiendi pari facilitate posset quis etiā dicere, quod aliquis impęnitens ex misericordia Dei possit ab actuali liberari. Nā verba eadem sunt, Nisi quis renatus fuerit: &, Nisi pęnitentiam egeretis. Deo autē nihilo plus repugnat remittere actuale sine pęnitentia, quàm originale sine baptismo. Et quamuis actualis sit maior, etiam originalis est uera culpa. ¶Hoc autem quod subijciam est argumentum, quod, quando solum existeret, satis rem posset mihi persuadere: videlicet ecclesiæ consuetudo. Namque nisi baptismus ita esset necessarius, ut absque illo nemo quoquo pacto posset seruari, nunquam Ecclesia instituisset paruulos baptizari: quæ tamen institutio est Apostolorum: dicente Dionysio capit. vltimo ecclesiasticæ hierarchiæ, Diuini nostri duces, scilicet Apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum. Et est argumentū huiusmodi.

Argū pcipuū.

Diony. c. vlt. Eccles. hierarchię.

modi. Paruulis ante vsum rationis nulla erat religio baptizari, quinimo longe fuisset decētius expectare, vt sua se sponte, & arbitrio addicerent legi, quā erant obseruaturi: ergo nisi iudicassent Apostoli periculū illis imminere dānationis, si illa ætate de uita subriperentur, aut sufficere votū parentū in tpe baptizandi, nunquā sacramētum illis decreuisset. Atq; hanc rōnem explicat Aug. in epistola ad Hieronymum, quæ est 28. cuius idcirco verba in hunc locum reseruaui. Quisquis, inquit, dixerit, q in Christo viuificabuntur, etiā paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de hac vita exeunt, hic profecto, & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiā. Vbi ꝓpterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari non posse. Qui aūt nō uiuificatur in Christo, restat, vt in eadem damnatione maneat De qua dicit Apostol Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem. Considera, pie lector, vt opinio quam refellimus, & Apostolicæ prædicationi, & Ecclesiæ institutioni contraueniat: quæ propterea festinat, & currit ad baptismū paruulorum, quia sine dubio credit, aliter non posse saluos esse. ¶ Neq; certe deest redargutio ēt scholastica aduersus istos

Auguſt. in epi. 28. ad Hiero.

Nā vt de illo qui est in uentre matris, loquamur, demus, matrē quæ periculum fetus persentiscit, ea benedictione vti erga ipsum, quā isti volunt. Tunc iuxta suā sñiam recipiet gratiam. Sit postea casus, q non moriatur infans, sed nascatur incolumis. Profecto nihil tūc esset necessarius baptismus: siquidē nascitur in gratia. Eodem modo arguam de illo, qui natus est, si vbi non est copia aquæ, per illam benedictionem recipiet gratiam. Nō enim opus esset amplius baptismum adhibere: nam patres non obligasset Ecclesia baptizare puerum, nisi vt cōferatur illi gratia. Secus est de adulto, qui non pōt saluari, nisi uoueat baptizari: & ideo tenetur postea implere præceptum. Illi veruntā qui responderent, huiusmodi pueros per solum aduētum mortis eodem momento, quo decedunt, iustificari, ineptiores, vt bona uenia dixerim, se proferrent, q cum quibus serio esset agendum. Nam si intelligerent, habituros gloriam, qui nō discesserunt in gratia, non essent audiendi. Si verò fingerent, q gratiam susciperent in illo puncto, uti est gratia, quæ martyribus impenditur plenissimæ remissionis, temeraria esset assertio, quod paruulus, non occisus pro Christo per fortuitam mortem absque aliquo actu proprio, uel sacramento extrinsecus adhibito, abstergeret originali macula. Postremum deniq; argm̄ est hmōi Cum nullū iam mō post aduentum Christi sit alind remedium vel sacramentum conferendæ gratiæ regenerationis, præterquam baptismus, re uera, si ex misericordia Dei posset quis absque illo gratiam recipere, æqua esset omniū sors, atque adeo nihil illis officeret negligentia parentum, sed siue proponerent illos baptizare, siue non: siue non illos ducerent ad baptismum, & morte in uia præriperentur: siue aliquo alio casu inscijs parentibus subito morerentur, nemo periret: quin uerò nullum esset discerniculū, parentibusne esset fidelibus natus, an infidelibus? Quiā ipsi nulla lege tenentur aliquid agere: ob idq; nisi baptismus ipse in re necessarius illis esset, nihil noceret incuria parentū: neq; vice versa citra exhibitionē baptismi, aliquid prodesse eorū solertia & pietas. Siquidem nulla est illic rō meriti. Et quod sufficiat votum in parētibus conferendi, est nouū inuentum: nō solum nullibi apud patres repertum, verū & ipsis, & ecclesiastico instituto, & certe Euangelio dissonantissimum. Concludamus ergo ubicunq; vel in concilijs, vti nunc in nostro Triden. cap. 4 vel apud patres habetur, baptismum sufficere in re, vel in voto, intelligendum esse præcise de voto suscipiendi, quod habet baptizandus ipse. ¶ Argumentum in contrarium vnicum est, idemq; quodam pietatis velamine obtectum. Haud enim condecens iudicant diuinæ bonitati, vt ordini illi, & statui puerorum, qui antequā sint idonei baptismo, in vtero moriuntur, Deus non prospexerit, instituendo remediū aliquod salutis. Et idem fermè est de illis, qui iam in lucē exclusi, vel aquæ inopia, vel alia negligentia absq; baptismo immaturi obeunt. Sed miraculum est, quod ge-

Falsa rñsio.

Postremū arg.

Votum suscipiē di baptismum.

Rńdet aduersarijs.

nus, hoc pietatis pientissimi Patres ecclesię nunquam agnouerint. Tunc vel maxime quando Pelagiani hoc eodem Achilletam erant Ecclesiæ infesti: vt est videre in locis supra citatis apud Augustinũ: videlicet contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. ca. 7. Dicebant. n. gratiam Dei potius fatum esse, vel acceptionem personarũ, si ex duobus adultis absq; vllo merito alteri opitulatur Deus, vt conuertatur, alteri uerò minimè: & ex duobus paruulis absq; unius diligentia, alteriusve negligentia, primus abluitur baptismo, & alter relinquitur. Quibus rñdet Aug. nullam esse causam, nisi voluntatem Dei, qui nemini est debitor: & ideo, nemini facit iniuriã, si hũc eligat, illũ uerò deserat. Et idẽ fusius adhuc disserit lib. 1. de pec. me. cap. 21. vbi ait, Cur ad illum veniat, ad illũ non veniat, occulta esse causa põt, iniusta non põt. Huius. n. profunditatis stupore perculsus Paul. aiebat, O altitudo diuitiarum. Subdenda ergo, inquit, sunt colla authoritatib⁹ scripturarum. Et rẽ uera, si argm̃ hoc tam esset vrgens, q̃ isti arbitrantur, latissime pateret, ẽt ad eos usq; qui adulta sunt ætate. Dum. n. ex gentilibus, vel quibusq; infidelibus alios lux fidei in viam iustitiæ perducat, casu quodam mirabili, & s̃m iudicium nostrum, fortuito, alijs in sua caligine relictis: atque inter Christianos, duorum eodẽ lecto pari culpa sordentium, subitaneum fulmen alterũ extinguat, alter verò sospes, metu perculsus, fructus deinde agit pęnitentiæ: in quam, rogo causam possumus referre, nisi quod Iacob dilexit, Esau aũt odio habuit? & quod ex eodem lecto, ex eodẽ agro, ex omni deniq; ætate, forte & negotio mortalium unus assumetur, & alter relinquetur? Et sicut in adultis ꝓpriæ cuiusq; culpę imputandum est, quod non assumatur, ita & in paruulis culpæ ab Adam contractæ. Sinit. n. Deus naturam suis motibus agere. Nullam ipse fecit legem, quod aliqui uitam finiant in vtero, vel ante baptismum. Et ideo si aliquis naturaliter moriatur, nihil suæ detrahitur bonitati. Vltimũ pertrahit argumentum Caietan. à lege veteri. Tunc enim paruuli vita ante octauum diem defuncti, fide parentum, alio ritu applicata, quàm circuncisione mundabãtur ab originali peccato: simile ergo confitendum mõ est, de mortuis ante baptismum. At verò argumẽtũ nullum est, quinimo in ipsum authorem reuoluitur. Tunc. n. pp læsionem lege erat interdicta circuncisio ante octauum diem. Et ideo author ipse legis Deus non debuit destituere remedio paruulos pręraptos morte. In lege verò Euangelica, hoc potius quod nullus prętinitus est dies baptismo, sed quamprimum editus fœtus baptizari permittitur: quinimo in necessitate iubetur. Testimonium est, quod nisi per ipsum baptismum in te, nemini paruulorum salus pateat.

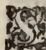
August. li. 2. capitulo. 7.

Testimonia scripturæ.

Rom. 9.

Caieta.

De adultorum iustificatione. Cap. XI.

SERMONEM autem de adultorũ iustificatione ineuntibus, supponendum id primũ nobis est, quod lib. 1. de libero arbitrio constituimus, seu potius à sanctis Patribus dubio procul constitutum esse monstrauimus, scilicet ad nostram iustificationem, non ui, aut, sicuti res inanimes, quæ naturali instinctu mouentur, nos pertrahi, sed ita liberè, vt inspirationem Dei, & abijcere possimus, & amplecti. Quæ non mõ Tridentinæ Synodi aduersus Lutheranos, sed antiquissima est contra Pelagianos sñia: vt illic ex Augustino in epistola ad Paulinum referebamus. Fuit enim nona condẽnatio Pelagij, quòd dicebat nõ esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Et erat sermo de iustificatione. Atque ẽt supponenda est altera pars liberi arbitrij, quam ibidem quoq; ca. 13. tractauimus: scilicet, quòd neminem Deus vnquam ita deserit, cui non sit præsto subuenire iugiter ad ostium pulsans ¶ Mox præfigenda est prima conclusio de omni genere iustificationis. Primam opus, quod ad nostram iustificationem à nobis requiritur, est fides. Axioma est hoc apud Paulum celebratissimum, ac replicatissimum. Nam sine fide, inquit, impossibile est placere Deo. & Accedentem ad Deũ oportet credere, quòd est, & quòd remunerator est. Quin uerò in ipsa descriptione fidei, qua dixit esse substantiam sperandarum rerum, id ipsum (vt superiori capite præfati

Synodi Triden. Lutherani.

Hæresis Pelag. contra liber. arbitrium

Cócl. 1.

Heb. 11

te præfati sumus) designauit. Substãtia.n. nihil aliud est, q̃ stabilimentum, quo structura rerum sperandarum nititur, & fundatur. Quocirca longa illa repetitio fidei Noë, Abrahæ, & reliquorum Patrum, nihil aliud est quàm explicatio eius quod dixerat, Accedentem ad Deũ oportet credere. Non.n. fidei totam causam adscribit iustitiæ, sed initiũ. Nempè quòd iusti uniuersi ex fide ducti iusta operati sunt. Et eo dem pertinet, quod ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, & alia supra numerum his similia, de quibus interpretandis subijciendum nobis est postea capitulum minimè paruum. Sunt & quàm plurima veritatis huius testimonia in Euangelio: præsertim apud Ioãnem, qui de mysterio fidei præ ceteris diuinissime disseruit. Ab eo enim statim sermone incarnati verbi, continuo ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum, Sic Deus dilexit mũdum, vt filium suum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eũ non pereat, sed habeat uitam æternam. Et interrogantibus, quid facerent, ut operarent opera Dei, respõdit Christus, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. His.n. & talibus admonebat mortales, ostium regni cœlestis non patere aliunde, q̃ si fidem sibi haberent. Neq; id tantum in lege Euangelica, sed in omni æuo à lapsu primi hominis vsq; ad finem mundi. Adeo vt, sicuti paulo ante dicebamus de infantibus, sanxerit Apostolica Ecclesia, vt non nisi fidem protestantes solenniter baptizetur. ¶At causas veritatis huius operæpretium est perpendere, quæ ex triplici cap. deriuantur. Primũ idemq; maximum est, q. cũ Deus per Christũ sit author nostræ iustificationis, primũ obsequium nostrum esse dẽt, fidem illi habere reuelanti sese nobis, pollicentiq; gratiam suam, tanquam verò Deo & (ut ait Paul.) remuneratori nr̃o. Per quam fidem in familiam eiusdem redẽptoris Iesu Christi recipimur. Secunda causa, est quod cũ (vt cap. 3. prioris libri commostrauimus) finis ad quem destinati hoies sumus, ita nostrã exuperet facultatẽ, ut neq; ipsum cognoscere naturaliter ualeamus, & homo, nisi præmõstrato scopo, nequeat actiones suas

Io. 1. & 3.

Cur fides sit fundamentũ.

recta intẽdere: necessaria fuit nobis fides, quæ index illius esset. Tertia demum huius causa, q̃ maximè ad intelligentiam dicendorũ conferens, est hæc. Cum spes præmij sit, quæ potissimum animos adhibet ad patientiã laborum, & præmiũ illud æternæ fœlicitatis tam esset non solũ à sensibus nostris, verum & à cogitatione longe absens (quis.n. crederet, q; tam eximia nos merces nostrorum operũ maneret?) omnino fuit necessarium, tũ id nobis reuelari, tum nos ẽt Christo suisq; Apostolis de hoc fidem præbere, vt inde animaremur ab obseruantiam legis, qua illuc eramus perducendi. Neq; enim decuit illa nobis prius sempiternæ bona coram manifesta luce vel sciẽtia repræsentari, tum quia visio (vt ait Greg.) meritũ adimeret, tum præsertim, quia cũ visio ipsa sit meritorũ premium, non quidem anteire, sed subsequi dẽt in fine decursi stadij. Fidem ergo necessariũ fuit præmitti, quæ & primũ esset fundamentũ nr̃æ à Deo recipiẽdæ iustitiæ, & dux deinceps rectè agendi. Docuit itaque nos Christus supnaturalia admodũ naturę. Nã vt est in Analiticis, oportet ad discentẽ primum credere. Et ita magister Deus, Ois, inquit, qui audit à patre, & didicit, venit ad me. Atq; ideo fidẽ Paul. appellauit, substantiam rerum sperãdarũ. Tu ergo circũspecte lector, ex hinc intellige viam sterni ad interpretandũ illud, Iustus ex fide viuit: & similia. Sensus nanq; (vt cap. postremo fusius patebit) est fidem esse fundamentũ vitæ: non aũt totã vitam, vt Lutherani credunt. Cũ.n fuerit semper Germana nobilitas libertatis plurimum, ac fidei cultrix: de vtroq; inuidia Satanæ deiecti sunt, & vt liberũ arbitriũ abnegarent, & fidei, de qua aliter depelli nequiuerant, iustam lineam transilirent: sane quam cum iniuria aliarum, itidẽ diuinarum virtutum nimium extollerent. ¶Est veruntñ pretium operæ de fide & remedio in iure naturæ adnotatiunculam præmittere. Fuit nanque in omni sæculo ab Adã vsq; præuaricante necessaria fides Dei, quæ significationẽ quãpiam vel vmbratilem haberet Christi, atq; adeo Trinitatis, nonnullam. Nam de fide Adæ ante peccatum, nihil ad præsens. Verbum quippe illud Petr. Nõ aliud nomẽ est sub

Doctrina Christi.

Ioan. 6.

Germanorũ nobilitas.

De fide in genere natu ræ.

Act. 4.

cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, non ad hanc tantum ætatem Euangelicam refertur, sed ad sæculũ omne post lapsum. Quoniam nemo vnquam recõciliationis gratiã, nisi per Christum, accepit. Vnde 2. Timot. 1. Deus nos liberauit, & vocauit vocatione sancta, nõ secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia. Quapropter cum ante passionem exhibitam nulla poterat esse in re virtus Christi, præter eius fidem, consequentissimum est, quod semper fuerit necessaria. Et huius emphasim habet verbum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionẽ, quæ est in Christo Iesu, quam proposuit Deus propitiatorẽ per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem pcedentium delictorum. Et ideo detinebantur Patres in limbo expectantes solutionem pretij, cuius fide fuerant seruati. Eodem pertinet, vt author est Aug. Hypog. libr. 3. ditissima illa fidei soboles Hebr. 11. quæ per omnes mundi ætates effloruit. Ea enim rõne demonstrat Apost. fidem esse sperãdarum rerum substantiã, & robur: sine qua impossibile est placere Deo, quod accedentem ad Deum oportet credere, quia est: & requirentibus se remunerator est: nõ solum hoc tempore, sed fide, inquit, intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei. Cuius locupletissimum supponit exemplũ ab Abel orsus & Enoc per Noe, Abraham, & reliquos Patres discurrens vsq; ad omnes Prophetas: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Et ad Hebr. 13. Iesus Christus heri & hodie, & ipse in sæcula. Hæc veruntamẽ fides (vt author est 2. 2. quæst. 1. S. Tho.) tametsi quãtum ad substãtiam, eadem fuerit semper, quo ad expressionem, neq; cunctis sæculis eadem fuit, neq; in aliquo tempore eadem est in singulis minoribus personis necessaria, quæ in quibuspiam primoribus. Eadem inquam semper est fidei substãtia: quia vbi unus Deus est (vt ait Paul.) non potest nisi vna esse fides. Actus verò huius fidei, ille omni æuo fuit necessarius, q est credere, quod esset Deus, idemq; remunerator: in quorum primo membro oĩa reconduntur mysteria diuinitatis, & in altero, oĩa incarnati verbi. Hæc aũt progressu tpis explicata sunt; atque eo clarius, quo proprius ad ortũ ipsius solis Iesu Christi domini nostri accedebatur. vbi sunt patentius reserata. Vnde Hebr. 11. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus: sed à longè eas respicientes. Vice uersa quanto nunc sumus ab eodem Christi splendore elongatiores, tanto in nobis magis elanguescit fides. ¶ Igitur in ea quis forte fuerit opinione, quam nos in scholijs nonnũquã defensauimus, & in prima huius operis impressione Veneta probatiorem arbitrati sumus: videlicet, q non esset in iure naturæ singulis de plebe alius radius lucis necessarius, quàm naturalis: propterea q illis gentibus, vbi non erat deprauata natura, vitiorumq; caligine obducta, hic radius videtur efficax ad cognoscendum de Deo q est, quod remunerator est: vbi cognitio confuse implicatur Christi. Et, quod magnum præterea est argm̃, est quòd tunc nulla erat reuelatio particularior eorum quæ necessaria erant ad salutem facta publicitus, q̃ ille quæ fiebat per lumen naturæ: ergo nihil aliud Deus exigebat cognitionis, neq; videtur aliud fuisse necessarium. Etenim in lege scripta & nunc explicatius in Euangelica reuelata nobis est per legem fides Trinitatis, quam naturaliter habere non possumus: ob idq; taliter iubemur credere, qualiter nobis paratus Deus succurrere ut credamus. Opinari ergo quis forte posset, quod cum tũc nec tale fuisset præceptum, neq; talis per legẽ reuelatio, non fuisset alia necessaria cognitio fidei q̃ naturalis. Tametsi semper fuisset necessariũ singulare auxiliũ supernaturale Dei mouentis affectum: quia iustificatio semper fuit opus supra naturam. Quam opinionẽ videtur tenuisse S. Tho. super Paulũ cap. 2. super illo uerbo, Naturaliter quæ legis sunt faciunt. At verò re meditatius perpẽsa, abijciendam existimo opinionem hãc & alterã amplectendam: videlicet, q neq; in lege naturæ satis fuerit naturale lumẽ ad illam cognitionem fidei, quæ necessaria est ad salutem: quæ opinio fuit post S. Tho. 1. 2. q. 113. art. 4. Enimuerò præterquam

2. Tim. 1. | Heb. 11 | Heb. 13 | S. Tho. 2. 2. quæstio. 1. | Fides necessaria in oĩ tẽpore. | Heb. 11 | Locus hic emẽdatus est ab ipso authore secundũ suum ipsi scholium. | Rom. 1. | S. Tho. super Paul. cap. 2.

quam ꝙ periculosum esset tm̄ cognitioni naturali arrogare, Patres hoc supernaturale mysterium iustificationis non tam rationibus q̄ sacris elogijs adstruebant, captiuantes nimirum intellectum in obsequium fidei Et aduersus Pelagium nō solum sancitum est, iustificari hoīem absq; operibus, verū ꝙ neq; initium fidei à nobis est: contestante Apostolo, minime nos sufficere cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et Ephes. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis: vbi fides asseritur gratiæ donum. Et Aug. Hypognost. li. 3. Fide, inquit, non alia nisi quæ nunc est, salui facti sunt oēs sancti, qui ab exordio vsq; ad finem mundi salui faciēdiq; sunt: cum ergo hæc sit supernaturalis, & vt semper talis fuerit: quæ licet publice nō esset per legē diuinitus promulgata, infundebatur tamē latenter seruantibus naturæ.

Ephes. 2. August. Hyp li. 3.

Dubitatio de originali.

¶ Sed nūquid aliquis erat in illo statu vel odor originalis peccati, cuius remedium aliquod infantibus adhiberent? Nam hæc res erat supernaturalis. Negari non pōt, quam ab Adam generationum successione, aliqua notitia originalis maculæ, perdurasset vsq; ad Noë, qui multa etiam supra naturam edoctus à Deo fuit. A quo vsq; ad Abraham, eadē, licet sub vmbra, deriuata est cognitio. Is n. peculiare recepit sacramentum circuncisionis contra originale peccatum. Postmodum verò humano iam genere fusius in orbem propagato, & disperso, prӕterquā in populo Israel, non est adeo verisimile, quod fuerit expressa eius cognitio: maximè vbi uitia cęperunt crebrescere, & rationis lumen obtenebrare. Tametsi apud aliquos præstiterit: vt libro priori ostēdimus de Iob maledicente diei in qua natus esset, & asserente, non esse super terram, neq; puerum vnius diei absq; peccato. Neq; adeò in alijs nationibus fuit eadem notitia obliterata, quin aliquandiu permaneret vestigiū aliquod, & genus forte quoddā oblationis, & quodammodo sacramenti, quo bene institutæ reipublicæ paruulos suos Deo dicarent. Quinimo ius naturę, quamuis nulla esset talis notitia vitiatæ originis, vt ita fieret, admonebat. Sicut. n legit de sacerdotio Melchisedech offerentis panem & vinum, ita conijciendum est de sacrificio pro originali reatu. Vn̄ Gregorius, ut refertur de cōsecratione, distinctione quarta Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, uel pro paruuli sola fides (nempe applicata per aliquod genus religionis) vel pro maioribus virtus sacrificij: uel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis. Haud tn̄ cum illis consenserim, qui opinantur in statu naturæ vnum fuisse sacramentum, abluendo originali peccato institutum à Deo. Quādoquidem nulla est talis historia. Neq; est verisimile, quòd nationes diuersæ tali cōi sacrificio uterentur omnes. Nisi forte prope tempus Adæ vel Noe ante dispersum genus humanū. Sed vnaquæq; gens, naturali iure edocta, suum instituebat ritum. Quoniam cum illud gratiam non conferebat, sed signum erat illius obumbratæ fidei Christi, cuius uirtute emūdatio fiebat peccati, nihil obstabat, quo minus non à Deo immediatè, sed ab humana republica institueret. Hæc de illo statu naturę cogitasse satis sit. De quibus cum nulla extet historia, quasi per transennam iudicamus. In lege verò scripta lumen fidei explicatius emicuit, sed in Euangelio explicatissimè, quā per ęnigmaticam potuit cognitionem. At vero quemadmodnm de statu naturæ diximus, ita & in lege scripta, & in nostra, plura tenentur explicite maiores credere q̄ singuli de plebe. Vt oī seculo verum habeat analogia illa Iob, Boues arabāt, & asini pascebant iuxta illos, id est, ex sapientū meditatione rude vulgus pabula sumit.

Iob.

De con secrat. dist. 4 c. quod au tem.

Iob. 1.

De iustificatione adulti à solo originali, Cap. XII.

MISCEB præmeditatis, vnde eximus reuertamur. Porro vt tres varias iustificationis dispositiones, quas, causas vocamus materiales, in adultis expendamus. Primus est eorum ordo, qui ubi ad rationis vsque participium adolescunt antequam propria contrahant actualia delicta, in gratiam Dei recipiuntur. Statuamus ergo hominem legitima ætate cum solo originali, quem Deus ad se trahat. Nihil modo anxij, teneatur ne, ubi

Primus ordo adultorum.

primum quis venit ad vſum rationis, conuerti, vt vult S.Thom. an verò (quod alij magis ꝓbant) poſſit aliquo tpe ſola originis labe ſordere. In hoc peccatore primũ oĩum neceſſaria eſt fides: vt cap. iam proximo ſatis monſtratum eſt. In iure quidem naturæ confuſa: nunc verò in lege Euangelica expreſſior Chriſti. Et hæc fuerit hic prima concluſio. Qua de cauſa ſm Eccleſiæ ſaluberrimum inſtitutum, cathecumeni, etiam ſi voluntatẽ religioni præſtiterint, remorandi ſunt à ſuſceptione baptiſmi, dum cathechizãtur. Haud tñ huic de quo loquimur homini vlla eſt pœnitẽtia neceſſaria. Namq; tantum abeſt, obligari quempiam ad originalis culpæ pœnitentiam, vt neque poſſit. Eorum.n. quæ à natura accidunt, triſtitia nos quidem poteſt, & dolor, & verecũdia premere: pœnitentia verò, cum ſit dimotio animi inde, vbi erat infixus, eſſe nequit, niſi earum rerum, quas noſtra ſponte fecimus. ¶ Sed tñ, vt ſecundam ſubijciamus concluſionem, neque ſolus fidei motus ſufficit eidem homini, qui à ſolo originali mundandus eſt: imò exigitur ab eo actus ſpei, & item dilectionis: qui uti capit. 7. dicebamus, non ſunt neceſſario connexi, ſed ſua ſinguli libertate fiunt. Ex hinc enim deuiare à verò incipiunt Lutherani. Sanè vbi docent, fidem ſolam eſſe, qua miſericordiam Dei appræhendimus, ſpem autem & charitatem ſubinde naturaliter conſequi. Nos verò contra agnoſcimus fidei motum, primum eſſe neceſſarium, at quoniam poſſibile eſt, vt qui credit, non diligat (quemadmodum illic ediſſerebamus) adijcimus neceſſarios eſſe cũ illo, qui eſt fidei, actus præterea ſpei, & charitatis. Quod autem tres ſaltem hæ motiones ſint neceſſariæ in eo qui rationis compos conuertitur, probatur primo manifeſta ratione. Fidem ex eo à nobis exigit Deus, ut tum ſpe eorum, quæ nobis pollicetur, tum maxime ob ſuam ipſius infinitam, quam nobis retegit bonitatem, ipſum deamemus: primũ quia oĩs cognitio boni honeſti ad eius amorem ordinatur, præterea quia rõ ipſa propria fidei, quatenus eſt rerum ſperãdarum cognitio, id ipſum præ ſe fert, quod ſit ſuapte natura propter ſpem, atq; amorẽ Dei: ſit ergo, niſi ſequantur ſpes & charitas, vt fides non ſufficiat ad ſalutẽ. Et cõfirmatur explicatius hæc ratio, vt iã ſupra inſinuabamus. Auerſio à Deo affectu potiſſimũ volũtatis fit, per hoc quod ad creaturas animo peruertimur: queãdmodũ ille qui vultũ auertit à ſole: ergo conuerſio quæ motum contrarium dicit voluntatis noſtræ in Deum ipſo trahente, nobisq; libere venientibus, cõtrarius debet eſſe motus voluntatis in Deum: ſiue ab originali ſolo, ſiue ab actualibus reconciliemur. Nã & originale per auerſionem Adę contrahimus. At quia amare ſine præuia cognitione non poſſumus, & ad eum diligẽdum quem offenſum habemus antea nos oportet ſpe aliqua ſuæ benignitatis erigi, fit, vt prius fidei, mox ſpei, ac deniq; charitatis motus in noſtra cõuerſione concurrant. Per quos quidem Deus, nobis cooperantibus, ad ſe conuertit, vt gratiam infundat. Igitur abſq; vlla probabilitatis ſpecie commentatus eſt Luther. ſola fide appræhendi à nobis gratiam, & iuſtitiam, ſpẽ verò & charitatem ſubſequi: nõ animaduertens, quod conuerſio deſignet, motum, quo animum dimouemus a terrenis, & admouemus Deo. Per hoc autẽ, quod quis Deo credat, niſi ſpe & amore feratur in eum, non conuertit in ipſum totum animum: qui tñ antequam conuertatur, non põt gratia perfundi. Diſpoſitionem enim ad gratiam optimo exemplo ſapienter explicant Theologi: vt author eſt S. Tho. 1. 2. qõ. 109. art. 6. Eſt.n. gratia velut lumen ſolis, quod nullus vultu excipit, niſi qui ſe in ipſum uerterit. Sed quia id nemo p ſe facere põt, Deus ipſe nos, cõſentientes tñ, ad ſe conuertit, vt gratiam infundat. Qui quidem motus cõuerſionis diſpoſitio eſt, & præparatio ad gratiam. Quamobrem non ſolùm fidei, ſed & ſpei, & charitatis actus debet ſaltem natura ipſam antecedere. Hac de cauſa in ſcriptura iuſtificatio noſtra nunc fidei, nunc ſpei, nũc verò charitati adſcribitur. Arbitramur enim (inquit Paulus) hominẽ iuſtificari per fidẽ, & non ex operibus. & Gratia eſtis ſaluati per fidem, & non ex uobis. Dei.n. donum eſt. Atque alia hoc genus quàm plurima, quæ capit. vlt. commemorabimus. At uero ad Rom. 8. Spe, ait, ſalui facti ſumus. Et 1. Ioan. 3. Omnis qui habet hanc ſpẽ in eo (ſcilicet,

[Marginalia: 1. cõcluſio. — Cathecumeni — Pœnitẽtia. — 2. Concluſio. — Lutherani. — Primũ argũ. — Confirmatio. — Luthe. — Diſpoſitio ad gratiã. — S. Tho. 1. 2. qõ. 109. ar. 6. — Rom. 4. — Rom. 8. — 1. Ioã. 3]

(scilicet, qm videbimus Deum sicuti est) sanctificat, sicut & ille sāctus est. Sed & de charitate ait Paul. q plenitudo legis est dilectio, & q finis pręcepti est charitas. Et expresse Ioan. Trāslati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. &, Qui non diligit, manet in morte. Et Christus ipse saluator noster, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ad eū veniemus, & māsionē apud eum faciemus. Hęc autē & his similia testimonia de actibus fidei, spei, & charitatis enunciantur: qua rōne nos ad gratiam pręparant, suo quisq; ordine, & gradu. Mouemur enim fide in Deum assensionem illi præbentes de ijs quæ nobis tum futura reuelauit, tum sperandа promisit: spe verò, dum ita credentes animos illuc sursum attollimus: charitate denique, dum ei, quem in se bonū, in nosque propitium ac beneficum credimus, voluntatem nostrā affigimus. His. n. tribus salus nostra fundata est, sarta, & tecta. Vnde fides nō tota machina, sed exor dium est, sarta, & tecta. Vnde fides non tota machina, sed exordium est pietatis, & fundamentū Christiani ædificij: vt ait lib. de prædesti. sanct. Aug. At charitas (vt ait Paulus) est vinculum perfectionis, atque adeo proxima dispositio ad gratiam: veluti nexus ipse, & nodus, quo cum Deo cōpingimur. Adeò, vt sapienter adnotauerit in epistola ad Paulinum August. q cum fidem donū Dei appellauerit Paulus, charitatem tn̄ Deum ipsum nūcupauit Christus. Deus enim, inquit, charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & De⁹ in eo. Est enim De⁹ in nobis sicuti anima in corpore, cui dat esse, & viuere: nos verò in ipso velut corpus in anima, vnde salus nostra pendet: cuius con uinctionis copula est charitas. Quis ergo hæc considerate meditatus dicat sola nos fide gratiā Dei apprehendere? Atque in eo maxime sensu, quo aduersarij id astruunt: scilicet, sola mentis assensione, qua verba promissionum Dei credimus esse vera. Loca verò scripturæ, vnde aduersarij nostri falsi sunt cap. 19. exposituri sumus. Nunc interim satis sit commonstrasse, fidem non solam iustificare: id est, non solam exigi à nobis vt iustificemur, verum & spem etiam, & charitatem. Hoc enim Galathas commonefaciabat Paulus, vbi aiebat, q in Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Acsi dixisset, quamuis fides absq; charitate, fides quidem sit s̄m substantiam & proprietatem, nunquam tn̄ iustificat: nisi per charitatē operetur. ¶ Sed erit forte, qui nobis hic obuiam occurrat. Actus illi præparatorij fidei, & spei, & charitatis, quatenus sunt gratiæ præuij, informes quidem sunt, nullamq; proinde habentes rationem meriti: fides autem quæ per charitatem operatur, est illa meritorū ferax, quæ natura subsequitur gratiam: fides ergo quæ disponendo iustificat, nō est illa, quæ per charitatem operatur: vel saltem, vt aliqui sibi persuadent, prius natura iustificat, quàm per charitatem operetur. At non est argumentum, propter quod debeamus negare, quin fides iustificans sit eadem, quæ per charitatem operatur. Enimuerò cum ex sententia Pauli, pter hanc frugiferam fidem, actiones reliquæ nullius sint valoris: actus verò dispositorij permagni sint momenti, & suo ordine causæ (. s. dispositiuæ) iustificationis. cōsequens fit, vt fides iustificans sit illa quæ per charitatem operatur. Est ergo animaduertendum, eundem prorsus ordinē inter se habere fidei, spei, & charitatis actus in eodem articulo temporis, secūdum quod natura præcedunt gratiam, quo ordine infunduntur, operanturque habitus ipsi natura sequentes eandem. Et ideo sicut fides habitu gratiæ formata meritorie operatur per charitatem, ita & actus fidei gratuito auxilio Dei elicitus prius natura per charitatis actum disponit ad gratiā. Velut per actum pœnitentię. Vnde sanctus Thomas tertia parte, quæstione 68. articul. 2. pro confesso habet, q illę qui per votum baptismi in grām Dei recipitur, iustificaē, per fidem, quę per dilectionem operatur. Quin verò Paul. & Patres nihil discernūt de hac prioritate naturæ. Sed quia ijdem ipsi actus disponentes, quatenus statim informantur gratia, meritorij sunt gloriæ: fides ipsa dū iustificat, per charitatē operatur. Ex hac ergo fallacia procedebat argumentum, qua quis deceptus putaret aliquod esse instans, in quo actus fidei, q proxima est gratię pparatio, inueniatur absq; gratia:

Margin notes (left): Fides, exordiū — Aug. li. de pdе. sanct. — De⁹ charitas. — Sola fides.

Margin notes (right): Fides, q per charitatem operaē. — Rūsio. — Animaduertendū. — S. Thom. 3. p. qō. 68. ar. 2.

gratia: quod tamen denegandum est. Qm̃ prioritas naturæ, (vt Physicorum verbis vtamur) nihil aliud est, quàm si dicas, qa homo actibus fidei, spei, & charitatis conuertitur in Deum, recipit gratiã, quia ijdem actus informantur, ut cap. adhuc 14. peramplius explicatur. Vnde August. tũ alias vbicunque de fide iustificante loquitur, tum ex professo de spiri. & lit. cap. 32. eidem fidei per dilectionem operanti, cui adscribit laudes omnes, quæ de fide extãt apud Paul. adscribit etiam iustificationis munus: Hæc est enim, inquit, fides, qua salui fiunt, quiqus dicitur, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis. Ipsius enim sumus figmẽtum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Postremo hæc fides est, quæ per dilectionem operatur. Et Hypo. lib. 3. ubi enarrat catalogum eorum, quos Paul. fide saluos commemorat, ait, non solùm fide, sed gratia: quia nec sine fide gratia, nec sine gratia fides: dicente Apost. ad Timoth. Superabundauit autẽ gratia cum fide & dilectione, quæ est in Christo Iesu. Et expresse de fide, & ope. cap 14. ait, quòd ubicunque Paul. dicit, p fidem nos iustificari, salubrem illam, & Euangelicam diffinit, cuius opera ex dilectione procedunt: & fides, inquit, quę p dilectionem operatur. Quin verò nullo opus habet expositore Paul. Cum enim fi de antiqui per circuncisionem applicata iustificarentur, docet idem in nobis efficere fidem quæ per charitatẽ operatur. Vnde ait, Quoniam si circuncidimini Christus vobis nihil proderit. Et paulo inferius, Nam in Christo Iesu, neque circuncisio aliquid ualet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur. De illa ergo fide iustificante loquebatur, vbi ait, non iustificare, nisi dum per charitatẽ operatur. Qua de causa August. cap. 13 Huius inquit, fidei per charitatem operãtis, omnes Christiani filij sumus, seu ab illa progeniti. Igit̃ adeò sancta esse dẽt Catholicis confessio hæc, quod nostra iustitia est, FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR, vt de uerbis istis inter nos & Lutheranos nulla sit discordia, sed de re ipsa & sensu. Atque hoc est thema, qd hoc libro denarrandũ proposuimus, hicq́; præsens locus, ubi explicatur punctum discordiæ. Illi. n. aiunt, sola fide, ut est assentio, & persuasio mentis, credentiũ verbũ promissionis Christi esse uerum, percipi misericordiam & gratiam, quam gratiã sequitur charitas operans. Quare licet uerbo dicant, iustificari hominem fide quæ p charitatẽ operat̃: re nihilominus dñt, fide prius natura q̃ actus spei & charitatis accedant, iustitiã haberi. Nos aũt sñiam Paul. confitentes, & venerantes, profitemur actibus fidei, spei, & charitatis liberè à Deo trahi, ad ipsumq́ue conuerti à quo gratiã iustificationis recipiamus. At verò, quo ad nostrum hominem regrediamur, qui sola infectus originis tabe reconciliari cupit, cum plures sint actus charitatis, hic illi propriè necessarius est, vt Deo se soli colendo addicat: cuius mandata, uniuersis posthabitis mundi rebus, obseruare proponat. Quæ quidem dispositio sufficiens erat in lege naturæ, per quam Deus hominem ab originali mundatum in gratiam suam reciperet. Attamen in lege iam nũc Euangelica, necessarium insuper est uotũ baptismi: quin & baptismus ipse, ubi adsit facultas Etenim ut inter enarrandum cãs iustificationis supra dicebamus, sacramenta sunt instrumentales causæ, per quas ꝓuidentissime Christus instituit applicari nobis sui sanguinis pretium, ad diuersos usus spiritualis uitæ. Sanè, ut nunquã nobis memoria excideret, inde ab ipso deriuari ad nos omnem iustitiam. Vnde sacro sanctum mysterium instituens Eucharistiæ, Hæc, inquit, facite in meam commemorationem. Inter effectus autem spiritualis vitæ primus est regeneratio, qua efficimur mẽbra Christi, & protestatio Christianæ fidei: quorum vterque est à sacramento baptismi. Nam nisi quis, inquit, renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnũ cœlorũ. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit (scilicet in protestationem eiusdem fidei) saluus erit. Quare, vt loco citato dicebamus, pestilens est error Lutheri, dicentis, non sacramento, sed fide quam habemus dictis Christi, iustificari. ¶ An uerò baptismus in voto sufficiat olim fuit in Ecclesia dubitatũ. Quã Magister senten. quæstionem disputãs in 4. dist. 4. affirmatiuam partẽ indubitato tenet. Sunt nihilo secius, quos iam nunc in concilio

Aug. de spirit. & lit. c. 32.

Hypog. lib. 3.

August. oẽs filij fidei.

Discordia iter nos & Luther.

Sacri votum.

concilio sic submurmurare de hac re audiuimus. In Euangelio nihil de uoto scriptum est: sed de re baptismi, Nisi quis renatus fuerit: non est ergo res certa, ullum esse propositum & uoluntatem, quæ absque baptismo sufficiat ad salutem. Hi ueruntamen uel ex usu Ecclesiæ rem satis debuissent habere persuasam. Si enim uotum absque re baptismi non sufficit, non deberet, quinimo non posset Ecclesia arcere cathecumenos à sacramento: sed cũ primum quis postularet, iure diuino absque mora conferendum esset: quia Ecclesia non potest effectum diuinæ misericordiæ remorari. Cum autem saluberrimè differt petenti, certissima est, quod apud Deum uoluntas pro facto reputatur. Etenim ut habetur 1. Regum 16. non ut homo ea tãtum uidet, quæ apparent, sed cor penitissimè intuetur, atque adeo recipit. Et Ezech. 18. & 33. Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse aĩam suam uiuificabit. Et sensus est, in quocunque momento. Imò ẽm quod Augu. sæpè citat, In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor. Et Dauid, dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam dño, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quinetiam si scriptura id non attestaretur, lumen ipsum naturale id nos de Deo patefaceret, quod ubi non adest rerum possibilitas, ex nulla re mundi, prçter ipsum, & nos ipsos, uoluerit gratiam suam dependere. Vnde Paul. 2. Cor. 8. Si uoluntas, inquit, prompta est, secundum id quod hẽt, accepta est, non secundum id, quod non hẽt. Et ad rem nostram proximè ad Roma. 2. Non, inquit, q in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Ergo quamuis in Euangelio nihil exprimatur de uoto baptismi, manifestum per se est, qd ubi res ipsa nõ est possibilis, uel iure differtur, uoluntas hẽt effectum respectu gratiç iustificantis. Quocirca Ambr. de Valentiniano, Quẽ regeneraturus, inquit, eram, amisi. Verùtamen ipse gratiã, quam poposcit, non amisit. Et Aug. super Leuiticũ 84. In

Scripturæ testimonia. 1. Reg. 16. Ezech. 18. & 33. Rõ naturalis. 1. Cor. 8. Rom. 2. Ambr. August.

uisibilis, inqt, sanctificatio nonnullis adfuit, & ꝓfuit sine uisibilib⁹ sacris. Et subdit exẽplũ in Cornelio. De quo ait, quod ipse, & qui cũ eo erant, cũ iã inuisibiliter infuso sancto spiritu sanctificati apparerẽt, baptizati sunt tñ. Et in expositione inchoata sup epistola ad Roma. expresiè idõ affirmat, qd Cornelius spiritum sanctum antequã baptizareĩ, accepit: vt ex textu ẽt Actuũ 10. colligiĩ. Porro & Paul. & Eunuchus Candacis reginæ, & eorum multi, q baptizanĩ adulti, verisimile est tales uenire ad baptismum, ut iã gratiã receperint. Quamuis & sæpe baptismus ipse primam grãm conferat. Et idẽ determinauit sancta Synod. Ses. 6. cap. 4. vbi ai, sufficere votũ baptismi: & cap. 6. ubi ait, sufficere propositũ suscipiendi baptismũ. Ad illud aũt, qd hr de Ecclesi. dogma. cap. 74. s. nullũ cathecumenũ quãuis in bonis operibus defunctũ, vitã æternam hẽe: excepto martyrio, vbi tota baptismi sacra cõplenĩ, rñdẽt Theologi (vt cernere est apud S. Tho 3. par. quæst. 68. art. 2.) qd intelligiĩ de his q super originale, actualia etiam peccata cumularunt. Neque simpliciter negatur, illos consequi uitam ęternam, sed quod statim illuc euolent, uti martyres, aut illi qui in re susceperunt baptismum. Quoniã sacramentum, nisi re ipsa susceptum, non remittit omnem pœnam: illi autem quia fide iustificantur per charitatem operãte, saluabuntur quidem: sed per purgatoriũ ignem Nisi & peccata mortalia non fuissent adeò grauia, uel cõtritio tanta, vt pœnas etiam omnes luerent. De paruulis autem alia est ratio quia ipsi non possunt baptismum suscipere in voto: ut cap. proximo disserebamus. Et est sententia Magistri loco citato. ¶ Postremum vtique reliquum est dubium de illo qui hoc iam tpe Euãgelico in ultimis insulis, ubi lex Euãgelica ignoratur, iure usus optimè naturali conuerteretur in Deum, Vtrumne ille absque ullo uoto baptismi saluus fieret? ¶ Atqui interrogatio hæc ab illa pendet, an esse modo possit in eiusmodi abditissimis mundi angulis inuincibilis ignoratio fidei Christi, legisq; Euangelicæ. Supponamus ergo ex capite proximè superiori, neminem absque supernaturali fide, saltem confusa in gratiã nunc cũ Deo reponi, sicut

Leuit. 84. Act. 10. Synod. Triden. Ses. 6. c. 4. & c. 6. Rñsio de cathec. S. Th. 3. p. qõ. 68 art. 2. De ignorãtibus Euãgelium. Et hic quoque locus lucidius emẽdatus est ab ipso authore.

ni, ſicut neq; id vllus poterat ante aduen tũ Chriſti: ſed loquimur de fide expreſſa Chriſti. Atqui probabilitas affirmatiuæ partis, ſ. quod talis ignorãtia inuincibilis habeatur, eſt, q̃ fortè prędicatio Euangelica ad illas vſq; partes, quæ modo ab Hiſpanis repertæ ſunt, & ad antipodas nondum penetrarſit. Et Paulus ait, Quomodo credent ſine prædicante? & redẽptor noſter, Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Atque hoc maximè ſecundum Auguſtinum, qui illud Pſalmi, In omnem terrã exiuit ſonus eorum, cenſuit non eſſe omnino complẽdum vſque ad finem mundi: iuxta illud Matthæi 24. Prædicabitur hoc Euangeliũ regni in vniuerſo orbe, in teſtimoniũ omnibus gentibus, & tunc erit conſummatio. Et quamuis ſequamur opinionem Chryſoſto. qui tenet iam eſſe prophetiam impletam, nihilominus extat argumẽtũ: quoniam nationes illas quæ à trecentis vel quingentis annis nihil huius ſanctæ prædicationis audiuerunt, quãuis in principio ignorantia non excuſaret, iam nihilo ſecius excuſare vr̃, perinde acſi nulla illuc aduẽtaſſet prædicatio. Itẽ qui in illis modò locis legitimè ſeruaſſet ius naturę, ſtatim per auxiliũ Dei, qui nõ differt brachium ſuũ porrigere aſſentienti, reciperetur in eius gratiam: & tñ nõ eſt facile creditu, q̃ ita de repente illuminaret eum, vt fidem Chriſtianorũ ſub hoc expreſſo titulo & nomine agnoſceret, ſine aliquo doctore: vt de Cornelio ad quem miſſus eſt Petrus, legimus. Ob huiuſmodi argumenta ſunt qui opinentur, cum primùm quis à Chriſtianis ſemotiſſimus faceret per auxiliũ Dei quod in ſe eſt, potiretur reconciliationis gratia, ſicuti in lege naturæ: haud tamen ſineretur à Deo ab hac luce demigrare, antequam vel per hominẽ, vel per Angelũ illũ imbueret Euangelica fide Chriſti: quia vt habetur Actuum 4. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. At verò q̃ abſq; tali fide expreſſa quis reciperet gratiã, ſine qua tñ non põt recipere gloriã, non eſt facile pſuaſu: nã hoc quod modo ex Actibus Apoſtolorum citatum eſt, non videtur tantum intelligi de adeptione glorię, ſed de conſecutione gratię, quæ vere eſt ſalus noſtra. Eſt. n. ſenſus, q̃ nullus poteſt gratiam inire cum Deo, niſi in ſolo nomine Chriſti: & præterea vel ignorantia huiuſmodi eſt vincibilis, & culpa: & tunc, non ſolùm gloriã, verùm neq; gratiã obtinere quis poteſt abſq; hac expreſſa fide: vel eſt inuincibilis & excuſans, & tunc nõ modo gratiã verũ & gloriam adipiſci poteſt abſq; illa. Reſpondendũ igitur eſt ab illo qui tenet ignorantiam eſſe inuincibilem, q̃ uerbum Petri in Actis uel intelligitur ſic, quod ſine aliqua fide Chriſti cõfuſa, quæ ſemper ab orbe condito fuit neceſſaria, nemo poteſt ſaluari: in quo ſenſu legit hanc authoritatem S. Thom. tertia quæſtio. 68. ar. 1. Vel ſi de fide expreſſa intelligatur, gloſſandum eſt de illis qui illam audierint, vel ſua culpa audire tenuerint. Aut certè amplectenda eſt altera pars, quæ conſonantior alicui videri poteſt Paulo ad Rom. 10. Nẽpe quod nulla ſit modo ignorantia inuincibilis huius expreſſæ fidei. Nã ſi inſulares nihil de illa audierunt, ſua fuit culpa, nõ quidẽ proximè ad prædicationem relata, quia nullum viderunt prædicatorem quem renuerent audire, ſed culpa contra ius naturæ: quam ſi legitimè ſeruaſſent, Deus illos irradiaſſet lumine fidei. Sed tunc dicẽdum, quod antea fuiſſent illuſtrati tali lumine, qui reciperent gratiam: quandoquidem carere hac fide peccatum eſſet. Iſtud autem loco citato Roman. 10. preſſius diſputabamus: ſuper qua re mallem aliorum audire ſententiam quàm meam præcipitare.

Matth. 24.

S. Tho. 3. quęſt. 68. ar. 1.

De adultorum iuſtificatione ab actualibus. Cap. XIII.

IN tertio ordine ſunt adulti, qui ab originali vnà cum actuali veniũt ad fidẽ Chriſti. Sanè in quibus eædẽ sũt prorſus diſpoſitiones neceſſariæ, quæ in homine nunc proximè deſcripto requiruntur: vtpote, actus fidei, ſpei, & charitatis. Niſi quod iſta charitatis motio alia ab iſtis delictoribus exigitur, quàm ab illo qui nullum cõtraxerat actuale delictum. Eſt. n. illis neceſſaria pœnitẽtia, q̃ actus eſt ẽt dilectionis Dei: contra quem fuerat commiſſum peccatũ. Nõ inquam

Pœnitẽtia neceſſaria.

inquam præter actum charitatis alter pęnitentiæ requiritur: vt cum in superiori iustificatione requisiti fuerint actus tres, hic adijciamus quartum. Quia in nulla re conciliatione necessarius est, nisi vnicus actus charitatis: sed tñ ille in diuersis, diuersus. Ratio prima conclusionis huius, illa plane est, quã cap. 1. ex rerũ natura deducebã. Est.n. naturale ius gẽtibus vniuersis per se notissimũ, vt nemo in amicitiam eius redeat cui offensionẽ intulit, nisi eũ facti pœnituerit. Cũ ergo Deus perfector sit naturæ, in quacunq; lege voluit idẽ ergo se esse obseruatissimũ. Iuxta illud Eccles. 12. Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pęnitẽtibus. Et cap. 17. Pęnitentibus dedit viã iustitiæ. Neq; alia extitit Deo causa illius tremendi cogitatus, Pęnitet me fecisse hominem, q̃ quod flagitiosissimum illud genus hominũ impœnitens esset. Si.n. per pœnitentiam crimina sua deleta curassent, nunquam ipsos Deus deleuisset à facie terræ. Atqui vtraque sacra pagina huius testimonijs dispersa est Hieremiæ 18. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sũ aduersus illã, agam & ipse pęnitentiã. Et Ezech. 18. & 33. Si impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia pcepta mea, & fecerit iudiciũ, & iustitiam, vita uiuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Plura sunt, vulgatioraque testimonia veteris legis (ut in strato Dauid, lachrymis pęnitentiæ die ac nocte rigato, in sacco & cinere Niniuitarum: & alijs id genus pęnitentiæ insignibus) q̃ vt opus hic sit cuncta coaceruare. Sed & Ioannes, quẽ Deus Angelum in mundum præmiserat præparatum vias Christi, inde præconium veritatis orsus est, vt pęnitentiã agerent, quos in figuram Euangelici baptismi aquis Iordanis tingebat. Idemq; prothema suę prędicationis accepit Christus ipse dominus noster. Nempè, Pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Apertissime nimirum docens, uirtutem sanguinis eius (quod nomine regni cęlorũ designabat) neq; per sacramentum quodpiã, neque vlla quauis alia uia in quenquam mortalium, qui propria uoluntate deliquisset, diffusum iri, nisi deleto per pęnitentiam peccato, quod est diuinæ gratiæ inimicum. Idq; deinceps fuit Apostolorũ institutum. Vnde Actuũ 2. sciscitantibus Iudæis corde compunctis, Quid faciemus uiri fratres? respondit Petrus, Pęnitentiã agite, & baptizetur unusquisq; uestrũ in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum uestrorum: & accipietis donum spiritus sancti. Ex prædicatione ergo Baptistæ, & ex his uerbis Petri clare liquet pęnitentiam esse necessariam, non solum peccatorum, quæ post baptismum patrata, confessionis sacramento sunt remmittenda, uerum eorum quæ sine confessione abstergenda sunt in baptismo. ¶ Cuius causas subscribit S. Tho. tertia parte, quæstio. 68. art. 4. Primum ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio, qua se peccator disponat per pęnitentiam. Deinde, quod per baptismum efficitur homo membrũ Christi: secundum illud ad Galat. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christũ induistis: talis aũt regenerationis omnis iniquitas est impedimentum: nã quæ participatio iustitiæ (ut ait Apost.) cũ iniquitate? Vnde August. in lib. de pęnitentia, cap. 2. de eisdem ipsis, qui ad baptismũ accedunt, enunciat, quod nullus uoluntatis suæ arbiter constitutus, cum accedit ad sacramentum fidelium (.s. baptismum) põt uitam nouam inchoare, nisi eum uitæ pęniteat. Præterea sacramentum baptismi institutum est ad abstergendum peccatũ: qui aũt aduertit se in peccatis esse, neque uerò animo illa respuit, is, si nõ in forma, saltem in uirtute retinet: & ideo obicem opponit effectui sacramenti: quod proinde Ecclesia non debet illi conferre, ne sit in eo falsitas. Consepelimur.n. ut ait Pau. per baptismum cũ Christo, ubi moriendũ idcir
 nobis est peccatis, quæ tñ sola displicentia perimuntur: sicuti complacentia perpetrantur. Vnde artic. 6. eiusdem quæst. repetit S. Tho. quod ante baptismũ licet, non sacerdoti, saltẽ Deo tenetur homo sua peccata recogitãdo cũ dolore cõfiteri. ¶ At uerò, ut de ambobus simul commodius, luculẽtiusq; disputemus. Quartus deniq; ac postremus gradus iustificãdorum,

Marginalia: Rõ prima. — Eccles. 12. — Gen. 6. — Ezech. 18. — Matth. 3. — Actu. 2. — S. Tho. 3. p. q. 68. ar. 4. — Gal. 3. — Aug. li. de pęn. capi. 2. — 2. argũ. — S. Tho. art. 6. q. 68. 3. p. — Quart. ordo iustificandorum.

rum, est illorum, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finem desipuerint, resipiscunt. In quibus eædé fermè ipsæ dispositiones quæ in illis de quibus modo dicebamus, præire debent gratię iustificanti, uel proportiones similes. Primũ enim requiritur actus fidei, & spei. Licet cum Christianus in peccatis habitus huiusmodi hêat informes, forsan non necesse habet semper nouo auxilio ad eliciendos actus: eo tunc dum conuertitur: uti sumus quamprimum dicturi. Est tamé semper necessarius charitatis actus ex auxilio Dei q proxima est dispositio. Actus tamen iste charitatis respectum debet habere ad peccatum, vt sit etiam actus pœnitétiæ: pęnitere enim diuinæ offensæ actus est charitatis. De qua re præter illa quæ adducta sunt, est etiam sñia Christi Lucæ 13. Nisi pęnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Et cap. vlt Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pęnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Vnde & Petr. non solùm baptizandis, sed Mago etiam Simoni baptizato, pęnitétiam, inquit, age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Tandem, ut tribus præcedétibus generibus peccatorum necessarium diximus esse baptismum, ita huic necessarium est pœnitentiæ sacramentum.

Luc. 13 & cap. vlt.

Etenim vt baptismus integra nauis est ad seruandum inter fluctus huius sæculi innocentiam, ita & pœnitentia secunda est tabula post naufragium, vt Tertullianus primum librum de pœnitent. & super Danielem postea Hieronym. authores sunt. ¶ De hac autem pœnitentiæ dispositione paulo est limatius disseréndum. Et quidem contra Lutheranos abunde iam supra diximus. Tria enim præter alia illis sunt lubrica loca, ex quibus in hunc prorunnt errorem, vt huiusmodi dispositiones repellãt. Primus, quod omnia opera per naturæ facultatem, & generalé Dei influentiam à nobis exhibita, ceu peccata condénant. Quod & in calce superioris libri, & sequenter in capite secundi huius pro nostro ingenio expugnauimus. Secunda erroris sui causa est, quod uel non considerant, uel non recipiunt, dispositiones ad gratiá nõ esse solius nostri arbitrij opera, sed Dei nobis peculiari fauore opitulãtis. In qua fallacia circunuoluitur Luther. art. 6. suarum assertionum. Nempè, quod vti Pelagiani, ita nos nobis arrogemus dispositionem, quæ sit meritum gratiæ. Vtrunque nos tamen paulo ante cõmóstrauimus. Sane, & quod dispositiones non nostra præcise, sed Dei sint opera nobis singulariter succurrentis: & quod nulla ratione, qua gratiam præcedunt, sunt meritoria Quod si aliqui dñt, illa esse nõnulla merita, impropriissime id tñ. Tertia delusio istorum est, saltem Lutheri, ar. 7. Quod nullus est necessarius actus charitatis in conuersione, qui feratur in peccata, & sit detestatio retroactę uitę. Sed optima, inquit, pœnitentia, noua uita. Atque ex his demum conficiunt sola nos fide iustificari. Docentes, quod quicunq; fidem adhibuerit dictis Christi, pollicentis nobis remissionem peccatorum, atque ita crediderit, ut certo fidat sibi nũc peccata condonari, misericordiam Dei, & gratiam tali eum fide ex templo recipere. Non qđ eadé fides aliquo modo sit uel dispositio vel meritum, sed quod per eam applicetur nobis misericordia, & passio Christi modo cap. 5. & 11. exposito. Quod quidé figmentum adeò est multiiugum, vt necessarium illud nobis fuerit per diuersa capitula membratim discerpere. His ergo, quæ dispersim hactenus contra hãc solam fidé côiectati sumus colophoné tãdé adhibeamus. Primum, quod aiunt, nulla opus esse erratorum pœnitentia, id iã aptissimis scripturæ testimonijs, & rõnibus naturalibus supra reprobatum est. ¶ Sed pondera suorum argumentorũ libremus. Ait Luther. nouam uitam optimam esse pœnitentiã. Nam metanœa, inquit, quã nos resipiscentiam appellamus, hoc tñ significat, quod est transmentatio: i. mentis mutatio: quæ uox solùm præ se fert, vt qui propositum hactenus malum habuit, in futurum habeat bonum: nulla habita ratione præteritorum pœnitudinis. Secundum illud Pau. ad Gal. 6. in Christo Iesu, neq; circũcisio, neq; præputium aliquid ualet, sed noua creatura At uero, ut totum hoc illi donemus, qđ ait de uoce metanœa, & de nouitate uitæ, hoc pro nobis apertius,

2. Tabula post naufragium.

Tria Lutheranis errã di principia.

Luther. ar. 6. asser. sua.

Luther. Metanœa.

Refutatio.

tius, quàm contra facit. Nā nouum hoīem nemo prius induit, q̄ præteritum exuerit: ẜm illum Pauli, Expargate vetus fermen-
1.Cor.5 tum, vt sitis noua conspersio. Et ad Roma. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Et ad Ephes. Veritas est in Iesu, deponere vos secundum pristinam cōuersationem ueterem hominem: qui corrumpitur secundū desideria erroris. Et subnectit, Renouamini autem spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia: exuere autem ueterem hominem & deponere ueterē conuersationem, non fit nisi per detestationem prioris uitæ: renouari ergo in nouam vitam utrunq; terminum dicit: s. & a quo (vt philosophi loquuntur) & ad quem. Et ideo nisi animū quis a peccatis dimouerit per contrariam voluntatis motionem, q̄ fuerant commissa, non renouat uitam: neque iuxta uer bū Pauli, fit noua creatura. At uerò prouerbium illud, quòd uera pœnitentia est noua uita, aduersus illos profertur, qui cum crebro bonum concipiunt propositum, pęnitentiamque incepterit, idemtidem relabuntur. Admonemur enim illo dicto, tūc nostrum propositum firmas iecisse radices quando fructus fecerit nouæ uitæ. Neque uerbū metança aliud equidem designat. Nam transmentatio respectum quoq; insinuat præteriti. Nimirum quod ex abominatione anteacti mali, mentem uertamus in bonum. Vnde & Metanœa poetis ipsis dea erat pœnitentiæ præteritorum. Vt in Ausoniano illo carmine est uidere. Sum dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit. Sum dea quæ facti, non factique exigo pœnas: Nempè ut pœniteat, sic Metança vocor. ¶ Contra illud autem, quod sola fide, misericordiam Dei apprehendamus, neque tū per modū, uel dispositionis, uel meriti, primum argumentū est, quod non est uel explicatu, uel intellectu possibile, quo pacto fide, uel quauis actione nostra præsertim, quam à nobis Deus requirit gratia nobis infundatur, & misericordia applicetur, nisi uel per modum dispositionis (quod nos dicimus respectu primæ gratiæ) vel per modū meriti, quod fit in eius augmento, Tertius profecto modus, neq; excogitabilis est. Etenim nisi actio nostra dispositio esset, vt quid Deus uteretur ea ad effundēdum in nos benignitatem suā? Est.n. iam nobis locis compluribus constitutum, actum illum fidei libere à nobis produci præueniēte speciali auxilio Dei. Quod si ita est, monere, monereque illud Dei, ut in ipsum credamus, & ita credentes secum reconciliemur, quid aliud est q̄ nos ad gratiam disponere? videlicet ad se conuertere (quod iampridem exponebā) vt gratiam suffundamur? Vel explicét nobis, quid aliud est, fide nobis misericordiā applicari. Hinc protinus gradus facilimè fit, vt demonstretur, solam fidem non esse totam dispositionem. Namque ẜm suam substantiam solum dicit assensionem intellectus, qua firmissimè credimus, tam ea quæ nobis Deus reuelauit, verissima esse, q̄ ēt & illa certissima, quæ nobis pollicitatur. At inter ea quæ nobis reuelauit, illud firmissimum est., vt quotquot pęnitentiā non habuerint pereant, Præter alia huiusmodi testimonia scripturę quàm plurima. Neque tamen simpliciter nobis spopondit remissionem peccatorum, sed illa conditione, si pęnitentiam egerimus. Etenim si pœnitentiam, inquit, Propheta, egerit gens illa, agam & ipse pœnitentiam. Et Christus dominus, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Ergo non satis est fidem adhibere Christo, nisi illa faciamus, q̄ fides ipsa nobis ostendit. Neq; aliter fidere illi certo possumus promittenti nobis ueniam, q̄ si nos præparauerimus per pęnitentiam: seu ut tutius loquamur, assensum ei præbuerimus, operanti cooperantes: si quidem imparatis nihil est pollicitus. Fit ergo manifeste, vt nō sola fide, sed & spe, & charitate, atq; adeo, vbi adsunt actualia peccata, actione pęnitentiæ disponamur, moueamurq; in Deū. Vt hic etiamnum, præter alios, legitimus sit sensus illius euangelij, Cum venerit ille, arguet mundum de peccato: nempè, qđ aliàs non pateat diuino flamini via, qua se ad pectora nostra insinuet, q̄ redarguendo nostra delicta. Eius.n. afflatu assentuq; nostro, iuxta Baptistę admonitionem, peccatorū tumores demolimur, atq; rectas, planasq; vias aduentāti Deo sternimus ¶ Sed aiunt ex fide eodem continuo momento naturaliter consequi spem, & charitatem. Hoc

Nō sola fide.

Cauillus Luthe.

Hoc tñ suũ verborum obtendiculum iã supra reuelauimus. Nõ.n.ita aiunt, spẽ, & charitatẽ cõmitari fidẽ ut oẽs requirantur ad recipiendã gratiã, sed quod fidẽ sequitur gratia, & gratiam spes & charitas. Quocirca semper retinent, q̃ sola fide iustificemur. Nos aũt qui eas Catholice cõfitemur, requisitas esse prius natura, q̃ gratia infundatur, iam supra satis cõmonstrauimus, non esse necessario consequentem charitatem ex fide. Sed neque si id gratis largiamur, ulla profecto probabilitate cõficient, solam esse fidem, qua iustificamur. Enimuero officium ipsius nõ requiritur, nisi rõne actus charitatis: quia non possumus ignotum amare. Vt. n. in suum nos Deus amorem alliceret, reuelauit nobis sperãda. Quare licet actus fidei sit primus, tamen præparatio ad gratiam non perficitur nisi per actum charitatis. Si ergo fides nunquam ante iustificat, q̃ per charitatẽ operetur, ut iampridẽ dicebamus, cur illi soli, etiam si naturali consecutione commitaretur charitas, tribuitur iustificatio, & non etiam, imo potius charitati? ¶ Ad hæc (quod postremum hic argumentum est) fiducia illa, quam isti appellant fidem, quamuis partim nascatur ex fide, quam Deo sponsori damus: maxime tamen augetur, & constabilitur ex charitate, & bonis operibus. Et ideo si bene perspicerẽt, sua illa firmissima fiducia non est, qua iustificamur, sed præsupponit potius, iã nos fide per charitatem operante iustificatos. Hoc enim designat Pau. ubi post illud uerbum, iustificati ergo ex fide (scilicet per charitatem operante) pacem habeamus, statim subdit, Habemus accessum per fidem in gratiã istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Quasi firmissima spes ex charitate ꝓcedat. Imò propterea de charitate enũciat ad Corin. quod omnia credit, & omnia sperat, quod cæterarum uirtutum habitus ipsa nutrit, & corroborat. Et hoc est, quod Aug. in Enchiridio, cap. 8. significat, ubi ait, quod sicut amor nõ est sine spe, ita nec sine amore spes: nempè illa, qua ex operibus per gratiam Dei factis speramus uitam æternam. Et super Psalm. 31. Ipsa, inquit, charitas bene operantis, dat nobis spem bonæ conscientiæ. ¶ Attamen ut Lutherum

Postremum argumentum.

Rom. 5.

Aug. in enchir. cap. 8.

iam missum aliqñ faciamus, eius postea discipuli demirandi sunt, qui non uideant, ut iam de hac re cõuicti idem prorsus nobiscum sentiant, & tñ solo diuerso nomine antiquum palliantes errorem, persuadere suis populis pertendunt, se perseuerantes Euangelicos, nos verò Pelagianos esse pertinaces. Enimuerò in confessione Augustana, arti. 4. expressis, replicatisque uerbis fatentur requiri pœnitentiam ad iustificationem, licet gratiam dicant gratis donari: hoc est, non pendere ex conditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem sequentium. Et in Apologia Melanthon. Fides, inquit, de qua loquimur, existit in pœnitentia: hoc est, concipitur in terroribus conscientiæ, quæ sentit iram Dei aduersus nostra peccata. Propterea enim aiunt prædicationem Euangelij inchoari à pœnitentia, vt perterrefactæ mentes confugiant ad fidem. Admittunt ergo pœnitentiam omnino requiri ab illo qui fide est iustificandus, atque adeo impœnitentem nunquam fide iustificari posse. Quo ergo differunt à nobis confitentibus dispositionem ad gratiam? Forsan quia terrores omnes illos censent ante gratiam esse peccata: quod nos tamen crebro ante confutauimus: non solùm quia etiam sine auxilio speciali timere malum, bonũ morale est, sed quod actio illa, quæ propriè & proxima est dispositio, per auxiliũ speciale fit: & ideo peccatum non est. Et quanquam forte ante isti auxilium speciale nõ agnouerint, iam tamen compulsi sunt palã fateri, vt cernere est in libello Imperatorio Ratisponensi art. 5. Cuius uerba sunt, Perspicuum est, quod adulti non consequuntur hæc beneficia Christi, nisi præuenien te motu spiritus sancti, quo eorũ mens, & voluntas mouetur ad detestationẽ peccati. Et subijciunt authoritatem Euangelij, & Augustini. In quorum verborum enarratione Bucer. Adulti, inquit, hæc Christi beneficia non cõsequũtur, nisi præueniẽte motu spiritus sancti, quo eorũ mens, & volũtas moueatur ad detestationẽ peccati. Nam oĩno salutaris peccatorum pœnitentia, quam necesse est, si non tempore, natura tamen iustificationi in nobis perfectè præire, excitari in nobis nisi ꝑ spiritũ sanctum

Confessio August.

Melãt.

Admittũt pœniten.

Libell. Ratisp. de auxilio speciali ar. 5.

Bucer.

sanctum non potest. Nunquid verba hæc sunt, quibus S.Tho. & doctores nostri vtũtur? Igitur in re nullum est interuallum, nisi quod nos illos præuios motus, licet non merita, dispositiones tñ significanter appellamus: illi verò verbo tenus negant. Sed locum hunc prouidens lector moriæ commendato. Nã ex hac pœnitentia, quã iam neceſſariam confitenter validiſſimũ conficiendum nobis est argumentum lib. tertio. capitu. decimo. contra suam certitudinem gratiæ. Nunc autem satis est constituisse locum hunc dispositionum non solùm ex ipsis veritatis principijs, sed ex aduersariorum etiam datis, & assertis. ¶ Id deniq; in calce ex ista disputatione colligendum est, quod iussus de hac re dicere in S.Syno. præfatus sum. Népe quod non satis Lutheranis contradicitur, si pronuncietur, spem, & charitatem coire cũ fide in articulo iustificationis. Nã id plus æquo ipsi largiuntur: tantũ abest, vt negent. Aiunt.n. vt sæpiſſimè adnotauimus, gratiam, quæ sola fide appræhenditur, subsequi protinus spem, & charitaté. Et ideo Melanthon in apologia vtrunque dicit. Primũ quòd fides nõ solùm est principium, & exordium, vt nos dicimus, sed qđ proprie ac vere ipsa sola fide pp Christum iusti reputamur. Ex paulo post, Impossibile est dilectioné Dei diuellere à fide. Punctũ verò contradictionis, hoc est, quod quemadmodũ actus fidei informis, saltem natura, antecedit gratiã, ita necesse est antecedant actus spei, & charitatis. Itaq; fides nõ est totus, sed primus actus, quo cõuertimur. Id quod perspiciéter in sua confeſſione ses. 6. confeſſa est S. modo Synodus Tridentina, ca. 6. vbi de illis, qui ab originali simul & actualibus reconciliãtur sic habet, Disponuntur ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum, credentes vera esse quæ diuinitus reuelata, & promiſſa sunt: atque illud imprimis, à Deo iustificari impium per gratiã eius, & redemptioné, quę est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore (quo vtiliter concutiuntur) ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur: fidentes, Deum sibi per Christũ propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem: hoc est, per eam pœnitentiam quam ante baptismum agi oportet. Denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. Et de illo qui à lapsu post baptismum in gratiam redit, cap. 14. Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentũ, merito Christi, amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupauerunt Et cano. nono. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi, anathema sit.

S. Tho.

Synod. Trid.

Punctũ contradictiõis Lutheranorũ.

Synod. Triden. ses. 6. c. 6.

De differentia inter attritionem, & contritionem. Cap. XIIII.

STRINXIMVS, quantum nostrum fuit pusillum ingenium, Lutheranos de huiusmodi dispositionibus ad gratiam: superest nonnulla diſſoluere dubia, quę inter Catholicos restant. Diximus enim actualium delictorum neceſſarium esse ad salutem actum pœnitentiæ, tam in illo qui sacramento baptismi regenerandus est, quàm in illo qui iam Christianus per sacramentum penitentiæ in uiam redit. Dubitatio ergo est prima, vtrum actus contritionis requisitus sit ab utroque, an verò attritio, satis sit & præterea vtrum pari omnino detestatione sit vterque præparandus, antequam salutem recipiat. Cui disputationi præmittendum breuiſſimum verbum arbitror de illo, quod inter attritionem, contritionemque est interstitium. Scotus & qui ei adhærescunt, nihil vsir inter attritionem & contritionem discriminari, quàm quod attritio sit detestatio peccatorũ per naturalem facultaté generali auxi-

Quæstio.

Scotus. de contri. & attri. 4. di. 14. q. 2.

auxilio suffultam, quam ipsi vocant meritum de congruo: contritio verò, est idem ipse actus informatus gratia. Verba Scoti sunt in 4. d. 14. quæst. 2. Peccator potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatũ commissum, vt offensiuũ Dei, & vt cõtra legẽ diuinã, & vt auersiuũ à Deo, & vt impeditiuũ pmij, & vt inductiuum supplicij: & sub multis talibus rationibus. Et potest voluntas ipsum sub aliqua illarũ rationem, vel sub multis, illud peccatũ sic consideratum detestari: & ille motus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiç. Et paulo inferius, Et si manet idem motus, qui prius fuit attritio, in illo instanti fit contritio: quia in illo instanti fit concomitans gratiæ. Itaq; ex parte obiecti nihil distinguit inter attritionem, & contritionem: Quandoquidem attritionem hanc, dolorem astruit esse peccati: siue quia offensiuum Dei, siue quia impeditiuum præmij: siue quia inductiuum supplicij. Nisi quod quatenus à natura proficiscitur, est attritio: & quatenus gratia informatur, contritio. ¶ Tria hic sunt, quæ alijs nõ probantur, neq; profecto mihi quidem. Primũ, quod ait, actũ à natura, sine peculiari ope Dei profectũ, meritum quoquo pacto esse iustificationis: de quo satis supra capitulo quarto diximus. Secundũ, quod ait, continuationẽ actus per aliquod tempus, atque adeo intensionem necessariam esse in eo qui ad gratiam disponitur. Hoc. n. profectò, salua doctoris authoritate, vt ipsa fuit primus, qui excogitauit, ita nulla ratione probat (neque sane apparenti vlla potuit) sed mere gratis affirmat. Ex sacra verò scriptura, nõ modo nullus illi suffragatur locus, verum refragantur plerique multi. Si. n. authoritates superiori capite inductas respexeris, id facilè cernas. Illud namque Hieremiæ, Si egerit gens illa pœnitentiã, agam & ego: & illud Ezechielis. 18. & 33. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, quæ operatus est, omniũ iniquitatum eius non recordabor; nihil de continuatione, aut intentione insinuant, sed de numero peccatorũ. Nempè, quod in quacunque hora, & eadem ratione, in quocunque momento iniquum pœnituerit offendisse Deum, obtinebit veniam.

Tria nõ probantur.

Ezech. 18. & 33

Et in Psalm. Dixit confitebor aduersum me iniustitiam meã domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, Quç verba subitaneam actionem prçseferunt. Et Actu. 2. Factus est de cœlo repente sonus, tamquam aduenientis spiritus sancti: ubi ait glossa quòd nescit molimina spiritus sancti gratia. Et ideo S. Thom. Patrum vestigia sequutus, qui de huiusmodi gradualibus intentionibus nihil nos docuerunt. 1. 2. q. 113. articu. 7. ait, iustificationem in instãti fieri posse. Atqui de infusione quidem gratiæ, neq; Scot. ipse ambigit, quin temporis momento fiat. Sed & de dispositione ait S. Thom. quod licet Deus nos quandoque successiue disponat, nẽpè dũ non statim nos ad actũ charitatis, qui proxima est dispositio gratiç numẽ adspirat, sed ad alias virtutum actiones, per quas tãquam per gradus, perducit ad gratiam, subito nos tamen sæpenumero disponit. Et ratio est, quia actui mentis, seu intellectus, seu voluntatis, cum sit spiritualis, non repugnat fieri in instanti. Maximè cũ eiusmodi dispositio à Deo præcipue fiat, cuius potentia est infinita. Cui possumus exemplum solis simillimum accommodare. Est enim Deus ut sol, cuius lumen est gratia. Et ideo quemadmodum vbi primum quis solem conspexerit, irradiatur lumine: ita cum quis primum assenserit cooperando motioni diuinæ, absque vllo prorsus temporis interuallo perfunditur gratiæ fulgore. Cuius equidem veritatis, vel hoc maximum est argumentũ, quod alias si tempus est aliquod, quo necessario debeat continuari contritio, vnũ debet esse omnibus præfixum. Si ergo esset decima (verbi gratia) pars horæ, tunc si quispiam repentina inuasus morte inciperet pœnitere, obiretque ante illum certum limitem, non esset illi possibile remedium per contritionem, quod esset assertu impium. Neque uerò satis respondetur, quod posset per intẽsionem actus, extensio recompensari. Quia huius nullum est fundamentum. Esset enim mirabile dictu, quod si duo inciperent pçnitere eadẽ intensione, quæ certo tpe continuata sufficiens esset, ille qui ante illum terminum moreretur, ob solùm defectũ tẽporis, absq; venia periret, alter uerò eodem

Psal. 31

Actu. 2.

S. Tho. 1. 2. q6. 113. articu. 7.

Exemplum solis.

Argumentũ.

dem actu obtineret gratiam. Intẽsio ergo vel duratio non est necessaria ad remissio nẽ culpæ dummodo ex obiecto sit verus actus contritionis. Facit tñ permultũ vtra que ad quãtitatẽ gratiæ, vt docet S.Tho. 1.2.q. 89. articul. 2. ¶ Tertium, quod in opinione Scoti adnotabamus, est, quod at tritionem & contritionem non ita digno scit, vt rõne obiecti disparentur: sed solũ ex causa efficiente. Vtpote quod attritio naturaliter fiat: contritio vero, ab habitua li gratia informante. Nam auxilium speciale, quo disponamur ad gratiam (ut cap. 3. & 4. dicebamus) nuspiam apud ipsum legitur. Igitur ut pũctum rei attingamus, bifariam, inter attritionem & contritionẽ differt. Primum intrinsece ex parte obiecti. Sanè quod contritio sit dolor peccatorum pp Deum, vel (quod tantundem, & quidẽ significantius pollet) quatenus sũt offensa Dei: attritio verò est dolor peccatorum, non qua ratione sunt offensa Dei, sed quatenus nobis nocua. Nimirũ, quia causa sunt pœnæ, aut in hoc, aut in futuro sæculo. Distinctio hæc inde constat, quod nomine contritionis, vniuersis, tum Patribus, tum Theologis scholasticis, venit actus pœnitentiæ perfectus, quo peccata remittuntur: vt.n. hactenus commonstratum est, pœnitentiæ sacra pagina tribuit remissionem peccatorum, tanquam proxi mæ ex parte nostra dispositioni: proxima autem dispositio, vbi habemus etiam hucusq; constitutum, actus debet esse charitatis: porro autem actus charitatis nõ est ex genere suo attritio: nã qui peccata abo minatur, ea tantum rõne, quia nocẽt, non tam Deum diligit, q̃ pœnas odit: ergo cõtritio solùm est detestatio peccatorum, quatenus offensa sũt Dei: sane quæ amor quidam eius est: vterque enim est actus amicitiæ: scilicet, & lætari de bonis amici, & de suis quoque iniurijs dolere. Ob idque S.Thom. 3.p.quæst. 85. ait, pœnitentiam esse speciem quandam iustitiæ: qualis iustitia (secundũ Philosophũ 5. Ethi.) inter nos & Deum esse potest. Quippe cu ius officium est, emendare vitam, resartiẽ do iniuriam Deo illatam. Sed imperatur nihilominus actus eius à charitate, eo qd est displicentia iniuriæ illatæ amico. Et ex plicatius articul. 5. inter enumerandum dispositiones ad gratiã, Quintus, inquit, actus, est motus charitatis, quo alicui pec catum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Insinuans pœnitentiam illam quæ à timore pœnæ progignitur, non esse actum charitatis: ideo ia non cõtritio sed attritio est. Atque inde patet nominum etymologia. Est enim attritio in corporibus, dum mola (uerbi gratia) frumentum terræ in frustula terit: contritio verò, ubi iam est in pulueres comminutũ. Vnde tracta analogia, aiunt Theologi cõtritionem esse odium & detestationem peccati supra omne quod odibile est: attritionem verò esse odium eius non supra omne odibile. Quod non est referendum ad intensionem & feruorem actus. Nam potest quis mœrore longe maiori afflictus esse ex metu inferni, quàm alius, ex eo quod in Deum deliquerit. Sed est iux ta ea quæ diximus intelligendum: scilicet, quod per contritionem abominamur delictum, summa, iustissimaque ratione qua est abominandum: id est, qua diuinæ voluntati aduersatur. Quamobrem inclu dit propositum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque re mundi, quod aiunt, appretiatiuẽ odisse super omnia, Attritio verò, non tanta est execratio. Qui enim non dolet nisi propter pœnas, quantum est ex natura rei, ubi non esset pęna, non uitaret delictum. Tametsi dum attritus non habet in affectu, quod aliàs, nisi supplicium incurreret, propter Deum non cessaret malefacere, attritio bona est, tanquàm initium pœnitentiæ: si verò adiecta esset illa exceptio in affectu, mala esset prorsus & iniqua. ¶ Neque verò silentio duxerim prętereundum, quod ex Nominalibus quidam addubitant, nũ in ratione contritionis necessariũ sit propositum cauendi à uitijs in futurum. Atque id negant, ex eo quod in biblijs sacris nihil comperiant de huiusmodi proposito. De quo profecto, si exile meum iudicium vllius esset momenti, condemnandi essent: non solùm quia error est, sed quia perniciosus. Est enim ignoratio nominis pœnitentiæ. Porro quæ, ut supra di cebamus, idem sit quod mentis mutatio: atque adeo vtriusque temporis respectũ complectens. Vnde ueluti supra Lutherũ

Marginalia: S.Th. 1. 2. q. 89. art. 2. — Inter attri. & cõtri. — S.Tho. Etymolo. Attri. & cõtri. — Nominales. — S.Tho. 3. p. q. 85.

vrgebamus, q. non potest esse resipiscentia & propositum bonæ vitæ in futurum, nisi vbi animus per pniam diuellatur ab erratis præteritis, ita vice versa & aduersus istos astruimus, quod nequit esse pnia præteritorum sine proposito cauẽdi in futurum. Quomodo enim quenquam pœnitere potest, Deum offendisse, cui nõ fuerit intentio mutandi uitam? aut qualis illi potest esse intentio mutandi uitam, cui non est propositum declinandi à malo, vt regrediatur in uiam? Et quamuis nomen per seipsum pœnitentię aperte præ se fert huiusmodi propositum, haud tamẽ illud subticuit Propheta, vbi ait, Si impius egerit pœnitẽtiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, Ecce respectum præteriti: & custodierit omnia præcepta mea, En propositum in futurum: & fecerit iudiciũ, & iustitiam, Ecce propositum satisfaciendi: Ille, inquit, vita viuet. Et Christus ipse pœnitentiæ magister, mulieri de adulterio ad se delatæ, Vade, inquit, & amplius noli peccare. Propositum ergo huiusmodi exigitur à pœnitente. Nam pœnitere est peccata respuere & execrari: respuere autem malum, non solùm ad præteritum, sed ad futurum potius refertur. Vnde S. Thom. loco proximè citato. 3. par. q. 85. ex eo probat pœnitentiam esse actum iustitiæ, quod munus eius est recompensationem facere iniuriæ illatæ. At optima compensatio est emendatio vitæ: quatenus penitus, inquit, assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis, cum intentione remouendi ea. Verba eius sunt arti. 1. Differunt ergo natura sua, contritio & attritio ex ei⁹ obiecto diuerso. Sed tñ est præterea adnotandum, quod vtraque elici ab homine potest, vel ex viribus naturalibus cũ auxilio naturali Dei, vel ex singulari eius succursu. Enimuero nõ solùm naturaliter potest quispiam mœstitia affici, quod supplicia fuerit peccando commeritus, sed potest etiam naturaliter pœnitere, quod Deũ offenderit. Etenim cum possit quicumque naturaliter pœnitentia duci, quod amicum læserit, cur ẽt non poterit similem detestationem habere peccati, eo quod fuerit contra diuinã voluntatem commissum? Quandoquidẽ immensa illa bonitas, non modò lumine

S. Tho. 3. p. q. 85.

fidei, sed etiam naturæ nobis innotescit. Neq; opus hic existimo, veritatem hanc pluribus persuadere. Quippe cum libro priori cap. 20. & duobus sequentibus, pro virili mea id confecerim, q. quemcumq; actum potest habere ille qui est in gratia, potest etiam quantum ad substãtiam operis, elicere peccator ex pnris naturalibus. Huiusmodi autem pęnitentiæ actus naturalis, quamuis ratione obiecti sit contritio, non tamen est sufficiens dispositio ad gratiã, sed potest esse in eo, qui est in peccato. Saltem vbi adest ignorantia aliqua vincibilis. Potest enim quis dolere, quod Deum offenderit, quinetiam proponere, quantum in sua est cognitione, offendicula omnia uitiorum uitare, qui tamen non facit quicquid debet, vt uiam veritatis agnoscat. Vti vsu venit infidelibus, & hæreticis, atque in vniuersum ijs, qui ignorantia crassa laborant. Ecõuerso attritionem etiam habere quis potest ex timore inferni, per auxilium speciale à Deo incusso, quæ tamen non erit proxima dispositio, & sufficiens. Per se saltem absque sacramento. Nam de dispositione ad sacramẽtum statim dicemus. Ex his oritur secunda distinctio inter hos actus extrinseca, ratione gratiæ. Vt omnis dolor peccatorum, siue attritio, siue contritio, ex parte obiecti, qui est absque gratia, dicatur hoc modo attritio & omnis dolor, ille etiam qui est attritio ex parte obiecti, vbi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

Secunda distinctio.

De differentia inter baptismum & sacramentum pœnitentiæ.

Cap. XV.

POST hæc, quæ præsenti erãt negotio necessaria, dubitatio incidit, vtrum eadem omnino peccatorum detestatio requiratur in pparatiõe baptismi, quæ requisita est ad sacramentum pœnitentiæ. Prima conclusio, qua de baptismo inter Theologos omnes conuenit, est q. dolor qualiscumque necessarius sit suscipiẽti. Nam est snia Petri Actu. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; uestrum: Augustino interprete,

Conclusio de baptis.

Actu. 2.

prete, quòd nullus voluntatis suæ arbiter possit, neque per baptismum, vitam inchoare nouam, nisi quem veteris pœnituerit. Et quamuis sint, qui Scoto hanc opinionem inurant, quod satis sit nullũ adferri obicem: puta complacentiam peccati, quamuis nulla adsit detestatio: videlicet si baptizãdus absq; vllo actu accedat respectu peccati profectò hoc nusquã elicitur ex ipso. Quin verò 4 sent. dist. 4. q. 5. expresse ait, ꝙ qui accedit ad baptismum cũ obice infidelitatis, vel aliquod habens peccatum, quod tunc actu committit, uel quod prius commisit, & nullo modo sibi displicet, nullo modo recipit gratiã: iuxta verba Aug. in de pœnit. Nullus ad sacramentum fidelium accedens potest nouã uitam inchoare, &c. Atqui d. 4. eiusdẽ lib. q. 4. quamuis dicat, ꝙ ad suscipiendũ gratiam per baptismum, sufficit accedere sine fictione, cum intentione suscipiẽdi sacramentum Ecclesiæ: subdens, ꝙ solùm requiretur opus exterius cum amotione interioris impedimenti, ipse se paulò inferius declarat. Dicens, ꝙ non requiritur cãta attritio, quanta est illa, quæ, s̃m suã opinionem, sufficeret sine sacramento: sed licet sit parum attritus, etiã attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, uolens tamen recipere sacr̃m, per ipsum recipiet gratiam. Caietanus 3. p. q. 86. super art. 2. videri quibusdam posset dicere. quòd sufficiat receptio ipsa baptismi in remissionem peccatorum loco pœnitentiæ. Attamẽ re uera nõ intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendum obicem: sed ait, quòd perfecta ratio pœnitentiæ, quæ complectitur propositum nouæ uitæ, completur per hoc, quòd quis recipit sacr̃m baptismi in remissionem peccatorum. Itaque propositum baptismi valeat pro eo quod est, nouæ uitæ. Quod si quis contenderet, absq; ullo actu displicentiæ, dignè adiri baptismum, manifesti cõuinceretur erroris, ex testimonijs & argumentis, quæ præcedẽtibus capi. contra congeminauimus. Opponet autẽ hic forsan nobis textum illum capituli, maiores de bapt. & eius effectu. Tunc characterem sacramentalis imprimit operatio, cũ obicem contrariæ uoluntatis non inuenerit obsistentem. Respõsio tñ est, quòd ad characterem baptismi, sufficiens est uoluntas suscipiẽdi baptismum. Et ideo si quis absque ui illata, dum baptizatur, tacet, silentium illud & permissio reputatur consensus abijciens talem obicem. Tollere autem obicem peccati (quod requiritur ad suscipiendam gratiam) non solum dicit meram negationem complacentiæ peccati, sed detestatricem actionem. Qualis verò detestatio exigatur, hoc est dubiũ. Porrò Sco. apertè asserit, non solum sufficere, attritionem, verum neque tantam exigi, quanta est dispositio ad gratiã. Et S. Tho. 3. p. q. 68. artic 4. ad 2. arg. loquens de baptismo, ait, quòd Christus dupliciter operatur ad gratiam: vno modo per seipsum (scilicet sine sacro) & sic præparat uoluntatem hominis, ut bonum uelit & malum odiat. Quod planè intelligit de perfecta contritione. Alio modo operatur per ministros exterius adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exterius id quod est interius inchoatum. Et ideo non est exhibendum sacramentum baptismi, nisi ei in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet. Dicendo, inchoatũ, &, aliquod signum, ad differentiam interioris perfectæ cõuersionis, sentit, quod sufficit attritio. Itaque non sit tanta dispositio necessaria ad sacramentũ, quanta illa est quę per se sufficit. Consonat sibi in arti. 6. vbi ait, quod sufficit baptizando, vt sua peccata recogitans, de eis doleat: iuxta uerbum Augustini, de inchoãte uouam uitam. Est ergo secunda conclusio, quòd ad baptismum non est necessaria contritio. Cuius ratio est, quã ipse idem explicat in 4. senten dist. 4. q. 2. articu. 1. Videlicet, ꝙ cum baptismus de se sit institutum ad regenerandum hominem, & remouendum peccatum, non expostulat detestationem, tanquam per se causam, vel vt sit simul cum ipso causa, sed vt obicem tollat: nempè complacentiam peccati, quòd baptismus ipse auferat. Et ideo, distinctione 6. quæstione 1. artic. 3. ad quintum argumentum repetit, quod ad baptismum nec charitas, nec contritio requiritur: sed sufficit attritio. Quod si nos quispiam contradictionis redarguat: ex eo quod præfati sumus, cuicunque reconciliando necessarios esse motus fidei, spei, & charitatis; Respondetur,

Marginalia: Scotus. — August. in de pœniten. — Caietanus. 3. p. q. 86. su per art. 2. — De bap. c. maiores. — Scotus. — S. Tho. 3. q. 68. art. 4. ad 2. arg. — Secũda conclusio. — Ratio. — Argumẽti responsio.

detur, quòd absque sacramento requiritur actus charitatis, qui sit vera contritio: petenti autem baptismum satis est inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipsa: qua velut instrumento passionis Christi infunditur cum gratia charitas. ¶ Hoc tamē posset restare dubiolum, an sufficeret attritio, quā accedēs conscius est, esse attritionem, & non contritionem. Porro quia scit se non dolere propter Deum, sed propter timorem inferni, & ita palam patefacit, & confitetur Ecclesiæ: videtur sane iste non talis accedere, cui sit ministrandum sacramentum. Nam, vt supra diximus, & Augustinus sæpe commonefacit, & Theologi in 4. dist in ctione 4. & S. Thom. 3. p. distinct. 68. admonent peccatores non sunt baptizandi: ille autem quem constat non pœnitere propter Deum, indubitatus est peccator. Et inde augetur dubitatio, quod profectò q̄ taliter affectus accederet ad sacramentū pœnitentiæ, neutiquam absoluendus esset, postquam non verò corde se accusat offendisse Deum. Crediderim nihilominus, sub peritiorum censura, baptizandū esse eiusmodi notū attritum, propter causam prædictam. Nempè quod de se baptismus sit regenerationis sacramentum ordinatum ad remissionem cuiusuis peccati, vbi non reperit complacētiæ obicem. Cō placentia verò satis tollitur per quemcunque dolorem. Accedit Authoritas sancti Thomæ citata. 3. p. distinct. 68. vbi ait, q̄ sufficit in baptizando apparere aliquod signum interioris conuersionis. Loquitur ergo de innotescente attritione. Et quæst. 79. art. 3. ad secundum, constituens differētiam inter Eucharistiam & baptismum, ait, quòd cum baptismus sit spiritualis regeneratio, ordinatus, vt faciat ex peccatore iustum, non conuenienter eodem accedit qui habet conscientiam peccati mortalis. Secus de sacramento Eucharistiæ, in quo porrigitur Christus tanquam cibus & alimentum iam viuentis per præcedentem gratiam. Vnde S. Synodus Tridentina sess. 6. cap. 6. ante baptismum solùm requirit motum aduersus peccata. Per odiū, inquit, aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. ¶ Sed arguis. Igitur idē affirmare licet de illo, qui accedit ad pœnitentiam, quandoquidem & illud institutum est ex genere suo, ad remouendum peccatum. De hoc aliorū forte diuersum erit iudicium, meum autem est, ni fallor, quod sit inter tria sacramenta, scilicet Eucharistiæ, baptismi & pœnitentiæ ita hoc loco discernendum, quod ad baptismum sufficit attritio: etiam si sit cognita, vt dictum est. Ad Eucharistiam verò nemo licitè aduenit cum conscientia peccati mortalis, atque adeò neque est sufficiens attritio, sed requiritur quòd bona fide existimet se in gratia existere. Ita enim ait S. Tho. loco iam modo citato, & quæst. deinceps proxima 80. arti. 4. de quo inter Patres & Theologos summus est consensus: iuxta Paul. 1. ad Corin. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat. Vbi ait glossa, indignè manducare, qui vel in crimine, vel irreuerenter accedit. Atqui ratio diuersa vsus horum sacramentorum sumenda est ex fine diuerso, ad quem sint diuinitus instituta. Namque cum baptismus sit institutus ad regenerandum infidelem, spiritualiter mortuum, non requirit de se, quod qui petit, sit in gratia, sed q̄ non opponat obicem. Eucharistia uerò, cum sit illis cibandis constitutum, qui, per gratiā iā, vel baptismi vel pœnitentiæ, vita funguntur, depostulat, vt à nemine sumantur, nisi qui se existimat per gratiam viuere. Pœnitentia verò medio quodā modo se habet. Nam licet sit sacramentum remissionis peccatorum, sicut baptismus, ille tamen est sicut generatio, vbi non concurrunt actus recipientis, vt pars sacramēti: hoc aūt est quasi medicina concurrentibus actibus pœnitētis, vt materia. Et ideo vsus non est vtriusque idem. Quoniam ad baptismum nulla est, vel accusatio, vel confessio necessaria: qualis tamen in sacramento pœnitentiæ deposcitur. Qui autem sciret se non detestari peccata propter Deum, eius profectò non esset vera accusatio in confessione: siquidem accusatio non est nisi de offensa Dei, & quatenus est offensa. Quare qui non ita in pectore gereret, sed solū propter pœnas doleret, falso diceret, se accusare peccasse in Deum.

Dubiū.

S. Tho. 3. p. d. 68.

Respon sio.

S. Tho. 3. p. dist. 68.

Syn. Tri den. ses. 6. cap. 6

Argumentū

De pœni tentia. Discrimē īter sacramenta.

1. Cor. 11.

Deum. Atque adeo si ita mihi certo constaret, grauissimè formiditatem, sic effectū absoluere. Tametsi nisi manifestissima essent indicia, semper in re dubia credendū est, legitimam esse contritionem: quoniā difficilimum est dijudicare rationem doloris, sit ne propter Deū, an propter alias causas.

Syn. Triden.

¶ Confirmatur nunc maximè hæc sententia authoritate concilij Triden. Sane, quod cum cap.6. censuisset, ad baptismum satis esse adferri odiū aliquod, cap. tamen. 14. ait, pœnitentiam post lapsum multo aliam esse à baptismali, & continere cor contritum.

Ex attrito contritus.

Quod ergo S. Thom. & fermè doctores cōsentienter aiunt, per sacramentum pœnitentiæ nonnunquam ex attrito fieri contritum, intelligēdum existimo, quando aliquis accedit attritus, putans se esse contritum. Tunc enim licet attritio interna non sufficit, tamen quia ille bona fide accedit, recipiet gratiā per sacramentum. Id quod & sacramēto, etiam Eucharistiæ congruit: vt loco citato. qō. 79. art.3. author est S. Tho. vbi ait, quod Eucharistia confert primam gratiam ei, qui licet sit in peccato mortali, tñ facta diligētia, nullius recordatur. Vel quamuis non sit sufficienter contritus, reuerenter tñ accedit. Intellige, quia non certo dijudicat dolorem suum non esse veram contritionem. Vnde qñ S. Patres constituant, non esse conferendum sacramentum illi, qui est in peccato, sic interpretandum est. In baptismo quidem, de illo, qui habet propositum peccandi. In Eucharistia verò & pœnitentia, de illis qui petunt cum conscientia peccati. Sed tñ inter Eucharistiā & pœnitentiam hoc est interstitium, qđ ante Eucharistiam requisita est probatio, per omne remedium quod est contra peccatum: scilicet, per pœnitentiam, tam virtutem q̃ sacramentum.

S. Tho. 3.p.q. 80. art. 4. ad 2. art.

Haud quidē sum extra metum, quod mihi quis forsan obijciat S. Thomam. 3. p. quæst. 80. arti. 4. ad 2. art. vbi sacramento Eucharistiæ vtrumque simul è regione opponit .s. & baptismum, & sacramentum pœnitentiæ: commonefaciens, quòd Eucharistia nō debet dari nisi liberatis à peccato: alia verò duo concedi posse febricitantibus febre peccati. Quia istæ duæ, inquit, sunt medicinæ purgatiuæ: illa verò confortatiua. Ex quo apparet consequens, attrito, ēt conscio, cōferendum esse sacramentum pœnitentiæ, sicut baptismi. Negauerim tñ consequentiam. Nihil.n. aliud sibi vult, nisi quod sacramentum pœnitentiæ conferēdum est illi, qui se vt peccati reum pœnitens accusat, sicuti baptismus largiendus est peccatori. Eucharistia verò non nisi illi, qui per pœnitentiam absolutus gerit iam, secundum suam conscientiam, formam hominis iustificati.

Nominales.

Neque verò ignoro Nominalium quorundam opinionem, docentiū quod quicunque existimat se esse contritum, re uera obtinuisse iam veniam, atq; adeo quòd nullus cogitans contritionem se adferre ad sacramentum, per ipsum recipit primam gratiam: quin verò iam recepit per suam illam bonam cogitantiam. Quorum cām nullam aliam subijciunt, quàm q; alias esset homo ille extra remedium: maximè vbi nō esset possibile sacramentum. Quoniam si quis arbitratur se esse contritum, non restat illi iam aliquid faciendum, imò nec potest, aiunt, aliud facere, quippe qui credit iam totum fecisse. Horum ideo memini quoniam in capitulo de certitudine gratiæ facesseret nobis aliquid negotij hæc opinio, si vera esset. Sed profecto demiror quàm sint isti tenui ratione persuasi. Etenim nescio quō non patenter videāt, posse latere in tali credulitate fallaciam, sicut in alijs cogitationibus. Atq; eā duplicē. Primum in disquisitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, qñ perditissimus homo recogitat sua peccata, quæ commisit, tum plurima, tum grauissima, facilè ac temerè credit se fecisse legitimam diligentiā, quā tñ non fecit pro q̃titate criminū, & diuturnitate tpis, quo cessauerat confiteri. Et pterea ēt si diligens fuerit exquisitio, forsā dolet non propter Deum, sed propter infernū, aut propter alia dāna quæ accepit, qui dolor non sufficit ad remissionē culpæ, sed leuiter iudicat contritionem esse. Profecto isti tales antequam sacramentū suscipiant, non erunt in gratia. Deridiculū enim est, quod sola ignorantia sufficiat ad remittenda præterita peccata: cum tamē contritio non sit actus intellectus, sed voluntatis. Sit, exempli gratia, qui re uera habet solam attritionem peccatorum, & ita

de se ipse credit. Is secundum istos nō est in gratia. Fac ergo interroget ignarum doctorem, an ille suus dolor sit contritio sufficiens, à quo falso persuadeatur, esse sufficientem, nunquid propterea, quod iste attritus mutauit credulitatem, idem actus voluntatis immutatus, qui antea erat attritio, efficietur sufficiens contritio? Minime gentium. Sed tamen iste bona fide accedens ad sacramentum pœnitentiæ, recipiet primam gratiam, per quam fiet ex attrito contritus. Est igitur consequentia fallacissima (quod repetendum nobis est in de certitudine gratiæ) Iste putat habere contritionem, ergo est cōtritus. Quod si interroges, Quid ergo aliud debet facere? Certe conteri, vel suscipere sacramentum, aliàs peribit propter peccatū, quod ante commiserat. Quinimo hæc est vna causa, quare Augustinus dubitauit de sero pœnitentibus. Frequentes enim sunt in articulo mortis, quibus animo repræsentatur, se dolere suorum criminū, qua ratione fuit Deus offensus, & tamen non dolent, nisi quòd incurrerint in gehennā. Atque eadem est causa, quare tanti tunc habentur sacramenta, per quæ sæpè fiunt ex attritis contriti. Imò verò addiderim, tam crassam posse esse ignorantiam illius, qui putat se esse contritum, vt sit nouum peccatum accedere ad sacramentum: & tunc neque per sacramentum recipit gratiam: perinde enim esset ac si accederet, sciens non esse contritus. Sed quādo ignorantia excusat à nouo peccato: porro quia probabilitas est fecisse quod debuit, tunc licet dolor per se non sufficeret remittere præterita peccata, cum non sit contritio, tamen quia ignorantia est inuincibilis, bona fide acceditur: atque adeò per sacramentū recipitur prima gratia.¶ Aliud superioris germanum dubium est, quomodo attritio fiat contritio. Videlicet, vtrum actus ipse qui erat dolor propter pœnam, adueniente gratia, mutet obiectum, vt sit propter Deum. Ita quidem nonnulli, etiā scholæ S. Thomæ imaginantur, quod tamen intelligere nequeo. Enimuero gratiæ munus penitus est, facere hominem amicum, ac subinde informare eius opera genere bona, vt quæ antea non erant grata, efficiantur grata. Mutare autem obiectum actus, hoc certè est abijcere vnum, & substituere alium nouum: quod licet quandoque contingat in eo qui suscipit sacramentum, non tamen est semper necessarium: sed eodē ipso actu interno voluntatis, quo quis accedit ad sacramentū, sæpissime recedit: vt experientia mōstrat. Quin verò est demonstratio, quòd non sē per actus mutetur. Nam potest quis attritus accedere ad sacramētum, qui illo tūc articulo temporis, quo absoluitur, cessauerit omnino habere actum pœnitentiæ, vel per diuagationem mentis, vel per abruptionem cogitationis. Tunc vtique manifestum est, non commutari actum: & nihilosecius euadere potest ex attrito contritus. Fit ergo attritio, contritio extrinsecè, per hoc, quod idem ipse dolor propter pœnas adueniente gratia, per sacramentū efficitur Deo gratus. Tametsi nonnunquam etiam auxilio Dei mutetur finis doloris. Qua de causa statuimus superius vnam contritionem intrinsecè ex obiecto & aliam solùm extrinsecè, ratione informantis gratiæ. Quemadmodum illum, qui iam iustus est, pōt non solùm pp Deū, sed ēt nonnunquam memor inferni meritoriè pœnitere. Quod autem ait S. Tho. in 4. d. 17. q. 2. attritionem non fieri cōtritionem, sed per diuersos actus ex attrito fieri contritum, intelligit de contritione, quæ intrinsecè rōne obiecti, est contritio, & elicitur ex infuso habitu charitatis, & de attritione, quæ ex timore inferni potest naturaliter elici. Horum enim actuum, cum specie differant, neuter in alterum transit.

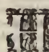
August.

Ignorātia crassa.

Quō ex attrito fit contritus.

S. Tho. in 4 d. 17. q. 2.

An alius actus charitatis, quàm contritio sufficiat. Cap. XVI.

HÆC veruntamen ex superioribus enascitur dubitatio de præparationibus ad gratiam. Vtrum alius actus charitatis, qui formaliter nulla sit detestatio peccatorum, sufficiat ei ad salutem, qui actualis dilecti reus est. Cui primū omniū interrogationi cōsentienter Theologi prima cōclusione rñdent, per illustrē illum charitatis actū martyrij, absque vllo peccatorum respectu, dūmodo non adsit propositū ma-

1. cōclusio de marty.

li ullum, aut complacentia, aut uincibilis ignorantia (vti est in hæretico) benignissi me condonari omnia, etiam pœnas: ut supra ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus citatum est. Et de Cypriano ait August. q. si quid illi erat purgãdum, passionis falce ablatum est. Vnde de celebr. Missa. c. cum Marthæ, Iniuriam facit martyri, qui erat pro eo. Porro priuilegium hoc indultum est præclarissimo illi actui fortitudinis pp excellentiam charitatis, qua nemo habet maiorem, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis, atq; adeo pro amicorum summo Christo. Cum enim erratorũ pœnitentia actus sit charitatis, consentaneũ rationi iudicarunt Ecclesiæ Patres, vt qui in agone positus passionis pro confessione Christianæ fidei (quod heroicum est charitatis officium) non esset astrictus ad cogitationem peccatorum. Sed sicut aqua baptismi tinctos ait Paulus cõmori Christo, & cũ illo unà sepeliri, ita martyr suo sanguine rubricatus vna æstimetur crucifixus cum Christo, atque adeò eundem assequi vberrimum fructum gratiæ remittentis peccata plenissimè. Hæc enim est ratio quam S. Thom. 4. sent. dist. 4. q. 3. & illic Theologi assignant huius comparationis martyrij cũ baptismo. Nempe, qđ quam Christi passionem baptismus sacramentaliter repræsentat, eandem refert & martyrium realiter. Et ideo character quidem qui ad sacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco si Christianus non fuerat, & resurgeret, baptizandus est. Copia verò gratiæ, non modo par martyri, verùm longè cumulatior, q̃ baptizato impenditur. ¶ At dubium aliud est præcipuum, an citra martyrium quiuis actus charitatis, quantocumque sit excellentissimus, absque formali detestatione peccati sufficiat peccatori ad salutem. Apparet namq; affirmare Scot. in 2. dist. 28. vbi inter loquendum de præcepto charitatis, ait, quod quandocumque uoluntas actum huius præcepti exequitur, licet informis disponit se de congruo ad gratiam gratificãtem: cui oblatæ, uel resistit, & peccat mortaliter: vel consentit, & iustificatur. Et quamuis ipse nihil explicet, an ille qui se disponit sit in peccato, neq; de actu charitatis, an debeat esse pœnitentia, sunt tamen qui ita opinantur, ut actus charitatis absq; pœnitentia formali sufficiens dispositio sit ad gratiam. Tametsi alij hoc non cuicumque actui tribuant, sed cuidã egregio. Causam nullã pro se adferre possunt aliam, q̃ si ita ratiocinentur. Pœnitentia ex eo postulatur ab eo qui est auersus a Deo, quia est actus charitatis contrarius inimicitiæ: sed quicumque actus charitatis pariter est eidem oppositus: ergo quicumque erit, si nõ formalis, saltem virtualis pnia. Et propterea, quicquid sit de omni actu charitatis, tñ videtur rationi cõsentaneum, q̃ possit quispiam esse tam excellentis dilectionis, vt secũ nullum admittat peccatum, sed omne depellat. Illum ergo actum saltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione pœnitentiæ. Huc accedit prouerbium Sapientis c. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Quod & Petr. Apostolus resumit. Et verbum Redéptoris, qui diligit me, diligetur à patre meo. Et de peccatrice. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. Et Pauli conuersioni nulla videtur præfuisse pœnitentia. ¶ Sunt verũtamen testimonia scripturæ, quæ longè vehemẽtius vrgent aliã partem, quinimò (ni fallor) persuadent. Et ideo discernendum est. Namq; vbi præhabita diligẽti indagatione, nullum memoriæ occurrit lethale peccatum, clara res est, sufficere actum charitatis ad remissionem eorum, quæ memoria exciderint. Neq; forsan in alio q̃ in isto consenserit Scot. sufficere actum charitatis. At verò vbi vlla est peccatorum memoria, vel per legitimam diligentiam haberi potest, nullatenus auderem affirmare, quod absque formali actu pœnitẽtiæ sufficiat, citra martyrium, quicumq; alius actus, vel charitatis, vel cuiusuis alius virtutis. Neq; ullus, crediderim, timoratæ conscientiæ poterit eam vnquam, si consocius est peccati, aliter pacare. Neq; profecto tm̃ me mouet, vel S. Thom. vel alius eiusdem ordinis, q̃ testimonia scripturæ cum rationibus, quæ supra c. 13. in confirmationem pœnitentiæ accersiuimus ex vtroque testamento. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem, & in actibus Apostolorum Petrum, nullatenus impio, nisi per pœnitentiã pollicitantes remissionem, re uera dicente Chri-

Aug. de Cypria.
De celebra. Mis. ca. cum Marthæ
Theologorũ ratio.
An citra martyrium.
Scot.
Scot. in 2. di. 28.
Testimonia scripturæ.
Sap. ca. 10.
Reprobatio.

Christo, Si pœnitentiam non habueritis, omnes simul peribitis, nescio quis possit absq; pœnitentia salutẽ promittere. Pręterquam, quod Ioannes, & post Redẽptor idem noster, nullum indicabat ingressum peccatoribus ad regnum cœlorũ, nisi per vnam pœnitentiam. Vnde S. Thomas 3. parte, q. 86. art. 2. incunctanter affirmat, impossibile esse peccatum actuale mortale, sine virtute pœnitentiæ remitti. Cuius dilucidam subnectit rationem ex differẽtia inter gratiam Dei, & gratiam quæ est inter homines. Gratia enim hominis nõ efficit in eo, quem secum reconciliat, bonitatem aliquam, sed præsupponit veram vel apparentem. Ob idq; homo nonnunquam inimicum sibi in gratiam restituit, qui nihil est internè mutatus, Deus autẽ non præsupponit bonitatem, sed faciẽdo hominem bonum, reddit sibi amicũ. Cũ autem offensa Dei ex diametro aduersetur gratiæ, neminem Deus in suam gratiã recipit, nisi mutando eius voluntatem: puta, dimouendo eam à bono commutabili, cui inhærebat, & vertendo ad se. Dimouetur autem nemo, nisi per detestationem peccati, contrariam voluntati, per quã fuit commissum: ergo pœnitentia est necessaria. Quæ idcirco dicitur conuersio: iuxta illud Psalmi, Deus tu conuertens (secundum aliam literam) viuificabis nos. Et 1. 2. q. 113. artic. 5. idem prorsus constituit. Sanè quod non potest esse conuersio sine motu liberi arbitrij in peccatum: qui est terminus à quo conuersionis. Nam actus charitatis in Deum, solùm habet respectũ ad terminum ad quem. Et arguens quod solus actus charitatis sine formali pœnitentia sufficiat, ex illo, Charitas operit multitudinem peccatorũ, respondet, propterea operire, quia ad ipsam pertinet, non solùm persequi vnum oppositorum, puta, Deum sed fugere ab alio, scilicet, à peccato, per actum pœnitentiæ qui imperatur à charitate. ¶ Et eadem responsione dissoluitur primum argumẽtum supra factum. Concedimus enim charitatẽ contrariam esse inimicitiæ Dei. Sed tamen hoc idcirco uetum est, quia vbi non est peccatum, resistit, ne admittatur quoadusq; ipsa superetur: & vbi est, expellit illud per actũ pœnitentiæ. Et pariter respondetur ad aliud argumentum de actu egregio charitatis. Nam primum nemini concedam, q. possit esse aliquis actus tam insignis charitatis, quin sibi fm substantiam possit esse in hæretico, & in quocumq; peccatore: saltem qui ob aliquam crassam ignorantiam inquinatus est peccato: ut libro 1. cap. 22. fusius dissertum est. Sed esto, fautoribus illius opinionis largiremur, esse talẽ quempiam actum, qui vbi inesset, omni resisteret tentationi, nec culpã admitteret, hoc tamen restat illis probandum, q. numquã conficient. Nempe, eum qui in peccato iacet mortali, posse uenire ad talem actum charitatis, nisi per actum formalem pœnitentię. Et pari modo ad aliud, Qui diligit me, diligetur à patre meo, respondetur, q. quamuis quicumque Dei dilector ipsi sit vicissim dilectus, tamen nemo dum est in mortali delicto, nisi à pœnitentia exordiatur, ad dilectionem Dei conscendere potest. Quod si me percunctantur, vnde hoc habemus tam compertum; respondeo, q. qui necessitatem pœnitẽtiæ defendimus, causam (vt aiunt) agimus obsignatis tabellis. Nõ solùm, quia ius naturale, & ideo diuinum id exposcit, vt qui iniuriam intulit, non nisi pœnitendo in amicitiam possit restitui, verum etiam quia expresse ait Christus, Si pęnitentiam non habueritis, omnes simul peribitis. Neq; alijs, q̃ pœnitentiam agentibus, promittit regnum cœlorum: pręter alia supra citata testimonia. Et (vt c. 10. dicebam) temeritas est ex eiusmodi uniuersalibus vllã facere exceptionem citra Ecclesiæ authoritatẽ. Sed aiũt, actum charitatis esse virtualiter pœnitentiam. Idem posset quicumq; dicere de oratione, vel de quouis alio egregio actu virtutis. Cum tamen S. Patres hoc priuilegium in vno tantũ martyrio agnouerint, propter solam illam causam, quod te ipsa repræsentat passionem Christi: sicut sacramẽtaliter repræsentat per baptismum. Id quod nulli actui virtutis, qui non sit perpessa morte cõsecratus conuenit. Vñ oculatè profectò S. Tho. in 4. dist. interrogãs, cur cum alij possint esse actus excellentissimæ charitatis: ut virginitatis votum, aut strictissimæ religionis, aut peregrinãdi ad prædicandum Euangelium, huiusmodi tñ actibus & officijs non tribuatur, vt possit sine

S. Tho. 3. p. qõ. 86. ar. 2.

Respon sio argumentorum.

Replica

Falsa responsio.

S. Tho. in 4. distin. 4.

fine pnia remittere peccata, sicuti martyrio: rñdet, quia per hæc nõ cõmorimur Christo, vti per martyriũ. Certè, quo magis cogito, minus probabilitatis video in hac opinione, quod actus charitatis sine pœnitentia sufficiat. Quin et Christus, qui excellenti potestate vtebatur in condonandis criminibus absque sacramento pœnitentiæ: ut in adultera patescit, & in peccatrice, numquam creditur remisisse, nisi mutando interne animum per pœnitentię virtutem. Ait enim Greg. in Homilia de Magdalena, quod p gratiã traxit intus, quam per misericordiam suscepit foris. Et vocat gratiam, pœnitentiam, quam lachrymarum profluuium indicabat. Atqui de conuersione repentina, stupendaq; Pauli, quam Luther. obiicit art. 7. asserit. vbi nulla, inquit, interfuit pœnitentia, eo q subita luce circũfulsus, charitate indutus est: dicens, Domine, quid me uis facere? De illa inquam conuersione ait Aug. ad Bonifacium de corrept. Donatistarum, quod timor illic pręcessit amorem. Cuius verba sunt. Quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Id quod historia ipsa testatur. Siquidem in terram prostratus stupens, ac tremẽs prius dixit, Quis es tu domine, quàm, Quid me uis facere? Quorũ primum uerbum timoris est, & pœnitentiæ, alterũ verò amoris. ¶ Addiderim demum, quod nisi me inscitia excæcat, non video, quomodo opinio hæc differat ab errore illo Lutheri, ar. 7. suarum assertionũ, quem c. 12. reprobatum curabamus: scilicet, Optima pœnitentia noua uita. Nam per hæc uerba ipse non negabat actũ charitatis necessarium: imò affirmabat propositum in futurum parendi Deo, & custodiendi legem. Sed de hoc nihilominus reprehẽsus, & damnatus, quod negabat necessariam esse pœnitentiam retroactæ vitæ. Si autem tu dicas, actum charitatis in Deum, pœnitentiam esse uirtualem, idẽ ipse concessisset. Vbi ergo damnatur non requiri pœnitentiam, expresse pronunciatur, quod non sufficit aliquis actus charitatis, quem quis posset fingere esse virtualem pęnitentiam, sed q formalis sit necessaria contritio. Ait. n. Aug. lib. 1. de nupt. & concup. c. 26. super illud Eccle. 21. q si à peccando desistere, hoc est, non habere peccatum, sufficeret tñ hoc nos moneret scriptura, Fili, peccasti, non adijcias iterũ. Non autem sufficit, sed addidit, & de pristinis deprecare, vt tibi remittantur. Exigitur ergo pœnitẽtia præteritorum. In summa, cum sacramentum pœnitentiæ positũ sit in remissionem peccatorũ nemini patet salus, nisi per ipsum saltẽ in uoto, qđ tñ votum suapte natura, nisi præeunte detestatione peccati, non est legitimũ. Quare S. modò Syno. Trid. Ses. 6. cap. 6. necessariam astruit pœnitentiam ante baptismum, & cap. 14. expresse ait, q non sufficit cessare a peccatis, sed q sit detestatio requisita. ¶ Suboritur autem ex hac altera dubitatio. Vtrum pręter actum pœnitentiæ requiratur actus charitatis, propterea, quod dictum est semper dispositiones ad gratiam esse actus fidei, spei, & charitatis. Secundum autem Ioannem, Qui non diligit me, manet in morte. Et secũdũ Paul. Si tradidero corpus meũ, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Vnde colligit Augustinus, de vera & falsa pœnitentia. cap. 17. absq; charitate infructuosam esse pœnitentiam. Respondetur nihilominus, q quamuis frequẽtissime præter contritionem peccatorum alius charitatis actus Deum præcisè habens obiectum interueniat, verumtamen solus ille contritionis est simpliciter necessarius: quoniam idem ipse, actus est charitatis. Id quod & Augustinus eodem loco exponit: dicens, quòd ille vertitur a peccato, qui quacumque de causa uult dimittere peccatum: ille autem cõuertitur, qui iam totus & omnino uertitur: scilicet, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum domini contendere festinat: id est, qui peccata propter Deum, & cum proposito parendi execratur. Hũc enim reputat actum charitatis. Et S. Tho. 1. 2. q6. 113. non ponit nisi duos motus liberi arbitrij in iustificatione: primum in Deum per fidẽ & desiderium iustitiæ, qđ pertinet ad spem: & alterum detestationis peccati. Ita enim habet art. 4. & 5. Et in 6. ait, quatuor enumerari in iustificatione: scilicet, infusionem gratiæ, motum fidei, & motũ in peccatũ, & remisionẽ, Et statim arti. 7. ad 2. explicat, qũo simul potest esse

Christ. non remisit sine pęnitentia.

Gregor. in Homil.

Cõuersio Pauli.

August. de corrept. Donatista.

Luther.

Aug. li. 1. de nu pt. & cõcup. ca. 26.

Syn. Tridẽt. Ses. 6. c. 6. & 14.

Dubiũ præcipuum.

S. Tho. 1. 2. qõ. 113.

esse vnus actus, quo peccatũ quis odit propter Deum, sicut vnũ corpus eodem motu recedit ab vno termino, & accedit ad alium. Et dialectici eodem assensu aiunt assentiri conclusioni propter præmissas. Idẽ ait tertia parte, quęst. 85. nempè, quod actus pœnitentiæ simul est, & charitatis, quatenus est displicentia offensę Dei, & speciei iustitiæ, quatenus est recõpensatio iniuriæ. Et articulo 5. explicatissimè ait, q̃ primum principium actionum, quibus ad gratiã disponimur, est diuina operatio. Secũdus motus fidei: tertius timoris: quartus spei: & quintus est motus charitatis, quo alicui peccatũ displicet secũdum seipsum, & non iam propter supplicia. Vide quomodo actũ charitatis appellet ipsam contritionem. Sexto loco ponit timorem filialem & reuerentialem Dei. Sed tñ non est semper necessarius ante iustificationẽ. Nã contritio ipsa, vt habet eadẽ tertia parte, quæst. 89. art. 1. est vltima dispositio ad gratiam: quã alij, inquit, actus præstantioris charitatis subsequuntur. Et ita necessariò dicendum est. Nam vt crebrò iã diximus, Pęnitẽtia est cui tribuitur remissio peccatorũ. Pœnitentiæ (inquã) sacramẽto principalius virtute clauium: virtuti aũt pœnitentiæ secundario, tanquã ꝓximæ dispositioni ex parte nostra, vt perquã scienter concludit idem Doct. sanctus, eadem tertia parte, quæst. 86. art.

Syn. Trid. c. 6. 6. Vnde verbũ illud Synodi cap. 6. Diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, nõ est sic intelligendũ q̃ semper sint necessarij duo actus. Q̃m pœnitere est inceptio dilectionis. ¶ Igitur, vt q̃ de dispositionibus fuse dispersimus, in pauca referam, quasdam appellauimus remotissimas. Nempè, omnia opera moraliter bona, quæ naturali facultate fiunt. Illa aũt, quia nõ dimanant ab influxu speciali spiritus sancti, nõ censentur propriè inter dispositiones. Sed illa duntaxat opera, hoc nomine secundũ proprietatem veniunt, quæ peculiariter attingente nos digito Dei exhibemus. Inter quas tamen aliæ sunt remotæ & imperfectæ, neq; semper necessariæ: aliæ verò proximæ, efficaces, & omninò requisitæ. Harũ discrimen inde sumitur, quod vt 1. 2. q. 112. artic. 2. & q. 113. ar. 7. author est S. Tho. quãdoq;

Epilog⁹ dispositionum.

S. Tho. 1. 2. qõ.

Deus paulatim, & per gradus successu tẽporis, disponit hominem, nõ quidem statim mouendo ad fidẽ per charitatem operantem, sed ad fidem forte informem, vt ad Simplicianũ. q. 2. ait, de cathecumenis Aug. in initio suę conuersionis, vel ad alia opera misericordiæ, seu aliarum virtutũ, quibus, cor durum mollescat. Aliquando verò de repente mouet ad actũ eiusmodi fidei, & charitatis, vti in Paulo. Dispositiones ergo illæ insufficientes virtutũ sunt actiones. Inter quas regulariter concurrit seruilis metus, itẽ, humilitas, secundum illud Iacobi, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã: & crebrò actus misericordiæ, iuxta illud Prouerbiorũ 15. Per misericordiã & fidem purgantur peccata. Quinimo, & actus nonnunquã charitatis informis, vnde nõ pullulat contritio. Dispositiones aũt necessariȩ & proximȩ sunt actus fidei, spei, & charitatis. Enimuerò neque sine istis esse potest salus, & istis præsentibus, si fiant Deo specialiter mouente, etiã si nullus præcesserit seruilis metus inferni, neque alia prorsus liberi arbitrij motio, eodem instãti temporis ex necessitate subsequitur gratia: non quidẽ necessitate coactionis, sed infallibilitatis: vt author est S. Thom. 1. 2. q. 112. art. 3. & Theologi. Quare miraculo mihi est doctissimus, & aliàs consideratissimus Caietanus in 1. quæst. de contritione, vbi ait, posita sufficientissima præparatione ex parte hominis, & cum auxilio speciali Dei, nõ esse omnino certum eodem momento infundi gratiam, sed quandoque Deum pro suo beneplacito iustificationẽ per aliquam morã differre. Vniuersa nãq; elogia supra citata de pœnitentia consonantissimè dissonant huic assertioni. In quocunque. n. momento ingemuerit peccator, & assensum ꝓbuerit euocãti Deo, certissima lege iustificat̃. Qui n. infallibilẽ legẽ causis naturalib⁹ posuit, vt positis sufficientibus dispositionibus, eodẽ instãti induceretur forma firmiorem posuit in operibus gr̃æ. Et reuera, causa vñ in hanc sñiam permotus fuit, minoris est probabilitatis, q̃ conclusio. Ait. n. quod alias si certitudinẽ haberemus eodem instanti, quo parati sumus, gratiã quoque recipere, candem haberemus certitudinẽ q̃ sumus in gra-

112. ar. 2. & qõ. 113. art. 7.

Aug. q. 2. de the...

Prouer. 15.

S. Tho. 1. 2. qõ. 112. arti. 3.

Caietanus. qõ. 1. de cõtrit.

gratia. Nititur.n. falsissimo fundamento, quòd possimus legitimæ nostræ præparationis habere certitudinem. Sed tam de conclusione, quàm de ratione latius in fine tertij libri, cap. de certitudine gratiæ. Cum autem statuimus hos motus necessarios, non intelligimus formaliter semper in eodem instanti, sed satis est virtualiter fieri. Etenim fieri potest, vt Christianus habens fidem, & spem, informes, qui diu fuit, quasi parturiens, imperfectè pœnitens, repentino flagrore charitatis prorumpat in subitam pœnitentiam in uirtute præeuntium motuum fidei, & spei: licet formaliter tunc nõ eliceat illos actus, credo & spero in Deum: sed satis est, quod eius meminerit misericordiæ.

De causis formalibus, quomodo gratia & virtutes distinguantur. Cap. XVII.

Satis deniq;, nescio an super de dispositionibus, quæ ad causam materialẽ reducuntur iustificationis, dissertum nobis est. Nam etsi non fuerit animus, exactissimè scholarum more discussionem singulorum facere, pretium tamen operæ existimaui, paulo rem pressius vrgere, quàm qui stylo fermè oratorio præcisis testimonijs Patrũ, hoc ætatis rem Theologicam tractant. Hac enim ratione non modò controuersiæ apertius elucidabuntur, verùm etiam, illis definitis, commoditas erit, materiam hanc habere suis numeris absolutã. Quare eandẽ phrasim in subsequentibus persequemur. Sequitur ergo de causis formalibus, quæ cum eiusmodi dispositionibus continuo connectuntur: quales sunt gratia, & virtutes. De quibus primum cum nostris colloquendum nobis est, ac deinceps cum alienioribus. Igitur de gratia, & virtutibus nõ semper olim res certa fuit, essent ne habitus infusi. Imò vsq; ad ætatem illam Magistri senten. res erat dubia. Nisi quod pars affirmatiua plausibilior erat, & plurimum probata. Vnde in ca. maiores, de bapt. & eius effectu, vtraq; simpliciter pars sub quadam probabilitate denarratur: nisi quod pontifex illam postremo loco tamquàm verò magis consentaneam ponit. Et primum de gratia quamuis omnibus fide Catholica sit gratia nos saluari per fidẽ: vt ait Pau. An verò qualitas sit animæ, te ipsa ab anima distincta: veluti sunt habitus scientiæ, non adeo res est scripturarum elogijs constitutissima. Nam quod frequentissimũ est gratia nos Dei uocari, saluari, & glorificari, idem est quod gratis, fine nostris meritis. Ita enim promiscuè ait Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Neque antiqui Patres ita multum clare loquuti sunt de gratia, tanquam de vno quodã habitu, & qualitate. Atqui si res ex humana gratia coniectanda esset, contraria pars potius esset probabilior. Cũ.n. quis in gratiã principis, aut vllius amici recipitur, nulla sibi noua qualitas accrescit: sed per hoc solùm gratus sum ego amico meo, quia obiectum sum amoris erga me sui: & ipse uicissim mihi gratus, non per amorem suũ, aut aliam formã quæ sibi insit, sed quia ego per amorem qui in me est, diligo ipsum. ¶ Iam verò de charitate Magister sent lib. 1. di. 18. ita sentit, vt audenter refutet esse habitũ infusum: sed charitas, inquit, est ipse spũs sanctus, qui nobis illabitur. Non q̃d adeo desipiat, ut actus nostros charitatis, qui accidentia sunt, ipsam esse cogitet substantiam spiritus sancti: sed id tm̃ arbitratus est, quod spiritus sanctus non excitet nos & moueat ad amorẽ Dei, & reliqua charitatis officia, per aliquem in nobis immanẽtem habitum, sed per se ipse proximè: vt de auxilio speciali loquuntur Theologi. Hanc opinionem sibi in animum induxit propter verba Aug. 8. de Trin. ca. 8. vbi inter exponendũ illud Ioannis, Deus charitas est, ait, quod qui proximum diligit, cõsequẽs est, ut dilectionẽ ipsam diligat: nã dilectio Deus ipse est. Et inferius, Qui cognoscit fratrẽ, quem diligit, cognoscit, & charitatẽ ipsam: quæ Deus est. Idem repetit lib. 15. c. 17. vbi ait, Ita Deus dr̃ charitas nostra, sicut Deus est spiritus. Atque adeo manifestũ est (inquit Magister) nõ esse aliã in nobis charitatẽ, præter personã ipsam spiritus sancti. Tametsi de reliquis virtutibus: puta, de fide, & de spe, expresse in 3. sentẽt. docet esse habitus infusos: sed hoc solùm negat de charitate, & fortè de gratia, pp suã excellẽtiam. ¶ At verò hoc idio-

Marginal notes: De habitib' virtutum. — Cap. maiores, de baptis. & eius effect. — Humana coniectura. — Magister Sent. li. 1. di. 18 — August. 8. de Trinit. c. 8.

August. idiomate Augustini, non modò tunc Magister, sed & nunc plerique decipiuntur: vt cap. 20. circa iustitiam imputatam itera to admonebimus. Fuit enim August. ab in Plato. eunte adolescentia Platonis Philosophia intinctus, qui ideas separatas censebat esse indiuiduorum formas quas ideas idem August. agnouit esse diuinam ipsam essentiam, vt Theologi profitentur. Et idcirco cum quicquid in nobis insit perfectionis, vt sapientia, iustitia, charitas, & id genus reliqua, participatio quædam sit eiusmodi perfectionum quæ sunt in Deo, crebro vtitur illo modo loquendi Platonico, q. nos simus boni bonitate, quæ est Deus, & sapientes, sapientia, quæ est Deus. Atq; eadem phrasi ait charitatem nostram: videlicet, qua Deum diligimus, esse Deum ipsũ: S. Tho. 2. 2. qõ. 23. vt fidus eius interpres diuus Tho. 2. 2. qõ. 23. cognouit. Haud tamen respuit, neque verò denegandum est, quin in nobis sit habitus charitatis infusus, vt illico apparebit Quamobrem iure, & merito repulsus est in hac parte Magister ab oĩbus Theologis. Sanè, qui de gratia, & virtutibus trib⁹ Theologorum sententia. saltem Theologicis (quicquid sit alijs moralibus) vna mente confitentur, esse habitus infusos. Id quod cùm optima ratione, tum etiam sacrorum elogijs confirmant. Sed vt à rõnibus gratiæ, & charitatis exordiamur, videre est primum: quo discrimine discernantur. Duran. 2. sentent. distin. Durandus de gratia & cha. 26. non punctim dignoscit inter gratiam, & charitatem. Quin praue de illis dijudicat: existimans, quod sicuti gratia sumus grati Deo formaliter, ita per charitatem, quæ in nobis est sumus illi chari. Quod si verum esset, non solùm re, verùm neque ratione differrent, sed solo nomine, vt ipse fatetur: imò altera redundaret. Nã esse quempiam Deo gratum, idem est, quod esse illi charum, Est nihilominus per se ma Refutatio. Durãdi de gr̃a & charitate. nifestum interuallũ inter gratiam & charitatem, quod gratia est forma, qua dilecti sumus Deo. Et ideo particulariter dicitur gratia non solùm quia gratis (vt reliqua omnia charismata) donet nobis, sed quia nos formaliter Deo gratos reddit. Veluti (vt sic loquamur) qui obiecta sumus dilectionis diuinæ, per quam (quæ sua substantia est) nos diligit. Charitas verò est habitus suffectus nobis ad diligẽdum Deum. Ita vt per gratiam simus nos chari Deo: non quod per illam nos formaliter diligat (hoc enim facit per suum amorẽ) sed quod illa nos amando perfundit, qua dicamur dilecti, & grati sibi. Per charitatem autem nos eum vicissim redamamus, & ipse sit nobis charus. Est enim charitas (vt August. 3. lib. de doctri. Chri. cap. 10. 3. lib. de doctri. Christia. cap. 10 definitur est August.) motus animi ad fruendũ Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum. Vnde Græcæ diuersæ sunt voces χάρις & ἀγάπη Hæc gratiæ, & charitatis differentia, cum probè, & scite perspecta fuerit Scot. in 2. distinct. 27. profectò Scot. in 2. di. 27. demiror, cur in eandem opinionem deflexerit, qđ charitas & gratia sint ijdẽ prorsus habitus, sola ratione distantes. Nã de Durando, & alijs, quibus hoc discrimen non fuit perspectum, potius mirandũ est, cum solo nomine apud illos differãt, cur posuerint vlla rõne duas. Expendamus ergo tantisper causas vtriusq; opinionis de hoc interstitio gratiæ, & charitatis S. Tho. S. Tho. de gr̃a & charitate. existimat duos esse habitus, non rõne modò, sed re et distinctos: vt gratia sit forma, quæ dat nobis esse spirituale, diuinum: vt pote, quo sumus formaliter accepti, & grati, eo, quod sumus ab ipso dilecti. Charitas verò est uirtus, quæ nos facit dilectores, amantesque sui Prius enim (authore Ioanne Apostolo) diligimur, quam diligamus. Vnde 1. 2. q. 110. prius probat, quod grati a sit aliquid in nobis, deinde quod sit distincta à charitate. Rõ prioris membri sumitur ex discrepantia, q̃ inter gratiam diuinam, & gratiam humanam paulò ante commemorauimus. Sanè, quod homo nõ diligit amicum propter probitatem, quã in eo effecit, sed propter eam quam in ipso apparentem videt, vel propter quãuis aliam cogitatam causam. Et ideo põt quis quempiam habere grautm, & acceptum, sine aliqua bona qualitate, quæ in eo fit. Deus autem neminẽ diligit nisi propter bonitatem, quam ipse diligendo ingenerat. Quinimo idipsum quod nos diligit, est, dignos nos facere, & iustos, atque adeo potentes iusta, iusteque operandi. Et ideo licet gr̃a qua sum amico gratus, nihil in me qualitatis addat, ea verò qua sum amico gratus, qualitas est mihi ab eo infusa. Non concludit rõ necessitatẽ: neq; verò vllus

vllus ambigit, quin absque vlla infusa qualitate possit nos Deus habere gratos: sed suppositis testimonijs scripturæ, quibus infusio gratiæ insinuatur, vt cap. proximo videbitur, est optima rõ. Quomodo autẽ inter gratiam, & charitatẽ intersit, ex analogia naturalium idem S. Doctor cõiectatur. Deus enim non minori prouidentia disponit res gratiæ, quã naturæ, quinimo multo maiori: rerum autem ordine naturaliũ, hoc perspectum nobis est, vt prius res habeant esse per formas, deinde non solùm ipsas generali influxu mouet, & moueat ad agendum, verùm etiam virtutes singulis indiderit ad hujusmodi opera, vt sint ipsis naturalia. Hic enim genuinus sensus est illius verbi Sapientis, qđ Deus attingit à fine vsque ad finem, & disponit omnia suauiter. Nempè quod cum nihil in vniuerso, neque folium arboris, nisi ipso concurrente mouetur, tñ singulis impressit formas, & virtutes, atque adeo pondera, quibus vnamquamque rem in suum finem suauiter inclinaret. Pari ergo mõ, eo tunc temporis, quo nos iustificat, per suum in nos amorẽ, gratia nos informat, qua esse nobis diuinum communicat, &
2. Petr. 1. vt ait Petr. Apostolus, per tale pręciosum donum suæ nos consortes diuinæ naturæ efficiat: atque adeo charitatẽ, & reliquos operatiuos habitus adhibet, quibus perfectè operemur iuxta conditionem eiusdẽ diuinæ naturæ. Et confirmatur adhuc rõ
Confirmatio. contra Magistrum sentent. Nam quamuis nos spiritus sanctus moueat ad virtutum opera, facit hoc tñ (vt est apud Sapientẽ) suauissima dispositione. In officijs tñ & operibus virtutum naturalium, vt philosophi omnes, & experiẽtia docet, nõ est perfectum opus, quoadusque procedat ex acquisito habitu, qui est sicut altera natura. Per habitus enim fiunt nobis opera connaturalia, atque adeo facilia, quæ ante cõparatum habitum erant difficilia. Vnde
Arist. 7. Physic. Arist. 7. Physicorum, Virtus, inquit, est dispositio perfecti ẽm naturam ad optimũ actum eidem naturæ conuenientem. Multo ergo magis rationi consonat, vt in operibus gratiæ similes nobis habitus, spirit' sanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coactu impellit, sed quæ nostra natura est, liberè allicit, & appellit ad bonum, atque adeo ad opera gratiæ, acsi naturę cõgruerent, ita dulciter promouet. Hinc sapienter colligit S. Tho. gratiam esse in essentia animæ: virtutes autem in potẽtijs, Gratia in essentia animæ. vt fidem in intellectu: spem autem & charitatem in voluntate. Quoniam gratia tãtum dat esse supernaturale, per quam pri' natura sumus accepti, & grati tanquam dilecti à Deo. Et deinde sequuntur habitus in potentijs ad operandum dignè, vti decet filios Dei. Neque parum lucis adfert analogia, qua S. Thom. 1. 2. quæst. 110. pa- S. Tho. 1. 2. qõ. 110. tefacit, vt charitas, & gratia distinguantur realiter. Sanè, qđ gratia sit, velut in naturalibus lumen intellectus. Vnde sicuti habitus naturales sunt virtutes illæ acquisitæ ad operandum secundum perfectionẽ luminis naturalis, ita charitas, & reliqui habitus virtutum diuinitus infunduntur simul cum gratia ad operandum proportione debita ad illud esse gratiæ supernaturale. ¶ Rationes ergo restat vt expenda- Rõnes. Scot. mus, quibus Scot. & qui ei subscribũt persuasum habent, vnum esse habitum, qui & gratia sit & charitas. Sunt. n. tres numero. Prima, quod quicquid excellentiæ tribuitur gratiæ, tribuit & charitati, & econuerso. Vtraque. n. diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Secunda, qđ utraq; est forma aliarum virtutum: quare neutra potest esse informis. Tertia, qđ vtraq; coniũgit nos ultimo fini summa coniunctione, quæ potest esse in via. Sed profectò haud est difficile arietes hos authori suo obuertere. Rõ. n. rerum, vbi non possunt separari, sumenda est inde, ubi separantur. Inter hoĩes aũt gratia, & charitas ita differunt, vt una possit reperiri sine alia. Vsu. n. sæpe numero venit, vt quis sit alteri gratus, quẽ tñ nõ uicissim diligit, & solet quis alterũ diligere, cui non est gratus: ergo quanquã inter nos & Deum semper maritentur, sintque adeo indiuisæ sodales: quoniam, Qui diligit me, inquit, diligetur à patre meo: rõ nihilominus ipsarũ diuersissima præ se fert distinctionem realem. Nam et si vtrique tribuatur: diuidere inter filios regni & perditionis, diuersissimã tamen, & prius natura hoc facit gratia, q̃ charitas, Ex eo. n. quod dilecti atq; adeo grati sumus Deo, largitur nobis habitũ charitatis, per quẽ ipsum redamemus: iuxta uerbum

bum Io. Non quia nos prius dilexerimus, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Item quamuis vtraque sit forma aliarum virtutum, & idcirco neutra possit esse informis, tamen in hoc vastissima ét intercapedine distát. Nam gratia est forma aliarum virtutum ratione subiecti: charitas verò ratione finis. Quod est dicere. Gratia quia facit hominem gratũ tanquã obiectũ dilectionis diuinæ, facit sequenter vt opera eius sint grata, & accepta Deo: iuxta illud, respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: id est, & adeo ad munera eius. Charitas verò, quia habet Deum immediatè pro obiecto, habet & opera aliarum virtutum, veluti omnium regina, referre in honorem & gloriam Dei. Ac denique, quamuis vtraque nos coniungat vltimo fini, & in hoc quoque plurimum disparantur. Nam gratia est per quam nos Deus sibi amore copulat, gratosque & sibi acceptos reddit: charitas verò, per quam nos ipsum amore

Aug. in li. de mori. Eccle. prosequimur: iuxta illud August. in lib. de mori. Eccle. Charitas est perfecta virtus animi, quæ coniungit nos Deo, ipsa diligimus. Falsissimũ ergo est, quod uel per gratiam amemus formaliter, vel per charitatem simus formaliter grati. Quamuis

Argumentũ ex augmento diuerso. per opera charitatis, tanquã per merita augeatur gratia. Sed & ex huiusmodi augmẽto sumitur aliud argumentum, q̃ charitas & gratia distinguantur, quoniam non eadem proportione augentur. Quocunque enim remississimo actu charitatis statim crescit gratia. Quoniam cuicunque merito correspondet certus gradus gloriæ ad quam statim acceptatur homo: & cùm per gratiam acceptemur ad gloriam, fit, vt statim augeatur gratia. Charitas verò per actus remissiores ipsa non confestim augetur: vt S. Tho. 2.2. q. 24. & Theologorum plurimi confitentur. Quoniam habitus operatiui potius dum remisse operantur, remittuntur. Quare quantitas gratię non sequit in via quantitaté habitus, sed actuũ charitatis. Sed de hoc non statuimus hic disputare. Accedit in testimonium distinctionis gratię, & charitatis, q̃ gr̃a nusq̃ vocat virtus, sicut charitas, sed sub diuersis nominibus vbiq; exprimunt, vt capite iã proximo patebit, vbi & euidentius commonstrabitur, habitus esse distinctos.

S. Tho. 2.2. qõ. 24.

De eisdem causis formalibus, quomodo iustificent. Cap. XVIII.

POSTQVAM visum est, gratiam, & virtutes distinguatur, quod necessarium erat ad intelligendum modum diuersum, quo ad iustificationem concurrunt, duo supersunt de ipsis constituenda. Primum de infusione, & alterum de rõne formali, qua iustificant. Et quòd sint habitus infusi, quamuis non antea forte ita constanter, tñ à tpe concilij Viennensis pro cõperto habetur inter Patres, & Theologos, vti illic, decretum est. Quod q̃ plurimis est sacris testimonijs consonantissimnm. Primum est ad Titum Tit. 3.
3. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrũ. Cuius simile & illud est, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Rom. 5.
Vox enim infusio, donum aliquod, pręter motum Dei, designat, quod in nobis permaneat. Nisi quod primus locus ad gratiã proprius spectat gratum facienté. Per misericordiam enim suam saluos nos facere, idem est, quod per charitaté, qua ipse nos diligit. Secundus verò expresse loquitur de charitate, qua nos ipsum diligimus. Ita enim ait de spir. & lit. ca. 23. August. Charitas Dei dicta est diffundi in cordib⁹ nostris, non qua nos ipse diligit: sed qua nos facit dilectores suos. Tertius locus est in prima Canonica Ioannis, omnis qui nat⁹ est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet. Verbũ, manet, inhærentis habitus significationem gerit. Et quamuis virtutes etiamnũ semina bonorum operum, sanè quorum sunt principia, dici possint, significantius tamé ac proprius nomini seminis subijcitur gratia, per quam ex Deo Christo nascimur: sicuti naturali semine ex priori Adam. Et pręterea, quia gratia est seminatio fructuum, sanè vñ opera nostra sint merita gloriæ. Accedit & illud Ioan. 14. Si quis diligit me, diliget à patre meo, & ad eũ veniem⁹, & mãsioné apud eũ faciemus. Qđ ipse idé, ex po-

Aug. de spir. & lit. c. 23.

1. Ioã. 3.

Ioã. 14.

exponens Euāgelista in sua Canonica, ait, In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Cum ergo Deus præter generalem illum modum, quo vbique est per essentiam (vt aiunt) præsentiam, & potētiam, singulariter in nobis dicatur persistere per suum spiritum, & charitatē, inexplicabilis est modus alius, quàm per habitus gratiæ & virtutum, quibus nos diuinitus informat. Adeo, vt S. Patres non vereantur dicere, quod sicut anima est vita corporis, ita & ipse sit vita animæ. Népé, vt qui manet in charitate, in Deo maneat quadātenus: vt materia in virtute formæ, & Deus in ipso, vt virtus formæ in mate-
2. Petr. 1. ria. Eodem pertinet, quod ait Petr. Maxima & preciosa vobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ consortes na-
Gala. 3. turę. Et illud Pauli, Quicūq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Induere enim Christum, cōpingi ei est, veluti mēbrum, vt qui in eo renascitur, suam ipsius imaginem moribus exhibeat per gratiam & virtutes tali genitura susceptas. Et 2. ad
2. Cor. 1. Cor. 1. Deus signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Id quod repe-
Ephe. 1. tit ad Ephes. 1. vbi ait, Signati estis spiritu promissionis sancto, qui ad pignus hæreditatis nostræ. Referta est huiusmodi elogijs sacra pagina. Nam præter hæc de gratia, & charitate, supra c. 8. de fide plurima adsciuimus: & idē est de spe iudiciū. Quare de gratia & tribus Theologicis virtutibus summa cōsensio est inter Theologos,
Arg. de pueris. habitus esse infusos. ¶ Atqui maximum argumentum in hanc sníam sumitur ex infantibus baptizatis: sanè, quos cum verè sanguine Christi geniti sint filij Dei, huiusmodi subsidia in vitam spiritualem, certum est, participare: & cū maturi non sint, vt per modum actuum suscipiant, plusquā coniectura est, eadē illis impartiri per modum habitus. Vnde cum essent quondam, qui contrarium opinarentur, dicentes paruulos ex eo, quod non sunt habiles, & idonei ad vsum eiusmodi habituum, nequaquàm illis infundi, sed tantum recipere remissionem peccatorum, atq; peruenientes ad vsum rationis, tunc temporis virtute characteris eosdē habitus recipere, Cōcilium Viennense, sub titulo De summa Trin. & fide Cathol. constitutioni Innocentij in c. maiores, nouum, magnumque authoritatis pondus adhibuit, his verbis,
Concil. Viennē se. in de summa Trini. & fide Catho. cap. maiores
Nos autem attendentes efficaciam mortis Christi, quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, q̄ adultis conferri in baptismo informantē gratiam, & virtutes (distinguit inter gratiam, & virtutes) tamquam probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorū Theologiæ magis consonam & concordē, sacro approbante Concilio duximus eligendam. Consentienter S. modo Synod. cap. 7. Ses. 6. ait, merito sanctissimæ passionis Christi in ipsa iustificatione infundi iustitiam: hoc est fidem, spem, & charitatē, quæ est sicut prima stola Euangelica, quā pro illa per Adæ inobedientiam perdita, renati iubentur, candidam, & immaculatam seruare, vt eam perferentes ante tribunal Christi, recipiant uitam æternam.
Synod. Triden. Ses. 6. c. 7.
Et can. 11. sub anathemate explicatius cēset, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffundi. Tametsi cōsulto de habituū nomine nihil meminerit. Et quamuis de solis virtutibus in genere pronunciauerit Synodus, idem etiam sentiēdum est de donis spiritus sancti, quæ prænunciauit Propheta sub septenario numero, requietura in flore radicis Iesse, ac subinde suo cuiusq; modulo, & gradu in singulis eius mēbris. Hęc. n. diuus Greg. in principio super Iob agnouit in septē filijs suis distincta a tribus virtutibus Theologicis per tres eiusdem filias designatas. Quinimo quamuis de hoc nō sit tam vna oium sententia, tn̄ si fides habenda est S. Thom. quatuor præterea cardinales uirtutes infunduntur cum gratia Christi: qui sapientia illa diuina est, de qua scribitur, quod sobrietatem, & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutē.
Esa. 11.
S. Tho. 2. 2. qē. 63.
¶ His præhabitis de infusione, quod primū huius capitis mēbrum erat, cōsideratē in causis formalibus iustificationis conspiciendus est numerus, ordo, & modus: ac demū, qua sint rōne cū materialibus dispositionibus cōtextæ. Etenim quēadmodū quatuor statuebamus in sermone cārum materialiū. Primū videlicet, ex parte Dei mouentis, spāle auxilium, ac deinde tres motiones liberi nostri arbitrij:
Quatuor de causis formalibus considerantur.

trij: scilicet, fidei, spei, & charitatis, ita in eodem instanti temporis, protinus subsequuntur alia quatuor, quæ causæ sunt formales diuinitus infusæ: scilicet, gratia remittens peccatum per diuinam erga nos dilectionem, & tres habitus earũdem virtutum, Deum habentes pro obiecto: vt pote, quibus in eum digne, & meritorie credimus, speramus, & amore referimus nostrum. Atqui quo naturæ ordine motiones illę antecedunt gratiam, eodem prorsus infunduntur, & habitus in eodem instanti: puta, fides, spes, & charitas. Quocirca S. Thom. quem ordinem posuit tertia parte, quæst. 85. arti. 5. inter dispositiones nostras ad gratiam cum auxilio speciali, eundem 1. 2. q. 113. art. 8. disponit in infusione gratiæ, & virtutum. ¶ Sed quantum ad modum iustificandi, prudenter internoscendum est ac dispiciendum, quod q̃uis gratia & virtutes causæ sint formales iustificationis, haud tamen eodem modo, sed longe diuerso. Bifariam .n. vsurpare possumus hoc est nos iustificari: vel potius eiusdẽ iustificationis duplex est effectus, & ratio. Dicimur .n. iustificari, quia nobis condonantur peccata, atque adeo grati, & accepti Deo reddimur. Et dicimur, iustificari, quia simul facultatẽ accipimus ad faciendum iusta. Primum gratiæ per se formaliter attribuitur: alterum verò charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrẽ, quicquid sentire libuerit de gratia, & charitate, sint ne vna, an plures res nõ est vel sentiendum, vel affirmandum iustificari nos in primo sensu: id est, à peccatis liberari p charitatem nobis infusam, nisi forte ut effectus est, & minister gratiæ: ut statim dicturi sumus. Nam illa (quatenus charitas est) non est, qua à Deo diligimur: sed qua ipsum diligimus. Et tamen non ignoscit nobis Deus delicta per hoc, quod ipsum diligimus. sed quia teste Apostolo Ioanne, prior ipse diligit nos, infundendo gratiam, qua dicimur dilecti: tamquam obiecta (vt sic dicamus) dilectionis erga nos suæ. Porro idem docet Paul. ad Ephes. vbi ait, quod Deus prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, secundum propositum uoluntatis suæ (non ergo nostræ) in laudem gloriæ gratiæ suæ in qua gratificauit nos i dilecto filio suo.

Ordo.

S. Tho. 3. p. q6. 85. ar. 5.

Modus.

Paulus ad Eph.

Quem sermonem exponens Augustinus de prædestin. sancto. c. 18. æstimate considerat illud uerbum, Secundum placitum voluntatis suæ. Ne in tanto (inquit) beneficio gratiæ Dei placito gloriemur voluntatis nostræ. Et præterea contemplatur, quo in voluntate sua gratificauit nos. Dictum est .n. (inquit) gratificauit, à gratia. Hæc Aug. Colligamus ergo, quod sicut in prima iustificatione, qua constituimur ex iniustis iusti, non iustificamur per nostrã iustitiam ita neque merito amoris nostræ voluntatis etiam si a Deo sit infusus, sed per gratiam uoluntatis suæ. Iustificamur aũt per habitus primum cooperando nostræ iustificationi: deinde ut iuste, id est, digne & meritorie credamus, speremus, & amemus, ac deniq; operemur: quod quiuerat nemo ante gratiã. ¶ At uerò ad pleniorem rei huius intellectum, notandum est: primũ, quod alia ratione charitas, quã gratia opponitur peccato. Charitas .n. aduersatur illi, sicut amicitia inimicitiæ in eodem subiecto. Qui .n. diligit Deum nõ offendit ipsum. Gratia uero & peccatum intrinseca ratione formali contraria sunt, tamquam diuersa obiecta respectu Dei. Existere enim hominem in peccato, est in gratum esse, inuisumq;, & offensum Deo: esse autem in gratia, est esse gratum Deo, & acceptum. Quoniam intrinseca ratio peccati non consistit, ut nonnulli cogitãt, in hoc, quod sit acceptum ad pœnam: ille enim est eius effectus. Sed quamuis nullum in peccatorem decretum esset suppli cium, qui fecisset contra eius volũtatem, ingratus illi esset. Quo fit ut gratia gratũ faciens ex diametro opponatur peccato, atque adeo formaliter per modum contrarietatis expellat ipsum, ut author est S. Tho. 1. 2. q. 113. art. 2. Neque aliter pro secto expelli potest. Non dico ita necessariã esse gratiam, vt sit qualitas, nã sine illa potuit nos Deus facere gra os, sed loquẽ do (vt aiunt) formaliter de grã, nihil aliud est Deum nobis peccata remittere, quàm in suam nos gratiam recipere. Scio Scotum in 4. dist. 1. quæst. 6. & d. 14. & 16. con trarium opinari de potentia saltem Dei absoluta. Quia sicut potuit, inquit, creare hominem in meris naturalibus sine gratia & peccato, ita potest & peccatum tali-

August. de prædest. Sã. cap. 18.

Charitas & gratia oppo. peccato.

Ratio peccati.

S. Tho. 1. 2. qõ. 113. ar. 2.

Scotus in 4. d. 1. q. 6. & d. 14. & 16.

taliter remittere, vt restituat sine gratia pura naturalia. Sed profecto contrariū est multo probabilius. Nempè, quod quāuis possit homo cōdi in naturalibus, tam culpa, quàm gratia vacans (quod est medium inter ista cōtraria) in quo homine, ut primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neq; si primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatū, tamen postquam quis illud commisit certè malè est intelligibile, quod possit remitti, nisi per dilectionem, qua Deus eum diligat, qui sibi erat offensus, atque adeo per hoc, quod recipiat eum in gratiam. Est ueruntamen de potentia Dei absoluta uanum disputare.

Gratia prius natura.

¶Vt ad rem igitur redeamus. Secundo notandum est, quemadmodū gratia prius natura infundatur, quàm uirtutes. Nam per hoc, quod nos Deus diligit confert nobis omnia bona. Quod est ualidissimum argumentum, gratiam a charitate distingui. Si enim gratia prius infunditur, quàm fides, & fides quàm charitas, quomó gratia potest esse, idem quod charitas? Profectò facilius adduci possem, ut crederem, gratiam nullam esse qualitatem distinctā, quàm vt opinarer, eadem esse, quæ charitas.

Fides é gratia.

Pari iam facilitate Melanthon, & reliqui aiunt, gratiam non esse charitatem, sed fidem. Quod planè, etiam si opinio sua uera esset, quod sola fide iustificamur, falsum nihilominus esset. Quoniam si fides est, per quam appræhendimus misericordiam eadem est per quam appræhendimus gratiam, atque adeo fides non est gratia ipsa.

Ordo causarū mate. ad for.

¶Tertio hic tandem, quo de causis iustificationis summum addamus verbum: considerate cernendum est, quo se habeant modo, naturales dispositiones ad causas formales. Et primo, vtrum idem sit motus dispositionis ad gratiam, & quo nos Deus iustificat. Atqui secundum Scotum, & illos qui introducunt meritum cōgrui, nulla est difficu ltas: quoniam motus dispositionis est a facultate ipsa, & vigore naturæ per solum concursum generalem Dei: postquam Deus per se solus infundit gratiam iustificantem. At verò si verum est, quod supra capit. 3. constituere nitebamur: scilicet, quod dispositio ipsa est motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium est, utrum Deus infundendo gratiam moueat nos simul ad recipiendum eam, vel prius nos moueat, quàm infundat. Et ratio dubitandi ex una parte est, quod dispositio debet præcedere formā, Et ita S. Thom. 1. 2. q. 109. artic. 6. dicit, q̄ præparatio ad gratiam fit per auxiliū speciale, quasi sit alius motus præuius. At uerò ex altera parte difficile est explicatu, postquàm dispositio, & ipsa iustificatio eodem momento fieri possunt per infinitam virtutem Dei (vt author est idem S. Tho. eadem 1. 2. q. 113. ar. 7.) quomodo eodem puncto temporis possibile sit, vt prius ordine naturæ sit motus dispositionis, q̄ infusio gratiæ. Et augetur dubiū ex dictis eiusdem in eadem q. proximè citata, ar. 6. vbi ait, quod iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur a Deo ad remissionem peccati. Ad quā proinde quatuor requiruntur: scilicet, gratiæ infusio, quæ accipitur ex parte motionis diuinæ: secūdo motus liberi arbitrij per fidé in Deū: tertiò motus eiusdē liberi arbitrij in peccatum: & quarto tanquam effectus est remissio peccatorum. Et idem expressius ad huc repetit ar. 8. dicens, quod Dei mouentis motio est gratiæ infusio præcedés motus nostros. Ex quibus verbis consequens apparet, dispositiones illas liberi nostri arbitrij nullatenus præcedere infusionem gratiæ. Et præterea colligitur, quod nō est aliud auxilium speciale, q̄ ipsa infusio gratię. Ecce, quod Protestantes initio execrari cœperunt in doctrina scholastica: scilicet, quod per eam Theologia iustificationis in istos anfractus philosophiæ conijceretur, vbi non potest plane intelligi: cum tamen res est, quæ plebibus plana, ac peruia deberet esse.

S. Tho. 1. 2. qō. 109. ar. 6.

Solutio quæstionis.

¶Ad hoc tamen, quia pūctum hic delitescit huius controuersiæ, p dispositas propositiones, ex ordine respondebimus.

Proposi tio. 1.

Primum, non sunt omnia mysteria populis prædicanda, & euangelizanda, q̄ in scholis vtiliter discutiuntur. At sunt nihilominus nonnulla creditu necessaria in materia iustificationis, quæ nequeunt, nisi per philosophiam explicari. Prædicandum inquam, plebi est, quod vt nemo rationis compos ualet, nisi per gratiam Christi iustificari, ita nullum Deus ui cogit, sed iuxta suam naturā liberè ad se trahit. Et præterea, quod cum sit uirtutis in-

 finitæ,

finitæ, subito potest honestare pauperem, hoc est simul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atq; sibi per gratiam recóciliare. Et hoc satis est populus ascultet & credat Maiores autem, qui expositi sunt, vt rationem reddant eius, quæ in nobis est fidei, nihil aliud quàm operæpretium faciunt, si per philosophiam, licet nó vulgo, sapientibus tñ explicare studét, quemadmodum in vno instanti hæc cohærét, vt à Deo moueamur, & simul eius recipiamus gratiam. Sicuti iam ipse Bucer. fatetur pęnitentiá ordine naturę pręire gratiæ p instinctũ spiritus sancti. Sit ergo secunda propositio. Auxiliũ speciale, per quod disponimur ad gratiã, nonnunquã potest tempore ipsã præcedere. Diximus.n. paulo ante præparari nos quãdoq; à Deo gradatim antequam perueniamus ad verã contritionem, quæ est dolor peccatorum propter Deũ. Eodem.n. instanti, quo per motũ specialem Dei hæc fit, infunditur gratia. De alijs ergo dispositionibus tempore præcedentibus liquidũ est, vt sint diuersi motus per auxiliũ speciale ab infusione gratię, sed de vera contritione, quæ simul fit cum infusione ipsa, qualis (exempli gratia) fuerit conuersio Pauli, submittam tertiã propositionem, quã fuisse arbitror, & mentem S. Tho. & omnino rei veritaté. Nempe, quod Deus infundendo gratiã simul mouet, ac pręparat liberum arbitrium ad acceptandum. Verba sunt S. Thomæ q. iam nunc citata, ar. 3. Atqui parum refert, sint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, vt moueamur in ipsum, eundé acceptantes, & recipientes. Quàmobrem motus liberi arbitrij non præcedit gratiã simpliciter ordine naturæ, sed cũ limitatione: id est, in genere causæ materialis. In genere.n. causæ efficientis, gratia præcedit. Appositissimũ arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in fenestram clausam, intrando aperit, & aperiédo intrat. Nihilominus in genere causæ efficientis, non quia aperit intrat, sed motu quo intrat, aperit. In genere auté causę materialis, prius natura est apertio: qm̃ nisi aperiretur fenestra aula non reciperet ventum. Ita ergo in proposita non est intelligendum, quod prius natura simpliciter, in genere causæ efficientis moueamur à Deo, quàm gratiã infundatur, sed infundédo mouet nos vt recipiamus. Et hic est sensus verborum S. Tho. eodem articulo octauo ad secundum argumentum, vbi ait, quod dispositio respectu subiecti præcedit receptionem formę: & hoc modo dispositiones præcedunt gratiam: si tamen consideremus ex parte agentis, prius natura est infusio gratiæ, per quam mouet subiectum, vt recipiat. Atq; idem est, quod aiunt philosophi, formam substãtialem secũ adferre suas dispositiones: vt forma ignis substantialis secum adfert calorem, qui manet in igne genito. Nam q̃ præcesserunt in aqua, ipsa corrupta, corrumpuntur: si accidentia sint in toto composita. ¶ Per hæc soluitur insigne dubiũ, de quo non parua fuit disputatio inter Theologos Concilij, an fides, spes, & charitas, quæ infunduntur in iustificatione, sint censendæ formales iustificationis. Atque adeo, vbi ait Paul. Arbitramur iustificari per fidem, vtrum fidei nomen designet causam formalem, an verò solam dispositionem. Ad hoc inquam dubium egomet mihi ita respondeo. Imprimis gratia ipsa, vt monstratum est, proprijssimè est causa formalis iustificationis, qua scilicet remittuntur peccata, & ex iniustis efficimur iusti, atque adeo denominamur, & sumus accepti Deo ad uitam æternam: tanquam filij, ad hæreditatem. Habitus autem virtutum puta, fidei, spei, & charitatis, nullatenus isto modo sunt causa formalis, non solum quod posterius ordine naturæ infundantur quàm gratia, sed quia per se ipsi, nec remittunt culpam, nec faciunt hominem gratum, sed solùm facilem, quinimo potentem ad credendum, sperandum, & amandum digné, & meritorié. Qua ratione proprijssimè dicuntur inhærens iustitia. Est enim iustitia authore quinto Ethico. Aristote. virtus, qua quis aptus est & propensus ad ea facienda omnia, quæ iusta sunt. At verò de actibus earundem virtutum dubitatio est, an causæ censeri possint formales remissionis peccatorum. Potest enim cuipiam forte probatior apparere pars negatiua: eo, quòd eiusmodi actus præcedant gratiam in genere causæ mate-

2. Propositio.

Simul gratia & & præparatio.

Simile a vero.

Anfides sit causa formalis.

Aristot. de iustitia.

Actus vir. causæ for. materialis: At verò cuiuscumque scholæ sequamur viam, citra controuersiam consentiendum est, actus virtutum esse modo quodam causas formales remissionis. Nō principales, & per se, sed tanquam ministri seu instrumenta gratiæ. Nemo enim Theologorum negare potest, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informatus, sit causa remissionis peccatorū. Neq; Scotus. id Scotus negasset, quoniam pœnitentia est virtus remittendi peccata. Attamen in S. Tho. via S. Thomæ res est dilucidior. Nā actus ipse contritionis: puta dolor propter Deū in genere causę efficientis sequitur gratiā. Vt eadem q. 113. ar. 3. vbi ait iustificationem impij fieri, Deo mouente hominē ad iustitiā, clare docet motionē liberi arbitrij esse causam formalem remissionis. artic. 3. Et art. 6 dicit præire infusionem gratiæ: deinde sequi naturæ ordine motus liberi arbitrij in Deum per fidem: tertio in peccatum: & tandem quarto est consummatio seu peruentio ad terminū motus, qui est remissio peccatorum. Et in 3. argumento expresè ait, quòd remissio peccatorum consequitur motum liberi arbitrij in Deum, & in peccatū, tanquam esse ctus ad causam. Idemque repetit articulo 8. Est ergo actus fidei, & eadem ratione, spei, & charitatis, scilicet pœnitentiæ, causa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendū peccata. Atqui si quis hæsitauerit, vtrum sit prius gratię infusio & virtutum, an remissio peccati. Videtur enim ex vna parte infusio præcedere, quia est causa remissionis: ex altera remissionem fieri prius, quia peccatum contrariatur gratiæ. S. Thomæ ibidem optimè respondet, quod quemadmodum in naturalibus, dum sol illuminat aerem, ex parte quidem subiecti aeris, prius natura est purgari à tenebris, quàm lumen recipere: sed ex parte agentis econuerso, prius natura est illuminare. Nā per lumen expelluntur tenebræ. Quinimo quoad substantiam vnus sunt motus. ¶ Per hæc compertissimum, & constitutissimum fit principale propositum huius nostri instituti, qd' capitulo 12. cœpimus explicare: scilicet, quomodo id quod nos iustificat, est FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Nam cum iustificatio sit motio

artic. 6.

Vtrum pri.ˀ gratia, an remissio.

Fides q̃ per cha

ad iustitiam, motio illa incipit simpliciter a Deo per infusionem gratiæ, sed primus in nobis virtutis motus, quo à Deo eidē gratiæ recipiēdæ admouemur, est fidei in generantis mox spem, deinde charitatem detestātem peccata, quæ vltima est dispositio & virtus eiusdem gratiæ ad remouēdum peccata. Secundo constat, vt actus ipsi p quos mouente Deo iustificamur, sunt meritorij de condigno, non quidem gratiæ, ordine naturæ præcedentis, sed tamē gloriæ, ad quam per eandem gratiam acceptamur: vt author est S. Thomas 1.2. q. 12. ad 1. argum. & quæst. 113. ad tertium. Itaque gratia non est merces operum, vt ait Paul. sed tamen gloria est merces. Licet dicatur etiam gratia, quia Deus dat nobis velle, & operari. Gratia enim eodem instanti, quo infunditur operatur, vt ait ibidem S. Thom. Tertio patescit, quo modo attritio propriè nunquam fit contritio, vt ipse ait in 4. distinct. 14. quæst. 2. artic. 1. quia ille dolor propter Deum, si fit per auxilium speciale, nunquam fuit attritio: si autem nō fuit propter Deum, nunquā fit contritio ex obiecto: quia idē actus numero non mittat obiectum, nisi dicatur extrinsecè contritio, adueniente gratia ¶ Elucet ex his tandem intellectus confessionis S. Syn. Trid. c 7. vbi fidem, spem, & charitatē posuit in causis formalibus. Si. n. referatur ad habitus, verissimū est, quia per illos efficimur formaliter potentes meritorie facit ndi iusta, & si ad actus, per illos etiam modo exposito formaliter iustificamur: sed de Synodo adhuc paulo post explicatius.

ritatem operatur.

Dispositiones meritoriæ.

S. Tho. 1.2. qō. 12. ar. 2, 1. d. 1. ar ti. & qō. 113. ad 3.

Attritio non fit contritio. Synod. Trid. capi. 7.

De causis formalibus iustificationis aduersus Luth. Cap. XIX.

CAVSIS itaq; iustificationis ex Catholicorū Theologia, vt antiqua, ita probatissima, constitutis, de quarum ratione haud gran de inter ipsos dissidium est, agenda iam res est cum aduersarijs. Animaduertenda enim tria dogmata sunt, & exponenda, quæ de causis formalibus prædicant. Primum dicere pertendunt, quòd non ita remittuntur in iustificatione peccata, vt tollan-

Tria Lutherano rū dogmata.

tollantur: sed solùm quòd à Deo non imputentur. Secūdum, quod nulla in nobis inest iustitia formaliter, per quam simus iusti: idest, accepti Deo, & digni vita æterna. Et tertium, quod omnes quotquot fuerunt, eruntque iusti post peccatum Adæ, tales sunt formaliter per iustitiam Christi, quæ omnibus imputatur, ut singulorū propria. Primum quidem punctum, quatenus ad peccatum originale spectat patentissimum est apud ipsos, vt libro priori, capitulo 11. & 12. visum est. Puta, non ita remitti in baptismo, vt prorsus tollatur. Sed de actualibus variè, & lubricè loquuntur. In colloquio Vuormatiensi dissimilem statuebant rationem, inter originale, & actuale. Nempè, quod actualis culpæ cum actu transeat, non manet nisi reatus: quo soluto, nihil restat peccati. Imò neque reatus vllus pœnæ. Nam aiūt per fidem simpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali diluto, per baptismum reatu, manet actu insultus ille concupiscentiæ, quem dicūt esse Deo odibile peccatum. Attamen in alijs locis, idē videntur de actuali, quòd de originali sentire. Iugiter enim glossant remissionem peccatorum, & iustificationem, per hoc, quod fide iusti reputamur propter Christum. Verba sunt in apologia Augustana, articulo sexto de iustificatione. Placet obedientia (videlicet iustificatorum) erga legem, & reputatur quædam iustitia. Et Melanthon in apologia identidem replicat, quod quanquam in iustificato sit renouatio inchoata, tamē hærent adhuc in natura reliquiæ peccati. Et rursum, Hæc inchoata legis impletio placet Deo, quia ꝓpter fidem in Christū non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Et in libello Imperatorio, vbi limatius videtur loqui, adhuc inculcant verbum reputari. Aiunt enim, Et sic fide in Christum iustificamur, seu reputamur iusti. Idem in concordantijs Bucer. & super Paul. Rom. c. 2. Et Luther. articulo secundò generaliter dicit, ꝙ non est idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iustum peccare (de quo libro tertio differēdum nobis restat) manifestè ex ipsis colligitur, nullum simpliciter esse iustum apud Deum: sed id tantum venire nomine iusti, quod Deus propter suam misericordiam non imputat nobis peccata nostra. Si enim officia, quæ in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de se omnia sunt, consequens sit, vt neq; peccata verè remittantur, sed tantum non imputantur. Et hac de cā tanti isti faciunt acceptionē illā tertiam iustificationis, quam nos supra explicuimus. Nempè quod dicatur quis iustificari, dum iustus pronunciatur. Quo nimirum verbo creberrimè utuntur, ut sub quo uenenum abscondant. Videlicet, q̄ uti iudices humani iustos sæpe legitimè nos pronunciant, qui uerè nō sunt tales, ita fit apud Deum. Atq; adeo in hoc sensu legunt illud, Beatus uir cui non imputauit domin⁹ peccatū. Et, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiā: & his similia. Atque ideo nobis imponūt, ac improperant, quod censeamus non indigere misericordia, & gratia Dei, nisi in primo puncto iustificationis. Quia docemus opera iustificati nulla opus habere remissione. Hoc autem punctum non est, cur nos hic diu remoremur: sanè, quod satis discussum, excussumq; à nobis est loco citato. Vbi testimonijs satis multis, & planè firmis scripturę, sāctorumq; attestationibus, & rationibus manifestis demōstrauimus, ꝙ fiat per baptismū plenissima remissio nō solùm originalis, sed & actualis peccati. Nec minus pleniter fit per pœnitētiam. Nisi quod nō semper pœnæ oēs, & supplicia, quæ debentur tēporalia, cōdonatur. Enimuerò, dicere Deū peccata remittere, nō tñ prorsus tollere, hoīs est, vocem remissionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo est imminuere, sed penitus condonare, atque ita ignoscere, vt nō magis deinceps agnoscat, quàm si nunquam fuissent commissa: iuxta illud, Omnium iniquitatum eius non recordabor. Cùm enim offensa in Deum solùm committatur, si ipse parcit, nihil restat unde aliqua possit extare rō culpæ. Et quod loco citato dicebamus, identidemque aduersus istos inculcandum est, dum ab hac uerborum repugnantia non desistunt, cōtradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & non imputari à Deo. Nulla etenim excogitari potest ratio culpæ, quam summa illa bonitas non odio habeat: eo

quòd

Marginalia (left): Colloquium Vuor. — Melan. — Rom. c. 2.

Marginalia (right): Iustificari id est, non imputari. — Idē remittere ꝙ peccata tollere. — Contradictio.

quòd culpa id sonat, quod erratum contra eius voluntatem. Si autem odio habet, quomodo esse potest, vt non ab ipso reputetur malum? Imò idipsum est, odio habere, quod imputare. Inuertamus ergo argumentum. Deus ita remittit peccatum, vt odium penitus deponat, quod habebat in iniquum, & suam iniquitatem: ergo ita remittit, vt rationem etiam culpæ prorsus abstergat, & tollat. Et cõfirmatur. Deũ non imputare peccatum (vt prima 2. qõ. 113. articulo secundò, ait sanctus Thomas) ex diuina dilectione procedit, quod autem Deus eum diligat, in quo vlla supersit ratio mortalis culpæ, contradictio est: tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, sed non imputari. Non legerunt isti forsan in libro de perfectione iustitiæ Augustinum. Cuius verba sunt. Certe iustus est Deus: negari non potest, imputat autem Deus homini omne peccatũ: quia neque peccatum est, quicquid non imputabitur in peccatum. Collige ergo, qualiter quod Deus non imputat, id facit, vt peccatum non sit. Vnde prauè in præsentia vtuntur illo tertio significatu iustificationis, pro eo quod est, tantum pronunciari iustum. Mortalium quippe iudices, quibus abdita cordium iudicare non incũbit, sed secundũ humana testimonia, causarum merita cognoscere, dicuntur iustificare reum, quando ipsum absoluunt: etiã si maneat coram Deo in culpa. Et ita vsurpatum est verbum in illo Prouerbiorum, Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque. Sed tamen apud Deũ, qui penitissimè intuetur pectora nostra, nulla est iustificatio, vbi nõ sit omnino deletio culpæ: aliàs fictio esset, & non veritas, quam tamen asseruit Christus, vbi ait, Pater, sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ex quibus veritatis verbis infert Apostolus, quòd nihil nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Neque verum tunc esset, quod ait Ioan. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret. Et, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Atque adeò illud, Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei non nominemur modò, verùmẽt

S. Tho. 1. 2. qõ. 113. ar. 2.

Augusti. de perfect. iustitiæ.

Praua vsurpatio huius q̃ est iustificari.

Testimonia scripturæ.

verè simus. ¶ Iam verò de peccatis actualibus ualidiora quædam argumenta sunt, q̃ de originali. Primum, quod cùm trãseant actu, & maneant solo reatu, illo remisso, nihil sit reliquum peccati. Mox, quod remittitur speciali ope Dei cõuertẽtis nos. Admirandi enim sunt homines isti defensores gratiæ Dei, vt non videant, quam ei ipsi iniuriam imprudentes irrogant. Cùm enim Deus speciali fauore, & adnixu nos conuertat (quia, Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum) quomodo non erit tam potens reuellere animum nostrum ab illo bono commutabili, & ad se conuertere (quod est culpam tollere) quàm fuit liberum nostrum arbitrium ad auertendum se ab eo? Quòd si actualem culpam (quod negare non possunt) concedant omnino tolli, dum remittitur, idem conuincũtur, & de originali fateri. Nam & remissio illa à Deo quoque est per Iesum Christum. Igitur verba illa, Beati, quorum tecta sunt peccata, & quibus non imputauit dominus peccatum: adeò non insinuant vllum superesse in homine peccatum, quod Deus cœlet, aut q̃d imputari posset, ut intelligentibus naturam infinitæ suæ bonitatis & veritatis, eui dentissimè demonstrent, idem pollere tecta esse, & non imputata, quod funditus esse abolita. Nam si vel minima inesset ratio culpæ, nunquam illam aut suprema bonitas contegeret, aut summa veritas nõ imputaret. Etenim misericordia (inquit Propheta) & veritas obuiauerunt sibi: id est, Misericordia, & iustitia inseparabiliter sunt complexæ. Et ideo licet misericordia eius præueniat nos ita tamen vt voluntatem nostram excitet ad faciendum iustitiam, & iudicium. Videlicet, vt per pœnitentiam, quod opus est, & suum operantis, & nostrum cooperantium, culpa expiatur, ac denique pœnitentiæ fructibus debitorum reliquiæ persoluantur. Optimè ergo confessum modo est, à S. Syn. sess. 6. c. 7. quòd cum iustificamur, non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. ¶ De secundò ẽt articulo, nimirum de iustitia inhærente, variè etiam sunt Lutherani locuti. Neq; vnus sensus est negãtium inhærentẽ iustitiã: sed certè duplex. Id quod attẽtione cõsiderãdum est. Nam

Alia argumenta.

Syn. Triden. sess. 6. c. 7.

De iustitia inhærente.

uoce iustitiæ inhærentis, non tantum infusos à Deo habitus, uerum & actus ipsos, quibus nutu & motione spiritus sancti probè operamur, possumus concipere. De habitibus apud istos nullus habetur sermo. Quin fidem, qua iustificamur non agnoscunt esse habitum quiescentem: sed actũ, & appræhensionem misericordiæ Dei, quamuis actum ipsum ait art. 1. Luth. à solo Deo ĩfundi. Neq; nomine gratiæ aliud intelligunt, quàm per aduerbium gratis licet iam incipiant dicere, quòd eadem fides sit gratia. Neque de charitate aliud explicant, quàm quod ait Paul. diffundi in cordibus nostris. Quin frequentius utuntur modo loquẽdi Magistri: scilicet, quod spiritus sanctus datur. Et licet in libello Imperatorio fateantur, infundi charitatẽ, nihil tamen neq; libellus, neque Bucer. in apologia meminerunt de habitu. Et Melanthõ in apologia iustificationis, hoc nostrum irridet habituum figmentũ. Porrò autem hac ratione negare iustitiam inhærentem, ut supra dicebamus, non esset quidem apertissima inficiatio scripturæ sacræ, Quare S. modo Synod. verbum habitus, subticuit. Esset nihilominus temeritatis insignis, non solùm S. Patrum, atque omnium Theologorum sententiæ (ut habetur in concilio Viennensi) absque ulla ratione & causa obuiare, uerum Synodo ipsi idem censenti, tamquam magis scripturæ consonum, & probatum Patribus. Attamen non solùm huiusmodi habitualem iustitiam, verùm neque illam, quæ est in actionibus ipsis adamussim confitẽtur. Aiunt quidem (uti supra retulimus) actũ pœnitentiæ esse ex motione spiritus sancti, & charitatem infundi nostræ sanandæ uoluntati, ut possit inchoare iustitiã operum. Sed per hæc tamen uerba hoc penitus largiuntur, quòd insit iustificatis quædam iustitia imperfecta, & inchoata: uidelicet opera, quibus non prorsus satisfacimus iustitiæ, & præceptionibus Dei. Quia in hac uita, dicunt, non possumus ad iustũ implere præceptum illud dilectionis Dei super omnia. Et idcirco quocunque opere peccamus, tamquam omissione aliqua illius præcepti Et hac de cã dr iustitia imperfecta. At quia paulatim crescit, quoadusque perficiatur in patria, appellatur iustitia inchoata. Sed huic controuersiæ de imperfectione, inchoationeque iustitiæ libro tertio dicatus est locus. Hic autem de inhærente iustitia hanc saltem conclusionem statuimus quin & monumentis Patrum, & Ecclesiæ sanctionibus secundum testimonia sacræ scripturæ fixum semper, confessumq; orthodoxis monstrare adornamus. Nempe iustitiam Dei, id est, quæ effectus eius est, nobis inhærere. In hoc sensu, quod præter generalem eius influẽtiã, qua uniuersum gubernat, speciali nos fauore, & numine adiuuat, ad sua ipsius iussa dignè faciendũ. Itaque siue hoc fuerit per habitus infusos, siue per actualem succursum, hic tamen fidei articulus est, quod operũ iustitia, quæ nos facimus sua ipsius est, peculiari nos subsidio permouẽtis. Est. n. cũ primis condẽnatio Mileuitani cõcilij sub anathemate can. 3. gratiam, qua iustificamur per Iesum Christũ dominũ nostrũ ad solã remissionẽ peccatorum ualere, quæ iã cõmissa sunt, nõ etiã in adiutoriũ, cõmittantur. Et can. 4. & 5. explicatius quoque subscribitur, gratiã Dei nõ solũ esse necessariã ad intelligentiã mãdatorũ, sed etiã ut quod faciendũ cognouerimus, & facere diligamus, atq; ualeamus: neq; solùm ut facilius possimus, sed simpliciter, vt legem possimus implere, gratiam cœlitus debeamus postulare. Est ergo confessio Catholica, gratiã Dei (vtcũque id fuerit) nobis in esse, seu in habitu, seu in actu. Et ita semper intellexit Ecclesia. Sine me nihil potestis facere. Et nõ sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: scilicet de speciali auxilio. Et, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Et, Gratia Dei sum id quod sum: gratia autẽ eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum. At gratiam iustificantem, per quam sumus, id quod sumus manere in nobis ad opera, quæ non sunt ipsius tantum, sed ipsius cũ libero arbitrio constitutissimum, & S. Patribus sanctissimum est. De quo li. de gra. & lib. arb. cap. 4. August. Homo ergo gratia iuuatur, ne sine causa voluntati eius iubeatur. Vnde Psalmista, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Quod optime obseruans

illic,

Luthe.

Syn. Triden.

Conclusio.

Concilium Mileui.

Testimonia scripturæ.

August. de gra. & lib. arbi. c. 4.

illic, cap. 6. subdit necessarium esse homini, vt gratia Dei nō solùm iustificetur impius: idest, ex impio fiat iustus, sed etiam ne derelinquatur: vt iustificatus ambulet cum illa gratia, & incumbat super ipsam ne cadat: iuxta illud Canticorum octauo. Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incūbens super fratruelem? Hanc inhærētem iustitiam bipartitò explanauimus: consultissimam determinationē sanctæ præsentis Synodi Tridentinæ exponentes cap. 7. Vbi anathema eum censet, qui inhærētem iustitiam non confiteatur. Nempe auxilia quæ virtute baptismi & iustificantis gratiæ Deus impendit iustificatis ad operādum. Et ideo quicquid sit de habitibus, hæreticus exhinc habendus est, qui iustitiam inhærentem negauerit. At quamuis nomen habitus subticuerit (quia non duxit illos sub anathemate sancire) tamen vtēdo nomine infusionis fidei, spei, & charitatis, & appellando inhærentem iustitiā, stolam primam restitutam pro illa, quam Adam perdiderat, probatissimum habet auxilia huiusmodi nobis ferri per infusos habitus, quibus Christum induimus: adeo vt ingentissima iam sit temeritas habitus negare.

Cant. 8

Syn. Tridē. cap. 7.

De iustitia Christi imputata nobis. Cap. XX.

Hac denique bipartita ratione inhærentis iustitiæ informati, paratiores in litem descendimus, quam nobis inferunt Lutherani de imputatione iustitiæ Christi, deque imperfectione & inchoatione nostræ. ¶ Tertium enim punctum, quo à nobis de formali iustitia dissident, est, quòd iustitia per quam sumus formaliter iusti, non sit iustitia, quæ nobis inest: sed illa, quæ formaliter inest Christo: quæ quidē nobis imputatur, acsi eandem nos ipsam fecissemus. Quod uerbum popularissimū est, & quod in cortice auditum, nō potest non esse plausibile. Nihil enim aliud primo sonitu præ se fert, quàm quod opera nostra non sunt causa & merita nostræ ipsorum iustificationis, quod nihil magis dici potest orthodoxum & sanctum. Sed tamen perquàm necessarium est perspicere quam isti religionem abdunt sub nomine imputatæ iustitiæ Christi. Quod verbum, mihi semper suspectum, in suspicionem detuli coram sancta Synodo: prodēs, quanta qualiaque isti cōficiant ex hac sua imputata iustitia. Quæ postea alij, me peritiores, diligentiore disputatione perpēderunt. Vt autem quàm plurima istorum verba, quibus locum hunc vbique muniunt, transmittamus, in libello Imperatorio Ratisbonæ exhibito, articulo quinto: ita suam inhærentem iustitiam, quasi vltimam voluntatem, proferunt. Etsi autem (inquiunt) is qui iustificatur, iustitiam accipit & habet per Christum, etiam inhęrentem, tamen anima fidelis huic non innititur, sed soli iustitiæ Christi nobis donatæ, sine quo omnino nulla est, nec esse potest iustitia. Et sic fide in Christum iustificamur, seu reputamur iusti: id est, accepti per ipsius merita: non propter nostram dignitatem aut opera. At propter inhærentem iustitiam eo iusti dicimur, quia quæ iusta sunt operamur. Quin ex nostris etiam Pighius, vbi de causa formali loquitur, ait, nos nec fide, nec charitate nostra iustificari coram Deo, si formaliter & propriè loquamur: sed vna Dei in Christo iustitia: vna Christi in nobis communicata iustitia. Hanc Pighij confessionem quanto Bucerus excipit applausu, quàmque exultabundus probat & osculatur. Inquiens, quòd utinam cætera ad eundem modum dixisset. Et subdit, quod iustificari in oculis & iudicio Dei, nihil aliud est, quàm iustitia Christi iustos ab ipso iudicari, qua Christi iustitia, nostra peccata & imperfectio quoque nostræ innouationis cōtegitur: eo ꝙ nec fides, nec charitas, hoc est, tota nostri renouatio, & inhærens iustitia, in hac quidem uita, eo progrediať & perficiatur, vt hac freti, ferre iudiciū Dei valeamus. Hæc Bucerus. Accurate hic ergo meditandum est oculato lectori, vt diuersè à nobis de inhærente iustitia (quam initium renouationis vocant) sentiāt. Nō .n. in hoc illam fatētur, vt per ipsam sim⁹ Deo formaliter accepti (hoc enim uni iustitiæ Christi adscribunt) sed ut per ipsā inchoemus Deum colere & diligere, ea quæ iusta sunt operādo Non quod in hac vita satisfaciamus legi: sed in futura: ut libro

Libel. Impera to. art. 5

Pighi⁹.

Bucer⁹.

lib. 3. patebit. Atque adeo in suo vulgato didagmate nõ docent iustificationem aliam seu formalem iustitiam, quàm eam quæ est nõ imputatio peccatorum per iustitiam, quæ inest Christo. Sed & reuerendi, ac orthodoxi Canonici Colonienses, quos, ceu clypeum & murum fidei, honoris gratia nomino, in suo antididagmate, quo sapiẽter & Catholicè præfato didagmati obuiam prodiere, vel qui eorum nomine librũ illum euulgauit, bono quidem sensu (nam quæ alia de Catholicis viris subesse potest cogitatio?) at magis fortè securi ab aduersarijs, quàm tuti, illo imputationis verbo vsi sint. Vbi primum caput iustificationis aiunt esse remissionem & ablutionem peccatorum per imputationem iustitiæ Christi Et paulò inferius, Iustificamur, aiunt à Deo iustitia duplici tãquam per causas formales & essentiales. Quarum vna & prior est cõsummata Christi iustitia: nõ quidem q̃o extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide appræhenditur) ad iustitiã imputatur. Aliter verò iustificamur formaliter per iustitiam inhærentem, quę remissione peccatorũ simul cum renouatione spiritus sancti, & diffusione charitatis in corda nostra secundũ mensuram fidei vniuscuiusque nobis donatur, infunditur, & fit propria. Et subditur, Cui tamen inhærenti iustitiæ (quòd sit imperfecta) non innitimur principaliter, sed ea tanquam interiori, quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimur) remissionem peccatorum factam, & Christi consummatam iustitiam nobis imputari, atque ita Christum per fidẽ in nobis habitare. Profectò non põt in his verbis non desiderari aliquid, quo aduersariorũ falso sensui explicatius contradiceretur. ¶ Et primo vt à minori incipiam: puta à rõne & proprietate causæ formalis, hæc quidẽ rõ illi iustitiæ, quæ est in Deo aut in Christo, quatenus est homo: minimè congruit respectu nostri. Formalis. n. causa, ut inter Philosophos & Theologos probatissimum est & receptissimũ, est res illa, vel qualitas, quæ inest subiecto: sicuti aĩa est forma hominis: lumen, forma aeris: calor, calidi, & albedo, albi. Dicit enim forma relatione ad materiam, cui inhærendo dat esse: iustitia uerò qua Christus formaliter est iustus, sicuti iustitia Dei (quæ sui ipsius est essentia) nobis nõ inest: quomodo ergo formalis esse põt cã nostræ iustificationis? Quis ita Philosophetur, vt dicat formalem cãm illuminati aeris esse lucem, quæ inest soli, aut formam calefactę aquæ esse calorẽ inexistẽtem igni? Pari ergo modo, uti aer non est clarus per lucem formaliter, quæ est in Sole, sed per lumen à sole in se receptum constantissimum est, neq; nos esse formaliter iustos, acceptos, & gratos p iustitiam, quæ est in Christo: sed per illam quam in nos ipse induxit. Sũt enim distinctæ propositionis notæ, quibus inter causam efficientem & formalẽ discernimus. Sumus quidẽ iusti à iustitia Christi, tamq̃ à causa efficiente: non tñ per ipsam, tamquam per formalem. Plato fuit, qui causas formales ponebat separatas ab indiuiduis, qua phrasi sæpe usus Augustinus vt paulò ante dicebamus, ait, nos esse bonos bonitate, quæ est in Deo, & sapientes, &c. Sed hoc tamen intelligendum est ex eo, quòd bonitas, & sapientia nostra, participatio est quædam illius, quæ est in ipso. Et ita dicitur charitas nostra, & iustitia nostra, quia gratia, & virtutes nostræ sunt participationes benignitatis suę. Exemplũ est in uita animali. Manifestum. n. est, nos uiuere vita Dei, in ipso. n. uiuimus, mouemur, & sumus. Si autẽ sic intelligas Dei: quasi uita, quę formaliter est in Deo, sit illa per quam nos formaliter viuimus qd absurdius? Intelligitur ergo uita Dei effectiuè, idest, uita animæ, quã ipse in nobis produxit. Quæ quamuis ex parte sui, quæ indiuisibilis est, nullam recipiat differentiã, tamen ex diuersa dispositione materiæ, alij alijs indole præstant, vel ingenio: & alij utique sunt melius, quàm alij nati. Atque ita est de gratia sentiendum. Potest & iustitia Christi (inquantum est homo) significãter dici causa exemplaris, vt capitulo nono dicebamus: quia prædestinauit nos Deus, conformes fieri imagini filij eius. Præterquam, quod est causa meritoria, & suo gradu efficiens: ut ibidẽ explicatum est: formalis autem non item. ¶ At uerò non adeò de modo loquendi litiga-

Antididagma.

Primũ argumẽtum cõtra iustitiam imputatiuam.

Plato.

2. argumentũ.

litigarem, si in re nihil abditum esset periculi. Prædicantes enim sola nos iustificari iustitia Christi, quæ dum fide appræhenditur, nostra reputatur, omnem respectũ, & rationem iustitiæ, quæ in nobis est, excludunt. Vnde, quæ putas conficiunt dogmata? Conficiunt (inquam) primum ita omnino per iustitiam illam remitti nostra delicta, vt nulla sit amplius necessaria nostra per suam gratiam satisfactio. Quoniam, & noxiæ & pariter omnis noxa condonatur cuicumq; fide appræhendenti iustitiam illam. Itaq; q̃ fuit in ipso sufficiẽs, tam volunt in nobis sine respectu nostræ dispositionis esse efficacem. Quo effosso cuniculo ad arcem confessionis subruendam prorepsere. Atq; adeò secundo inferunt, primam iustificationem in omnibus esse æqualem gratiam. Nam omnes (vt aiunt) fiunt iusti vna eademq; iustitia. Audi hominis blasphemiam, Lutheri inquã, in sermone de natiuitate Mariæ: Si tamẽ Christiani aures tãtam ferre possunt. Omnes, inquit, Christiani ęquè magni sumus sicut mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa. Et tua oratio mihi tã chara, quàm illius, si credis Christum habitare in te, æquè sicut in illa. Quia per sanguinem Christi pariter mũdati oẽs sumus à peccatis. Et prætereà inde inferunt suam certitudinẽ gratiæ. Quoniam si per iustitiam Christi, neque dependenter ab illa, quæ nobis inest, sumus iusti, tota certitudo pendet ex promissione Christi. Et ideo quicquid cogitemus de operibus nostris, impius est, aiunt, qui se dubitat recipere gratiam: nam dubitat de fide Christi promittẽtis nobis salutem, non per iustitiam nostram. Pẽsitet consideratissimus quisq; quam isti machinã extruant ex sua imputata iustitia, perpendatq;, quemadmodum, quicquid ore dicant, re tamen pernegent, nos iustificari fide, quæ per charitatem operatur, ut in præcedentibus identidem adnotauimus. Quod ex hoc suo modo imputatæ iustitiæ maximè depræhenditur. Nam dicunt non iustificari nos formaliter, per hoc, q̃ à Deo moueamur motu liberi arbitrij in se, sed per illam formaliter iustitiam, quæ est in Christo sola fide apprehensa: id est credita. ¶ Hæc igitur ne nos admittamus absurda, contrariam stabilimus hanc conclusionem, Nimirum, q̃ quamuis non iustificemur per charitatem (vt supra fati sumus) qua nos Deũ prædiligimus, sed qua nos prior ipse diligit, non tamen per charitatem, quæ ipse est, aut quæ est in Christo, quatenus est homo, formaliter sumus iusti, sed per gratiam quam sua in nos dilectione cõmunicat, impartiturq; nobis secundum mensuram fidei, sed eius fidei quæ per charitatem operatur, per quæ scilicet nos opera disponit, trahit, & conuertit. Hac enim de causa à nobis exigit fidẽ, spem, charitatem, & pœnitentiam in nostra iustificatione, vt secũdum modulum, & quantitatem huiusmodi prẹparationis largiatur, & gradum gratiæ perquam sumus formaliter iusti, atque ad tãtum gradum gloriæ accepti, quantus est ille gratiæ. Et quamuis hoc optimè intelligitur ab ijs, qui agnoscunt, gratiam habitum esse infusum, tñ vt quisque pertinacissimè abnegauerit habitus, nihilo secius, nisi velit errare, fateri debet pro modulo suæ cuiusque cooperationis, & dispositionis, disparem gratiam formaliter iustificationis peccatores à Deo recipere: id est, amore inæquali diligi, reconciliariq; à Deo. In domo.n. patris mansiones multæ sunt: sicuti in patria, ita & in via. Et est allusio pulcherrima Pauli, de stellis, quarum altera differt ab altera in claritate. Queadmodum.n. astra omnia ab vno sole splendorem excipiunt, quodlibet tamen secundũ suam qualitatem: prout magis minusve vnumquodlibet diaphanum est, & solidum, ita & ab una effectiuè iustitia Christi, quæ sol in se est absque mensura patẽtissimus, modulos diuersos gratiæ eo tũc, dum iustificamur, recipimus. Quam gratiam cum cæteris donis emetitur nobis Christus, quantum sinus cordis nostri ipso nos præueniente, expandimus. Nam aperi, inquit, os tuum, & implebo illud. Quocirca non solùm recipiet vnusquisq; in patria, prout gessit in corpore, secundũ opera sua, quibus post infusam gratiã, operam dat augmento ipsius, sed etiam secundum illa quibus se diutina ope disposuit ad eius primam infusionem. Tametsi rõne sacramenti in re exhibiti certus conferatur gradus. Hæc demum ex illo verbo Euangelij confirmantur, Qui diligit me, dilige-

Consequentia ex imputata iustitia.

Blasphemia Lutheri.

Catholica conclusio.

Simile ab Astris.

diligetur a patre meo: inde enim colligitur q quantum quis diligit, diligetur: id est, quantum insinuāti se nobis per suum amorem Deo liberè nos moueri permittamur, tantus erit amicitiæ gradus: secundum sententiam Aug. de grat. & lib. arbi. capitu. 9. super illud, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Cuius verba subtexam. Ex eius itaque plenitudine accepimus pro modulo nostro tamquam particulas nostras: sicut Deus partitus est mensurā fidei. ¶ Superest ergo ut uerba, qbus nos perstringere arbitrātur, examinemus. Aiunt iustitiam nostram imperfectam esse, & ideo inniti iustitiæ Christi, per quam nobis imputatam, sumus Deo accepti. At verò si id intelligant de preparatorijs operibus nostris, qua ratione gratiam antecedunt, neque nos talem perfectionem illis tribuimus, vt gratiæ sint merita, quod iā in superioribus sæpissimè confessi sumus. Nihilominus quando sunt opera Dei mouentis nos, illam perfectionem habent, vt per ipsa nos ad se conuertat & præparet recipiendæ suæ gratiæ, iuxta nostræ cooperationis feruorem. Si tamen id intelligatur de operibus hominis, gratia iā perfusi, indubitato negamus esse imperfectā eo sensu quo ipsi cogitant. Quinimo quicumq; minimus gradus gratiæ Dei iustā habet perfectionem, ad constituendū nos in sua amicitia, ita ut omnē prorsus deleat inimicitiæ rationem. Fatemur itaque, gratiam nostram imperfectam esse comparatione ad illam quæ est in Christo, primo in intensione: sicut lumen aeris imperfectū est respectu lucis solis. Quinimo hoc modo & gratia vnius iusti differt à gratia alterius. Et præterea interest, quod gratia Christi est gratia capitis, qua fuit gratus tamquam redemptor mundi & causa nostræ salutis, nostra uerò est gratia mēbrorum, ex illa nobis impartita, quæ unicuique est peculiaris. Est nihilominus homo per quemcumq; minimum gradū gratiæ ita amicus Dei, vt nullum sit aliud necessarium supplementum. Quia ipsa eadem gratia est Christi effectus, qua propriè denominamur, & verè sum⁹ dilecti filij Dei, atq; adeò hæredes regni. Quocirca haud imus inficias, iustitiam Christi imputari nobis. Sed hoc tñ nihil aliud est prorsus, q̄ infundi nobis gratiā, & dona, quibus efficimur illius participes. Et quamuis gratia non esset distincta in nobis qualitas, non ideo essemus formaliter grati, & iusti per eā quæ est in Christo, sed effectiuè & meritoriè per illam, formaliter aūt per hoc, q essemus dilecti s̄m diuersos gradus amicitiæ. ¶ Quod si quis obijciat, Deus acceptauit passionē Christi p̄ redemptione, & liberatione totius mundi ab uniuersis peccatis: ergo illa est, qua formaliter iustificamur. Negatur consequentia hæc, sed est potius animaduertendum, q Deus acceptauit illam iustitiam Christi, eo tunc temporis, quo ipse obtulit, veluti sufficiētissimam pro redemptione totius mundi. Attamen tūc est in vnoquolibet efficax, cum sit Christi membrum: atque efficacia ipsius est, grām effundere in membra. At sicutin corpore humano eandem uitam omnia membra participant, diuerso tñ ordine, & modo (nam aliter cor, aliter oculi, vel aures: aliterq; man⁹, aut pedes) eodem modo sumus (s̄m Paulum) multi vnum corpus in Christo, sed certè aliud membrū sacratissima eius mater, alia Apostoli, alijq; proceres regni cœlorum, atq; aliud vnusquilibet nostrum. Quo etiam alludit similitudo Christi palmitum in vite. Non enim palmites omnes eundē fructum recipiunt ab eadem uite. Hinc fit calumniam esse manifestariam, ubi aiūt Lutherani iustitiam nos nostram statuere, illam, quæ Christi est, ignorantes. Imò ita appellamus nostram, idest, nobis inhærentem, vt tamen Deo authori, & redemptori Christo referamus acceptam. Nam ipse est, qui & per dispositoria opera nostra liberi arbitrij nos ad se trahit, & gratiam suam nobis communicat. Neq; enim nos cogitare aliquid possum⁹, sed ipse est qui dat nobis velle, operari, & perficere. Vnde ex eo uita æterna authorē Aug. de gra. & libe. arbit. cap. 7. est gratia Dei, qua & ipsa bona opa nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: quibus gloriā promeremur. Haud ergo negamus, quin iustitia nostra innitatur iustitię Dei per illam quę est in Christo. Nempe, quam in cruce operatus est. Sed tamen nostra nititur illi, non quasi ambæ sint formales, & illa sit supplemētum nostræ: ut aduersarij cōmiscun-

Marginalia: August. de grat. & lib. arbi. c. 9. — Solutio contrariorum. — Gratia quomō est perfecta. — Diuersi gradus gratiæ. — Simile a corpore humano. — Lutheranorū calūnia. — August. de gra. & lib. arbi. c. 7.

nifcuntur. Ita enim isti speculantur de iustitia nostra, & iustitia Christi, ac si essent duo apud principem, unus inferiori loco, quàm alter, & ideo inferior, quamuis aliquid valeret apud ipsum, non tamen tantum, quin indigeret superioris aduocatione, & merito supplentis, quod ipse nō potest. At verò res longè aliter habet inter nos, & Christum mediatorē. Tota enim iustitia nostra adnititur suæ, nō quòd suppleat ipse defectum illius, quæ nobis ab ipso inest, sed quod in genere causæ efficientis tota nostra dependet à sua in fieri, & conseruari. Quemadmodum lumen aeris à luce solis, qua sublata, lumen aeris nullū esset: Ita enim prorsus, nisi nos Deus per gratiam Christi iustificasset, in tenebris iaceremus peccatorum, & si nos deseret, statim relaberemur. Et ideo orabat Dauid. Adiutor meus esto domine, ne derelinquas me. Nihilominus collata nobis gratia, quam cōseruat, nullo alio opus habet supplemento, sicut sol non supplet lumen aeris, nisi sua ipsum præsentia conseruādo. Deum autem supplere defectus nostros, sic intelligendum est. Porrò, si defectus appellatione peccata intelligamus, id ipsum est, quòd remittere, & ignoscere. S verò pusillitatem, tenuitatemq; imò impossibilitatem nostram ad conciliandam eius amicitiam, idem est supplere, q. opitulari nobis, & opem ferre ad comparandum retinendumque eius gratiam. At verò si defectum dicas exiguitatē gratiæ, quam ex vecordia, & ignauia nostra (citra culpam tamen) non ita colimus, vt cumulatior sit, & consummatior, hunc re uera defectum nunquam Deus supplebit: sed vbi ceciderit lignum, illic erit: vt iuxta mēsuram gratiæ, sit præmium gloriæ, & qui non adeò fructibus pœnitentiæ debita ꝓ peccatis in hac vita persoluerit, saluetur quidem: sed per ignem. Qua verò ratione isti fingunt, ridiculum est dicere, quod iustitia quæ est in Christo, suppleat defectū illius, quam ipse nobis effecit esset enim supplere defectum suæ ipsius gratiæ. Supplebit autem si eius nos fauore, subsidio seduli vtamur, vt gratia, quæ in nobis est, vacua non sit, sed per culturam assiduè nostram, meritorum fructibus augescat.

Simile

Psalm.

Deum supplere defectus.

Conclusio.

¶ Est ergo conclusio, quòd non solùm iustitia illa nobis inhærēte, quam Deus nobis impartit, formaliter, sumus iusti: sed quòd nulla præterea opus est imputatione iustitiæ Christi ad supplendum eius imperfectionem. Ratio autem (vt summatim dicamus) quare iustitia formalis sit in nobis, est hæc, Iustitia Christi à qua efficimur, iusti, vna est, neq; variatur: quòd autem omnes æqualiter semper efficiamur iusti, dictu est absurdissimum: inæquales ergo in nobis sunt formales iustitiæ, per quas ad varios gradus gloriæ acceptamur in virtute illius efficientis iustitiæ Christi. Et ideo ubi taxat, suggillatq; eos Paul. qui iustitiam suam statuunt, illam quæ Christi est, ignorantes, & vbicunque nos scriptura commonefacit, non iustitia nostra, sed Christi, nos iustificari, id dumtaxat commonemur, quod opera nostra, suā præcedētia gratiam, nō sunt iustitia apud Deū, sed quæ ex sua ipsius gratia facimus. Talia enim opera sunt iustitia Christi, tāquam efficientis causæ, nostra verò, tamquam recipientium, & cooperantium. Vt expresse in epistola ad Paulinum. Ait August his verbis, Ignorans Dei iustitiam: id est, eam quæ datur ex Deo, & suam volēs constituere, quæ est ex lege. ¶ Sed ecce argumenta, quæ non solùm ab aduersarijs, sed à nostris etiamnum inter disputandum ex Pighio & alijs Catholicis obijciebantur. Quis audeat ante tribunal Christi iustitiam suam propriam repræsentare, & nō potius solam illam Christi? Sumus enim omnes filij Adæ in iniquitatibus concepti, natique filij iræ: quorum proinde omnia opera (vt ait Propheta) sunt sicut pannus menstruatę. Ipse autem est, vt ait Ioā propitiatio pro peccatis nostris: delens (vt inquit Paul.) quod aduersus nos erat chirographum decreti, & affigens illud cruci. Ergo nisi sua iustitia, nobis imputetur, non est nostra sufficiens. Ait enim Apostolus, passiones huius temporis nòn esse condignas ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Quod intelligit de ipsis etiam officijs, quę in grā fiunt. Nā cū eis loquitur, quibus spiritus testimonium reddit, esse filios Dei. Et Dauid, Non intres in iudiciū cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde August. Vę, inquit, homi-

Argumēta in in cōtrarium.

Esa. 64.

Rom. 8.

Psal. 42

August.

Iob.

hominum vitę quantumcunque laudabili, si remota misericordia iudicet. Et Iob, Vere scio quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Et infra, Si habuero, quid piam iustum, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor. ergo nostra quantacumque sit iustitia, non est sufficiens, nisi ab illa Christi nobis imputata, supplementũ accipiat. Sicut ait Apostolus, Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Ex his conficit Pighius, quod iustitia nobis inhærens si strictè exigatur ad regulam diuinam, non est perfecta, sed illa potius Christi, nobis imputata, iustificamur. Et subdit exemplum, quod quemadmodum Iacob sub dissimulato habitu fratris veri primogeniti occultatus accepit benedictioné patris, ita nos accepturi sumus gloriam sub aliena persona Christi. Hæc tamé omnia ex vna æquiuocatione detorquentur in sinistrũ sensum. Quisnam vllo pacto hæsitet, quin filij Adæ, qui ex nostra natura & facultate nihil dignitatis adferre possumus in cõspectum Dei, solam possimus iustitiam Christi culpis nostris prætendere: cuius iure sumus & filij & hæredes regni? At cum dicimus, Christi, genitiuus hic nõ designat subiectũ: vt sit sensus, Iustitia quæ est in Christo (vt isti hallucinãtur) sed est nota efficientis causæ: vt sit sensus, iustitia quã illa Christi, Deo accepta, nos influit. Quod est dicere, Omnes sumus grati & accepti tanquam membra Christi: iuxta verbũ citatũ Pauli, Vt efficiamur iustitia Dei in ipso. Cui intellectui commodum est exemplum Iacob sub effigie Esau. Veruntamen illam iustitiam inæqualiter & non totam secundum quantitatem quam habet in Christo, participamus, sed unusquisque (ut ait Paulus) secundum opera sua & prout gessit in corpore. Aliàs neq; essent mansiones multæ in domo patris, neque stella differret à stella in claritate. Auctoritates autem in contrarium inductę lib.3. inter disputandum de satisfactione & meritis operum sunt affatim expositæ. Quas ubi inspexeris expositiones, liquido cernes, quàm his quæ diximus, nihil refragentur. Quod si opponant nobis imputatores isti, quod diuus Augu. & alij forsan, nonnunquã utantur hac uoce imputationis iustitiæ Christi, responsum sibi putent ab eodem Augustino de præd. sanct. cap.14. quod vsurpabât, pro eo quod est communicari, hoc est, participari & impartiri nobis: quia nulli erãt tunc qui sensum huius verbi deprauarent. Hoc autem ætatis, vbi malum inde sensum isti hauriunt, vel exponendum est sané imputationis verbum, vel prorsus de medio tollendum. Quod autem August. vbiq; acceperit in sensu S.Thomæ, & aliorum scholasticorum, pro eo quod est participari, id est, communicari secũdum inæquales portiones, patet de spir.& lit. cap.9 vbi exponens illud Pauli, iustitia Dei manifestata est, ait, Non dixit, iustitia hominis, sed Dei: non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem cum iustificat impium. Et ca.11. exponens illud, Iustus autem ex fide uiuit, subdit, Hæc est iustitia Dei quæ in testamento ueteri uelata, in nouo reuelatur: quæ ideo iustitia Dei dicitur, quod impartiendo eam iustos facit: sicuti domini est salus, qua saluos facit. Et cap.32. id repetit explicatius. Et i enarratione Psalmi 30. sup illud, In tua iustitia erue me, Iustitia enim Dei, inquit, est, quæ nostra fit, cum donatur nobis. Et super eodem verbo Psal.70. In tua, inquit, iustitia, non in mea: nam cum ero iustus, tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea ut tua sit. id est, abs te mihi data, Bene ergo & Catholicè, præsens Syn. Trid. Sessione sexta cap.7. determinauit, unicã esse causam formalem nostræ iustificationis: scilicet, iustitiam Dei: non quidem illam qua ipse iustus est (illa enim meritoria est & efficiens nostræ) sed qua nos iustos facit: quia uidelicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ: & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Iustitiam in nobis recipientes unusquisq; suam, secundum mẽsuram, quã spiritussanctus impartitur singulis prout vult, & secundum propriã cuiusque dispositionem & cooperationem. Et canonica decima eos condemnat, qui aiũt, per iustitiam Christi formaliter nos iustificari: & cano.11. eos explicatius, qui aiunt hominem iustificari sola imputatione iustitiæ Christi exclusa gratia & charitate,

Pighius

Simile á Iacob.

Responsio.

Aug. de prædest. san. cap. 14.

Synod. Triden. Sess.6. cap. 7.

ritate, quæ in cordibus nostris per spiritũ sanctum diffunduntur nobisq; inhærent. ¶ Neq; verò possum hic non meminisse, quàm suis isti furiis exagitentur aduersus Ecclesiam, vt omnia contemerent, quæ sibi aduersantur. Initio statim, cum materia iustificationis in disputationem & consultationem missa est, nonnulli vmbras quasdam decretorum in commentarijs proferebant, vt ex singulis, quod ad rem faceret, carperetur. Vnam tribus ante mẽsibus quàm Sessio haberet surripuerunt: & perinde acsi fuisset diffinitio Concilij, ita ex illa nacti sunt occasionẽ debacchandi in Synodum. Mitto quàm impudẽter, at quàm calumniosè & ignoranter, ex hoc uno loco cõijcito. Aiunt, quod negamus, sanguinem Christi sufficere ad integram æternamque hominis iustificationem: & ideo quod in merito Christi diminutum est, affirmamus esse operibus humanis, tamquàm repretiosiore præstandum. Quis vnquam vel Pelagianorum hæc dixisset? sanè, quæ neque dæmoniorum auderet ullum cogitare. Sed nihil faciunt, qualiter nobis imponant, dum opprobrio nos & improperio exponant credulæ plebis. Cum ab hac nos tam longè distemus blasphemia, ut dicamus, opera præcedentia gratiam nullius esse ualoris, quo minus gratis iustificemur: opera verò sequentia, suum totum habere pretium ex gratia Christi. Sed quod præsentem locum spectat, demirantur, quomodo pugnantia loquamur, scilicet quod nemo consequi ualeat salutem, nisi in merito passionis Christi: & tamen aliam in nobis requiramus inhærentem iustitiam. Cum tamen nos sumus qui demiramur, ut non uideant, quemadmodum aer non nisi à sole illuminatur: sed tamen non nisi per lumen quod ab ipso recipit. Non enim iustitia nostra defectum eius supplet, quæ est Christi, at effectus ipsius est. Neque negamus efficaciam iustitiæ eius: sed quod sit causa formalis. At quid ad nephandas inuectiuas & tragœdias respondere pergimus? Locus nobis potius quo Ecclesia iacet deplorãdus est, atque orandus Deus: vt uel propter gloriam suam aliquando nos respiciat.

Impudẽtia & calumnia scholiorũ super decreta incerto authore.

De interpretatione diuinæ paginæ, quibus locis sola fides enunciari uidetur iustificationis causa. Cap. XXI.

HAVD quidem difficile iam modo est ex his, quæ hactenus cõtrouersa sunt, & pro modulo captuq; nostro cõstituta, aduersariis de sua sola fide respondere. Argumenta omnia ex authoritatibus quàmplurimis diuinæ paginæ conficiunt. De quarum proinde intelectu tota inter nos lis est. Sunt autẽ loci plures, quàm quos sigillatim persequi, sit adeo necessarium. Eo præsertim, quod idem fermè est omnium intrepretamentum, atq; adeo iudicium. Sunt aũt plerique apud Paulum, in duabusq; potissimum epistolis, quæ sunt ad Roma. & ad Gal. Assumpserat.n.in vtraq; negotiũ defendendi causam fidei Iesu Christi, aduersus eos qui ex iudaismo conuersi, proprijs meritis seruatæ à se legis abrogabant iustificationis beneficiũ. Iactantes, quod Christus fuerat illis promissus, tanquam merces custodiendæ legis: cuius proinde obedientia & operibus, cum olim iustificabantur, cum etiam promeruerant mysterium redemptionis: vt in capite commentariorum super ipsum Paulum latius à nobis explicatum est. Contra quem errorem opponit Apost. obfirmatque diuinam veritatem. Scilicet neque aduentum Christi, neque perinde vllius vnquam iustificationem operibus cuiuspiam legis, meritisve alicui᷑ hominis adscribi posse. Sed astruit, quod vti Deus, tum gratis promisit redẽptorem, tum ceu fidelis promissor gratis misit, ita nemo unquam ex operibus ullis, sed ex una fide Christi, uel explicita, uel implicita iustus habitus est, haberive potest apud Deum. Vnde vbi primum ser monem inijt de Euangelio Roma. I. uirtus, inquit, Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id est, uniuersis mortalibus, siue in lege scripta, siue in lege naturæ degentibus. Et citat illud Abacuch, Iustus ex fide uiuit. At ne confusa citatio & absque ordine indigestus authoritatum aceruus satietatem faciat in tres digessimus formas, locos arguendi istorum.

Argumẽ epistolarum ad Rom & ad Gal.

Diuina ueritas.

Rom. I.

Triformis locus argumẽtorum. istorum. Primum autem confessionem vtrique partium communem præfigamus. Nempè quod fides sit ad salutem necessaria, vt suprà iam stabilitum est: dicente Paulo, quod sine fide impossibile est placere Deo. Quoniam accedentem ad ipsum necessum est credere, quod sit, & quòd remunerator sit. Sed an illa sola sufficiat, de hoc discrepamus. Et à parte affirmatiua, primum agumentum Lutheranorum sumitur ex notamine vniuersalitatis. Porro quod in sacra pagina in vniuersum omni credenti promittitur salus. Enimuerò vbi Paul. virtutem Euangelij, infirmitati legis, siue scriptæ, siue naturalis contraponit, nullius nostri efficij meminit, præter vnam fidem. nam virtus, inquit, Dei est in salutem omni credenti: ergo sola fides sufficit. Etenim si aliud quicquam requisitum esset, non dixisset vniuersaliter, omni credenti, sed modo adhibito: puta credenti, & simul amanti, vel operanti: uel quid simile. Eiusdem formæ sunt, & ponderis authoritates, in quibus similis nota est uniuersalis: vt statim capitulo tertio. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Et Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum nõ pereat, sed habeat vitam æternam: Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suũ vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eũ non pereat, sed habeat vitam æternam. Et cap. 6. Hæc est voluntas patris mei, qui misit me: vt omnis qui videt filium, & credit in eum habeat vitam æternam. Et Actuũ decimotertio. Per hunc (scilicet Iesum Christum) vobis remissio peccatorũ annũciatur ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc enim omnis qui credit, iustificatur. Eodẽ pertinet illud Galat. tertia. Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Christi daretur credentibus: nam tantumdem est, ac si dixisset, Vniuersis credentibus. Sicuti & Ioan. 11. Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, non morietur in æternum. Ac si dixisset, quicunque credit in me. Est ergo locus, & sedes argumenti à conuertibilibus, Si enim ad naturam hominis requisitum est, vt sit rationalis, & quicquid est rationale, est homo, re uera rationalitas sufficit ad constituendam speciem hominis: & secum adfert omnes eius qualitates. Pari demonstratione, Si ad salutem requiritur fides, & cuicunque credenti oblata est salus, fides sola sufficit. Id quod facto ipso, & prædicatione Christi confirmatur. Nam quoscunque à varijs languoribus seruabat, ab ijs vnam exigebat fidem. Vnde sæpenumero repetit, Fides tua te saluã fecit: Et, Sicut credidistis fiat vobis. Quasi tota vis, & potestas salutis in vna in esset fide. Cui maximè concinens, & illud Ioannis est, Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. ¶ Secundus locus est a signo exclusiuo, quod Apostolo est frequentissimum. Ait enim Roman. 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus legis. Similiter ad Galat. 2. Nõ iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Et Ephe. 2. Gr̃a estis saluati per fidẽ, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, nõ ex operibus, vt ne quis glorietur. Ex his extruitur argumentum. Exclusiua enũciatio (qualis est, Sola nos fide iustificari) p duas expositorias propositiones, affirmatiuam, & negatiuam (vt dialectici loquuntur) cõprobatur, ambæ liquidæ sunt apud Paulũ: ergo sola fide iustificamur. Subsumpta ꝓpositio inde patet, quod cum fidem opponat operibus, operum appellatione quamcunque actionem nostram excludit à causis iustificationis. Ac si dixisset, fide iustificamur, & nulla præterea re. Hanc quærelã deplorat Melanthon in suis locis communibus, atque in nos exprobrando iacit. Si displicet, inquit, exclusiua, sola, tollant ẽt ex Paulo illas exclusiuas gratis, nõ ex operibus &c. Nam hæ quoque sunt exclusiuæ. Ad robur & confirmationem huius accedunt & alia præterea multa eiusdẽ energiæ: veluti est illud qđ statim in testimonium eiusdem veritatis, cap. 4. adtexit ex historia Genesis 15. Credidit Abraham Deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Quo intendit demonstrare, ante datam legem iam Abraham fuisse iustũ per fidem: atq; adeo nemini obuenire iustitiam, qua debitam mercedem operanti: sed credenti in eum qui iustificat impium, fidem reputari ad iustitiã. Vbi videt eandẽ facere exclusionem,

Fides necessaria. Rom. 1. Rom. 3. Ioan. 3. Actu. 13. Galat. 3 Ioã. 11. A cõuertibilibus. Ioan. 1. Secũd locus. Rom. 3. Galat. 2 Ephe. 2. Exclusiua. Melanthon. Rom. 4. Gene. 15.

sionem, ut nos instruat, solâ fide gratiam Dei obtineri. Vñ Io. 6. vbi Christus admonuerat turbas, vt operarẽtur cibum permanentem in uitam æternam, interrogãtibus illis, quid facerent, vt operarentur opera Dei: id est, quæ placita essent Deo, & accepta ad vitã æternã, nihil aliud rñdit, nisi vt credatis in eũ quẽ misit ille, ac si solũ illud sufficiens esset. ¶Tertius argumentandi locus existit ex natura ipsa Euangelicæ promissionis: quæ sola fide: id est, mentis assensione apprehenditur, Et hic est vñ profertur punctũ totius dessensionis inter nos & ipsos: vt cap. 5. dilucidũ fecimus. Quam argumentationem malis auibus auspicatus est Luther. inde liber. chri. & 1. artic. ad Leonem. Syllogismus est talis, Vnũ solũ verbũ Christi, pollicentis nobis remissionẽ peccatorum, necessarium est ad salutem: ueritas aũt verbi sola fide, hoc est, mentis assensione suscipitur, & apprehenditur: ergo eadem fide apprehenditur diuina misericordia, per quã gratis iustificamur. Ita illic intelligit illud Luthera. quod nõ in solo pane uiuit homo, sed in oĩ uerbo quod procedit de ore Dei: Et, Misit verbum suũ, & sanauit eos. s. quod uerbo, fide apprehensio iustificamur: Et, Corde creditur ad iustitiam: Et, iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. Et eodem videri illi poterat alludere Paul. vbi Euangeliũ uocat uirtutẽ ad salutem reuelatã oĩ credenti. Porro inde colligit artic. 1. ad Leonẽ, quod sacramẽta non conferunt gratiam: sed fides illarũ promissionum, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: Et, Quorum remiseritis peccata, &c. Hanc eandem uiam quibuspiã alijs haud dissimilibus locis scripturæ cõire pergunt, vti est ad Galat. 3. Conclusit scriptura oĩa sub peccato, ut promissio Iesu Christi daretur credentibus. Ecce quomodo promissio, aiunt, salutis credendo recipitur. At quo nos Achille conuictos arbitrantur, illud est uerbum Petri actu. 11. Huic (scilicet Christo) testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum. Nam nomen, inquit Philippus, (quod causam iustificationis significat) sola fide apprehenditur. ¶Ad hanc tamen tam instructam, argumẽtorum phalangem, qui syncere, & absq; præiudicio, ea quæ explanata sunt, prælegerint, non ita multi in expauebunt: nam facilè iudicabunt, quàm non sit solidus sensus quem ex huiusmodi elogijs sibi uidentur exprimere, attamen vt ex ordine ad singula respondeatur, nonnulla sunt iacienda fundamenta. Primum. Quicquid sit de sensu, vox ipsa, Sola fide iustificari, male audit apud Apostolos Petrum, & Iacobum teste Augustino, de fide & operi. cap. 14. tanquam ex verbis deprauatis Pauli violenter extorta. Nam propter hanc extortam hæresim ait, reliquos Apostolos suas edidisse epistolas: cuius authores Petr. deprauatores appellat epistolarum Pauli. & Iacob. (inquit August.) vehemẽter infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus compareti: dicens, quod etiam dæmones credunt, & contremiscunt. Secundo supponitur, epistolam Pauli ad Roma. obscuram esse admodum, intellectuq; difficillimã. Id quod non solum Orig August. & quot quot eam exponunt, agnoscunt: sed Petrus ipse Apost. huius nos rei curauit admonitos, dicẽs, esse in Paulo quædam difficilia intellectu. Quo fit, vt quodcunque de hac re extiterit dubium in Paulo, interpretandum sit per alios Apostolos, qui hac de causa, Augustino assertore, veluti eius interpretes, scripsere. Imò verò tertio supponendum est, quod quamuis neq; Petr. neque ullus vnquam Patrum huius nos admonuisset, per se est euidentissimum, omnia loca scripturæ, quibus sola fides profertur causa iustificationis, necesse habere, ut adhibito temperamento interpretentur, aliàs, nequiret scriptura sacra, à contradictione vindicari. Hoc fundamentum obiecerim clamoribus istorũ, qui nobis exprobrant: quod cum sint testimonia expressa scripturæ, sola nos fide iustificari, alia nos opera requirimus. Non .n. sumus nos qui confingimus, sed eadem diuina pagina, quæ tam apertè exigit alia, tum sacramenta, tum opera nostra, præter fidem, non solum ad augendam, sed ad comparandã iustitiam. Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Pœnitentiam agite. Et, nisi pœnitentiam ege-

[Margin notes: Ioan. 6. — Tertius locus. — Luther. de libe. Christi. & 1. art. — Galat. 3 — Actu. 11 — Rñsio. — Primũ fundamentũ. — Petrus. Iacob. — Secũdũ fundamentũ. — Tertiũ fundamentũ. — Testimonia]

scripturæ contra. Sola fide.

egeritis. Et, Spe salui facti sumus. Et, Qui diligit me diligetur à patre meo. Et qui non diligit, manet, in morte. Quæ quidē sententiæ, & quas huius gñis plures antea cómemorauimus, manifestè contradicerent illis, quod fide sine operibus iustificamur: nisi per Catholicam intelligentiam conciliarētur. Igitur cum exclusiua hęc, Sola fide iustificamur, duabus propositionibus (vt præfati sumus) exponatur. s. fide iustificamur, & nulla alia actione nostra, prius examinanda est affirmatiua. Nimirū cur si fides alijs vtitur sodalibus, ipsa, si non semper saltem frequentius enuncietur in scriptura causa iustificationis, vt ex prima argumentatione apparet. Mox quā tum ad negatiuam respondendum, quæ sunt illa opera, quæ excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuersales illæ authoritates primi ordinis, quibus omni credenti promittitur salus, duas videntur de fide asserere qualitates: scilicet, necessitatem & sufficientiam ad salutem: constat verum tamen, non eundem sensum exhibere de vtraq;, sed enunciant, fidem esse simpliciter necessariam: quia sine fide impossibile est placere Deo: sufficiētem tñ, si per charitatem operetur. Nempe si credēs pœnitentia & alijs simul operibus, præueniente diuino auxilio, disponatur, quæ opera fides ipsa nos commonet ad salutem esse necessaria. De necessitate fidei patentissimus est sensus Pauli. Sane cuius mens est, fidem ita conferre cum veteri lege, vt lex non fuerit necessaria, nisi pusillo illi peculiariter, & exiguo populo: fides asit vniuersis mortalibus. Et hoc est, qd ait de Euangelio, Virtus. n. Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id est, non solum Iudæis, quibus primū promissum est, sed vniuerso mūdo. Sed ad demonstrandum amplitudinem fidei, quod non solum cœpit in Euangelio esse necessaria omnibus, verum quod eadem erat, per quam seruabantur antiqui, subiungit: iustitiam Dei in eo reuelari ex fide in fidē: id est, ex fide antiquorum Patrum in fidē nostram. Quæ licet eadem sit ex parte obiecti, illi autem ex testimonijs prophetarum, in quibus olim loquebatur Deus, credebant venturum, quem non ex ore Christi & eius Apostolorum credimus

Duæ exponentes exclusiuæ.

Sensus verus.

aduenisse. Attamen quo pacto fides sufficiat, relinquit tanquam per se notissimum. Primum, ex alijs locis scripturæ, exigentibus pariter & sacramenta, & alia opera. Vt, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: vbi inuito Luthero, sacramentum copulatur fidei in causa iustificationis. Secundo id præsupponebat Paul. ex iure naturę. Etenim (quod iugiter repetendum est) fides naturam non damnat, sed tm̄ culpam, Neq; eius abrogat iura: sed perficit potius: ibidem auxilia sufficiens vbi natura deficit. Quare naturæ opifex Deus in reuelatione fidei lumen pręsupponebat naturale, quo intelligeremus, ita nos fide iustificandos, si obicem nō opponeremus eius gratiæ. Est. n. naturale ius (quod cap. 1 præfati sumus) vt qui inimicus est alteri, non aliter quàm per facti pœnitentiam mutata mente possit in gratiam illius restitui. Quin verò vbi rationes istæ cessassent, quamuis scriptura proclamaret, sola nos fide reconciliandos, ex notione, & ingenio ipsius fidei erudiremur eatenus intelligendum esse quo fides sola ostenderet nobis salutis ostium, & semitā. Enimuero fides, vt secundum suam substantiā ab alijs secernitur virtutibus, nihil aliud est, quàm sydus, & lumen, ostendēs nobis viam non solum per quàm debent iusti progredi, sed per quam gratia ipsa iustificationis ineunda nobis est: ad salutem verò non satis est viam nosse, nisi gressibus voluntatis intres: non ergo sufficit sola fides. Porro hoc significat diffinitio Pauli: scilicet, Substantia sperandarum rerum argm̄ non apparentiū. Nempè, quod munus eius sit, futura nobis illa bona præmonstrare, ut spes inde nostra erigatur, & excitetur amor Dei, atq; adeo pœnitudo commissorum nostrorū, quibus passibus ad ipsum veniamus, ac deinceps promouē do perueniamus. Id quod elogium illud ab Apostolo citatum ex Abacuch, euidētissimè in fauorem nostrum proclamat: tā tum abest, vt aduersarijs faueat. Vbi. n dicit Propheta, Iustus ex fide viuit: seu (qd alia litera habet) ex fide sua, siue Dei intelligas, siue ipsius iusti, non sentit, fidem esse vitam iusti, & formam totam, qua est iustus: sed planè quod fides allicit iustū ad obeunda iussa opera legis, sustineatq; ipsum

Reuelatio fidei lumen supponit naturæ.

Iustus ex fide viuit.

ipsum in laborum patientia propter spē. Quasi dicat iustus non prius recipit præmium quàm operetur:sed in futurum spe rans operatur. Qui sensus perspicue patet in verbis Prophetæ: vt scienter ante nos alij adnotarunt. Animat enim illic dominus, ore ipsius, homines segnes,& uecordes, qui non nisi præsentibus mouentur. Quibus ait, Visus procul & apparebit in finem,& non mentietur:si moram fece rit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, nō erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua uiuet:id est, spe per fidē reuelata durabit in opere. Et Apostolus

Heb. 10 ipse ad Heb. 10. eundem prorsus depromit sensum:vbi ait, Nolite itaq; amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem: patientia.n. vobis necessaria est, ut uoluntatē Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum, aliquantulumq; qui uenturus est veniet, & non tardabit: iustus autem meus ex fide uiuit quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Perpendat hic oculatissimus quisq;, quem nobis sensum & Propheta, & Apostolus exhibeant illorum verborum, Iustus ex fide uiuit: utrū exprimi inde possit, in sola fide consistere vitam, an potius, quod tantum spem nostram fides erigat, vt per opera charitatis præeunte fauore Dei, tum ad suam conciliandam gratiam adparemus, tum deinceps operam impendamus augendæ. Ergo vbicunq; omni credenti elogia diuina salutem pollicentur, & ubinis per fidem attestantur hoīem iustificari, id tñ significat, quod fides sit primus motus in nobis, vnde nos incipit Deus ad se conuertere: sanè per quem oportet credere, quod ipse solus sine ullis nostris præcedentibus meritis iustificat impium:sine quo motu, neque sperare possumus, ueque diligere. Atque adeo in iustificatione fides est dux,& reliqua opera asseclæ. Vnde Aug. super psal. 31. Vbi fides non est, bonum opus nō est:videlicet, simpliciter bonum. Bonum enim opus intentio facit:intentionem āt fides dirigit. Estq; eadem ratione initiū, exordium & fundamentū Christianæ pietatis:vt ait in de prędest. sanct. Quin verò prima ad Corinth. Paul. Fundamentum,

Fides primus motus.

August. sup psalmus 31.

1. Cor.

inquit, aliud nemo potest ponere, quàm quod positum est:quod est Christus Iesus. Idem vtiq; pollet Christus & sui fides. At que ille est germanus sensus illius, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quoniam extra fidē nominis Christi nulla extat potestas ad salutem Et qm̄ principium & causa prima (vt est apud Philosophos) uirtute continet effectus, iure suo & merito fides prędicatur causa iustificationis. Nam nisi nostra obstaret libertas, fides suo ingenio ferax est omnium bonorum: spei quippe genitrix,& charitatis parens. Sed tamen qa distinctæ sunt uirtutes,& nos liberi ad singulas sumus (vt capit. 7. differebamus) re uera non sola sufficit ad iustitiam. Quam obrem licet Christus in Euangelio fidei semper tribuebat miracula, quę in sanandis languoribus vtriusque hominis faciebat, tanquam fundamento religionis, tamen de eadem Magdalena, cui dixit, Fides tua te saluam fecit, prædixerat, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Edocens, quod illa ratione fides saluam fecerat, qua charitatem accē derat, vt cor saluificis pœnitentiæ lachrymis emolliret, disponeretque diuinæ suffundendæ gratiæ. ¶ Vt autem ad enarrationem authoritatum secundi ordinis, quæ exclusiuæ sunt, procedamus non defuerunt, quòd ubicunq; Aposto fide ait, hominem iustificari, & non ex operibus legis, illas pręcisæ exclusas cerimonias interpretarentur, sacramentaq; & umbratilia sacrificia, quæ nihil opus proderant, quàm ut delineata figura essent Euangelicæ ueritatis, atq; adeo ueluti infirma,& egena elementa (quod ait alibi) populū illum quasi sub pœdagogo agentem, de venturo Deo erudirēt, eiusq; expectatione sustentarent. Etenim cum Hebræi con uersi tam se de illis cerimonijs iactarent, intentio fuit Pauli, aiunt isti, persuadere, non cerimonijs illis, sed fide sub eis velata cōparasse iustitiam, quotquot in illa lege fuerunt iusti. At vero penitus speculanti verba Pauli, perspectissimum est, quod non solum cerimonias sed totam legem, immo non tantum scriptam legem sed & legem naturæ,& quæcunq; opera uiribus naturalibus facta excludit. Et hęc est

Dedit eis potestatem.

Ad authoritates 2 ordinis.

Augus. de spi.& lit. cap. 13. Hierony. snia Augustini de spir. & lit. cap. 13. & sequentibus. Et Hiero. ad Ctesi. & fermè Patrum præcipuæ notæ. Quin Pau. omnibus id lu:ulentius edisserit. Coparãdo.n. fidem ad legem, quæ non iustificat, sed tãtum ostendit rationem peccati, ait cap. 7. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Quod præceptũ, cum sit in decalogo, palam monstratur (vt scitè adnotat Aug.) propositũ Pauli fuisse, quod neq; opera decalogi iustificarẽt. Sed non necesse habemus mendicare verba Pauli. Nam ab ipso statim initio epistolæ exerit mentem suã, conferens Iudæos cum Græcis, concludensq; omnes sub peccato, neque sua quænis opera uirtutẽ habuisse iustificandi: sed omnes egere gloria Dei, Vnde continuo subdit, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. In operibus ergo legis scriptæ depingebat oĩa opera cuiuscunq; legis, vt quæ non essent solida ad salutẽ sine fide. Veruntamen quia gentes non sibi usurpabant merita iustitiæ, uti Iudæi, ideo peculiariter excludit, opera Iudaicæ legis.

Cõparatio fidei ad legẽ. Quocirca cõparatio fidei ad opera legis non est prorsus eadem, quæ Euangelij ad legem ueterem: sed est comparatio fidei Iesu Christi sub quacũq; lege vtcunque cogniti, ad opera eiusdẽ legis. Et hoc est, quod ait, exclusam esse gloriationem humanã per legẽ, non factorũ, sed fidei. Nẽpe, qđ nemo qui ab initio mundi adeptus est iustitiam, gloriari põt ex operibus suæ legis: sed ex fide Iesu Christi officiũ quippe legis tm̃ est iubere, & iubendo docere rõnem peccati. Sed fides sola est, quæ docet, vnde debeamus petere auxilium ad implendam legẽ. Vnde Aug. loco citato, Sic interest, inquit, inter legem & fidem, vt quod operũ lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Non quod si de sola impetretur salus, sed quod per fidẽ petamus auxiliũ: subdit nãq;, Lege operum dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicit Deo, da quod iubes. Legem ergo fidei non solũm vocat Euangeliũ, sed agnitionem fidei: nã & antiqui ẽt in lege naturæ, per eandẽ fidẽ implorabant subsidia. Tametsi per antonomasiã, Euãgeliũ dicatur lex fidei, quia in ipso p aduentũ Christi patefacta sunt mysteria, quæ sub lege veteri latitabãt: iuxta illud Pauli, Prius autẽ q̃ veniret fides sub lege custodiebamur, conclusi in eã fidem quæ reuelanda erat. Præfati hæc sumus de comparatione fidei ad opera legis, vt per eã planius fiat, & cõspicuus intellectus Pauli. Porro, qđ in iustificatione solũm abdicat, repellitq; opera præcedentia fidem, ut vbicunq; ait, Arbitramur hominẽ iustificari per fidem, & nõ ex operibus, nihil aliud sibi uelit, q̃ quod nulla opera præcedentia fidem, sint vllo modo causa, aut merita iustificationis: sed fides sit initiũ, unde præueniente Deo incipit motus cõuersionis nostræ, & bonorũ operũ, q̃ deinde subsequuntur. Sic Aug. in prologo enarrationis psal. 31. exponit illud, Ei q non operatur, credẽti au tẽ in eũ, qui iustificat impiũ, fides reputatur ad iustitiã. Non qđ absq; nostra cooperatione, sola fides iustificet, sed non operãti, inquit, id est & impio iacẽti in peccato, atque ideo nõ bene operãti: hoc est, nihil meriti adferenti ad suam iustificationem, credenti tñ per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iustitiã. Sed quæ fides? illa.s. quæ per charitatẽ operatur. Vnde statim subdit Apost. testimoniũ Psalmistæ, Sicut Dauid dicit, beatitudinem hominis cui Deo acceptã fert iustitiam sine operibus: quod est, sine præuijs meritis. Nam quod non excludantur opera, q̃ diuina ope concurrũt vna cũ fide, Psalmus ipse explicat: subiungens, Dixi cõfitebor aduersum me iniustitiã meã dño, & tu remisisti impietatem peccati mei. Hanc ob rẽ Lutherus in de liber. & sui sequaces, more sibi obseruatissimo, dimidiatam illam, & detruncatam allegant veritatem Corde creditur ad iustitiam. Namque si alterum membrum adhiberent, quod est, Confessio autem fit ad salutem, perspicerent, quod fidei vbique debet esse confessio comes. Porrò ad ineundam gratiam Dei, illa confessio, quę est detestatio criminum propter ipsum: ad colẽdam vero, illa quæ fit, corde, ore, & opere in eius gloriam. Fides ergo sine operibus, non excludit motus spei, & charitatis, quorũ initium est fides. Sed idem significat, sine operibus, quod gratis nullis pcedentibus meritis. Quare idem Augu. de fide & oper. cap. 14. Cum dicit, inquit, Aposto. arbitrari se hominẽ iustificari

Gal. 3.

Augus. psal. 31.

Luthe.

Aug. de fide. & oper. c. 14.

iustificari per fidem sine operibus legis, non hoc agit, vt præcepta, ac professa fidei opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisq; per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint: sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Dicit, sequuntur: non quod in puncto iustificationis non sit necessarius assensus, & cooperatio nostra, sed qđ prius natura infunditur gratia iustificãs, quàm opera sint meritoria: præcedunt tamen cũ actu fidei in genere causæ materialis, vt supra explicatum est. Et ideo subdit, quod vbi ait Paul. fide nos iustificari, nunquam qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeq; Euangelicam definiunt, quæ per dilectionem operatur, Ecce quomodo fides dum iustificat, operatur per dilectionem: vt non solum actu fidei (licet sit primus) sed etiam spei & charitatis disponamur ad gratiam, per quam ijdem actus efficiantur meria gloriæ. Et non sicut aiunt aduersarij, quod sola fide sine alio pręuio actu recipimus gratiam, quam gratiam subsequitur charitas. Nam quamuis de infusa charitate id verũ sit, tamen præit actus ẽt spei, charitatis pę nitentiæ: sicuti ipsi fatentur, pręire actum fidei. Et de gra. & libe. arbi. ca. 8. Audi, inquit, & intellige, Non ex operibus dictũ, tanquam tuis ex teipso tibi existentibus, sed tãquam his, in quibus te Deus finxit: id est formauit, & creauit. Sicut ait Paul. Ipsius sumus figmẽtum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hic attende lector, quod solum excludit Paul. opera nostra propria: non tamen illa, quibus Deus speciali ope nos cooperantes conuertit. Hæc enim nostra cooperatio nihil obstet, quo minus gratis conuertamur: sicuti neq; obstat secundum aduersarios actus ipse fidei, quo, licet sit noster, appræhendimus (vt aiunt) iustitiam; Et de prædest. sanct. cap. 7. (vbi comparat fidem, & opera, quæ inde nascuntur, Israeli, & Iudæ, qui ex Israele genitus est) ex fide, inquit, ideo dicit Paul. iustificari hominem, nõ ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrantur cætera quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Ait per fidem impetrari cætera: quia docet à quo debeamus petere auxilium ad faciendũ vera opera, hoc est, pertinentia ad salutẽ. Ad hunc modum, licet non adeo fuse, & explicatè loquuntur omnes sancti. Atq; eundem prorsus sensum faciũt verba Ambrosij, quæ Melanthon in sua apologia apertè ait sibi contra nos patrocinari. Sunt enim verba Ambrosij, Nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est donatũ habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. In his autem verbis, quid rogo contra nos profert Ambro. Ait neminem factis suis iustificari: id est, factis proprijs: sed fide per sanguinẽ Christi. Quod nos fatemur: sed tamen fide per charitatẽ operante, vt explicatum est. At nil opus est in sententijs Patrum recensendis longius progredi: determinatio est Ecclesiæ Catholicæ ante annos plures, quàm mille, quid nos Pau. docuerit, vbi ait, Non ex operibus. Nanq; illud dño edocet, quod sancitum est aduersus Pelagium: scilicet, ex operibus nostris: id est, viribus nostri liberi arbitrij neminem iustificari. Et ideo Pau. ad Eph. 2. Pro eodem accipit, Nõ ex operibus, &, Non ex vobis. Quod verbũ, si isti considerate existimarent, cognoscerent non excludi opera omnia nostra: puta quæ à nobis cooperantibus fiunt, pręueniente Deo: sed illa q̃ oĩno sunt a nobis. ¶Sed & de fide Abrahæ vnũ verbũ subiungam. Confirmant pcipuè Luther. sola nos fide iustificari, testimonio, qđ Pau ex Ge. 15. in hanc sniam accersit, Credidit Abrahã Deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Ad cuius primũ oĩum dextrã intelligentiã id pręmittendũ est, q demiror, neq; ab ipsis, neq; à nostris fuisse adnotatũ. Illum inquã locũ nõ allegat Paul tali sensu, ut astruat, tunc primũ fuisse Abrahã iustificatũ, i. ex iniusto effectum iustum. Illud nanq; affirmatur de illa fide quã adhibuit Deó promittenti sibi semen, iuxta stellarũ numerum: & id quidem ex sterili, & demortua Sara. Quod verò Abrahã iam pridẽ fuisset iustus, extra dubitationẽ est: siquidẽ iã iussu Dei pegrinatus fuerat in terrã Chanaã, pagranerat q; Ægyptũ, & australẽ plagã, quatuorq; debellauerat reges ĩ virtute Dei. Quin verò neq; ĩ dubiũ dãdũ est, qn

Luther-rani. Paul. Ambro. Melant. Ephe. 2. Fides Abrahæ Gen. 15

antequam ei Deus primũ loqueretur in Haran, fuisset eius amicus. Sicuti Noë & multi ex suis progenitoribus, & Sara, & Loth. Per illã.s. fidẽ, quæ erat sufficiẽs in lege naturæ. Quin optimum crediderim fuisset tunc Abraham oĩum mortalium, cũ quo Deus de altissimis mysterijs Christi, accepta, dataq; fide pacisceretur. Parauerat n. aĩum, cui sua arcana commissurus erat. Igitur Paul. illo testimonio duo intendit stabilire. Primum, ꝙ ante circuncisionem, atq; adeò ante legem scriptam fuissent iam hoĩes iusti. Contra tumorem Iudæorum, qui soli illi sacramento tribuebant causam iustificationis ab originali culpa. Secundum, ꝙ nullum vnquam fuit opus iustum, nisi quod procederet ex fide: atq; adeo fidem esse fundamentum, & exordium salutis. Vnde verbum illud, Reputatum est illi ad iustitiam, nihil aliud significat, q̃ ꝙ assensus ille fidei fuit actus iustitiæ meritoriusq;, & Deo acceptus: sicut opus iusti. Quale profectò & illud est Euangelij de Publicano, Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Non .n. est sensus, quòd tunc primum ex iniusto factus est iustus, vt cap. 4. dicebamus: sed ꝙ illa confessio peccatorum, & oratio non confidentis in suis operibus vt Pharisæus, fuit opus iustitiæ. Atq; eodem intellectu audienda est series illa iustorum, in quibus ostendit Apost. ad Hebr. 11. necessitatem fidei. Non .n. dũtaxat loquitur de prima iustificatione, sed in genere, quod nullum vnquam opus fuit iustum, nisi ex fide procederet. Et ideò ait, Fide plurimã hostiam Abel, q̃ Chain obtulit. Fide Noë aptauit archã. Fide Abrahã vocatus obediuit. Scilicet ꝙ fide ostendente unum Deum remuneratorem, atq; adeò spe premij opera illa ex dilectione eiusdem Dei faciebant iusta. Ex istis ergo locis non solum non elicitur, solam fidem sufficere, verũ id palã colligitur, quod vt nullũ opus fieri põt iuste coram Deo, nisi ex fide ꝑficiscatur, ita neq; fides est ꝑ se sufficiẽs, nõ solũ ad colendã, & multiplicandã amicitiam Dei, verum neq; ad ineundã fine alijs operibus auxilio Dei factis, quæ ipsa fides ostendit esse necessaria. Et eodem refertur mens Iacobi interpretantis Paulum, & Fidem Abrahæ. Qui profectò nõ id tm̃ intẽdit, quod fides cooperatur operibus ad augmẽtũ iustitiæ, vt aliqui interpretantur, sed & quòd neq; prima iustitia acquiratur sola fide sine operibus dimanantibus ex ipsa fide per auxilium Dei. Nã in gñe loquitur, ita proponens, Quid proderit, fratres mei, si fidẽ quis dicat se habere, opera aũt nõ habeat? nunquid poterit fides saluare eum? Et subdit, Fides si non habet opera, mortua est in semetipsa. Quod certe non solũ intelligitur de Christiano relapso, sed quòd si infidelis certissimã fidem haberet Euangelio, non tñ faceret, quæ illa docet ad assequẽdam iustitiam, fides otiosa esset. Et ideo subdit, ꝙ Abraham pater noster ex operibus iustificatus est, offerẽs filium suum Isaac: id est, nunquam illa fides quam præstitit Deo, fuisset opus iustitiæ, nisi proponeret facere iuxta præceptum Dei. Et ita fides cooperata est operibus, ipsisq; est deinceps adulta, & consummata. Idemq; monstrat in fide Raab meretricis: quippe q̃ non est ex fide tm̃ iustificata: sed quia credens exploratoribus pollicentibus se eam seruatũ ire, qui Dei iussu veniebãt, spe, & amore Dei abscondit eos. Intentio ergo Iacobi est, qd ab ipsa statim assecutione iustitiæ inchoat fides per opa charitatis opera ri. Vñ Aug. lib. 83. q̃onum q. 76. vbi hanc materiam ex professo dilucidat, conciliãs Paulum dicentem, fide hoĩem sine operibus iustificari, cum Iacobo, dicente fidem cooperari operibus, ait, primum loqui de operibus præcedentibus fidem: alterũ vẽro de subsequentibus. Veruntñ non solũ intelligendum est de subsequentibus gratiam iustificantem, ad suo & modo de subsequentibus natura fidem, ae disponentibus ad infusionem gratiæ. ¶Subsequitur tandem, vt ad tertium respondeamus argumentum, quo puncto axis uertitur huius controuersiæ. Ait de libert. Christ. Luthe. omnia reijcienda opera, non modò extera, verumetiam speculationes, meditationes, & quicquid per animũ studia geri potest qm̃ nihil horum quicquam prodest. Sed vna re, eaq; sola opus est ad uitã, iustitiam, & libertatẽ Christianam. Ea est sacrosanctũ verbũ Dei, Euãgeliũ Christi, sicut ait ueritas ipsa, Ego sum resurrectio & uita, qui credit in me, non morietur

Fides Publicani.

Heb. 11

Iaco. 2.

August. li. 83. q̃onum q. 76.

Ad tertium in ordinẽ Authoritatum

tur in æternum. Verbum autem sola fide, vt assensus est mentis, appræhenditur, sola ergo sufficit. Imprimis, quòd solum verbum sit tota nostra salus, recens, inauditumque idioma est. Christus enim in parabola seminantis, non docet verbum esse totam frugem: sed semen, inquit, est uerbum Dei. Et secundum cooperationem terræ in qua seminatur, ait ferre fructum. Quòd si cadat secus uiam, neq; herbescere permittitur à uolucribus cœli. Et alibi, Qui audit uerba mea hæc, & facit ea, similabitur uiro sapienti, domum suã ædificanti supra petram. Si verò audierit, & non fecerit, similis erit uiro stulto ædificanti super arenam. Verbum ergo Euangelicum est quidem causa salutis nostræ: est enim uirtus in salutem omni credenti, sed tamen uirtus tanquam semen, & fundamẽtum. Igitur non satis est ad salutem, vt sola fide appræhendatur verbũ: i. assensu mentis credatur promissioni, nisi una credentes cooperemur Deo per charitatẽ ad cõuersionem, & iustitiam nostrã. Agnoscimus ergo, credentes accipere remissionem peccatum per nomen Christi, vt docet Pet. non ita tamen vt sola fide assentientes appræhendamus, sed fide per charitatem operante. Non enim auscultamus Philippum recentem Euangelicũ in locis communibus cõmentantem, q; solo assensu fidei, quę apprehenditur uerbũ, apprehenditur iustitia, sed Philippũ olim Euangelij ministrum in Actibus Apostolorum rogantem Eunuchum, antequam baptizaret, an crederet ex toto corde. Ex toto quippe corde credere, idem est, quòd ait Christus, diligere ex toto corde. Vbi commonemur neminem recipi in gratiã Dei nisi actu charitatis, & pœnitentiæ separatur in peccata, quæ impedimento sunt diligendi eum ex toto corde.

Lucæ. 8.

Philippum Melan.

Actus. 8

Sed hic iam audio nostros homines clamoribus nos obruentes, & quęrimonijs, cur ita illis inique imponimus: quia nos, inquiunt, non negamus pœnitentiam necessariam, neque uerò opera: quia etiam ita fidei tribuimus per charitatem operari, vt vbique inclamemus comites esse indiuiduos. Nemo sanè est inter nos, qui vobis imponat. Nam satis supra demõstrauimus, oretenus, vos prædicare, quod iustificamur fide per charitatem operante: re tamen negatis. Nam etsi admittatis necessitatem pœnitentiæ, nullã tamen dispositionem esse vultis ad gratiam. Et quamuis dicatis charitatem infundi post natura, quàm gratiam, nullum eius tamen motum agnoscitis, quo in Deum ipso præueniente moueamur ad obtinendam gratiam: sed fide sola vultis, vt recipiatur. Quin duo secum pugnantia dicitis. Nẽpe, q; fides iustificans includit charitatem, & tamen iustificat prius natura quàm adueniat actus charitatis. At fide sola iustificari, ait in locis communibus Phili. nihil aliud pollet, quàm gratis iustificari. Hoc tamen nunquam extorquebit à nobis. Non enim idem est gratis, & per fidem, ambo quippe tanquam duo enunciat Paul. puta gratis per fidem: gratis, quia nullis præcedentibus meritis. Per fidem autem, non quòd ipsa sit sola, quæ iustificat, sed præueniente spiritu sancto FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Ita S. Synod. eodem sancto spiritu edocta exponit Paulum Ses. 6. cap. 8. scilicet, quòd vbicunque Apost. dicit iustificari hominem per fidẽ, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit, & expressit: vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari, ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam promereatur.

Melan.

Syno. Tri. ses. 6. c. 8.

Finis Libri Secundi.

FR. DOMINICI SOTO,

SEGOBIENSIS THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

De Natura & Gratia,

LIBER TERTIVS.

De obligatione iusti ad obseruantiam legis. Cap. I.

VÆ pars in distributione operis huic demum tertio libro relinquebatur, ea erat de potestate iustificati hominis. In singulis enim quatuor statuum, quos efformãdos instituimus, cum secuti ordinem sumus, ut primum in tali statu & habitu constitueremus hominem, ac deinde quæ esset ipsius facultas ad uirtutis opera expenderemus. Ad hunc quippe modum de homine dissertum nobis est: primum in puris naturalibus, mox in flore naturæ integræ: ac denique in casu naturæ corruptæ. At quia de homine in gratiam restituto, amplior habendus fuit sermo, proximum librum explicando reconciliationis rationem & modum, totum insumpsimus: huius verò priorem partem de facultate iusti: posteriorem verò de gratiæ certitudine occupabit disputatio. Porrò autem trina facultas semper agnita fuit & confessa à S. Patribus, & Theologis, hominis per gratiam Dei iusti, eiusque fauore, & auxilio nixi. Sanè ad complendum opera legis, & ad satisfaciendum pœnitentiæ fructibus, pro remissis peccatis: ac demum ad merendum uitam æternam. Quam prorsus triplicem potestatem Lutherani abnegare abiurareq; pertendunt. At quo ad primum membrum descendamus, præuidere est opus, an fortè de homine iusto contradictoria proferant circa diuina præcepta. Luther in eo libello, cui titulum fecit de liber. Chri. ita hominem huiusmodi libertate per solam fidẽ donatum extulit, ut penitus à tota lege liberauerit. Et simul nihilominus eadem pagella docet, præcepta legis impossibilia esse omnia, quę à nobis impleãtur. Quin uerò ex eo quod sunt nobis impossibilia, fit, inquit, vt unico actu fide impleamus omnia. Intuere, quo euaserit vesania illa, quam idcirco tam multis reprobauimus libro primo, scilicet quòd concupiscẽtia post remissionem in baptismo semper maneat peccatum, eademq; prohibeatur illo mandato, Non concupisces. Exinde enim colligit, ꝙ sit omnino concupiscentia carnis, ineuitabilis transgressio. Quin verò cum inclinet hominem cõtra omnia præcepta, omnium fit uirtute (etiã citra consensum voluntatis) transgressiones, quas euitare non possumus. Sed tamen qui fide, ait, certò credit, omnia condonari per Christum, illa sola fide non solum obtinet, vt non sibi imputentur peccata illa, sed totam legem implet. Atque adeò qui credit, inquit, lege iam liberatus est. Ex quo continuò conficit, nullam esse uirtutem, nisi fidem, neque aliquod esse peccatum præter incredulitatem: iuxta illud ad Rom. 11. Conclusit Deus oĩa in incredulitate, ut omniũ misereat. Hæc verborum

Diuisio libri.

Trina facultas.

Lutheranorũ contradictio.

Lutheri vesania.

Nulla virtus ꝑter fidẽ. Ro. 11.

verborum tñ portenta sui seipsa enarratione produnt, quàm sint absurda. Nam primum, si sola fide credentes implent oĩa præcepta, quomodo sunt cópletu impossibilia? Rñdet Marti. quia ipse Deus, qui præcipit, implet. Hoc certè falsissimũ est. Nanq; (vt maiorem explicationem in sequentia capitula reseruemus) non ipse est qui credit sibi: sed nos sumus qui illi credimus. Fides. n. licet fiat ab ipso, in nobis tamen est, non ipso. Vnde Aug. lib. 1. retract. Licet Deus operatur, inquit, oĩa in omnibus, non tamen credit omnia in omnibus. Si ergo per fidem implentur præcepta, nos sumus qui auxilio Dei implemus, atq; adeo non sunt nobis seruatu impossibilia. Sed de hoc paulò post. Nũc enim hoc tantum euincere damus operã, quòd iustus non protinus eximatur ab obligatione legis. Ita enim ait Luth. quòd iustus nõ operatur ex obligatione, sed ex amore solum: iuxta illud Pauli, nemini quicquam debeatis, nisi uti inuicem diligatis. Vnde illam statuit antithesin. Christianus homo omnium dominus est liberrimus, nulli subiectus, sed tamen omniũ officiosissimus: & ideo omnibus subiectus. Nos autem contrariam confitemur conclusionem. Christianus quantacunq; polleat sanctitate, nullus à legis obligatione liberatur. Et primum omnium Luther. sordissimè permiscet, ac confundit libertates diuersas. Aliud enim longeq; diuersum est, virtum omni officio, & sanctitate progressum liberum esse à renitentia, & molestia sensualitatis, aliud uerò liberum esse à legis vinculo. Demus. n. homini nem, non solum vtcunq; in gratia Dei, sed adeò prouectum, ut audeat cum Paulo dicere, Quis me separabit à charitate Christi? Is profectò ex charitate, & filiali timore, omni procul posito metu, operabitur: sed tñ non propterea est liberatus à nexu legis. Obligatio quippe legis in hoc consistit, quod qui cótrafecerit, reus eius sit, atq; adeo indignationem & iram Dei incurrat: quicunq; autem, quantumcunq; iustissimus contra legem faceret, haberetur reus apud Deum: ergo vt summa quisq; libertate faciat iussa legis, non tamen exemptus est à lege: sed id tãtum est assecutus, vt sint sibi leuissima, ac suauissima eius præcepta. Quin uerò ẽt Apostoli in gratia confirmati tenebantur lege. Alias, quid Paul. corpus tam acerbè castigabat, & in seruitutem redigebat, ne, cum alijs prædicabat, ipse reprobus efficeretur, & seruari petebat à colaphizante se angelo Satanæ? Sed & sanctissima uirgo, quæ non solum fuit confirmata vt nec veniale peccaret, sed neq; vllum experta est tumultum carnis, aut tentationem ad malum, obligabatur lege, quam si transgrederetur, rea fuisse, & in culpa coram Deo. Et tamen Lutherus, qui non solum agnoscit luctam carnis cum rõne sed illam ait esse ineuitabile peccatum, non mõ perfectissimos hoĩes, sed quemcũq; iustum, in quo præter naturalem concupiscentiam, extant corrupti habitus, & nis prauæ consuetudinis, vult liberum esse à lege: & q; ex amore omnia faciat. Nũquid nõ istud pestilentissimum dogma, amoris fuco delinitum, in perniciem est omnium uirtutũ? Quot inuenias inter iustos ẽt hoĩes, qui, si lege essent soluti, opera ex amore vniuersæ legis, præstarent? Vnus fuit Christus, qui nulla legis obligatione opus habebat, eo, quòd cum homo Deus esset, repugnabat, vt opus aliquod ẽt humanum, nisi iuxta diuinam regulam, ageret. ¶ Accipe contradictionem alteram absoni huius dogmatis. Sacramentum fidei nihil aliud est, quàm professio seruandæ legis: iuxta illud, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, & docentes eos seruare oĩa quæcunq; mandaui uobis: quid ergo est, quod contra obstrepit Luther. per fidem liberari hoiem à lege? An uero alijs quàm professoribus legis dicebat Christus, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata? Non homicidium facies: non adulterabis, &c. Est. n. decalogus adeò iure naturę mentibus hominum inscriptus, ut nemini nem unquam mortalium non obligauerit: quomodo ergo Christus naturæ perfector, non illum edixisset professoribus fidei? Vnde Paul. Rom. 3. Legem ergo, inquit, destruimus per fidẽ? Absit sed legẽ statuimus. Et ad Thess. 4. Hæc est uoluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, &c. Et subdit, Non sicut gentes quæ ignorant Deum. Ac si dixisset, quos nos fides. alri? in noritiã Dei

Contra Luthe.

August. lib. 1. retract.

Luthe. antithesis.

Conclusio Cathol.

Primũ argm.

Duæ libertates.

Obligatio legis

Altera contradictio.

Mat. 19

Rom. 3.

Thess. 4.

promonet, eo maiori nexu obstringit ad sanctitatis custodiam. Nam, vt ait ueritatis ipse magister, Ille seruus, qui cognouit voluntatē domini sui, & non se præparauit, & non fecit s̄m voluntatem eius, vapulabit multis: qui aūt non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Vide quantum abest, fidem liberare à lege, vt potius ex cognitione fidei accessio fiat culpæ, transgressori. Et præterea confirmatur cōclusio. Lex decalogi nihil aliud est, q̃, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut teipsum. In primo enim continentur præcepta primæ tabulæ, & in altero, præcepta secūdæ: fides autem hoc nos suapte natura docet, & huc animos nostros appellit, vt Deū & proximum diligamus: ergo ad hoc etiam nos lex Euangelica astringit: atque adeò nullus Christianus per fidem religatur à lege, sed potius ad sanctissimam eius custodi am obligatur. ¶ Postremum itaq; atque euidētissimum argumentum ad prodendum hunc errorem, est, quòd si iustus liber esset à lege, non posset amplius iustitiam amittere: sane, quæ nisi per legis transgressionem, amitti nequaquam potest. Ad hoc argumentum duobus modis cogitare possumus, vt respondeant. Primo, quòd qui semel est in gratia accepto regenerationis lauacro, non possit amplius peccare. Hæc autem fuit hæresis Iouiniani, ut refert Augusti. libr. de hæres. capitu. 82. quam etiam nunc S. Synodus Trident. can. 23. condemnat. Neque opus est in errore adeò manifesto deuincendo tempus insumere. Non enim solùm principes duos amicos Dei, Dauid inquam, ex veteri testamento, & ex nouo Petrum lapsos nouimus, verùm & Adam in tanto gradu & fœlicitatis culmine conditum, atque ipsum etiam primum angelum, tanquam Luciferum exortum: vtpote & diuina cognitione splēdidum, & diuino amore flagrantem, legimus cecidisse.

Confir.

Postremi argumētū

Hæresis Iouiniani Syn. Trid. canon. 23.

Quocirca intelligere nō possum, quid sibi Bucerus obtendiculo illo uelit, quo in concordantia huius controuersiæ protegere nititur magistrum suum. Dicens, quòd fides iustificans ex eo liberet iustum à lege, quod qui fide viua credit, nihil aliud potest, quàm gloriam Dei quærere, & hac metitur necessario omnia. Etenim falsissimum imprimis est, peccata venialia referri posse in gloriam Dei, à quibus tamen nemo iustorum incolumis est. Et præterea licet dum iustus perseuerat in iustitia, committere nequeat peccata, quæ simul sint cum gratia, est nihilosecius semper in periculo peccandi. Namque fides iustificans non liberat hominem à possibilitate peccandi: & ideo non est, cur liberet à lege prohibente peccata. Quapropter, quod vehementius istos in suspicionem criminis Iouiniani pertrahit, est, quod citant in testimonium suæ sententiæ illud 1. Ioan. 3 Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natum est. Inde enim illi arguebant, iustum peccare non posse. Ad quod tamen August. & secundum eum S. Thom. 2. 2. quæst. 24. arti. 11. respondet, quod triplex est charitatis consideratio. Prima, quatenus est motus spiritus sancti. Et ex hac parte charitas nullū potest admittere peccatum. Atq; ad hoc pertinet perseuerantia: quæ est donum ipsius spiritus sancti, manutenentis nos. Secunda consideratio charitatis est secundū ipsius propriam rationem. Ex qua etiam parte repugnat illi peccatum, sicut calori infrigidare. Et utroq; modo intelligitur verbū Ioānis, quod qui natus est ex Deo, peccare non potest, si solùm consideretur ratio seminis, quod est in illo. Sed tertia consideratio charitatis est ex parte subiecti: puta hominis in hac uita. Et hac de causa amitti potest charitas: quia cum fides obscura sit cognitio, non ostendens nobis essentiam ipsam diuinam, non ita configit voluntatem nostrā Deo, ut semper sit in ipsum intenta: atq; adeò nec tanti vigoris est, vt superare oī ex parte ualeat pugnas huius nostræ militiæ: & ideo iusti semper fræno opus habent legis. Facialis autem illa uisio est, quę beatos molestia iam carnis exutos, ita in diuinum transformat amorē, vt nulla opus habeāt cogente lege. Nostri verò Protestantes, quod proprium est illius beantis uisionis, fidei volunt iustificanti tribuere. ¶ Altera verò responsio Lutheranorum est ad argumentum propositum, quam à suo sunt magistro

Bucer.

1. Ioā. 3

Triplex consideratio cha.

Secūda rñsio.

magistro docti: videlicet quod quãuis iustus gratiam possit, iustitiamq; perdere, id tñ non potest, nisi uno peccato incredulitatis: sicuti iustitia nõ acquiritur nisi vna virtute fidei. Ita.n.lib.1.cap.5.referebamus ex Luthero aduersus Corolstadium. Nullum est peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia, nisi fides. Et de capt. Babyl. Nulla peccata possunt hominem damnare, etsi velit, nisi sola incredulitas. Neque habẽti fidem dubitandum est de sua salute, quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in deuotis monasticis. Nulla opera credenti in Christum tam mala sunt, quæ possint eũ dãnare, & accusare. Cernenda ergo hic est intentio istorũ, perpendendumq; punctũ contradictionis inter nos, & ipsos. Intendunt, quod cum Deus simpliciter, & sine dependentia ab operibus nostris promiserit nobis salutẽ, solùm tenemur adhibere fidem illi promissioni nudè & absolutè, sine respectu impletionis aliorũ præceptorum. Et ideo dixit Luthe. super episto. ad Gal. quod sola fides necessaria est, cætera oĩa opera liberrima, neq; præcepta, neq; prohibita. Confessio autem Catholicá est, quod promissio Euangelica non est nuda & absoluta, sed tali peccatoribus conditione promittitur salus, si præteritæ vitæ pœnitentes proponant seruare mãdata. Quãobrem ut sola fides non sufficit ad iustificationem, ita neq; absoluit iustum ab præceptorum uinculo. Et ideo Synodus modo mentem istorum, plenè intellectam, condẽnauit. Nã can. 19. anathema eos pronunciat, qui nullũ præceptũ esse aiunt in Euangelio, præter fidem, cætera verò indifferẽtia esse. Et can. 20. eos qui aiunt hominẽ iustificatũ, & quantũlibet perfectum non teneri ad obseruantiã mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tñ ad credendũ, quasi Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione obseruationis mandatorũ. In his postremis verbis punctim attingitur radix Luthera. huius erroris. Non.n. præceptũ fidei est tota lex Euangelica. Haud quidẽ Theologos preterit dubitatio illa, an infidelitas esset causa omnium peccatorum. Neque diffitentur, multa peccata ex debilitate & lãguore fidei promanare. Nã cum ex fide, & spes nostra ortũ habeat, & officiosa charitas vegetetur, quo firmior est fides, robustior spes est & ardẽtior charitas. Vñ Pau. postquam viderat arcana Dei, nihil in rebus metuebat, quod quod posset ab eius charitate diuelli. ¶ At uerò ijs nihil obstantibus tripartita statuitur hic cõclusio. Sanè, quod neq; oĩa peccata infidelitas sunt vel incredulitas, vt isti autumant, neq; infidelitas est oium causa, neq; per quodcunque peccatũ expungitur fides. Primũ mẽbrum manifestũ est. Nã licet oĩ peccato hæc sit cõis ratio: puta, quod sit dictum vel factũ, uel concupitum contra legem Dei, atque adeo auersio ab eius bonitate, differũt tñ specie uitia, ratione conuersionis ad obiecta diuersa, quæ ab illo sunt intenta, qui peccat. Nemo.n. respiciens ad malum operatur, sed ductus specie boni. Quemadmodum uirtutes ipsæ inter se distant ratione obiectorum, quæ singulis sunt proposita. Quocirca, vt virtutes, sic ẽt & uitia obiectis primum oĩum discernuntur. Atque omnium prima differentia est, quod uitia illa, quæ sunt proximè contra Deum specie ab illis differunt, quæ sunt contra proximum. Sicuti uirtutes tres Theologicæ, à moralibus. Quinimo propter diuersas rationes quibus in Deo differunt tria illa obiecta s. ueritas quæ obiectum est fidei: & beatitudo nostra, quo tẽdit spes, & sua in se bonitas, quę obiectum est charitatis, diuersæ uirtutes sunt, fides, spes & charitas, diuersaq; ẽt impietatis crimina, infidelitas, desperatio & odium Dei. Porro autem neq; vniuersa peccata circa tẽporalia bona eiusdẽ sunt generis. Nã oẽ quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ. Quibus verbis Apost. iuxta bonum philosophis tripartitum, species uitiorum discreuit. Est n. alia cõcupiscentia naturalis, quæ ad tactũ pertinet, uel ciborum & aliarũ rerũ, quibus indiuiduũ conseruatur, uel uene. eorũ quibus propagatur species. Alia uerò animalis, quippe eorũ, quę sola apprehensione & possessione uel potius usu delectant: vt pecuniæ, & id genus vtiliũ bonorũ. Quarũ primã uocauit Apostolo cõcupiscentiam carnis, & secundã, concupiscẽtiã oculorũ. Sed tertius appetitus est sublimium bonorum, magisque spiritualium:

Marginalia (left): Lutherus. — Punctũ cõtradictionis. — Sy. Triden. cã. 19. & 20 — Theologi.

Marginalia (right): Cõclusio. — Rõ peccati. — Differẽtia peccatorũ. — 1. Ioã. 2

ritualium: quales sunt honores: atq; hanc nũcupauit superbiam vitæ. Sed & sub his
Grego. 31. morali. tribus generibus agnouit Greg. 31. moralium, septem capitalium uitiorum species Theologis, immo Christianis uniuersis receptissimas, quas ad Rom. 1. & ad Gala. 5. commemorauit Paul. Quorsum hæc? Certè vt ostendamus, non omnia crimina, esse peccata infidelitatis, sed obiecta habere diuersissima. Ex quo facillime colligitur
Mẽbrũ 2m conclusionis. secundum membrum assertæ conclusionis: s. non omnia enasci peccata ex infidelitate, sed ut suis sunt obiectis diuersa, ita ex diuersis affectionibus, & animi ægritudinibus perpetrantur. Re uera qui uel ira percitus occidit, uel turpi amore captus labitur, uel auaritia sordet, non peccat contra fidem: nam certus est male agere. Vnde consequens tertium membrum fit
Mem. 3. cõclusionis: scilicet, quod non per quodcũque peccatum extinguitur fides. Sicut. n. in alijs virtutibus non quicunque peccat ex ira, amittit temperantiam circa delectabilia tactus, nec qui peccat contra temperantiam, amittit liberalitatem: ita neque quocunque peccato mortali amittitur habitus fidei, quo vere credimus, omnia nobis diuinitus reuelata, atque adeò promissionem ipsam remissionis peccatorum, si voluerimus corda à nostris iniquitatibus
Diuersa præcepta. per gratiam Dei reuelare. Quòd si diuersæ sint materiæ virtutum, & uitiorum, circa quas diuersi vestri affectus versantur, diuersissima etiam sunt alia præcepta à præcepto fidei, atq; diuersæ obligationes, quales in ipso distinctissimo decalogo separatim exprimuntur. Atque adeò quod intẽtum est huius capitis, fides haud quaquã iustum eximit a lege, sed legi potius subdit. ¶ Vnus aut alter locus est scripturæ,
Argumenta Luthe. quem possunt aduersarij huic Catholicæ veritati obmoliti, quippe uerbum illud
1. Tim. 1. Pauli 1. ad Timotheum 1. Lex iusto non est posita, sed iniustis, & non subditis, impijs, & peccatoribus, &c. Et illud Gala. 5.
Gal. 5. Si spũ Dei ducimini, non estis sub lege: omnes autem iusti spiritu Dei ducuntur:
Rom. 8. iuxta illud ad Roma. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Quibus accedit
2. Cori. 3. & illud 2. Corint. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Ad hæc autem facillima est,
Rñsio. uerissima, & planissima Theologorũ oĩum rñsio, nisi uniuerso s isti respuissent. Sunt enim in lege uirtutes duæ. Prima, quod est regula nostrarũ actionũ, cuius trãsgressio, peccatum est, & à qua legis uirtute nemo excipitur. Nam omnis anima (inquit Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit, neque potest quisquam Deo aut suis potestatibus esse subditus, nisi sit subiectus legibus. Sed alia uirtus est legis coerciua, quæ cogit incontinentem contra suas agere appetitiones; & hoc modo iustus, ille. s. qui sedatas iam habet, & pacatas turbulentas passiones, non subditur legi, quoniã nutui spiritus sancti omni procul metu legis obsequitur.

De explicatione legis. *Cap. II.*

HOC itaque primum constituto, qd iustus non illico liberatur à legis uinculo ad iudicandum, an possit plenè satisfacere legi, quæ principalis est intentio in prima parte huius libri, breuis præmittẽdus est sermo de explicatione legis: sanè de qua, neque omnino aduersarij nobiscum consentiunt. Atq; in capite primũ hæc sancta confessio Christianis supponenda est, q̃ Christus non solùm à Deo datus hominibus est, ceu redẽptor, cui sit fidendum, verum legislator cui est obediendum, vt Synodus Triden. Syn. Tridẽ. can. 21.
can. 21. sanxit contra impios quosdam, negantes fuisse legislatorem. Et quidẽ, quatenus res ad decem præcepta spectat, quãuis uniuersa sint de iure naturæ, & in lege ueteri fuerint explicata, tamẽ in lege Euãgelica obligationem habent iuris diuini, eo, quòd à Christo sunt præcepta. Lex. n. vetus simpliciter quantum ad illius legis obligationem attinet prorsus abolita est, & extincta in ipso passionis momẽto, quo Christus protulit, consummatum est. Nã translato sacerdotio, inquit Paul. necesse est ut legis trãslatio fiat. Vbi absque ulla exceptione totam legem expirasse docet, quoad uim obligandi. Illud autẽ Theologorum axioma, quod ex præceptis antiqs, cerimonialia antiquata sunt & abolita: legalia uero non omnia, sed moralia omnia
Tria genera pceptorũ permanserunt, sic intelligendum est, q̃ prima, quia erant figura uenturi Christi, non

licet

licet amplius pręcipere in noua lege: ne sint falsa signa. Secūda verò licite ītegrari possunt, sed tertia, quia erant iuris naturę, necessariū fuit, vt iterato instaurarentur. Itaque decalogus præter obligationē naturalem, nullam prorsus habuisset iu Euā gelio obligationem diuinam, propter vinculum antiquæ legis (quæ perinde tota cessauit, ac si nunquam fuisset) nisi denuo præceptus fuisset à Christo tanquam à vero legislatore, & explicatore iuris naturalis. Vnde tanquam uerus legislator multa exponendo mandauit, & commendauit ad idem ius pertinentia, quæ mundus tunc ignorabat. Vt, Beati pauperes spiritu qm̄ ipsorum est regnum cœlorum, Beati mites, & beati qui lugent, siue cōsilia sint, siue aliquando præcepta, nihil modo disputamus. Neque verò solùm vt Scribæ & Pharisæi legis enarratores, sed tanquā potestatē hn̄s, leges ponebat, Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides, ego aūt dico vobis, Quicūq; dixerit fratri suo Racha, &c. Audistis, quia dictum est antiquis, Non męchaberis, ego aūt dico vobis, Quicunq; viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam męchatus est in corde suo. Atqui præter hęc naturalia adiecit, & pręcepta sacramentorum. Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nōn intrabit in regnum cœlorum: &, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & Nisi pœnitentiam habueritis omnes simul peribitis. Neque id tm̄ uerum, vtcunque aduersarij resultent, facultatem fecit Ecclesiæ leges condendi, quæ essent velut suarum antemurale, quibus vineam suam sepierat, Non quòd ipsi deesset prudentia perfectissimè instituendi totum ecclesiæ ius: sed quia sciebat temporum, locorumque varietatem, diuersosq; hominum casus nouis nonnunquam legibus indigere. At non est hic locus hæc pressius tractandi: sed hæc meminimus ad enarrandum canonem Concilij, qui hoc tpe fuit propter quosdā necessarius. ¶ Hac aūt consideratione præmissa, duo sunt pūcta, de qbus Lutherani à nobis dissentiūt, intellectu necessaria ante disputationem de satisfactione legis. Primum de explicatione præceptorum: & alterum, an præter præcepta sint aliqua consilia. De primo ergo puncto aiunt (vt est videre apud Melanthonem in loco communi de bonis operibus, & apud Bucerum in lib. de cōcord controuer.) quod nos doctrinam operum præclarè tradimus de externa hypocrisi, aut de humanis cerimonijs: opera verò primæ tabulæ, & fontem bonorū operum ignoramus, & obruimus. Et uocant externam hypocrisim, septem præcepta secundæ tabulæ. Siquidem hypocrisim discernunt à præceptis primæ tabulæ, quam vocant internam iustitiam. Interna autē iustitia est, inquiunt, credere verbo Dei, timere Deum, cōfidere Deo firmare semper fiduciam, ne uincat dubitatio quod simus in gratia Dei. Quæ quidem dubitatio, aut contemnit Deum, aut fugit iratū, aut non uerè inuocat. Ecce mysteria in q-bus isti collocant totam uitam Christianam, suadentes hæc omnia exteriora, aut nihil, aut perparum referre: sed totum negotium Christiani intus consistere in corde. Neque .n. satis elucere eum possunt colorem, quo sunt à magistro suo tincti, in de liber. Christ. vbi ait, nihil prodesse externa opera: scilicet, uersari in locis, & officijs sacris, ieiunare, neque voce orare, imò neq; interiores speculationes, aut meditationes præter vnam fidem, & fiduciam. Imprimis, quàm infra dignitatem loquantur de præceptis secundæ tabulæ, quin verò quàm indignè de illis sentiant, quis est, qui non uideat? Putant enim in hoc tantum esse nobis iussa, quòd Deus nos uoluit illis exercere, quibus tanquā testimonijs fidei ipsum glorificaremus. At verò ratione longè diuersa discernit Ecclesia Catholica inter primam ac secundam tabulam præceptorum. Non enim distinguuntur uti externa opera ab internis: nā tam in prima, quàm in secunda præcipiū-tur, & intima, & extera opera. Discrimen autem est, quòd cum Deus, & in se optimus sit, ac propter se colendus, & naturæ quoque author rerumque genitor, cui nostri cura est, & prouidentia, in duobus summam posuit omnium mandatorum: scilicet, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et proximum tuum sicut teipsum. Ex quibus mandatis ait, vniuersam legem pendere & Prophe-

Sacrorū pcepta.

Facultas Ecclesiæ ad cōdēdas leges.

Duo pūcta discordię.

Melāch.

Bucer.

Heresis.

Luther.

Indignè Lutherani de secunda tabula loquuntur.

Distinctio primę & secūdæ tabularū.

& Prophetas. Primum autem quod ad suum ipsius pertinet cultum, in prima tabula iussit tribus præceptionibus explicari: secundum autē, in altera, septem alijs. Neque uerò præceptiones primæ tabulæ, mentis sunt duntaxat meditationes, sed in opera se etiam exerunt. Primum enim præceptum nō est formaliter dilectionis, sed ipsius explicatio: scilicet, vnicum, trinumque credere Deum, idola, uti Deos falsos execrari, in quibus nihil est numinis: illum esse vnum, cui soli, cordis, oris, & operis laus, & cultus debetur. Secundū etiam præceptum de sanctificatione sabbati non intus tātum in mente, sed in cultu etiam exteriori positū est, atque adeò tertium de suo sancto nomine non uanis iuramentis usurpando. Quocirca nouum inuentum est, hoc penitus prima tabula præcipi, credere uerbo Dei, confidere, & firmare semper fiduciam, ne uincat dubitatio, an assecuti fuerimus promissiones Dei. De quo latius lib. 3. in de certitudine gratiæ. Atqui vt in prima tabula opera & iubentur exteriora, ita & in secunda opera quoque interiora. Non. n. solùm iubemur charos venerari parētes, externis pietatis officijs, sed intimo etiam affectu. Neque tantum iubemur abstinere à re, uel thoro alieno, sed non cōcupiscere vxorē, aut rē proximi. Igitur (quod in principio proponebamus) & falsò, & indigne opera secundæ tabulę uocant hypocrisim. Est. n. hypocrisis, quādo aliud extra in opere effertur, quàm intus fertur in corde: opera autem & officia charitatis in proximos ex fide & amore Dei procedunt. Quinimo secundum scripturam, indicia sunt veri amoris Dei. Vnde Pau. Reddite, inquit, omnibus debita, Cui tributū, tributū, &c. Nam qui diligit proximum, legem impleuit, Non adulterabis, Non occides, & si qđ est aliud mandatum, in hoc uerbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Ioan. quem dominus de suo pectore, charitatis præceptionibus lactauerat, ita quæ inde exugerat, denarrat. Charissimi si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit vnquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas in nobis perfectā est: Et, Qui nō diligit fratrem suum quem uidet, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et, Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suū. Hæc est expositio Ioannis super illud nouum mandatum Christi, quo nihil discipulis commendacius esse uoluit, & sanctius, quàm ut se inuicem diligerent, sicut dilecti fuerunt ab eo. Vnde colligit, nullum esse exploratius indicium diuinæ dilectionis, quàm dilectionē proximi. Quare Paul. non satis habuit explicare unitatem humani generis ex naturali vinculo carnis, quo compacti sumus in unum corpus. Sed uno, inquit, spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus. Et alibi, Membra sumus corporis eius (puta Christi) de carne eius, & de ossibus eius. In summa, tanti fecit Deus opera hæc externa, quibus charitatem colimus inter fratres, vt cum omnium bonorum in seipse diues, nostrorum non indigeret, ita propriè cuiusque personam induit, ut non satis habuerit dicere, Qđ vni ex istis fecistis, pro me fecistis, sed mihi fecistis. Et in postrema die totā præmonuerit iudicationem futuram, si cum fuisset nudus, vestitus à nobis fuerit, si pastus deniq; in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Qua ergo fronte opera secundæ tabulę hypocrisim Protestantes appellāt? Dicentes totum negotium Christianum in corde cum solo Deo gerendum. Agnoscimus enim verbum Christi liberatoris nostri, Regnum Dei intra uos est, quoniā vt ait Paul. Lex nostra lex spiritus est, sed tamen eo modo est spiritualis, quo alibi explicat non esse regnum Dei escam, & potum: sed iustitiam, & pacem, & gaudium in spiritu sancto: iustitia autem, pax, & gaudium spirituale non conseruatur, nisi per exteriores actus. ¶ Secundum istorum a nobis dissidiū de lege Christi est, quod nullum in Euangelio agnoscunt consiliū, quod non sit præceptum: si non particulare, saltem inclusum in præcepto de dilectiōne Dei super omnia. Ex quo ut cap. sequenti videbimus, eliciunt unum argumentum ad confirmandum, quod nō possumus huic præcepto satisfacere in hac vita. Nam quicquid homo facit, adhuc plus debet. Ob idque irrident nos, vt capitulo de satisfactione uidebimus, quod cogite-

Marginalia: Primū pceptū. — Hypocrysis. — Roma. 13. — 1. Ioā. 4 — Luc. 18. — Roma. 14. — Secūda controuersia de cōsilijs.

temus,nō solùm posse satisfacere legi,verum aliquid ultra supererogare. Quocirca cum in libello imperatorio, instante Echio,scriptum esset,opera quidem à nobis fieri bona, quæ à Deo sunt mandata, & commendata,postea Bucer.circa finem libri sui de concordan. controuer. reclamauit,satis fuisse positum mandata. Quia nihil est,inquit, in Euangelio, quod non procedat de mandato dilectionis: reliqua verò opera, quę ex humanis institutis fiūt prorsum condemnanr, vt patet in suo didagmate, de quo articulo optimè obuiatum illis est à Coloniēsibus in antididagmate. De hoc autem articulo cōsiliorum dicam,quod ad præsens propositum de satisfactione legis attinet,eo præsertim,q̄d nonnullos inter catholicos audiuimus de hoc dubitantes; quinimo contendentes, nullū esse opus supererogationis uel consilij,sed omnia esse præcepta. Etiam illud Matth.19.Si uis perfectus esse, vade & vēde omnia quæ habes, &c. Cuius contraria idcirco conclusio constituenda nobis est. Rō qua maximè testimonia sacra huius veritatis elucidantur,est hæc.Deus in operibus erga proximos illa tantum edixit nobis sub præcepto, quæ pertinebant ad custodiam charitatis: nam finis præcepti charitas:cætera verò officia,non erat, cur nobis iniungeret ex necessitate:in his autem quæ ad cultum suum pertinent nō est obligationem nostram meritus ex magnitudine beneficiorum, quæ in nobis cōtulerat,creationis,& redēptionis,sed omnia iuxta naturam nostram, suauiter disposuit:illa tantum præcipiens, quæ suam amicitiam seruarent, & quæ possibilia essent, neque adeo difficilia,non modo his aut illis hominū conditionibus, siue hoc aut illo loco vel tempore, sed quæ omnibus quocunq; tempore,& loco essent possibilia:reliqua verò in operatione cuiusq; posuit. Quare consilia non sunt per se perfectiora, quàm opera præceptorum, sed cum finis omnium mandatorum sit perfectio charitatis, consilia ordinantur ad maiorem eorum custodiam. Quare licet non sint necessaria,hac tamen ratione pertinent ad perfectionē. Vnde statim Christus in solenni illa legis promulgatione ante necessaria præcepta proposuit perfectorum consilia, Beati pauperes spiritu. Nam paupcries nō est necessaria, sed legitimus bonorum usus.Beati qui lugent: & his similia. Et ideo subdit, Vos estis lux mundi:quasi,quibus competit non solùm iustitiam uulgariter colere,sed egregie vsum etiam rerum licitum abijcere. Atque exhinc forte legitimus eruitur intellectus illorum uerborum, Qui soluerit vnū de mandatis istis minimis,minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit,& docuerit,magnus vocabitur. Facit enim dubium, quomodo præcepta vocauerit minima, cum asit qui seruauerit appellauerit magnum. Loquebatur ergo forte de operibus illis consilij, quæ ex eo dicuntur minima, quia non sunt necessaria, sed tamen qui legitimè seruauerint:scilicet,ad maiorem, & consummatiorem prę ceptorum custodiam,futuri sunt in regno cęlorum,non qualescunque ciues,sed magnates. Accedit & verbum Christi Matthæi 19.Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnū cęlorum.qui potest capere capiat. Cuius expositoré agit Pau. vbi ait,Bonum est homini mulierem non tangere, &, Volo omnes homines esse sicut ego sum.&,Dico nō nuptis,& viduis, bonum est illis si sic permanserint,sicut & ego:subdit autem, De uirginibus præceptum domini non habeo, consilium autē do,&c. Hæc autem communia sunt. Sed rem paulo exactius urgebo ex illo Matt. 19.Marci 10.& Luc.18. ubi dominus adolescenti illi interroganti, quid faciendo uitam æternam possideret,legitur respondisse,Serua mandata: mox dicenti,seruasse à iuuentute sua,adiecisse, Vade,& vende omnia quæ habes, &c. Ille enim locus est, vbi perspicacissimè discernitur inter communem ordinem præceptorum,& singularem consiliorum accessionem. Bifariam autē interpretari vel deprauare moliuntur hunc locum aduersarij. Primū.n. aiunt,adolescētem illum fuisse Pharisæū, qui mentitus est seruare præcepta,& ideo iussum esse relinquere diuitias, quæ sibi erant impedimento. Quo uidentur Hieron.& Orig. inclinare: sed profecto nulla potest rōne negari,quo minus legem seruasset,quoad satis erat ad amicitiam Dei. Nam habetur Marc.10.quod Christus intuitus

[Margin notes: Libel. imper. — Bucer. — Matth. 19. — Conclusio Catho. — Matt. 5. — Matth. 19. — 1. Cor. 7. — Matth. 19. Mar. 10 Luc. 18. — Interpretatio praua. — Hiero. & Orig.]

tuitus eum, dilexit eum. Item quòd si fuisset mentitus, non respondisset Christus, Si uis perfectus esse, seu vt hr in Marco, Vnum tibi deest: hæc enim verba supponunt, iam fecisse iuuenē, quod ei dixerat Christus, necessarium esse ad uitam æternam. Hoc forte uerùm est, quod non seruabat præceptum dilectionis modo perfectissimo, erogãdo bona sua in pauperes, vt esset inter perfectos. Et illa forte fuit mẽs Hieronymi, & Orig. ut author est S.

S.Th.2.2.q.189 art.1. Tho.2.2.quæst.189.art.1. Repugnat.n.perfectioni maximè Christianæ, ut tam diues esset, q̃ ille creditur fuisse, vbi erant pauperum greges, quibus potuisset bona sua distribuere. Sed mentitus fuerit necne, nihil moror. Nã ut vtrauis pars uera sit, manifestè colligitur ex litera, discrimen consiliorum à præceptis.

Secũda iterpretatio. Aliorum ergo est rñsio, quod nõ solum seruare alia mandata: sed relinquere omnia, sit necessarium ad salutem. Quare vbi ait Christus, Si uis perfectus esse, non loquebatur de perfectione supererogationis, quæ nulla est, sed de illa quæ est necessaria ad salutem. Propterea, quod vt refertur apud Marcum & Lucam, dixit, Vnũ tibi deest, vade, quæcunq; habes vẽde, &c. Hæc autem interpretatio exinde deprehenditur falsa, quod si de tali necessaria perfectione intellexisset, in initio illico interrogationis illam respondisset esse necessariam, ubi iuuenis interrogauit, quid faciẽdo uitam æternam possideret. Cum ergo discretè, ait, Si uis ad vitam ingredi, serua mandata. Sed si uis esse perfectus, vende, &c. manifestò dixit inter opera necessaria, & opera consilij. Vnde quod addit, Vnum tibi deest, intelligitur, tum ad perfectionem, tum ad securitatẽ perseuerantiæ. Nam difficile est diuitibus perseueranter agere ad uitam æternã, vt statim subiecit Christus. In summa, dicere, quod opera consilij, & maxime renunciare diuitijs, & illustribus statibus sęculi sit de necessitate salutis, est hæresis condẽ-

Hæresis nata aduersus Pelagianos, ut refert Augu. in epistola ad Paulinum, ubi inter decem errores illum connumerat quintum: puta, diuites baptizatos nisi omnibus abrenuncient, siquid boni uisi fuerint facere, non reputari illis, neque eos habere posse regnum Dei. Neq; profectò opus alia fuisset cõdemnatione, q̃ quod aliàs condẽnaretur tota religio Christiana, quæ diuites permittit. Vnde Pau. quamuis admonitos nos fecerit, quod qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, nihil tamen amplius subiungit, q̃ Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, bene agere, facilè tribuere, &c. 1. Tim. 6.

De impletione legis in genere.
Cap. III.

His itaque necessarijs fundamentis subiectis, quæstio est prima huius libri, vtrũ iustus qui per fidem iustificantem non absoluitur à lege, potiit per gratiam adiuuantem, legi satisfacere. Lutherani enim in utrumque peccant extremum: dum aiunt, & quẽcunque iustum nexu legis per fidem absolui, & neq; iustissimum legi posse satisfacere. Luthe.

At verò ne nobis imponere plenerẽt, quod possibilitatem adimplẽdæ legis nobis adscribamus, hæc ante omnia sanctissima confessio, quæ nobis est cum illis cõmunis, supponenda est, quam lib. cap. 22. & fermè per totum librum ſm contra Pelagianos sancitam ab Ecclesia esse mõstrauimus. Nempè, quod absque diuino nutu spāliq; auxilio nequimus implere diuina præcepta .s. neq; omnia quãtum ad substãtiam actus neque minimum, quantum ad intentionem præcipientis. Confessio cõis.

Ita.n. in Concilio Mileuitano & Africano cõfessum est, atque ẽt in Arausicano. Cuius in canone 25. uerba sunt. Hoc prædicare debemus, & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deũ sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari pp Deum, qđ bonũ est, possit, nisi gratia eũ & misericordia diuina præuenerit. Cõciliũ Mileuit. & Arau sic.

Et talia fermè uerba protulit pñs Synod. Trident. in primis canonibus tribus. Quã ẽtnum fundamentalem conclusionẽ paulo post peramplius explicabimus .an. s. præter gratiã habitualẽ, necessarium sit quoq; nouum auxilium ad dignè operandum & perseuerandum: Tridentinum.

Nulla

Nulla ergo de hoc est controuersia: sed vtrũ cũ speciali Dei auxilio homo valeat satisfacere legi. Hoc.n. est, quod protestãtes apertissimè & pertinacissimè inficiari pertendunt: vbiq; inculcantes, quod in hac vita, neq; diuino fauore possumus satisfacere legi, sed tantũ inchoare. Quinimo ipsam inchoationẽ, opus omnino volunt esse Dei, & nullatenus nostrum. Est asit error iste, germen pestiferæ illius radicis, quã lib.1.cap. 11. & 12. reuellere nitebamur ceu, compluriũ errorum feracẽ. Videlicet, concupiscentiã carnis reluctãtem rationi, esse peccatũ prohibitum illo præcepto, Nõ concupisces: quod omnino tolli nõ potest in hac vita. Inde.n. cõfecit Lutherus in de liber. Christ. & art. 2. assertionũ suarũ & rursus art. 31. & latissimè in lib. de decẽ pręceptis, quod nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adinti possumus plene implere mandatũ illud maximũ, Diliges dominum Deũ tuum ex toto corde, & ex tota mẽte, &c. pp rixã & pugnã carnis, impedientis ne toto corde diligamus: sed hic inchoari, & in patria perfici. At quoniã verba hæc dextrum possunt recipere sensum, in quo nobis possũt esse communia, perpende quomodo inter nos differat. Nõ id tñ aduesarij sentiũt, quod in hac vita nõ diligimus ea perfectione qua De⁹ diligitur in patria: de hoc .n. nulla est disceptatio. Agnoscimus. n. dilectionẽ viæ nõ esse firmã, & fixam, vti illic erit. Itẽ plane confitemur, quod nequimus ita Deũ diligere ex toto corde, quin multa sint venialia peccata permixta iustitiæ nostræ. Nã si aliud haberemus de nobis iudicium, nos ipsos (vt ait Ioan.) seduceremus. Sed tñ addunt, in quocunq; opere hominis quatumcunq; iusti, necessario inesse omissionẽ præcepti illius dilectionis. Nanq; tenemur secundũ illos, singula præcepta implere ex dilectione: ita.n. intelligunt illud, Omnia in gloriã Dei facite. Et, Finis præcepti charitas. Et putant, nullũ esse opus tã perfectũ, quin propter ingẽ reluctantiã carnis commaculetur, ne fiat ex toto corde: vt est in præcepto dilectionis. Atq; inde dicit Luth. art. 31. in omni opere bono iustũ peccare, qa est omissio illius pcepti. Et ar. 32. opus bonũ optime factũ veniale esse peccatũ, sm miam Dei, sed mortale, sm iudiciũ Dei. Ob idq; nullo nro opere sm istos, satisfacimus legi, sed sola fide recipim⁹ misiam Dei nõ imputantis peccata nostra. Hanc doctrinã hactenus perseuerant defendere Lutherani. Vnde in confes. Augustana, art. 6. Cũ fide inquiũt recõciliamur, necessario sequi debet iustitia bonorũ operũ. Sed quia tãta est infirmitas humanę naturæ, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines quod hæc obediẽtia non placet Deo, quia legis satisfacit: sed quia persona est in Christo reconciliata à fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Quare nõ censent esse simpliciter iustitiam, sed reputari quandam iustitiã: subijcientes illud, Nõ intres in iudicium cum seruo tuo, quia nõ iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens: & alia id gen⁹, ad q̃ nos infra rñdebimus. Id quã plurimis verbis explicatissimè psequitur Melãthon in Apoligia, sub tit. de dile. & imple. legis, cõmentatus illud Euãgelij, Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata, in eo sensu, quod tantũmõ oporteat à nobis in hac vita legẽ inchoari .i. imperfectè impleri. Et paulo iferius nobis improperat, qd' prædicemus nos legẽ implere, cũ in hac uita non possimus legi satisfacere. Et inferius. Legis impl. tio quæ sequitur innouationẽ, est exigua & immunda, & inchoata, tñ hæret adhuc in natura reliquię peccati, q̃ sp accusant nos, & ideo non est accepta pp ipsam, sed pp fidem quia iusti sen accepti reputamur pp Christũ. Et rursus. Propter fidẽ in Chrm non imputatur nobis hoc qd' deest impletioni legis. Vide q̃ta explicatione utatur, vt doceat imperfectionẽ operũ nrorum non esse, eo solũ qd' remissior est, q̃ in patria, sed cuilibet operi veram inesse culpã. Vñ paulo inferius (q̃ verba quoq; sunt Luthe. ar. 13.) exprobrat nobis, qd' fingamus Chrm tm esse nobis cõmeritũ primã grãm, nos postea tñ nostra legis impletione placere, & mereri uitam æternã. Cum tñ mediator Christus omnem nobis fuerit gratiã meritus. Idem latius etiam persequitur in locis communibus sub titu. de imple. legis. Idem Bucer. adhuc multo (quod suũ est ingeniũ) cumulatiori sermone inter enarrandum artic. 5. libelli Imperatorij: Cuius

Lutheranorũ dogma.

Radix erroris.

Luther.

Confessio Augustana. art. 6.

Melãth. in Apolog. tit. de dilectio. & imple. leg.

Bucer⁹.

Prima conclusio. ius paulo post expendemus verba. Subijciamus ergo propositiones, quibus est ad hanc quæstionem respondendum. Prima. Possibile est nobis cum diuino fauore, & adiutorio, sic in hac vita totam legem, atq; adeo dilectionis præceptum implere, vt non modò singula, verùm omnia peccata mortalia possimus vitare. Ratio prima huius conclusionis ex subuersione fundamẽti, quò aduersarij conniuntur, sumitur. Abunde enim demonstratum à nobis est loco citato lib. 1. ita per baptismum remitti, condonari, deleri, abstergi, sepeliri, atq; adeo penitus tolli originale peccatum, & vniuersa, si quæ sint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpæ, nisi vbi voluntate liberè homo consentit in peccatum, neque illo præcepto, Non concupisces, certamẽ carnis prohiberi, sed victoriam. Et quamuis liberum arbitrium vulneratum fuerit, debilitatumq́ue præuaricatione primi parentis, non tamen adeò extinctũ est, quo min⁹ possit diuino auxilio resistere. Quo fit, vt à concupiscentia non singula opera commaculentur nostra, atque ea minus, quæ in gratia Dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc præterea, quod eodẽ libr. 1. cap. 22. explanabamus. Nimirum, quod modus charitatis non est de essentia aliorum præceptorum. Et ideo quamuis gratis largiremur, nõ posse nos in hac vita implere præceptum dilectionis, non inde sequeretur vniuersa aliorum præceptorum opera peccata esse, habereq́ue annexam priuationem eiusdem præcepti. Hæc autem omnia impridem à nobis constitutissima sunt. ¶Inde hic ergo exordiẽdum est, vtrum præceptum dilectionis impleri in hac uita possit à nobis per auxilium Dei. Et causa dubitandi præcipuè sumitur ex Augustino in lib. de perfect. iustitię: vbi ait, quod in illa plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cum est adhuc (inquit) aliquid carnis concupiscentiæ, quod continendo frænetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus. Et quod rem perstringit, est, quia videtur docere illam perfectionem dilectionis, quæ nõ hic, sed in patria esse potest, cadere sub præcepto.

Præceptũ dilectionis.

August. de perfe. iust.

Ait enim, Cur enim non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Nõ enim rectè curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostẽderetur? Hunc autem locũ Augustini interpretatur. 1. 2. quæst. 44. S. Tho. hoc modo, Præceptum aliquod bifariam intelligitur impleri: vno modo perfectè, quãdo peruenitur ad finem præcipiẽtis, alio modo imperfectè, quando, etsi non perueniatur ad finem, non tamen receditur ab ordine, & regula dirigente in finem. Intentio Dei, dilectionem sui pręcipientis, fuit, vt plene illi, omnimodę vniremur amãdo, ita ut non solùm nihil esset in nobis contrarii, sed neque aliquid, quod eius amorem remorari, remittereve posset, aut tepefacere: cuius fœlicitatis nequimus nisi in patria potiri, quando liberi à corpore mortis huius videbimus eum sicuti est. In hac uero vita implet imperfectè. Et tãto quisque perfectius, quãto proprius adillam perfectionem accedit. Non est ergo mens Augustini, quod dilectio patriæ sit hic præcepta tanquã implenda in hac vita sub pęna peccati, sed tanquã finis & scopus, quo dirigenda est intẽtio nostra Nec est cur Bucer. contra glossam hanc reclamet: Sanè, quæ ex uerbis ipsis Augustini liquet: nam postquam dicit, illã nobis perfectionem esse præceptam, subdit causam, vt per præceptum sciretur, quo nobis esset currẽdũ. Vnde sicut miles (ait S. Tho.) licet non potiatur victoria, non tamẽ peccat, si non facit contra disciplinam militarem, ita quamuis hic nemo fruatur dilectione illa patriæ, non tamen peccat, nisi qui deflectit à lege, & præceptionibus charitatis, aut aliquod ueniale admittit contra eius feruorem. Itaque si lubet explicatius dicere, aliud est perfectè implere præceptum, & aliud, nõ violare. Possumus in hac uita non violare, licet non possimus perfectè implere. Cauenda est ergo æquiuocatio implendi. Accipit. n. vno mõ, ut opponitur transgressioni, seu omissioni, & isto mõ implet in hac vita Et alio mõ, ut tñ ualet, quantum plenè ad mensurã, cacumen, & finem pertingere: & isto mõ implet in patria. Et qđ iste sit sensus Augustini, in propatulo est. Intẽdit. n. in illo libro disputa-

S. Tho. 1. 2. q. 44.

Bucer.

S. Tho.

Im plere & violare.

disputare contra Cœlestinũ, qui dicebat, posse hominem in hac vita viuere absque vllo peccato actuali: s. tam veniali, quàm mortali, ex eo quod præceptum sit homini, vt absque peccato sit. Quem August. re darguit ex illo Ioãnis, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. Et ideo nunquam venit in mentem Augustino, quod singula nostra opera sint omissiones illius maximi præcepti, velut peccata, sed quod vita quamuis iustissimi hominis, non potest transigi sine permixtione aliquorum, saltem leuium peccatorum. Qui quidem sensus patentissimus apud eundem est in de spirit. & lit. vbi idem tractat argumentum. Discernit. n. cap. 26. inter vitam hãc militantem, in qua cognoscimus per speculum in enigmate, & triumphantem illam in qua iusti videntes facie ad faciem, satiantur illa iustitia, quam hic ex fide uiuentis esuriebant, sitiebant. Nã, Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Vnde ad iustitiam huius vitæ, inquit, quæ minor est illa, non absurdè dicitur pertinere ne homo peccet, neque enim si esset nondũ pőt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenę perfecteq; debet, iam culpæ deputãdum est. Aliud est. n. totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo quãuis longè minus amet Deum, q̃ eum pőt amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum. Hæc August. & talia illic congeminat, vt ostendat perfectionem huius præcepti in hac uita in eo positam esse, vt nulli delectationi illicitæ consentiamus, quin verò caueamus à leuioribus. ¶ Præter authoritatem Augustini est argumentum, vt vulgatissimum, ita validissimum ad eandem conclusionem demonstrandã, Præcepit nobis Deus, vt se ex toto corde, proximum verò sicut nosipsos diligeremus, & ne sit opus singula meminisse, si ad vitã volumus ingredi, seruemus mandata: Deus aũt nihil præcipit impossibile: ergo implere illa possumus, saltem eius ope subnixi. Minor huius syllogismi euidẽtissima est. Nã quicquid Deus præcipit, peccatũ est, si non fiat: quĩa ille seruus qui cognouit voluntatẽ dñi sui, & non fecit volũtatẽ eius vapulabit multis. Et Pau. Cõcupiscẽtiã nesciebã esse peccatũ, nisi lex diceret, Non concupisces. Vnde cõtra Faustũ August. Peccatum est, inquit, dictũ vel factum uel concupitũ cõtra legẽ Dei: at nõ facere, qđ est impossibile, peccatũ nõ est: Deus ergo non præcipit impossibile. Latissimè. n. lib. 1. cap. 17. & 18. persuasum fecimus, adeò voluntariũ, intrinsecã esse & inseparabilem rõnẽ peccati, vt repugnantia sit peccatum esse, nisi sit voluntarium: qđ aũt impossibile est factu, id non facere, nõ est voluntarium: est ergo non solùm impietas, sed manifestaria contradictio, quod aliquid nobis Deus pręcipiat impossibile. Iam verò quomodo verum esset, quod regnum cœlorum vim patitur, si impossibilia essent mãdata, quæ seruatu sunt nobis necessaria, si volumus ad uitam ingredi? Sanctissimè ergo Hieron. in exposit. symboli ad Damasum, Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse, & mãdata Dei nõ à singulis, sed ab oibus in cõi posse seruari. Et infra, Liberũ sic cõfitemur arbitrium, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio: & tã illos errare qui cum Manichæo dicunt, hoiem peccatũ uitare non posse, q̃ illos, qui cum Iouiniano asserunt, hoiem non posse peccare. At negant isti, illud opusculum fuisse Hieronymi: hoc. n. sibi asylũ muniuere, quo se recipiãt, quoties non habent quid aliud respondeant. Sed tñ identidem in dialogo contra Pelagianos lib. 1. & 3. repetit, mandata Dei possibilia esse, neq; Deum præcepisse impossibilia. Ita. n. suus Atticus cõfitetur, nulli dubiũ esse. Et August. serm. 61. de tẽpore, Deus neq; impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est: nec damnaturus est hominẽ pro eo qđ nõ potuit uitare, quia pius est. Nõ solùm ait, nõ imperauit, sed quia non potuit imperare impossibile, quia iustus est: sicut neq; punire, quod uitare non possumus, quia pius est. Acsi dicat, si Deus imperasset impossibile, non esset nobis iniustitiæ deputãdũ, quod non paruissemus, sed sibi quin impossibile præcepit: & si nos puniret de re quã vitare nequiuimus, non esset impietas nostra, non vitasse, sed sua punire. Et de laudibus Pauli Chryso. Hom. 7. Possibile est, inqt, Dei iussa perficere, si mõ velimus oẽm naturæ trepidationem alacriter virtute

Margin notes: De spiritu & lite. — Argumentũ. — Deus non pręcipit impossibile. — Hiero. — August. serm. 61. de tẽpore. — Chrysost. Homil. 7.

superare, nihilq; impossibile est eorum, quæ à Christo hominibus imperantur. Si enim quantũ est in nobis velimus virium exprimere, maximum etiam nobis Deus adiungit auxilium. Et in Concilio Arausicano can. 25. Hoc etiã secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per baptismũ gratia, omnes baptizati (Christo auxiliante, & cooperante) quæ ad salutem pertinent, possint, & debeant (si fideliter laborare voluerint) adimplere. De nostro aũt Tridentino, statim. ¶ At verò audiamus nostros homines, quibus ista commentis subterfugere cogitarunt. Ait Bucer in conciliatione articuli de iustificatione, quod aliud est, Deum præcipere id quod in se est impossibile (qđ & ipsi blasphemiam esse testantur) aliud verò id quod Deus præcipit esse homini impossibile, quod ita pie dicitur, vt contrarium blasphesmia sit: nã pręcepit, qđ sibi est possibile. Ac si nos vel transuersum vnguem ab hac confessione discedamus, & nõ certissimo proriteamur, vt in priori conclusione præmisimus, & in secũda repetimus: quinimo vt Patribus, & Ecclesię sanctissimũ esse mõstrauimus, non nostris naturalibus viribus, sed diuino fauore, & adiutorio esse nobis possibilia mandata. Nihil de hoc controuersamur Bucere, sed hoc vobiscũ postulamus, vtrum nobis per gratiam, & auxiliũ Dei sit possibile implere legem. Est quidem, ais, possibile Deo, in hoc tamen sæculo, ex parte: in futuro ex toto. Ecquid aũt quando dicitis ex parte, intelligatis, ita exponitis, qđ impossibile est in hac vita satisfacere præcepto dilectionis, atq; adeo legi, & ita impossibile, vt quodlibet opus sit de se peccatũ. Hoc ipsũ est, quod manifesti erroris redarguit argumentum nostrum. Impossibile est vt Deus dederit hominibus legem, cui per eius auxiliũ nõ possint iuxta suã voluntatem satisfacere. Aliàs ad quid præciperet? ¶ Respondetis, quod licet non possimus satisfacere, præcipit nihilominus, vt omnia ipse concluderet sub peccato, & nos proinde ad suam recurreremus misericordiã. Profectò secum ipsa pugnat responsio vestra. Nam ecce omnes conclusi sub peccato ad misericordiam eius confugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet, magis nobis porrigit, gratiam infundit, ope sua, & opera nos iuuat. Nunquid neq; gratia, neque auxilium summ vllũ sufficiens est, vt legi satisfaciamus? Vt quid nos ergo fides ducit ad misericordiã Dei: nisi vt per eius suppetias impleamus, quod per nos ipsi nõ valemus? Quomodo qui teste Dauid, mandauit mandata sua custodiri nimis nõ auxiliabitur, vt ad iustum custodiantur? An forte seuerior est in præcipiendo, q̃ in subueniendo potens, & benignus. Videte ne cum patrocinium gratiæ contra liberũ arbitrium suscipitis, gratiæ potius iniuriam irrogetis, peius n. quàm Manichei sentitis. Nã illis voluntatẽ quæ à malo principio condita erat, aiebant, nõ posse vitare peccatum, vos ẽt hoc nostræ volũtati impingitis, quã à verò Deo creatam agnoscitis. Neq; id solum dicitis, sed quod neq; per gratiã & auxilium Dei potest homo satisfacere legi, vt peccatũ vitet: nõ ergo solum liberum arbitrium, verùm, auxilium Dei reputatis infirmum. Longè planè aliter q̃ vos vbiq; Patres excipiunt verbũ illud ad Gala. Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credẽtibus. Nempè, vt quod lex iubet, per fidem impleamus. Per fidẽ scilicet, quæ per charitatẽ operatur. Vnde Aug. de spir. & lit. c. 13. Quod operũ lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Et infra. Lege operũ dixit Deus, Fac quod iubeo: lege fidei dr Deo, da quod iubes. Et c. 20. Lex data est, vt gra quæreretur. Gra data est, vt lex impleretur. Et contra duas epist. Pelag. libr. 3. Lege fit, vt Deus quid fieri velit audiatur: gra verò fit, vt legi obediatur. Lex ergo auditores iustitiæ facit: gra, factores. Et quomodo id fiat adhuc explicatius exponit in epistola quinq; eporum ad Innocẽtium, quæ est 95. Ait. n. legem distingui à gra, quia lex iubere nouit, gratia iuuare. Lex. n. dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus: fides aũt rñdet, Da mihi intellectũ, vt discam mandata tua. Lex dicit, vt abstineamus à fornicatione & carnalibus desiderijs: fides dicit, qđ nemo põt esse cõtinens nisi Deus dederit. In summa, lex dicit, Declina à malo & fac bonũ: & Paul. p fidẽ ait Colos. qđ nõ cessat orare p illis, vt ambulẽt digni

Concilium Arausi. canon. 25.

Gala. 3.

August. de spir. & lit. capit. 13.

Paul.

gni Deo in omni opere,& sermone bono. Quæ omnia testimonia sunt manifesta,vt per auxilium fidei verè impleamus legē. Atque adeo falsissimū fit quod nostri aiūt
Protestantes. Protestantes, scilicet per auxilium fidei id tantum nobis obuenire,vt exerceamur in lege, non autem vt satisfaciamus legi. Si enim fides impetrat & implet quod lex iubet,profecto summa est, vel ignorantia verbi,vel sensus corruptio, negare, quod per auxilium gratiæ satisfaciamus legi. Nam quid aliud est implere quam satisfacere?Imò quid est legem facere, quod ait Paul.Factores legis iustificabuntur: & legem seruare,quod ait Christus,Qui diligit me,sermones meos seruabit, quàm legi satisfacere? Imò quid est quod ait ipse Legislator noster, Venite ad me omnes q; laboratis & onerati estis,& ego reficiā vos: iugum enim meū suaue est, & onus meū leue: nisi quod multo sit facilius per gratiam Dei legem,quæ ignauis,socordibus, ac prauis hominibus grauis onerosáque uidetur,seruare,& implere,quam per vias difficiles,abruptaque, & lubrica vitiorum
Ioā.c.5. oberrare?Vnde Ioan.in sua Canonica ca. 5. Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt.Quoniam, omne quod natum est ex Deo,vincit mundum.Et hæc est uictoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Est ergo mandatorum summa, vt mundum uincamus, à quo per fidem reportamus uictoriam. Ex his utique talibusque testibus, & meritis causæ nostræ sententiam confe
Synod. Triden. cap. 11. cit S.Synod.Trid. quam æquissimam cap. 11.pronunciauit,his uerbis,Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita uoce utatur, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam dominus impossibilia nō præcipit,sed iubendo monet,& facere qđ possis, & petere quod non possis:& adiuuat ut possis. Cuius mandata grauia non sunt:cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christū diligūt: qui autem diligunt eum, ut ipsemet testatur, seruant sermones eius, quod utique cum diuino auxilio præstare possunt, eos
Punctū controuersiæ. autem qui contradixerint,anathemata esse iubet,can.18.¶Sed attingimus tandem punctum controuersiæ, unde pus huius

ulceris prodatur.Hęc omnia aiunt,nō probant, quod nos implemus legē, sed quod Deus ipse implet: hoc est enim, quod ait Bucer.ubi eū iā proximè citauimus,quod Bucer. Deus non præcipit,id quod est simpliciter impossibile, sed illud quod est nobis impossibile:& ipsi possibile.Sed apprehende mentem hominis.Non.n.vult,id quod nobis est impossibile, fieri nobis per auxiliū Dei possibile,ut nos ipsi impleamus legē: nam tunc nulla esset inter nos controuersia:hæc enim ipsa est confessio nostra. Sed intelligit, quod legem quæ nobis est impossibilis, Deus ipse per per filium suum in credentibus implet, in præsenti ex parte,& in futuro ex toto. Ità.n.doctus est à magistro suo Luthero in de liber. Christ. Luther. Cuius uerba sunt,Ipse qui solus præcipit, solus quoque implet.Vide ergo duos absurdissimos errores.Non nos,sed Deus in nobis facit opera legis,& tamē non perfectè implet,ut satisfaciat legi. Et de hac re proferuntur,disperguntuŕq; tragœdiæ sermone uulgari In ludibriū liberi arbitrij, quod non solùm per se nihil possit in operibus gratiæ,sed neq; cū auxilio Dei quicquam libertas nostra cooperetur.Et quod usque ad lachrymas indolendum esset; cum res sit,quæ nulla omnino probabilitate possit ab homine sanæ mentis percipi,quo illam uulgo persuadeant, fingunt à prælatis Ecclesiæ confictum esse regnū liberi arbitrij,cum tn̄ ipsum nihil cooperetur,neque ad assequendam iustitiam,neq; ad augendam. Nescio qua possit alia emphasi explicari, q̃ nostri mores denigrauerint,prostrauerintq́; Ecclesiam, quantaq́; sit adhibenda cura ut instauretur, q̃ qđ aduersarij nostri, quod nulla rōne suadere possunt,dicentes tn̄ contra Ecclesiam esse Romanam persuadeant uulgo. Res est certissima,qđ si mores cōponeremus nostros, nullis nobis opus esset rōnibus. Sed quo ad rem redeamus, non solum Lutherani sunt in isto errore,sed nonnulli ēt Catholici:s. qđ non sumus nos qui implemus legem,sed Deus Propterea, quod ait Paul. 1.Cor. 12.
Deus est qui operatur oīa in omnibus.Et, qui operatur, uelle, & operari pro bona Philip. 2.
uoluntate.Et,non est volentis, neque mententis, sed Dei miserētis:Et,Nō possumus cogitare aliqđ à nobis,quasi ex nobis. Et,

August. de grat. & liber. arb. c. 7. gratia Dei, uita æterna. Vnde Augu. in de grat. & libe. arbit. ca. 7. Non Deus, inquit, coronat merita tua, tanquam merita tua: sed tanquam dona sua. Ex quibus non de fuit, qui talem sensum eliceret illius ver bi Pauli, Viuo ego, iam non ego, sed uiuit in me Christus, vt ad singula nostra opera referret: hoc est, oro ergo, iã nõ ego, sed o rat in me Christ⁹: abstineo ego, iã nõ ego, sed abstinet in me Christus ¶ In contrariũ

Cõclu- sio 2. autem statuitur secunda conclusio, qua prima elucidetur. Tametsi Deus nobis fa cultatem, vigoremq; impendat, ineptissi mè tamen, quin falsissime dr ipsum imple re legem. Nos. n. sumus qui implemus, at que adeo qui de ipso bene meremur. Ex-

Matth. 19. ordiamur ab illo loco Matthæi. 19. unde illi suam extorquent opinionem: vbi quæ rentibus discipulis, Quis poterit saluus es se, respondit Redemptor, apud homines hoc impossibile est: apud Deum auté om nia sunt possibilia. Neq; verò disputem⁹, quomodo illic accipitur impossibile. Nã certè idem est, quod difficile: erat. n. pecu liaris sermo de diuitibus, qui ægerrimè, & difficillimè possunt opes dimittere. Sed largiamur vsurpari illic absolutè, vt est ho mini impossibile viribus proprijs legẽ im plere. Hoc nihilominus concesso, is tantũ intellectus inde colligitur, quod homini per vigorem naturæ est impossibile, fit ei per auxilium Dei possibile. Qui quidem intellectus planissime exponitur ex ver bis subiunctis Petri, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quasi dixisset, Ecce nos adiuti fa uore tuo reliquimus omnia. Non dicit, tu reliquisti, sed nos reliquimus: & ideo ait, quod præmium erit nostri operis, qui tibi vocanti respondimus? Præterea quis ita desipiat, ut dicat, quod Christus in me ie iunat, vel ab illicitis voluptatibus absti net? Nam abstinere à cibis, non est mera negatio: lapis. n. non abstinet, sed est priua re se hominem concupitis. Deus autẽ nõ cupit in nobis cibos, aut alias turpes volu ptates, vt ipse dicatur abstinere: sed nos p auxilium suum. Et (quod libr. 1. retract.

August. lib. 1. retract. ca. 23. cap. 23. adnotauit Augu.) quamuis Deus dicatur operari omnia in omnibus, tamẽ non credit omnia in omnibus. Non enim ipse sibi, sed nos illi credimus, neq; se per charitatẽ, quæ in nobis est, amat ipse, sed nos ipsum. Neque sibi ipse loquitur dum oramus, sed nos secũ. Ecquis dicat, quod ipse est qui in nobis meretur apud se? Vt enim meritum ad mercedem refertur, ita & qui meretur alius ab illo est apud quẽ meretur. Vnde aliud est, quod merita no stra sint dona Dei, aliud vero quod ipse mereatur. Nos enim sumus, qui per libe rum arbitrium legi obsequimur. Neque Paul. dicit, quod Deus vult per voluntaté nostram, sed quod dat nobis velle, & ope rari, & perficere. Vnde August. eodem li- bro de grat. & liber. arbitr. c. 6. Si merita, inquit, ita intelligantur esse nostra, vt et dona esse Dei cognoscantur, non est re- probanda ista sententia. Et capitulo deci- mo sexto. Non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Et infra, Cer- tum est nos facere cum facimus, sed ille facit, vt faciamus, præbendo vires effica- cissimas voluntati: qui dixit (scilicet Eze chielis trigesimosexto.) Faciam vt in iusti ficationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Et de spiritu & litera c. 9. exponens illud iustificati gratis per gratiam ipsius, subdit, non quod sine uoluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gra tia voluntatem, & sanata volũtas impleat legem: & capitulo sequenti, Non quia le- gem impleuimus, gratia data est, sed da- tur gratia, vt legem implere possimus. Et Paulus non ait, q gratia faciat totum, sed plus, inquit, ego omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum. Atq; vt demum concludamus, hic error est, qui nonus condemnatus est contra Pelagiũ, vt refert ad Paulinum Augustinus, scili- cet, quòd non est liberum arbitriũ, si Dei indiget auxilio. Erat. n. sermo de operib⁹ gratiæ, ut libro secũdo iam adnotauimus, quæ opera determinauit Ecclesia, ita fieri per auxilium gratiæ, vt concurrat etiã li- berum arbitrium. Sed quando nullum es set testimonium, aut Ecclesiæ aut scriptu ræ, quomodo posset mens capere huma- na, quòd liberum arbitrium non coopere tur Deo? Ad quid nobis opera illa præci- piebat potius, q̃ pecoribus, quæ nõ aliter in nostra essent potestate, q̃ in potestate illorum? Iam uerò quænam esse potest

August. de grat. & liber. arb. c. 6.

Eze. 36.

Hæresis dãnata.

oculatior

oculatior experientia, quàm ea libertate præstare hominem opera gratiæ, qua opera naturæ? Tametsi fides nos doceat auxilio alio & fauore nos indigere in operib⁹ gratiæ. Videor tamen mihi iam molestus, qui Solem illustrare contendo.

De impletione legis in particulari. Cap IIII.

AT non satis fuerit in genere constituisse, possibilē nobis esse legem per auxiliū Dei, nisi & de maximo illo præcepto dilectionis, & de le motibus peculiarius dicamus. Aiūt ēt, ut cernitur eodem loco apud Bucerum, mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Qua de causa expositionem illam symboli, vbi habetur, mandata omnia à singulis posse seruari, aiunt non esse Hiero. Quoniā Hieron. inquiunt, lib. 1. decalogi aduersus Pelagianos contra docet, quod qñ mortale hoc indutum fuerit immortalitate, tunc Deus erit omnia in omnibus, vt non sit tm̄ in Salomone sapientia, in Dauid mansuetudo in Finees zelus, in Abrahā fides, in Petro charitas: sed virtutes omnes in omnibus. At quandiu habemus thesaurū istum in uasis fictilibus, & carne fragili circundamur, nullus est, inquit, qui oēs habeat uirtutes. Attende, prudens lector, quo sensu excipiunt hæc Hieronymi verba: sic etenim q nemo sit, qui possit implere totam legem: sed vnus implet vnū præceptum, & alius aliud, & ita ab oībus complexim tota. Et ideo præmiserat, inquiūt, paulo ante Hiero. quod tunc iusti sumus qñ nos peccatores fatemur. Et in epist. ad Cthesiphontem ait, q hæc hominibus sit sola perfectio, si imperfectos se nouerint.

Mādata non ab oīb⁹ seruari. Hiero. li. 1. de ca.

Ad explicationem ergo conclusionis generalis superioris capitis adteximus hic alias particulares. Prima, Singuli per gratiam & auxilium Dei singula possunt & omnia seruare mandata, ita ut sint verè iusti. Hæc ex superiori capite continuò sequitur, Nam si Deus nihil nobis imperauit impossibile, nulla est in lege sua ꝓceptio, q non singuli fauore suo possint implere. Alias ut implere, non esset liberum, ita neq; non implere, esset peccatum. Et par ratio est de illo maximo dilectionis Dei super omnia. Siquidem per verbum imperandi proponitur sicuti & cæteræ. Immo perpende, oculate lector, verba, quæ Moyses proloquitur Deutero. 6. Hæc sunt, inquit, præcepta, quæ mandauit dñs Deus vester, ut faciatis ea. Et rursus, Vt custodias omnia mandata & præcepta eius. Et tertio, Audi Israel, & obserua, ut facias, dominus Deus uester unus est, Diliges dominum Deum tuū ex toto corde tuo, &c. Horū uidetur ora illic Deus per Prophetam obtrudere, ne dicere auderent, non esse nobis positum illud magnum præceptum, ut illi satisfeceremus. Sanè q proximè, q illud preciperet, tanta replicatione præmisit, ut facias, ut custodias, ut obserues, quod perinde est ac si dixisset, ut satisfacias. Et confirmatur conclusio. Hoc præceptum diligendi Deum ex toto corde, & tota mente, ita est rationi conforme, atque adeo homini à natura penitissimè insitum (quod libro primo demonstratum est) vt nihil possit esse magis: ergo quamuis à carnis infestatione, & incursu difficile nobis fiat, cur non erit tam potens auxilium gratiæ diuinæ, ut aliqñ possimus sic facere uoluntatem, vt neq; in corde sit illi quicquam contrarium, neq; perinde in dilectione vlla ratio culpæ. Etenim diligere ex toto corde, & ex tota mente dupliciter fieri potest. Primò modo, ut nō solùm nihil repugnans charitati, verùm nihil remittens uel impertinens sit in corde, sed totum sit in Deum semper actu intentum. Et hoc erit in patria. Sed altero modo intelligitur, toto corde, ut satisfaciamus ꝓcepto: scilicet, ut nihil, neq; opere, neque uerbo, neq; ipsa cogitatione quicquā admittamus contra eius uoluntatē. Et isto modo diligimus in uia: quare sæpissimè ait Dauid, Confitebor tibi domine in toto corde meo, Et, In toto corde meo exquisiui te, &, In toto corde meo scrutabor legem tuam. ¶ Et q hoc sit possibile, patentissimè præterea admonemur ipso ore Dei, eod. lib. Deuter. capit 30. Vbi sic legimus, Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie (& loquitur de illo maximo) non supra te est (.i. non est supra tuas uires, adiutorio meo, subnixas) nā quod per amicos possumus, per nosipsos modo

1. Conclusio.

Deut. 6.

Dilige re ex toto corde.

Deu. 30

quodam possumus. Et sequitur, Neque procul positum, neq; in cęlo situm, vt possis dicere, Quis nostrum valet ad cęlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere compleamus. Ecquid est, vt cõpleamus, quàm vt satisfaciamus? Et subsequitur, Neq; trans mare est positum, vt causeris, & dicas, Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptũ est. Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Acsi dixisset, adeò tibi est in promptu facere, vt nihil excusationis obtendere tibi posis, si iuxta voluntatem meam illud nõ comples. Et Christus dominus noster in Euangelio, Hoc est, inquit, maximum & primũ mãdatum in lege, Diliges dominum Deum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Et quomodo sit maximum explicat, quia inde adiuncto altero de dilectione proximi, vniuersa lex pendet, & Prophetæ: ex eo scilicet, q omnis lex & Prophetæ, vt sunt explicationes huius, ita in hoc, velut, in scopum referũtur: quia finis præcepti charitas. Quod si maximũ est, re uera maximè est obseruandum: nã tu mãdasti, inquit Propheta, mãdata tua custodiri nimis. Si aũt obseruatur, satisfit voluntati præcipiẽtis: aliàs frustra dixisset Christus, Qui facit volũtatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cęlorũ: & in vanum quotidie peteremus, Fiat uolũtas tua, sicut in cœlo & in terra. Non ergo solùm in regno cœlorũ, sed ante ingressum regni cęlorũ fit in terra voluntas Dei: qđ est singulis præceptis satisfacere. ¶ Neque Hieronymus loco citato contrarium docuit. Quod Bucerus in proxima linea potuisset inspicere. Nisi q est illis sanctissimum, detrãcata uerba citare. Nam ubi in dicto dialogo, Atticus respondet, q nullus in hac uita habet oẽs uirtutes, è uestigió explicat sese subiuncta cã, Quia necesse est, inquit, ut singuli excellant in quibusdã. Solùm ergo sibi voluit Hierõnym. q nemo habet omnes uirtutes cõsumma tas, sicuti erit in cęlo. Nihil ergo sibi contradicit, ubi ad Damasum ait, oĩa mandata à singulis impleri posse. ¶ Sed emergit ex hac cõclusione dubium. Vtrum iustus

Hieron. exponitur.

Quæstio.

præter habitualem gratiam gratũ facientem, indigeat quoq; auxilio speciali Dei monẽtis ad singulã opera præceptorum. Ita.n. vr affirmare S. Tho. 1. 2. q. 109. ar. 9. De hoc sit secunda conclusio, Quamuis opinio sit, q iustus non ad singula opera meritoria egeat, præter gratiam gratũ facientem, nouo speciali auxilio, nihilominus simpliciter verum est, quod indiget nouo auxilio ad operandum & implendũ legem, ad non peccandum, & ad perseuerandum. Primum membrum opinantur, qui probatam habent doctrinam illã, quę communis est Theologorum, & libro superiori, capitulo 20. asserta à nobis est. Videlicet, q potest homo uigore naturali, cum solo generali auxilio pręstare qnque bonum opus morale, etiam extra gratiam, atque adeò implere aliqñ præcepta aliqua, quantum ad substantiam operum. Inde n. formatur argumentum iudicio meo satis solidũ. Omne opus genere suo bonum absq; vlla mala circunstantia, qđ extra gratiam factum est moraliter bonũ, si fiat ab illo qui est in gratia, est meritorium vitæ æternæ: qm̃ ut opus sit acceptũ ad uitam æternam, nihil aliud vr requiri, q̃ quod sit genere suo & circunstantijs bonũ, & fiat ab amico Dei: Respexit.n. Deus, inquit scriptura, ad Abel, & ad munera eius: id est, quia persona erat in gratia sua, opus fuit sibi acceptum. Potest autem homo qui est in gratia, implere aliquando præcepta, & facere alia bona opera, cum solo concursu generali Dei, multo melius q̃ poterat extra gratiam: ergo talia opera erunt meritoria vitæ æternę. Nec alia relatio vr requiri in Deum tanquam in finem supernaturalem, quàm quod procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonũ, natura sua refertur in Deum: & quando quis in ipsum conuertitur, virtualiter in eum refert omnia opera. Quocirca id qđ nonnulli comminiscuntur: scilicet, q potest opus procedere ab illo qui est in gratia, non tamen ex gratia, approbare satis non possum, nisi de peccatis venialibus. Nam si opus sit bonum, & fit ab illo qui est in gratia, virtualiter (quod aiunt) proficiscitur ex gratia. Greg. autẽ & Capreol. quia hallucinantur S. Thom. fuisse in illa opinione quod ad singula opera moraliter

S. Tho. Conclusio. 1. 2. qõ. 109. art. 9.

Opus in gratia & ex gratia.

Greg. & Capreo.

ter bona requiritur extra gratiam auxiliũ speciale,bene inde cõijciunt, quod secun dum ipsum, existenti etiam in gratia ad singula opera meritoria idem sit etiam re quisitum auxilium: Nos tamen qui supra contrarium patefecimus de opere moraliter bono, contrarium etiam opinamur de operibus meritorijs: scilicet, quod præter gratiam non est requisitum aliud auxilium speciale ad singula. Quæ quidẽ opinio, sententia probatissima fuit ante nos Caietano loco citato super sanctum Thõ. Caieta. Secundum autem membrum præfixæ cõclusionis: scilicet, q simpliciter ad operandum & implendum legem necessarium sit preter gratiam, auxilium speciale, probat illic S. Thom. quia dupliciter indiget homo naturæ lapsæ auxilio Dei. Primo ad sanandam naturam, & hoc abunde fit per gratiam gratificantẽ nos Deo: per hoc enim rectificatur natura, q restituitur in ordinem diuinæ regulæ & volũtatis. Sed præterea requiritur auxilium quo moueatur ad agendum. Primo propter generalẽ rationem, quia nulla creatura in quemcumque actum prodire potest, nisi virtute motionis diuinæ: & secundo pp peculiarẽ conditionem, naturæ lapsæ, quæ licet per gratiam, quantum ad mentem, reducatur in ordinem, remanet tñ corrupta, & infecta secundum carnem. Et in hac secũda ratione ostendit, se nõ loqui de singulis operibus, quia vt dixerat 2. ar. eiusdem quæst. non est tanta corruptio sensualitatis, quin posset homo aliquando per auxilium generale Dei operari secundum rationem. Sed quòd simpliciter requiritur tale auxilium speciale, quia neq; diu possumus bene agere ad custodiam gratiæ sine illo. Et eadem ratione sequitur, quod ad nõ peccandum requiritur etiam præter gratiam, auxilium speciale, atq; ideo ad perseuerã dum. Si tamen perseuerantia dicat continuationem boni vsq; ad finem vitæ. Nam si dicat bonum propositum, & singularẽ habitum mentis, totum illud infunditur homini cum gratia In confirmationẽ huius conclusionis citat S. Thomas August. August. de natura & gratia, vbi ait, Sicut oculus corporis plenissime sanus nisi candore lucis adiutus, nõ potest cernere, sic & homo perfectissimẽ etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere. Et in libro de perseuerantia ex verbis Cypriani asserit, quod illo verbo dominicæ orationis, Sanctificetur nomen tuũ, petunt sancti perseuerantiam in sanctitate, quæ pendet ex suo iugi ter auxilio. Facit & illud de gratia & libero arbitrio, capite sexto: vbi ait necessariã esse gratiam Dei, nõ solùm vt iustificetur impius: id est, ex impio fiat iustus, sed etiã vt cum fuerit iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incumbat super illam, ne cadat: iuxta illud Cantic. 8. Quæ est illa quæ ascendit dealbata, incumbens super patruelem suum? Cant. 8. Atq; hanc indigentiam confessus Dauid petebat, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Est deniq; analogia quędam & proportio inter naturalia, ac supernaturalia, quod sicut Deus Analogia. non solùm dat naturales formas agendi, sed generali influxu concurrit cum illis, ita quos sibi facit gratos, iuuat speciali auxilio ad opera supernaturalia: vt vtroque modo verum sit, Pater meus vsque modo (id est assiduè, & continẽter) operatur, & ego operor. Ex quo verbo colligit Hieronym. ad Ctesiphontem in hanc sñiam verba hæc, Semper largitor, semperq; donator est. Nõ mihi sufficit, q semel donauit, nisi semper donauerit. Igitur quamuis in concilijs non ita expresse determinetur, præter habitualem gratiam requiri nouũ auxilium, nihilominus ita est intelligendum. Nam in Synodo nunc S. Tridentina Cõciliũ Tri. Mil. Arau. can. 3. can. 22. habetur, si quis dixerit iustificatũ sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, anathema sit. Et in concilio Mileuitano can. 3. Gratia non solùm determinatur valere ad remissionem peccatorum, quæ commissa sunt, sed etiam in adiutorium, vt non committantur. Et in Arausicano, can. 25. can. 25. Fidem & amorem nobis Deus inspirat suiipsius, vt post baptismum (cũ ipsius adiutorio) ea quæ sibi sint placita, implere possimus. Nota adiutorium, & auxilium. ¶ Tertia conclusio huius capitis sit. 3. Conclusio. Quamuis singula possimus vitare peccata venialia, nõ tamen omnia. Conclusio est non solùm S. Thomæ eadẽ quæstio. 109. 1. 2. articu. 8. verum & Theologorum omniũ in 2. sent d. 28. Quinimo nõ à Theologis scholasticis, sed à sacra pagina,

Veniale & mortale. gina, secundum sanctorum Patrum interpretationem radices ducit. Ratio deriuatur ex distantia inter mortale & veniale. Primum enim consistit in peruersitate rationis, quæ cum per gratiam reformetur (habet enim iustus propositum fixum in Deũ) potest eiusmodi homo, & singula, & omnia vitare per auxilium Dei. Veniale autẽ committitur ex subreptione propter carnis tyrannidem, quæ semper extat in iustificato. Nã in persona hominis reparati dicebat Paul. Ipse ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et ideo licet singula possimus vitare (aliàs non essent peccata) nõ tamen possumus omnia. Adeo enim pertinax est & continua insultatio illa carnis in varia vitiorũ genera, vt dum vnũ vitamus, incurramus in aliud. Quoniam ratio non potest in assidua specula & vigilia durare ad reprimendum eiusmodi incursiones. At ratio hæc ait Duran. solùm militat de venialibus ex subreptione: puta, quæ accidunt propter defectum plenæ deliberationis. Quapropter (neque omnino improbabiliter) tenet, huius generis venialia esse, quæ non possumus uitare omnia. Nam cætera, inquit, quę sunt venialia èx obiecto: ut mendacium ex ioco: uerbum ociosum, & similia cuncta possumus, vti mortalia, uitare. Nihilominus verisimilius est, quod neq; ab istis omnibus possimus plenè cauere: tum quia etiam istorum occurrunt occasiones crebriores, quàm ut possimus vniuersas repellere: tum quia cum sint leuia peccata, quæ non deijciunt nos a gratia Dei, segniores reddimur, & remissiores ad illas superandas. Verum est tamen, qd possunt multò facilius vinci. Imò sunt prouectæ uirtutis homines, ita se uigilanter ab illis tuentes, ut seruentur nonnullo tẽpore incolumes. Hæc autem conclusio, ut proximè dicebam, non est audienda tanquam scholasticorum opiniõ, sed tãquam Patrum collectio ex diuino eloquio. Fuit n. iam olim uox illa Celestij. Pelagiani, posse hominẽ sine peccato uiuere, si uelit, per uirtutem liberi arbitrij. De qua re contra ipsum scripsit ad Ctesiphontẽ Hieron. & dialogum pręterea contra Pelagianos, atque Aug. librum de perfectione iustitiæ, & librum post de spir. & lit. Quam

Rom. 7.

Durãd.

Pelagiani.

Augusŧ.

hęresim, ait Hiero. exordium traxisse à Pithagoricis, & Stoicis, dicentibus non cadere in sapientem passiones. Contra quem errorem non erant illi Patres adeò anxij depugnare rõnibus, sed scripturę testimonijs: ut est illud Ioan. Si dixerimus, quia peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus. Et Eccle. 7. Non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccabit. Et Salom. 3. Reg. 8. Non est homo qui non peccet. Et Iob, secundum, 70. c. 15. Nemo mundus a sorde. Et Dauid, Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Et, Non intres in iudiciũ cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Vnde quotidie orant sancti, Dimitte nobis debita nostra. Propter duellum illud, quod spiritus sustinet aduersus carnem, de quo ait Paul. Sẽtio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. At notandum est apud Aug. in vtroque loco, quod nõ negat, possibile esse per auxilium Dei, immunem esse prorsus hominem a peccato, sed ait, præter vnũ Iesum Christum, nullum esse exemptũ. Et ideo vocat impossibile illud, qd nũquam fuit factum. Et idem ait Hieron. lib. 1. dialogi, citans illud Ecclesiast. Omne quod futurum est, iam factum est in priori sæculo: quod autem homo fuerit liber omninò à culpa actuali, nunquam fuit, ait Hiero. in priori seculo: ergo neque erit. Tametsi postea Augu. idem tractans argumentum de nat. & grat. c. 36. sacratissimam Dei matrẽ meritissimo excipit. Vbi mirãdi sane sunt, qui illic Aug. meminisse putant de peccato originali. Tractat. n. in illa parte illius libri idem argumentum, quod & in libris citatis de pfectione iustitiæ de spir. & lit. scilicet, quod non possit homo uiuere sine peccato: contra Cœlestium dicentem, Potest homo non peccare si uult. Originale autem nõ est in nostra voluntate. In cuius exemplum proferebat ille hæreticus longum catalogum veteris testamenti: puta, Abel, Enoch, Abrahã, & reliquos iustos, quos aiebat nullũ fecisse peccatũ. Inter quos referebat & beatam Virginẽ. Vbi si intelligeret de originali, nõ possuisset illos particulariter. Nam secundũ Pelagia-

Hieron.

Eccl. 7.
3. Reg. 8.
Iob. 70. cap. 15.

Rom. 7.

Nota quomõ non est possibile.

Aug. nõ meminit de orig.

lagianos, nullus mortalium illud contrahit. Ex quibus Aug. recensitis iustis solam beatissimam Virginem excipit. Neq; tñ affirmans, sed nolens facere de illa mentionem propter honorẽ domini. Scimus.n. inquit, ꝙ plus ei gratiæ collatũ fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit Deum, quem constat, nullus habuisse peccatum. In eo quod dicit, vincendum, manifestissimè loquitur de actuali: quoniam originale nõ vincitur. Et ideo notanter & discretè de illa dixit, vincere: de Christo verò, nullũ habuisse. Et subdit, Hac ergo Virgine excepta, reliqui omnes sancti, & sanctæ interrogati, vtrum essent sine peccato, rñderent, si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus Quo etiã verbo liquet, solum de actuali habuisse sermonem. Nam de originali quamuis Christianus affirmet ipsum nõ habere, nõ contradicit Ioanni. Atqui propter hoc verbũ Augustini, Patres deinceps oẽs, & Theologi vniuersi vnanimes iure optimo prædicant, gloriosam Virginem, peccatũ nullũ fecisse actuale: quicquid senserit Chrisost. Aug. antiquior. Hinc S. præsens Synodus Trid. determinat can. 23. sub anathematis censura, ne quis posthac dicat, aliquem in hac uita peccata omnia venialia vitare posse, nisi speciali Dei priuilegio. Quemadmodum, inquit, de beata Virgine Ecclesia tenet. Cœtum.n. patrum, ac Theologorum. Ecclesiæ nomine censuit: quoniam inter Ecclesiæ decreta, nõ id hactenus fuerat relatum. Quo ergo ad explicationem huius conclusionis redeamus, hoc primum notandum est, ꝙ illud sancti vocarunt impossibile, non ꝙ Deus nõ posset facere, sed quòd nondum fecit. Et secũdum, vt cum nostris Protestantibus colloquamur, animaduertẽdum, numquam sanctos intellexisse, quòd nullo tempore possit hõ esse absq; omni peccato. Nam Hier. 3. lib. eiusdem dialogi, vrgenti Critobolo, an egressus homo aquas baptismatis, sine peccato sit, ingenuè respondet Atticus, Ego impossibile esse in homine respondeo sine peccato esse si velit: nõ quia statim de baptismate homo egressus, peccato non careat, sed illud tempus quando sine peccato est, nequaquam possibilitati humanæ, sed Dei gratiæ deputatur. Et inferius explicans illud, Inuenit Dauid filium Iesse uirum secundum cor meum, qui faciet omnes volũtates meas. Non dubium est, inquit, Dauid fuisse sanctum, & in hoc electum, ut faceret omnes voluntates Dei: sed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo subit, Hoc & nos dicimus, posse hominem non peccare si velit, pro tempore: pro loco: pro imbecillitate corporea, q̃diu intẽtus est animus: q̃diu chorda nullo vitio laxatur in cythara. Quod si paululum remiserit, quomodo qui aduersus flumẽ lembum trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, & fluctibus aquis quo non vult ducitur, sic humana conditio, si paululum se remiserit, discit fragilitatem suam, & multa se non posse cognoscit. Ecce quo pacto sancti intellexerunt, hominem non posse sine peccato uiuere, non quidem quod omne opus nostrũ peccatum sit, ita ut per nullum opus satisfaciamus legi, vt aduersarij peruerse philosophantur: sed quod uita non potest transigi, quin sæpe homo cadat, saltem in leuiora plus minusve pro cuiusque uel cura, & diligentia, vel negligẽtia, & incuria. Quinimo potest homo durare in diem, quando non sit memor, neque leuissimæ culpæ, ut possit in particulari confiteri. ¶ Subiungamus ergo quartam conclusionem. Propter venialia peccata, homo nec rem perdit, nec nomen iusti, nec propriè dicitur transgressor legis. Hoc palam liquet in uerbis Augustini loco modo citato de natura & gratia. ubi post commemorationem tot iustorum antiquæ legis Abel, Enoch, Abrahã, Dauid, & reliquorum, quos scriptura uocat iustos, subdit, Nõ solùm iusti, sed si oẽs, inquit, sancti, & sanctæ cui uiuerent, interrogarent, respõderent, non esse sine peccato. Et paulò antè, cap. 14. de se inquit, & de alijs ex Deo natis loquebatur Ioannes, ubi ait, Si dixerimus, quoniam peccatum nõ habemus, nosmetipsos seducimus. Et Iacobus, In multis offendimus omnes. Et in Enchiridio cap 64. Neque peccatum est omne crimen, neque crimen est omne peccatum. Itaque sanctorum omnium uitam quamdiu in hac morte uiuũt, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autẽ si diximus,

Chryso. Syn. Triden. Cano. 23.

Contra Protestantes.

Hieron. lib. 3.

Exẽplũ de cythara.

4 Conclusio.

August. de natu. & grat.

Nõ omne peccatũ crimẽ est.

mus, quia non habemus, nosmetipsos seducimus. Vnde in concilio Mileuitano, can. 6. 7. & 8. & in concilio Africano can. 81. & duobus sequentibus anathematis execratione reprobantur, qui aiunt, voces illas sanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus: &, Dimitte nobis debita nostra, non pro seipsis, sed pro alienis, aut propter humilitatem, & non propter veritatem efferri. Quare inter ecclesiastica dogmata, ca. 86. August. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus: cum affectu teneat sanctitatē. Et ideo veraciter se oēs sancti pronunciant peccatores. Idem respondet Atticus Hieronymi in primo libro dialogi Critobolo obijcienti ex sacro canone, multos illos qui dicuntur sancti, & iusti: vt Zacharias, & Elizabeth. De qui bus habetur apud Lucam, quod erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus domini sine querela. Et Iob, de quo legitur, quod erat in terra Hus, simplex, & rectus, ac timens Deum, quibus potes omnes subijcēre ab Abel iusto vsque ad Ioannem, quo Christus confitetur non esse maiorem natum inter mulieres. Omnes, inquit, fuerunt iusti, sed nihilominus potuerunt cōcidere. Nam delicta (inquit Dauid) quis intelligit, & ab occultis munda me domine. Vnde tunc inquit, iusti sumus, quādo nos peccatores fatemur. Nam iustus accusator sui est in principio sermonis. Idemque nunc sancta Synodus Tridentina confitetur, capite vndecimo, quod licet in hac mortali vita, quantumuis sancti, & iusti in leuia saltem & quotidiana quæ etiam venialia dicuntur peccata) quādoque cadāt, non propterea tamen desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra. ¶ Adde quòd non solùm venialia peccata non adimunt iustitiam, & gratiam Dei, verum neque obstant quo minus iusti perfecti ēt dicantur: quare illud quod capite antecedenti dicebamus: scilicet, iustitiam, & charitatem in hac vita non esse perfectam, cō paratione duntaxat ad illam patriæ reputandum est. Sanè, quòd hæc nostra non sit, perinde, atque illa, fixa & firma. Cæterum & in hac vita verè & sunt, & in sacris eloquijs pronunciantur viri perfecti. Augustinus enim loco citato de spir. & lit. vbi negat præceptum dilectionis in via impleri perfecte, non tamen negat, quin charitas sit hic perfecta, quinimò palam fatetur ex illo, Maiorem enim charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Accedit & illud primo Ioan. secundo. Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et Deuteronom. 18. Tu autē perfectus eris corā domino Deo tuo. Et Christus in Euangelio, Estote perfecti, sicut pater vester qui in cœlis est, perfectus est. Et 2. ad Cor. 13. De cætero fratres gaudete, perfecti estote. Quod si totum librum de perfectione iustitiæ, nostri Protestantes pensiculatius animaduertissent, illic exprimit aliquod verbum August. in quo perfectionem iustitiæ huius sæculi perspexissent. Hæc enim, inquit, est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem, plenitudinemque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena, & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursu rectitudine, & perfectione tendamus. Hæc Augustinus. Ecce ergo perfectionem iustitiæ in via quæ plenè satisfacit legi: nempè recta ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriæ non est ambulare, sed stare: illa non est meritum, sed præmium: non stadium, sed brauium. Lex idē est quod regula, qua ad brauiū tendimus: perfecta ergo legis obseruantia est intrare per angustam portam, & rectam persequi semitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et Paulus, Bonum, inquit, certamen certaui, fidē seruaui, cursum consummaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Non est ergo præceptum, coronam accipere, sed ita certamen consummare, vt coronam accipias. In summa, iustitia nostra hic est fide ambulare, & sit ire iustitiam (nam, Beati, inquit, qui esuriunt, & sitiūt iustitiam) vt satiemur, quando apparente gloria sua, viderimus eum sicuti est. Sed æstimem' verba Pauli ad Philippenses 3. vtrum ad hoc perfectionum discerniculum spectauerit. Ait enim, Non quòd iam acceperim aut iam perfectus sim. En perfectionem triūphantium in regno. Sequor autē si quo modo

Marginal notes: Concilium Mileuit. can. 6. 7. & 8. & Afric. can. 81. — Ecclesiastica dog. — Hieronymy. — Prou. 8. — Syn. Triden. cap. 11. — Venialia peccata. cū perfectione. — August. — Ioan. 2. — Deut. 18. — 2. Cor. 13. — Perfectio vig. — Perfectio patriæ. — 2. Tim. 4. — Philip. 3.

modo cōprehendam. Hæc est militiæ pro fessio, de cuius perfectione subijcit, Qui cunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, &c. Perfectio ergo viæ est perfecte currere & sequi. Quòd si minutiora quædam dum remittitur chorda in cythara, admiserimus, non propterea declinamus à via, nec terga uertimus Deo: sed remora mur quasi luctantes contra fluctus seculi huius. Audiamus denique nostrum Augustinum eodem loco de spir. & lit. cap. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem spectat, Non concupisces (id est corpus exutos mortis huius luctamine carnis liberari) ad hanc, post concupiscentias tuas non eas, & illius perfectionē pro mercede sperare. Igitur quintam, postremamq; propositionem concludamus contra Lutherū, artic. 31. Non in omni opere peccat iust⁹. Septies in die cadere iustum, est quidem inter prouerbia Sapientis, cui dominus reuelauit sapientiam: q̧ tamen in omni opere peccet iustus, non potuit Luthero, nisi suus reuelare genius, ut homines examinaret, ne bene agerent, & Deo se min⁹ debere crederent, quod i: m sibi dedisset naturam, quam neque infirmam posset ipse sanare, neque sanam satis iuuare, ut bene ageret, & tamen præcepisset, vt iuste quæ iusta sunt faceremus. Adde, quod Sapiens de leuissimis loquitur culpis, neque pecca ta vocat, bona opera: sed noster recēs Propheta, mirabili nos vult antithesi demen tare. Ait enim, non solùm in omni opere, sed in omni opere bono peccare iustum: & quod omne opus bonum optime factū, peccatum mortale: mortale est in iudicio Dei: nisi quòd per eius misericordiam nō imputatur. Huiusmodi coloribus vbique floret vnum opus, & bonum, & peccatum: optime factum, & peccatum mortale in iudicio Dei, & tñ per misericordiam nō imputatum. Patere adhuc lector audire explicationem hominis, quam apud ipsum authorem legisti sæpe. Vbi ait Paul. Mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati, clarissimum habet sensum. Nempè quòd mēs deprecatur ad optima, caro autem ad infima: in quo homo constitutus conflictu, nunc victor seruit legi Dei, nūc victus succumbit legi peccati. Quod autē Paul. de una persona propter diuersorum operum vicissitudinem enunciat Luther. ad eandem personam pro eodem tempore, quinetiam secundum vnum idemque opus pertrahere molitus est. Adeo ut eliciat ex hoc loco, quod non solùm eadem persona sit simul iusta & peccatrix, sed qđ idem prorsus opus iusti, sit partim bonum, quatenus procedit à gratia Dei: partimq̃ue malum, qua ratione proficiscitur à libero arbitrio. Vide quousque procreat assertus ille ab istis error, quod concupiscentia, etiam in baptizatis sit peccatum. Illam enim vbique clamant esse arborem malam, quæ non potest bonum fructum facere. Quin uide præcor quo cum genere mortalium à triginta iam annis litigamus. Peiores nos faciunt beluis. Illæ quippe si non sunt in bonum liberæ, certe neque in malum. Nobis verò isti sic libertatem concedunt in malum, ut in bonum funditus sublatam velint. Quin uerò, quòd Deus optimus ad peccandū nos cogat, nihil uerentur docere: quod tamē maximus ipse iuuare nos satis possit ad opus quod uerè sit bonum, neutiquam in duci possunt, ut credant. Primum omniū, nunquid hæc contradictio est manifestaria, vt idem opus sit simul bonum, & malū in conspectu Dei? In naturalibus nihil ꝓhibet, eundem cibū, qui ad unum est morbum salubris, respectu alius, esse pestilentem, sed quod unum opus simul fiat secūdum regulam, legem, & uoluntatem Dei, atque idem simul contra eandem legem, regulam, & uoluntatem (hoc est.n. esse bonum, & mortale malum) quomodo ex quibuscunque causis fiat, est intellectu possibile. Adde quòd si peccatum est secundū iudicium Dei, quomodo per misericordiam non imputatur? Nunquid non tam iustus est Deus, quàm misericors? quo ergo pacto id in quo iudicat perdurare rōnem peccati, & in seipsum offensæ, poterit per misericordiam non imputari? Hoc autē duobus me locis: nēpe & libro primo, & item secūdo memini reprobasse. Dimissis ergo contradictionibus istorum, rō cōclusionis est hæc. Potest quis per gratiam Dei opus iuxta suam legem perficere, ut nullum admisceat malum finem, aut circunstantiam, sed fiat iuxta eius uoluntatē, aliàs ne quicquam quotidie peterem⁹,

Fiat

Marginalia: Aug. de spir. & lit. c. 36. — 5. conclusio. — Prou. 24. — Luther. — Rom. 7. — Vesania Lutheri. — Ratio conclusionis.

Fiat voluntas tua in terra, sicut in cœlo: ergo tale opus expers erit prorsus culpæ. Id quod vno testimonio Cypriani constantissimè confirmatur, quod tamen Luthe. artic. 2. pro se adfert ex epistola quadam de mortalitate. Ait n. diuus ille martyr, Obsessa mens hominis & undiq; Zabuli infestatione vellata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolétia inuitat inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit: &c. Ex isto loco quemadmodũ Luthere exprimere valeas, omnia opera esse peccata, nemo nisi discipuli tui videt. Imprimis non dicit, quod vno uitio victo alind nos vincat, sed q alia pugna carnis insurgit. At ut illud interim præstemus tibi, cur intercallas authoritatem, & non legis continuam: ait n. Si auaritia prostrata est, exurgit libido. Prosternere ergo auaritiã, non est peccatũ: sed virtus. Et si libido cópressa est, succedit ambitio. Igitur cóprimere possumus libidinem, ita vt nullam habeat rationẽ peccati. Cyprianus itaq; adeo negat, omne opus esse peccatum, vt affirmet easdé affectiones, quæ nos quandoque deuincunt, a nobis etiam vicissim superari. Desinite ergo cæci esse. Cessate, peccata dicere, opera, quæ per auxilium Dei a nobis fiunt, & maxima ipsius sunt beneficia. Vtrum quando Paul. non ipse, sed in eo uiuebat Christus, & quando nihil sub sole metuebat, quod se à charitate Dei separaret, tũc etiam omne opus eius peccatum dicere audetis? An prædicatio Ioannis prçcursoris Christi, & omnes etiã martyrum confessiones, quãdo pro Christo cædebantur, occidebantur, & dilaniabantur, peccata etiamnum erãt, quia procedebant à libero arbitrio? Cum tamen opera, quę non fiant per liberum arbitriũ, digna esse non possunt aliquo præmio, eo quòd ut peccatum, ita neq; virtutis opus est, nisi liberè fiat. Profectò qui ita est in sanctos blasphemus, neque sanctissimæ Dei genitrici parcet. Dicite ergo officia intemeratæ Virginis, dum Christum lactabat, gestabat, & nutriebat, peccata fuisse. Atque adeo uerbum illud, Ecce ancilla domini, ex quo beata dici meruit ab omnibus generationibus, ut sit vestra cõsummata blasphemia. Nos enim Paul. auscultamus, qui ad Cor. euigilare iustos iubet, ne peccent. Et rursus, si nupserit, inquit, uirgo, non peccat. Et Petrus, egregias nobis uirtutes proponẽs, subdit, Hæc enim facientes nõ peccabitis aliquando: & Iaco. non ait, In omnibus offendimus omnes: sed in multis. Sanè quòd alia sunt in quibus non peccemus: & Ioan. Omnis qui in eo manet, non peccat. Quin satis nobis est, Christum audire magistrũ, qui ait, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Ex his namque & huiusmodi alijs confecit Synodus sancta præsens, confessionem illam in calce ca. 11. aduersari: scilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, iustum in omni bono opere peccare, & ca no. 25. vbi talium ausum anathematis fecit censura.

(Margin: Cypria. — Aliud argumentum. — Impietatis conuincuntur. — Sanctissima Virgo. — 2. Cor. 7 — Syn. Triden. ca. 11. & cano. 25.)

Ad respondendum aduersarijs. Cap. V.

POTVISSEM ego equidem silenter prætermittere responsa argumẽtorum aduersæ patris: adeò ab ijs qui prius nobis scripsere, cuncta sunt optimè diluta: sed ne instituti filum & seriem abrumpam, curabo citra tædium illa percurrere. Eo præsertim, q cap. 19. primi libri, vbi constituimus, non omnia opera peccatoris peccata esse: & 2. capit. lib. 2. vbi agebamus de dispositionibus ad gratiam, huiusmodi responsiones in hunc remisimus locum. Rationem isti nullam adferre possunt, quia necessitatẽ hanc suam peccandi à contagione originalis culpæ diducunt: quæ res est extra lineam naturalem. Inde enim statim confingunt commentum quoddam super illud verbum Christi, Non potest arbor mala bonos fructus facere. Est enim, inquiũt, concupiscentia ineuitabile malum, neq; vllum opus fieri potest à nobis, q non aliquo modo nascatur ex illa: omne ergo est tali ratione malum. Pari modo persuadebant suam hæresim Manichæi, vt adnotat Aug. 2. lib. de verbis domini, dicentes, vnã esse naturam bonam, quæ non poterat facere malum: aliam uerò malam, quæ non poterat facere bonũ. Et ideo ait illic Aug. & po-

(Margin: Non potest arbor mala, &c. — Manich.)

August. & postea in Enchiridio, q̃ nomine arboris non intelligitur natura, sed uoluntas, & uocat uoluntatem intentionem more philosophorum. Hoc enim modo neq; ex mala arbore nascitur bonum opus, neque ex bona malum. Nam si arbor acciperetur pro natura, cũ omnis natura bona sit, nulla posset facere malum: neq; ipsa potentia

Matt. 6. voluntatis. Quam intentionem alibi vocat Christus oculũ, vbi ait, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam totum erit tenebrosum. Et quod nomine arboris non natura intelligatur, sed voluntatis intentio, patet ex alijs uerbis, Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum: aut arborem malam, & fructum eius malum. Naturam.n. nõ facimus, sed uoluntatem, atq; opera quę inde germinantur. Igitur neq; oĩa opera nascuntur ex concupiscentia carnis, neq; illa dr̃ arbor, vnde inficiantur omnia opera: sed oĩa sunt bona, vel mala à voluntate. A qua, potissimum si diuinitus adiuuetur, multa esse possunt opera

Ioan. 3. bona. Simili modo detorquẽt, & illud Io. 3. Quod natũ est ex carne, caro est, & qđ natum est ex spiritu, spiritus est. Elicientes inde, q̃ omnia opera, etiam illa quæ ex gratia procedunt, quamuis illa ratione sint spiritualia, nihilominus qua parte dimanant ex concupiscentia carnis, sunt carnalia & peccata. At verbum illud solùm adduxit Christus, similitudinis gratia. Nimirum, q̃ quemadmodum ex regeneratione animali nascitur homo animalis, ex regeneratione baptismatis nascatur spiritualis. Quòd si quis velit ad opera referre, id tantum poterit euincere, q̃ illa opera quæ nascuntur ex inclinatione & intẽtione carnis, præter rationem sint vitiosa. Porro autem contra humanũ sensum est, q̃ omnia opera nostra hoc modo ortũ habeãt ex carne. ¶ Alia verò loca quibus de capite suo contortis enituntur, plurima sunt in veteri pagina, Atque inde primũ

Gen. 6. initium sumunt, vbi Gene. 6. ait Moyses, Videns dominus, q̃ multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, q̃ hominem fecisset super terram, &c. Ex illo uerbo, Cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum omni tempore, colligit Luthe. artic. 36. nullam inesse nobis arbitrij libertatem ad bonũ: sed omnia opera nostra esse mala, & de se mortalia peccata. At plura profectò peccata sunt in sua ista collectione. Nam primũ circũiacentia verba liquidò demonstrãt, illud verbũ non esse dictum de omni semper genere nostro propter originale: sed de hominibus illius ętatis propter sua nefanda scelera. Ita n. incipit cap. Cum homines incepissent multiplicari super terram, videntes filij Dei filios hominum, q̃ essent pulchræ, &c. vbi depingitur corruptio illius gentis. Et idcirco subditur, Vidẽs dominus, q̃ multa malitia hominum esset in terra, & cũcta cogitatio, &c. Nunquid verbum, Videns, malitiam præsentem designat? Et quod subditur, Pęnituit eũ, q̃ hominẽ fecisset? Et qđ subnectitur, Et præcauens in futurum, Delebo hominem? deletio quippe illa in pœnam: corrupti tunc generis humani facta est. Vnde q̃ ait, omni tempore, solùm est verbum indignantis q̃ scilicet nihil de emẽdandis moribus cogitabant, sed in dies, flagitia flagitiis, & sceleribus scelera cumulabant. ¶ Et idem forsan est sensus similis replicati verbi, ca. 8. qui est secundus locus apud Gene. 8. Luthera. Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines. Sẽsus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Sed esto, hoc referatur ad sensum & cogitationem in vniuersum cordis humani, vt hic secundus locus præ se ferre videtur, quonam pacto exhinc fit consequens, vt nullum prorsus bonum possit á libero arbitrio prodire? Vt scilicet nõ solùm otiosæ cogitationes (vt verbis utamur Lutheri) sed etiã ingeniosæ, & quas homo de industria cogitat, omnes sint malæ. Nam illic non dicitur, quod omnis cogitatio cordis humani sit peccatum, sed quòd sit intenta & prona ad malum: id est, quod inclinatio carnis, & sensualitatis (hanc enim uocat cor humanum) de se allicit, & trahit rõnem, & uoluntatem in malum, non tamen inde sequitur, alia opera esse mala, quàm illa in quæ homo deuicta ratione, liberè consentit carni. Ait enim Iacobus, quod vnusquisq; tentatur a concupiscentia sua, Iacobus deinde concupiscentia cum conceperit (nimi-

(nimirum per cõsensum) parit peccatum. At vide q̃ hoc sit perspicuum, c. 8. Pollicetur. n. Deus ideo se non tanta acerbitate vltum deinceps ire scelera humani generis, eo q̧ cogitatio humani cordis prona sit ad malum: haud tamẽ adduxisse in causam illius clementiæ, q̧ omnia opera hominum sunt peccata: nam hoc potius deberet Deo mouere iram: ergo cogitatio illic accipitur pro luctamine carnis. Vt sit sensus, q̧ eo sint homines uenia digni, q̧ peccent propter continuam sensualitatis rixam & pugnã: quam ægrè & difficulter possunt semper uincere. Vnde cap. 6. postquam dixerat, q̧ cuncta cogitatio esset intenta ad malum, exemplo subdit propheta, Noë verò inuenit gratiam coram domino. Et ca. sequenti, Te uidi iustum coram me in generatione hac. ¶ Complicat Luthe. & aliud tertium verbum eiusdem ca. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum: quia caro est. Ex quo vno loco geminam conficit argutiam. Primam, q̧ si homo caro est, nihil boni agere potest. Alteram, quod ita Deus ademerit hominibus spiritum suum bonum, ut ceu spiritualiter mortui nequeant nisi mortis opera agere. Hic autem locus bifariam à Patribus exponitur, ex quarum neutra expositione quoquo pacto ualet Luthera. suum commentum extorquere. Primum teste Hieronymo, vox Hebraica significãtius Latinè redditur, nõ iudicabit, q̃ non permanebit Secundum quem spiritus domini illic accipitur pro ira sua, & indignatione, & caro pro fragilitate. Vt sit sensus, non exigam in futurum tam graues ab hominibus pœnas, quia fragiles sunt, sed permittam eos viuere centum uiginti annos. Quam ætatem ait Iosephus, indultã fuisse hominibus post diluuium. At iuxta Latinam lectionem, non permanebit spiritus accipitur pro uita animali: ut sit allusio ad illud, Inspirauit Deus in hominem spiraculum uitæ: caro aũt accipit pro carnalibus hoĩbus, in quibus est ra. io sepulta. Vt sit sensus, non uiuet ista generatio perpetuò, quia carnalis est. Quare quod sequitur de centum uiginti annis, non refertur ad ætatem, qua essent uicturi homines: ut 15. de ciui. Dei, capit. 24. author est Aug. sed ad induciarum tempus, quo Deus expectaturus erat emendationem hominum. Intelligendum enim est illud Deum dixisse, viginti annis antequam Noe inciperet arcam, cuius fabrica durauit centum. Quapropter illico sequitur in textu, Delebo hominem quem creaui à facie terræ. Sed vt hoc etiam velimus elargiri Luthero, quod accipiatur spiritus pro bono spiritu Dei, parum illi dialecticæ opus erat, vt intelligeret sensum illius vniuersalis. Non enim dixit, quòd in æternum nunquam permaneret, sed quòd nõ permaneret in æternum: id est, quòd non semper & perpetuò permansurus esset in homine. Cui sensui nihil repugnat, quin aliquando esse possit vt maneat. Neque ipse Lutherus inficias ire potest, quin spiritus domini sit in homine per fidem & gratiam: cur ergo non erit ad operandum bonum? Quartus locus est istis vbique replicatissimus Esaiæ 64. Facti sumus immũdi omnes nos: & quasi pannus menstruatę, vniuersæ iustitiæ nostræ. Qui tamẽ locus absq; vllo prorsus dubio intelligitur præcisè de populo illo. Absque dubio inquã. Primum propter authoritatem expositoris Hieronymi, qui ait, illud dictum esse, quando nec dum Saluator aduenerat: sed populus imaginem terreni hominis portabat. Et prętere a inquit, quòd illic depingitur iustitia legis, quæ comparatione ad Euangelicam puritatem immunditiæ reputatur: id quod multis confirmat testimonijs. At textus ipse luce clarius aperit sensum Prophetæ. Sane qui ingenti animi ardore, & anxietate optabat aduẽtum Messiæ. Vtinã. n. inquit, dirũperes cęlos, &c. descenderes. Atque tali affectu exaggerabat populi necessitatem, deplorabatque eius ruinam, lamentans quemadmodum omnes legis iã obliti pererrarent, essentque eorũ vniuersæ iustitiæ, sicut pannus menstruatæ. Erant. n. tunc sub captiuitate: vbi à templo absentes non poterant offerre sacrificia, ad expiãda peccata, neque vti purificatiõibus legis. Et ideo allusit ad illorum pannum menstruatæ. Cuius periphrasim & explicationẽ illico subnectit. Quia cecidimus, inquit, quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Atque plurimis huius figuræ congeminatis cõcludit, Neq; irascaris domi-

Marginalia: Nõ permanebit spũs. &c. — Aug. 15 de ciui-tate. Dei c. 24. — Esaiæ. 64. — Hieronymus.

ris domine satis,& ne vltra memineris ini quitatis:ecce respice,populus tuus omnes nos. Profecto ista uerba non possunt coaptari uniuerso nunc generi humano. Qui nimò manifestissima est contradictio in Luthero. Si enim de omnibus etiam nobis intelligitur, quomodo ipse dicit, qđ peccatores horrore peccatorum suorum nomen Christi inuocantes,& ad suam misericordiam confugientes, fide iustificantur? Nam & habetur etiam illic, Non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te. Iam uerò quamuis confessio illa intelligentiam habere aliquam posset generalem,nequit tamen intelligi de singulis operibus, sed quòd tota vita iusti hominis non potest non crebris maculis esse conspersa. Nam & pannus menstruatæ non est necesse, ut totus si defœdatus: sed potest esse maculosus. Neque tamen macula omnis est mortalis. Quadruplicẽ enim maculam notat illic S. Thom. puta absentiam gratiæ exclusæ per peccatum mortale, & sola hæc propriè est macula. Mox intentio minus recta, aut tertio uenticulus superbiæ de bono opere, quæ possunt esse uenialia peccata. Quartò, aliqua lis præterea negligẽtia, quæ potest aliquo modo significari nomine maculæ, etiã si fit citra peccatum. Qua ratione, ut supra diximus, etiam iustissimi possunt confiteri, vniuersas iustitias suas esse sicut pãnus menstruatæ. Quo sensu ait Concionator, Nõ est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, Et maximè si componantur cum splendore illo iustitiæ Dei lucem in habitantis inaccessibilem. Præterquam q̃ vt ait ad Augustinum Anglorũ Gregor. Bonarum mentium est ibi culpã agnoscere, vbi culpa non est. ¶ Quintũ testimonium Protestationibus nostris familiarissimum est illud Psal. Nõ intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Ex hoc enim loco colligit arti. 31. Luther. id quod asseclæ sui asseuerare pertendunt, nullum esse bonum opus in nobis in oculis Dei, isto syllogismo, Deus qa iustus est, bonum opus damnare non potest: cum ergo dicat, nullũ uiuentem, neque seruum Dei, iustificari in conspectu eius, palam fit, nullum opus bonum posse

Macula

Non intres in iudicium, &c.

Luther.

iustum iudicium Dei sustinere: quare neque bonum est. At Roffens. prudenter quidem, & argutè notauit verborum relu ctantiam. Si enim Deus bonum opus dãnare nõ potest, quomodo ait Luthe. opus bonum non sustinere iudicium Dei? necesse est ergo ut dicat bonum opus, quod secundum ipsum etiam est malum, damnari, & non damnari. Locus ergo ille in eodem sensu satis exponitur, qui iam explicatus est. Non enim habetur illic, quòd nullum opus erit iustum in cõspectu Dei: sed quòd nulla persona iusta ita iustificabitur in conspectu diuinæ maiestatis, in qua ipse quem nullum latet secretum, non uideat multa opera mala, quæ nobis sunt abscondita. Nam præter ipsum delicta quis intelliget? Sed est fortè & sensus alius Augustini in enarratione eiusdem Psalmi. Nẽpè q̃ non potest homo iustificari in conspectu Dei, sicuti cum altero homine. Nam inter homines potest quis per se prius mereri mercedem, vt proprio eã iure reposcat, sed respectu Dei non ita: quia nullus prior dedit ei. Et ideo neque iustitias ipsas nostras, in quibus nulla insit ratio nec venialis culpæ, possumus in conspectu Dei proferre, tanquam proprijs nostris viribus factas, de quibus petamus præmia. Responderet quippe, Quid habes quod à me non acceperis: qui dedi tibi & cogitare, & uelle, & operari? Itaq; nihil aliud uult hic Psalmista, quàm eos reprehendere, quos etiam taxat Pau. sanè q ignorantes iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Citant præterea & sanctos Patres in testes. Vt Aug. lib. 10. confessionum. c. 13. vbi inter lamenta, quæ pro matre fundebat ad Deum, ait, Væ etiam laudabili uitæ hoium si remota misericordia discutias eam. Perseuerant. n. in sua dialectica, vt a tota uita ad singula opera arguméten tur: cũ Aug. nihil aliud significet, q̃ q̃ nulla põt esse tam laudabilis vita, cui nõ fuerint pmixta peccata leuia. Præmittit. n. de matre sua, Ita post baptismũ vixerat, vt laudẽ nomẽ tuũ, in fide & morib⁹ eius. Nõ tñ, inqt, audeo dicere, nullũ verbũ exisse ab ore eius contra prçceptum tuum. Et ideo subiungit, Væ etiam laudabili vitæ, &c. Et paulo inferius, Ego itaque laus mea, &

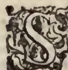
Roffen.

Aug. li. 10. confes. c. 13

vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te. Discernit ergo expressè Aug. bonos actus matris à malis, Citat præterea Luther. & Gregorium lib. 9. dialogorum. Vbi ait, quòd sanctus uir Iob omne uirtutis nostræ meritũ esse vitium conspexit: si ab interno arbitrio districtè iudicetur. Consulto tamẽ quæ sua prudentia fuit, citauit glossam sine textu: Cernebat enim per textum facilè sibi responsum iri. Textus enim est ille cap. 9. Verè scio quòd ita sit, & quòd non iustificabitur homo compositus Deo. Vbi nihil sibi aliud uoluit sanctus ille, quàm quòd iustitiæ nostræ, etiam si absolutè per gratiam Dei sint uerè iustitiæ, comparatione tamen ad infinitam illam rectitudinem, bonitatemque diuinam non reputantur iustitiæ: sicuti papyrus in media niue non existimabitur alba. Quòd re uera non solùm de iustitia huius sæculi, sed & de iustitia Angelorum in cœlo potuit affirmare. Præsertim, quòd neque illic loquitur de singulis operibus, sed quòd homo non apparebit iustus collatus cũ Deo. Et ideo subdit, ꝙ si uoluerit hõ contendere cum Deo, nõ potest ei vnum rñdere pro mille: .i. pro mille beneficijs, quæ à Deo recepit, non poterit afferre vnum quod ipse prius dederit Deo. Nam neque initium, ait illic Greg. est à uobis, sed hoc, quòd iustitiæ nostræ, dum illi comparantur diuinæ, non appareant iustitiæ, cap. 7. explicandum est amplius. Interim ut ad Gregorium redeamus, Nunquam ipse in talẽ incidit errorẽ, vt cogitaret, nullã esse actionem humanam culpa vacantem. Sanè qui ad Augustinum Anglorum scribens, ait, bonarum esse mentium ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est. Et eodem opere moralium sæpe confirmat, non solũ opus aliquod posse carere culpa, verum & hominem etiam. Potissimum lib. 2. super illis uerbis primi capitis, In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, neque stultum aliquid contra Deum loquutus est. Vbi ait Greg. quòd beato Iob, & oris testimonium perhibetur & cordis, quia & culpam a lingua cõpescuit, & à corde restrinxit. Et quamuis Greg. id non dixisset, textus ipse. In omnibus his nõ peccauit Iob, abundans nobis esset ad conterendam audaciam dicentium nullum esse opus bonum, quòd non sit vna peccatum. In summa, quinq; de causis orant sancti, ne Deus intret cum illis in iudiciũ, sed omnia opera in suam misericordiam reijciunt. Prima & potissima, est dubium de proposita salute, de qua nemo est adeò certus, quin sit semper in metu. Secunda, quia uix est, qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de quibus nescit, an ueram fecerit pœnitentiam. Tertia propter pericula uenialia à quibus nemo cauere potest. Quarta ꝑ negligentias, quæ in omni etiam opere bono plurimum admiscentur. Ac deniq; quinta propterea, quia neque ipsa opera bona à nobis habent radicem, sed à misericordia Dei, & ideo non possumus cũ eo iure proprio nostro agere.

Grego.

De satisfactione. *Cap. VI.*

SECVNDVM quod operibus nostris ꝑ gratiam Dei competit, est: vt per illa satisfaciamus pro peccatis. Non quidem pro culpa, antequam remittantur, sed pro debitis pœnis, quæ culpa remissa, reliquæ fiunt, vt in confessione S. Tridentinę Synodi, cap. 14. habetur. Hæc autem disputatio duo habet membra. Primum de ea re, quam præsupponit, & alterum de ea quam inuestigat. Supponimus enim, non in uniuersum cuicunque indulgetur culpa, cõdonari totam pœnam: scilicitamur autem, an id qđ reliquum est pœnæ, persoluere homo ualeat in hoc sæculo per bona opera. De primo non ita hic multum sermonẽ habebimus, illud quippe ad tractatum sacramentorum peculiarius spectat. Sed tamen neque possumus non aliquam mentionem facere, non solùm ad explicationem disputationis, verum & quia de hoc pronunciauit S. Synodus. Articulus fuit quintus assertionum Lutheri, quo solennem illã partitionem pœnitentiæ in tres partes respuit. Addit tamen non negare contritionem & confessionem, sed satisfactionem. Hinc.n. lib. 2. c. 5. enarrauimus, cœpit Ecclesiæ Romanę oblatrare, ex odio.s. indulgentiarum

Quinq; de causis.

Sy. Tri. Diuisio, cap. 14.

Luther.

gentiarũ. Sed vide, q̃ sit annexa satisfactio confessioni. Initio solùm repulerant satisfactionẽ, inde tñ facilè expugnata illis est cõfessio. Nãq; in hoc potissimũ est à Deo instituta confessio, vt secundum mensurã delicti, arbitrio sacerdotum statueret plagarum modus, atq; adeò oleo, & vino curaretur infirmus. Vbi autem semel hũc errorem deuorarunt, quod per fidem cõdonatur plenissimè omnia peccata, quoad culpam, & pœnã, inde illis consequentissimum fuit, non esse necessariam confessionem singulorum peccatorum: sed in genere ad protestãdum fidem. Quo fit, vt mera fuerit inscitia Lutheri, quinimò pniciosissimus ausus, negare satisfactionẽ: illa ratione, q; hoc verbum non est expressum in sacra scriptura. Nullum enim adfert argumentum, nisi quia non possumus ostendere, vbi, sit in scriptura nomen satisfacere, aut quòd pro peccato mortali, debeat quis satisfacere septem annis. Nam illud inquit, Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris, erit solutum. Et, Quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta, ad remissionem inquit, culpæ, pertinet, non ad satis factionem. Alias dicere debuit, Quorũ remiseritis satisfactiones. At verò, prærerquam, qđ iure optimo multa recipit Ecclesia ex monumentis Patrũ, scripturæ sacræ interpretũ, licet in ea non sint formaliter, rem nihilominus satisfactionis euidentissimè colligimus, tum ex alijs locis sacræ paginæ, tũ clarissimè ex his modò cõmoratis. Enimuerò remissio, & absolutio peccatorũ (qđ isti non considerant) non ad culpam tantum refertur, verum & ad pœnam. Vtroque enim modo ligatur peccator: scilicet vt inimicus sit Deo, præterea dignus pœna. Et ideo ab vtroque absoluitur per gratiam Christi. At quia misericordia Dei nunquàm est sine iustitia, quamuis in cruce sufficienter, & meritus fuerit, & satisfecerit pro omnibus peccatis totius mundi, efficaciter tamen noluit singulis applicare, aut meritum, aut satisfactionem, nisi quatenus vnusquisque liberè assenserit, & cooperatus fuerit adiutorio ipsius. Qua de causa, ut nõ oẽs ad eundẽ gradum amicitiæ recipit, dum cõuertunt, ita neq; eius iustitiæ fuit congruens, remissa culpæ & æterna pœna, vnicuique remitti de temporali, nisi iuxta proportionem conatus quo se quisque conuertit. De baptismo verò quo sepelimur cum Christo, & renascimur in nouam uitam, diuersa est ratio: vt paulò post explicabimus. Et quoniam neque ille actus est in omnibus æqualis, neque scelera paria, prouidentissimè hoc commisit iudicio Ecclesiæ, & ministrorũ eius. Et hic est sensus legitimus illorum verborũ, Quodcunq; ligaueritis, & quodcunque solueritis. Et, Quorum remiseritis & retinueritis. Videlicet, vos instituo iudices, quorum iudicio, claue non errante, ego stabo: vt quodcũque, & quomodocunque remiseritis, aut retinueritis, sit remissum & retentum. Hoc est, quam pœnam esse, uel remittẽdam, uel retinendã, imponendamq; pœnitenti, claue non errante, iudicaueritis, coram meo itidem tribunali erit remissa, & retenta. Ex quo ideo uno loco, ambas pœnitentiæ partes elicuerunt Patres: scilicet, confessionem, & satisfactionem. Nam cũ res sit in Euangelio patens, nulla est iniuria, si noĩe congruentissimo significetur. Neq; verò nomen est nouum, uti Luther. antequam antiquitatem habuisset exploratam, arbitratus fuit. Etenim Leo primus, cui in cõcilio Calcedonensi à sexcentis triginta patribus, referente Theodoro Foroliuiensi, ter sanctus, acclamatum fuit Mediator, inquit, Dei & hominum homo Christus Iesus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darẽt, & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam recõciliationis admitterent. Et infra, Oportet vnumquemque Christianum conscientiæ suæ habere iudicium ne conuerti ad dominũ de die in diẽ differat, ne satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituat. Neque antiquissimũ Tertullianum præterijt nominatio satisfactionis, Ecclesiæ iam tunc receptissimæ. Satisfactio enim, inquit, confessione disponitur: confessione pœnitentia nascitur: pœnitentia Deus mitigatur. Et infra, Commemoratis quàm multis satisfactionis operibus, subdit, illa esse necessaria, vt in peccatorem pœnitentia ipsa pronuncians,

Confessioni annexa satisfact.

Ausus Luther.

Vñ colligit̃ satisfact.

Quorũ remise.

Leo.

Tertul.

cians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali actione æternal supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Hæc ille in libro de pœnit. Et Hiero. vt refertur de pœnitent. dist. 1. Mensuram, inquit, temporis in agenda pœnitentia, ideirco non satis aperte præfigũt canones pro uno quoque crimine, vt de singulis dicant, qualitate vnumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt: quia apud Deũ non tam ualet mensura tẽporis, quàm doloris: nec abstinentia tm ciborũ, q̃ mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitentiæ, fide & conuersatione pœnitẽtium, abbreuianda præcipiunt, & negligẽtia protelanda existimant. Audi Luthere, quemadmodum sm Hierony. & Leonem antiquissimos iuxta, ac sapientissimos, & sm Tertul in his uerbis, Quodcunq; ligaueritis, & quorũ remiseritis, iudiciaria tradita est ptãs ministris Ecclesiæ ad satisfactionem remittendam, & retinendam. Id quod adhuc copiosius tractat Chrysost. tum alibi diffusissimè & frequentissime, tum in lib. 3. de sacerdotio. cap. 5. Cuius cæterorumque Patrum, quæ absque numero sunt, testimonia prętcrimus: quia nõ est hic locus recitandi. Miraculum. n. est, & non ferendum portentum. Quod ob peccatum Adæ quod aliena uoluntate cõtrahimus, concupiscentiã carnis ita in nobis peccatum esse uelint, ut nulla satisfactione, neque ipsius Christi, possit in hac uita compensari, quin semper sit peccatũ, contra quod proprijs operibus debeamus pugnare, & tamen pro actualibus delictis, flagitijs, & sceleribus, quæ nos ipsi propria voluntate commisimus, sic uno actu fidei applicatam nobis contendant satisfactionem Christi, vt nullus fiat reliquus reatus pœnæ, quàm per auxiliũ Dei nostris exoluamus piaculis. Cum tamen scriptum sit in Deuteronomio, quòd pro mensura delicti erit plagarũ modus. Et in Apocalypsi, Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tm date ei tormentũ & luctũ. Et Pau. Romanos iam iustificatos exhortetur ut sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditię, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeant membra seruire iustitiæ in sanctificationem. Id profecto apertissime ex

Hier. de pœnit. disti. 1.

Chrys. lib. 3. de sacerd. ca. 5.

Lutheri portẽtum.

Deute. 25.

Apocal. 18.

Rom. 8.

plicans, quod Angelus Dei Ioannes, præmissus ante faciẽ Christi prædicabat in deserto clamans, vt facerent hoĩes, non solũ pœnitentiam, uerũ fructus pœnitentiæ. At strophan Lutheri & suorũ audiamus hoc testimonium ludificantium. Aiunt, vt modo dicebamus, admonitionem Ioannis eam esse, vt per fructus pęnitentiæ procuremus extenuare concupiscentiam carnis, quæ est peccatum originale. Sed nunquid Ioannes progeniem uiperarum tãta acerbitate & amarulentia de solo peccato originali obiurgabat? Nunquid non depudẽda puicacia est, quotquot super hũc locum ab Ecclesiæ primordijs scripserũt. Patribus contradicere? Sic. n. habet expositio illic Chrysostomi, Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus, si ut q; peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus, a legitimo quoq; vsu suspendere cõiugij. Et ita deinceps progreditur, suũ cuique actuali peccato opponens fructum pęnitentiæ. Pariter ibi Augu. Sunt, inquit, digni fructus uirtutũ, fructus qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat. & Homil. 1. de pnĩa, nisi isti lapidei essent, & plumbei, nullũ relinquit ambigẽdũ locũ. Distinguit. n. tres actiones pnĩæ: primã ante baptismũ: secũdã de leuioribus, ac tertiã, q̃ pro illis, inquit, peccatis subeunda est, quæ legis decalogus continet: vbi maiorẽ ait, quniq; in seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus (quod ait Apost.) non iudicetur à Deo. Ecquid uerò rogo iudicij nomine significatur, nisi satisfactio & recompẽsatio, qua iusta talione delicta ulciscimur nostra? Idem docet Gregor. Cyprian. & uniuersi. Neque uero despicienda ratio est, qua Theologi rem hanc dilucidant. Equidem, quod in peccato, & auersionẽ est cõsiderare à Deo, & conuersionem ad obiectum peccati: secundæ respondet pœna sensus: & ratione primæ illa pœna efficitur æterna. Ob idq; remissa culpa per cõuersionẽ (iuxta illud Psal. Dixi confitebor, & tu remisisti) restat pœna temporalis, cuius 2. Reg. 12. testimonium extat de Dauid, qui cũ primum dixit, Peccaui dño, audiuit à Nathan, Dominus quoq; transtulit

Lutheri stropha.

Chrys.

Augu.

Ratio Theologorum.

2. Reg. 12.

stulit peccatum tuum. Veruntamen filius qui natus est tibi, morte morietur. Remissa ergo culpa, nonnulla temporalis superest luenda pœna. Sed de hoc primo puncto satis, vt rationem redderemus confessionis sanctæ, Concilij Tridentini, cap. 14. ubi habetur, quod non tota semper temporalis pœna, uti in baptismo, reliquis de inceps remittitur, qui gratiæ baptismali ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & tẽplum Dei violare nõ sunt veriti Hac ergo præstituta ueritate, quæstio est, Vtrũ in hac vita satisfacere homo Deo possit pro debitis illis pœnis, tã remissorũ mortalium, quàm uenialium. Cuius rñsio affirmatiua est, de qua nũquam fuit anceps Ecclesia. Est hic tamen primum omnium de satisfactione distinguendum. Altera enim est perfecta, & altera imperfecta. Nã satisfactio cum designet actum iustitiæ, genere suo disparatur à gratia, vt quantũ in opere insit gratiæ, tanto minor sit ratio satisfactionis. Quocirca perfecta satisfactio est illa cuius ualor & pretium totum emanat à debitore, nulla uel præuenien te uel interueniente gratia creditoris. Taliter vt sit redditio æquiualentis, aliàs indebiti noluntaria. Nam qui ob crimen suspenditur potius satis patitur. Sicuti & existens in purgatorio. Ex quo fit consequẽs, q̃ ꝑ peccatis in Deũ cõmissis solus Christus, eo q̃ Deus erat potuit perfectè satisfacere, nulla tamen creatura, nisi imperfectè, id est, supposita gratia ipsius. Cuius duplex est causa: vt tertia parte, quæst. 1. author est S. Th. Prima, quia tota natura infecta erat peccato, & inimica Deo. Altera, qui peccatum ea ratione, qua est contra Deum, habet infinitatem quandam, quam creatura, etiam si esset in meris naturalibus, nentiquam posset compensare & adæquare. Rõnes sunt Anselmi, 1. & 2. lib. Cur Deus homo quibus addit & tertiã, quod creatura quicquid habet, Deo iã dẽt. Scio Durãdum 3 senten. dist. 20. & in 4. distinct. 15. neque Christo ipsi concedere, vt possit inquantum homo, satisfacere ad æqualitatem iustitiæ, nisi præsupposita creata gratia, qua secundum humanitatẽ esset quoque gratus. Propterea inquit, q̃ Christus ẽt ipse quicquid fm humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de se poterat præstare aut facere in satisfactionem qđ non esset alias debitũ. Et pterea, quia illud Arist. 8. Ethic. qđ Dijs, & parentibus nõ possumus reddere æquale, in Christo quoq; ipso, quatenus hoie, verum hẽt. Hmõi tñ argumenta hoĩs sunt haud satis æstimate cogitantis, actiones esse, non naturæ, sed suppositorũ. Quantũcũque.n. existimetur Christus, inquantũ hõ, non tñ erat natura hũmana, q̃ in illo operabatur, sed filius Dei per illam. Filius aũt Dei, erat æqualis patri. Quam ob cãm, etsi nullam gratiam recepisset creatam in humanitate, rõne vnionis, de se homo ille erat infinitè gratus, & amicus Dei, & quicquid fecisset erat de se sufficiẽs satisfactio ad æqualitatem iustitię. Quinimo qđcũq; opus eius erat infiniti pretij apud Deum. Quare nihil euincit rõ Scoti in 4. sent. distinc. 15. quæst. 1. arguentis, q̃ si peccatum hẽret aliquam infinitatem, sequeretur ut neq; Christus per passionẽ potuisset abũde satisfacere: quippe cum opus illud, quatenus res erat creata, non esset infinitum. Argm inquam non est solidum. Nam licet opus illud res esset creata, nihilominus quia erat opus diuini suppositi, ifinitè erat gratum Deo, cõtraria ratione, quàm peccatũ est infinitum. Respondetur ergo Durando, q̃ qcquid Deus homo Christus à Deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & unio ipsa opus erat tam filij, quàm patris. Ob idque tanquam de suo, & (vt ita dicamus) alias indebito poterat satisfacere. Nã quãuis inter homines filius nõ posset reddere æquale patri, secus res habet de filio Dei, qui eo q̃ æqualis est patri, potuit illi tantum honoris restituere, factus obediens vsq; ad mortẽ crucis, quãtum Adam detraxerat. Qua rõne Pau. cõfert obediẽtiam Christi cum inobediẽtia Adam. ¶ Sed & contra fm membrum distinctionis, intentat itẽ argumenta eodẽ loco Scot. quibus suadet, puram creaturã posse satisfacere de potentia Dei absoluta. Nã vt 13. de Trinita. author est Augu. Fuit quidẽ, inquit, & alius modus nostræ redẽptionis Deo possibilis, quàm per incarnationẽ. Modus aũt, ait, fuisset, si Deus per attritionem & meritum de congruo contulisset hominibus gratiam, ut per se quisque satisfacere. Sed tamen de potentia

Margin notes: Syn. Tridẽ. cap. 14. — Quæst. — 1. Cõcl. — Duplex satisfactio. — Diffinitio satisfact. — S. Tho. 3. p. qõ. 1. — Solus Christ⁹ perfectè satisfecit. — Anselmus li. 1. & 2. — Durad⁹ 3. sent. dist. 20. & 4. di. 15. — Arist. 8. Ethico. — Responsio. — Scot. 4. sen. dist. 15. q. 1. — Rñdet Duran. — Scot. — Aug. 13 de Trinit.

tentia ordinata non potuit nisi per Christum. At verò ut cum honore loquar, debito grauissimo doctori, cuius multi in hac parte snĩam sequuntur, nõ possum nõ iniquo animo audire, q̃ isti sentiant indigne de aduentu redemptoris nostri. Videtur.n.cogitare altissimũ illud, & inæstimabile mysterium, ꝙ Deus factus est homo, quasi gratia & sine causa vsquequaq; necessaria, fuisse hominibus impensum. Nã dicunt, tantundem potuisse facere hominem per gratiam Dei, sed solum id esse factum propter legem ordinatam. Redarguerem ego, si mihi liceret, sic istos, Quid nam fuit in causa, vt admiranda illa lege ordinaret Deus vnigenitum dare mundo, si iustitiam alia via seruare potuisset? Non ergo satis est ad legem ordinatam recurrere, nisi rationes & commoditates illius legis adferamus, vt facit eodem loco Aug. Ausim ego dicere (nam Euangelicã me certus sum veritatem efferre) ꝙ fieri non potuit neque de potentia Dei absoluta, vt perfecta esset satisfactio, nisi Deus esset ille homo qui satisfaceret. Nam si Deus merè gratis amicã sibi faceret creaturam, quæ posset satisfacere, iam satisfactio non esset perfecta, quia præsupponeret gratiam, vt si debitor à creditore susciperet, vnde sibi persolueret. Hoc ex ipsa liquet natura satisfactionis. Cum ergo inter creaturam infinitum à Deo distãtem, & Deum ipsum nulla sit rõ iustitiæ, nisi ꝓsupposita eius gratuita acceptatione, nul la potuisset perfecte satisfacere. Filius aũt Dei æqualis patri de se id potuit perfectè. Et hoc est immensum, & ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porrò ꝙ cũ genus humanum non posset ad æqualitatẽ iustitiæ rependere Deo quod debebat, indutus ipse naturam nostram, taliter satisfecit, vt eius nos facti membra, suam possemus coram Deo offerre iustitiã, quasi nostram, sm illos impares gradus quibus pro cuiusque assensione & cooperatione singulis nostrum participatur. Vnde Aug. falsò citatur asseruisse, alia potuisse via redẽptionẽ vel satisfactionẽ perfectã fieri, iustitiamve in integrũ reformari: sed id dũtaxat astruit, ꝙ non defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miseria. Potuit.n. gratis condonare peccata sine aliqua satisfactione, quia nulli quicquã præterquam sibi debitum erat, contra quem vnum peccatum fuerat, neq; Christus satisfecit dæmoni, vt aliqui blasphemant, sed patri. Et ideo si ipse voluisset omnino gratis nobis ignoscere, liberi essemus. Vt aũt misericordia sua nihil suæ iustitiæ detraheret, gratis misit filium, qui summa iustitia satisfaceret, vt qui gratis eius subinde efficerentur membra, suã ipsius participarent iustitiam. Et hæc, præter alias cõmoditates, fuit diuinæ incarnationis potissima causa. ¶ Ad explicationẽ ergo præcedentis conclusionis, vnde tantisper digressi sumus adhibetur secũda. Nemo põt pro pęna peccati satisfacere, antequam remittatur culpa, quin verò vniuersalius recte dixerim, neminẽ qui in peccato versatur pro aliqua pœna peccati, quãuis remissi, posse satisfacere coram Deo. Primũ mẽbrum. Communis est consensus S. omniũ Patrum, ac Theologorum. Quod duntaxat adnotamus ad eludẽdam calumniam, qua uos vbique vexãt Lutherani: hoc nobis falsum crimen intendentes, quod doceamus, per nostra nos opera satisfacere Deo de nostris delictis. Nemo enim vnquam hoc cogitauit de operibus natura-lib. peccatoris. Quinimo vt negamus opera quomodolibet antecedentia gratiam, eiusdem esse gratiæ merita, ita palam diffitemur, esse satisfactoria peccati nõdum remissi. Neque Scot. ipse fautor meriti congrui, attribuit illi, vt sit hoc modo satisfactorium. Est tamen dissidium de peccato remisso, utrum recidiuus possit agẽs in peccato satisfacere pro residua pœna. Scoto affirmante, propterea, ꝙ pœna est temporalis, sed S. Tho. negãte, propterea, ꝙ inter nos & Deum nulla est æqualitas iustitiæ, nisi solum ex acceptione diuina, peccator uerò nullũ facit opus dignũ diuina acceptatione. Opus.n. gñe suo maximè omnium satisfactorium, est eleemosyna: iuxta uerbũ Redẽptoris, Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt uobis, & deinde maceratio corporis: & tamen ait Paul. Si distribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil sum: scilicet, apud Deum: ergo neque talia opera sunt satisfactoria.

Contra Scot.

Conclusio Doctoris.

Beneficium redempt.

August.

Cã aduentus Christi.

Secũda Conclo principalis.

Lutheranorũ calũnia.

Dissidiũ Theologorum.

Scotus.

1. Cor. 13.

tisfactoria. Tametsi posset peccator satisfacere præcepto sacerdotis iniungẽtis pœnitentiam. His auté non est nunc locus.

Tertia conclusio principalis.

¶Tertia conclusio est, Pôt homo ex istens in gratia satisfacere de condigno, pro pœnis temporarijs, quæ residuæ sunt ex peccato remisso. De condigno inquam, non perfectè, sicut Christus. Propter duo. Primum, quia nostra satisfactio præsupponit gratiam Christi, cuius corpori gratis insiti sumus. Et præterea quia non reddimus æquale sicut ipse, sed tantũmodo ẽm proportionẽ, qualis pôt esse iustitia inter nos & Deum. Nempe, quia sicut se habet qđ ipse nobis largitur ad suam potentiam, & bonitatem, ita & quod nos reddimus ad nostram possibilitatem. Nihilominus factis iam membris, satisfactio nostra est cõdigna, tanquam opera filiorum Dei. Cui consonat vox illa, fructus dignos pœnitentiæ. Prima statim ratio ex ijs, quæ supra explanata sunt, emergit. Tria enim referebamus impedimenta, cur non posset homo satisfacere Deo: scilicet, quia inimicus est illius: quia peccatum infinitatem habet quãdam, & quia quicquid habet alias obligatum est Deo: homines aũt in Christo per gratiam renati, amici, quin etiam filij Dei nominamur, & sumus. Atq; ideo eo pacto quo peccatum est infinitum, obsequium etiam Deo possumus præstare infinitum. Est enim peccatum non aliter infinitum, quàm quod est auersio ab infinito bono, qua ratione, illa auersio imaginem quandam induit infinitæ distantiæ: eandem ergo infinitatis figuram gerit ẽt conuersio: & ideo opus ex gratia Dei procedens, recompensa esse potest iniuriæ, cuius culpa gratis cõdonata est. Atqui licet bona oia, imò nosipsos à Deo recepimus, non tñ Deus (cuius iugum suaue est, & onus leue) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus possumus, vt ca 2. dicebamus: & ideo multos possumus facere fructus dignos pœnitentiæ, qui nõ erant innocentibus necessarij, vt quotquot fuerunt diuinorũ interpretes in illo verbo Euangelico, agnouerunt. Neq; hãc solũ, sed aliã adiungit S. Tho rõnem in 4. sentẽ. distin. 15. Nẽpe quod ẽt per illa opera, quæ aliàs debita sunt, satisfacere possumus, eo q per liberum arbitrium sumus

Prima ratio.

Peccatũ infinitũ.

S. Tho. 4. sentẽ. dist. 15.

dominii actionum nostrarum: qua de re liberam ipsam nostram obedientiam acceptat Deus in satisfactionem, tanquã opus iustitiæ. Quinimo & hoc pacto nõ solùm pro peccato, satisfacimus, sed pro nostra fragilitate, pro beneficijs etiam acceptis obsequia pręstamus Deo sanè, quæ de manu sua accepimus, sibi reddentes. Secunda rõ est. Pœnitentia conditione sua & ingenio hoc habet, quod sit opus per quod p̃ueniente Deo, peccata remittanť, ac prorsus tollantur, quo ad culpam & pęnã. Hęc enim est legitima significatio illius Christi vocis, quod thema fuit suæ prædicationis. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. Quasi dicat, hac patet aditus ad regnum cœlorũ. Cui simile est, A tempore Ioannis Baptistæ, regnum cęlorum uim patitur, & violenti rapiuut illud. Est namque pulcherrima pęnitentiæ periphrasis. Cũ. n. peccator hostis Dei fit, per illam subito mutata mẽte, videtur expugnare regnum, quod specimen nonnullum eorum gerit, qui ui intra mœnia recipiunt sese: ergo qui legitimè expleuerit numeros oẽs pęnitentiæ, liber erit prorsus, tam à pęna peccati, q̃ à culpa Hæc autem ad iustum pęnitentia fit celerius, mo rosiusve, ẽm mensuram doloris & mortificationis, vt ex Hieronymo paulò ante referebamus. Ergo sicut quis posset in puncto iustificationis operante misericordia Dei, talem adferre sensum peccatorum, ardoremque pęnitentiæ, vt pęnitus pęna omnis cum culpa deleretur, ut creditur de Magdalena, ita q tunc quis segnius atque remissius fecit, potest postea multiplicatis operibus pęnitentiæ compensare, atque adeò satisfacere pro pęna peccati remissi. ¶Tertia deniq; ratio est. Quòd supplicia, quorũ homo debitor est, in purgatorio soluuntur per satispassionem, multo æquius possunt hic solui per liberam satisfactionem, non solum quia libertas plurimũ adfert momenti operibus in cõspectu Dei, ueru q opera hic fiant p speciale auxiliũ suæ misericordiæ, in purgatorio aũt solùm infligũtur rigore iustitię. Neq; illi libere offerunt, & assumũt illa supplicia, sed tñ patienter tolerant. Atq; huc usq; etiam extenditur sensus Pauli ad mon entis, q si nosipsos iudicaremus, non

Secũda ratio.

Matth. 11.

Tertia ratio.

Chryso sto. Homil. 41. de pœn.

vtiq; à Deo iudicaremur. Vnde Chryso. Homi. 41. de pęnitēt. Pęnitentiā, inquit, exhibuit beatus Dauid, ita dicens, Lauabo per singulas noctes lectū meum, & lachrymæ meę stratum meum rigabunt. Et olim patratū peccatū post tot generationes, quasi nuper accidisset, lugebat. Hæc Chryso.

Magdalena.

Imò uerò Magdalena post plenissimā indulgentiā, tanquā exemplar (ut de illa canit Ecclesia) pęnitentiæ. 30. annis nō cessauit lamentari remissa crimina.

Lucæ. 11.

Et Christus Lucæ 11. non dixisset, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, si remissa culpa consummata esset mūdatio.

Orig. Homil. 8. super Leuit.

Vnde Orige. Homi. 8. super Leuit. in lotionibus illis ueteris legis, & purgationibus septies repetitis, expiationes nostras meditatur: quas nobis est iterare necessarium, pp cicatricē quæ remanet vulneris.

Daniel.

Atqui uerbū Danielis, Peccata tua eleemosynis redime, quid significat, si nō satisfactionē pro peccatis significat? Nā redimere quidnā aliud, q̄ satisfactio est? Nō ergo repugnat, quod de redemptore Christo

Esa. 52.

dixerat alius Propheta, Absque argento redimemini: id est, gratis quippe cum absque nostris meritis, & passus est pro nobis, & culpas nobis condonat. Sed quia per gratiam suam valorem recipiunt opera subsequentia nostra, quibus eadem possimus expiare delicta, redimere ea nos quoq; cēsemur.

Ambr.

Vnde Ambr. in sermone quodam dominicali de Abraham, qui refertur de pęni. distin. 1. Habemus inquit, plura subsidia, quibus peccata nostra redimimus. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, Quare ecclesia meritissimo canit in quadragesima aduenisse nobis dies pęnitentiæ ad redimenda peccata, & saluandas animas. Si.n. vnico actu fidei efficaciter applicaretur semp nobis satisfactio Christi, quo ad culpā, & oēm pęnā,

Ioel.

nunquā per Ioelem nos admonuisset, vt conuertemur ad ipsum in toto corde, ieiunio & flexu, & planctu scindentes corda nostra. Ecce rōnes & elogia quibus innixa

Syn. Triden.

S. Triden. Syno. confessione supra citata sanctissimam habet satisfactionē per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, nō quidē pro pęna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti uoto unà cū culpa remittit̄, sed pro pęna tēporali, quæ, ut sacræ literæ docēt, non tota semper, ut in baptismo remittit̄, postea pęnitentibus. De qua pęnitentia scriptū est, Memor esto vnde excideris, & age pęnitētiam, Et iterum, Quę s̄m Deū tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et iterum, Facite fructus dignos pęnitentię. Pęnas aūt post hoc sæculum residuas explicat can. 30. exoluendas esse in futuro sęculo in purgatorio. Quem quidem purgatorium locū, qui in isto sæculo non crediderint, securos facere possumus, neq; se illum uisuros in futuro: si modo alius est locus, q̄ ille damnatorum.

Luther.

Caueant ergo Lutherani, negantes, per fructus pęnitētiæ satisfacere nos pro peccatis, lachrymas pęnitentiā cohibeāt, & macerationem, afflictionemque carnis restringuant quæ in hunc vsum semper fuit Patribus sanctissima. Atque adeò in eorum numero habeantur, quos Cypria.

Cypria. serm. 5.

sermone. 5. de lapsis hac subnotauit censura. Agite pęnitentiam plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate mæstitiam: nec uos quorundam moueat, aut error improuidus, aut stupor uanus, qui cū teneāt̄ in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant. Et infra, Pacem sibi ultro nemine dante, sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis, ac perfidis iuncti, errorē pro ueritate sumpserunt.

Quarta ratio.

¶ Quarta deniq; rō est, qua orthodoxorū explicemus mētē, ne amplius nos Lutherani, uelut Pelagianos infament. Aiūt.n. ut supra cap. 2. referebamus, q̄ tantum primæ gratiæ meritum tribuimus Christo, cæterum post illam nostris operibus adscribimus satisfactionē pro peccatis. Quę utique notoria calumnia est. Non.n. prima tantum gratia, sed quodcunque eius augmentū meritis Christi nititur, sine q̄bus nullius essent opera nostra æstimationis Quare nihil detrahimus glorię Christi, sed eū potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tātū dicimus, quod satisfactio Christi, quæ teste Ioanne sufficiens fuit pro peccatis mundi, applicatur nobis per opera nostra, nihil nunc loquimur de baptismo. Atque id quidē iure optimo, diuino, & naturali, sane ut q plus iusto nobis indulsimus, nostram

strám voluntatem contra diuinam, instinctu dæmonis, explentes, ipsi per gratiam Christi diuinæ iustitiæ satisfaciamus Sicuti membra eius, & palmites in vite cōpacti vnde virtus ad nostra permanat opera. Quapropter hoc etiam habent dignitatis, & quodammodo iustitiæ opera nostra, supra quam haberent, si ex gratia procederent, quæ alia nobis uia a Deo collata esset, quam per meritum Christi, quòd modo iustitia ipsius communicatur nobis vt possimus illam adferre in iudiciū Dei, veluti nostram. ¶ Quarta denique conclusio sit. Non tantum pro suis quisque culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dum sint modo ambo amici Dei, Satisfacere inquam de condigno, licet hoc modo nemo præter Christum possit pro alio mereri gratiam. Discrimen est, quod satisfactio solùm dicit solutionem: possunt autem ciues regni cœlorum his quoque mutuis officijs alter alterius onera portare, vt vnus Deo soluat, quod alter debet, ac multo melius, quàm in ciuili republica, vbi tempore necessitatis omnia debent esse communia. Neque est, cur Deus non acceptet opera, quę ex gratia procedunt, si pro amico offeruntur, acsi pro se ille obtulisset. Extra charitatem autem nemo dignus est vt vel sua opera, uel quæ pro ipso alius offert, sint Deo accepta. Mereri autem vnū alteri gratiam non est soluere, sed deprecari à Deo bonū motum alterius, quod non cadit sub merito de condigno, vt capite proximo dicturi sumus. In hunc satisfactionis sensum complures Patrum exponunt illud Pauli ad Colossen. Gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quę desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Nō quòd passioni Christi in se aliquid defuisset, quæ porro sufficientissima fuit pro peccatis totius mundi, sed quia labores omnes, & officia, quę membra Christi faciunt, ipsius capitis reputantur, quòd in bonum Ecclesiæ redundant. Vnde relaxationes, & indulgentiæ peccatorum, quorum fuerit culpa remissa dimanarunt in Ecclesia. Hoc autem est quod nobis isti hoc loco per ridiculum exprobrant: scilicet, quòd opera aliqua comminiscamur superexcrescētia in satisfactionem pro alio, Acsi nō omnia ac multo plura quàm exhibere possumus pro nostris proprijs sceleribus, non sint necessaria. Rńdemus aūt. Primum, quòd cum pœna, remissa culpa, temporalis sit, potest quis per grām Christi ad iustū satisfacere per gratiā & auxilium Christi, maximè viri sanctitate prouecti, ita ut possint eam sua opera communicare cū alijs. Et præterea potest quis etiā si ipse pro se debeat, amici tn̄ debitum prius ꝙ propriū soluere. Sed horū disputatio alium locum postulat minus angustum. ¶ Argumētum profecto nullum cōtra extruere possunt, quod iam non sit solutum. Specimen enim omnium hoc est. Vim uirtutemque impendio maiorem tribuit Paul. gratiæ Christi in bonum, quàm peccato Adæ, in malum. Non enim inquit, sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum per gratiā unius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et subdit, Nā iudicium ex uno in condemnationem: gratia aūt ex multis delictis in iustificationē. Ex hoc loco arguit. Ex uno peccato Adæ oēs incurrimus, non solùm in culpam, sed in pœnas quantas genus patitur humanū; ergo quicunque per gratiam Christi liberatur à culpa, plenissimè ēt liberatur à debito omnis pœnæ. Eo præsertim, quòd sublata causa, aufertur effectus, & culpa est cā pœnæ. Hoc tn̄ solum huic argumentationi concedimus, quod hactenus concessimus sæpe, s. quòd passio Christi in uniuersum potest omnia remittere: plenissimum autem eundem effectum, ut simul cum culpa remittatur omnis pœna, non habet nisi in duobus casibus. Primus, quando per se operatur, & non per opera nostri liberi arbitrij. Quod contingit in baptismo, vbi neque in adultis requiritur dispositio, nisi eatenus vt tollatur obest, id est, complacentia peccati, modo superiori libro explicato. Quare cū iustificatio fiat per instrumentum passionis, totaliter illic morimur peccato, & nascimur in nouam uitā. In sacramento autem, & in uirtute pœnitentiæ ita Deus remittit peccatum per grām suā, vt utatur operibus nostris, ob id que remissio culpæ attribuitur gratię operanti, id est, mutanti mentem nostram: satisfactio uerò gratiæ cooperanti, Et ideo sit iux-

Marginalia: Nota. — Argumēta aduersariorum. — Colo. 2 — Duo casus plenæ remissionis. — Relaxationes. — Remis. gratiæ operā. satis gratiæ cooperā.

sit iuxta mensuram gratiæ suæ, & nostræ cooperationis. Quamobrem secundus casus, quod vna cum culpa condonatur omnis pœna, est, quando nos cooperamur summo charitatis actu: vt in martyrio, uel quando speciali priuilegio ita Deus aliquem mouet, vt Magdalenam. Cæterum in scelerosis, perditisque hominibus priuilegium reputaretur amplissimum, quòd tantus esset vnus actus interior pœnitentiæ, quo omnia expiarentur peccata, delerenturque simul, quo ad culpam, & pœnam.

De operum merito, quæ ex gratia procedunt. Cap. VII.

SUBSEQUITUR, vt de tertio nostrorum operum priuilegio dicamus, quod ex fonte illo dimanant aquæ viuæ salientis in uitam æternam, discutientes, sintne in conspectu Dei condigna merita, cum augmenti gratiæ, tum demum suæ illius inæstimabilis fœlicitatis. Illius ergo diuisionis, quam li. 2. cap. 4. fecimus meriti, in meritum congrui & condigni, primum membrum seponamus. Etenim vel nullum in nobis operibus inest meritum congrui ante iustificationem, quod illic satis arbitror commonstrasse, vel nihil nunc ad præsentem attinet disputationem, vbi loquimur de operibus quæ per gratiam fiunt, & appulsum Dei, quæ merita sunt condigna. Sed hanc nihilo seciusLutherani perhorrescunt vocem: hanc nobis vbique dant improperio, & tanquam Pelagianam notam inurunt. Duæ. n. cum sint fundamentales meriti conditiones: vtputa bonitas & libertas, duas extruxit Luther. machinas ad labefactandam rationem meriti. Prima fuit, quod concupiscentia sit, etiam in renatis, ineuitabile peccatum. Inde enim deduxit, omnia opera nostra, non modo quæ gratiam antecedunt, sed quæ iustus facit, peccata esse: & ideo neque esse talia, ut per ipsa satisfaciamus legi: vnde fit illico consequentissimum, neque esse merita. Nam meritum vitę æternæ non esse potest apud Deum, nisi impletio legis: iuxta illud Christi, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et illud Pauli, non auditores tantum, sed factores legis iustificabuntur. Alter celeberrim⁹ Lutheri error fuit, negare liberum arbitrium nostrum apud Deum, quo sublato, nulla potest consistere ratio meriti: vt iam modo liquidum faciemus. Igitur eo vsque aiunt, nos sola fide iustificari, quod non solum ad primam gratiam nulla nostra opera concurrunt, ut dispositiones, verum neque uirtute illorum postea augeatur, nec mereamur gloriam, sed tantum propter promissionem, quæ sola fide appræhenditur, & peccatores reconciliantur, & reconciliatis gratiæ obueniunt incrementa, & tandem exhibetur gloria. Neque uerò meritum tantum adimunt operibus iusti, verum, ut patet de liber. Christia. & locis alijs quæ cap. 5. commemorauimus, omnia existimant futilia, & vana, præter vnam fidem, qua misericordia Dei apprehenditur. Idque postea in suo didagmate obtesæ reformationis idem tidem repetunt, nullam mercedem deberi operibus iustis, saltem uitam æternam, sed illam tantum deberi promissioni Dei, & ea præcisa ratione nobis à Deo collatum iri, vt sit ipse fidelis. Atque ea est sua confessio August. In cuius Apologia Melanthon, vbi de operibus respondet ad argumenta aduersariorum, postquam dixerat, quòd iustificatio iusti nihil aliud est quam reputari iustum, neque reputari iustum propter iustitiam operis, sed per misericordiam Dei fide appræhensam. Ex his, inquit, omnibus etiam intelligi potest, quid dicendum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersari iusto esse coram Deo, propter dilectionem ac legis impletionem: ubi nullam faciunt mentionem iustitiæ fidei. Hæc nullo modo ferenda sunt, &c. Hæc phrenesis est, quæ istos hoc loco dementauit: scilicet, quod asserentes meritum, condigni, negemus iustitiam fidei, & auxilium Dei post primam iustificationem. Quæ manifestissima est calumnia. Subdit itaque iterum atque iterum, quod nostra opera, etiam in gratia, non sunt talia, ut pro eis debeatur uita æterna, licet sint meritoria aliorum præmiorum: de quibus paulò post dicemus. ¶ Hec primum materia explicanda est, atque dubia examinanda, de quibus inter Catholicos nonnihil differt: mox aduersus Lutheranos asserenda. Quo ergo à noie ipso & diffini-

Luther. rani errores duo.

Didagma

Confessio August. Meláth.

Meriti nomen & diffinitio. diffinitione meriti exordiamur, vñ sunt potissimum argumenta petenda, appellatio meriti tritissima est inter Latinos: vt bene aut male mereri de republica, uel de amico, quod nomen à mercede deducitur. Est.n. meritũ opus cui debetur merces, & mereri quempiam est ius sibi facere ad præmium. Qua de causa lib. 2. meritum de congruo reiectum dedimus à rõne meriti. Qm̃ meritũ opus iustitiæ. Ad rõnem aũt meriti, naturamq; inuestigandam, ex illo aptissime initium sumitur, quod 1.2. qõ. 21. art. 3. adnotauit S. Tho. Tria.n. in actione humana est considerare. Primum libertatem, vñ hẽt quod sit vituperabilis, aut laudabilis. Nã pp ea quæ insunt nobis à natura, neq; laudamur, neque vituperamur. Mox ordinem ad finẽ, vñ rõnem habet uirtutis aut uitij. Deinde respectum alium: puta ad rempublicã, uel singularem personam, cui uel vtilitatem adfert, uel nocumentum: & inde rõnem habet meriti, aut demeriti. Ita.n. scholastici appellãt, malũ meritum. Atq; tres istos ordines ita intelligas, vt quemadmodum secundus, primum, ita tertius vtrunq; in sua rõne cõprehendat. Ex hinc ergo patescunt tres conditiones meriti. Prima, q̃ sit opus liberum. Nam absq; libertate quemadmodum opus, nec virtus est, nec uitiũ, ita neq; est, vel meritum, vel demeritum. Quapp Theologi, qui cogitant, in naturalibus meritum esse posse, naturam eius ignorãt. Nisi forsan per metaphoram naturalis congruentia, dignitas appelletur: vt ille dixit, Species primũ, digna est imperio: Si.n. princeps beneficiũ aliquod cõferret homini, vel pp pulchritudinem pp genus, vel ob quamuis aliã naturæ dotẽ, nulla illic rõ inesset, vel meriti, vel præmij. Neq; si Deus, (quod de potẽtia eius absoluta fingũt) pp bonũ naturale cuipiã cõferret gloriã, subesset illic rõ, aut meriti, aut præmij. Vt si filios Zebedæi, ob in tm̃ q̃ sibi erant consobrini, eo esset Christus in regno cęlorum dignatus honore, vt sibi assiderẽt à dextris, & à sinistris. Cuius rõ naturalis, est q̃ mereri est aliqd dare alteri, & cõferre in bonũ ipsius: nemo verò dat, nisi illud cuius est dñs: sumus aũt dñi nr̃arum actionum per liberũ arbitrium: ergo vbi nulla est libertas, nullum est meritum. Iam verò nec ritũ idem est qd obsequiũ: obsequitur aũt nemo nisi per liberũ arbitriũ. Quocirca sol non proprie nobis obtẽperat, quia agitũr, atq; adeo nihil de nobis meretur, neque arbores, neq; irrationabilia animalia. Tametsi mortaliũ humanitas sit illis qñque indulgere. Veluti de Atheniensibus in historijs est, quod mulos, qui cum exædificaretur Hecatompedon, egregie laborauerant, vinculis solutos, libere pastũ ire dimiserũt. Quinimo neq; ius proprie aut dominium habent vitæ. Cuius cõtrarium ineptissime profecto nonnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitũ viuendi, & ab eadem natura sortita sint instinctum tuendi vitam. Vbi.n. non est libertas, non est ius, sed totum irrationaliũ est possessorum hominum, & illis irrogat iniuriã, qui immeritò pecora occidit, aut lædit. Et eadem ratione, quia videlicet nullius sunt participes actionis, quæ sit præmio digna, infert 1. Ethicorum Aristoteles, nec bouem, nec equum fœlicem, nec aliud animal vllum beatum dici. Nisi etiam per metaphoram: vt equus Alexandri. Hac eadem de causa idem inibi Aristoteles fœlicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalibus, aut fortunæ bonis, sed in operatione libera s̃m virtutem. In Olympicis. n. inquit, ludis, non formosissimus qsq; aut robustissimus corona donatur, sed qui in certamen descẽdunt, atq; horum illi qui vincunt. Quo pertinet verbum Apostoli, Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et 1. ad Cor. 9. Si uolens ago, mercedem habeo. Sed lib. 1. in tract. de liber. arbitr. satis superq; demonstratum est, nullam esse rõnem, aut peccati, aut meriti, nisi vbi sit libertas. Ita.n. ait contra Fortunatũ Aug. dico peccatũ non esse, nisi voluntate peccetur: & hinc esse præmium, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionẽ. Tertul. lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, & non voluntate. At verò arguat quis, opera esse nonnulla in quibus non est vsquequaq; libertas, quæ nihilo secius sunt meritoria. Patet de operibus Apostolorum, & sacratissimæ virginis, qui cum essent in gratia

Marginalia (left column): S. Tho. 1.2. qõ. 21. art. 3 — Tria in actione humana. — Tres cõditiões. — Libertas de rõne meriti. — Rõ naturalis. — Confirmatio.

Marginalia (right column): Athenieses. — Dñium. — Arist. 1. Ethic. — Equus Alexandri. Felicitas. — 1. Co. 9. — Tertul. lib. 2. ad Marcio. — Argm̃ de confirmatis.

gratia confirmati nullum poterant præceptum, uel transgredi, vel prętermittere: & tamen obseruantia ipsa præceptorum erat illis meritum. Absurdum.n. esset dicere, quod per obedientiam mandatorũ non proficerent coram Deo. Quin uerò Christus ipse meruit nobis, atq; adeò maximè per passionem, quam tñ non potuit non subire, siue ꝙ præceptum erat sibi, siue ꝙ talis erat voluntas patris, cui licet nullum esset adiunctum præceptum, non poterat contraire. Et inde maximè augetur dubium, ꝙ dilectio Dei naturaliter consequebatur in Christo visionem beatificam: & tñ videtur fuisse meritoria, qñquidē simul erat, & beatus, & viator. Hoc argũm hac diluitur distinctione. Carētia libertatis triplex: est alia ex natura subiecti, quæ potius est negatio, q̃ priuatio: qualis est in brutis. Et opera huiusmodi libertatis expertia, nec bona sunt, nec mala, atq; adeò nec laude, nec vituperio digna, vt dictum est. Secunda est carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædam quodammodo naturalis, qualis est in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu Dei naturali consequentia sequitur amor, qui natura sua excludit oēm possibilitatem prauè agendi. Quamuis in hoc sensu liberè amant, ꝙ ex uoluntate Deo infixa id faciunt. Et ideò opera illorum, licet optima sint, & non solum laude, sed honore etiam digna, nullo tamen pacto sunt merita accumulandæ mercedis, sed potius ipsa habent rõnem præmij. At idem pariq; ratione censendum est de dilectione beatifica Christi. Haud. n. vnquã crediderim illa fuisse meritoriam in Christo, sed merebatur per dilectionem, quam habebat tanquam viator, & per opera exinde præcedentia. Tertia ergo carentia libertatis est, non omnimoda, sed ad malum, & ea quidem non ex natura, sed ex priuilegio: quia in sensu composito non stat, aliquid esse præceptum, & non fieri: & hæc nō tollit rõnem meriti. Apostoli enim, licet nō poterant transgredi mortaliter poterant nihilominus difficultatem & laborem pati in custodia legis: & præterea quia ex obedientia, iussa faciebant, merebantur. Alias ex priuilegio confirmationis hoc illi damnum acciperent, quòd non essent illis eadem opera meritoria, quæ sunt alijs. Et pręterea de alijs multis operibus ad quæ non obligabantur, nullum est dubium, quo minus essent meritoria. Ideóq; ac multo dignus sentiendum est de operibus Christi: oblatus est enim, quia ipse uoluit, & ideo spontanea illa obediētia, perpessioq; acerrimæ mortis, immēsum fuit apud patrem meritum nostræ salutis, atque vt sibi ipsi daretur nomen, quod est super oē nomen. ¶ Secunda meriti conditio est, ꝙ sit opus bonum, id est, opus uirtutis. quo fit, ut meritum, non sit opus iustitiæ comitatiuæ (vt 2. sentent. distin. 28. Durand. opinatur) sed distributiuæ. Nam etsi nomen meritum, seruitijs primum, ac mercenarijs operibus, quibus debetur stipendium, impositum fuerit: quemadmodum dicitur quis mereri æquo, aut calamo, & domum habere meritoriam, tñ proprietas inde deducta est ad munera amicitiæ. Veluti dicimur bñ mereri de amico, aut male. Quocirca discrimen est, ꝙ in comitatiua iustitia æqualitas præcise pensatur rei ad rem, siue opus ex amicitia procedat, siue ex inimicitia: seu ex uirtute, seu ex vitio. Qui n. operas suas locat, siue ob inimicitiam faciat, siue quacunq; alia turpi intētione, ius acquirit æqualis mercedis, secus autem in merito iustitiæ distributiuæ, quod necesse est ex amicitia illius procedere, de quo bene meremur, atque adeo opus esse uirtutis. Nisi quòd inter homines qui opera tantum uident extera, existimāt sæpe hypocrisis, vt virtus. Nam ut nono Ethicorũ author est Arist. amicitia, vel uirtus est, vel cum virtute cōiuncta. Hanc ob causam in distributione præmiorum secundum merita, non attenditur æqualitas rei ad rem, sed proportionalitas, seu proportionem æqualitas præmiorum ad dignitates personarum: iuxta explicationem Arist. quinta Ethicorum: Vt qualis personæ ad personam, talis sit etiam proportio præmij ad præmium. Quòd si spectetur etiam opus (vt, quia esuriui, & dedistis mihi manducare) id tantum fit, quatenus inde ęstimatur dignitas personæ. ¶ Per hæc tertia liquet conditio meriti. Sane quo pacto opus meritorium debeat credere in bonum publicũ, vel particularis amici: Respectu.n. boni communis

Christ⁹ meruit.

Triplex carentia libertatis.

Beatorum libertas.

Volũtas beatifica Christi.

Secũda cōditio meriti. Durād. 2. sen distin. 28.

Arist. 9. Ethicorũ & 5.

communis satis est, si sit opus uirtutis: inde.n. ciuibus honores publici iure debentur à principe, qui custos est iusti, vt ibidē ait Arist. Quippe cum iustum ipsum, & iustitia hac rōne in republica custoditur, si bonis præmia, & malis sint constituta supplicia. ¶ Rō ergo hæc explanati meriti nostris est operibus accōmodanda, atq; examinandum, an quæ Deo per gratiam suā exhibemus obsequia, apud suam maiestatem sint merita. Est.n. quæstio in duabus dubitationibus posita. Prima Meritum idem est quod ius, ideo dicit æqualitatē, nihil aūt nos possumus Deo præstare æquale vitæ æternæ, non solum quia vt ait 8. Ethic. Arist. dijs, & parentibus non possumus reddere æquale (sanè à quibus recepimus esse, & viuere, cui nullū est aliud bonum comparabile:) verum propterea quia & Deus à nobis infinitum distat, & uita æterna nullis est nostris obsequijs æstimabilis: ergo nulla est iustitia, aut meritum nostrum apud ipsum. Altera est dubitatio. Merces & præmium dicit quid debitum: Deus aūt, qui bonorū nostrorū nō indiget, nihil potest debere nobis. Quis .n. prior dedit ei (vt ait Paul.) & retribuetur ei? ergo vita æterna nō est merces nostrorum operum. Sunt inter Theologos (vt Duran. in 2. sent. d. 28.) qui negent opera, quantumcunq; præcedente gratia, esse simpliciter & propriè merita de condigno, sed tātum largo modo dictum meritum. Vbi videtur taxare S. Tho. 1.2. q. 114. qui contrarium apparet sentire. Ratio Durandi est, quòd meritum propriè de condigno est, cui simpliciter debetur æquale, uirtute operis: nullum autem opus nostrum æquale potest esse vitæ æternæ, neq; illam largitur nobis Deus ex iustitia, sed ex quadam liberalitate & ordinatione sua. Sanè qui gratis acceptat nostra opera. At profectò qui fuerit penitus meditatus, quid nam sit per gratiam fieri filium Dei aliud de operibus iusti habebit iudicium. Meritum ergo de condigno cum sit opus iustitiæ distinguendum est, quemadmodum supra de satisfactione dicebamus. Aliud est.n. perfectū, quod nullam prorsus supponit rōnem gratiæ. Et hoc mō solus Christus potuit mereri apud Deum; nā opera sua erant veri Dei, quæ idcirco ex natura sua erant meritoria. Sed aliud est meritum, quod licet nō habeat perfectam rōnem iustitiæ, est nihilominus propriè iustum. Et tale est opus iusti apud Deum. Nam iustum, vt author est S. Tho. q. citata, aliud est simpliciter, in quo est simpliciter æqualitas: quale est in commutationibus, & obsequijs inter ciues: aliud verò quod quamuis non sit simpliciter æquale & iustum, habet tamen modum iustitiæ: sicuti dicitur ius paternum & dominantium: puta filij ad patrem, & serui ad dominum. Quæ quidem est vera & propria ratio iustitiæ. Etenim filius probus obsequens patris, licet non tātum reddat, quantum suscepit ab illo, nihilominus verum propriūmque ius habet, ut alatur & educetur à patre: & ita seruus respectu dñi. Qua ratione cum per gratiam hō efficiatur verè & propriè filius Dei adoptiuus, quamuis illam adoptionem gratuito susceperit nihilo se eius obsequia sua sunt propriè & verè merita iustitiæ apud patrem. Vn Paul. Accepistis, inquit, spiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus, abba pater: ipse.n. spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei, & heredes: heredes autem Dei, cohæredes aūt Christi: si tamen compatimur, vt conglorificemur. In his equidem verbis perspicere oculatissimus quisque pōt, quod quāuis iustitia nostra fundetur in gratia, & ideo non habeat tam perfectam iustitię rationē, nihilominus gratia supposita, est propriè iustitia. Non quidem simpliciter æqualitatis ex parte obiecti. Nam hoc est, quod subdit, Non sunt condigne passiones huius temporis, sed tamē est uerè & propriè ius filiorum. Ait enim, Si filij, ergo hęredes, quod sufficit ad propriam rationem meriti. Non ergo negamus, quin illud meritum fundetur in diuina ordinatione: quia nihil possumus mereri apud ipsum, nisi secundū virtutem, quam ipse nobis confert: nihilominus per illam nos iustè meremur. Quēadmodū.n. res naturales per virtutes ab ipso receptas operantur, nihilo secius sunt causæ suorum effectuum, ita in supernaturalibus, licet nos per eius virtutem pmoueamur, agimus nihilominus verè iusta merita i cōspectu suo. Sed ais, licet sint merita,

non

Marginalia: Vtrū meritū sit. — Primū arg. contra. — Arist. 8. Ethico. — Secūdū arg. — Duran. in 2. sen. d. 28. — S. Tho. 1.2. q. 114. — Contra Dur. — Meritū duplex. — Rom. 8. — Fundantur i diuina ordinatione.

non tamen vitæ æternæ. Quinimo hoc.n. designat. Ergo hæredes. Et, si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: quoniã hæc est vita æterna, vt videamus ipsum. Adnotat illic autem S. Tho. art. 3. & omnes Theologi in 1. d. 17. & 2. d. 28. q opus iusti dupliciter potest considerari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo quatenus procedit ex gratia spiritussancti. Primo modo non est in illo condignitas ad uitam æternam propter maximam excellentiam, sed nihilominus est congruitas proportionis, q homini operanti secundum suam uirtutem, Deus recompenset secundum excellentiam suæ uirtutis. Nota quòd hanc congruitatem non posuit S. Tho in operibus ante gratiam, sed in operibus iusti. Si uerò considerentur opera quatenus ex gratia spiritussancti procedunt, sic sunt inqt, meritoria uitæ æternæ de condigno. Nã ualor meriti attenditur secundum uirtutem spiritus sancti: iuxta illud, Fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Et præterea quia pretium operis attenditur secundum dignitatem gratiæ, per quam hõ efficitur consors diuinæ naturæ, adoptaturque in filium, cui debetur hæreditas. Et in solutione ad 3. Gratia inquit, spiritussancti, quã in præsenti habemus, etsi non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen æqualis in uirtute: sicut semen arborum in quo est uirtus ad totam germinandam arborem, & quia per ipsam inhabitat hominem spiritus sanctus, appellatur ab Apostolo pignus hæreditatis nostræ. Intelligit ergo, quòd sint meritum propriæ uc ræque iustitiæ, propter hanc mensuram, & modum gratiæ, relatione ad gloriam. Nam quamuis nomen seminis metaphoricum sit, inest tñ in gratia uera uirtus ad gloriam, atq; adeò æqualitas iustitiæ simillima semini. Vnum.n. granum non est æquale spicæ, sed tamen tantundem uirtute ualet, siquidem fert suo tempore spicam. Illa tñ distinctio liberi arbitrij, atq; gratiæ nonnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita nõ esse proprie nostra, sed solius Dei: cum res tñ aliter sit. Virtus.n. spiritus sancti, & liberum arbitrium duo sunt coeuntia in rõnem vnius integri principij. Nam ut opus liberi arbitrij non esset meritum sine virtute Dei, ita neq; opus Dei esset meritum nisi fieret per liberum arbitriũ humanæ, vel angelicæ naturæ. Nõ. n. Deus per sua solius opera (vt dum creauit mũdum) meretur. Neq; facere potest, vt opera plantæ, vel animalis bruti sint meritoria. Meritum ergo opus est Dei & nostrũ. Ipsius.s. vt mouentis, & nostrum liberè cooperantium: vt supra satis demonstratum est. ¶ Ex his facile soluitur alterum argumentũ: Deus nihil propriè debet nobis, tum quia nullus prior dedit ei, sed ipse dat nobis ipsa opera, per quæ meremur, & ideò totũ ius nostrum fundatur in gratia sua: tum quia hæc quæ nos illi damus, nõ cedunt in suã, sed in nostram potius vtilitatem. Quare licet nullum nobis amplius præmium daret, quàm benè operari, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimo quamuis beatos illos cęlicolas regno depelleret, non faceret illis iniuriam Ergo nullum est in nobis meritum, cui aliquid Deus debeat. Respondetur, quòd Deus debet præmiũ, ex ordinatione sua, iustitiæ quæ ab ipso est in operibus nostris: quod est debere suæ propriæ & bonitati, & firmissimæ veritati. Vt colligitur ex parabola patrisfamilias conuenientis cum operarijs ex denario diurno. Exemplum est in naturalibus. Ipse fecit naturas rerum, & ideò secundũ suam ordinationem dedit soli lucem, homini intellectum, &c. Quare sicut repugnat, solem esse & non esse natura sua lucidum, propter debitum naturæ, quod est iustitia ipsius Dei, ita suæ repugnat bonitati, & iustitiæ, q pro operibus eorũ, quos semel sibi per gratiam adoptauit, non retribuat vitam æternam. Et hæc est non im propria rõ debiti. Quocirca si merenti negaret præmium, licet nemini faceret iniuriam (vt ait Bern. ser. 1. de annuncia.) suã tamen legem, ac seipsum negaret, qui tamen fidelis est, & negare se ipse non põt. ¶ Per hæc respondetur ad aliam, quæ hic sit postrema dubitatio, Vtrum præter gratiam gratum facientem, necessaria sit noua acceptatio Dei, vt opus sit de cõdigno meritorium. Scot.n in 1. d. 17. quæst. 1. existimat, non satis esse, opus elici à gratia, vt sit meritorium vitæ æternæ: sed vltra

Margin notes: Theologi. 1. d. 17. & 2. dist. 28. — Duplex consideratio operis iusti. — Gratia est semẽ — Deceptio quorundam — Solutio alterius dubij. — Ber. ser. 1. de annunc. — Q6. — Scot. 1. d. 17. q. 1.

vltra hoc requiritur, quòd sit acceptum à Deo, & ordinatũ ad talem finem. Primo quia aliàs inquit, si opus esset de cōdigno meritorium, qua ratione procedit à gratia, quæ iam est principium & forma existens in homine, sequeretur, quòd quatenus procedit ab homine, Deus non posset non retribuere beatitudinem, quin esset iniustus, eo quòd ante eius acceptationem, iam opus erat dignum. Et præterea præmium vitæ æternæ semper est maius quàm meritum: maius autem non rependitur pro minori ex rigore iustitiæ, sed tantum ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè Nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argm̃, quod id ualeat conuincere. Quin verò ratio est in contrarium multo probabilior. Primo vt Scotus ipse & omnes fatentur in 2. dist. 27. & in 3. 18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam hõ iam est acceptus ad gloriã, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij, ergo hæredes. Quinimo est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nanq; propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primũ argm̃ Scoti negatur, quòd si opus, quia procedit à gratia esset meritoriũ, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniã illud meritum dependet ex gratia gratificante persona. Idipsum itaque quod ipse dicit de secunda acceptatione, scilicet, ꝙ eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm sit meritorium, non sit nobis proprie debitor, nos dicimus de gratia gratificante personam. Nempè, quòd ideo non sit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem unde procedit meritum, Nisi quod ipse non cernit omnino rationem meriti, eã ratione qua est opus filij Dei. & tamen rei ueritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptionis personæ, opus est meritorium. Et quia opus est meritorium, acceptatur. Dicere enim, ꝙ quia acceptatur, opus est meritorium, videtur repugnantia in adiecto. Nam gratis acceptari opus nõ ponit in ipso iustitiam, & dignitatem: sed meram gratiam. Ad secundum argm̃ respondetur, quòd quãuis Deus præmiet vltra condignum, nihilominus opus est meritorium, quia procedit a gratia psonæ, q̃ est seminarium gloriæ.

Nomina.

Cõtra.

De merito aduersus Lutheranos.
Cap. VIII.

HIs ergo inter Catholicos constitutis, restat, veritatẽ huius concłonis aduersus Lutheranos cõstabilire, ꝙ iustorum opera sint digna merita vitæ æternæ. Porrò nomen meriti nostri apud Deum, cum primis celebratissimũ est Patribus in Ecclesia ab eius vsq; incunabilis. Cuius non opus est testibus, siquidem neq; aduersarij negãt, sed tñ abnegant extare in sacris literis meritum vitæ æternæ. Nam illud Eccles. 16. Oĩs misericordia faciet locum vnicuiq; ſm meritum operum suorũ, non ita facilè recipiunt, tanq̃ canonicum: eo ꝙ teste Hieronymo in prologo Galeato, liber ille non sit inter Hebræos. Nihilominus à vetustissimis, vt Egesippo, Irenæo, & reliquis tpi Apostolorum proximis citatur tanquam prophéticus: vt authores sunt Euseb. libro 4. & Aug. 17. de ciuit. Dei ca. 20. Atq; Damasc. lib. 4. cap. 18. annumerat ipsum canonicis, quem & Ecclesia à Concilio Carthaginensi tertio, vbi quinq; libri Salomonis recipiuntur vsq; ad præsens Tridentinum, semper recipit in canonem. Iã verò & apud Paulum manifesta est appellatio meriti ad Hebræos 5. vbi ait. Beneficentiæ & cõionis nolite obliuisci: talibus .n. hostijs promeretur Deus. Et ad Colossenses, Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum: & Sapientiæ 3. Tentauit eos Deus, & inuenit eos dignos se. Et Christus in Euãgelio, Dignus est operarius mercede sua, Vbi licet de uictu loquebatur, meritũ quoq; apud Deum insinuabat. Superuacanea veruntñ est de nomine concertatio, vbi res ipsa est patentissima. Igitur prima de hac re statuitur concło. Opera iusti quæ gñe suo ac circunstantijs bona sunt, oĩa sunt condigna merita, tum cumulatoris gratię, tum etiam æternæ vitę. Dixerim, & iusti, & cumulatioris gratiæ. Quoniã libro secundo diffuse planeque

Conclusio.

Nomen meriti.

Eccl. 16

Euseb. li. 4. August. 17. de ciui. Dei. c. 20. Dama. li. 4. c. 18.

1. cõclusio.

que monstratum est peccatoris opera nequaquam esse merita primæ gratiæ. Primam statim huic conclusioni rõnem supponamus, qua crebrò vtimur contra istos: illam. s. quæ ex natura rerum ducitur. Fides naturam non subuertit, sed instaurauit & perficit: virtuti aũt iure suo & merito debetur honoris merces: vt primo Ethicorum author est Aristoteles, eademque ab ipso legislatore, qui custos est iusti: hãc ergo naturæ legẽ Deus per gratiam Christi non abrogauit, sed seruauit potius. Seruauit autem hoc pacto, ꝙ cum homo naturali uigore nullum uirtutis opus præstare posset, ꝙ ullius esset meriti in conspectu suo, misit filiũ suum, qui & nos à peccato liberaret, & potestatem subinde nobis faceret, filios Dei fieri, si eius assentiremur vocationi. Igitur ubi iam per gratiã suam filij sumus opera nostra, sua ipsius ope suffulta, digna sunt apud ipsum gratiæ suæ & gloriæ, quę proprie est præmiũ filiorum Dei. Et quo rationes meriti supra inductę explicatores fiant, confirmatur argumentum. Opus iusti est opus liberum obedientiæ, quo Deo iuxta eius voluntatem obsequimur, estque proinde opus bonum, neque solùm ex amicitia illius, verum & iussu etiam, vel suasu, atque adeo auxilio ipsius exhibitum: igitur dignum est præmio, quòd ipse amicis suis, suique obsequentibus proposuit: hoc autem est vita æterna, iuxta illud, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata: illius ergo beatę uitæ est meritum. Descendamus autem ad lucem scripturæ sacræ, cuius radijs hæc omnia clarescunt. Meritum (ut dictum est) & merces ad se inuicem referuntur, sacra pagina identidem meminit mercedis, quę nos monet pro nostris operibus apud Deum: ergo sunt opera nostra ipsius merita. Quæ sublumitur propositio, plana est. Ab ipso enim exordio, quo Deus tractare cum mortalibus cœpit de Salute nostra, primus quẽ cum Abraham iniuit sermonẽ, hic fuit, Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Et quamuis ad literam forsan intelligatur de latissima seminis eius propagatione, tamen in mysterio profectò significabat æternam retributionem, quæ proprie est merces fidei quam ab illo tunc exigebat. Vnde quia merces illa proposita nobis erat per Christum, idcirco Esaias ubi aduentum eius prænunciat, Ecce, inquit, Deus uester. Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Cui concinit Ioann. in Apocalypsi, Ecce uenio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; iuxta opera sua. Atq; adeo Christus ipse liberator noster, quo primũ cœpit loco prædicare legem, statim obedientibus proposuit mercedem. Gaudete, inquiens, & exultate cũ maledixerint vobis hõies, & persecuti vos fuerint, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Et quo explicaret opera nostra respectu illius mercedis rationem habere iustitiæ, eadem opera appellauit iustitiam, commonefaciens nos, ne aliam vanam intenderemus mercedem. Attendite enim, inquit, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem uestrum, qui in cœlis est. Et subdit, Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Cui consonat. Paul. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. Tribus ergo nominibus: scilicet, mercedis, iustitiæ, & redditionis, nihil profectò aliud, quàm ius, meritumque operum designauit. ¶Sed interpretamentum Melanthonis audiamus in sua apologia Augustana. Duobus enim modis, & ipse & sui consortes respondent ad ista. Primò, quod uita æterna dicatur merces, non quia debetur operibus nostris, sed promissioni Dei. Dicitur autem inquiunt, merces, quia est quædam recompensatio bonorum operum, non quatenus nostra sunt, sed quatenus solius ipsius Dei, tanquam fructus fidei: iuxta uerbum Augustini in de gra. & liber. arbitr. Dona sua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, ac si nullo pacto debeant dici merita nostra. At uerò quis non uideat, ꝙ non possunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi qđ quispiam

Marginalia: Primã ratio. — Confirmatur. — Meritũ & merces. — Gen. 15 — Esaias. 40. — Matth. 5. — Coloss. — Meläth. in apo lo. Augu. — August. de grat. & liber. arb.

quispiam solùm propter gratuitam promissioné nullo intercedente iure aut merito recipientis vllam tribuat rationem mercedis? Siquidem inter beneficiũ gratuitum & mercedem tantum distet, quantum inter opus liberalitatis & opus iustitiæ. Quòd si uita æterna eo merces dicitur, q. est recompensatio, hæc ipsa est confessio meriti. Recompensatio.n. opus iustitiæ est pp debitum. Id quod Paul. nos docet, vbi propterea negat iustificationẽ nostram, qua ex iniustis efficimur iusti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces nõ imputatur secundum gratiam, sed secũdum debitum. Hinc enim colligitur a cõtrario sensu, quòd si operibus nostris redditur merces eisdem tamquam meritis debeatur. Quod autem Augu. ait, Deũ coronare dona sua, ita seipse explicat, nõ q. non sint merita nostra per liberum nostrum arbitrium, sed quia suoipsius in nobis auxilio fiunt. ¶ Secunda solutio est, q. opera nostra verè sunt merita, non tamen digna uitæ æternæ, at aliorũ præmiorum corporalium, & spiritualium, quæ redduntur, tum in hac vita, tum post in patria. Ecce causam, cur in libello Imperatorio colloquij Ratisponensis, confitentes mercedem deberi operibus nostris, tam corporalem quàm spiritualem, in hac uita, & in futura, nunquam sint confessi, q. sint merita uitæ æternæ, sed bonorum, prout diuinæ prouidétiæ visum fuerit. Vita enim, inquiunt, æterna; solùm debetur renatis propter solam promissionem fide acceptam. In hac autem cauilatione non vna, sed multiplex est, tum falsitas, tum pertinacia. Primum, si concedũt iam operibus iusti aliquam dignitatem præmij, etiam cœlestis, non ergo talia opera sunt peccata, vt cœpit dicere Luther. Quòd si sint bona, & procedát ex gratia, quid cunctantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera sunt meritoria, solùm quatenus à libero arbitrio procedũt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium. Primum ipsi nobiscum negant: ergo sunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia, vnde manifestum fit, q. sint meritoria vitæ ipsius æternæ, cuius seminarium est gratia. Dicã explicatius, Gratia est acceptatio ad uitam

Argumẽtum à cõtrario sensu.

Exponitur August.

Secunda euasio.

Libell⁹ impera.

Impugnatio.

Alind argumétum.

æternam, distinguens inter filios Dei, & filios regni, ergo si opera, quæ ante gratiã nullius sunt pretij apud Deum, ex gratia recipiunt, vt sint merita, cuius nam præmij recipiũt, ut sint merita, nisi vitæ æternæ? Ad hæc. Omne præmium accidentale regni cœlestis: vt aureolæ & aspectus humanitatis Christi, consortiumq; sanctorum, atque hoc genus reliqua, ex essentiali beatitudine diluũt: ergo si operibus nostris ius acquirimus ad accidentalia præmia, ex eo est, quia acquirimus ius ad uitã ipsam. Iam verò hoc contra istos necessarium uideor formare argumentum. Iuueni quærenti quid faceret ut haberet uitam æternam, respondet Christus, q. seruaret mandata: quodq; si relinqueret, véderetq; bona sua, perfectus fieri posset. Extemplo Petrus rogat, quæ ergo seipsos maneret merces, qui omnia propter ipsum reliquerant. Cui Christus, Vos qui sequuti estis me in regeneratione sedebitis super sedes duodecim iudicantes, &c. Omnis enim qui reliquerit domum aut fratres vel sorores, &c. cẽtuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. Ecce distinguuntur præmia accidentalia: scilicet, sedere iudices, & cẽtuplum recipere, q. sancti exponunt, uel in hac uita, quantùm ad quietem & lætitiã animæ, qui est fructus bonorum temporalium, uel etiam in futura uita, vbi est plenitudo omnium bonorum: & præter hæc præmium essentiale vitæ æternę. Hinc ergo sumitur argumẽtum. Illorum accidentalium præmiorum vere sunt opera iustorũ merita (vt aduersarij ipsi fatentur) ergo ipsius etiã uitæ æternæ: quandoquidẽ sub eodẽ tenore vtrumque proponitur tamquam merces. Quinimo aduersarij ipsi compelluntur respondere pro nobis. Præmia.n. omnia, etiam accidẽtalia, quæ quoquo pacto, vel in hac uita, uel in futura pertinent ad beatitudinem. s. uel hic nos promouentia, uel illic quouis modo beantia, pertinent ad promissionem Dei per Christum: igitur si nõ obstante q. redduntur nobis propter promissionem, illa accidentalia nihilominus uerè sunt præmia quæ redduntur meritis nostris, cur non idem fatentur de uita æterna? Hic quippe latet, & suus error & responsio nostra. Nõ enim negamus, uitam

Matth. 18.

Argumentũ ad hominẽ.

Hic latet error.

æternam dari, nobis propter promissioné Dei. Sed tñ quia promissa est cooperantibus gratiæ & adiutorio ipsius, nihil vetat, quo minus detur tanquã merces nostrorum operũ. Ita. n. inquit Timotheo Paul. Pietas ad omnia vtilis est promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Vbi tã essentiale præmium, q̃ accidentale simul ait promissum esse operibus pietatis. Neq; in hoc vllo pacto derogatur gratiæ Christi, sed arrogatur potius, eo quod talem in sua membra inflat merendi virtutẽ. Legitimus ergo sensus verborũ Christi, vbi mercedem nominat, inde aucupandus est, quod vsu ac more eorũ qui respublicas ciuiles instituerãt, suas ipse ponens diuinas leges, brauium & palmã legitimè agẽtibus proponit, cuius digna esset eorũ
1. Cor. 9 obedientia. Vnde Paul. similitudine illorũ qui in stadio præmium intuentes currebant, vsus, Omnes, inquit, currunt, sed vnus accipit brauium. Extat præterea plurimũ in sacro canone mercedis mentio: vt
Testimonia scripturæ. Ruth. 2. ait Patriarcha ille, Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipies à domino Deo Israel. Et Sapientiæ quinto, Iusti aũt in perpetuum viuent, & apud dominũ est merces eorũ. Et Ecclesiastici decimooctauo, Nõ verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam
Hiere. 31. merces Dei manet in æternum. Et Hieremiæ 31. Est merces operi tuo. Et Christus in Euangelio, Qui recipit Prophetã (& alludebat ad sese) mercedẽ Prophetæ
Ioan. 4. accipiet. Et Ioann. quarto, Leuate oculos vestros, & videte regiones, quæ albæ sunt iam ad messem, vt qui metit, mercedẽ accipit, & congregat fructum in vitam æternam.
2. Cor. 4. Et Paul. Vnusquisque aũt propriam mercedem accipiet secundum suam laborem. Quid est secundũ laborem, nisi iuxta meritum laboris? Et rursum, Id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supramodũ in sublimitate, æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Ecquid aliud esse potest, operatur, q̃
Ioan. 2. canonica c. 1. meretur? Et Ioan. in 2. canonica, c. 1. Videte vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis, sed mercedem plenam accipiatis. Plenam, id est iustã Sicuti ait Christus ipse præmiorum largitor. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Et apud Lucã, Diligite inimicos nostros, benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes, Date, & dabitur vobis. Mensurã bonã, & confertam, & coagitatam, & superfluẽtem dabunt in sinũ vestrum. Quibus potuit apertius verbis eò plicari ratio meriti? ¶ Accedit demum illud Pauli ad Rom. 2. vbi Rom. 2.
retributionem meriti tam boni, q̃ mali explicat, Tribulatio. n. inquit, & angustia in omnem animã hominis operantis malum. Gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum. Sed vide hic, candide lector, aliã cauillationem qua isti putant excutere talia testimonia. Ait Melanthon Melãth.
in locis communibus, quòd Paul non ait, Homini simulanti bonũ, sed operanti ex fide, ita vt nomine operum, intelligatur fides cum suis fructibus. Et ideo merces nõ redditur, inquit, nisi propter promissionẽ. Hæc est istorum dementia (vt in principio huius libri cœpimus notare) omnia opera externa appellare simulationẽ, & hypocrisim. Ecquis nostrum vnquã dixit, opera digna esse merita, nisi ea tantũ, quę ex fide procedunt? inde tamen nulla probabilitate colligitur, quòd præmium redditur solùm ob promissionem. Nã tunc nõ haberet rationẽ præmij: sicuti nec promissio habet rationem meriti: merces ergo debetur operibus, quatenus liberè a nobis ex fide fiunt ex gratia utique & auxilio Dei. ¶ Venite secundo loco in confirmationem eiusdem conclusionis, præter mercedis nomen, appellatio quoque Iustitiæ appellatio.
iustitiæ, quæ assidua est in sacra scriptura. Ait enim Dauid, Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secũdum iustitiam meam. Vbi palam loqui- Psal. 17
tur Propheta de iustitia sua apud Deum, & non de iustitia aduersus suos persecutores, ut cauilatur Melanthon in apologia, Melãth.
exponens illud, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Nam præmiserat, Custodiui vias domini, nec impiè gessi a Deo meo, & iustitias eius non repulià me, & ero immaculatus cum eo. Et tandem subdit, Et retribuit mihi dominus, &c. Quasi dixisset, quoniam ego iustitias eius custodiui, custodiet ipse iustitiam suam mecum, retribuens mihi iustã mercedem pro iusto merito: iuxta verbũ Sapientis, Seminauit iustitiam merces fidelis.

delis. Neq; solùm Propheta certus erat, mercedem esse apud Deum bonorũ operum, verum, & intuitu illius licitum esse vt homo excitaret sese ad opus. Vnde inclinaui,inquit, cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem. Sicuti & de Moyse ait Pau. quòd aspiciebat in remunerationem. At vna pro omnibus satis est authoritas Pau
2. Tim. 4. li de iustitia operum.2.Tim.4.Bonum certamen certaui,cursum consummaui, fidẽ seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ,quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Si tantum hic meminisset fidei,& misericordiæ, id Lutherani possetis vestræ prætexere opinioni,atque fingere,quòd uita æterna nulla alia nobis ratione donatur, nisi quia Deus illam nobis promisit absq; vllo respectu nostrorũ operum.Sed tñ ait,Bonũ certñ,non Deus certauit: sed ego certaui, & cursum consummaui. Nec solùm ait,Fide accepi misericordiam, sed fidem seruaui:idest legẽ, quã sum fide professus, opere compleui: & ideo Deus iustus iudex tamquam atlotheta certaminis mei coronabit me corona iustitiæ. At respõdere persistitis, quòd hæc est iustitia fidei. Hanc equidem nos quoque vocem agnoscimus, sed vestrum intellectum refutamus. Concedimus,inquam opera nostra eo esse iustitiam fidei, quòd nisi ex fide & gratia Christi promanarent nullius essent meriti,nihilo secius opera nostra,id est, quæ ex fide per liberũ arbitrium facimus, merita sunt sempiternæ gloriæ. Secundum significantissimum verbum Pauli ad Hebræos, Accedamus cum verò corde plenitudine fidei: aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus spei nostræ cõfessionem indeclinabilem: fidelis enim est qui repromisit, Non solùm ait,qui promisit sed qui repromisit, si seruemus indeclinabilem fidem. Et eodem pertinet quod dixerat capitu. 5. Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & la-
1. Ioan. 3. boris ex charitate suscepti. Et Ioan.in prima canonica, Filioli, nemo vos seducat,
Retributio. qui enim facit iustitiam,iustus est,sicut & ille iustus est: scilicet in retribuendo, si-
Pau. 11. cut nos in operando. Et ad Heb. 10. Pau.
Heb. 10 Nolite,inquit, amittere confidentiam vestram: quæ magnam habet remunerationem. Et capit. 11. Non ait tantum, quòd sancti per fidem vicerunt regna,sed quod ex eadem fide operati iustitiã adepti sunt repromissiones. Remuneratio autem & repromissio quid nisi mercedem auribus exhibet? Tertio denique & principaliter confirmatur conclusio ex retributione, quæ promissa est facientibus iussa Dei. Regnum enim cœlorum comparauit Christus patrifamilias, qui conuentione facta ex denario diurno misit operarios in vineam suam. Et in alia parabola ex talẽtis distributio inter seruos vsuras deposcit, cuius meritò promittit fideles seruos constituere super familiam suam. Et amicos nos admonet, vt faciamus à quibus recipiamur in æterna tabernacula. Et alibi, ne inuitemus ad prandium fratres, & cognatos,qui possunt retribuere nobis: sed pauperes,debiles & claudos, ut retribuatur nobis in resurrectione iustorum. Et Paul. Deus,inquit, in die iusti iudicij reddet unicuique secundum opera eius: ijs quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorẽ,& incorruptionem quærunt,uitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione,&c. iram & indignationem.Et 2.ad Corin.5. Omnes nos 2. Corint. 5.
manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis,prout gessit, siue bonum,siue malum. Profectò quando nullum esset aliud testimonium,hoc esset sufficientissimum. Nã si opera bona non essent uera cã,& merita retributionis iustorum, sicut mala sũt & merita supplicij,quid opus erat stare ante tribunal Christi,& iudicari,cuius quisque esset dignus retributionis. Omnia hæc denique; confirmat verbum ipsius iudicis nostri Christi. Tunc enim, inquit, dicet ijs qui a dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim,& dedistis mihi manducare: sitiui,& dedistis mihi bibere, &c. Vbi particula enim, significationem habet causæ in bonis meritis æquè ut in malis. Vnde sicuti immisericordes, eo quòd non pasti sunt Christum, mittentur in ignem æternum, ita & iusti propter meritum misericordiæ recipientur in regnum. Atque hoc est

quod concludit, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Falsa ergo est & sacro elogio aduersa glossa Buceri super Paul. ad Rom. 2. Qui reddit vnicuique secundum opera sua. Ait. n. quòd iuxta opera, nullam dicit causam: aut meritum nostrorum operum, sed tantum compensationem. Multo tamẽ alius diuersusque est sensus Pauli, isque considerantibus patẽtissimus. Ita enim dignoscit vbique inter gratiam & gloriã, quòd vbicunque meminit gratiæ iustificantis, qua scilicet iniustus fit iustus, opera vniuersa excludit à ratione meriti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu Christi. Nam sicut ipse gratis nobis datus est, nullis hominum præcedentibus meritis, ita & membra eius efficiamur merè gratis. Vbi tamen loquitur de præmio vitæ æternæ, tunc mentionem facit operum, sanè quæ iam per gratiam Christi merita sunt illius. Ex quo Aug. desumpsit celebrem illam distinctionem gratiæ in operãtem, respectu iustificationis, & cooperantem, respectu meritorum. ¶ Postremũ denique asylum, quo se isti recipiunt, ne fateri cogantur operũ merita, est, quòd si iustorum operibus proposita est in Euangelio vita æterna, nõ est, quia sint merita, sed solùm quia sunt fructus fidei, atque merita Dei: & ideo non redditur aiunt, præmiũ operibus, sed soli fidei appræhendenti promissionẽ illius præmij. Sed iam imprimis nõ negabunt, quin fides sit causa illius præmij atque adeò meritum. Nam hoc quod est fide accipere, id est, credere promissionem, haberet rationẽ meriti. At quicquid ad hoc respõdeant, aliter arguitur, vt hac postrema ratione punctũ rei attingamus. Hoc enim ipsum, quòd opera nostra sint fructus fidei, nihil nos inficiamur, quin cõfitemur vltro. Sed tamen exinde sumimus argumentum, quòd nos per eiusmodi fructus meremur. Fides enim non est, quæ per se ipsa possit fructificare, sed per liberum nostrum arbitriũ. Et hoc est qđ isti deberent meditatius cogitare. Si enim fides ita in nobis existeret, vt nobis non esset liberum illi obsequi, nullum in nobis fructum ferret, magis quàm in brutis animalibus. Quare non est ipsa quæ operatur, sed nos per ipsam. Quomodo autẽ id fiat, Apostolus, vbi rationem ipsius fidei explicat, nobis exponit. Necesse enim est, inquit, credere quòd Deus est, & quòd remunerator est. Ecce radicem meritorum credere quòd remunerator est. Et ideo est argumentum rerum sperandarum, quia mittit nos in spem, dirigens intentionem nostrorum operum. Et inde habet quòd sit exordium & initium vitæ iustorum. Quocirca idem Apostolus ad Colossenses primo, Propter spem, inquit, quæ reposita est vobis in cœlis dilectionem habetis erga sanctos. Erigens ergo fides spem nostram, charitatem suscitat erga Deum, per quã operamur. Quare Paulus nõ dixit, quòd fides per se operatur, sed per charitatem: s. qua Deũ diligimus, licet tandem ab ipso receperimus. Neque ad Gala. appellat opera nostra, fructus fidei, sed fructus contra opera carnis. Et quælibet virtus habet suos proprios fructus. Facite enim (inquit Ioan.) fructus pœnitentiæ, Quinimò & beatitudo ipsa dicitur fructus operum nostrorum. Bonorũ enim laborum (inquit Sapiens) gloriosus est fructus Et ad Philip. Paul. Sitis sinceri & sine offensa in die Christi repleti fructu iustitiæ. Non dixit tantum fidei, sed generalis iustitiæ. Et infra, Mihi viuere, Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne hic mihi fructus operis est, &c. Mori ergo vocat lucrũ propter meritum, & viuere, fructus operis, propter præmiũ æternum. Vnde Dauid, Beati, inquit, manducabunt labores manuum suarum. Est ipse ad Gal. Paul. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Est ergo turpissima ignorantia, propterea, ꝙ opera sint quodammodo fructus fidei, negare, quòd sint propriè merita nostra: id est, nostri liberi arbitrij diuinitus adiuti. Exemplum est in naturalibus, prius quidem per virtutem Dei eiusq; generalem influentiã fructificat: hoc tamen non obstãte verè & propriè sũt fructus ipsius arboris, pariter ergo cẽsendũ est de fructibus iusti per gratiã & auxiliũ speciale. Vnde, facite, inquit, ait Christus arborem bonam, & fructus bonos: id est, voluntatem bonam, & bona opera. Et Paul. Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui:

Marginalia: Bucer. — Luthe-ranorũ perfu-gium. — Impu-gnatio. — Fructus fidei. — Col. 1. — Galat. 5 — Ioan. — Exẽplũ

raui: nõ ego autem, sed gratia Dei mecũ. Mecum, ait, quasi adiuuans. Vnde August. in epistola ad Hilarium, quę est 89. cap. 3. Valet, inquit, liberũ arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur. Et infra neq; enim liberum arbitriũ ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia non tollitur. Et Hypo. lib. 3. Quomodo vnicuique, inqt, ſm sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium, vt operante Deo, cooperaretur homo? Et infra, Quõ potuit Paul. bonum certamen certare, & cursum consummare? Quia neque solus, neq; gratia sola, sed gratia Dei mecum. Quæ, inquit, gratia est in libero arbitrio, sicut in equo sessor qui ipsum regit. Ex quibus tandem concludit: Neque gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vitam æternam, neque liberum arbitriũ sine gratia, nisi in paruulis, in quibus gratia operatur sine libero arbitrio. Hactenus August. At verò quamuis merita nostra opera sint Dei præuenientis, nihilominus non solùm improprius est, & ineptissimus, verùetiam falsissimus sermo, quòd Deus mereatur per nos. Nam mereri respectum dicit inter duos: scilicet, inter obsequentem & præmiantem: sed nos meremur per auxilium ipsius. Iuxta illud Ezechielis 36. quod lib. 3. Hypog. in hanc sentẽtiam citat August. Spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam vt in prę ceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini: ipse ergo nõ meretur, sed facit vt nos mereamur. Quare Augustin. nunquàm dicit, quòd Deus coronat merita sua, sed coronat, inquit, merita tua, tamquam dona sua. Itaque vt ab ipso fiunt, non merita sua, sed dona sua dicuntur, qua verò ratione sunt à nobis, dicuntur merita. Et ideo si merita, inquit, nostra sic intelligerentur, vt etiam ipsa dona esse Dei cognoscerentur, non esset improbanda sententia. Hæc ille de libero arbit. c. 6. & 7. Sed nostri Protestantes, quia totam scholasticam rationem repudiarũt, arbitrati, quod ijs qui benè Vergilio, Homeroque imbuerentur, pertuia illico esset, cum S Patrum, tum etiam sacræ paginæ intelligentia, nihil mirum, si propter incogitãtiam vel (ut absit inuidia verbo) forte propter rerum inscitiam tantum negotij facesserint. Contra quos, hoc tantum si subiecerim verbum, finem faciam. Nempe q̃ frustra esset nostrum liberum arbitrium, si ratio meriti officijs iusti adimeretur. Aiunt isti liberum arbitrium solum habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratiæ apud Deum. Qui verò rem prudentius æstimauerit, longe aliter censebit. Porrò q̃ cum hæc omnia naturalia pp hominem, homo autem in obsequium Dei, sit cõditus per quod possit æterna fœlicitate potiri, in hoc potissimum a Deo naturæ opifice factus est liber, vt eius obedientia ipse glorificaretur, cuius gratia & ope ita vteretur homo, vt dignus efficeretur vita æterna. Nam si gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla nostra intercederent merita, haberet quidem essentialẽ rationem beatitudinis, qualis est Christianis infantibus ante vsum rationis uita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quæ secundum omnes sapientes debetur virtuti Est enim præstantius in rebus humanis, meruisse, quod non habes, q̃ habere quod non meruisti. Vnde non potest esse præclarissimum accidens gloriæ in sanctis per sua merita ad illũ peruenisse triũphum. Quapropter cum hoc per suam naturam homo non posset, summa fuit Dei misericordia, talẽ nobis per filium suum elargiri uirtutem, & potestatem. Sane ut ante diuinum tribunal alij talẽta sibi credita cum usuris referrent: alij ex seminibus quæ flentes miserant, manipulos reportarent: alij qui lauerunt stolas suas in sanguine agni, palmas gestarent in manibus suis: omnes itaque qui fortes facti in bello per fidem vicerunt regna, & operati sunt iustitiam, suas adipiscerentur repromissiones. Quorũ omnium gloria refundetur in Deum per Christum Dominum nostrum. Meritissimo ergo nunc Ecclesia, quæ sanctorum meritis inclyta quotidie pangit gaudia contra eos q de huiusmodi meritis obloquũtur, prõnũciauit in Syn. Trid. Sess. 6. In cuius 10. confessionis c. hr, qd iustificati, & amici Dei de virtute eũtes in uirtutẽ p obseruantiã mãdatorum Dei, & Ecclesiæ, adiuuante Christi gratia & fide in eadem iustitia crescunt, petẽtes quotidie fidei, spei, & charitatis augmẽtũ.

August. epist. 89 ad Hila. c. 3.

Hypog. lib. 3.

De⁹ nõ meret, sed nos.

Ezech. 36.

August. de libe. arb. cap. 6. & 7.

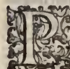
Syn. Triden. ses. 6.

Et cap. 11. Constat eos orthodoxę religionis doctrinæ aduersari, qui negant licere iustis mercedem intueri, dũ in stadio currunt, sicut Dauid inclinabat cor suum ad faciendas iustitias propter retributiones. Et can. 24. sub anathemate eum damnat, qui dixerit, iustitiam acceptam non conseruari & augeri coram Deo per bona opera, quæ causa sunt ipsius augendæ. Et can. 26. pariter condemnat eum, qui dixerit iustos non debere pro bonis operibus sperare æternam retributionem. Est ergo conclusio probatissima, quòd licet homo peccator nec sibi primam, nec alteri vllã gratiam mereri valeat, homo tamẽ iustus, per gratiam & auxilium Dei, & sibi de condigno mereri potest, cum augmentum gratiæ, tum etiam gloriam, alteri verò de cõgruo. Sicuti Stephanus meruit Paulo, & Moyses sæpe merebatur populo: & Christus in Euangelio videns fidem illorum qui offerebant paralyticum, dixit ei, Confide fili. Remittuntur tibi peccata tua. Vbi ait glos. Pensate fratres quãtũ valet apud Deum fides propria, cum tantum valuit fides aliena. Sicuti & cœli ciues impetrare etiam solent nobis bona. Nam quæ demẽtia est, eos qui sunt in gratia & amicitia Dei negare, quominus possint nonnunquam apud diuinam maiestatem pro illis intercedere quos in Deo ipso diligunt. Hoc autem genus meriti dicitur de congruo, ex eo quòd nulla est statuta lex, vt quicquid iustus Deum in fauorem alterius precatur fiat. Ait enim p Hieremiã, Si steterit enim Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istũ. Quare solus Christus potuit alijs mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui conferatur sine proprio actu alias non quilibet reportaret secundũ propria: prout gessit in corpore, vt ait Paulus, sed potest amicus amico mereri bonum motum, & conuersionum in Deũ. Quapropter nullatenus consentirem cũ illis, qui 4. sent. d. 4. existimabant, parentes aut baptizantes posse mereri paruulo portionem aliquam gratiæ: nam gratia baptismi omnibus cõfertur æqualiter, nisi propter maiorem suscipientis dispositionem. Quæ tamen in paruulo esse non potest. Sed huic disputationi nõ patet hic locus.

Potest quis alteri mereri primã gratiam.

Hiere. 31.

Quo respondetur ad aduersariorum argumenta. Cap. IX.

Primum argumentum, qđ contra operum meritum Lutherani nobis objiciũt, conficiunt ex illo Pauli ad Romanos, vbi docet, quòd eo ipso, quòd sumus filij, sumus etiam & hæredes. Filij autem sumus per primã gratiam absque nostris meritis, vt nos ipsi cõfitemur: ergo & per ipsam habemus ius regni. Vnde repugnat, inquiunt, quòd non mereamur primam gratiã mereamur autẽ vitam æternam. Id quod vel ex eo maximè confirmatur, quod dixerat capitulo 6. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Si enim vita est merces bonorum operum, sicut supplicium est stipendium malefactorum, vti dixit, Stipendium peccati mors dixisset, Stipendiũ virtutis uita ęterna. Ad hoc tamen in promptu prima est responsio, quòd esto, per primam gratiam efficiamur filij & hæredes, nihil tamen obstat, quominus possimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tã quam membra Christi in quæ eius deriuatur virtus, cui cooperatur liberum nostrũ arbitrium. Iuxta illud Augustini ad Paulinum, Ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici: comitante, non ducente: pedissequa, non præuia voluntate. Quo & multiplicatio alludit Euangelica talentorum. Qua responsione satis rei fecisse putabunt, illi qui non penitius inspexerint concursum nostrarum dispositionum ad gratiam. Nam de sententia sancti Thomæ, & aliorum qui oculatius hoc perscrutantur, secunda adhibetur responsio. Scilicet, quòd quamuis per primam gratiam efficiamur hæredes regni, nihilominus dispositionis: puta actus fidei, spei, & pœnitentiæ (qui est charitatis) licet non sint ipsius primæ gratiæ merita, tamẽ per eandem gratiam, eodem modo informatæ sunt merita gloriæ. Vnde per gratiam quã non meremur, acceptamur ad gloriam quam per eandem gratiam meremur. Etenim quia gratiam recipimus, opera sunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim temporis puncto, quo gratia infun-

Primũ argumẽtum Lutheranorum.

Resp onsio.

August.

infunditur operatur. Non est hic sermo de gradu gratiæ, qui est effectus sacramenti. Atque hoc pacto exponit Aug. gratiam Dei esse vitam æternam. Primo in epistola ad Sixtum. 2. quæ est 105. tractans eundem locum Pauli, Stipēdiū peccati mors, &c. Præmiserat enim prius, quòd qui liberatur à peccato, non potest sua merita iactare propter quę fuit liberatus. Vnde subiuncta hac interrogatione. Nulla ne igitur sunt merita iustorum? respondet, Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam, concedit in gratia. Atq; inde paulò post colligit hæc verba. Vnde & ipsa uita æterna, quæ vtique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiā ipsa (scilicet uita æterna) gratia nuncupatur: non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna: non quòd vita æterna non sit etiā stipendiū iustitiæ procedētis ex fide, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquā stipendium, vita æterna. Vnde etiā & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis. Hæc August. Et subdit, quòd ne homo gloriaretur de suis meritis, acsi non accepisset, dixit beatus Apost. Gratia Dei vita æterna. Eandem repetit sententiam de gra. & libe. arbit. c. 7. Non ergo negandum est, opera iustorum verè esse merita, quorum merces, stipendiumque est vita æterna, sed id confitendum, quòd nō essent merita, nisi quia sunt obsequia libera illius qui per gratiam Dei iustus est antequam haberet merita. Et ita intelligendum est, quòd aduersarij nobis obijciunt ex libro contra epistol. Pelagia. & alijs locis, quòd omnes iustitiæ omnium sanctorum Christo debentur, quare non sunt in se laudandi, sed in domino. Iuxta vocem Dauid, In domino laudabitur anima mea: & gratia Dei sum id quod sum. ¶ Aliud tamen possent argumentum ducere, primo aspectu validius, ex illo Dauid, de Deo loquentis cum anima sua, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Vbi coronam ipsam iustitiæ, quam ait Pau. sibi esse repositam, appellat Dauid misericordiā, & miserationem: & Iacob. Iudiciū inquit, sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit, quòd corona iustorum est iudicium ex misericordia. Ex quo videtur consequens, illam non esse debitam meritis ex iustitia. At verò responsio, interpretatioque Augustini de correptione & gratia cap. 13. satis superq; est ad rē hanc explicandam, obstruendaque ora cō tra loquentium. Ait enim misericordiam Dei semper adhærere iustis, siue cum conuertuntur, siue cum præliantur, siue cum coronantur. Nam quia merita ipsa ex gratia Dei procedūt, corona iustitiæ quæ redditur meritis, misericordia nūcupatur. Et hęc pariter interpretatio coaptatur verbo Apostoli ad Titum, Non ex operibus quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit: vt saluos fieri, nō solum referatur ad primam gratiam qua iusti efficimur, sed ad gloriā. Ea enim per iustitiam redditur meritis, quæ per gratiā Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coeāt misericordia, & iustitia. Atque exhinc relucet glossa alia eiusdē Augustini in enarratione illius Psalmi, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuēs. Hunc enim locum opponunt etiam nobis, ad quem licet iam ca. 5. respon sum à nobis sit, ꝙ non possumus cum Deo sicuti mercenarius cum patrono suo intrare in iudicium, perinde petentes præmium, ac si nos prius dedissemus ei: s. acsi ipsa opera nostra, nostris nos viribus exhiberemus, & non potius ipse præueniens dedisset nobis, velle, & operari, quare exprobare nobis posset, quid ad iudicium meum adfers, quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, acsi non acceperis? Hoc tamen non obstante, debetur merces meritis nostris tanquam membrorum Christi. Deberent ergo Lutherani ab illa calumnia cessare vbi aiunt, tantum misericordiam, & gratiam Christi nos confiteri in primo puncto iustificationis. Deinde verò nostris operibus absque eius misericordia confidere. Sane cum explicatissime fatea

Marginalia: August. epist. 2. quę est 105. ad Sixtum — August. de lib. ar. cap. 7 — Secūdū argumētum. — Iaco. 2 — Respon sio Aug. de correp & gra. c. 13

mur (vt ait August.) a prima inspiratione, qua benè incipimus cogitare vsq; ad supremā retributionem, misericordiā Dei nobis inhærere. Sed tamen discernimus (quod ipsi deberent) misericordiam præuenientem, adiuuantem, & præmiantem, seu gratiam, operantem, cooperantem, & coronantem. Sed subsequitur confestim
Rom. 8. verbum aliud Pauli, ad quod nobis respōdendum restat. Ait enim, Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Vbi manifestè loquitur de his quæ patiuntur illi qui iam sunt filij & hæredes regni, de quibus dixerat. Compatimur vt conglorificemur: & ideo uidetur, quod neque quatenus procedunt ex gratia habeant rationē iustitiæ. Aliqui glossant, non esse condignas ea ratione, qua procedunt à libero arbitrio. Sed hoc profectò non satis exprimit intellectum Pauli: nam illa rōne manifestum erat non esse alicuius meriti. Et Paul. non discernebat liberum arbitrium a gratia: sed illa opera filiorum Dei, esto fiant per liberum arbitrium motū à Deo
S. Tho. negabat esse digna futuræ gloriæ. S. Tho. respondet, quod intelligit, si considerentur secundum suam substantiam. Et profectò ita sensus habet. Opera enim, etiam qua ratione procedunt ex gratia, si considerentur ex parte obiecti (hoc est enim secundum substantiam) vt pati famem, sitim: elargiri stipem pauperi, dare itaque potū aquæ frigidæ, etiam si adiungas quoscunq; interiores cultus, quos homo potest, non sunt æquabilia opera aceruo illi æternorum bonorum, qui nos manet in
Bern. 1. ser. de nnūci. patria, vti optime ait Ber. 1. ser. de annunci. Attamen ex lege statuta Dei conueniētis cum cultoribus uineæ suæ ex denario diurno, dignitatem induunt, & iustitiam ad æternum præmium. Vnde alibi, Id inquit, quod in præsenti est momentaneū, & leue tribulationis nostræ supra modū in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Aliud quod inuincibile (vt aiunt) adferunt testimonium, est
Cum feceriti s & Luc. 17. illud Lucæ 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed profectò quicquid ipsi reclamēt, multò id significātius possumus nos re gerere in suam quā tuentur solā fidē. Scilicet, cum credideritis quæcumque dictā sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Nam ita ait
Retorsio argumenti. Paul. Si habuero omnem fidem, ita ut mōtes transferam charitatem autem non habuero, nihil sum. Quam ipsi sententiam eludere aliter nequeunt, quàm fingendo nouam quandam elusoriam fidem, quam satis supra labefactauimus. Sensus ergo legitimus S. Thomæ, & aliorum Theologorum, sanè qui eruitur ex notione ipsa, vtile, est huiusmodi. Ille seruus est domi-
Vera glossa. no vtilis, cuius opera accrescit domino lucrum: qui tamen sibi lucratur inutilis est domino. Deo autem qui nostrorū bonorum non indiget, nihil agitur vtilitatis ex operibus nostris, sed gloria tantum & honor. Et ideo opera ipsa iustitiæ, licet sint à nobis ex lege debita, tñ quia per liberā obedientiam illa propter honorem & gloriam eius exhibemus, merita sunt apud suam maiestatē, qui in hoc illa nobis præcepit, ut gloriam dilataret suam. Atque hæc est usura quam in parabola Euangelica exigit Deus de multiplicatis talentis: nam utilitas seruis ipsis accrescit. Igitur ne homines glorientur aliquid contulisse in Deum cuius ipse indigebat, admonemur, ut agnoscamus nos seruos inutiles: nam facientes præcepta Dei, nihil aliud agimus quàm quod debemus: id est, quod ex re nostra est. Et præterea uirtutem, & potestatem rectè agendi, Deo etiam ipsi acceptam referre debemus. Postrema au-
Melan. tem Melanthonis verba in apologia huius articuli, lepidum erit audire. Nec nos inquit, aliquam ociosam subtilitatē hic, affectamus (scilicet negantes meritum condigni.) Sunt enim clarissimæ causæ propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersariis, quòd opera mereantur uitam æternam, mox adtexent illa absurda, quòd opera legi Dei satisfaciant, quòd non habeant opus misericordia, quod simus iusti propter opera nostra, & non propter Christum, &c. Igitur, benè cernitis operum merita, nisi quòd tamquam incorrupti censores fidei, opinantes nos in unum extremum impingere, nulis ipsi in contrarium deflectere: haud considerantes regulam illam Aristotelis, quòd peccanti in unam partē, inclinan-

clinandum est in alteram, ita esse intelligendam, vt inclinatio non excedat lineã veritatis & virtutis. Preterquam q; neque recte opinamini absurda illa quæ vos fingitis, quoquo pacto subsequi ex nostra assertione. Sed vos estis, qui de operibus obloquimini, sane qui contenditis ante iustificationem omnia esse praua, in iustificatione, nulla esse necessaria: post iustificationem, neque legi satisfacere, neque ad luendas, quæ pro peccatis debẽtur pœnas, quicquàm valere neq; vllo esse pacto merita vitæ æternæ. Qua quidẽ ratione impossibile aliud est, quàm q; populos vestros prætextu efferendæ fidei indormientes reddatis, atq; operũ negligentissimos.

Epilogus.

De certitudine fidei aduersus Lutheranos.
Cap. X.

QVANTA, qualisque sit in iustificato per gratiam, diuinamque opem facultas seruandi legem, satisfaciendi pro pœnis remissorum delictorum, promerendi deniq; vitam æternam, quæ prima erat pars libri huius, quo ad satis pro modulo nostro uisum est, pertractauimus. Subsequitur ergo iuxta præfatam in fronte diuisionem, vt in hac secunda parte de certitudine gratiæ dicere prosequamur. De quo quidem articulo non solum cum Lutheranis, sed cum nonnullis Catholicis certamen nobis existit. Sane a quibus magnum nobis fuit negotium exhibitum, contendentibus, posse, deberiq; sustineri, q in aliquot casibus potest homo certitudinem, ẽt fidei, habere suæ cum Deo gratiæ, & amicitiæ. Quapropter bipartita erit disputatio. In hoc.n. capite Lutheranorum mentem aperiemus prius mox impugnabimus. In sequẽtibus idem faciemus contra Catholicos. ¶ Quæstio ergo est, vtrum valeat homo citra speciale reuelationis priuilegiũ de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia Dei, quanta est fides Catholica. Exclusimus priuilegium, quia nemo est adeo mẽtis inops, qui ambigat Deum hoc posse, cui placitũ sibi fuerit reuelare. Quinimo non id tantum de sacratissima Virgine parẽte ipsius gratiæ largitoris, & de Apostolis item credendum est, vtrum in authenticis Sanctorum historijs, vt Frãcisci, & aliorum quorũdam idem legitur. Sed quæstio est de lege communi. Atqui interrogatio solũ fit de certitudine, quanta est fidei Catholicæ: quoniam certitudinem scientiæ, quæ annexam habet claritatem, nemo est, qui suspicetur, possibilem esse homini in hac vita de statu suo: quandoquidem, neque alia mysteria fidei tali sunt nobis ratione cognita. Neq; verò p contrarium extremum dubitatio est vlla, quo minus haberi de hac re valeat fides, quam citra Catholicam assequi coniectu ris maximis possumus, vt post fusius patefiet. Sola ergo constituitur quęstio de certitudine fidei Catholicæ, illiusve similis. Et quia controuersia hæc ex intellectu huius omnino pendet, Fides Catholica, vt est inter omnes Christianos constitutissimum, est assensus certus, & firmus, obscurus quidem, tamen cui non potest subesse falsum. Itaq; esse nequeat compositio hæc possibilis, vt quispiã assensu fidei sibi habeat persuasum aliquid, quod sit deceptoriũ. Quinimo in hac certitudine scientiãm ipsam superat, quamuis ſm claritatẽ sit inferior. De isto supposito nulla est disputatio. Qm cũ fides persuasio sit Dei, si per illam quis falli posset, ipse nos deciperet: quod suæ contrarium est naturæ. Sed quo res fiat adhuc perspicacior. Certitudo ex duobus æstimari põt, vel ex obiecto, vel ex subiecto. Certitudo ex parte obiecti est hęc modo dicta. s. cui dum quis assentitur nequit decipi; seu cuius assensus non potest esse falsus, Certitudo autẽ ex parte subiecti, est firmitas assensus illi rei, quã quis sibi persuadet, omni depulsa dubietate pp sibi apparentem veritatem, Quæstio aũt præsens non litigatur de certitudine ex parte subiecti: quo tñ puerili errore nonnullos laborare vidimus inter disputãdum. Nemo.n. dubitat, quin possit quis ex leuitate tã firmũ habere assensum, & iudicio suo tã certũ de re falsa, q̃ Christianus hẽt de fide Catholica. Quinimo hæretici oẽs suorum errorũ, quos Catholicas existimant veritates, tantã hñt certitudinem, q̃ nos articulorũ fidei. Sed dubitatio est de certitudine ex parte obiecti, vtrum eã quis possit hẽre, se esse in gratia, vt

Cũ Luther. & cum Catho.

Distributio.

Quæstionis titulus.

Fides Catholica.

Certitudo duplex.

Hæretici.

vt talis assensus esse nequeat falsus, magis q̃ si esset Catholicæ fidei. Sum equidem certissimus, quod cui hæc perspecta fuerit explicatio, parum sit quæstio hæc diffi cultatis allatura. At verò qđ potest hīc p̄terea duos sensus: primum ſm præsentem statum: an nunc.s. sit quis in gratia: alterū, an possit habere certitudinem perseuerantiæ usque ad finem uitæ, & assecutionē gloriæ. De hoc secundo dicemus post: nunc autem de primo statuitur indubitata negatiua conclusio. Nemo potest adeò esse certus suæ propriæ iustificationis, q̃ est Christianus de articulis fidei. Huius ratio est talis, ut quàm sumus diffusius explicaturi, breuiloquio pstringamus. Certitudo huiusmodi, q̧ quisque sit in gratia Dei, ex duobus pendet: vtpote ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est fides Catholica, & ex nostra dispositione: nempè si fecerimus illa, quæ à nobis ipse requirit: huius aūt secundi membri fidem habere non possumus, quanta est fides Catholica: ergo neq; tantam vllus de cōi lege habere potest, q̧ sit in gratia. Sūt autem bipartiti, qui repellentes hanc rationem, partē sustinent affirmatiuam. Lutherani.n. negant primam assumptionē: scilicet, quòd certitudo huiusmodi dependeat vllo modo ex nostris operibus: quippe quam solū aiunt dependere ex fide, & promissione Dei. Catholici autem negabant secūdam propositionem. Contendebant enim (uti nam nemo iam persistat) quòd quamuis dependeat ex operibus nostris, habere nihilominus quis potest tantam quandoq; certitudinem, uel suæ dispositionis uel suscepti sacramenti, quanta est orthodoxæ fidei. ¶Vt ergo à Lutheranis exordiamur, certitudo ipsis gratię filia est suæ illius commentitiæ fidei, qua sola se fingunt iustificari. Inde enim quòd sibi persuaserūt, sola fide: id est mentis assensione qua uera esse creditur promissio Euangelica, ita & misericordiā & gratiā appræhendi, ut ex nullo prorsus opere nostro iustificatio quoquo pacto dependeat, consequens iudicarunt, una eademq; certitudine fidei debere nos assentiri, ueram esse firmamq; promissionē per Christū, qui mentiri non pōt, & assentiri illā gratiā asseqmur. Quare ut sine ulla conditione credere tenemur, Deū esse fidelē, ita & obligamur credere factū ipsum: puta de se vnusquisq;, q̧ obtinet promissum beneficiū, nullo respectu, rōneve habita suorum operum: aliàs qui id de seipso dubitaret, in eodē aiunt, esset crimine hæresis, acsi dubius esset de firmitate diuinę promissionis. Quin verò vt li. 2. visum est illā vocant Catholicā fidē, qua vnusquisq; peculiariter certo credit se cōsequi remissionē peccatorum per Christū. Vnde inter articulos suæ fidei in confessione Augustana seueritate illa cēsendi S. conciliorū Ecclesię aiunt in art. 5. Damnātur illi qui iubent cōscientias dubitare, an consequantur remissionē, & addunt, hanc dubitationem non esse peccatum. Et articu. 20. acriter nos increpant, q̧ dicētes iustificationem pendere aliquo modo ex nostra dispositione, corrumpimus doctrinam de fide quoniam non possumus conscientijs firmam consolationē proponere: & ideo iubemur dubitare de remissione peccatorum. Et infra, Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Et in apologia Melanthon. sua qua solet grauitate, Aduersarij inquit, infœliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, vtrum consequantur remissionē peccatorū, quo modo in morte sustinebunt se illi dubitātes? Multaque id genus in hāc sñiam congeminat q̧ nullam fiduciam collocare in operibus nostris debeamus, sed totam in sola promissione Dei, Idemque docent in suo Didagmate, folio 43. Idque multo latius tractat Calui.i suo lib. de inst. Christ. & Bucer. sophistas nos appellat, & hostes Ecclesiasticæ reformationis, quia deprauatè corrūpimus illud Ecclesiastes 9. Nemo scit an odio uel amore dignus sit: acsi non simus certi de nostra salute. At verò quantumcunque vel habeant, vel habere se fingant, articulum hunc constitutissimum, certo ego tñ certius habeo, q̧ quicunque mentem eorum, & sensa perceperit, incredibilem iudicabit suā hanc sacro sanctā certitudinē. Adeo se statim oculis offert fons, & origo erroris. Neq, est cur hoc loco metuāt sophistas à nobis (quod nobis impingunt) appellatū iri. Nam si vspiā aliàs hic maxime (si hāc mihi modo veniā dederint) nihilo maiorem scientiam exerunt,

Duplex sensus.

Concl. responsoria.

Bipartitus error.

Lutherani.

Confessio Augustana.

Melāth.

Caluin. Bucer. 5

Ecclesia 8.

Sophistę non sunt Lutherani.

exerunt, quàm intus gerant. Et quia plena huius erroris intelligentia, efficacissima eiusdem erit redargutio, in explicatione potissimum insutam. ¶ Propositum ergo hic est demonstrare, quòd certitudo q̃ quisque habet sui erga Deum habitus, & status, non solùm pendet ex diuina promissione per se absolutè cogitata, sed ex sua etiam ipsius operum qualitate. Porrò autem hoc lib. 2. cap. 7. propemodum confecimus, ubi disserebamus, promissionem nullam esse factã in sacra scriptura in particulari & absolutè, illiusve reconciliandi hominis, sed in genere, si crediderint, si sperauerint, si dilexerint, si denique pęnitentiam egerint: hoc est, si Deo nobis sua numina spirante, assensum cooperantes præstiterimus. Ex quo palam consequens fit, certitudinem peculiarẽ, quod hic (exépli gratia) assecutus fuerit donum Dei iustificantis, non solum pendere ex diuina fide, sed quodammodo ex nostris operibus: non quidem tanquam ex meritis, sed tanquam ex dispositionibus ac promotionibus, quas Deus in nobis per nostrum liberum arbitrium operatur. Neq; particularis hæc, est fides Catholica, sed generalis illa, quam unam in uniuersum eademque tenentur habere omnes, & per quam sunt Christiani, quaq; adeo qui carent, infideles habentur. De hac autem peculiari, hęreticus ipse potius est, qui hæresim reputat, dubitare quemquàm quo sit loco in conspectu Dei. ¶ Secundum autem argumentum, quod illic abscisum & truncum vsq; ad hunc locum reposuimus, ex sua ipsorum instituitur confessione. Fatentur. n. iam, vt illic retulimus, nemini beneficiũ reconciliationis impendi, nisi præuia pœnitentia. Nihil ergo de hoc disputemus, quia neque modo nostra interest, illa ne pœnitentia, dispositio sit, aut quoquo pacto causa, necne. Satis enim nobis est confessio sua. Nimirum, quod sit necessaria. Inde q̃ppe hoc pacto existit argm̃. Nemo absq; uera pęnitentia iustificatur, q̃ autẽ pœnitentia uera, synceraque sit offensæ Dei, neq; est articulus fidei, neq; tam certa cognitio: ergo neq; haberi huiusmodi certitudo potest singularis cuiusque hominis reconciliationis. Quin expendamus uerba libelli per eos exhibiti Ratisponensis & perscrutemur, an idem ipsi à veritate conuicti nobiscum sentiát. Aiunt enim ar. 5. Cum renouatio sit imperfecta, & hæreat in renouatis infirmitas, tamen docendum est, vt qui uere pœnitent, sem per fide certissima statuant, propter mediatorem Christũ, Deo placere. Et in eius dem loci expositione, Bucer. ait, q̃ articulus ille solùm pœnitentibus, & verè pœnitentibus, & habentibus fidem uiuam, præcipit statuere fide certissima, se asseq̃ gratiam. Hic precor attenti sint legentes quemamodum isti, qui ex principio tam à nobis diuerso, cõtrouersiam hanc submouerunt, quàm iam solis differentes uerbis nos deludant. Quis dubitat, quin uere pęnitentes, habentesq; fidem uiuã, saluté p̃ Christũ obtineát? Quisnam autem sit verè pœnitens, habeatq; fidem uiuam, hoc est, quod nos dicimus, non posse certitudine fidei Catholicæ depræhendi, uide amphibologiam. Aiunt certum esse per solũ mediatorem Christum omnes iustificari. Si intelligant, quotquot iustificantur, per ipsum iustificari, id omnes fatemur, tanquam fidem Catholicam. Si uerò ita intelligant, ut sit certum hos vel illos modo iustificatos esse, de hoc terque, quaterq; pernegamus certitudinem haberi fidei. Nam quamuis iustificatio opus sit Dei absq; nostris operibus: id est, absque merito nostrorum operum, non tamen absque illis omnino. Quandoquidem, ut ipsi fatentur, nisi uere pęnitentes, diuinum hoc beneficiũ neutiquàm consequantur. Exemplum est in expositione Augustini, Deus vult omnes homines saluos fieri. Ait. n. distributionem esse accõmodam: scilicet, vt quotquot saluantur, saluentur per Christum: non autem quòd simpliciter omnes saluẽtur. Et secundum aliam expositionem, quàm lib. 1. uerissimam etiam arbitrati sumus, cõmodius forte est exemplum. Ita. n. Deus oĩbus promisit, optat, & intendit salutem, vt per ipsum nõ stet: quominus cõsequantur omnes. Nihil tñ repugnat, quo minus multi non saluentur. ¶ Tertium argm̃, erroris huius expositorium est. Quãuis nulla opera nostra bona necessaria essent ad nostram iustificationem, tanquam cã uel dispositio, nec diuinę motiones saltem ea quæ praua sunt, obstaculo essent

gratiæ

Propositũ disputationis

Primũ argm̃.

Secũdũ argm̃.

Libell⁹ Ratisp. art. 5.

Buce.

Amphibologia

August.

Tertiũ argm̃.

gratiæ Dei, an verò in aliquo iniquo opę, aut saltē cogitatione pseueremus, hīc nemo pōt certitudinē fidei Catholicæ ergo neq; certus esse q̄spiā pōt diuinæ in se existentis gratiæ. Hoc argm̄ est, quo maximè depromitur error hic cum prole sua, si bene optime lector animaduerteris. Lutherus.n.ut est videre art. 14. suarum assertionum, acutè prospexit, non posse sustinere certitudinem gratiæ, nisi cōsequenter docendo, quòd qualiacunque sint opera nostra, per solam nihilominus fidem certi sumus, non imputari nobis peccata: & ideo ait, Nemo debet respondere sacerdoti, se esse cōtritum, neque sacerdos requirere. Quoniam Paul. aiebat, nihil sibi consciū esse: neque in hoc iustificatum esse: & Dauid, Delicta quis intelligit? ergo etiam si opera nostra peccata sint, nihil hoc debemus perscrutari, quia per fidem illa non imputabuntur peccata. Nō enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat. Hæc ille. Obserua ergo candide lector, quòd assertores certitudinis gratiæ non solùm negant iustificationem dependere ex operibus, tanquam ex dispositionibus, sed etiam impediri posse per peccatum. Aliàs cum certi haud quaquam simus, saltem certitudine fidei, qualia sīt nostra opera, maximè ubi aliqua ignorātia vincibili laboramus, nō possemus esse certi status nostri. Tecum ergo Bucere inire hunc cupio sermonem. Hæc tua de nobis querela est in hac concordantia certitudinis gratiæ, quòd vt sophistæ & reformationis hostes imponamus vobis quòd doceatis homines, quam uis impurè, sceleratéque uiuant tamē debere statuere, se per Christū Deo gratos. Sed nunquid non ita res habet? Nonne quod modo faciebamus argumentum ita conuincit? Num & Luthe. loco citato, & in de libe Christ. & alijs locis, vt lib. 2. ca. 5. citauimus, ita affirmat, quòd qualiacunque sint opera nostra, dummodo fixa, & firmaque sit fides, certi sumus salutis nostræ? Sed & tu ipse in commentarijs super 2. ca. ad Rom. nonne ita expresse doces, q̄ cū nostra opera, omnia incerta sint, immo ex se nihil sint nulla eorum habenda est ratio? Aliàs quomodo sustinebitis certitudinem gratiæ? Quin uerò in eadem concordantia explicando tuam certitudinē, ais, quòd cum nemo in hoc sæculo omnē semper dubitationem de salute sua, & paterna cura sui quam Deus gerit, excludere possit, & hæc dubitatio uitium, & peccatum sit, enitendum certe unicuique Christiano est, cum fideli promissionum Dei consideratione, tum iugi pro fidei incremento precatione confirmare suam fiduciam. Audi tumetipse. Non solùm ais, quòd etiam præsente peccato certi sumus gratiæ per fidem, uerum quòd cum nemo possit carere peccato dubietatis, certus est tamen homo illud peccatum cōtegi per fidem Et idem ait in apologia Augustana, sodalis tuus Melanthon. Quomodo ergo hęc cohæreant, tu videris, ut homo sine dubitatione, an sit in peccato, esse nō possit: imò sine manifesto peccato: siquidem dubitatio ipsa peccatum est. & tamen certus sit, per fidem non imputari sibi peccatum. Cum tamen fides ipsa doceat, quòd Deus odio habeat peccatum, & quòd non parcat delinquenti: id est, duranti in peccato. ¶ Sed ad maiorem huius contradictionis explanationem, quartum informemus argumentum. Statuamus hic hominem, qui diu hæserit in aliquo uitio: puta, qui odia exercuit, uel concubinam habuit, cuius prauitatis cogitatus identidem in memoriam recurrunt, uel hominem quē ambitio, uel quiuis alius reprobus effectus deuexat, adeò ut dubium illi inijciat, utrum cupiditates illas, quæ altissime esse solent uisceribus infixæ, stirpitus auulserit ex corde, atque adeo ea rōne qua offensa sunt Dei, quòd ad ueram pœnitentiam requiritur, an nequaquam propter Deum, sed solùm propter tēporarios respectus se abstineat. Huiusmodi pauidas (ut uos uocatis) gerentes conscientias, quin uerò (ut ego existimo) meritissimo dubias id duntaxat admonetis, ut satagāt in fide se contra nos pauores obfirmare, & asserere: cum Apostolis deprecantes, adauge nobis fidem, & confidentes per illa vniuersa contegi peccata, nullo habito respectu operum. Ita enim in libello Imperatorio art. 5. docetis. Sed quid hæc est, si contradictio non est, & apertissima verborū repugnātia? Quomodo enim potest fides certum hominē facere, se esse in gratia, nisi om-

Lutherus.

Bucer.

Melāth. in apolo. Augustana.

Quartū argm̄.

si omnino tollẽdo dubitationem, quę ex diametro pugnat cum certitudine? Quod si ita est, non solum ex fide promissionis pendet certitudo, sed etiam ex operibus & affectionibus nostris. Quapropter pugnantia sunt, quòd dum existit dubitatio, fides nos faciat certos. Eo vel maximè ꝙ aliam hic vos falsitatem adiungitis: scilicet, dubitationem ipsam, peccatum esse. Profectò S. Patres aliter nos commonefaciunt turbulentas conscientias sedare puta non quasi pugnando cum laruis, & corde repetendo, credo, & confido: sed certè vt occasionibus malorum ante omnia præcisis, præcibus insistamus apud Deum, qui nobis opem ferat, nosq́ue ipsi nihilominus studiosis exercitijs operam demus: quibus extenuato metu, certitudo in nobis adolescat, confidentibus, per Deũ non stare, quo minus ab omni malo liberemur. Fides enim illa quam augeri in se pe[t]ebant Apostoli, nequaquam pertinet ad fiduciam conscientiæ: sed ad reuelationẽ illorum mysteriorum, quæ Christus illis annũciabat. De qua statim subdit ipse Redemptor noster: Si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis huic arbori moro eradicare, & transplantare in mari, & obediet vobis. Quin verò hic lectorem iudicẽ appello, quàm isti easdem scripturas in cõtraria sensa distrahant. Vbi ait Paul. Si habuero fidem ita vt montes transferã, charitatem autem non habuero, &c. ne fateri compellantur, fidẽ existere posse sine charitate, dicunt fidem miraculorum non esse quæ iustificat: vbi autem post cõtendũt, fidem iustificantem reddere hominẽ certum amicitiæ Dei, citant, Adauge nobis fidem: quo tamen loco manifestus est sermo de fide eadem miraculorum, quæ reuera est fides Catholica. Vide quomodo eandem fidem quam in vno loco negant esse veram, in alio concedunt non solùm iustificare, sed huiusmodi facere certitudinem. ¶ Hic proximè subsequitur quintũ argumentum aduersus istorum assertionem: scilicet, ꝙ non solùm potest homo, verum omnino tenetur quisq; credere se esse in gratia. Ad ea quæ naturalia sunt, nemo obligatur. Sed ꝙ dubitatio in homine insurgat, & metus, quo statu sit apud Deũ est res naturalis, in his maximè, qui vel perditè aliquando vixerunt, aut vehementes patiuntur incursus dæmonis, mũdi, vel carnis: ergo huiusmodi dubitatio non est peccatum. Quin uerò nõnunquã illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sũt enim quibus parum est sanguinis, qui ideo, sicuti in rebus alijs, ita & in hac parte sint meticulosi. Adde quod sæpenumero expertum habemus, homines probatæ vitæ, quo maiorem adhibent curam expurgandæ cõscientiæ, maiori sunt, vel in metu, vel ĩ scrupulo, vt expresse ait Bern. in ser de quatuor modis orandi: iuxta verbum Gregorij, ibi verentes culpam in esse, vbi culpa non est: quomodo ergo talis dubitatio peccatum esse potest? ¶ Veruntamen sextum argumentũ est, quod in vltimis comitijs Ratisponensibus magnũ Bucero negotium exhibuit. Arguebat. n. collocutor Maluẽda Hispanus, doctus quidem, ac disertus, quòd si fides iustificãs reddit hominem certum suæ adeptæ iustificationis, fit, vt quouis peccato mortali amittatur fides, atque ita amittatur, vt quocũque peccati genere fiat homo hæreticus, denegans totam fidem. Nam si fides maneret cum peccato, deciperet, certificans peccatorem esse in gratia. Hic autem iudicatus Buce. est liberalior, ac munificẽtior iusto: sanè qui concessit consequentiã, & cõsequens, ad quod nõ cogebatur. Enimuerò licet quęuis mortalis culpa excluderet fidem quam ipsi censent fiduciam, non tamen deleret omnes assensus fidei, quos homo habet scripturæ sacræ, quorum negatione, aut dubitatione fit hæreticus. At verò hoc profectò saltem euincit argumẽtum, ꝙ quicũque peccat mortaliter, amittit totam ueram fidem. Nam illa fides historiæ (vt isti vocãt) nõ est illis vera fides, eo quòd admittere secum potest peccatũ. Si autem omne peccatum mortale excludit uerã fidem, profectò vehementer stringit argumentum, quocunq; peccato mortali fieri hominem hæreticum. Nam quis rogo alius hæreticus est, quàm qui nõ habet veram fidem? Et ideo compelluntur dicere, existentem in peccato non credere articulis fidei uera fide infusa, sed acquisita, vt nos dicimus de hæretico in aliquibus articulis credente alios. Quòd aũt argumẽtum in rei veritate conuincit, est,

Adauge nobis fidẽ.

In cõtraria sen. distrahunt scrip.

Quintũ argumẽtum.

Argumentũ sextum.

illam suam fidem, & fiduciam specialem non esse de substantia fidei: vtpote cuius priuatio non constituit hominem hæreticũ. ¶Sed taliter potuisset in colloquio institui argũ, q̃ sit hic septimum. Postulamus enim ab illis, an possint esse peccata mortalia, quæ procedant ex ignorantia, an scilicet ita possit quis esse effectus, ut si sciret esse peccatum quod facit, nunquã committeret: nihilominus ex ignorantia faciens peccat. Nequaquam poterunt postulatum hoc nobis denegare, adeo receptissima est illa diuisio peccatorũ ex ignorãtia, ex passione, & ex malitia. Et Paul. ait dignum se fuisse misericordia, quia ignorans fecit. Et transfigurat se nonnunquã Satanas in angelum lucis. Et hæretici & nonnulli vsurarij, & quàmplurimi hoc modo peccant. Quinimo & ignorantia per seipsa peccatum est, ut in hæretico. Demus ergo hominem cum illa certitudine gratiæ quam isti fingũt, qui aliquod committat peccatum mortale ex huiusmodi ignorantia, deceptus specie boni. Huic nihil certitudinis extritum est, aut diminutum, sed ita certo credit, se esse in gratia, sicut antea: nam putat se præstare obsequium Deo: & tamen decipitur: ergo hoc quod est hominem esse in gratia, non est veritas infallibilis, quam supra nominauimus certitudinem ex parte obiecti; atque adeo neque potest huius haberi certitudo fidei. Siquidem ex parte subiecti põt certitudo eadẽ manere qñ res est falsa. Quis dubitat, quin tam firmo assensu roborati adhæreant placitis suis anabaptistæ, quàm sacramentarij, tanque isti credant certo se esse in gratia, quàm reliqui Lutherani: atque illi, quàm nos? Et nihilominus euidentissimum est, aliquos falli: siquidem diuersa sentimus. At uerò solutio Buceri erat illic egregie festiua: scilicet, quod fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum spiritus sancti. Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, qui certus modo fuerit motum illum fieri à spiritu sancto? Sed tamen quando ille motus fit à spiritu sancto, de hoc dicimus, non posse haberi certitudinem fidei Catholicæ. Nam etsi nonnunquam testimonium sui faciat, ubi habitat, non tñ vel euidens, uel tã certum, q̃ est fides Catholica: vt infra inter diluendum obiecta fusius dicetur. ¶Octauum vtique argũ, cõtra illud facit, quod aiunt, certitudinem gratiæ, solùm corroborari ex fide, neque vllo modo augeri ex operibus. Pugnat quippe hoc dogma cum communi sensu. Quis enim adeo sit delirus, vt negare possit, cum qui totam vitã innocenter transegit, maiorem habere cõscientiæ tranquillitatem, & securitatem, atque adeo certitudinem gratiæ, quàm illum qui postquã perditissimè vixit, per motum fidei credit, & fidit, omnia sibi cõdonari scelera & flagitia? Atque ex duobus qui ex inquinata, scelestaque vita resipiscunt, ecquis sanæ mentis dubitet, quin ille qui plutibus pœnitentiæ fructibus scelera sua expianda curauerit, certior illa rõne fiat suæ salutis, q̃ ille qui tantum à peccatis cessauerit? Insimulant nos illi, comminanturque huius iniquitatis, quòd iubemus pauidas conscientias dubitare. Sunt tamen ipsi qui vanissima securitate lactant peccatores, sane quibus, licet sceleratissimis sint moribus, nihil aliud consultum, quàm cauere deinceps à peccatis. Quia Christus nihil aliud dixit, quàm vade, & amplius noli peccare. Nos autem, Ecclesia inquam, ut sumus certissimi, q̃ ubi quis primum ab iniquitate animum dimouerit, gratiam Dei obtinet. Tamẽ qa nemini est certum certitudine fidei, uere cor prauum reliquerit, consulimus, ita fidendum esse misericordiæ diuinæ, ut tamen homo per exercitium bonorum operum certam faciat, ut ait Pet. vocationem suam, atque adeo certior in dies fiat suæ salutis. Nam Christus non nisi seruãtibus mandata promisit vitam: &, Qui diligit me inquit, sermonem meum seruabit. Et exhibere nos iubet Paul. membra nostra seruire iustitiæ, sicut exhibuimus, ut arma iniquitatis, seruire immunditiæ. Neq; in Ecclesiastico solùm habetur, Fili peccasti, non adijcias adhuc, verum additur, sed & de pristinis deprecare, ut tibi dimittãtur. Non ergo sufficit à peccatis cessare ad cõstabiliendã certitudinẽ nostræ salutis, sed ex operibus confirmãda est certitudo. Vnde ad Corinth. Pau. Gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ: ergo nisi quieta conscientia certitudinem habere non

Margin notes: Argũ septimũ. — Diuisio peccatorum. — Bucer⁹. — Adiectio ipsius authoris ex apologia aduersus Catherinum. — Argũ octauũ. — Testimonia scripturæ.

re non possumus. Ob idq; nescio qua frõte aiunt isti, quòd vbi conscientia pungit, nihil aliud debemus illi opponere, quàm fidem Christi. Nõ enim hoc est, quod sentit ad Cor. Paul. vbi ait, vosmetipsos tentate fratres si estis in fide: scilicet, in fide viua: nam de mortua habere possumus certitudinem. Et quo semel finiamus, videntur mihi isti, qui sola fide aucupantur certitudinem gratiæ, illi, quibus ait Ioannes.
1. Ioã. 3 Filioli non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate. Nam quid est diligere verbo, nisi perseueranter dicere, credo, & cõfido? Et subdit, In hoc enim (scilicet, quia opere diligimus) cognoscimus, quòd ex veritate sumus, & in conspectu eius (scilicet Dei) suadebimus corda nostra. Et sequitur, Quoniã si repræhenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Ita
Bucer. Bucer. & reliqui callidè detruncant hanc authoritatem, vt in sinistrum detorqueãt sensum: puta, quòd vbi conscientia accusat, nihil aliud debemus illi obijcere, quã fidem Christi, qui maior est corde nostro. At uerò quamuis meticulosis hominibus, aliàs probis, & timoratæ conscientiæ, quibus nimo vniuersis saluberrima sit meditatio misericordiæ Dei, hoc tamẽ loco diuersissimus est sensus Ioannis, vt patet ex subiũctis uerbis, Si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia: id est, vbi repræhenderit cor, timendum est, quòd Deus qui melius quã cor ipsum nostrum, nouit omnia, æquius nos repræhendat. Vnde illico sequimur, Charissimi, si cor nostrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deũ, &c. Cum ergo dixerit prius, si cor repræhẽderit, deinde, si nõ repræhenderit, magnũ sumitur argumentum, quod certitudo nostra magnoperè confirmetur ex nostra cõscientia, quæ dubio procul ex operibus q̃
Chrys. in 1. ca. Matth. Homil. 5. & Ber. in ser. de 4. modis orãdi. maximè pendet. Vnde Chrysost. in 1. cap. Matthæi, Homilia quinta, ita inquit, vnusquisq; nostrum nulla in alia re spem suam nisi post Dei misericordiam, in morũ sanctitate constituat: & idem ait Ber. in sermone de 4. modis orandi, tractans miraculũ de sanato paralytico, qui iussus est tollere grabatũ suum, & ambulare: inde enim inquit augetur nr̃a fiducia, quòd sani sumus, si desiderio supernorum surgentes, à terrenis eleuantes corpus voluptatibus, demus operam, ut anima regat corpus, & non regatur ab illo, & ita operando viderimus nos proficere. At nõ opus est in re, tam vniuersis recepta, & voce ipsius naturæ notissima, plura uerba prodigere. Sicut enim quisque de alienis moribus iudicat sanctitatem, & meritum apud Deũ, ita & de seipso non potest certiorem habere fiduciam in Deo, quàm quæ ex operum conscientia gignitur. Hoc tamẽ hic adnotauerim, quòd non est ita proprius, exactusq́ue sermo Christianus, distinguere fiducias duas: priorem remissionis peccatorum, quæ innititur prorsus soli & vnico domino Iesu Christo, & eius meritis, & alteram bonæ conscientiæ, nisi sano, dextroque modo exponatur. Vna enim propriè est sola fiducia, quæ principaliter innititur Christi meritis, & deinde operibus proprijs. Ad hunc sensum, quòd credamus firmiter, gratis à Deo remitti nobis peccata, sine meritis nostris: sed quia iustitia adultis non confertur, nisi nobis cooperantibus, neque augetur, nisi per merita in nobis ex eodem merito Christi pullulantia, hac ratione ex operibus augetur eadem fiducia. Sed tamen totam tandem reijcere debemus in gratiã Christi. ¶ Nonum tandem argumentum, quod ego contra istos, & contra quoscunque etiam Catholicos, asserentes tantam certitudinem gratiæ in persona particulari, quanta est fidei, meditari soleo, sumitur a b experientia. Nunquam enim hactenus mihi potui persuadere, vt credam quenquam neque, inter ipsos Protestantes, inuentores huius opinionis, nisi sit vel rudissimus, qui non intelligat, quanta debeat esse certitudo fidei, uel suæ opinionis obstinatione, & peruicacia excæcatus, qui tam certus sit, se esse in gratia, q̃ q͂ Deus est trinus, & unus, uel Christus Deus & homo. Adeò est discrimen manifestissimum: nimirũ hos esse articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, sed mortem esse in eorum testimonium oppetẽdam: illud autem, q͂ ego uel ille sit in gratia, non in hoc gradu certitudinis. Vide quàm ingenium meũ ab ingenio aduersariorum de hac certitudine gratiæ resilit. Censeo enim ego pro mea exiguitate ingenij, q͂ quando nullũ aliud

Non sũt duæ fiduciæ.

Nonũ argumẽtum.

Nota.

aliud esset argumentum, non sola nos fide iustificari, q̃ quòd exinde consequeretur, aliquem esse certum, se esse in gratia, ob hoc solùm negandum esset, sola fide iustificari: tanta est euidentia, quòd fides neminem facit certum suæ salutis. Et tamen aduersarij peruersa argumentatione, inde potissimũ ratiocinantur, sola nos fide iustificari, quòd aliàs nemo esset certus suæ iustificationis, adeò habent pro euidenti, ꝙ quilibet debet esse certus de sua salute. ¶ Sed vt de secũdo sensu huiusmodi certitudinis ĩ initio capitis adnotato, postremum adhibeamus verbum, non solum affirmant, ꝙ possit quisque, imò ꝙ debeat certus esse suæ salutis, secundum præsentem statum, sed etiam quòd possit & debeat esse certus suæ perseuerantiæ vsque ad consequutionem gloriȩ. Vnde Bucer. in concordantia huius articuli, referens illud verbum Augustini 11. de ciui. Dei cap. 12. vbi ait, quòd iusti de suæ perseuerantiæ præmio certi sunt, de ipsa tñ perseuerantia sua reperiuntur incerti, interpretatur ꝙ loquatur de incertitudine, & ignoratione, q̃ opponitur scientiæ. Quid amplius disputandum est cõtra talem interpretem? Rogo te Bucere quãdo in primo membro dicit August. quòd iusti sunt certi de prȩmio suȩ perseuerantiȩ, de qua rogo certitudine loquebatur? an de certitudine scientiæ? Nõ poteris hoc affirmare, quia non habemus de illo æterno præmio scientiæ euidentiam, sed fidem: ergo vbi subiungit negationem, quòd scilicet de ipsa perseuerantia sumus incerti, de incertitudine contraria fidei loquebatur: quoniã de sciẽtia nulla erat quȩstio. Sed quid opus est testimonio Augustini? Vultisne dicere, quòd per fidem homo fit certissimus suæ prȩdestinationis? Vbinam quæso vnq̃ fides reuelauit alicui suã prædestinationem? nisi forsan alicui ex priuilegio. Pau. vbi de illis vterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterum odio habuit, sermocinatur, adeò reputat inaccessum mysterium prædestinationis, vt inde altitudinem diuitiarum sapientiȩ & scientiæ Dei admiretur: & tñ nostri homines volunt, quod cuicunque esse possit, & esse debeat certa sua perseuerantia. Sed est inuincibile hoc argumentum in contrarium, Ille cui Deus reuelaret suam prædestinationem (demus verbi gratia, sacratissimam Virginem, de qua non est dubitandum, quin talem reuelationem habuerit) ille (inquam) nullum potest habere metum nec minimum, imò credo, ille talis nihili prorsus faceret vniuersum mundum, sed multo esset lætior ac firmior, q̃ Paul. quando dicebat, Viuo ego, iam non ego: aut quando dicebat, Quis me separabit à charitate Christi? Quod si ita est, respondeant quæso isti, quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & securitate conscientiæ. Qua ergo disputatio hoc secundum membrũ spectat, optime scriptus est in Synodo canon ille 16. Ses. 6. Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum se certo habiturum absoluta, & infallibili certitudine dixerit (nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit) anathema sit. Alias autem condemnationes certitudinis, capit. sequẽti referemus. ¶ Multa pro se isti adferunt testimonia scripturæ, sed illa cõmunia sunt, etiam alijs Catholicis, qui alia ratione affirmant eandem certitudinem, ad quæ ideirco respondebimus paulo post. Qui verò locus Lutheranis proprius est, & peculiarissimus, est ille Rom. 4. Ideo ex fide, vt secũdum gratiam firma sit promissio. Ita. n. interpretantur hunc locum, ꝙ propterea credẽdum nobis est, sola fide iustificari, vt firmam quisque fidem habeat suæ propriæ salutis. Crimine ergo ab vno disce omnes. Promissio salutis à Deo facta per Christum, nõ vno, sed duobus modis consideranda est. Primò de promissione in genere, qua pollicitus est Deus Abrahæ, & deinde per prophetas, mittere filium suum redemptorẽ vniuersalem omni credenti, sine discrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiariter de salute cuiusq; per ipsum conferenda. De prima sinistre sentiebant Christiani ex Iudaismo cõuersi, nempè ꝙ promissus sibi fuerat Christus ob meritũ seruatæ legis. Cuius tumorem retundit Paul. & cæcitatem depellit, ostendens ꝙ neq; promissio fuit facta Abrahæ ꝑ aliqua merita legis, neq; dat⁹ est nobis Christus in præmium aliquorum operum totius mũdi: sed, ut gratis, & absq; vlla conditione

Marginalia: Secundus sensus. — Bucer. — August. 11. de ciuita. Dei. ca. 12. — Refutatio. — Rom. 9. — Inuincibile argumentum. — Paul. — Synod. Triden. can. 16. ses. 6. — Responsio argumẽti in contrarium. — Rom. 4. — Impugnatio. — Paul.

ditione facta fuit promissio, ita ea sola causa venit Christus, vt certã faceret promissionem, absque vllo prorsus respectu operum humani generis. Atque hoc est quod tractat illic Aposto. Non. n. inquit, per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Et subdit. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini: nõ ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ. Nihil ergo hic meminit de certitudine promissionis cuiusque, sed de promissione venturi Christi, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pẽdebat, vt arbitrabãtur Iudæi. Aliter ergo consideratur hæc promissio, vt singulis promissum beneficium applicatur & secundũ hanc considerationem, præter paruulos, qui iustificantur ante vsum rationis, promissio pendet ex operibus cuiusque. Quandoquidẽ hoc modo nõ est facta promissio cuius absolutè, sed sub conditione, si pœnitentiã egerimus, si audierimus vocem eius. Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quemadmodum latissimè iam supra explicatũ est. Et hæc de certitudine gratiæ cum Lutheranis.

Secunda consideratio promissionis.

Quo de eadem certitudine gratiæ cum Catholicis quibusdam disputatur.

Cap. XI.

VAS præfati sumus diuersas vias, per quarum alterutrã ingrediũtur, quotquot opinionẽ certitudinis gratiæ defendunt. Enimuerò cum rei cuiusque cognitio ex suarum notitia causarum oriatur, nemo habere potest assensum firmũ iustitiæ suæ & gratiæ apud Deum, nisi qui parẽ habet assensum causarum, & actionum omnium, quæ sunt quoquo pacto ad iustificationem necessariæ. Ob idq; qui asseuerant, posse quẽquã tantam habere certitudinem suæ iustificationis, quanta est fidei Catholicę, id quidem hallucinantur, vel quia cogitant ex nulla prorsus alia re vllo modo pendere eandem iustificationem, quàm ex sola fide Catholica, qualiacunq; sint opera nostra: vel quia, licet confiteantur pendere aliqua ex parte à qualitate nostrorũ operũ, possibile tamen arbitrantur, vt quis tã firmato assensu, tamque infallibili credat se esse per auxilium Dei dispositum, neq; obicem ei opposuisse, q̃ sumus certi Christiani, veras esse & infallibiles promissiones Dei. Primus est Lutheran⁹ error, quẽ capite proximo refellebamus, atque etiã forsan expugnatum dedimus. Altera est quorundam alias Catholicorum opinio, cum quibus modo disputatione obimus: Contra quos statuitur hæc cõclusio. Quãuis possit homo in hac vita prægrandes habere cõiecturas status sui in cõspectu Dei, vt capite præcedenti dicere cœpimus, & paulo post amplius explicabimus, nemo tamen præter speciale reuelationis priuilegium, potest tantam obtinere certitudinem legitimæ suæ actionis, qua cooperatur mouenti Deo, aut legitimæ receptionis Sacramenti, vt æquo assensu iudicet se esse in gratia, illi quo Christianus assentitur articulis fidei. In hac confirmanda conclusione, quãuis nõ me lateat, dignissima, solidissimaque, ac ualentissima argumenta ex diuino scripturarũ fonte haurienda esse, à rõnibus tñ exordiar, quibus maximè scripturarum sensus aperitur. ¶ Atqui ratio prima, quæ contra sm hunc modum sustinendi certitudinẽ gratiæ militat, est ipsa Lutheranorum cõfessio. Frequentissimum. n. ipsum potentissimumque argumentum est, quo asserunt sola nos fide iustificari, quòd aliàs nemo potest esse certus recepisse beneficium remissionis per Christum promissę. Ita enim intelligunt illud Rom 4. Ideo ex fide, vt sit firma promissiõ. Confitentur ergo, tanquam rem euidentem, quòd si iustificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo esse modo potest certitudo gratiæ, quanta est fidei Catholicæ, quia neque tanta haberi potest cognitio conditionis nostrorum operum coram Deo. Et ideo nullum est excogitabile medium asserendi certitudinem gratiæ, quòd non recidat in opinionem Lutheranorum. Cuius contrarium contendebant Catholici isti, aduersum quos disputamus. ¶ Secundum argumentum est quod facit S. Tho. 1. 2. q. 112. art. 5. vbi hanc propriè disputat quæstionem. Ad quam respondet trimẽbri conclusione.

Conclusio Catholi.

Prima ratio.

Rom. 4.

Secũdũ argumẽtum.

S. Tho. 1. 2. qõ. 112. artic. 5.

ne. Puta, quòd poteſt huiuſmodi certitudo haberi ex priuilegio: non autem communi lege: tametſi poſſit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat ſecundam partem, quã hic conſtituimus, tali ratione. Certitudo non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit diiudicari per proprium principium. Principium autem & obiectum gratiæ eſt Deus ipſe, qui nobis ignotus eſt: ergo gratiam ſuam, quã habeamus, certo ſcire non poſſumus, intelligit Deum eſſe principium, per ſuam gratuitam voluntatem acceptantem nos ad gloriam, quæ nobis nõ innoteſcit, niſi per noſtra opera: quæ nõnunquam fallacia ſunt. Non autem deſunt, qui locum hunc & rationem ſancti Thomæ ita interpretentur, quòd loquatur tantummodo de ſcientia: ſcilicet, quòd nemo poſſit ſcire ſe habere gratiam. Nam ſub iis eiſdem terminis proponitur quõnis titulus, & inter reſpondendum interponit exemplum de ſcientia, quæ procedit ex primis principijs in demonſtrabilibus. Et forſan reſponſio hæc, ſi ſanè intelligatur, nihil aberrat à mente ſancti Thomæ. Sed tamen inde nihilominus comprobatur noſtra concluſio. Nam ſanctus Thomas tanquam per ſe manifeſtam prætermiſit cõcluſionem de certitudine fidei. Numquam enim fuerat ſuſpicatus, vt poſſet quis vnquã cogitare, quòd reuelatio fidei Catholicæ extenderetur ad particularẽ & proprium ſtatum huius vel illius hominis. Sed neque dubitabat de euidentia ſcientię. Nihil eſt enim euidentius, quàm quod nõ poteſt gratia Dei euidenter cognoſci. Et ideo nõ quæſiuit niſi de certitudine ſcientiæ, hoc eſt, cognitionis in genere: vtrum tam certo qs poſſet iudicare ſe eſſe in gratia, quãta eſt certitudo ſcientiæ. Vbi cum determinat partem negatiuam, non ſolum cõcludit, ꝙ non poteſt eſſe euidentia (de hac enim non erat quæſtio) ſed ꝙ nulla poteſt eſſe certitudo cui non poſſit ſubeſſe falſum: vnde maiori ratione conſequit, non poſſe haberi certitudinẽ fidei Catholicæ: quæ maior eſt certitudine ſcientiæ. Et ꝙ hic fuerit ſenſus S. Thomæ, inde fit liquidũ, ꝙ definit illam pręciſe hñi poſſe certitudinem amicitiæ Dei, quã quis poteſt ex indicijs & coniecturis venari. ¶ Tertium argumentum eſt illud quod iam ſupra, nõ vno tñ loco informauimus. Habitus non generat aſſenſum, niſi circa ſuum propriũ obiectum (quod axioma eſt celebratiſſimum philoſophorum omnium, perinde ac Theologorum) obiectum autem propoſitum fidei nõ eſt, niſi Deus, & illa quę ad ſpem noſtrã pertinentia, reuelata ſunt in ſacra ſcriptura, vel inde authoritate Eccleſiæ deducta & expreſſa: ergo illorum duntaxat eſt aſſenſus fidei: at verò ſcriptura nullibi promittit remiſſionem niſi in genere, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Si conuerterit ſe impius, &c. In particulari autem nuſquam aſſerit lege communi, hanc vel illam ſingularem perſonam ſufficienter eſſe per Deum apparatam, neque obieciſſe obſtaculum ſuæ miſericordiæ: ergo nemo ualet per fidẽ Catholicam habere talem de ſe aſſenſum, ꝙ ſit receptus in gratiam Dei. Præter illos qui ex priuilegio talem de ſe habuere reuelationem. Vt de Abrahã multi Patres adnotant in illo uerbo Geneſ. vigeſimoſecundo, Nunc cognõui, id eſt, cognoſcere te feci, quòd timeas Deum: & de Paulo, ſecundæ Corinthiorum duodecimo, Sufficit tibi gratia mea. Profectò qui agnoſcunt cooperationem noſtrã neceſſariam eſſe ad iuſtificationem, ignoro quo poſſint colore uim huius argumenti repellere. Nam dicere, ꝙ habitus infuſus fidei Catholicæ extendat, exeratque ſeſe vltra lineas ſui proprij obiecti, eſt naturam ipſam fidei abnegare. Probiſſimè enim S. Thomas in initio ſtatim 2.2. explicat naturam habitus fidei: ſanè quem Deus in hoc penitus infundit nobis, ut nos inclinet, moueatque ad aſſenſum eorum præciſè quæ nobis reuelauit pertinentia ad beatitudinem. Eſt enim fides ſubſtantia ſperãdarum rerum. Quod quidem eo uſque ego credo, ut ſi Deus alicui peculiariter aliam alius generis ueritatẽ (ut futuram uictoriam) reuelaret, aſſenſus ille non ſpectaret ad fidem Catholicam: licet parem haberet certitudinem. Quinimo ſi quibus ſua propria ſalus modo reuelaretur, non fieret talis reuelatio per aſſenſum fidei Catholicæ, quæ communis eſt omnibus, ſed per aliam peculiarem. Et eſt huius argumenti cõfirmatio, quòd

Tertiũ argũm.

Abrahã & Paul. Gen. 22

Refutatur cauillus.

S. Tho.

quòd qui modo lege communi nõ certo credit esse in gratia, nullatenus censetur hæreticus. ¶ Iam verò quarto loco arguitur. Quòd hic aut ille consequatur beneficium tam gratiæ quàm gloriæ, effectus est prædestinationis: gloria enim est summus eius finis, & gratia, medium de se ad gloriam ordinatum: etiam in illis qui nõ sunt perseueraturi. Effectus autem prædestinationis, non est in particulari singulis personis notus per fidẽ, sed in genere tñ: nimirum, quòd facienti ea quæ per fidem iubemur, obueniet salus per gratiã Christi: ergo nemo per solam fidem est certus gratiæ, & salutis suæ. ¶ Quintũ & principale argumentum sumitur ex illa distinctione superioris capitis, vbi discernebamus inter certitudinem ex parte obiecti, & illã quæ est ex parte subiecti. Argumentum autem est huiusmodi. Certitudo fidei Catholicæ cernitur, nõ modò ex parte subiecti, sed ex parte obiecti. Nam est assensus nõ solùm ita firmus, in quo nulla sit formido, sed ita infallibilis, cui nõ possit subesse falsum: nullus autẽ communi lege talẽ potest habere assẽsum, se fecisse quod debuit ad assequendam gratiã, quin possit decipi, saltem nõ repugnat naturæ talis assensus huiusmodi deceptio: ergo talis assensus nõ potest esse fidei Catholicæ. ¶ Atqui exhinc elicitur argumentũ sextum, quòd nec potest huiusmodi assensus certitudine adæquare fidem Catholicam, neque verò mereri nomẽ aliud quã fidei humanæ, hoc est, intentissimæ opinionis. Nullum enim est medium inter fidem humanam & diuinã. Est nanque diuina fides (si de illa certissima loquamur, de qua hic disputamus) reuelatio cui assensũ præbere tenemur. Nam potest esse quædã etiam spiritus sancti attestatio per indicia quædam, de qua futurus est sermo capite postremo. Citra diuinam autem reuelationem, nõ restat, nisi illa fides quæ probabilibus testimonijs naturalibus cõnititur, cui quidem non repugnat falsitas in obiecto. Qua de causa naturales philosophi nullum cognouerunt habitum infra scientiam: adeo certum, cui non possit subesse falsum. Quocirca nullum statuerunt habitum fidei medium inter scientiam, & opinionem, vt cap. 11. super primo posteriorum disputauimus. Neque Arist. 6. Ethicorum inter sex uirtutes intellectus commemorat habitum fidei, eo quòd fides humana, quacunque polleat certitudine, potest esse falsa. Ad rem igitur ut descẽdamus. Si assensus quo quisque iudicat se esse in gratia non elicitur ex fide Catholica, neque infunditur per speciale reuelationis priuilegium, nõ potest esse adeò certus, ut omnem depellat dubitationem, quia neque tali assensui repugnabit subesse falsum. Explicaturq; etiamnum vis argumenti. Citra diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo potest firmiori ac certiori assensu persuasum habere se esse in gratia, quã ego modo habeo esse Cõstantinopolim, quæ quidem mihi fides est ita certa & firma, vt non sit in mea potestate nõ ita credere, vel quàm mihi est compertum, esse in Hispania vrbem Segobiensem, in qua natus sum: & tamen huiusmodi fidei potest subesse falsum, quia nihil repugnat falso me credidisse fuisse vrbem, quam nõ uidi, aut extare iam nunc, illam, quã olim vidi. ¶ Sed redarguebã ego præterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quo minus posset quis tam fixum firmùmque habere assensum, se non opposuisse obicem gratiæ, quàm habetur de articulis fidei argumento, quod sit hic septimum. Nimirum, quòd huiusmodi homo, aut leuis esset, aut hæreticus. Etenim si iudicaret, nullum esse tam efficax medium ad persuadẽdum sibi, se esse in gratia, quàm est reuelatio fidei, & nihilosecius tanta firmitate & certitudine adhæreret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerariusque esset: vtpote, qui dispari, minorique argumẽto æquã tribueret fidem, atque reuelationi Dei. Si vero iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel authoritatem tanti esse ponderis ad id persuadendum, quanta est authoritas Dei reuelantis fidẽ Catholicam, is plane hæreticus esset. ¶ Octauum denique argumentum, atq; adeo postremum; quo & prædicta pateſcant, & viam aperiamus dissoluendi argumenta, quæ contra obiectantur, est huiusmodi. Ad hoc vt certum de se homo ferat iudicium, q. est Deo reconciliatus, debet perspectũ, exploratumq; habere propriũ

Quartũ argũ. | Quintũ argũ. | Sextum argũ. | Philosophi de fide. | Arist. 6. Ethico. | Septimũ arg. | Octauũ argum.

cor, aliquid ne ibi lateat, quod diuinæ amicitiæ obstet, hoc tamé non potest omnino infallibiliter percipere: ergo neque certam ferre sententiam se esse amicum Dei. Secunda propositio inde fit manifesta, q quamuis plurima possint esse eius rei iudicia, nullum tamen est ita euidens, quod non sit etiam commune existentibus in peccato mortali. Præcipua enim omnium testimonia sunt duo. Primum est offerre uitam pro Christo. Maiorem enim hac charitate nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis: & tamen hæreticus tam firmo, tamque excelso animo dabit uitam in obsequium (vt putat) Christi, quàm legitimus Christianus. Alterum testimoniũ est, nullam prorsus habere conscientiam peccati mortalis: & tamen neque hoc facit tantam fidem, quanta est Catholica tum quia, ut ait Paul. Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum: tum etiam quia non solum absque conscientia peccati mortalis, uerum absq; consciẽtia uenialis potest esse homo, saltem per modicum temporis: & tamen nequit tunc certo affirmare, quòd nullum habeat peccatum, ne iuxta sententiam Ioannis, se ipse seducat. Et per hoc respondendum est ad argumentum aliud, quod fautores certitudinis gratiæ magnum arbitrabantur. Inter homines perspicuũ est famulo quando legitimè iusta facit domini, ergo potest etiam homo scire quãdo iuste obtemperat Deo. Aliàs periculosa posuisset mãdata, si numquam nobis constare posset, quando ea iustè, vt ipse præcipit, exequamur. Respondetur, inquam, discrimen esse inter obsequium præstitum hominibus, & id quod debetur Deo. Nam tota obedientia, quæ debetur hominibus versatur in opere exteriori. Deo autem necessarium est etiam intimo corde seruire: at natura cordis est, vt soli Deo pateat, nobis autem sit inscrutabile. Et ideo natura ipsa rei est quòd non possit homini certo constare, quando habeat gratiam Dei: quam gratuita sua voluntate per internas nostras actiones largitur nobis. Sed responsa hæc ad postremum capitulum spectant, ubi sunt obiectiones soluendæ.

Duo testimonia gratiæ.

1. Cor. 4.

Aliud eorum argumẽtum.

Quo eadem veritas testimonijs scripturæ & sanctorum corroboratur.

Cap. XII.

RATIONIBVS ijs præmissis, perspicaciora fient testimonia scripturæ, & sanctorum, quibus eadem ueritas cõstabilitur. Primum, ac celeberrimum est illud Ecclesi. 9. Nemo scit, an odio uel amore dign⁹ sit. Hũc autem locum adeò Protestãtes alienum existimant ab hoc sensu, vt nos insimulẽt, q tamquam inimici componendæ pacis eum peruertamus. Aiũt enim, intellectũ illorum uerborum non esse alium, quàm quòd ex operibus quæ extrinsecus appar ent nullum sumitur argumẽtum illius, quæ intus est, charitatis, & iustitiæ. Quod enim illic tractat Sapiens, est quomodo iustis mala proueniunt, quasi essent impij: atq; contra impijs bona, acsi essent iusti. Quare cum iustis & impijs promiscue accidãt, & bona, & mala, nihil inde comperti habemus de internis meritis cuiusque, sed omnia seruantur incerta vsq; in supremum diem. Et prætereà excandescunt in nos, quomodo in hoc sensũ affirmemus, neminé scire an odio uel amore dignus sit, cum nequam homines, dum actu perpetrant, aliqua flagitia, apertissimè sciant odio esse dignos. Hi tamen illorum cauilli, quando litera non illis planè aduersaretur, nihil deberent imminuere sanctorum omnium authoritatẽ, qui in hoc semper sensu locum hunc citant: sed & quando sanctorum cessasset authoritas, textus ipse est planissimus. Nam primò diuersæ sunt propositiones, Nescit homo vtrum odio vel amore dignus sit: &, nescit homo ex operibus externis, an odio vel amore dignus sit: prima enim est absoluta: altera verò modo quodam restricta: & tamen Sapiens non solùm secundam, sed absolute asserit primam. Quòd autem subiungit, vniuersa æquè euenire iusto & impio, non est coartatio conclusionis: sed refutatio contrarij. Acsi dixisset, Nihil te moueant fortunæ, & euentus hominum, ut inde iudicium feras meritorum. Sunt enim illa deceptoria indicia: eo

quòd

Ecclesiastes. 9

Lutheranorũ cauill⁹.

Expositio textus.

quòd citra discrimen bona eueniunt, vt iustis ita & peccatoribus: & ideo his euentis nihil obstantibus, nō solùm alter de altero, verū neque ipse de se homo scit, an odio vel amore dignus sit. Et confirmatur hic sensus ex litera ipsa, quæ sic habet, Nescit homo, vtrū amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æque eueniant iusto & impio. Ecquid est omnia in futurum seruari incerta, nisi quòd in præsenti nulla potest esse certitudo? Nam si per fidē talem possemus assequi, non comparasset futurū ad præsens, sed quæ apparent opera ad fidem mentis. Scilicet quòd per opera non possemus certiores fieri, attamē possemus per fidem. Ad aliud verò argumentū, quo tanta in nos bili inuehuntur, respōdetur quòd nemo catholicorum dixit, non posse flagitiosum hominem scire, quando sit odio dignus. Facit enim S. Thoma loco citato idem argumentum. Ad quod respondet, diuersam esse rationem cognoscendi peccatum & gratiam. Nā peccati obiectū est bonum commutabile, quod est nobis notissimum, principium autem est nostra sola voluntas: gratiæ verò & obiectum est Deus: & causa sua, gratuita voluntas, quæ nobis nòn potest tanta certitudine innotescere. Quocirca non dicit Ecclesiastes, nescire hominem an odio vel amore dignus sit, quasi par sit ratio vtriusq; partis, vt neutra possit sciri: sed quòd non potest homo certò cognoscere, quando sit amore dignus. At verò quia nemo esse potest de amore dubius, qui non simul hæsitet, an sit dignus odio, in hoc sensu dictū est, Nescit homo an odio vel amore dignus sit. Maiori tñ probabilitate posset quis dicere, illud Sapientis enunciatum, nō esse intelligendum, nisi de prædestinatione. Nimirū, quòd nemo scit, quo destinatus sit, scilicet, an in vitam, an verò in mortē. Sed primum inde saltem conuincuntur Lutherani, docentes, posse hominem esse certum non solùm præsentis iustificationis, sed suæ perseuerantiæ, vsque ad finē. Præterea cum ille qui est in gratia etiam si non sit perseueraturus, vere sit tunc in amore Dei secundum præsentem iustitiam: & simpliciter negetur scire hominē quando amore dignus sit, non solùm negatur scientia perseuerantiæ, verū quòd scire possit homo quādo sit in gratia. ¶ Secundum testimonium aduersus certitudinem gratiæ est illud Iob nono. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Et infra, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Et rursus, Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. At verò & hunc, quamuis manifestum, locum cauillari quoque contendunt aduersarij: dicentes, quod Iob illic id tantum confitetur, quod iustitia nostra comparatione ad Deum non reputatur iustitia. Attamen manifestaria hæc est delusio scripturæ. Non enim vnum, sed duo longè distantia sunt, quæ iustus ille prædicat. Adulatus enim ei fuerat suus ille mentitus amicus cōmemoratione iustitiæ suæ. Nā etsi filij tui, inquit, peccauerunt Deo, & dimisit eos in manum iniquitatis suæ, tu tamē si diluculo consurrexeris ad eū, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatum tuum reddet habitaculum iustitiæ tuæ. Hanc Iob adulationem duplici recutit modo Primò quòd etiam si compertissimum haberet, se esse iustū, iustitia sua tamen nulla esset, si compararetur Deo. Mox, ꝙ neq; ipsam qualemcūque iustitiā, quæ in homine est per gratiā Dei, potest homo certo cognoscere, quando vel adest, vel abest. Ob idque diuersis vtitur verbis. Sic enim ait scriptura. Respondens Iob ait, Vere scio, quòd ita sit, ꝙ non iustificetur homo compositus Deo. Hic non ait, ignoro, sed scio, quòd nemo est adeo iustus, vt possit contendere cum Deo. Subdit autem secundum argumentū diuersum. Si venerit ad me, nō videbo eum, si abierit, non intelligam. Eandem ergo iustitiam, quam scire dixerat non esse comparandam cum Deo, subiungit se nescire quando veniat, quandove abeat. Pari modo inferius, Quātus, ait, ergo sum ego, vt respōdeā ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Non solùm ex eo quòd licet sit in iusto aliquod bonū opus, sunt tamen multa permixta mala, verum ꝙ idipsum quòd in nobis iustum est, munus

R 3 est

[Margin notes: "Non est eadē ratio cognoscendi pecc. & gratiam." — "Tertius sensus." — "Iob. 9."]

est diuinæ misericordiæ. Subnectit autẽ, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Id est, eadem ipsa iustitia, qualiscunque esse potest in homine, non est vsq; adeo mihi nota. Et ideo verebar, inquit, omnia opera mea, hæsitans an delicta essent: sciens quod non parceres delinquenti. Vnde Greg. 9. libro moralium, c. 10. super verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum, Sæpe, inquit, mens, dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiãte aduersario, inopinatę culpę telo perforatur. Et ca. 18. super alia sententia. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit aĩa mea. Sunt, inquit, nonnulla quæ sciri à nobis facilè nequeunt. Nam sæpe recto studio contra deliquentium culpas accendimur: & cum vltra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ districtionis æstimamus. Et cum prędicantis mens vtiliter placere studet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit. Atq; ita horrendo modo vnum idemq; opus culpa peragit, quod virtus inchoauit. Hæc Grego. Atque hac de causa verebatur Iob omnia opera sua. Plurimaq; in eandem sentẽtiam subiungit eleganter, cap. 19. vbi ait, quod humanus animus immẽsa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Et iterum, Iustorũ, inquit, corda ad perfectum se examinare nequeunt. Tertius præcipuusq; locus est 1. Corinth. 4. vbi ait Apostolus, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neq; meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Vbi adnotãda est gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax esse iudicium, quod alter de altero profert, Mihi pro minimo est à vobis iudicari, vel ab humano die: id est, ab humano iudicio. Ait verò, quòd non solùm aliorum de se iudicium nihili facit, sed quod neq; idipsum, quod de semetipse habet, certum reputat. Cum ergo suum de se iudicium cõferat cum alieno, palam docet, quòd sicut non potest alius de alio infallibilem ferre sententiã, ita nemo de semetipso. Cuius causam talem annectit. Quia si quispiam posset suę iustitiæ certior fieri, id maxime esset qn nihil sibi conscius esset: non tamen est

Grego. 9. libro mora. c. 10. & c. 18.

cap. 19.

1. Cor. 4.

firmum argumentum, cum ex negatione infertur affirmatio: videlicet nullius sum cõscius peccati, ergo sum iustus. Sed De⁹, inquit, est qui iudicat me. Si tunc Paul. non habebat suæ sanctitatis reuelationẽ, planus est sensus. Nempè quòd Deus solus sciebat qualis esset in conspectu suo. Si verò fortè eiusmodi haberet reuelationem, vt suggerit nobis Ambro. sensus est, quod quanquam sibi notus esset, non tamen id certo nonerat eo testimonio conscientiæ suæ, sed qa ita Deus sibi indicauerat. Interpretamentum autem, quo Luther. artic. 14. hunc locum depranauit, quodq; sui discipuli mordicus retinent, & absurdissimum est, & cap. iam 11. à nobis coargutum. Aiunt enim ex hoc loco Pauli id tantum colligi, quod nullum sumitur argumentum iustificationis ex operum qualitate, & probitate: nam delicta inquit Luther. quis intelliget? At qualiacũque, inquit, sint opera nostra, etiam si sint peccata, sola fide efficimus certissimi, non imputari nobis. Quibus possit auribus Christianus portẽ ta hæc audire? Nempè quòd non solùm peccata, rationem etiamnum culpæ retinentia non imputentur à iustissimo Deo (qui, ut ait Psalmista, iniquitatem odio habuit, & secundum Iob, nõ parcit delinquenti) uerumetiam quòd dum homo conscius est peccati, certior tunc per fidem fit non sibi imputari. Hæc autẽ monstra, præterquam quòd supra satis expugnata sunt, his quoque locis, quos modò tractamus, apertissimè repugnant. Nã imprimis Paul. non dicit, quod ex conscientia non sumitur aliquod argumentum iustificationis (nam gloria nostra, ait alibi, hæc est, testimonium conscientiæ nostrę) sed id tantum vult, quod non sumitur inde testimonium vsquequaque certissimum. Hoc tamen irrefragabile testimonium nõ solùm haberi non potest ex conscientia, verùm neque ex fide. Alias non adiecisset, Qui autem iudicat me, dominus est: &, Nolite ante tempus iudicare donec veniat dominus. His enim verbis commonstrat in hac vita præsenti, nisi Deo reuelante, non posse vsque adeo innotescere nobis diuina gratia. Et Dauid non solùm ait, Delicta quis intelliget, sed subiungit, Ab occultis meis munda me domine. Re

Lutheri deprauatio.

2. Cor. 1.

vera qui petit ab occultis mundari, non habet certitudinem fidei, q; sit mundus. Iam verò & huc referūtur prouerbia illa
Proue. Sapientis, ca.20. Quis potest dicere, mun
20.&28 dum est cor meum: purus sum à peccato? Et c.28. Beatus homo qui semper est pa-
Ecclesi. uidus. Et Ecclesiast.5. De propitiatu pec-
5. catorum noli esse securus. Vbi Lyra haud contemnendus glossator, Peccatorum, inquit, etiam eorum quæ sunt per pœnitentiam remissa. Sanè quam nescis, fueritne sufficiens. ¶Extant prętereà S. Patrum testimonia plurima. Nam præter Grego-
Hiero. rium, quem citauimus, est Hierony. super
Mich. 6 illud Miche.6. Dominus quærit à te utique facere iudiciū, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cū Deo tuo, Præcipitur, inquit, vt præparati simus ambulare cum domino Deo nostro: nulla hora dormire, nullo tempore securi esse debemus: sed semper expectare patremfamilias venientem, & diem formidare iudicij, & in nocte huius seculi dicere, Ego dormio, & cor meum vigilat. Et super il-
Ionæ.3. lud Ionę 3. Quis scit si cōuertatur & ignoscat Deus, Ideo inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortius agant pœnitētiam: & magis ad misericordiā prouocent Deū.
August. Et August. super illud Psal.50. Incerta, &
Psal. 50 occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ, inquit, occulta? quæ incerta? Quòd Deus ignoscit, & talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertū Niniuitæ pœnitentiam egerūt: dicentes, Quis nouit, si Deus flectat in melius sententiam suam, & misereatur? Et lib. de perfect. iustitiæ. Quantalibet iustitia præditus sit homo, timere debet ne aliquid oc
Et epis. cultum lateat. Et episto. ad Probam, quæ
ad Pro- est 121. super illud Pauli, Nolite ante tē-
bā 121. pus iudicare. Sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est: & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Hoc ad incertitudinē perseuerantiæ refertur. Sequitur autem, Proinde quamuis ex fructibus suis multi cognoscantur, tamen propter humanorū animorum ignota, & incerta, rectissimè Apostol. admonet, vt non ante tempus iu
Ambr. dicemus. Ecce corda incerta. Et Ambros. super eodem loco Pauli, Nihil mihi conscius sum. Humiliat se, inquit, & loquitur vt homo, qui possit culpam incurrere ne-
scius. Et Chryso. super eodem loco. Acci- Chrys.
dit & hoīem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat. Et rursus, Tribus rationibus incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, q; etsi nihil ipsi conscij simus, eius tamē indigemus, qui peccata nostra certa ratione corripiat. Altera, q; multa opera nostra nos latent. Tertia prætereà, q; multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt snia. Et super Matth. in imperfecto, Homi. 38. super il-
lud Prouerb. 20. Nemo, inquit, est tanta Prouer.
firmitate suffultus, vt de iustificatione sua 20.
debeat esse securus. Bernard. autem est cu Bernar.
ius sunt de hac re euidētiora testimonia. Licet eodem etiam teste corruptè aduersarij utantur. Nam primum contra incertitudinem perseuerātiæ manifestè ait sermo.2. in octaua Paschæ, q; licet nunquam sine testimonio electos suos deserat De⁹, nouit tamen Dominus, qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Et subdit, Quis verò scit hominum si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certū est, certitudo nobis omnino negatur, numquid non tanto delectabiliora erūt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Est ergo non omnino certum, licet sint aliqua testimonia. Quod autem ait in calce huius sermonis, Nouum aduenisse spiritum, certissimè noua conuersatio testatur, nō intelligit de certitudine fidei Catholicæ, sed de certitudine quę sufficit pacare humanum cor. De aduentu verò
spiritus sancti ad nos loquitur super Can Cant.
tica, ser. 17. vbi ait, Orandus est tantum vt ser. 17.
custodiat corda nostra & intelligētias nostras: ne fortè cum non aderit, adesse putemus: nostrumq́ue pro ipso sequamur sensum, deuiantes. Venit namq; & vadit prout vult: & nemo facilè scit vnde venit, aut quo uadat. Et quamuis subiungat, quòd periculosissimè ignoratur, quādo veniat, aut vadat: & ideo inuigilandum nobis esse, ut sensum aliquem habeamus eius accessus & recessus, haud tamē intelligit, q; illud, uel aduentantem, vel abeuntē, cer-

ta valeamus ratione deprehendere. Idem argumentum tractat latius super eisdem
Cãt.ser. 74. Canticis sermone. 74. vbi in seipso depingit sensus intrantis & exeuntis: tandem concludẽs hæc verba, Ex renouatione, ac reformatione spiritus mentis meæ: id est interioris hominis mei, percepi vtcumq; speciem decoris eius. Nota utcumque. At
Epist. 42 verò in episto. 42. ad archiepiscopum Senonensem, sic habet, Prauum est cor hominis, & imperscrutabile: ita ut nemo sciat, quæ sunt i homine, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sed nec ipse plenè. Nam cum Apostol. diceret, Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, adiecit: sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratam uel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me, vel ipsi conscientiæ meæ: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehẽdere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, dominus est. Dominus inquit, cuius utique scientiam non effugit: sententiã non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit, vel ipse qui cogitat. ¶ Ex doctoribus autẽ scholasticis præter
Ioan. Baconis. vnum Ioannem Baconis Carmelitam, nemo est qui non eandem teneat opinionẽ.
Alexan. de Ales. Nam Alexand. de Ales 3. parte, tractatu de gratia, disputans q̃onem, ait, cognitione speculatiua, & certa non esse gratiam Dei cognoscibilem, sed tm̃ effectiua, & experimentali i. s. per effectus, vt quando homo nõ habet propositũ male agendi, q̃n, frequenti meditatione Dei dulcedinem sentit & suauitatẽ, Sed est, inquit, iuxta dictum Hipocratis, experimẽtum fallax. Nã ijdem effectus esse p̃nt in eo qui est in peccato: saltem vbi est vincibilis ignorantia, vt in hæretico. Alexandrũ secutus est S.
Bonau. Tho. in loco supra citato. Et Bonau. & Ri-
Scot. 1. sen. dist. 17. q. 1. car. & Duran. 1. d. 17. & quotquot hanc disputant q̃onem. Atq; adeo Sco. quem immerito nonnulli citabant in hanc sñiam affirmatiuã. Etenim 1. sent. d. 17. q. 1. omnium apertissimè ait, q̃ ex nullo actu quẽ exercemus, neq; ex substantia eius, neque ex intensione, neque ex delectatione, & facilitate in operando, neque ex bonitate aut rectitudine morali eiusdẽ possumus concludere aliquem habitum supernaturalem inesse. Et rationem subdit. Quia aliàs, quocumq; istorum dato, posset quis habens charitatem, cognoscere certitudinaliter se esse in Charitate. Quod ipse lege communi reputat impossibile. Ex quo fit consequẽs illud quod ait in 3. dist. 24. 3. d. 24.
scilicet, q̃ charitas potest ostendi & actu interiori, quo inuenit se homo promptũ ad diligẽdum Deum, & exteriori, quo feruet in actib⁹, & exercitijs p̃ dilecto Deo, intelligere de ostensione coniecturali, & experimentali, quam ait Alexander sæpe fallere. ¶ Igitur meritissimo, ac iure Synod. Triden.
optimo S. Syno. cõtra assertionem de certitudine gratiæ pronunciauit sess. 6. Primũ sess. 6. ca.
cap. 9. confessionis sub his verbis. Quamuis 9.
autem necessarium sit credere, haud remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia pp Christum, nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, credendum uel dicẽdum est. Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, immo nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prędicetur, vana hęc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certo credat se absolutum & iustificatum esse, atq; hac sola fide absolutionem & iustificationẽ perfici: quasi qui hoc nõ credit, de Dei promissis, atq; mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, deq; Christi merito, deq; sacramẽtorũ uirtute, & efficacia dubitare debet, sic quilibet, dum seipsum suamq; propriã infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire ualeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum. Mox cap. 12. con- Cap. 12.
demnat eos, qui temerariam sibi arrogãt certitudinem prędestinationis. Et capitu, Cap. 13.
13. eos item, qui eadem sibi promittunt secu-

Can.13. securitatem perseuerātię. Et canone 13. Si quis inquit, dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo, & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.
Can.14 Et cano. 14. sub Anathemate etiam condemnatur, fidei certitudinē in particulari, qua quis credit se iustificari, uel sufficere ad iustificationem, uel esse necessariam.

Quo ad obiecta aduersæ partis respondetur. Cap. XIII.

ARGVMENTA partis aduersæ plurimum ex diuersis locis sacræ scripturæ desumuntur. Tametsi præter huiusmodi testimonia non nullas quoque rationes adhibebant, qui huic sentētiæ antequam à Synodo decerneretur, obtrectabant. Atqui Lutheranorū potissimus locus est ille
Rom.4. Roma. 4. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio: quem capite iam decimo dilucidauimus. Cętera verò omnia testimonia tā Lutheranorū, quàm nostrorum sinistra interpretatione peccant.
Quatuor Lutheranorum peccata. Quæ quidem peccata, ad tria, quatuorve redigūtur Primo enim errant vsurpantes fidem, non pro alia, q̄ ꝓ viua fide. Exinde enim, quàm certi esse possumus nos habere fidem, certos se esse putant, habere charitatem. Vnde
Luther. arti. 14. suarum. assert. Luther. art. 14. suarum assertionum, Non cōtritionem inquit, sacerdos debet petere à pęnitente: quia de illa certi esse non possumus, sed fidem, quam certissimè sentire potest in corde, si eā habet, ut ait Augu. Vnde Pau. inquit
2. Cor. vltimo. 2. Corinth. vlt. Vosmetipsos tētate si estis in fide ipsi vos probate. An nō cognoscitis vosmetipsos, quia Christ⁹ Iesus in vobis est? nisi fortè reprobi sitis. Hęc autem omnia perperam intellecta sunt. Primum cōfitentur cum
Augusti. 13. de Trinit. Aug. 13. de Trinit. quòd pōt quis euidenter scire se habere fidē. Cuius verba sunt, Fidē ipsam quisq; videt in corde suo, si credit: vel non esse, si non credit. Id quod & S.
S. Tho. 2.2.q.1. art.4. Tho. agnouit. 2.2. q. 1. articu. 4. ad secundum argumentū. Etenim licet non hēam euidentiam, sed tantū credā, extare Constantinopolim, euidenter nohilominus cognosco, talē me habere credulitatem. Et pariter est mihi euidens, me credere Deum esse trinum, licet, non sit euidens trinitas. Est mihi inquam euidens quod credo, siue per fidem acquisitam, siue per infusam. Quoniam nemini est euidens habere se habitum infusum: sed id tantum, quod habet credulitatē. At verò ista euidentia, est de fide secundum suam substantiam: sane quatenus est assensus mentis. An verò fides viuat per charitatem non ita certo scio. Aliàs, si eadē esset ratio de fide, & de fide viua, non solùm haberem certitudinem, me esse in gratia, sed certè euidentiam: qualem habeo, quòd credo. Vnde verbum Apostoli. Vosmetipsos tentate si estis in fide, potius designat dubietatem, quàm certitudinem. Et ideo vt S.
Interpretatio S. Tho. Thom. & omnes interpretantur, intelligendum est de fide uiua, scilicet, ut quisq; se probet, an sit in charitate. Atq; hoc ipsum est quod subiungitur, An nō cognoscitis uosmetipsos? quia Christus Iesus in uobis est, nisi fortè reprobi sitis In illis. n. in quibus certum erat existere Christum per fidem, sub dubio affirmat existere per charitatem: dicens, nisi fortè reprobi sitis.
Hieron. Et ita Hierony. exponit, quasi Apostolo. Corinthios commonefaceret, ut se examinarent: non quidem an haberent fidē, sed utrum eam haberent, charitate informatam.
Erasm⁹. Quinimo Erasmus ipse quem Bucer. in exordio sui libri de uera Ecclesiatū reconciliatione signiferum Lutheranorū ac Luciferum agnoscit, ita exponit. Nisi fide utcunque incolumi, uita impura me ruistis à Christo reijci. Potest ergo homo certus esse de sua fide, an uerò uiuat per charitatem, non itē.
Ratio discriminis. Cuius ratio discriminis manifestissima est: qm̄ assensus intellectus ex nulla diuina acceptione depēdet, & iō notissimū est unicuiq; persuasum habere Euangelium, gratia verò, & amicitia Dei in diuina beneuolētia & acceptatione consistit: quæ in nobis est ignota. ¶ In
August. 8. de Trinit. contrariū asit potest quis citare Augu. 8. de Trin. cuius verba sunt, Qui diligit fratrē, magis nouit dilectionem, qua diligit, q̄ fratrem, quē diligit. Vnde apparenter colligitur, non solum informem fidem, verum etiā formatā posse certo cognosci.

Hunc

Hunc autem locum omnes doctores interpretantur de actu charitatis, quantum ad substantiam. Potest enim quis certissimam habere experientiam, quòd habeat aliquem actum diligendi Deum. An verò omnia faciat quæ Deus præcipit, & ex verò corde propter ipsum firmũ habeat propositum nunquam peccandi, hoc nõ possumus certo scire: maximè vbi est ignorãtia praua. Qua de re lib. 1. cap. 22. dicebamus, omnẽ actũ, quo ad substantiam, qui est in amico Dei, posse esse & in peccatore. Quòd si quis rem etiamnum vrgendo hoc pacto perstrinxerit, Illa quę Deus nobis præcipit, per fidem sunt manifesta: ergo certo scire possumus quando illa implemus. Vnde Augu. in lib. de gratia Christi cap. 13. sic inquit, Docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt: simul donans, & quid agant scire, & quod sciũt, agere. Ad hanc replicationem iam supra capite proximo respondebamus, ꝙ quamuis in genere fides ostendat nobis legem, attamen an puro corde illam custodiamus, neque aliqua nos teneat ignorantia, id quidem nequimus certo scire, licet talem possimus habere probabilitatem, vt pacatas habeamus conscientias. Atq; huc pertinent verba Augustini, quæ non solũ loco citato, sed alijs etiã crebro inculcat. Id præcise intendens, quod in cõcilio Mileuitano can. 4. sancitum est. Nempè Christi gratiam non sic tantum nos adiuuare ad non peccandum, quòd per ipsam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, verum quòd per ipsa præstatur, vt quæ cognouimus, diligamus, & quæ diligimus valeamus implere. Itaque sensus Augustini non est, quòd per gratiam lege communi sciat quis in particulari, id qđ facit, iustene & in gratia faciat: sed id qđ facit in suo genere esse bonũ, iuxta reuelationem fidei. Puta orare, eleemosynas elargiri, &c. ¶ Secundum ergo peccatum istorum est, quòd remissionem peccatorũ & dona, quæ per fidem Catholicã certiores facti sumus, donata esset per Christũ dilectæ Ecclesiæ suæ: id est, illis qui vere cum illo sunt charitate coniuncti, arbitrãtur per eandẽ fidem notũ esse singulis, ꝙ talia dona re uera susceperint. Quod quidem non est necessarium. Quia huiusmodi promissionès (vt sæpissimè hactenus diximus) non absolutè, sed sub conditione proponuntur, Qui crediderit & baptizatus fuerit. Qui diligit me, diligetur à patre meo, Si impius egerit pœnitentiã, &c. Per hoc documentum soluitur illud 1. Corinth. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus: sed spiritum qui à Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sũt nobis. Ad quod respondet S. Tho. loco citato 1. 2. q. 112. quod intelligitur de donis gloriæ, quæ nobis in spe data sunt: ad quæ peruenturi sumus ꝑ gratiã. Quæ quidẽ dona licet certissime cognoscimus per fidẽ, non tñ cognoscimus per certitudinẽ, nos habere gratiã, per quẽ illa possumus ꝓmereri. Hæc ille. Cũ ergo ait Apost. Vt sciamus, quæ à Deo donata sunt, nõ intelligit, quòd vnus quilibet hoc de se sciat, sed quòd omnes per fidẽ credimus illa esse iustis proposita præmia: quæ per se Deus certo offert, vniuersisque paratissimus est elargiri, qui spiritui sancto non voluerint resistere. ¶ Tertium peccatum non solùm Lutheranorũ, sed & nostratium, quos redarguimus, est, quòd existimant, omne testimoniũ spiritus sancti facere nobis certitudinem fidei. Cum tamen nonnunquã ita se nobis inhabitare attestetur, vt non faciat certam fidem, cui cõstringamur firmũ assensum præbere, sicuti fidei Catholicæ, sed coniecturalẽ quandã cognitionẽ, quæ quãuis sufficiat tranquillas reddere conscientias eorũ, qui omni cura & solertia student pér gratiã Dei purificare corda, tñ nõ possumus vsquequaq; tuti esse, huiusmodi iudicia & cõiecturas à spiritu sancto promanare: scientes, ꝙ sæpe se Angelus Satanæ transfigurat in Angelũ lucis. Ex quibus secũdo, & tertio fundamentis liquidus elicitur sensus Pau. ad Rom. 8. quo loco Protestantes, atque maximè Bucer. in recõciliatione huius controuersiæ cõprimere, & prorsus euincere nos arbitratur. Ait .n. Paul. Non accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ, in quo clamamus, Abba Pater. Paul. autẽ his verbis nõ significat, ꝙ vbilibet sit spiritus sanct⁹, oĩno adimat timorem, certissimam faciẽs fidẽ suæ adsistẽtiæ, sed explicat uirtutem eius, & inclinationẽ. Quippe cuius munus

Margin notes: Augu. lib. de gratia Christi. cap. 13. — Interpretatio August. — Cano. 4. — Secũdũ peccatũ Lutheranorum. — 1. Cor. 2 — S. Tho. 1. 2. q6. 112. — Apost. — Tertiũ peccatũ — Rom. 8. — Paul.

nus est promouere hominem, vt non seruili metu supplicij operetur (cuius imaginé gerebat lex vetus) sed timore filiali, quo filius reueret Patrem. An verò adsit, nemini ita certo reuelat, vt reuelata est fides Catholica. Sed tñ aliqua sui exhibet indicia, maiora, aut minora, secundum diuersos hominis progressus & sanctimonię gradus, quibus fide per charitatem operáte, promouemur. Atque hoc ipsum est qđ continuo subiungit, Ipse.n. spiritus testimonium reddit spiritui nostro, q sumus filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tñ cópatimur, vt conglorificemur. Huius aût mysterium

Bernar. Testimonia diuinæ gratiæ.

testimonij agnouit Bernard. sermone primo, & secũdo in octaua Paschæ in illis tribus, quæ testimonium dant in terra, spiritu.s. aqua, & sanguine. Testimonia.n. gratiæ Dei sunt, aut nullam habere consciétiam peccati post baptismũ, aut lachrymarum fonte eorum sordes abluere: mox iugibus pœnitentiæ fructibus corpus affligere, & veluti sanguinolento martyrio prauas affectiones perimere, ac denique ĩ operibus spiritualibus exerceri. Sed tñ neq; hæc sunt planissima testimonia, vt in illa epistola paulo ante citata idé ipse est author. Est & aliud testimoniũ auiditas audiendi verbum Dei. Nã qui filius Dei est, verba eius audit. Atque illa métis dulcedo, de qua Apoc.2. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit. Hæc autem omnia sufficiunt quidem sedare conscientias, & cófirmare spé, non tamen pertingunt vsque certitudiné fidei.

Apoc.2.

Bucer.

¶ Sed mirandum est, q̃ nos Bucer. perstringere arbitratur ex eo q in eodem capite ad Rom. subinfert Apostol. Si De⁹ pro nobis, quis cótra nos? Qui ét proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non ét cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat: quis est qui condénat? Hæc enim verba eo audit intellectu, q nulla nos retroacta vita, nulli remorsus cóscientiæ debent terrere. Nã ét si opinemur, illa quæ modo agimus aut cogitamus peccata esse, nihilominus sumus per fidem certi, quòd omnia nobis condonata sunt per Christũ: qui cum à nostra parte pugnat, nulla nos possunt condemnare delicta. Sensum autem istorum verborum quis nõ videat ad certitudinem totius Ecclesiæ in genere referri, & non ad certitudinem singulorum? Explicat enim Paul. quemadmodũ cuncta nobis donauerit Deus cum filio suo, his.s. qui mébra eius efficiuntur. Qui tñ re uera mébrum fit per viuidam charitatem: hoc est, quod non possumus certo scire. Tametsi homo ita debet sanctis officijs certã facere, vt ait Pet. vocationé suã, vt possit dicere cum Paulo eodem loco, Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? Et quæ sequuntur. Hic auté Bucer. sancte precatur lectorem, vt cósideret quãta manifestatione Paul. vtatur ad confirmandam certitudinem gratiæ, affirmans nullam esse ré prorsus quæ possit iustum separare à charitate, qua Deus nos diligit. Hãc enim charitaté hic existimat Bucer. significari. Porrò autem nos haud tanta egemus consideratione ad cernendũ quãta isti cæcitate legant huiusmodi testimonia. Nam primum Paul. non loquitur de charitate, qua à Deo diligimur, sed qua ipse diligebat, atque omnes deberemus diligere Deũ. Amor enim diuinus, vt prior est nostro, ita neq; cessante nostro. Ob idque nulla esse posset compositio, coaptatioque uerborum, quòd tribulatio vel angustia non possent dimouere Deum ab ea qua nos prosequitur dilectione: quia ista pericula non pugnant contra Deum, nisi quatenus nos ipsos expugnant, ac superát. At verò siue de hac, siue de illa charitate loqueretur, quis móstrum hominis ferat, imponentis Paulo, q affirmauerit, nó posse iustũ vlla de cã separari ab amore Dei? Quandoquidem iustitia auferat libertatẽ peccãdi, neque omnes cófirmet in bono, vt peccare nequeant: & ideo licet nulla per se res habeat potestatem cogendi nos in malũ, nos ipsi ad hoc sumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem suæ confirmationis, vel, quod verisimilius est, exaggerabat, quàm ipse esset, quamq; Romani illi quibus scribebat, atque omnes Christiani esse deberent firmo, robustoque animo in Deum. Qui.n. inæstimabilem amorem erga nos Dei contemplarentur, filium suum, cumq; ipso oĩa nobis condo-

Refuta opinio Buce.

condonantis, profectò ob nullam earum rerum, quas Paul. commemorat, deberet à charitate Dei se moueri. At verò licet eo usque pectore quis ferueat, non tñ hét vsque adeò securitatem suæ salutis, vt falli nequeat. Præterquam, quòd nõ omnes possunt tantam concipere fiduciã, sed qui imitantes Paulum omni officiorum genere operam impenderint augmento diuinæ gratiæ. ¶ Quartum vtique peccatum istorum est, ꝙ nihil distinguunt inter fidé & fiduciam. In sacris.n.literis licet iubeamur fidem habere dictis Dei, nemo tamé iubetur habere fidé: hoc est, firmã persuasionem suæ salutis, sed fiduciam, quæ esse potest sine certitudine particularis fidei. Ex eo enim, quòd quis credat cupientissimum esse Deum nostræ salutis, quam vniuersis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæsitet, an aliquid à se obstiterit, nihilominus, si post vigilantem discussionem conscientiæ, nullius est conscius culpæ, cuius non pœniteat, cõfidere potest & debet in misericordia Dei, qui non permittet eum errare, neque despiciet cor cõtritum & humiliatũ. Et hæc est qua debét vti consolatione peccatores. Vnde Paul. Ephe. 3. in quo habemus fiduciam & accessum per fidé eius. Et 1. Ioã. 3. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad Deum Si cor, inquit, nostrum non reprehenderit nos. Et in causa fiduciæ non solùm ponit fidem, sed opera charitatis, per quę fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus. Et hoc est mandatũ eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrũ. Quã quidé fiduciam exigebat Christus ab Apostolis, vbi aiebat, Nolite timere pusillus grex. Atq; de hac fiducia loquuntur oés sancti vbicunq; cõsolãtur pœnitentium animos. Quòd si hic de nobis, vt de calũniatoribus conqueratũ Bucc. ꝙ iã non perseuerẽt dicere, fidé & fiduciã eandé ré esse, sed id tantum affirmant, ꝙ fides esse non potest sine fiducia. Respõdemus primum, qđ vbicunque asserunt, sola nos fide iustificari, fidem accipiũt pro particulari fiducia, vt distinguitur contra fidé historicam. Sunt tñ adeo lubrici & varij, vt nunquã in eadem ſñia persistant. Secũdo id ét, quod modo dicunt, est apertissimè falsum. Fides.n. esse põt sine fiducia. Nam fides est métis assensio, quã ueras esse credimus reuelationes Dei, atque adeo promissiones ipsas. Fiducia tñ licet inde incipiat oriri, non tñ firmaĩ, nisi ex charitate & rebus iustis qbus Deus nobis præcepit iustitiam colere. Non n. dicit scriptura, ꝙ fides foras mittit timorem, sed charitas. Ob idq; quantãcunque quis præstiterit fidem dictis & ꝓmissionibus Dei, si nõ adhibuerit opera, fidé quidé habebit Catholicam sine fiducia: at quantacunq; fuerit fiducia, nunquam perueniet ad certitudinem fidei in particulari assistẽtis gratię. Obijciet quis forte nobis verbum Iacobi 1. Qui indiget sapientia, postulet à Deo in fide nihil hæsitans. Hoc autem lib. 2. c. 6. explanauimus. Loquitur.n. Apostolus de petitionibus ad iustificationem pertinentibus, quas certa fide credendũ est impetrandas fore, nisi nostræ obstiterit voluntatis obex. Sed tñ quia nunquam omnino absque metu esse possumus eiusmodi obicis, nunquam habebimus certam persuasionem assecutos nos esse salutem. Possumus tñ habere fiduciam, quæ pacare nos possit iuxta verbum Pauli. Iustificati ergo ex fide, pacé habeamus. ¶ Præter hæc scripturæ testimonia fautores huius opinionis de certitudine gratiæ, excogitabant nescio quas rationes, quibus arbitrabantur conficere, vt saltẽ in aliquibus casibus haberi possit huiusmodi certitudo. Hæ autem profectò adeo sunt tenues, vt potuissent in præsentiarum, absque iniuria, prætermitti. Primũ ex scholasticis vnicus est qui huius palã fuerit opinionis, népé Ioannes quidã Bacconis carmelita. Attamen, vt nihil eius authoritati detrahamus, rõ sua nihil affert probabilitatis. Ait enim, ꝙ cum adultus baptizatur sine aliquo obice peccauit, certitudinem habet fidei, se esse in gratia: per hunc syllogismũ, Baptismus cõfert gratiam, vbi nõ inuenit obicẽ: ego non habeo obicem, & recta intentione suscipio baptismũ: ergo renascor filius Dei. Maior est propositio fidei: minoré autem homo in se experitur: ergo cõclusio est de fide. Hic aũt syllogismus nullius est roboris, propter notam infirmitaté minoris. Neq;.n. legitimæ dispositionis neque

Margin notes: Quartũ peccatũ. — Fides & fiducia. — Ephe. 3. — 1. Ioã. 3. — Bucerus — Charitas foras mittit timorem. — Scholasti. rationes. — Ioannes Bacconis.

veræ receptionis sacramenti tāta esse potest cognitio, quæ exæquet certitudinem fidei. At de dispositione fuit grande litigium. Arguebant. n. sic. Preparatio baptismi sufficiens, est, nō afferre obicem, quod tantum dicit negationem mali propositi cum intentione suscipiendi baptismum: hæc autem affectio cōpertissima habenti esse potest atq; euidentissima. Quod aūt illud solū requiratur, vt̄ esse opinio Scot. in 4. sen. dist. 1. & dist. 14. Et quamuis requiratur aliquis dolor, is etiā potest esse notissimus, quia, vt lib. 2. cap. 15. explicatum à nobis est, non requiritur contritio, sed sufficit qualiscumq; dolor. Vitium autem huius argumentationis primum est, q non discernit inter certitudinem fidei & probabilitatem opinionum. Dispositio enim in adulto ad baptismū quæ expressa est in sacra scriptura, tamquam de fide, non est nisi pœnitentia, vt, Pœnitentiam agite, appropinquabit. n. regnum cœlorū. Quam pœnitentiam requirebat etiā Pet. in actibus Apostolorum ante baptismū: nam, Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum, & Aug. Nemo potest nouam vitam inchoare, nisi præteritæ pœnituerit. Qualis autem pœnitentia requiratur nec S. Tho. nec Sco. neque verò vllus doctorū certo scire potest certitudine fidei, sed probabilitate suę cuiusque opinionis. Ob idq; licet Scot. (quod loco citato falsum mōstrauimus) vel quiuis alius crederet, q sufficeret non habere malum propositum, & inde inferret se esse in gratia, non haberet certitudinem fidei, sed certitudinem suæ opinionis. Nā quamuis omnes cōsentiant, q baptismus confert gratiam, ubi non inuenit obicem, non est certum certitudine fidei, quod ad tollendum obicem, non requiratur uera contritio, quæ sit dolor re uera pp Deū, nec qui ita doceret, haberetur hæreticus. Quicquid ergo sit de opinionibus doctorum, nemo habere potest certitudinem fidei, q talis dispositio sit sufficiens. Secundum autem uitium argumentationis huius, peius est. Nam quomodo quis potest habere certitudinem fidei, se nō laborare aliqua ignorātia crassa, vel iuris, uel facti, uel alicuius Catholicæ ueritatis, aut pp suam animositatem, aut fortè negligentiam ad inuestigandam ueritatem, quæ perseuerans ignorātia est obex gratiæ? At uerò præter dubitationem dispositionis, quis potest certior omnino fieri, q ille qui baptizat habeat intentionem baptizandi? Ille quidē qui paruulū ante usum rationis intingit, certitudinem habet fidei de salute paruuli. Nam de sua sibi cōstat intentione, & q in paruulo non fuerit obex, est manifestum. Qui autem baptizat adultum, non habet scientiā dispositionis suscipientis: sicuti neq; suscipiens habere potest sciam intentionis cōferentis. Licet illa credulitas sufficiat, ut maneat tutus. Sed contra Baptismus in uoto sufficit ad conferendam gratiam, ut supra lib. 2. cōstitutum est: quinimo expressa est determinatio concilij sub Innocen. 3. de presbytero non baptizato. cap. veniens. s. q non solum per sacm fidei, sed etiā per fidem sacramēti efficitur quis membrum Christi: ergo qui certus est de sua dispositione certus etiam erit de gratia baptismi. Respōdetur, q fides & uotū sacramenti non sufficit ad salutem sine sacto in re, nisi qn adest uera & legitima cōtritio. Q aūt sit uera contritio, puta dolor propter Deum, non potest liquido constare. Si autem contritio non est sufficiens, quamuis petat sacm, & sacerdos fingat illud administrare, si re uera non baptizat, nulla confertur gratia, quia neque dispositio per se sola sufficiebat, neque ex opere (quod aiunt) operato confertur. Si ergo nec de dispositione quæ per se sola sufficiat, neq; de sacto primam conferente gratiam haberi potest certitudo fidei, fit, ut neq; haberi possit de gratia ipsa. Per hæc proditur ignorātia aliorū, quos lib. 2. ca. 15. reprobauimus. Aiunt. n. q quicumq; putat se fecisse, quod in se est ad delendū peccatum, iam est in gratia: hoc autem clarissime quisq; de se potest cognoscere. si q putet se non habere peccatum: ergo erit certus suæ iustitiæ. Prodita (inquam) est inscitia istorum. Sanè qui existimant nō posse hic subesse ignorātiam culpabilē, sicut in alijs rebus: cū tā sit manifestissimum, q pōt quis leuiter credere, fecisse sufficientē diligentiā, tā ad examinandū conscientiam suam, quàm ad explorandum aliquam ueritatem, cuius ignorantia laborat, quàm tamen

De dispōne.

Scot. 4. sen. dist. 1. & 14.

Refutatio.

De presby. non bapt.

Ad aliorum opinionem responsio.

tamen diligentiam non fecerit. Quinimò potest credere se habere dolorē propter Deum, vt mòdò dicebamus, dum non sit talis. Falsissimum ergo est, quòd quicunque putat se fecisse quod in se est, sit liber à peccato. Nam tunc quicunque putaret se esse in gratia, eandem haberet. Et quando hanc suam istis opinionem cōcederemus, non tamen inde inferrent certitudinem fidei catholicæ: siquidem neque ipsismet est nisi opinio. Responsio prȩterea ex his colligitur ad argumentum Caietani j. quæst. de contri. cuius libr. 2. cap. 16. meminimus. Negat enim eodem instanti quo homo per speciale auxilium Dei sufficientissimè est dispositus, infundi semper gratiam: sed Deus, inquit, spectat plus, minusve pro libito suo. Cuius totam rationem & causam adfert, quòd alias posset esse homo certus se esse in gratia. Quoniam de huiusmodi, inquit, sufficienti dispositione certitudo haberi potest. Opinio autem hæc vt illic dicebamus, non solùm vniuersis Theologis aduersatur, consentienter docentibus, eodē instanti concurrere vltimam dispositionem & gratiam, sed sacræ etiam scripturȩ male consonat. Vt, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti, &c Et Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit: vbi August. & Patres semper intelligunt, in quacunque hora, & quocunque momento Et S. Tho. 1. 2. quæst. 112. vbi in forma quæstionem disputat, expresse respondet, quòd ex necessitate, non quidem coactionis, sed tamen infallibilitatis datur gratia se per auxilium Dei præparāti. Et est præterea argumentum, quod si talis opinio esset vera, certum esset tempus, quo Deus remoraretur pœnitentem. Nam dicere, quòd aliquando cessat plus, aliquando minus, ridiculum esset. Si autē in medio illius tēporis intercederet mors pœnitentis, tunc legitimè dispositus obiret absque gratia. In summa gratis & absque vlla probabilitate negatur lex in operibus gratiæ, quàm Deus instituit in operibus naturæ. Nempè, quòd vltimam dispositionem simul comitetur forma. Neque vllo pacto inde fit consequens, vt haberi possit certitudo gratiæ. Quoniam nemo potest esse certo conscius suæ legitimæ præparationis. ¶ Aliud argumentum certitudinis gratiȩ meditari quis posset de illo qui martyrium patitur in testimoniū fidei. Est enim sanctorum doctrina, vt lib. secundo dictum est, quòd illic omnia cōdonantur crimina. Sed tamen facile argumentum, soluitur per illud documentū, quod libro 1. cap. 20. exponebamus. Nempe nullum esse actum habentem speciem charitatis, qui non sit quantum ad substātiam communis illis etiā qui sunt in peccato: præsertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat quin hæreticus eodē robore animi & ardore (vt putat) charitatis sese offerat martyrio, atque verus Christianus? Ob idque licet prægrandem habeat fiduciam martyr suæ salutis, non tamen habet fidem Catholicam, nullū obijcere se obstaculum: nisi per specialem reuelationem certior fiat. Hæc autem respōsio inde præcipue cōfirmatur, quòd de vniuersis propemodum martyribus, vel legimus, vel credimus, Deū illis peculiariter reuelasse, placere sibi eorū sacrificiū. Quæ quidem reuelatio non fuisset necessaria, si actus ipse, infallibile esset testimonium. Sunt alia omnia argumenta, veluti hæc, imbecilla & frigida, in quibus idcirco per censendis permultum langueret oratio. De quibus ergo satis, atque adeo de toto opere, quod Deo authore, ad suam ipsius gloriam, hucusq; perduximus. Vtinam aliquid ecclesiæ suæ emolumētum fecerim, ad conciliandas controuersias, quæ trigesimum iam annum orbem Christianū dexant. Neq; solùm oues Christianum diuersa symbola dispergunt, verum in arma etnum cogunt. Tametsi quàm fuerint necessaria & sancta, quæ Cæsar pro tuenda fide induit Deus, cuius causa agitur, clarissimis eius victorijs patefecit: Faxit ipse, cuius perfecta sunt opera, vt si alia non est commodior via, vel hac in ouile reducamur sub uno pastore, per quem spiritus sanctus, tum has discordias componere, tum etiam turbas sedare tandem dignetur. Qui cum patre, & filio vnus est Deus, Cui laus est sempiterna.

Caietā. 1. q. de cont.

Testimonia scripturæ. Exech. 33. S. Tho. 1. 2. qō. 112.

Argumētum.

De martyrio.

FINIS LIBRI TERTII.

APOLOGIA
FR. DOMINICI SOTO,
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
ORDINIS PRAEDICATORVM,
ET CAESAREAE MAIESTATIS CAROLI V.
Imperatoris à sacris confessionibus.

Qua Reue. P. Ambrosio Catharino, Episcopo Minorensi, de certitudine gratiæ respondet.

ATALE ergo Theologis est; perquã Reuerende Pater Catharine; vt nemini quicquam edere aliis legerent, quàm vt tibi sit illico responsurus, tuęq; ferulæ porrecturus manũ: Nobis vel maximè, qui ob commune religionis institutum sanctiori te attingimus necessitudine. Hoc quippe societatis vinculum ita colere perseueras, vt nos vbique omnes lacessas, deq; singulis verbis flagelles. Durissimam sanè, tam tibi, quàm nobis prouinciam, mihi pater colendissime, nemine tradente suscepisti, nulloque cogente sustines, si ueluti in publica specula omnium censor sedens, quicquid in publicum prodierit, aut contra te scriptum pu tes, aut, nisi tuo insto charactere, abire non feras: vir alioqui Christiani pectoris, atque adeo indigni, cui ista contradicendi, detrectandique libido contigisset, Ab ipso enim statim tempore quo iam ętate prouectus ex iure cõsulto Theologus de repente prodijsti, simul & audire cœpisti in scholis, & contra egregios scholarum Doctores scribere. Nunc verò in hoc sacrosancto concilio constitutissimum habes, ut qui, te inconsulto, aliquid euulgauerit, te iudice pœnas luat. Hæc nullatenus mei gratia cõmemorâssem? nam etsi me tuis quoq; maledictis resperseris, paulo tamen mitius, q̃ alios soles, At cui tam refriguerit Christi charitas, qui non te pater admodum reuerende, earum admoneat contumeliarum, quas in optimum patrem Bartholomęum à Miranda coniecisti, propterea quod de residentia prelatorum diuersam à tua, sententiam suadere tentauit? Quàm tamen, vtcumque tu contrà sentias, non solùm maior, verùm melior etiam Theologorũ pars semper sibi habuit persuasam: nempe iure diuino esse præceptam. Atqui poteras & tuam sententiam, etiam si falsa esset, minus tamen frigide colorare: & de calore maledicendi plurimum remittere. ¶ Etenim quo ad causam pertinebat, tua omnis confirmatio residentiam non esse de iure diuino, hęc prorsus est, Quamuis Episcopatus institutio sit diuina, tamen applicatio huius personæ ad hunc particulariter Episcopatum, munus est Pontificis summi: modus ergo curæ & residentiæ determinatur ab eodẽ Põtifice. Quam porro collectionem, miraculum est, ut heas pro euidenti: cum tñ neq; probabilitatem præ se ferat in sensu quo tu intelligis, scilicet q̀ modus curæ nullo sit modo determinatus iure diuino. An putas pater sa- Ratio Catharini refutatur.

pientis-

pientissime Episcopatus duntaxat titulū sine re diuinitus esse institutū? Cū Deus inquam creauit Episcopatum, non aliqua munera instituit illi connexa, ab Episcopi functione indiuisa & inseparabilia? Quis ambigat? Nam alias statuendo Episcopatum, nihil instituisset. Sicuti qui instituit regnum, aut quemuis alium magistratum aut dignitatem, certam sanè functionem erigit. Exempli gratia, An negabis Episcopi iure diuino habere potestatē ordinandi, confirmandi, & aliorum id genus licet possit vsu pro culpa suspendi? Credo id non ibis inficias. Vel responde, quidnam Deus instituit qn̄ instituit Episcopatum? Non ergo consequitur, Authoritas est Pontificis personā Episcopi creare: ergo determinare quam debeat habere curam & potestatē. Pari modo respōdebunt tibi qui sustinent, residentiam esse de iure diuino, Nimirum quod cum prædicare, visitare, & cætera id genus sint annexa functioni Episcopali de iure diuino (quæ commode fieri nequeunt, nisi ab ipsa persona, cui iniuncta est cura) residētia ipsa est de iure diuino. Quid enim refert quod Christus singulares personas addixisset singulis diœcesibus? an hanc curam remisisset Pastori summo vel canonicæ electoribus, postquam præscripsit Episcopi officia? Æqua ergo ratione iure diuino tenentur Episcopi residere, ac si ipse creasset Episcopos. Siquidem Papa, nomine, & vice Christi per spiritum sanctum creat Episcopum: quod tu nequis cauillari in

Act.20. uerbo Apostoli, In quo uos posuit spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei. At responsio tua est, quod non posse pastoralem curam præstari sine personali & assidua residētia, non habet euidentiā. Quam rogo exigis euidentiam à Theologo, in huiusmodi moralibus disciplinis? An illam fortè quæ necessaria est mathematico? At hanc postulare non solum cō-

Arist.1. Ethicorum. tradicere est Aristoteli, docenti primo Ethicorum, non esse à philosopho morali eiusmodi demonstrationem requirendā: uerum stupidi est hominis euidentiores rationes in unaquaq; re efflagitare, quàm fert ipsius rei negotium. Si autem contentus ea es persuasione, quam morales philosophi, rerumque prudentes pro euiden traducerent, profecto hanc persuasionem tibi facerent, præter experientiam, cum Euangelium, tum & probationes quas à rerum natura ratio naturalis colligit.

¶ Atque adeò similiter peccas alio enthymemate. Nullus est locus manifestus in sacra scriptura, vbi Episcopi iussi expresse sint residere: ergo residentia non est de iure diuino. Nam profecto quando in tota sacra pagina nihil aliud legeremus, quàm quod Episcopi instituti sint in pastores & prælatos, hoc ipsum sonat quod sint residentes. Nam quid rogo est creare regem, eligere consulem, mittere prætorem in prouinciam, &c. quàm constituere hominem qui personaliter administret huiusmodi munera & magistratus? Quanto magis hoc verum est in Episcopo, cuius, cum ipse sit, qui solus personaliter redditurus est rationem in die iudicij animarum, quæ Christi sanguine redemptæ, suæ sunt fidei commissæ, omnino necessaria est præsentia? Alias quid opus fuisset Christo domino nostro instituere peculiares Episcopatus, quod tu concedis, ut esset proprij pastores? sufficeisset enim unicum fecisse Episcopum totius Ecclesiæ, qui suos dimitteret in omnes orbis partes uicarios. Neque uerò exhinc continuò sequitur, vt nulli sint casus, quibus quandoque possit Episcopus sede sua abesse, præsertim authoritate Pontificis maximi; cuius est in similibus necessarijs casibus ius interpretari diuinum. At nō est modo animus tractandi hanc controuersiam. Neque abrodere nunc uolo, quæ sum in hanc causā meditatus: dabit enim Deus proferendi oportunitatem. Sed retuli exempli gratia hanc tuam argumētationem, ut ostenderem quo utaris Achille. Quam profectò etiā si Achilles esset, non debuisses hoc tempore in pugnā mittere. Tempore, inquam, quo Episcoporū absentia à suis sedibus tā est Ecclesiæ perniciosa, debuisses potius ab huiusmodi abstinere disputatione, quam eorum obligationē extenuare. Tantum abest, vt hoiem, qui in cōcilio verisimiliorem, & Ecclesiæ commodiorē partē defendebat, tam atrociter insimulare, & obiurgare licuisset. Homini, inquam, quem tu usu & consuetudine noueras doctum, Catholicū, pium, grauem,

Confutatio secūdæ rationis.

grauem, modestum, honoris minimè ambientem, nemini nocuum, cunctis denique Christianis moribus imbutũ, perinde ac si antithesim suorum morum perfecisses, sic tertio quoque verbo contraria horum vitia, & probra impingis: atque eadem citra scomma quidẽ vllum: sed (vt à peiori verbo temperem) significãtius, quàm vt ego præ pudore referre ausim. Ais statim in epistola concupisse te hoc loco, ut pectus fenestratum (quod Socrates aiebat) tibi contingeret: quo perspicua esset omnibus charitas, quam animo erga omnem fratrem geris. Ad contuendam quidem charitatem tuam, nulli opus est fenestra pectoris tui: nam cur non ardeat Episcopus charitate? Sed in hoc certè optaremus tuum fenestratum pectus, ut intueremur quoniam amplexu maritari charitati ualeat tanta uerborum amarulentia. Suscipio admonitionem tuam, quòd monacho non liceat Episcopum repræhendere, sed errata lugere: nihil ergo repræhẽdo, sed lugeo: & (quod asinæ licuit) respondeo, cur nos cædis? Quod demum ais, te in gratiam, & gloriam Synodi hæc scripsisse, iudices sunto, qui leniori sunt, æquiorique perinde ingenio. Nam ista à te immota corrixatio, & tam acris obiurgatio non potest, & inter Catholicos, & in Synodo non esse scandalosa. Quod verò demum addis, non fuisse patribus per Reuerendiss. mos Legatos liberum, hoc punctum, tam modo Ecclesiæ Dei necessarium, in Synodo disputare, an scilicet residentia esset de iure diuino, tu tecum ipse reputa, quàm manifestario testimonio, si vlla tibi esset habenda fides, partes ageres hostium Synodi: sane cui imponunt, non esse in illa integram libertatem. Sed de his satis: ego enim haud ita credo. Et ubicunque concilium sit, suscipio, amplector, & veneror.

Quo status causæ & controuersiæ instituuntur. Cap. II.

AD meam autem causam ut descendam, optassem magis ut mihi per te licuisset cum nemine vnquam litigasse (quod seu per hactenus habui constitutissimum) quàm tecum pater spectatissime congredi: Porrò cuius maluissem personam ob tuam religionem & Episcopalem dignitatem semper revereri, quàm opiniones vnquã, vel legere, vel audire. At verò, vt paulò ante dicebam, adeò te existimas ab omnibus impeti, vt me etiam potueris de meo proposito dimouere. Atqui diu mecum consultaui responderemne tibi, an silerẽ potius. Enimuerò vix iniri potest concertatio vlla, vbi stylus ipse contradicendi nõ aliquid pariat, vel amaritudinis, vel saltem asperitatis: quæ vt ab ingenio Christiano procul esse debet: ita meo certè est ingratissima: potissimum aduersus Episcopum. Haud enim nescio isti uestro ordini, à maximo vsque ad minimum, quantum sit habendus honor. Et potuissem prætetea tua omnia in me opprobramenta ingenio tuo condonare: qui religionẽ arbitraris tali atramento contra omnes scribere, quotquot tibi videntur errasse. Atqui errant apud te uniuersi, qui abs te quo pacto dissident. Præsertim quod, vt paulò ante dicebam, hæc nostra Catholicorum, quam molitus es, concertatio nõ omnino refert, quæ esse deberet, animorum concordiam. Attamen cum iudicio isto meo (vtcunque si tuo inferius) in eadem etiamnum hæreas salebra de certitudine gratiæ: quàm S. Synodus condemnauit, non potui, nec (credo) debui censurã tuam sine respõs dissimulare. Eo præsertim, quòd cum me ita infamaueris, vt qui falso nonnullis ea impinxerim Catholicis, quæ nullus eorum vnquam dixerat, rebaractum à me iri hoc à te datum scandalũ, inter eos nimirũ qui Synodo nõ interfuerant (synodalibus.n. res est contra te oculatissima) nisi has ego sordes eluerem. Patefacerem.s. quàm nihil ego effinxerim: sed publicam, manifestariamque historiam denarrauerim, cui vel tu ipse palam etiamnum attestaris. Hãc denique nostram Apologiam, si eo recipias Christiano pectore, quo à me proficiscitur, efficere tecum possem (quod maximè cupio) vt tuum illum detractandi, vel animum poneres, vel stylum saltem moderares. Patere tantisper, dum id ostẽdam, quod dixerim te pdurare in sensu dãnato per Synodũ. Haud.n. inter Lutheranos censeo, Errat de certitudine gratiæ.

 senem,

senem, quem sum semper vt Catholicam ueneratus:at alium sensum retines:mitio rem quidem, falsum tamen. ¶ Sed quo rem à prima linea exordiar, liber noster de natura & gratia, ad tuum delatus tribunal, totus displicuit. In quatuor verò postremis capitulis tertij libri tractaueram de certitudine gratiæ: quæ longissima omnium fuit disputatio & molestissima in sancto concilio. Et quia non simplex uerum duplex fuit cōtrouersia, duos ego sensus discreui, quam potui pro ingenio meo luculentissimè. Primus erat Lutheranorum: qui ideo astruunt vnum quemque esse certum suæ gratię certitudine fidei, quod docent, eandem gratiam ex nullis nostris operibus dependere: nec tanquam ex dispositionibus: sed apprehendi sola fide Catholica: qua credimus promissiones Christi ueras esse & certas. Atque adeo quanta certitudine credere tenemur, Deum esse veracem, credere etiam (aiunt) astringuntur singuli iusti, se esse in gratia. Quem sensum nemo vnquam in cōcilio addubitauit esse falsum; neque discutiebatur, nisi vt explicatius condemnaretur. Alter uerò fuit sensus eorum, qui, tanquam Catholici, confitebantur, dependere modo dicto gratiam ex operibus nostris, nihilo secius, posse hominem lege communi certum fieri certitudine excludente omnem prorsus dubitationem, se esse dispositum, esseque subinde in gratia constitutum. Atque id quidem testimonio spiritus sancti: de quo loquitur Paulus ad Roma. 8. vbi ait quod spiritus sanctus testificatur spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Horum autem Catholicorum, postquam tu tantopere tibi hunc titulum honoris gratia, usurpas, lubenter concedimus, fuisse te Coryphæum. Ego uerò non solum alia, mitiorique nota subnotaui Catholicos, quàm Protestātes, uerum & diuersis quoque argumentis contra ipsos visus sum. Tu autem contra, duos edidisti tractatulos, ambos quidem mihi obuersos, sed tamen primum ais te antequam librum nostrū uideres absoluisse, alter uerò est quo contra me propriè causam agis. In utroq; querela tua est, & stomachus, quod ego Catholicos cum maximo scandalo & iniuria infamauerim. Si quidem non solum in primo membro aduersus Lutheranos cōuenimus, nempè quorum sensum summo consensu refutamus, uerùm & in altero nulla erat, inquis, Catholicorum dissensio. Nisi quòd ego perplexè, inconstanterque locutus, uoluerim verbis propriè dissilire ab alijs. Ob idque in primo tractatu statim proponis facilimè te diuinasse, uerba decreti aliter plerosque acceptu ros, quàm fuerat mens sanctæ Synodi. Et in altero contra me propriè ais, me impingere id Catholicis, quod à mente & cogitatione eorum semper fuit alienum. Et subdis dolere te non tibi per nos licuisse nostrum videre librum, antequam ederetur. Intellexissem enim in nihilo te aliter quàm nos rem sentire. Atque inde or sus, acerrimam in nos instruis pugnā. Ego uerò, pater colendissime, antequam ad singula ex ordine respondeam, explica.. e conabor, quantum inter nos discriminis, nō solum extiterit, sed, vt ideo modo etiam existat. Ac deinceps breuissimè aperiam (confirmando ea quæ latissime in libro nostro congessimus.) falsum esse sensum in quo perduras, &, ut ego credo, diuersū à mēte Synodi. Denique tertio loco, uel singula, uel præcipua capita tua dissoluendo persequar. ¶ Igit ut missum faciamus Lutheranorum sensum: in quo repellendo summa est nobis concordia, dissensio, quam inter tuam, meamque mētem, nullam, extra uerba, esse existimas, hæc est in re maxima. Porro, quod tu arbitraris, posse fieri hominem certum suæ gratiæ, certitudine, quæ licet non fit æqualis fidei Catholicæ, sit tamen uera fides, id est, omnem prorsus dubietatem excludens: atq; id quidem lege communi: nempè testimonio illo, quod, authore Paulo Spiritus sāctus reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Hoc ego uerò, salua pace & authoritate tua, credo esse omnino falsum. Nō possum aliter sanctam, quam arbitror, ueritatem enunciare. Quod si pergis, vti facis, id de omnibus vniuersim iustis affirmare, aperte pugnas cum communi Christianorum sensu. Immo iterum atque iterū aio præter eos quibus sanctissimis hominibus Deus propriè id indulserit priuilegium, neminem esse certum suæ gratiæ per

Exordiū

Rom. 8.

Querimonia Cath.

Distributio Apologiæ.

Dissidiū

per assensum, qui mereatur nomen fidei, hoc est, qui prorsus omnem tollat dubietatem, extinguatque omnem metum, vsque ad minimam particulam. Hæc si explicauero, palam fiet quàm gratis tot mihi perplexitates, falsitates, & ignorantias, de me toties admiratus, exprobraueris: quamque fuisset tibi consultius, decedere de propria opinione, ut alij omnes fecerunt: & simpliciter auscultare, ut iacet, decreto Synodi. ¶ In hac autem explicatione non multa repetam eorum quæ in tractatu nostro protuli: esset enim fastidio sum audire, sed ea tantum, quę in gratiam propriè tui fuerint operæpretium. Nō inquam, tam incumbam ueritati asserendę, ut quæ illic satis est cōfirmata, quàm tuæ repellendæ exprobrationi. Tu ergo, pater obseruande, quia quam semel concepisti, opinionem, nulla ratione euellere animo potes, illo potissimum loco Pauli fulcire eam persistis, ubi ait Spiritum sanctum testimonium reddere spiritui nostro, quod filij Dei sumus & hæredes. Inde enim hâc tu instruis paralogizationem statim in primo tractatu. Testimoniū hoc spiritus sancti fide accipimus: & cum sit testimonium spiritus sancti, ualidum est: & cum sit ualidum, certum facit credentem, qui nouit illum: & ita certum, ut sit infidelitatis titubare: Testimonio nō spiritus sancti subesse falsum non potest. Quare concluditur, ais, quòd homo potest esse certus suæ gratiæ: atque hoc certitudine fidei, & eius fidei, cui non potest subesse falsum. Verba tua sunt ad literam: quę licet inter argumenta proponendæ quæstionis ponas, tamen certissimo credis, syllogismū concludere, adeò vt in ambobus tractatibus frequentissima inculcatione illum repetas Ob idque duos fidei assensus hac ratione discernis, s. quòd alius sit assensus fidei, cuius certitudo sumitur ex obiecto: nempè quid de ijs sit, quæ ab Ecclesia proposita sunt, ut credantur. Qualia sunt omnia scripta in sacra pagina. Quam quidem fidē omnes agnoscimus, esse Catholicam hoc est, vniuersalem, vniuersisque necessariam. Alius uerò est assensus fidei, cuius certitudo sumitur ab interno lumine spiritus sancti testificantis, quòd filij Dei sumus. Et hæc, inquis, licet, non sit tanta, quanta est fides Catholica, est nihilominus vera fides, omnem prorsus dubietatem excludens, eo q, est à spiritu sancto.

Paralogismus Cath.

Duplex fides Catho.

Et quoniam in hac vocula, tanta, uel tu optime pater, uel mea subest fallacia, uide quomodo negas, hanc fidem esse tantam, quāta est Catholica. Hac enim sola ratione id negas, quia non est tam vniuersalis, vt eius obligatio vniuersos complectatur. Item non tanta, quia non eadem uia sumitur eius certitudo, scilicet, ab obiecto per Ecclesiam proposito. Cæterum tanta est in effectu: nempè quia omnem dubietatem tollit, ab animoque abstergit, velut fides Catholica. Quandoquidē ratio tua est, quòd sit ab eadem diuina causa, qua fides Catholica: vtpote ab spiritu sancto. Itaque si rem tecum bene reputas, solum negas esse tantā extensiue (ut uerbis philosophorum vtamur) tantam nihilominus concedis intensiue: seu si mauis, effectiuè. Nam intensio, etiam fidei Catholicæ, cumulatior esse potest in uno, quàm in alio, iuxta illud, Adauge nobis fidem. Quod si ista verba non placent, retines saltem paritatem in hoc effectu, quod neque minimum scrupulum dubietatis relinquit, sicut fides Catholica. Ita enim expresse ais in tua declaratione, his uerbis, Et ideo non uocamus hanc fidem Catholicam, id est, vniuersalem, sicut accipit beatus Athanasius, sed est fides particularium sententiarum. Et subdit, Et falsissimum est, quòd homo ex lumine fidei non potest aliud cognoscere, quàm quod ab Ecclesia est determinatum. Hæc tu. Differt ergo apud te solùm hæc fides sicut particularis ab vniuersali: in certitudine autem æquiparantur. Itaque ut adæques fidem propriæ gratiæ, lege communi illi q est ex priuilegio. Ego uerò &, vt reor, quotquot rem oculatissime perspexerint, longissimè aliter sentimus. Porrò quòd præter fidem Catholicam, & specialem illam reuelationem, quæ ex priuilegio sacratissimæ uirgini, nonnullisq; alijs sanctissimis facta est, nullus assensus, etiam si communi testimonio spiritus sancti sit ingenitus, illum pertingit gradum, ut omnem prorsus dubietatem adimat. Et ideo aio non mereri nomen fidei, nisi more humano: scilicet, quemadmodum

Tanta fides.

homines ciuiliter loquuntur de fide : & de securitate. Explicabo me adhuc amplius: quia citius patiar tibi uideri prolixus, quàm implexus. Agnosco cum omnibus Christianis, aliàs essem hæreticus, quod cuicunque venienti in gratiam Dei, spiritus sanctus testimonium aliquale reddit suæ in Christo regenerationis: modo minus, modo maius, prout quisque proficit in uia Dei. Assensus tamen instillatus ab spiritu sancto, nonnunquam, puta in hominibus tepidè conuersis, adeo est remissus, vt neque magna, sed tenuis sit opinio. Crescit autem crescentibus indicijs, puta dulcedine interna diuinarum rerum, & firmitate propositi in bono, &c. Nunquam tamen (citra speciale priuilegium) eo usque firmatur, ut omnem abradat penitus scrupulum: nisi ut simus certi more loquendi humano, uel (quod philosophi morales dicerent) moraliter. Homines enim in conuersatione ciuili dicimur firmiter, & certissimo credere, quando nulla est uerisimilis ratio dubitandi. Exempli gratia, Certissimè credo, securusque sum, quod extat Roma: nihilominus hoc iureiurando non affirmassem: quia fieri potest, ut iam modò non sit. Securus etiam sum & tutissimus, humano more loquendo, quod amicus, quem ante horam sanum vidi, uiuat modò: non tamen id iurassem, quod tamen facerem de articulis fidei. Neque uerò si quis mihi contrarium diceret, omni proculdubio affirmarem. Quia ista credulitas non diluit omnem suspicionem. Et ideo Aristoteles non distinxit fidem hanc ab opinione. Ita prorsus dico de testimonio spiritus sancti lege communi, quod sumus filij Dei. Imò utinam ego aliquando ad tantam certitudinem peruenirem, quantam habeo: quod extat Roma: quæ tamen non est nisi intentissima opinio. ¶ Antea uerò quàm hæreticum me appelles, negantem, testimonium spiritus sancti efficax esse ad ingenerandam fidem, quæ deleat omnem dubietatẽ, animaduerte quæso expositionem meam, quam explicatissime scripsi in tractatu meo. Ad hoc ut generetur in assensu fidei tollens omnem hæsitationem, non satis est, quod sit ab spiritu sancto, sed requiritur, quo certitudinem habeamurs esse ab spiritu sancto. Et ideo, ut ego illic referebam ex sancto Thoma, & Theologis, duo concurrunt ad assensum fidei, scilicet lumen internum inclinans nos, & præterea authoritas diuina alicuius proponentis hoc esse reuelatũ à Deo: qualis est authoritas in Ecclesia proponẽte sacras scripturas. Cum autem spiritus sanctus interne vnicuique per indicia, & quas tu vocas circunstantias, reuelat statũ gratiæ, adest quidem prima causa certitudinis, scilicet internum lumen, à quo qui manat assensus, nõ potest esse falsus. Quia tamen habere non possumus certitudinem, quod ista intrinsecus reuelatio sit ab spiritu sancto (quoniam non est autoritas Ecclesiæ proponentis, nec Dei certo affirmantis q̃ ipse sit qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Nõ quod spiritus sanctus id non posset, si vellet: absit enim tam ingens blasphemia: sed quia ita nobis loquitur, ut nobis non constet eum esse qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia, quàm per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum, Si Christus saluator noster nunc in forma humana indignissimo mihi appareret, & antequam mihi aperiret se esse Christum, affirmaret aliquam ueritatem, certe nihil aliud quàm opinionem mihi faceret: licet quicquid dixisset, verissimum esset. Postquam autem certò retegeret se esse Christum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipsos fidei. Ex hinc falsitas apparet illius, quod ais in tractatu secundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoscere vtrum à lumine fidei illud veniat. Immo aio ego quòd in his quæ sola reuelatione Dei constant, nemo potest certius nosse hoc esse uerũ, quàm nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui exhinc palam constat differentia inter priuilegiatos, & illos, qui de communi lege recipiunt testimonium spiritus sancti, q̃ sint in gratia. Illi.n. ita percipiũt reuelationem, ut certissimo illis constet, illud

Marginal notes: Fides moralis. — Requisita ad fidẽ. — Exẽpli de Christo. — Reuelationis priuilegium.

illud esse reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per se, quod modò facit per Ecclesiam. Siue reuelatio sit inhærentis gratiæ, siue alterius rei, ut futuræ uictoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit reuelatio, non id constat, certitudine fidei, maioris, quàm quæ habetur per coniecturas, quod ille spiritus, qui nobis loquitur, est spiritus sanctus.

Punctū discriminis.

Atque hoc est inter nos punctum discriminis, quod tu parem facis reuelationem communem, illi quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione: nanque etiam illa maior fuit in Virgine, quàm in Paulo. Sed saltem in hoc quod pellit omne dubium. Quod ego: imò verò Synodus pernegat. ¶Quo ergo ad causam propius accedam, ubicunque ego affirmo, neminem certum fieri posse suæ gratiæ: tanta certitudine, quanta est fides Catholica. sed solum humano modo, non solùm nego de quantitate illa extensiua ex parte obiecti, scilicet quòd non possit esse tam uniuersalis certitudo de hoc, quam est eorum quæ præponuntur ab Ecclesia (de hoc enim nihil disputabatur) verum dico quod in effectu non potest esse tanta. Hoc est, quæ tollat prorsus omnem dubietatem: qualis est effectus fidei Catholicæ. De quo penitus sensu agebatur inter Theologos & patres: & nos modo te negante, discordamus.

Tāta certitudo.

Itaque tu duas lege communi ponis fides: scilicet Catholicam, atque hanc specialem: quæ, quum apud te omnem tollat dubietatē, fides tibi est proprijssime. Ego verò tantum vnam, scilicet, illam quæ est Catholica, & quamcunque aliam ex priuilegio: vbi Deus certo reuelat suum esse testimonium: quæ quidem in certitudine non differt à Catholica: sed in hoc, quòd non est uniuersalis. Nisi forsan fuerit proposita ab Ecclesia. Qualis est illa, Aue gratia plena. Illa autem, quam tu ponis, peculiaris de cuiusque gratia lege communi, nō est fides, sed opinio: magis, minusve intensa: & quæ in prouectis sanctis tollit dubietatem, vt more humano dicamur per illam certi.

Cui nō potest subesse falsum.

Quo fit vt quando ego cum omnibus Theologis dixi illam tandem esse propriè fidem, cui non potest subesse falsum, non intelligebam (vt tu fingis) quod debeat esse de obiecto necessario, sed quod in sensu composito, etiam si de contingenti non stet quempiam sic assentiendo decipi. Quod est talem assensum omnino tollere dubietatem, faciendo hominem certissimum. Et vt opposita iuxta se posita clarius elucescant.

Exemplum.

Disputant uerbi gratia philosophi, an accidens quantitatis res distincta sit à substantia, sicuti color. Illa autem propositio necessaria est, si est uera, & impossibilis, si est falsa. Sed quia assensus ille, quantitas, alia res est, quam substantia, non tollit omnē dubietatem, dicimus quòd sic, aut contradictorio modo assentiens potest decipi. Quare vtraque pars est opinio. Eodem modo loquimur de hac contingenti, Ego sum in gratia. Si enim hoc mihi Deus reuelaret speciali priuilegio, vti Paulo, esset certissima fides: cui non posset subesse falsum. Quum autem mihi communi lege reuelat spiritus sanctus per dulcedinem mentis quam mihi instillat, uel per alias coniecturas, quibus conijcio habitare in me eundem spiritum, licet, sub conditione loquendo, necessarium sit, quod si assensus sit ab spiritu sancto, idem sit uerus, tamen quia non certo cognoscimus esse ab illo, dicimus quòd potest huic assensui subesse falsum. Enimuero similibus coniecturis possem decipi. Et quòd hic fuerit sensus Sanctæ Synodi, infra faciemus manifestum.

Fides humana.

Postrema expositionis nostræ particula sit, quod cum assensum spiritus sancti appello fidem humanam, non intelligo humanam ex parte causæ, quod per se cuicunque, præterquam tibi est manifestissimum. Video enim causam esse spiritum sanctum. Qua ratione si quis dicat eam diuinam & fieri more diuino, nihil renuo: sed nuncupo humanam, quia certitudinem habet, & dubietatem tollit, modo loquendi humano, & ciuili, Scholastici dicerent fidem esse moraliter, nisi quod uerbum non est usque adeo latinum in hoc significatu. Ad hoc enim ut simpliciter dicatur diuina in modo tollendi dubietatem, exigitur præterquam quod sit à Deo, ut constet reuelationem fieri à Deo.

Quo uera sententia confirmatur.
Cap. III.

HAC præiecta explicatione, pergo: vt ea, quæ prælocutus sum, confirmem: non quidem argumentis pluribus, si quidem in tractatu proprio cumulaui plurima. Sed hac tecum, pater doctissime, sola interrogatione agam. Quando Paulus docet spiritum sanctum reddere testimonium spiritui nostro, quod sumus filij, & heredes Dei nunquid de uniuersis hoc censet, qui sunt in gratia Dei? Credo non negabis: quoniam generaliter uidetur loqui. Quinimo tu in enarratione cuiusdam loci diui Bernardi, & inferius recitando aliud testimonium diui Ambrosij, & sæpe hoc cõtra me obseruas, quod de omnibus existẽtibus in gratia illud intelligatur apertè asseris. Hoc autem, quod tu mihi obmoliris, gratissimè suscipio, ut apertissimè, uel te deuincam, uel meam prodam inscitiã. Interrogo mox ergo. An quotquot sunt in gratia, contendas habere tantam fidem se esse in gratia, ut nullam prorsus habeãt dubitationem, sed sint prorsus certi atq; adeò securi, quod pro illo tunc instanti sunt Deo accepti? Si hoc tu pater circunspectissime mihi cõcedis, non amplius tecũ disputo, sed me cã, cecidisse fateor. At verò, præterquam quod talis error expresse nunc est damnatus a Synodo, ut infra palam ex decreto conuincam, mittam te ad uniuersum Christianismum, si ita te prædicantem ferant. Sunt enim plerique ancipites: quinimo uix sunt qui non habeant dubitatiunculam aliquam, & meticulum, quo sint statu apud Deum. Sunt, inquam, complures egregia sanctitate: scrupulosi tamen: qui nunquam sunt sine metu: plus nimium tenaces Gregoriani verbi, quod timorati animi sit, ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est. Mitto alios tepidos homines conflictantes cum carne, modò cadentes, modò resurgentes: qui nonnunquam sunt in gratia, & tamẽ meritissimo dubitant de statu suo, quousque magis proficiant: Vade ergo & concionare sic inter istos, quotquot sunt in gratia, sunt certi absque vlla dubitatione se in tali esse statu: & ideo quotquot dubitant, extra gratiam sunt. Euidentissima enim est consequentia ex contrario consequentis ad contrarium antecedentis. Credo, pater prudentissime, nunquam ita concionaberis: nam talem concionatorem arbitror fustibus exterminaret populus. Profecto si quotquot aliquo pacto hæsitant de sua gratia, illa vacant, miserrima esset hac parte humana conditio. Nunquam ergo dabis hoc credo. Sed quod optimo iure meo assumere ego possum, tu quoque largiris: nempè quamplurimos esse in gratia, de qua tamen vtcunque dubitant. Colligamus ergo argumentum ex his duobus assumptis, Quotquot sunt in gratia recipiunt aliquale testimonium spiritus sancti, maius minusve: non autem omnes certitudinem habent suæ gratiæ, tollentem omnem dubietatem: nõ ergo in uniuersum testimonium spiritus sancti validum est ad generandam propriè fidem: id est, quæ omne expungat dubium. Vis palam audire ab Augustino? Id quod Paulus dixit spiritum sanctum testificari filijs Dei, ait ipse charitatem foras mittere timorem. Non autem ait, Omnis charitas, sed perfecta charitas, foras mitti timorem. Nihil ego vetat charitatem esse cum aliqua formidine: atque ideo cum aliqua dubitatione. Infractum ergo est tibi hoc argumentum, ut non amplius ex hoc duntaxat medio concludas assensum aliquem propriè esse fidem tollentem omnem dubitationem, quod scilicet productus est ab spiritu sancto. Neque illo nos amplius loco Pauli deuexes. Antea ergo quam ad alias probationes tuas descendam, repetam Achillem tuum, cuius supra memini. In principio enim statim prioris tractatus, citans locum Pauli, quod spiritus sanctus contestatur spiritui nostro, subdis, Hoc autem testimonium proculdubio fide accipimus. Si intelligis, quòd fide accipimus verbum Pauli, scilicet, quòd spiritus sanctus contestatur spiritui nostro, verissimũ est: nam fide accipimus omnes scripturas sacras: sed hoc nihil ad causam. Si uerò ais, quod assensus, quem spiritus lege communi suggerit, si proprie fides, falsum est: neque probabis vnquam. Subiungis

Marginalia: Interrogatio. — Argumentũ contra Cath. — August. — Repellitur argumentũ Cathar.

iungis enim, Et cum sit testimonium spiritus sancti, validum est. Hic iam ruit tua ratiocinatio: nā si uniuersim intelligas, uti facis, quod omne testimonium spiritus sancti est validum ad generandum fidem elliminantem omne dubium falsum iam id esse probauimus. Et tu falsum certè suspicabaris. Nam subnectis, Et quum sit ualidum, certum facit credentem, qui nouit illum, & ita certum vt sit infidelitatis titubare. Vbi non simpliciter infers, quòd sit per se validum facere certum omnem iustum, sed eum qui nouit illud. Id quod ego ingenuè concedo: sed tamen eo modo quo quis nouit, testimonium esse spiritus sancti, agnoscit se esse in gratia. Addo ego nihilominus contra te quod quum nemo sit omnino certus, testimonium illud internum esse ab spiritu sancto fit, ut neque sit penitus certus, quod sit uerum. Quocirca nulla est infidelitas habenti gratiam, titubare. Quoniam licet testimonio spiritus sancti non possit subesse falsum, haud tamen constat esse spiritus sancti. ¶ Sed ais non omne testimonium diuinum esse usque adeo ualidum, neque facere talem fidem, sed ubi homo examinat conscientiam suam, & perpendit omnes circunstantias, & coniecturas in existentis gratiæ. Tunc enim, au tore Aug. perfecta charitas foras mittit timorem. In primis iam non tibi constas: si quidē ex vna parte (vt antea citabamus) identidem repetis, quod omnibus existentibus in gratia, spiritus sanctus testificatur atque ex altera modò confugis ad certas circunstantias. Præterea neque hoc perfugio satis es tutus. Nam sunt plurimi, ut illi quos Theologi vocant insipientes, qui tam plerias in se coniecturas non sentiūt, vt omnis expungatur illis ratio titubandi. ¶ At eo progrediamur, ubi me credis confodere. Saltem in prouectioribus habentibus vehementes coniecturas, & indicia spiritus sancti, efficax est testimonium diuinum, ut omnem tollat titubandi causam, atque ideo faciat certissimam fidem. Hic enim subest punctum controuersiæ. Vbi respondeo quòd licet eo possit quis per gratiam Dei promoueri sanctimonia, & rebus Christianè gestis, ut habeat pacatum animum, credens se esse in gratia

Cauillus Cathar.

Dei, illa tamen nunquam est nisi moralis certitudo: quam ego dicebam humanam id est, quæ ita sedat animum, vt illa intenssissima opinio, quam nos homines vocamus fidem, cuius exempla antea ponebā. Dicimur enim nunc certò credere qui Tridenti degimus, extare Romam. Et hoc modo perfecta charitas foras mittit timorem, lege communi. Imò quisnam ad tam excelsum gradum certitudinis, ex hominibus etiam rarissimæ sanctitatis, de sua obtenta gratia conscendat? Neque alio argumento opus est præter experientiam. Experimento enim comperimus nonnullos hæreticos ob suam leuitatem, & ignorantiam, & quam ostentant sanctimoniā, tanta esse animi serenitate & certitudine se esse in gratia (hanc ego appellabam certitudinem ex parte subiecti) quanta sunt multi Catholici. Quo enim pacto maior potest significari charitas, quam ut animam suam ponat quis pro Christo? & tamen sunt multi, qui in sua hæresi pertinaces gladio occumberent. Porrò autem neminem hactenus audiuimus Catholicum prudentem, qui ita certus assereret se esse in gratia, ut uos dicitis. Quinimo tu ipse interrogatus (vt audiui) an esses ita de te ipse certus, non ausus es affirmare. Sed respondebis, Id te propter modestiam siluisse. Profectò si ea certitudine posset quis assequi se esse modò iustum, quæ omnem tolleret dubietatem, nulla esset superbia ita de se affirmare: maximè quòd (vt tu ais) citra maximam sanctitatem hæc certitudo haberi potest. Quum tamen contra, ut ego in tractatu meo dicebam (ad quod argumentum cuperem respondisses) ea sum mente, ut neque inter Lutheranos credam, præter stupidos, quempiam esse, qui tanta certitudine de se iudicet esse in gratia, quantā ipsi prædicant habere omnes iustos. ¶ Imò age, perpendamus, quę in secundo tractatu ais, scilicet non requiri ab ijs, qui hanc tuam certitudinem habent suæ gratię, vt se pro illa exponant martyrio, aut iureiurando id afferant. Si quis est certus absq; vlla dubitatione se esse in gratia, cur non ei licebit iurare? Profectò si quis mihi intentaret mortem nisi iureiurando assererem esse in gratia, & vera esse tua opinio,

Martyr. & iureiur.

licitum mihi esset id iurare, vt me seruarem, Sicuti licitum illi esset, cui speciali priuilegio de sua sibi gratia constaret. Nemo est tamen in orbe iustus & prudens, qui ita iuraret. Quinimo omnes dicerent se credere, non tamen tam certo, ut iurare id possent, Rursus si tyrannus mihi cominaretur mortem, nisi negarem me esse in gratia, nunquid non potius mori deberem, quàm mentiri? Si tua tamen verum haberet opinio, mendacium esset id negare. Igitur tunc esse deberem martyr. Reliqua argumenta latissime patent in tractatu proprio.

Quod ad priorem tractatum Reuerend. Catharini respondetur.

Cap. IIII.

AT quo firmiora hæc fiant & luci diora, ad tua, optime pater argumenta descendo. In priori tractatu postquam illo syllogismo, quem paulo eneruabam, colligis tuam conclusionem, scilicet quòd homo potest lege communi esse certus suæ gratiæ certitudine tollente oẽ dubium, cõfestim annectis expositionẽ noni ca. decreti de iustificatione. Quod cum totum apertissime contra te faciat, postremam tu tamen particulam assumis tuo iudicio exponendam. Hanc prius videamus: deinceps adnotabo, uerba quæ tu prætermisisti. In calce cap. sic habet decretum, Sicut nemo pius de Dei misericordia, De Christi merito, deque sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet, sic quilibet, dum seipsum, suamque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Hactenus (inquit) nihil est in cõtrouersia apud Catholicos. Ego verò ostendam opinionem tuam huic particulæ aduersari. Sed adiectum est, inquis, cum nullus scire ualeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Et quia tu ab hoc postremo membro orsus es, tuum ipsius sequamur ordinem. Atqui in primis expositionis gratia arguendo percunctaris: cum multi ex priuilegio talem habuerint certitudinem, ut beata uirgo, & alij sanctissimi, cur non

Expositio. decreti.

fuerint excepti. Omnes proculdubio præter te vnum respondebunt, nulla fuisse opus exceptione: eo, quod per se esset notissima, talis in Deo potestas. Quinimo in sacra pagina expresse haberi huiusmodi reuelationis priuilegia, vt, Aue gratia plena: dominus tecum, Et de Magd. Remissa sunt ei peccata multa, & alia id genus. Syno. autem tantum diffiniuit illa, de quibus dubium aliquod esse potest: de priuilegio autem nemo potest dubitare. Tu autem, vt tibi consulas, hac nescio quibus rationibus reiecta responsione, quæ omniũ fuit mens patrum, nouam, atque inauditam commentus es. Videlicet, Synodum non meminisse eorum priuilegiorum, neque opus fuisse, proprerea quod eiusmodi fides peculiaris ex priuilegio non est fides, cui non potest subesse falsum. Eo quod de re contingenti. Quare licet sanctus, cui fit talis reuelatio, non fallatur, posse tamen falli. Cum ergo Synod. censet neminem posse esse certum suæ gratiæ, fide, cui non potest subesse falsum, decretum, inquis, non attingit illos. Atque hoc tibi responsum præparasti, ut similiter responderes de tua peculiari fide, quã asseris habere posse vnum quemlibet iustificatum lege communi: scilicet, quòd non excluditur per verba Synodi. At verò nemini vnquam fidem facies huius tui conficti responsi. Quis enim dubitet, quin S. Synod. palam deneget omnem fidem, quæ omnem abigit contrariam opinionem? Per hoc enim quod ait, Cui non potest subesse falsum, non designat (vt supra exponebamus) necessitatem propositionis, sed talem fidem, per quam certus fit assentiens, quod non sit possibile, se, dum per eam assentit, decipi: quod est dicere fidem remouentem omne dubium. Eo modo quo fides diuina, quando scilicet constat reuelationem esse Dei, certissima est. Ob idque illic non insinuatur, vel permittitur, vt tu putas, alia fides, cui licet possit subesse falsum, certissimum nihilominus faciat de præsenti credentem. Quinimo illa particula est definitiua, & expressiua rationis vere fidei. Ac si dixisset, Quod nemo potest esse certus lege communi (de hac enim erat questio) se esse in gratia certitudine fidei Catholicæ,

Cõmentum Cathar.

Reprobatio.

Cui nõ pót sub esse falsum.

aut fidei æqualis in effectu. Illa enim sola est fides, cui non potest subesse falsum. Alias si tantum voluit negare certitudinem fidei Catholicæ, quare non ita expressit? facilius enim erat dicere, fidei Catholicæ, sed quia non solum illa excludebatur, verum omnis, quæ veram, legitimamque haberet rationem fidei, usi sunt patres illa periphrasi, cui non potest subesse falsum, ad explicandam fidei veram, propriamque rationem. Cui verissimo sensui nō cohæreret tua opinio. Sed quid laboro in expositione verborum decreti? Nonne per seipsa lucidissima sunt? Cum enim causam, cur quilibet iustus formidare, & timere potest, hanc subiicit, quod nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum, manifestissime excludit omnem assensum fidei, quæ aduersatur formidini & timori: tu autem adeo certum asseris assensum, ut omnem pellat dubietatem, & formidinem, & amorem de præsenti, ille ergo expresse damnatus est. Ob idque ubicunque in tuis tractatibus de me conquereris, quod nunquam dixeris quempiam esse certum suæ gratiæ, fide, cui non potest subesse falsum, responsum iam tibi puta. Hoc enim quod ais, fide tollente omnem dubietatem, idē est in virtute, quod fide, cui non potest subesse falsum, id est qua certus est, qui ita assentitur, non posse tali fide decipi.

¶ Retrocedamus autem ad præcedens mēbrum textus, de quo pater Reuerend. nullam agnoscis controuersiam inter Catholicos. Illud enim in primis lętanter, quasi à te pugnans, legis, videlicet, cautissimè

Annotatio Catharini.

S. Synodum pronunciasse, quod quilibet, dū seipsum, &c. de sua gratia formidare, & timere potest. Non enim ais, dixit, formidare debet, sed potest. Et tamē si testimonium spiritus sancti lege communi non abstergit omnem dubitationem, dicendum fuisset, inquis, formidare debet. Vt homines obligarentur semper esse in metu. Antea verò quam ad tuum ego, debet, respondeam, ad nostrum tu precor, potest, responde. Tantundem enim est, potest, quantum iure, & licitè potest. Resumo ergo argumentum supra factum ex cōcessione tua, quinimo ex veritate ipsa. Testimonium lege communi spiritus sancti omnibus adest iustis. Si autem, ut tu censes, tale testimonium ubique ualidum esse ad omnem conuellendam formidinem, nemini iusto licet dubitare se esse in gratia. Attamen S. Synodus, Pius, inquit, (& dubio procul de omni pio intelligit, lege communi) formidare, & timere potest. Quare neque hæc particula absque controuersia est, si in tua persistit opinione, sanè quæ illi reluctatur, est autem sententia Synodi citra controuersiā: uera est ergo opinio tua citra controuersiam falsa. Haud tamen adiecit Synodus, formidare, & timere debet: propterea quod potest quis ad tantam gratiam peruenire, ut modo, & more humano loquendi, aut nullam, aut certè tenuissimam dubitationem habeat suæ salutis, sed sit sedato, pacatoque animo: vti uiris heroica uirtute progressis vsu uenit. Et hoc est, quod ait Ioan. Perfecta charitas foras mittit timorem. Sed repetamus, si placet, ab initio verba decreti, quæ sunt hęc. Quamuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi grata diuina misericordia, propter »
Christum, nemini tamen fiduciam, & cer »
titudinem remissionis peccatorum suo- »
rum iactanti, & in ea sola quiescenti, pec- »
cata dimitti, uel dimissa esse dicendū est, »
Cum apud Hæreticos, & schismaticos pos »
sit esse, imò nostra tempestate sit, & ma- »
gna contra Ecclesiam Catholicam con- »
tentione prædicetur: uana hæc, & ab om- »
ni pietate remota fiducia. Perspice pater »
oculatissimè rōnem decreti. »

Textus decreti.

Vbi non mō opinio tua, sed rō ipsa eliditur. Ais n. lege cōi posse hoīem, qui examinat conscientiam, perpenditq; circunstantias oēs ingenitæ charitatis, certissimam habere fidē oī procul dubio, se esse in gratia. Contra verò Synod. id denegat. Cum apud hæreticos, inquit, & schismaticos, (porro similibus cōiecturis deceptos) possit esse. Nō (inquam) similibus ex parte causæ (nā veræ coniecturæ à spiritu sancto sunt, falsæ verò à Satana) sed similibus: quia angelus Satanæ trāsfigurat se in angelū lucis. Nullus ergo certus esse pōt lege cōi certitudine tua, pater optime. Et sequitur in decreto, Sed neque illud asserendum est,

Textus decreti.

oportere

oportere eos, qui verè iustificati sunt absque ulla omnino dubitatione apud semet ipsos statuere se esse iustificatos, nemin&que à peccatis absolui, ac iustificari, nisi eum, qui certo, & firmissimè credat se absolutum, & iustificatum esse. Quidnā euidentius contra te proferri potuit? Ais tu, " Cum primum quis iustificatur, testimonio spiritussancti, fieri certum suæ gratiæ (si diligenter expendat circunstantias) certitudine tollente omnem dubitationem. Non curemus, an sit Catholica, necne, possitque illi subesse falsum, necne: ais tamen absque ulla omnino dubitatione de præsenti iustum statim esse certum. Quibus formaliter verbis contradicit Synodus scilicet non esse asserendum, oportere eos, qui uerè iustificati sunt absq; ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos. Fateor hoc pronunciasse aduersus Protestantes, sed tamē generaliter condēnatur certitudinis dogma, siue talis certitudo dicatur solùm dependere ex fide, vt illi aiunt, siue etiam ex dispositione nostra, cuius habeatur certa fides, vt tu dicis. Hac ergo de causa proposui in principio te in eadem hærere salebra, quam S. Synodus condemnauit. Testis mihi est Deus, nullam me tibi consulto obiecisse calumniam: an uerò mea fuerit ignorantia, aliorum esto iudicium. Mitto sigillatim respondere ad exempla, & rationes, quæ in hanc tuam causam conglomeras. Sanè arbitratus, quod qui hanc nostram legerint apologiam facillimè iudicabunt, quàm extra chorum: quod aiunt saltes. ¶ Illud tamen silenter præterire non possum, quod fermè in calce alijs verbis concilij conficis argumentum. Est canon vigesimussextus, Si quis dixerit, iustū non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem a Deo, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo & diuina mandata custodiendo, vsque in finem perseuerauerit, Anathema sit. Ex hinc tu instruis argumentū: Vult ergo inquis manifestè canon iustos specialiter teneri ad sperandum pro bonis operibus: iusti igitur obligantur ad hoc, & addis, Quod si nemo se iustum esse potest nosse, nullus consequenter potest scire de suis operibus an bona sint, hoc est, meritoria vitæ æternæ. Quod si ita est profectò nullus tenebitur ad hoc spei suæ præceptum, quod peculiariter respicit iustos. Et quidem mihi hæc sequela videtur manifesta. Hactenus tu, multaque sequenter adhibes ad confirmandum qđ S. Synodus peculiare iustis posuerit præceptum spei. Quare non sufficit, inquis, quod pbabiliter se iustum esse agnoscat, sed quod certissima fide id teneat. Fateor perquam Reue. pater dum legēdo in hunc locum incidi, libellus mihi è manibus cecidit. Quid enim aio? cum hoc Reue. patre uerba prodigam: quippe cui adeo placuerit sua hæc fidei certitudo, vt in eius gratiam, talia fuerit meditatus. Nempè, quod sancta Synodus peculiari lege obligauerit iustos sperare, præter diuinū præceptum spei, quod omnibus est Christianis in uniuersum positum. Te etenim scitor optimè præsul, uis S. Synodum aliquod præceptum humanum præscribere iustis de spe habenda, præter diuinū? Cuinam talis rei fidem facies? Ecclesia .n. in huiusmodi potissimum præceptis de uirtutibus Theologicis, nihil aliud vnquam cogitauit, quàm ius explicare diuinum. Præceptum autem spei, sicut fidei, & charitatis, nunquid, perinde ac decalogus, omnibus Christianis præscriptum est? Nū peccator, sicuti credere in Deum, ipsumque amare, ita & in ipsum sperare non tenetur, quemadmodum, & iustus? Non qdem sperare, quod pertinax mali uitā possit consequi æternam. Sed uolo dicere, qđ eodem præcepto tenetur sperare peccator gratiam Dei, & quod per sua opera auxilio præeunte diuino consequetur uitā ęternam, quo & ipse iustus. An verò suspicaris melioris esse hac parte conditionis peccatorem, quàm iustum, ut propterea quod sit in peccato, eximatur ab hac obligatione? Fateor equidem quod fiducia crescit ex operibus, sed quod nouum sit præceptum spei in aliquibus Christianis, quod non sit in cunctis, nouùm est in Ecclesia Dei. Quod autem S. Synodus definire voluit, quinimo aperte definiuit, est, qđ quilibet tenetur sperare, qđ si iustus fuerit, & perseuerauit, p bona opera, præuia gratia, consequetur æterna præmia. Ita vt

Hæret. in eadē salebra.

Canon. 26.

Inopinabilis, opinio Cathari ni.

Sensus Synodi.

Ita vt obligatio ad omnes indiscriminatim sectet: actus verò spei feratur in totã hypotesim, si bene egerit perseueranter. Sicut dictum est Cayn: Si bene egeris, recipies, &c. Tametsi forsan, illic S. Synodus nihil meminit de præcepto: Sed quia Lutherani dicunt opera iusti non esse meritoria uitæ æternæ, ait, Si quis iustos non debere, &c. Sed alia etiamnum ratione Pater Reuerend. de his te uerbis cõuenio. Censes enim omnem iustum tene ri singulari præcepto spei, quod tamen nisi certitudine fidei excludẽte omnem dubietatem, explere nequit. Tenetur ergo secundum te omnis iustus certitudinem habere suæ gratiæ. Porro autem, an hæc tua conclusio apertissimè repugnat verbis capituli noni, vbi habetur, quod non oportet eos, qui uerè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semet ipsos statuere se esse iustificatos, & rursus, quod pius homo de sua gratia formidare, & timere potest, tu uideris. Agnosce ergo ad spem habendam non solum satis esse iustis, & pijs fidem habere, more à nobis exposito, se esse in gratia, sed satis esse omnibus fide Catholica credere per Deũ non stare, quominus uniuersis gratiam, viresque suppediret ad sua seruanda præcepta, quorum obseruantia, eadem fide tenemur æternam agi fœlicitatem.

Redargutio secunda.

Quo ad secundum tractatum respondetur. Cap. V.

TRACTATUS autẽ secundus est, quo me proprie lacessis, laceras, arguis, atq; redarguis. Cui titulum facis, Defensio Catholicorum, qui pro possibili certitudine præsentis gratiæ disseruerunt. Non tamen opus tibi fuerat oẽs defendere. Nam pleriq; multi aliter iam sentiunt, q̃ tu. Imò nescio quisnã tecũ alius persistat. Statim aũt in nũcupatoria epistola ad patres ais post absolutã superiorem interpretationem decreti delatum esse ad te librum amici ac fratris in Dño charissimi, me nominãs, in quo multa sunt, ais, quæ nõ probas, & meritò à doctis, & peritis in sacris literis, minimè probanda existimas: Vel non me amicũ charissimum appellasses, vel nõ me continuo vsque adeo gratis deiecisses. At sic soles amicos. ¶ Sequtur in tua epistola, Illud tñ plurimũ, ac meritissimo displicuit, quod in quæstione de possibili certitudine gratiæ, ea nos defendisse testatur (ego. s.) quæ non solùm à mente, & cogitatione nostra semper fuerunt aliena, verum etiam his è diametro aduersa, quæ nos, & verbis perspicuis pronunciauimus, & coram uobis etiam scriptis recitauimus. vt video, de te solo loqueris: sed an de te & sodalib' tuis loquaris, parum refert. Quomodo autem nihil uobis imposuerim, sed quæ diu defendebatis, & tu etiam Reuer. pater mordicus retinens, statim aperiam inter tractãdum titulum quæstionis meæ, quem tu vrgendo refricas. Quod autem subdis me teipsum suppresso nomine petere in illa disputatione, nihil minus credas. Disputabam. n. in genere cõtra illos, qui illam opinionem tutauerant, ad explicandas rõnes Synodi. Neque tui, si qua Christiano fides, memineram. Neq; verò cogitare poteram, quod aliquis amplius ex Catholicis post sanctum decretum concilij in me resurgeret. Tametsi imprecatus sum, q̃d vtinam iam nemo in illa opinione persisteret. Repetis rursum mirificè nos (te scilicet & me) conuenire de quæstione definita per Synodum. Quare doles, q̃d non tibi licuit librum uidere antequam imprimeret, vt intelligeré nihil aliud sentire q̃ ego sentio. Ad q̃d ego rñdeo, adeo inter nos discõuenire, vt quãtũ ex tuis mõ scriptis conijcio, licet tecũ rẽ cõtulissé nihilo magis conuenisset. Verba aũt hæc, verba sunt penitus. ¶ Ad apologiam ergo tuã, vt veniamus, hãc statim auspicaris à protestatione. Protestor. n inquis, cũ operosum nimis, & onerosum esset ualde, taxare cũcta, q̃ me offendũt in illo lib. non reliqua me probare, q̃ nõ reprehendo. Bone Deus quantum existebat periculi, si omnia probasses, quandoquidem tam sanctam duxeris protestationem præmittere. Quid si cuncta reprobasses? An ideo labefactata omnis esset authoritas libelli mei? Ita tu solus tecum reputas. Mihi uerò nullam inde iniecisses curam contra protestandi, Misi quidem lib. ad Illus. ac Reuer. Legatos:

Protestatio Cathari ni.

tos: qui affirmant nihil inibi inueniſſe, quod non caſtam, integram, Chriſtianam que doctrinam redoleat. Verba ſunt in forma vnius illorum, Tui autem non ité fui memor, ſubſcribentes. Tametſi non ſũ vſque adeo ſtupidus, qui non intelligam, quàm poſſint multa ex meis repræhendi. Potiſſimum, quod neque mihi aliorum vniuerſa probata eſſe potuerint. Neque illorum quidem, quorum non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere.

Exiſtit q̃ſtio. ¶Subiungis non paruum me præbere ſcãdalum cum dixerim, certamen nobis eſſe cum Catholicis, & adhuc manere. Nam dixi, Certamen exiſtit: cum re iam (inquis) definita per Synodum, debuiſſem dicere, Extitit: quaſi iam nulla ſit quæſtio. Potuiſſem reſpondere, quod ſyncere, & forſan nimium ſecure vſus ſum uerbo præſentis, quod eſt diſputantium. Et præterea, quod cum proteſtantibus, qui nondum obediunt concilio, adhuc exiſtit quęſtio. Sed ut uideas quemadmodũ ijs, qui ignem gladio ſuffodiunt, nonnunquam ſcintilla exilit in faciem, iterum aio nunc tecum, qui Catholicus es, certamen exiſtere.

Scãdalũ Quare tu es domine Epiſcope, qui ſcandalum, omnium iudicio dederis. Nã dicere, quod in concilio diſputabatur, cõtra quàm eſt diffinitum, atqui id dicere decreti explicandi cauſa, nullum erat ſcãdalum: ſed laus egregia S. Synodi, libere permittentis vniuerſis ſua proferre iudicia, ex quibus ueritas erueretur. Tu autem, qui ut tua retineas placita, obuiam impreſſus exis Catholicis, tu es qui ſcandalum, & offendiculum obijcis.

Titulus q̃onis. ¶Videamus enim titulum quæſtionis, de qua aſſeris nihil iter nos differre. verba mea sũt hæc quæſtio ergo eſt, utrum valeat homo citra ſpeciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, ſe eſſe in gratia, quãta eſt fides Catholica. Et infra. Sola ergo conſtituitur quæſtio de certitudine fidei Catholicæ, illiuſve ſimili. Tu contendis nunquam ſub tali titulo fuiſſe agitatam queſtionem inter Catholicos. Ego uerò nunquam interfui in congregatione Theologorum, ſed aio meipſum te præſente in congregatione Synodi cum de hac re dicerem, ſic quæſtionem explicuiſſe. Et quando non fuiſſet ſub hoc formaliter titulo diſcuſſa, tñ ſenſus ipſe quem tu etiam nunc perſiſtis defendere, ad hęc uerba explicatus palam reducitur. Repetã ergo quod paulò ante dixeram: Voculæ iſtæ, tãta, & ſimilis, ſunt quæ à te ſiniſtræ intellectæ (Si mihi colẽdiſſime pater ignoſcis) te fallũt. Ego enim iuxta duos q̃onis ſenſus duas poſui in quæſtione particulas: primam contra Lutheranos, An ſ. fide Catholica poſſimus eſſe certi noſtræ gratię: alteram pro Catholicis: Nempè utrũ poſſimus tanta uel ſimili certitudine, ut eſt Catholica. Neque uerò intelligebam de quantitate aut ſimilitudine in extenſione, hoc eſt, quæ ad omnia per Eccleſiam propoſita pateret vniuerſitate cunctos obligãdi: quod ſonat Catholica. In hoc enim bene uideo, nullum eſſe diſcrimen inter Catholicos, id ipſum cunctis negantibus. Neq; opus erat huius meminiſſe ſenſus, Sed utrum ſimili certitudine vel tanta in hoc effectu, qui ſimilimus eſt effectui fidei Catholicæ, atq; adeo tantus, quod eſt, tollere oĩno & expungere omne dubium, poſſit quis eſſe certus adeptæ gratiæ. Id quod ego tantum agnoſco, ubi eſt ſpeciale priuilegium: tu autem in omnibus iuſtis iure communi per tuas illas circunſtantias ex interno lumine. Quid ergo me de hac re gratis obtundis mi pater? nunquid qđ de hoc puncto ſteterit diutiſſimè controuerſia negare tu potes, qui eandẽ ſuſtinere pertendis? At nõ debuit inquis, hæc appellari æqua ſimiliſve Catholicæ. Tu non ita appelles, qui uerã fidei rõnem, ſi non ignotas, diſſimulas. Fides.n. propriè, nulla eſt, niſi quæ modo expoſito æquatur Catholicæ. Quod ſi in huiuſmodi diſcipliniś Theologiæ ancilla tricibus, tibi vnquã vacaſſet ſcholaſticæ uerſari, nunquã hoc nobis exhibuiſſes negociũ. Ariſt. 6. Ethi. ex eo non collocauit fidem inter virtutis habitus, quòd nulla eſt humana, quæ lineam tranſcendat opinionis. Et ideo exprimi nequit uera ratio fidei, quam ipſe ignorauit, tollentis omnem dubitationẽ, niſi per hoc quod ſit Catholicæ ſimilis. Itaque inter fidem moralem, ſeu humanam, & Catholicam, uel illi ſimilem, nullum eſt mediũ apud Theologos qui hoc nomine digni ſint. Nihil uerò uoius Bachonis

[Right margin notes: Tãta & ſimilis. — Fides ꝓpriè. — Ariſt. 6. Ethic.]

chonis

Ioan. Bacho. thonis authoritati detractum volo, vtcunque fuerit hallucinatus. Concludit enim (quæ tibi probatissima est collectio) ex vna propositione de fide, & altera, quæ nō est de fide, conclusionem, tāquam de fide, hoc syllogismo: Quicunque baptizatur, recipit gratiam: ego baptizor: ego recipio in gratiam. Haud considerans conclusionem sequi debiliorem partem. Quod in analiticis per se notissimū est axioma. Nā si propter quod vnumquodque est tale (vt ait philoso.) illud est magis, ubi utraq; præmissa necessaria est illationi, nō potest cōclusio certior fieri debiliori præmissarum. Quod autem lege communi nullus hēat fidem se esse baptizatum, firmiorē, quàm quæ est moralis euidentissimū est. Seu de illis loquamur, q infantes baptizati sunt, seu de adultis, quibus non certissime constat baptizantis intentio: quæ necessaria plane est, ubi non adest in baptizato sufficiens contritio, & dispositio, quæ sufficeret sine sacramento. De qua tamen dispositione non potest haberi maior certitudo, quàm coniecturabis. Et hæc de quæstionis titulo. ¶Persistis exinde contendere in corroborationem tuæ conclusionis, quod homo ex lumine fidei non solū potest credere ea quæ ab Ecclesia determinata sunt, ut credantur, uerum extendi eius lumen ad ea etiam quæ sunt in facti contingentia. Id quod quibus auribus fuerit exceptum in congregatione Theologorum, dissimulaui: ego in tractatu meo propterea, quod qui illud protulit, est certe Catholicus religionis doctus, & mihi charissimus, qui illud optimo zelo dixit: licet aliqui crediderint suggestionē fuisse tuam. Satis autem existimo à me esse refutatum. Et quia nihil mihi respondes, nihil replico. Nisi quod præterquā quod Lutheranis vehementer fauet opinio tua proprium fidei obiectum sunt penitus res sperandæ, vt ait Paulus scilicet ea quæ Ecclesia proponit esse diuinitus reuelata. Vñ

S. Tho. de S. Thomas, & Theologi, binam ponunt virtutem diuinam necessariam generandæ in nobis fidei (nihil enim loquimur de modo, quo prophetis & Apostolis fuit facta reuelatio.) Hęc autem duo sunt internus luminis motus, & item authoritas Ecclesiæ proponentis, hæc esse reuelata: Nam alias, quam certitudinem haberent Christiani, hoc illud esse reuelatum à Deo? Loquor citra speciale priuilegium. At verò mirabilis est eloquentia tua. Ais enim hoc tuum assertum nulla opus hēre disputatione, aut responsione: quoniam id negare, est contra euidentissimas scripturas. Post hanc autem hyperbolem, nullam profers scripturam: sanè, quæ omnes tibi reclamassent: Sed subdis testimonium Augustini, & S. Thomæ, dicentium quod ipso lumine fidei potest homo certo noscere se habere fidem infusam. Quod. s. non est propositum ab Ecclesia. In primis falsissime citas authores. Illud enim, qđ ais, infusam, tu illis imponis. August. namque & Thomas solum dicūt, quod potest quis videre se credere, si credit: & non credere, si non credit. Vbi nō de habitu, sed de actu est sermo. Haud enim somniauit vnquam Augu. quod quis uideat habitū, infusus ne sit, an acquisitus. Immo bene dicit Scotus, quod habitus infusi non uidentur. Sed hoc tantum affirmant, quod cū quis credit, videt se credere: sicut qui opinatur, uidet se opinari, & qui est iratus uidet se iratum: & sic de alijs actibus, vel affectionibus animę. Hanc uerumtamē euidentiam minime sentit progigni à lumine fidei, sed ex euidenti experientia. Nā quæ speramus (vt ait Paulus) & pari tōne, quæ credimus, non uidemus. Est enim fides argumentum non apparentium. Vide quo te præcipitat ista dialecticæ ignorantia, quam tu publice contemnendo cōfiteris perparum fuisse tibi curæ. Responde quæso, utrum ego uideam Deum esse trinum? Non certe, sed credo per fidem: nisi cum Paulo restrictè dixeris, videre per speculum, & in enigmate. At vtrum video me credere, Deum esse trinum? Video profecto, atque id euidentissime. Non tamen uideo, per quam fidem credam, sed fide teneo, quod per infusam. Hoc est per diuinum motum. Ergo euidentia illa, de qua ait Augustinus, quod video me credere, si credo, nōn est à lumine fidei. Nam tantam habeo euidentiam me sub aliquo dubio opinari, Pontificem superstitem Romæ, & Cæsarem Augustæ, quam me certo credere Deum esse trinū. Nota verba Augustini, Video me crede-re, si

Falso citat Aug.

re,si credo: & me non credere si non credo. An Turca, qui uidet se non credere in Christum, hoc uideat lumine fidei? Non certe: sed est euidentia illi naturalis, sicut est mihi, me credere. Quomodo ergo applicare hoc poteris ad tuam contingentē propositionem, quod fides ingeneret tibi assensum, te esse in gratia, tam firmum, vt omnem tollat dubitationē: sicuti si esset ab Ecclesia propositum? Aliud præterea rogo attendas, Nempe quemadmodum iam hic nobis suggeras, fidem Catholicā, cuius obiectum proponit Ecclesia, & cuius assensum ait Augustinus à nobis uideri, eandem inquam fidem esse, quæ facit illum tuum certum assensum receptæ gratiæ. Cur ergo ita me acriter improperas, quod tibi imposuerim, ubi dixi, tanta aut simili certitudine fidei, vt est Catholica? Sed & illud potissimum, quis taceat? Citas sanctum Thomam, 1.2. quæstione centensimaduodecima, articulo 5 ad secundum dicentem, quod potest homo certo nocere se habere fidem: & tamen prudērer subtices suam explicationem, ne te lędat. Subdit enim quod propterea, quod certitudo pertinet ad intellectum, qui habet fidem, certus est se habere fidem (puta se credere, cuiuis id habitu fiat.) Non est autem (inquit) similis ratio de gratia, & charitate, & alijs huiusmodi, quæ perficiunt mm appetitiuam. Vbi expresse negat posse quempiam habere lege communi certitudinem gratiæ & charitatis; Id quod longè explicatissimè edocet in enarratione Pauli, secundæ Corinthiorum ultimo, videlicet quod possumus certo scire Christum habitare in nobis per fidem informem, haud tamen possumus certo scire habitare in nobis per fidem formatam sed hoc latius in libro nostro. Alia minutiora quæ huc congeris, cum tua insigni maledicentia, scilicet quod uos cum vituperio & scandalo diffamauerim, ad æquū lectorem, qui inter nos arbitretur, remitto, an forsan in suum refundantur authorem. ¶ Sed ad ea quatuor veniamus, de quibus ais nos conuenire. Primam fateor concordiam, scilicet quod nemo potest habere suæ gratiæ certitudinem fidei Catholicæ, id est, uniuersalis. Si modo intelligis, vti uideris, in sensu Lutheranorum,

Quatuor de quibus cōueni-tur.

dicētium, quod illa fide quæ omnibus est in præcepto, nempe qua credimus promissiones Dei, ueras esse, cum iustificamur, tū etiam certi efficimur iustitiæ nostræ. Nam in alio sensu, etiam tuo, plurimum dissentimus. Ais enim ut paulo ante adnotabā, quod eadem fides non se solum extendit ad ea quæ proponuntur ab Ecclesia (quæ re uera est Catholica) sed ad ea quæ sunt in facti contingentia, puta ad gignendum assensum peculiaris gratiæ. Quod ego sanctissime reprobo. Conuentum & inter nos secūdo fuerit, quod certitudo propriæ gratiæ non sit tanta ex parte obiecti, quanta fides Catholica: quia huiusmodi obiectum non proponitur ab Ecclesia, tāquam reuelatum. Sed hoc nullatenus ad rem pertinebat. In illo uerò in quod ais nos tertio conuenire, uimirum quod ambo eodem modo intelligamus decretum, Puta quod ubi ait, hominem non posse esse certum adeptæ gratię certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, solum intelligitur de fide Catholica: In hoc inquam ex diametro distamus. Ipsissimum.n. quod tu ais, ego denego. Quoniam si concederem, uideret mihi plagam negare decretum: Enimuerò (quod paulo superius adnotabam) cum S. Synodus huic affirmationi, Quilibet suam infirmitatem respiciēs de sua gratia formidare, & timere potest, hanc è regione negationem ceu causam, subijciat, quoniam nullus scire ualet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse cōsequutum, absque ulla amphibologia, non solum de Catholica fide, sed de quacunque manifestissimè loquitur, quæ contraria est formidini & timori. Vnde cum tua fides omnem tollat dubietatem apertissimè illic condemnatur. Hæc aūt iam superius explicatissima à nobis sunt. Quo circa nec quarto, vt tu existimas conuenimus, hominem scertum esse posse suæ gratiæ. Tu enim id sentis de certitudine tollente omnem dubietatem, acsi diuinitus nobis esset certo propositum id esse renelatum à Deo: ego vero, & (credo) Catholici oēs ansculrantes sanctum decretum, id abnegamus. Sed solum concedimus certitudinem moralem modo à nobis supra latissimè exposito. Neque tu aliud ex meis

Non eo dē modo intelligitur decretū.

theis scriptis colligere valeres, si tuā istā in bilem lecturus expueres. Hoc verumtamen ingenue fateor, & me à te esse admonitum gratias habeo. In septimo.n. nostro argumento, capite decimo referēdo hæc verba Buceri, Fides facit hominē certum se esse in gratia, quando habetur per motum spiritus sancti, subiunxi ego hanc concessionem, Ecquis hoc unquam dubitare potuit? Vbi iam tu me deuictū exultanter clamitas. Sane qui perspicuis verbis tuā tibi sim opinionem elargitus. Fateor inquam ad cauendam huiusmodi argutiam, cautius dixissem, Ecquis vnquā dubitare potuit, verissimū esse, quicquid à spiritu sancto nobis fuerit suggestum? hæc enim fuerit mens mea: non aūt quod vniuersim esset nobis certum, certitudine quam tu cogitas. Attamen potuisses ex verbis proxime subiectis mentem meam deprehendere. Subnexa hæc enim à me sunt uerba, Sed tamen quando ille motus fit à spiritu sancto, de hoc dicimus nō posse haberi certitudinem fidei Catholicæ. Vbi explicatissime significaui, quod licet ad veritatem assensus satis sit instillari ab spiritu sancto, tamen ad certitudinē non sufficit: sed requiritur præterea nobis certo constare, idem reuelatum esse ab spiritu sancto. Itaque uolui dicere, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, scilicet quod fides facit hominem certum, se esse in gratia, quando fides habetur per motū spiritus sancti, nobisque constat haberi ab spiritu sancto? Hoc namque totum ambit nomen fidei. Quare confestim subdidi quod testimonium spiritus sancti aliqn̄ non est tam certum, quàm fides Catholica: nempe quando non est certum, an testimonium sit spiritus sancti. ¶ Absit vt cuncta persequar, quæ in me coacervas argumenta, & quas contradictiones ex meis dictis exprimere pergis, affatim oleo tuo interlitas: ne nauseam alijs faciam, quā ego passus sum, cum tuum prælegerem libellum. Etenim quum primum tuam hallucinationem percepi, nempe quod meam intelligere mētem nolebas, vbi negabam posse hominem agnoscere suam gratiam tanta certitudine, quanta est in fide Catholica, aut simili, neque quando dicebā posse haberi certitudinem humanam (hoc est ciuiliter loquendo) reliqua omnia, quę ex hac hallucinatione plurima deriuabas veluti ingratum pharmacum deuoraui. Quapropter cum illas radices denudauerim satis arbitror ramosam tuam arborē succidisse. Atqui omnes illos sanctos Patres, Bernard. inquam, Chrysost. & reliquos, quorum me testimonijs premere putas, eam intelligo certitudinem astruere iustis suæ adeptæ gratiæ, quam homines humano, & ciuili more certitudinem, & securitatem vocamus. Alias enim sibi ipsi contradicerent. Quod absit, vt cogitemus. Aiunt enim in alijs locis, quæ in nostro tractatu retulimus, non posse de hoc haberi tātam, vt tu existimas certitudinē. Nisi ubi loquuntur de speciali priuilegio. Præterquam, quod sæpe in hoc sensu esse runt testimonium diuinum, quod non potest fallere, sicuti humanum. Quamuis enim mihi certissimo constaret ab homine emanasse testimonium cuiuscunq; rei, quantumcunque ille esset veracissimus, non eadem certitudine mihi constaret, idem esse verum. Quando tamen mihi spiritus sanctus reuelat filiū me esse Dei, si mihi constaret, testimonium esse diuinum; haud quaquam dubitarem, verū esse. Et hoc est, quod ait Chrysost. vbi tu eum citas. His uerbis, Quando spiritus testatur, quænam relinquitur nobis ambiguitas? Quod si homo quispiam, uel Angelus, &c. aut alia creata potestas aliquid promitteret, merito quispiam dubitaret: de illa autem suprema essentia quis dubitare potest? Hæc ille. Nihilominus iuxta hæc verba, vbi res non potest cognosci nisi per reuelationem, nemini vnquā certius constabit, verum hoc esse, quam cum constiterit testimonium esse spiritus sancti. Nam precor te Reuer. pater, vis ne patrum testimonia in hoc accersere, vt hominibus persuadeas, quod quicunque est in gratia, si diligenter explorauerit conscientiam suam, absque vlla prorsus dubitatione fiet certus suę cum Deo amicitię? Quos putas homines inuenire, qui tibi fidem, contra quam in seipsi experiuntur, præstare possint? Respōdebunt enim multi, nihil mihi conscius sum, sed nec in hoc iustificatus sum. Quod si non uis admittere hunc sensum Pauli, profecto nihilo

Ad testimonia sanctorum patrum.

secius,

secus, optimus etiam quisque responde-bit. Non habeo verisimilem rationem, cur maneat in me peccatum: tamen quòd omnino ita sim certus, vt sine ullo prorsus metu nunc comparerem in conspectu Dei, quomodo mihi persuadebis, qui contra experior? Mitto alios minoris perfectionis: atque alios item recenter conuersos. Vis negare experientiam fermè omnium de hac uita decedentium: quos vix possunt sapiẽtissimi homines securos reddere, & absque omni metu pacatos? Ad quid moror? iam enim supra de hac te re ad plebem concionatum misi. ¶ Sed bone Deus, quam nos vrges, loco illo 1.

1.Ioã.3. Ioan..3. Charissimi si cor nostrum non reprehẽderit nos, fiduciã habemus à Deo. Ac si fiducia esse non posset sine fide, tollente, modo tuo, omnem dubietatem. Vis ergo homines inchoantes, qui licet sint in charitate, non possunt tamen non titubare, vis inquam absque fiducia esse? Peccant igitur omnes contra præceptum spei. At uerò Christiani non ita sentiunt. Sed ubi nihil reprehẽderit cor nostrum, illa fides, quæ modò à nobis exposito, sedat conscientias nostras, fiduciam in nobis sufficit generare, & nutrire.

Fides à spiritu sancto. ¶ Sunt præter hæc nonnulla, ad quæ non possum nõ sigillatim respondere. In primis, quod crebro me urges, cur illa fides, quæ communi lege ab spiritu sancto gignitur iustis, quod sint in gratia, non sit diuina? Iam ego identidem respondi, quod si uis coarctare nomen, ut dicatur diuina ex parte causæ, nihil mea refert: tamen non est simpliciter diuina, sed in modo retinet nomen moris humani, ex eo quod reuelatio non sit simpliciter hoc more diuino: scilicet, ut omnino reueletur, quod illud testimonium sit diuinum. Quod requiritur, vt funditus tollatur omnis dubitatio: sed ad modum loquendi hominum facit

Fides ex priuile. nos certos. ¶ Quod autem uehementer miraris, quod uocauerim fidem Catholicam, illam, quæ peculiariter nonnullis sanctis ex priuilegio sit adeptæ gratiæ, nõ ex diuinis, sed ex tuis miraculis est. Ego enim nihil miror, quod me totum legeris. Haud enim vnquam ego dixi, quod esset Catholica, sed tanta incertitudine. Cum enim quæsissem, an f[illegible]atholica, uel tanta possumus esse certi, id quantum ad secundàm partem concessi de illa, quæ fit ex priuilegio, siue sit adeptæ gratiæ, siue obtinendæ uictoriæ, siue rei alius cuiusque. Tu autem non distinguis inter diuinam, & Catholicam. Has enim ex priuilegio, diuinas ego sentio (quod tu alio loco me calumniaris negare) & diuinas quidem, non tantum ex parte causæ, ut est illa tua de lege communi, sed simpliciter, quantum ad modum etiam tollendi dubietatem. Quia scilicet, tunc certo reuelatur testimonium esse diuinum. Haud ueruntamen illas censeo simpliciter Catholicas, id est, vniuersales. Quinimo c. 11. argu. 3. explicatissime dixi, rationem obiecti fidei Catholicæ tantum extendi ad ea, quæ ab Ecclesia omnibus proposita sunt ad credendum. Quales non sunt peculiares illæ. Atqui quando obiectum fidei Catholicæ, aio illa penitus comprehendere, quæ ab Ecclesia sunt proposita, loquor nunc secundum rei ueritatem, quando scripta est fides. Quid ergo deflectis ad ea, quæ reuelabantur prophetis antequam scriberentur? Haud enim nego quandoque olim fuisse fidem citra scripturam, sed iam tamen præscripta nobis est. Fides Cathol.

¶ Colligis paulo inferius (de quo non dubitas) in hoc pendere fallaciam meam, quod cum audio ex Paulo testificari spiritum sanctum spiritui nostro, existimo hoc testimonium pendere ab operibus nostris. Haud equidem in hoc fallor optime pater. Sed aio, quod spiritus sanctus testificatur hoc nobis, non ea certitudine, quæ tollat dubietatem: sanè qui non nobis certo reuelat, testimonium illud esse suum: sicuti facit alijs ex priuilegio, sed hoc reuelat suggerẽdo nobis bonum propositum rectè agendi, & mentis dulcedinem, atque alia id genus, ex quibus conijcere possumus ipsum habitare in nobis. Non tamen vsque adeò certo ut tu existimas. Fallacia

¶ Prodis deinde in considerationem meam: qui certitudinem fidei, maiorem facio certitudine scientiæ: non distinguẽs cũ S. Thoma, q̃ fides sit certior in se, scientia uerò quo ad nos. Legisses lineam proximã S. Thomæ, vbi docet, quod nihilominus simpliciter, & absolute loquendo, fides certior est scientia. Adde, quod firmitas Fides certior quàm sciẽtia.

mitas fidei (quæ nomine certitudinis nõnunquam designatur) maior est, esseq; debet etiam in nobis quàm scientiæ. Potius nanque abnegare deberem id cuius mihi videretur esse scientia, quàm quod docet fides. Reputassent enim philosophi euidentem hanc illationem, absque ulla distinctione. Hæc essentia diuina est pater, & eadem est filius, ergo filius est pater. Quam nos tamen fide negamus. ¶ Pari me ratione subsannas, quod hanc proportionem, tanquam dignitatem, assumpserim. Ad ea quæ naturalia sunt, nemo obligatur, opponens mihi præcepta decalogi, quibus, licet sint à iure naturali deriuata, nihilominus obligamur. Porro, ego nihil miror, quod non tibi tã facile succurrerit distinctio illa, quæ philosophi est promptissima. Naturale enim uno modo id dicitur, ad quod habemus naturalem inclinationem: alio verò modo vt distinguitur cõtra liberum: vtpote, quod non est in nostra potestate. Et quod de hoc secundo modo esset illic sermo, luce clarius erat. Hæc autem minoris sunt momenti. ¶ De illo uerò in calce demũ cum omnibus qui nos legerint, de te cõqueror honorande pater, quàm me gratis in sinistrum sensum traduxeris, quod scilicet contra scripturas & sanctos Patres comparauerim Martyrem hæreticum: martyri uero quantum ad plenitudinem cordis, & affectum charitatis, Ac si ego adeo fuerim mente alienatus, vt pseudomartyri ueram tribuerim charitatem: quæ est in legitimo. Nunquid hac de causa distinxi de certitudine gratiæ ex parte obiecti, & ex parte subiecti? Quod ergo nos dicimus, illud est penitus, quod manifestissimo, & irrefragabili experimento vniuersi norunt, qui hæreticos comburi oculis conspexerunt. Vidimus enim plurimos multo maiori alacritate festinare ad rogũ, quàm aliquis forte Christianus in charitate iret damnatus a Turcis. An negare poteris, quin ille tam certus apud se sit, tamque securus (licet non tutus) se mori in gratia Dei, quam est quispiam fortè ex Christianis existẽtibus in charitate? Alias quomodo exuri se uiuentem, & bullienti oleo submergi tam exultabundus gauderet? Illam ego voco certitudinem ex parte subiecti. Quid ergo ais me loqui contra scripturas, & contra Patres, qui solas historias rerum gestarum refero? Aut quid tanquam per se notum supponis, q̃d nemo certus potest dici cuiusque rei, quæ falsa sit, nisi secũdum scholasticos, qui inerudite multa comminiscuntur? Ita enim tibi consultum putas si scholasticos derideas. Nunquid & uulgo, & apud omnes sapientes, non certus ille dicitur, qui securus est, & absq; ulla dubitatione aliqd credit? Illi hæretici iureiurando tibi affirmabunt, adeò se esse certos de suis erroribus, vt sunt certi de fide Catholica, Et quicquid de nomine sit, illa experientia satis nobis est ad conuincendum, nullam esse coniecturam, quæ sufficiat abstergere omnem dubitationem, quod sumus in gratia: quandoquidem illa, quæ maxima est, puta, quod animam quis ponat suam, non est irrefragabile testimonium charitatis. Porro autem, quod me negligentiæ insimulas, non esse in calce libri nostri bona fide impressum quintum decretum, nulla mea culpa fuit. Arripuit enim chalcographus, quod potuit exemplar, & me inscio correctum est. Id quod ego cum hic Tridenti forsan uidi, statim reficiendũ, reformandumque curaui. Potissimum, quod in primo canone mendose impressum erat. Creatus in gra. pro cõstitutus in gratia. Cæterum ais me profiteri, quod rem vniuersam teneo, & docere simul possum hæreticos, & Catholicos. Quã re vera insolẽtiã meam nescio unde collegeris, nisi q̃d scripsi cõtra hæreticos, & deflexi nõnũquam à nõnullis opinionibus Catholicorũ. Hac tñ rõne quoscunq; possis scriptores de eodem crimine deferre: & ordine seruato Euangelico, festucam de oculo fratris eijcere. Quod autem vbicunque in me acerbius obloqueris, hoc excusas, q̃d acerbiora ego iactauerim in Catholicos, id profecto tãto minus ferre possum, quã to maius malum est culpa, quàm pœna. Possum inquam, debeo saltem, iniuriam à quocunq; pati: quod vero ego in libro meo cuipiam fecerim, nondũ hactenus noui. Sane qui neq; in Protestantes quicquã amarulentiæ aut acerbitatis euomui. Tantum abest, vt Catholicorum aliquem vel minimo verbo læserim. Nisi hoc acerbi

Natura le bifariam.

Certus.

ritem censes, quod quando non poteram in suas sententias descendere, meam pro meo ingenio satagebam confirmare: propalando quoque suarum peccatum. Nec vero modo, qualibuscunque in me verbis fueris inuectus, amplius irritasti, quàm ut pro fide tibi Catholica, p roque expositione decreti, & (quod tu ais) gloria Synodi, responderem. Cæterum tui me semper habebis in Christo obsequentissimum, atque ideo ad iussa tua paratiorem, quam litigandi tecum cupidum: quod mihi per te utinam sit semper liberum. VALE.

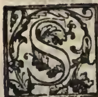
Apologiæ Finis.

DECRETVM DE PECCATO ORIGINALI

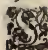
SACROSANCTI OECVMENICI Concilij Tridentini, Sessione Quinta.

Vno Patrum consensu promulgatum.

PROLOGVS.

ACROSANCTA Oecumenica Tridētina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata præsidentibus nomine Sanctissimi domini nostri Pauli, diuina prouidentia Papæ III. Reuerendiss. dominis D. Ioanne Maria de Monte, Episcopo Prænestino, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ crucis in Hierusalem præsbytero, & Reginaldo Polo tituli sanctæ Mariæ in Cosmedin, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis, Etsi oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant, decet tamen, ut fides catholica, sine qua impossibile est placere Deo, extirpatis erroribus uniuersis, in una synceritate integra, & illibata permaneat, quo per eam Ecclesia sancta Dei de suis hostibus à quibus nunquam non impetitur, gloriosissima triumphare possit. Cum igitur nostris etiam temporibus, de peccato originali, & illius remedio, quæ, uelut Christianæ nostræ fidei fores, omnibus citra controuersiam manifestissima esse debuerant, serpens ille antiquus humani generis perpetuus hostis, noua certamina suscitauerit, iam tandem ad reuocandos errantes, nutantes confirmandos sese accingens, indeque sumens exordium, unde & morbus cœpit, ne populus Christianus omni uento doctrinæ circumferatur, sacrarum scripturarum & sanctorum Patrum & probatorum conciliorum testimonia, & ipsius Catholicæ Ecclesiæ, iudicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit.

I quis nō confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset trāsgressus, statim sanctitatē & iustitiā, in qua cōstitutus fuit, amisisse, incurrisseq; per offensam huiusmodi præuaricationis irā & indignationē Dei, atq; adeo mortē, quā antea illi cōminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatē sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperiū, hoc est diaboli, totūq;, atq; adeo nos per illā præuaricationis offensam, secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.

2 Si quis soli Adæ præuaricationē suā, nō alijs ēt & eius propagini asserit nocuisse, acceptā à Deo sanctitatem, & iustitiam, quā perdidit, nō nobis, sed sibi soli perdidisse, inquinatūq; illo per inobedientiæ peccatum, mortē & pœnas corporis tm̄ in oē genus humanū, & secundum eūdem legem transfudisse, nō aūt & peccatum, cui pro pœna debebatur, utraq; mors, corporis, videlicet, & aīę, anathema sit. Cū contradicat Aplo dicenti, per unū hominē peccatum intrauit in mundū, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

3 Si quis morbum huius originalis peccati, quod origine unum est, & in nobis, propagatione, non imitatione diffusum residet, unicuique proprium, uel per humanæ naturæ uires, uel per aliud remedium asserit auferri, quam per meritum unius domini nostri Iesu Christi, qui Deo nos in sanguine suo reconciliauit, Factus nobis sanctificatio, iustitia, & redemptio: aut negat ipsum meritū nobis per fidē, & baptismi sacramentum applicari anathema sit. Huic enim omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per manum eius, omnes qui credunt in eum, neque aliud nomen esse sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa uox, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & illa, Quicunque baptizati estis, Christum induistis.

4 Si quis paruulos recētes ab vteris matrū baptizandos negat, ēt si fuerint à baptizatis parētibus orti, aut dicit in remissionē quidē peccatorū eos baptizari, sed nihil ex Adā trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitā æternam consequendā, vñ fit consequens vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, nō vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendū est, quod ait Apost. per vnum hoīem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in oēs hoīes mors ptransijt, in quo oēs peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica, vbiq; diffusa, semper intellexit. Propter hanc. n. regulam fidei ex traditione Apostolorum ēt paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc cōmittere potuerunt, ideo in remissionem peccatorū veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione, contraxerāt. Nisi. n. quis renatus fuerit ex aquā & spiritu sancto, nō pōt introire in regnū Dei. Hanc fidei & sanctorū Patrū normā imitādo S. Synodus fatetur, ac declarat, in baptismate per Iesū Christi gratiā, quam confert & continet, non mō remitti reatū originalis peccati, sed totū id auferri, quod veram & propriam rationem peccati hēt.

5 Si quis ergo per Iesū Christi Dñi nri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut ēt asserit non tolli totū id, quod veram, & propriam peccati rōnem hēt, sed illud dicit tm̄ radi: aut non imputari, Anathema sit. In renatis. n. nihil odit Deus, quia nihil est dānationis ijs, qui vere cōsepulti sunt cū Christo, per baptisma in mortē, qui nō, secundum carnem ambulāt, sed ueterem hoiem exuentes, & nouū, qui secundum Deum creatus est, induentes: Innocētes, immaculati, puri, innoxij: ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidē Dei, cohæredes aūt Christi, ita vt nihil prsus eos ab ingressu cęli remoretur. Manere aūt in baptizatis cōcupiscē tiā, vel fomitē, hæc S. Syn. fatetur, & sentit, quæ cū ad agonē relicta sit, nocere nō consentiētibus, & viriliter per Christi Iesu gratiā repugnantibus non valet, quinimo, qui legitimē certauerit, coronabitur. Hāc cōcupiscentiā, quā aliqn̄ Aposto. peccatū appellat: S. Syn. declarat, Ecclesiā Catholicam nunquā intellexisse peccatum appellari, quod verē, & propriē in renatis peccatum sit, sed qa ex peccato est, & ad peccatum inclinat, Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit.

DECRE-

DECRETVM DE IVSTIFICATIONE SACROSANCTI Oecumenici Concilij Tridentini, In sexta Sessione,

Vno Patrum consensu promulgatum.

PROLOGVS.

VM hoc tempore non sine multarum animarum iactura, & graui ecclesiasticæ unitatis detrimento, erronea, quædam disseminata sit de iustificatione doctrina, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Ecclesiæ tranquillitatem, & animarum salutem: Sacrosancta Oecumenia & generalis Tridentina Synodus in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea nomine sanctissimi in Christo patris, domini nostri, Domini Pauli diuina prouidentia Papæ tertij, Reuerend. D. Dominis Ioanne Maria Episcopo Prenestino de Monte, & Marcello Cerinno tituli sanctæ Crucis in Hierusalem presbytero, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, & Apostolicis de latere legatis exponere intendit omnibus Christi fidelibus ueram sanamq; doctrinam ipsius iustificationis quam sol iustitiæ Christus Iesus fidei nostræ author, & cōsummator docuit. Apostoli tradiderunt, & Catholica Ecclesia Spiritu sancto suggerente perpetuo retinuit: districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere quam præsenti decreto statuitur, ac declaratur.

DE NATVRAE ET legis ad iustificandos homines imbecillitate.

Cap. I.

PRIMVM declarat sancta Synodus ad iustificationis doctrinā probe & syncere intelligendam oportere, vt vnusquisq; agnoscat & fateatur quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiā perdidissent, facti immundi, & vt Apostolus inquit natura filij iræ, quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, vsq; adeò serui erant peccati, & sub potestate diaboli & mortis, vt nō modo gentes per uim naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam legis Moysi inde liberari, aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium, minime extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi. Cap. II.

QVo factum est, vt cœlestis pater, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Christum Iesum filium suum & ante legem, & legis tempore, multis sanctis Patribus declaratum, & promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines misit, ut & Iudæos qui sub lege erant redimeret & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent: hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Qui per Christum iustificantur. Cap. III.

VErum & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re uera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum dum concipiū tur propriam iniustitiam contrahant: Ita nisi in Christo renascerentur, unquam iustificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum filij dilectionis suę, in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

Insinuatur descriptio iustificationis impij & modus eius in statu gratiæ. Cap. IIII.

QVibus uerbis iustificationis impij descriptio insinuatur, ut sit translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statū gratiæ, adoptioni filiorum Dei per secūdum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius uoto fieri non potest, sicut scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusan cto non potest introire in regnum Dei.

De necessitate præparationis ad Iustificationem in adultis & vnde sit. Cap. V.

DEclarat præterea ipsius iustificationis exordium in adultis à Deo per Christum Iesum præuenienre gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione: qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, ut qui per peccata à Deo auersi erant per eius excitantē, atq; adiuuantem, gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationē eidem gratiæ libere assentiendo, & cooperando, disponantur ita, ut tangente, Deo cor hominis per spiritussancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illā & abijcere potest, neque tamen sine gratia Dei

tia Dei mouere, sed ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, libertatis nostræ admonemur, cum respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Dei nos gratia præueniri cōfitemur.

Modus præparationis. *Cap. VI.*

DIsponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, promissa sunt. Atque illud imprimis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem; quæ est in Christo Iesu, & dum peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore, quo utiliter concutiuntur ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est, Accedentē ad Deum oportet credere, quia est, & qđ inquirentibus se remunerator sit, &, confide fili, remittuntur tibi peccata tua, &, timor domini expellit peccatum, & pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti. Et, euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui uobis. Deniq; præparate corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ. *Cap. VII.*

HAnc dispositionem seu præparationem, iustificatio ipsa consequitur quæ non est sola peccatorum remissio; sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per uoluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus vt si hæres, secundum spem uitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt, finalis quidē gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens verò misericors Deus, qui gratuito abluit, & sanctificat, signans, & vngens spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Meritoria autē dilectissimus unigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici propter nimiam charitatem, qua dilexit nos sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationē meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit: instrumentalis item sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam contigit iustificatio. Demum vnica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua uidelicet ab eō donati renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed uere iusti nominamur, & sumus, iustitiam in nobis recipientes unusquisque secundum suam mensuram, quā spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem. Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissionē peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides nisi ad eam spes accedat, & charitas, neque vnit perfecte cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verissime dicitur, fidem sine operibus mortuam: & ociosam esse, & in Christo Iesu, neque circuncisionem aliquid valere, neque preputium sed fidē, quæ p charitatē operatur, Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorū traditione, Cathecumini ab Ecclesia petunt,

tunt, cum petunt fidem vitam æternam præstantem, quam sine spe, & charitate fides præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt, si uis ad vitam ingredi serua mandata. Itaque verã & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam pro illa quam Adam suæ inobediẽtia, sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, cãdidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant uitam æternam.

Quomodo intelligatur impium per fidem & gratis iustificari.

Cap. VIII.

CVm uerò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem & gratis, ea uerba in eo consensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus, tenuit & expressit, vt scilicet per fidem, ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedũt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim est, iam non ex operibus, alioquin, ut idem Apostolus in quit, gratia iam non est gratia.

Contra inanem hæreticorum fiduciam.

Cap. IX.

QVamuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, propter Christum nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, uel dimissa esse dicendum est, cũ apud hæreticos & schismaticos possit esse immo nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, uana hæc & ab omni pietate remota fiducia, sed neque illud asserendum est oportere eos, qui uere iustificati sunt, absq; ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui, ac iustificari, nisi eum qui certò & firmissime credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide, absolutionem, & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, deq; mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Cum uelut nemo pius, de Dei misericordia, de Christi merito deque sacramentorum uirtute, & efficacia dubitare debet sic quilibet, dum seipsum, suamque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit de sua gratia formidare & timere potest. Cum nullus scire ualeat certitudine, fidei cui non potest subesse falsum se gratiam Dei esse consecutum.

De accepto iustificationis incremento.

Cap. X.

SIc ergo iustificati, & amici Dei, ac domestici facti, euntes de virtute in uirtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei, & Ecclesiæ in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est, Qui iustus est, iustificetur adhuc & iterum, ne verearis vsque ad mortem iustificari, & rursus, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc uerò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia cum orat, Da nobis domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.

De obseruatione mandatorum Dei, deque illius necessitate & possibilitate.

Cap. XI.

NEmo autem quantumuis iustificatus liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & a patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta ho-

pre homini iustificato ad obseruandū esse impossibilia: Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis, cuius mandata, grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt, qui autem diligunt eum, (ut ipsemet testatur) seruant sermones eius, quod vtique, cum diuino auxilio præstare possunt, licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in læuia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadunt: non propterea desinunt esse iusti. Nam & iustorum illa vox est, & humilis, & verax, dimitte nobis debita nostra, quo fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in uia iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato serui autem facti Deo, sobrie, iuste, & pie viuentes perficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus, namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur, itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatemque consecuturum, etiam si Christo non compatiatur, ut & conglorificetur: nam & Christus ipse (ut inquit Apostolus) cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens, Nescitis quod hi, qui in stadio currunt omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, sic currite vt comprehendatis, ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus, Satagite vt per bona opera certam vestram uocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando: vnde constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare aut (quod intolerabilius est) pœnas æternas mereri. Atque etiam eos qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum secordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum scriptum sit. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Moyse dicat Apostolus, quod aspiciebat in remunerationē.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.
Cap. XII.

NEmo quoque quandiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio vsque adeo præsumere debet, ut certo statuat se omnino esse in numero prædestinatorum, quasi uerum esset quod iustificatus aut amplius peccare non possit aut, si peccauerit certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam si ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

De perseuerantiæ munere.
Cap. XIII.

SImiliter de perseuerantiæ munere de quo scriptum est. Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit (quod quidem aliunde haberi non potest nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat statuere ut perseueranter stet, & eum qui cadit restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur. Tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim nisi ipsi illius gratiæ defuerint sicut cœpit opus bonum, ita perficiet operans uelle, & perficere. Veruntamen, qui se existimant stare, uideant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in castitate. Formidare n. dēnt scientes, q in spē gloriæ, & non dū in gloriæ renati sūt, de pugna q̃ superest

cum

cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua uictores esse non possunt nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti, Debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus, si enim secundum carnē uixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

De lapsis & eorum reparatione. Cap. XIIII.

QVI verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam, sancti patres aptè nuncuparunt. Etenim pro his, qui post baptismum in peccata labuntur Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit, Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Vnde docendum est Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multo aliam esse à baptismali, eaque contineri non modo cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in uoto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ uel sacramento, vel sacramenti uoto, una cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ (vt sacræ literæ docent) non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei uiolare non sunt ueriti. De qua pœnitentia scriptum est, memor esto vnde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac: & iterum, quæ secundum Deum tristitia est pœnitentiam in salutē stabilem operatur, & rursus, Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem. Cap. XV.

ADVERSVS etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducūt corda innocentium, asserendum est non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunq; alio mortali peccato quamuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione. Cap. XVI.

HAC igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiā perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponēda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono scientes quod labor vester, non est inanis in Domino: Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, & nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus vsq; in finem, & in Deo sperantibus proponēda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum, misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quàm post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam. Non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus tam-

quam

quam caput in membra, & tanquam uitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter uirtutem influat, quæ uirtus bona eorum opera semper antecedit comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta diuinæ legi, pro huius uitæ statu satisfecisse, & uitã æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, vere promeruisse censeantur, cum Christus Saluator noster dicat, Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sed fiet in eo fons aquæ uiuę salientis in vitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei; quæ enim iustitia nostra dicitur quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum, neque verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis vsque adeo tribuatur, ut etiam, qui vni ex minimis suis potum aquę frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum, & Apostolus testetur id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis. Absit tamen, ut Christianus homo in seipso vel confidat, uel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum uelit esse merita quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque, sicut misericordiam & bonitatem, ita seueritatem, & iudicium ante oculos habere debet, neque, seipsum aliquis etiam si nihil sibi conscius fuerit iudicare, quoniam omnis hominum uita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda est, sed Dei, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt scriptum est) reddet unicuique secundum opera sua.

Post hanc Catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter, firmiterque receperit iustificari non poterit: placuit sanctæ Synodo hos canones subiungere, ut omnes sciant non solum quid tenere, & sequi sed etiam quid uitare & fugere debeant.

Canones.

1 SI quis dixerit hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturę uires, uel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo, Anathema sit.

2 Si quis dixerit ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iuste uiuere, ac uitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit, Anathema sit.

3 Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet vt ei iustificationis gratia conferatur, Anathema sit.

4 Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque uocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neque posse dissentire si uelit, sed uel inanime quoddam organum nihil omnino agere, mereque passiue se habere. Anathema sit.

5 Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique, à Satana inuectum in Ecclesiam, Anathema sit.

6 Si quis dixerit non esse in potestate hominis uias suas malas facere, sed mala opera, ita ut bona Deum operari, non permissiue solum, sed etiam propriè, & per se, adeò ut sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli. Anathema sit.

7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iustificationem fiunt quacunque ratione facta sint, verè esse peccata, uel odium Dei mereri, aut quanto uehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare. Anathema sit.

8 Si quis dixerit gehennæ metum per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, uel à peccando abstinemus, peccatum esse. aut peccatores peiores facere. Anathema sit.

9 Si quis dixerit sola fide impium iustificari, ita, ut intelligat nihil aliud requiri quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ uoluntatis motu præparari, atque disponi. Anathema sit.

10 Si quis dixerit homines sine Christi iustitia per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse. Anathema sit.

11 Si quis dixerit hominem iustificari, uel sola imputatione iustitiæ Christi, uel sola peccatorum remissione exclusa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per spiritum sanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei. Anathema sit.

12 Si quis dixerit fidem iustificantem nihil aliud esse, quam fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter CHRISTVM, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur. Anathema sit.

13 Si quis dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certò, & absque ulla hæsitatione propriæ infirmitatis, & indispositionis peccata sibi esse remissa. Anathema sit.

14 Si quis dixerit hominem à peccatis absolui, ac iustificari, ex eo quod se absolui, ac iustificari certò credat, aut neminem vere esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem, & iustificationem, perfici. Anathema sit.

15 Si quis dixerit hominem renatum, & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero prædestinatorum. Anathema sit.

16 Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum, se certo habiturum, absoluta, & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit. Anathema sit.

17 Si quis iustificationis gratiam, non nisi prædestinatis ad uitam contingere dixerit, reliquos verò omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote diuina potestate prædestinatos ad malum. Anathema sit.

18 Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto esse ad obseruandum impossibilia. Anathema sit.

19 Si quis dixerit nihil præceptum esse in Euangelio, præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos. Anathema sit.

20 Si quis hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum quasi verum Euangelium sit nuda, & absoluta promissio vitæ æternæ sine conditione obseruationis mandatorum. Anathema sit.

21 Si quis dixerit CHRISTVM IESVM à DEO hominibus datum fuisse, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem cui obediant. Anathema sit.

22 Si quis dixerit iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cum eo non posse. Anathema sit.

23 Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur, & peccat nunquam vere fuisse iustificatum, aut contra posse, in tota vita, peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali DEI priuilegio, quemadmodum de BEATA VIRGINE tenet Ecclesia. Anathema sit.

24 Si quis dixerit iustitiam acceptam non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam. Anathema sit.

25 Si quis in quolibet bono opere iustum, saltem venialiter peccare dixerit: aut quod intollerabilius est, mortaliter: atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem. Anathema sit.

26 Si quis dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo vsque in finem perseuerauerint. Anathema sit.

27 Si quis dixerit nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis: aut nullo alio, quantumuis graui, & enormi præter quam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti. Anathema sit.

28 Si quis dixerit amissa per peccatum gratia, simul, & fidem semper amitti: aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit uiua, aut eum qui fidem sine charitate habet non esse Christianum. Anathema sit.

29 Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem: sed sola fide, amissam iustitiam recuperare, sine sacramento pœnitentiæ: prout sancta Romana, & uniuersalis Ecclesia à Christo domino, & eius Apostolis edocta hucusque professa est, seruauit & docuit. Anathema sit.

30 Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori pęnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit: ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ: vel in hoc sæculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit. Anathema sit.

31 Si quis dixerit iustificatum peccare dum intuitu æternæ mercedis, bene operatur. Anathema sit.

32 Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, vt non sint etiam bona ipsius iustificati merita. Aut ipsum iustificatum bonis operibus quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum (cuius viuum membrum est) fiunt non uere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius uitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem: atque gloriæ etiam augmentum. Anathema sit.

33 Si quis dixerit per hanc Doctrinam Catholicam de iustificatione à sancta Synodo hoc præsenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei uel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari: & non potius veritatem fidei nostræ, Dei denique, ac Christi Iesu gloriam illustrari. Anathema sit.

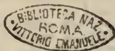
LAVS DEO.

Regiſtrum.

† A B C D E F G H I K L M N O P
Q R S T.

Omnes ſunt Quaterniones.

VENETIIS,
Apud Florauantem a Prato.
M D LXXXIIII.

[illegible]
[illegible]

VENETIIS
[illegible]
M D LXXIII

ROMA - LEGATORIA A. PANDIMIGLIO